

VERZAMELING

VAN

WETTEN, BESLUITEN, VERORDENINGEN ENZ. HET LEGER BETREFFENDE;
ALSMEDE DE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN
VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BIJBLAD

BEHOORENDE BIJ DEN

MILITAIRE-SPECTATOR,

TIJDSCHRIFT VOOR HET NEDERLANDSCHE LEGER.

JAARGANG 1872.

TE BREDA,
BIJ BROESE & COMP.

1872.

YERKES

LETTER, RESPECT, FUNDAMENTAL, THE, FOUNDATION, BY
FUNDAMENTAL, FUNDAMENTAL, FUNDAMENTAL, BY
FUNDAMENTAL, BY THE, FUNDAMENTAL

BIBLIAD

MILITARY-SPECTATOR,

1875

DE BROSSE & CO.,
LE BUREAU,

INHOUD.

A.

- ADMINISTRATIE. Bepaling betrekkelijk de kontrakten van leveringen. (*Aanschrijving van den 29sten October 1872, N°. 61, I.*) Blz. 44.
----- Registreren der kontrakten van aanbesteding enz. (*Aanschrijving van den 9den November 1872, N°. 65, I.*) " 47.
----- Vereenvoudiging van beheer en verantwoording. (*Aanschrijving van den 24sten April 1872, N°. 80, I.*) " 14.
- ARMERINGEN. (*Zie Mededeeling.*)
- ARTILLERIE. (*Zie Practische oefeningen.*)

B.

- BELOONINGEN. (*Zie Eervolle belooningen.*)
- BOEKAANKONDIGINGEN. Blz. 1, 4, 11, 13, 14, 19, 20, 21, 33, 43, 47, 49.
- BUSKRUID. (Vervoer van). (*Aanschrijving van den 6den Maart 1872, N°. 68, I.*) Blz. 10.
----- Bij het doorvaren van spoorwegbruggen. (*Aanschrijving van den 30sten Nov. 1872, N°. 75, A.*) " 48.

D.

- DECORATIËN. Niet-opzending der zesmaandelijksche nominatieve opgave. (*Aanschrijving van den 1sten October 1872, N°. 43, P.*) " 42.

E.

- EERVOLLE BELOONINGEN bij het Leger in Oost-Indië. (*Algemeene order voor het Leger van 18 April 1872, N°. 77, P.*) " 16.

F.

- FONDS VOOR ONDEROFFICIEREN. Rekening en verantwoording over 1871.
(*Aanschrijving van den 13den Mei 1872, N°. 94, I.*) Blz. 17.

G.

- GENERALE STAF. Wijziging in het besluit van reorganisatie van 15 November 1870. (*Besluit van den 8sten April 1872, N°. 25.*) " 13.
GENIE. Verkrijgbaarstelling der „Algemeene voorwaarden voor de uitvoering van werken en leveringen”. (*Aanschrijving van den 10den October 1872, N°. 71, G.*) " 43.

H.

- HUWELIJK DER OFFICIEREN. Herziening der bepalingen daaromtrent. (*Besluit van den 14den Februarij 1872.*) " 1.
----- Model der daarbij vereischte verklaring. (*Aanschrijving van den 31sten Augustus 1872, N°. 74, I.*) " 35.

I.

- INFANTERIE. Vermeerdering van het kader der officieren met een 2den luitenant per bataillon. (*Besluit van den 26sten Julij 1872, N°. 64.*) " 35.
INGENIEURS (korps). Wijziging van de samenstelling. (*Besluit van den 10den November 1872, N°. 16.*) " 47.
INSTRUCTIE-INVENTARIS voor de Artillerie der Landmagt. Verkrijgbaarstelling en prijsbepaling van dit werk. (*Aanschrijving van den 23sten Julij 1872, N°. 47, A.*) " 32.

K.

- KAART (TOPOGRAPHISCHE) van het Koninkrijk der Nederlanden. Herdrukte bladen. (*Aanschrijving van den 31sten December 1872, N°. 63, S.*) " 49.
KAMP BIJ MILLIGEN. (*Zie Practische oefeningen.*)

M.

- MATERIEEL DER ARTILLERIE. (Bepaling der standplaats van den Directeur. (*Besluit van den 10den Februarij 1872, N°. 17.*) " 3.
MEDEDEELING der „Beginselen in acht genomen bij de herziening der armeringen”. (*Aanschrijving van den 26sten Maart 1872, N°. 81, A.*) " 5.
MINEURS EN SAFFEURS. Vermeerdering van den staf van het bataillon. (*Besluit van den 3den Julij 1872, N°. 10.*) " 31.
----- Vermeerdering van den staf van het bataillon met een 1sten luitenant. (*Besluit van den 14den October 1872, N°. 25.*) " 43.

P.

PLAATSELIJKE STAF. Wijziging in de organisatie. (<i>Besluit van den 25sten April 1872, N°. 32.</i>)	Blz. 15.
PRACTISCHE OEFENINGEN DER ARTILLERIE, in de legerplaats bij Zeist. (<i>Besluit van den 29sten Mei 1872, N°. 2.</i>)	" 21.
----- in de legerplaats bij Milligen. (<i>Besluit van den 19den Junij 1872, N°. 18.</i>)	" 25.

R.

RADEN VAN ONDERZOEK. Intrekking van het Voorschrift betreffende hunne zamenstelling en regeling van werkzaamheden. (<i>Aanschrijving van den 8sten Februarij 1872, N°. 72, P.</i>)	" 1.
REGLEMENTEN (Nieuwe). (<i>Zie Boekaankondigingen.</i>)	
REIS- EN VERBLIJFKOSTEN. (<i>Zie Vervoer van dienstvaarden.</i>)	

S.

STAF. (<i>Zie Generale staf.</i>)	
— (<i>Zie Plaatselijke staf.</i>)	
STAFSCHOOL. Vermeerdering van het getal leeraars met een kapitein van den generalen staf. (<i>Besluit van den 30sten Augustus 1872, N°. 62.</i>)	" 39.
----- Wijziging van het programma tot toelating. (<i>Aanschrijving van den 19den September 1872, N°. 16, P.</i>)	" 39.
----- Bepalingen betreffende de school. (<i>Aanschrijving van den 1sten November 1872, N°. 49, P.</i>)	" 46.

T.

TRAKTEMENTEN EN TOELAGEN. Verhooging der traktementen van de conducteurs der Artillerie. (<i>Besluit van den 29sten Junij 1872, N°. 13.</i>)	" 31.
---	-------

V.

VERVOER VAN DIENSTPAARDEN voor Rijks rekening. (<i>Besluit van den 22sten September 1872, N°. 2.</i>)	" 40.
VERVOER VAN TROEFEN. Betaling van vrachtprijzen. (<i>Aanschrijving van den 7den Augustus 1872, N°. 84, I.</i>)	" 38.

W.

WEDUWEN- EN WEEZENKAS. Rekening en verantwoording over 1871. (<i>Aanschrijving van den 18den November 1872, N°. 28, I.</i>)	" 45.
WETENSCHAPPELIJK ONDERWIJS bij het leger. Tijdige opzending van het jaarlijksch verslag. (<i>Aanschrijving van den 28sten September 1872, N°. 23, P.</i>)	" 41.

WETSONTWERPEN, MEMORIËN VAN TOELICHTING, VERSLAGEN
DER COMMISSIËN VAN RAPPORTEURS EN MEMORIËN
VAN BEANTWOORDING.

Voorloopig Verslag der Commissie van Rapporteurs op het Wetsontwerp tot regeling en voltooiing van het vestingstelsel, aangeboden door den Minister VAN MULKEN, in de zitting van de Tweede Kamer der Staten-Generaal den 10den Mei 1870; vastgesteld door de commissie van rapporteurs den 18den Julij 1870.	Blz.	1.
Idem. Nota. Litt. A. van het lid der Kamer W. J. KNOOP.	"	20.
Idem. Litt. B. van het lid der Kamer J. K. H. DE ROO VAN ALDERWERELT.	"	28.
Ontwerp van wet tot regeling en voltooiing van het vestingstelsel. Ingediend bij de Tweede Kamer door de Ministers ENGELVAART en BROCK den 23 November 1871.	"	55.
Memorie van toelichting op dit ontwerp.	"	56.
— Idem. — <i>Bijlage I.</i> Opgave der liniën, stellingen, vestingen en verdedigingswerken, te zamen uitmakende het vestingstelsel van het Koninkrijk der Nederlanden.	"	65.
— Idem. — <i>Bijlage II.</i> Opgave der werken, alsnog uit te voeren tot voltooiing van het vestingstelsel, met eene raming van kosten.	"	67.
Nota van wijziging op het wetsontwerp tot regeling en voltooiing van het vestingstelsel, met eene Nota van toelichting van den 14den Maart 1872, door de Ministers DELPRAT en BROCK.	"	74.
Ontwerp van wet betreffende de nationale militie. (Ingediend bij de Tweede Kamer den 20sten November 1871, door de Ministers THORBECKE, ENGELVAART en BROCK).	"	76.
Memorie van toelichting op dit ontwerp.	"	81.
Verloop van de lichten der nationale militie van 1863 tot en met 1870.	"	91.
Tabel wegens het toekennen van vrijstellingen van de nationale militie.	"	92.
Nota van wijziging op de voorgestelde gewijzigde militiewet door den Minister DELPRAT.	"	94.
Wetsontwerp tot buitengewone aanschaffing van artillerie-materieel, draagbare vuurwapenen en verbetering van het kasernement. Ingediend in de Tweede Kamer door den Minister ENGELVAART, ingediend in de zitting van 23 November 1871.	"	95.
Memorie van toelichting op dit ontwerp.	"	95.
— Idem. — <i>Bijlage Litt. A.</i> Staat, aanwijzende het getal en de vermoedelijke prijzen van het aan te schaffen artillerie-materieel, projectielen enz.	"	100.
— Idem. — <i>Bijlage Litt. B.</i> Staat, aanwijzende in welke gemeenten de kazernen, stallen en ziekeninrichtingen uitgebreid of verbeterd dienen te worden, met aanwijzing van kosten.	"	100.
Nota van wijziging op dit ontwerp, met eene Nota van toelichting, van den 16den Maart 1872, door den Minister DELPRAT.	"	102.

Nota van wijziging. <i>Bijlage Litt. A.</i> Staat, aanwijzende het getal en de vermoedelijke prijzen van het aan te schaffen artillerie-materieel.	Blz. 103.
Wetsontwerp tot definitieve vaststelling van het VIIIste Hoofdstuk der Staatsbegrooting voor 1872. Ingediend door den Minister ENGELVAART bij de Tweede Kamer, den 16den Maart 1872.	" 104.
Uittreksel der Memorie van toelichting.	" 106.
Voorloopig verslag der Commissie van Rapporteurs over het ontwerp van wet tot buitengewone aanschaffing van artillerie-materieel enz.	" 111.
— Idem. — <i>Nota</i> van het lid der Kamer J. K. H. DE ROO VAN ALDERWERELT.	" 116.
Memorie van beantwoording op dit voorloopig verslag, dd. 16 April 1872, van den Minister DELPRAT.	" 117.
Voorloopig verslag der Commissie van Rapporteurs over het ontwerp van wet tot definitieve vaststelling van Hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting 1872, vastgesteld den 20sten April 1872.	" 124.
Voorloopig verslag der Commissie van Rapporteurs over het wetsontwerp tot regeling en voltooiing van het vestingstelsel, vastgesteld den 23sten April 1872.	" 137.
Memorie van beantwoording op het voorloopig verslag der commissie van rapporteurs op het ontwerp tot definitieve vaststelling van Hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting 1872, dd. 30 April 1872, door den Minister DELPRAT.	" 155.
Voorloopig verslag van de Commissie van Rapporteurs op het ontwerp tot wijziging der wetten betrekkelijk de nationale militie, vastgesteld den 27sten Mei 1872.	" 169.
Idem, <i>Nota Litt. A.</i> van het lid der Kamer J. K. H. DE ROO VAN ALDERWERELT.	" 196.
Idem, Idem, <i>Litt. B.</i> van het lid der Kamer F. J. STIELTJES.	" 198.
Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1873, VIIIste Hoofdstuk. Ontwerp van wet.	" 201.
— Idem. — Memorie van toelichting.	" 208.
— Idem. — Verslag der commissie van rapporteurs, vastgesteld den 10den November 1872.	" 219.
— Idem. — Antwoord van den Minister op dit verslag.	" 245.
— Idem. — <i>Nota</i> van wijziging en toelichting.	" 258.

WETSONTWERP

Das ist die erste Seite von einem Bericht über die...

Die folgenden Seiten sind ebenfalls...

Die folgenden Seiten sind ebenfalls...

Die folgenden Seiten sind ebenfalls...

Die folgenden Seiten sind ebenfalls...

Die folgenden Seiten sind ebenfalls...

Die folgenden Seiten sind ebenfalls...

Die folgenden Seiten sind ebenfalls...

Die folgenden Seiten sind ebenfalls...

Die folgenden Seiten sind ebenfalls...

Die folgenden Seiten sind ebenfalls...

Die folgenden Seiten sind ebenfalls...

Die folgenden Seiten sind ebenfalls...

Die folgenden Seiten sind ebenfalls...

Die folgenden Seiten sind ebenfalls...

Die folgenden Seiten sind ebenfalls...

Die folgenden Seiten sind ebenfalls...

Die folgenden Seiten sind ebenfalls...

WETSONTWERP

TOT

REGELING EN VOLTOOIJING VAN HET VESTINGSTELSEL.

*Aangeboden in de zitting van de Tweede Kamer der Staten-Generaal,
den 10den Mei 1870 (1).*

VOORLOOPIG VERSLAG VAN DE COMMISSIE VAN RAPPORTEURS.

De overweging in de afdelingen der Kamer van het wets-ontwerp tot regeling en voltooiing van het vestingstelsel des Rijks, heeft tot de volgende uitkomsten geleid.

§ 1. In twee sectiën waren enkele leden, die eene wet als deze inconstitutioneel achtten. De Volksvertegenwoordiging trad, meenden zij, door het vaststellen daarvan op het gebied van het uitvoerend gezag. Door te bepalen, dat in tijd van oorlog deze linie *wel*, gene *niet* zal worden verdedigd, ontnam zij feitelijk aan den Koning de vrije beschikking over zee- en landmagt, en dus ook tot zekere hoogte het oppergezag, hem bij art. 58 der Grondwet gewaarborgd. De verantwoordelijkheid voor eene goede regeling van 'slands defensie werd, zoo doende, van de Ministers op de wetgevende Kamers overgebracht. De laastten moesten zich zorgvuldig wachten voor zulk eene overschrijding der grenzen van haren eigenaardigen werkring, die ook in andere opzichten, zeide men, maar al te zeer plaats vindt.

Daartegen deed men opmerken, dat de opvatting, als of de voorgedragen wet de strekking had, om uit te maken, welke liniën in tijd van oorlog al dan niet verdedigd zouden worden, ten eenen male onjuist was. Zij beperkt zich tot aanwijzing der in stand te houden, te verbeteren of te voltooiën hoofdliniën en stellingen. Consolidering van hetgeen feitelijk bestaat, is daarbij hoofddoel. De vrijheid des opperbevelhebbers van het uitvoerend gezag om, als het gevaar dreigt, met hulp der levende strijdkrachten, van deze passieve verdedigingsmiddelen zoodanig gebruik te maken als zij goedvinden, wordt niet in 't allerminst verkort.

Zou men den Koning het regt mogen betwisten om, in overleg met zijne verantwoordelijke Ministers, de tusschenkomst der wetgevende magt in te roepen tot regeling van eenig onderwerp van Staatsbeleid, welk ook? Dit te doen, uit vrees dat op de grondwettige magt des Konings inbreuk kon worden gemaakt, doet aan het *Ère plus royaliste que le Roi* denken.

De wetgevende Kamers bezaten tot hiertoe onbetwistbaar het regt om aangevraagde gelden voor vestingwerken of defensieliniën te weigeren en dus het behoud of tot stand komen daarvan onmogelijk te maken. Is deze wet eenmaal vastgesteld, dan zal dat regt voor de daarin opgenoemde hoofdliniën en stellingen niet meer zoo onvoorwaardelijk uit te oefenen zijn. Uit dat oogpunt ware te beweren, dat aan de Kamer voortaan meer dan aan het uitvoerend gezag de banden worden gebonden.

Het hoofddenkbeeld der wet is dan ook een geheel ander dan men beweert. Aan het maken van inbreuk op de bevoegdheid van eene der Staatsmagten valt daarbij niet te denken. Het voorstel is een uitvloeisel der overtuiging, die zoowel bij de Regering als bij de Volksvertegenwoordiging veld heeft gewonnen, dat men tot eene vaste, blijvende regeling van het vestingstelsel moet trachten te geraken. Voor dat doel behoort, des noods, van weërszijden iets te worden opgeofferd.

In de overige sectiën is het beweren, dat tot bovengemelde discussie leidde, niet voorgekomen.

(1) Geplaatst in N°. 4, van den *Milit. Spectator*, jaargang 1870.

Terwijl wij met de mededeeling van de Vestingwet, door den afgetreden Minister van Oorlog aangeboden, wenschen te wachten, totdat de tegenwoordige minister zal hebben verklaard, in hoeverre hij zich met bedoeld ontwerp kan vereenigen, zoo meenen wij echter in het belang onzer lezers te handelen door de opname van het eerst onlangs in druk verschenen *Voorloopig Verslag* op het Wetsontwerp van den gen. v. MELKEN. De kennismaking toch met dit *Voorloopig Verslag* en de daaraan toegevoegde nota's kan, naar onze meening, van veel nut zijn bij de beoordeeling van elke andere Vestingwet voor ons Land, op welke beginselen die ook moge berusten.

Red.

§ 2. In al de afdeelingen werd de vraag gesteld, of regeling van ons verdedigingsstelsel bij de wet „ter verzekering van 'slands weerbaarheid" noodig en nuttig ware. Terwijl verscheidene leden daaromtrent twijfel opperden, en anderen regstreeksche tusschenkomt des wetgevers hier schadelijk achtten, verklaarde de meerderheid zich, na eene uitvoerige gedachtenwisseling, voor eene bevestigende beantwoording der vraag.

Van de zijde van hen, die zich met deze voordragt niet ingenomen toonden, deed men opmerken, dat de Regering, blijkens den aanhef der Memorie van Toelichting, tot het indienen daarvan vooral ook is overgegaan ten gevolge van toenemenden aandrang van buiten. Zij sprak van „een in den laatsten tijd herhaaldelijk en veelzijdig uitgedrukt verlangen". Was dit, vroegen zij, eene afloende beweegreden voor een stap van dat gewigt? Moest daarbij overtuiging van het nut der zaak niet op den voorgrond staan? Welligt had, althans volgens sommigen, nog eene andere beweegreden bij de Regering gegolden, die namelijk om, bij den gebleken weerzin der Kamer tegen het telkens toestaan van gelden voor den bouw van vestingwerken, gelegenheid te vinden tot het aanvragen daarvoor van eene groote som in eens.

De Regering wil door deze wet „tot eene door allen gewenschte *voltooiing* van ons vestingstelsel geraken". Joeg zij daarbij niet eene hersenschim na? Zal bij het verschil en de veranderlijkheid van inzigten ons vestingstelsel ooit gezegd kunnen worden voltooid te zijn? Is het integendeel niet te verwachten, dat wanneer het zesjarig tijdvak, bij het wets-ontwerp ondersteld, verstreken zal zijn, zich niet slechts nieuwe leemten zullen openbareu in hetgeen bestaat, maar ook veranderde omstandigheden tot het voorstel zullen leiden om punten des lands te versterken, waaraan men vroeger niet heeft gedacht? Raadpleegde men de lessen der ondervinding, dan moest men wel tot de erkentenis komen, dat hetgeen op dit gebied thans door mannen van uitstekende kennis en doorzigt wordt goedgekeurd, na eenige jaren blikken kan gebrekkig en verkeerd te wezen.

De leden, die de wet schadelijk, althans nutteloos of zelfs onmogelijk achtten, drukten vooral op dit laatste bezwaar. Zij herinnerden aan de gestadige veranderingen, die op staat- en krijgskundig gebied plaats grijpen, en aan den invloed, dien deze veranderingen op de begrippen omtrent 'slands defensie uitoefenen. Sedert de oorlogen van 1864 en 1866 is de aandacht vooral op ons oostelijk frontier gerigt. Kunnen veranderde politieke omstandigheden niet dwingen meer bepaald op betere versterking onzer zuidelijke grenzen bedacht te zijn? Elke dag brengt nieuwe uitvindingen van militair-technischen aard-aan het licht. Elke oorlog doet andere opvattingen ontstaan. Hoe zijn, sedert de aangeduide gebeurtenissen van den laatsten tijd, de denkbeelden gewijzigd, met name omtrent de beweegbaarheid van troepen en materieel en de snelheid der krijgsverrichtingen! Indien vóór eenige jaren eene vestingwet ware vastgesteld, zouden daarin thans zeer zeker reeds wijzigingen gebragt hebben moeten worden. Verre het grootste deel toch der veranderingen, die, volgens het voorstel, in de bestaande verdedigingswerken zouden worden gebragt, zijn noodzakelijk geworden óf door de snellere wijze van oorlogvoeren, óf door de nieuwe en veel krachtiger middelen van aanval, die thans worden aangewend. Men noemt het een voordeel, dat door de vast te stellen wet zekere stabiliteit omtrent ons vestingstelsel zal worden verkregen, maar al wierd dit doel bereikt, hetgeen deze leden ernstig betwijfelden, zou men dan niet later berouw kunnen gevoelen zich zoo vast te hebben gebonden aan een stelsel van vestingen en liniën, dat over eenige jaren blikken kan met den veranderden politieken en militairen toestand volstrekt niet meer te strooken?

Van de zijde van hen, die, zonder zich onvoorwaardelijk tegen de wet te verklaren, zich geene zeer gunstige gevolgen van de vaststelling beloofden, werd gevraagd, of men zoo zeker was, steeds Ministers van Oorlog te zullen vinden, genegen om in den geest van het thans door de wet te vestigen stelsel te handelen? Tot nu toe heeft bijna elke Minister van Oorlog omtrent het vestingstelsel zijne eigene zienswijze gehad, en die, met afwijking van hetgeen zijn voorganger had beraamd, gevolgd. Zal het in 't vervolg, als de wet tot stand is gebragt, anders en beter gaan? Zal de Minister, die zich met de bepalingen der wet niet vereenigt, geene pogingen doen

om daarop terug te komen? Hij moet, als de wet bestaat, jaarlijks bij de Kamer eene aanvraag van gelden doen, in den geest dier wet te besteden. De zaak komt daardoor op nieuw in discussie. Voor zoover thans vestingen of positiën behouden mogten worden, door sommige krijgskundigen onnoodig geacht, zal men bij die latere gelegenheid ophoefing daarvan trachten te verkrijgen; en dus, welligt met medewerking des Ministers, veranderingen brengen in het aangenomen plan. In elk geval kan weigering of vermindering van de aangevraagde sommen volkomene uitvoering van het plan onmogelijk maken. Dit gevaar wordt, volgens sommigen, te grooter, ten gevolge van de inrigting der voorgestelde wet. Daarbij worden geenerlei bepaalde credieten of begrotingssommen voor afzonderlijke werken uitgetrokken; maar wordt slechts eene algemeene som van f 10 400 000 voor de voltooiing van een algemeen plan genoemd, waarvan dan jaarlijks minstens 1½ millioen zullen worden besteed. Zal niet telken jare de wijze, waarop dat bedrag zal worden verwerkt, tot verschil van gevoelen aanleiding geven? De stabiliteit, waarnaar men streeft, zal dus niet ligt worden verworven.

Ware het, mede uit dit oogpunt, niet verkieslijk de grondslagen van ons vestingstelsel te leggen, niet bij eene wet, maar bij een Koninklijk besluit, waarop gemakkelijker kan worden teruggekomen? De zamenstelling eener Volkvertegenwoordigende Vergadering is dan toch ook in den regel niet zoodanig, dat zij genoegzame waarborgen aanbiedt voor de deugdelijke regeling van eene zaak als deze. Nergens elders, ook niet in Frankrijk, is eene wet van dien aard vastgesteld, of zelfs op het indienen daarvan aangedrongen. Men beroept zich wel eens op het voorbeeld van België; maar ten onrechte. Daar bestaat eene wet op de legerorganisatie, geenszins eene wettelijke regeling van het vestingstelsel. Wel is in de Belgische Kamers bij herhaling over de nieuwe bevestiging van Antwerpen gehandeld; doch de daartoe betrekkelijke wet van 8 September 1859 is van zuiver finantiële aard. Zij strekte om aan het Gouvernement credieten te verleenen, niet enkel voor de nieuwe vestingwerken van Antwerpen, maar tevens voor een aantal andere publieke werken, geheel vreemd aan het Departement van Oorlog. *Exécution de divers travaux d'utilité publique*, is het opschrift der wet. Daarbij werd magtiging verleend tot het aangaan eener leening van veertig millioen franken en dan bepaald, hoe veel uit de opbrengst dier leening en hoe veel uit de gewone middelen voor de dienstjaren 1859—1865 voor al de opgetelde werken van openbaar nut zou worden besteed.

Op deze tegenwerpingen werd van de zijde der meerderheid geantwoord, dat men inderdaad te ver ging door, op grond der gestadige veranderingen, die op staat- en krijgskundig gebied plaats grijpen, het aannemen van een vast verdedigingstelsel voor ons land voor onmogelijk te verklaren. Ware inderdaad alles zoo onzeker, als men het voorstelt, niet enkel de voorgedragene wet ware dan nutteloos en schadelijk, maar het toestaan van elken penning bij de jaarlijkse begrotingen voor eenige linie of eenige vesting eene grove verkeerdheid. Ook die gelden toch konden later blijken onnut besteed te zijn.

Maar de veranderingen, waarop men doelt, althans de zoodanige, die van regstreekschen invloed kunnen zijn op een algemeen plan van landsverdediging, komen slechts zeldzaam voor. De uitvindingen en wijzigingen op militair-technisch gebied zijn, wel is waar, talloos; maar, behalve dat ook daarbij veel kaf onder het koren schuilt, kunnen deze doorgaans slechts van toepassing zijn op details van uitvoering, waarmede de wetgever dan toch zeer zeker niets te maken heeft. Oorlogsgebeurtenissen als die van 1864 en 1866 liggen, voor zoover zij tot wijziging van een verdedigingstelsel aanleiding kunnen geven, niet in den gewonen gang van zaken. In elk geval worden onze hoofdliniën van defensie door de geographische gesteldheid van ons land als van zelf aangegeven. Men kan twisten over de vraag, of de zoogenaamde buitenliniën wel behouden moeten blijven. Men kan beweren, dat het ons aan middelen ontbreekt om die behoorlijk te verdedigen, en dat men ze dus, althans als permanente verdedigingsliniën, voor goed moet laten varen. Onder elk stelsel, onder alle wisseling van inzichten en omstandigheden daarentegen, zullen de Utrechtsche en de Amsterdamsche liniën, zoowel als de versterkingen aan het Texelsche zee-gat en het Hollandsch Diep hare waarde behouden. Welk overwegend bezwaar kan

er dus bestaan, om door het vaststellen eener wet de instandhouding en goede inrichting vooral ook van die liniën en stellingen zooveel mogelijk te verzekeren?

Deze opmerking leidde tot eene andere, daaraan naauw verwant. De tegenstanders der wet hechten veel gewigt aan de omstandigheid, dat nog in geen ander land het vestingstelsel bij de wet is geregeld, en dat wij dus verkeerd doen met ons op zulk een nergens betreden weg te begeven. Maar verliest men daarbij niet uit het oog, dat misschien op ééne uitzondering na, geen ander land met opzigt tot het hier in aanmerking komend Staatsbelang, in zulk eene bijzondere positie verkeert als het onze? In de groote Rijken, die eene ontzagwekkende oorlogsmagt bijeen kunnen brengen, berust de verdediging des lands vooral op het leger en de vloot, en zijn kunstmatige versterkingen veelal bijzaak. Een klein land als het onze kan onmogelijk aan de levende strijdkrachten zoodanige uitbreiding geven, dat wij tegen de legers der groote Mogendheden bestand zouden zijn. Maar nu komt, hoe kwetsbaar wij ook aan alle zijden zijn, ons de gelukkige omstandigheid te hulp, dat een groot deel van den vaderlandseken bodem, naar het oordeel van alle krijgskundigen, zoo men zich de natuurlijke gesteldheid daarvan ten nutte maakt, uitstekend geschikt is om met betrekkelijk geringe middelen verdedigd te worden. Daarom vormen hier levende strijdkrachten met vaste defensieliniën en sterkten één geheel. Het zijn twee factoren, die elkander aanvullen. Zoo zou het uitgebreid terrein tussehen Gorinchem en de Zuiderzee, uit een krijgskundig oogpunt het hart van ons land, met onze troepen alléén onmogelijk tegen overmagt te verdedigen zijn. Thans is dit wel het geval, omdat de inundatiën de te verdedigen ruimte beperken en de zwakke punten door kunstmatige versterkingen tegen het doordringen des vijands kunnen worden beschermd. Wel blijven altijd de levende strijdkrachten de hoofdzaak, maar de liniën en forten zijn even onmisbaar en moeten dus evenzeer in behoorlijken toestand worden gebracht en gehouden.

Ook in België berust, even als in de vroeger aangeduide groote Rijken, de verdediging hoofdzakelijk op het staande leger. Dat land mist, ten gevolge zijner geographische gesteldheid, het groote voordeel, dat wij bezitten, van versterkte liniën te kunnen aanwijzen, met de troepen tot een geheel van verdediging te verbinden. De ten koste van zooveel millioenen versterkte stelling van Antwerpen is slechts een toevlugtsoord voor het leger, dat in het zuiden of oosten des lands de kans der wapenen tegen zich heeft zien keeren. Van daar ook dat het Belgische leger veel sterker is dan het onze, en dat de Belgische begrooting van Oorlog, alleen voor het personcel, 18 millioen gulden bedraagt. Van eene wet tot regeling van het vestingstelsel kan dáár geen sprake zijn, omdat wat men er van dien aard bezit, hoofdzakelijk uit de stelling van Antwerpen bestaat. Overigens is, gelijk reeds uit het aangevoerde blijkt, die versterking van Antwerpen na een opzettelijk debat in de wetgevende Kamers tot stand gebracht.

De eenige staat van den tweeden rang, die, wat het systeem van verdediging betreft, met ons land eenige overeenkomst heeft, is Denemarken. En nu is juist dáár, als men wel onderrigt is, het stelsel van verdediging ten vorigen jare bij de wet geregeld.

Ook de tegenwerping, dat de Kamer minder bevoegd is over eene aangelegenheid van dezen aard, die met zooveel technische bijzonderheden in verband staat, een op goede gronden steunend oordeel te vellen, liet men van de zijde der meerderheid niet gelden. Ware die tegenwerping gegrond, zij zou op een aantal andere wetsontwerpen, op elke aanvraag van geld voor werken van openbaar nut, toepasselijk zijn. De leden der Kamer moeten, als het onderwerpen van dezen aard geldt, zich zoo goed mogelijk door deskundigen laten voorlichten, maar dan, naar hun beste weten, beslissen. Niet de details van uitvoering; de hoofdpunten alleen worden daarenboven aan hunne beslissing onderworpen.

Ev nzoó scheen de vrees, dat de stabiliteit in ons vestingstelsel, waarnaar men streeft, niet zou worden verkregen, omdat bij de discussie over de jaarlijksche aanvraag van fondsen, die de voorgestelde wet medebrengt, alles weder op losse schroeven zou worden gesteld, of ongegrond of overdreven. Is eenmaal door den wetgever de

wijze van verdediging des lands, althans in hoofdtrekken, geregeld, men zal zich daaraan houden en zekerheid bezitten zoowel tegen afwisselende inzichten van Ministers als tegen inbreuken bij het debat in de Kamer over de jaarlijksche begrooting. De eerbied voor de wet is bij de Volksvertegenwoordiging te groot, dan dat men het wagen zou op eene eenmaal genomen beslissing terug te komen, tenzij de overtuiging algemeen worde, dat de wet onhoudbaar is. Men kan zich hier op het voorbeeld der spoorwegwet beroepen. Nadat eenmaal de wetgever over het aan te leggen spoorwegnet heeft beslist, wordt de spoorwegbegrooting jaarlijks in de Kamer behandeld, zonder tot veel discussie aanleiding te geven, vooral zonder dat de eenmaal gelege grondsagen worden aangerand. Nu kan men wel zeggen, dat ieder gaarne gelden voor spoorwegen toestaat en dat het met de uitgaven voor defensiewerken geheel anders is gesteld. Maar het valt toch niet te ontkennen, dat in 1860 spoorweglijnen en rigtingen zijn aangenomen tegen het gevoelen van een aanzienlijk deel der Volksvertegenwoordiging, en dat nog verscheidene onderdeelen van het groote plan bij sommigen geen bijval vinden. Desniettemin worden regelmatig de geldsommen, voor zulke lijnen en rigtingen noodig, toegestaan, en wordt het eenmaal aangenomen plan in zijn geheel uitgevoerd. Zoo zal het ook met het vestingstelsel gaan, indien het gelukt, dit bij de wet te regelen. De Kamer zal, bij het toestaan der daarvoor noodige gelden, de hoofdzaak onaangeroerd laten. Moeijelijke discussien zullen worden afgesneden en tevens het nadeel gekeerd, dat met opzigt tot deze aangelegenheid uit de onvermijdelijke wisseling van de personen der Ministers van Oorlog voortspruit.

Maar bedenkt men dan wel, vroegen leden, die de wet schadelijk achtten, dat, als de zorg voor de veiligheid des lands op de aangeduide wijze bij de wetgevende magt wordt overgebracht, de verantwoordelijkheid daarvoor van den Minister van Oorlog te loor gaat; dat deze daarbij zal insluimeren? Een nauwgezete Minister moet zich thans, als bij hem de overtuiging ontstaat, dat aan ons verdedigingsstelsel grove gebreken kleven, gedrongen gevoelen, de noodige gelden tot verbetering aan te vragen. Voortaan zal hij dit niet meer doen en ook niet kunnen doen, omdat hij zeker zal zijn, dat na het toestaan van aanzienlijke sommen voor een zamenhangend plan, men in dergelijke partiële verbetering niet zal treden. De mogelijkheid bestaat, dat na eenige jaren, als het vestingstelsel voltooid is, zelfs betrekkelijk geringe, maar noodzakelijke wijzigingen aan eene enkele vesting, fort of sluis tegenstand zullen ontmoeten.

In antwoord wees men — de onannemelijkheid der laatste onderstelling daarlattende — op den tegenwoordigen toestand van ons vestingstelsel, zooals die uit de thans medegedeelde bijzonderheden, duidelijker dan ooit te voren, aan het licht komt. Verantwoordelijke Ministers van Oorlog zijn elkander opgevolgd, en welke is, ook volgens de Memorie van Toelichting, de tegenwoordige toestand onzer liniën, vestingen en forten? Slechts gedeeltelijk kan die toestand met de invoering van het getrokken geschut, die trouwens reeds eenige jaren oud is, in verband worden gebragt. Zelfs aan de mogelijkheid om de inundatiën op de hoofdverdedigingslinie des lands binnen een betrekkelijk korten tijd te stellen, ontbreekt nog veel. Is het niet te verwachten, dat, wanneer eenmaal de wetgevende magt over het te volgen stelsel zal hebben beslist, en dus tot zekere hoogte de door het uitvoerend gezag te volgen gedragslijn zal hebben afgebakend; zoo iets niet meer mogelijk zal zijn? Zal dus de verantwoordelijkheid des Ministers, die eene wet zal hebben uit te voeren, niet veeleer te zwaard dan beperkt worden, en dus de wet ook uit dit oogpunt eene nuttige zijde hebben?

Inzonderheid meende men dit te kunnen verwachten, omdat wettelijke regeling van het verdedigingsstelsel het middel is om over de gronden van dat stelsel in zijne eenheid en zamenhang het licht der publiciteit te doen opgaan. Aan die openbaarheid hechten velen zeer groot gewigt. Wel deed men opmerken, dat de Kamer zelve, na zoo menig aan het defensiestelsel gewijd comité-generaal, te dezer zake niet gezegd kan worden in het duister te verkeeren. Maar het kwam er ook op aan de natie voor de zaak te winnen: de voordeelen van een goed stelsel van verdediging tastbaar te maken; ligt verklaarbaar wantrouwen omtrent het nuttig besteden van gelden weg te nemen. De vrees, door sommigen geuit, als of die openbaarheid,

onder bepaalde omstandigheden, 's lands verdediging zelve zou kunnen schaden, ruste toch, meende men, op verouderde begrippen. Wie buiten 's lands in onze verdedigingsmiddelen belang stelt, kan met den toestand daarvan even goed bekend zijn als wij zelve.

Maar zoo dus de meerderheid wettelijke regeling van ons vestingstelsel noodig en nuttig keurde, verklaarden vele daartoe behoorende leden, dat de vast te stellen wet, naar hun gevoelen, enkel in zeer algemeene omtrekken het terrein der defensie bepalen en niet meer geven moest. Het grootste deel der Memorie van Toelichting, aan bijzonderheden gewijd, in eene memorie van ingenieurs aan den Minister van Oorlog op hare plaats, lag, naar dit gevoelen, buiten het oordeel der Volksvertegenwoordiging. Voor zooveel deze daarin te treden heeft, kwam dit eerst bij de behandeling der Staatsbegrooting te pas, wanneer de Minister de gelden, bij deze wet globaal uitgetrokken, ter jaarlijksche besteding aanvraagt.

Daar tegenover stond de meening van anderen, die wel insgelijks niet wilden, dat de Kamer zich op technisch terrein waagde, maar toch de vrees niet konden verbergen, dat, als de wet slechts in algemeene trekken het stelsel aangaf, later op de vastheid en onveranderlijkheid daarvan inbreuk te maken ware. Zooals de wet thans luidt, kon men, zonder de daarbij gestelde perken te overschrijden, vestingen behouden, die de wetgever liever ontmanteld zag, of omgekeerd noodzakelijk gekeurde vestingen opheffen. Wilde men stabiliteit, dan moest alles zoodanig worden ingerigt, dat geene wezenlijke verandering in het stelsel te brengen ware, zonder eene nadere wet, tot welker voordragt niet ligt zou worden overgegaan.

§ 3. De vraag werd gedaan, of de vaststelling van eene wet als deze, die een onderwerp betreft, waaromtrent vele leden der Kamer meer licht zouden verlangen en ook onder de mannen van het vak zooveel verschil van inzichten heerscht, niet vooraf behoorde te worden gegaan door eene parlementaire enquête. In zoover dit denkbeeld het verdedigingsstelsel in 't algemeen betrof, vond het schier bij niemand bijval. Eene parlementaire enquête moet loopen over feiten. Welke feiten zijn hier te onderzoeken? Door eene menigte geschriften is ons verdedigingsstelsel van alle zijden toegelicht en zijn de uiteenloopende meeningen van deskundigen over menig punt aan den dag gekomen. Wilde men nu die deskundigen op nieuw hooren, men zou de verwarring slechts uitbreiden. De vóór eenige jaren gehouden enquête over ons zeewezen heeft niet zoodanige vruchten opgeleverd, dat men zich aangemoedigd kan gevoelen, thans met opzigt tot het defensiewezen te lande iets dergelijks te beproeven. Eindelijk en vooral zou het houden eener parlementaire enquête op dit oogenblik eene treurige stremming in de werken van ons vestingstelsel met zich brengen, terwijl sommige der werken, met name die aan de nieuwe Hollandsche waterlinie, met spoed moesten worden voltooid. Wel zou men den Minister van Oorlog verzocht willen hebben, over bepaalde feiten, met name het bevorderen der onderwaterzetting, ook door stoomgemalen, een naauwgezette, bloot administrative enquête te doen houden. De uitkomsten van zoodanig onderzoek, door den Minister aan officieren en ingenieurs van den waterstaat opgedragen, waren, indien de Regering daartoe overging, welligt reeds bij het antwoord op het tegenwoordig Verslag der Kamer mede te deelen.

In eene der afdelingen vereenigde men zich niet geheel met die slotsom. Daar werd beweerd, dat zoo de enquête omtrent de marine tot geen gunstig resultaat heeft geleid, dit aan het ter sprake brengen van dien tak van dienst in zijnen vollen omvang was toe te schrijven. In die fout moest men thans niet weder vervallen, en dus in geen geval over geheel ons defensiestelsel of de waarde der verschillende liniën deskundigen hooren. Daarom kon echter eene enquête over enkele bepaalde feiten, vooral van finantiëlen aard, groot nut hebben. Men twijfelt of de door de Regering gemaakte ramingen niet hier en daar te laag waren. Zoo achtte men het bij voorbeeld onmogelijk, met de geraamde som van ruim twee millioen de stelling van den Helder in goeden toestand te brengen. Na de dezerzijds te maken aanmerkingen, zou de Regering waarschijnlijk hare ramingen handhaven. Hoe zou de Kamer ten slotte beslissen, als zij over de millioenen, voor het doel, dat zij met de Regering beoogt, inderdaad vereischt, in onzekerheid verkeert?

In eene andere afdeeling werd door een enkel lid het denkbeeld van parlementaire enquête vooral aangeprezen met het oog op de inundatiën. Hij wilde niet slechts op die wijze onderzocht hebben, in welke gesteldheid de middelen om bepaalde terreinen onder water te zetten, thans verkeeren, maar tevens, in de door hem aangenomen onderstelling, dat schadeloosstelling aan de belanghebbenden zou moeten worden toegekend, tot welk bedrag die schadeloosstelling zou moeten stijgen. Men voerde hem te gemoet, dat het bedrag daarvan onmogelijk te berekenen ware, daar de schade, door inundatiën te veroorzaken, van allerlei niet te voorziene omstandigheden aflag. Niet enkel kwam de duur van den maatregel in aanmerking, maar ook het seizoen, waarin daartoe wordt overgegaan, het al of niet te veld staande van den oogst en dergelijke. Elke daaromtrent thans te maken berekening zou bovendien, na tien of twintig jaren, waarschijnlijk alle waarde verloren hebben. Naar het oordeel van het bedoelde lid echter, was de zaak van te groot gewigt, om daarbij niet opzettelijk stil te staan. Het regt op schadeloosstelling voor militaire inundatiën moest te dezer gelegenheid boven allen twijfel gesteld, en tevens uitgemaakt worden, of de daarvoor te besteden geldsommen niet zoo overgroot zouden zijn, dat het in aanmerking kwam bepaalde liniën te laten varen.

Nog waren er leden, die, terwijl zij eene enquête over die onderdeelen van het vestingstelsel, waarvan het nut door ieder wordt erkend, volstrekt afkeurden, er later niet tegen zouden opzien, betwistbare punten, zooals het behoud der IJssel-linie of dat van de stelling Groningen-Delfzijl, aan een parlementair onderzoek te onderwerpen.

§ 4. Tot beschouwing van het *financieel gedeelte der voordragt* overgaande, toonden de meeste leden zich bereid, de totale som van *f* 10,400,000, in art. 3 van het wetsontwerp vermeld, voor de voltooiing van ons vestingstelsel toe te staan, mits slechts zekerheid bestond, dat ten koste van dat hoogst aanzienlijk geldelijk offer het beoogde doel werkelijk zal worden bereikt. Zij konden der Regering toegeven, dat het besluit tot het brengen van zulk een offer in één's financieel voordeeliger was dan het jaar op jaar uittrekken op de begrooing van partiele sommen, zonder dat daardoor een bepaald eindresultaat verkregen werd. Maar, werd door een aantal leden gevraagd, bestaat de bedoelde zekerheid? Op grond ook van inlichtingen, bij deskundigen ingewonnen, aarzelen zij die vraag toestemmend te beantwoorden, en twijfelden zij zeer, of, om niet op nieuw van de werken aan den Helder te spreken, Nijmegen met het fort in den Ooipolder, Delfzijl en de stellingen bij Groningen, met de geraamde sommen in den vereischten toestand te brengen waren. Het gebeurde met het fort bij Pannerden en met de forten in de Houtense vlakte heeft in de laatste jaren het vertrouwen in de ramingen van het Departement van Oorlog maar al te zeer geschokt. Ware het niet mogelijk met opzigt tot de thans gedane aanvraag, meer vertrouwen te doen heerschen, bijvoorbeeld, door de zeer globale raming van kosten achteraan op het gedrukte stuk n°. 5, over de onderscheidene posten van dienzelfden staat te verdeelen? Men moest toch onderstellen, dat van al de te maken werken uitgewerkte begrooingen waren opgemaakt, en dat ook de daaraan verrigte arbeid tot de late indiening der wet had medegewerkt.

Ook al neemt men de juistheid der ramingen aan, kan niet gezegd worden, dat met een bedrag van *f* 10,400,000 ons vestingstelsel zal worden *voltooid*. De wet zelf verwijst bij art. 6, wat de werken aan den nieuwen waterweg van Amsterdam naar zee en aan den Maasmond betreft, naar eene nadere voordragt. Is reeds, al ware het bij benadering, op te geven, wat die werken zullen kosten? De Memorie van Toelichting gewaagt voorts op bladz. 29 van eventuele voorzieningen aan de Zoutkamp. Al laat men een en ander ter zijde, zoo zullen de onvermijdelijke uitgaven ligt hooger loopen dan uit de thans gemaakte raming op te maken is. Heeft de Regering wel gerekend op de kosten van het kazerner van troepen, voor bewaarplaatsen van materieel, voor het benodigde tot versperringen, voor telegraphen ten behoeve van 's lands verdediging? Het schijnt toch, dat zoo de hoofdstellingen bij Utrecht en Amsterdam op de hoogte der tegenwoordige krijgswetenschap ingerigt worden, daar van onderaardsche telegraphische geleiding sprake moet zijn. Evenzoo zal, om de Willemstad met den zetel der Regering in verband te houden en het afsnijden der gemeenschap door den

vrijand onmogelijk te maken, van dat punt een telegraafkabel door het Hollandsch Diep in de rigting van Numansdorp moeten worden gelegd.

De Regering zegt op bladz. 2 der Memorie van Toelichting, de uitgaven voor het vestingstelsel zoodanig te hebben beperkt en verdeeld, dat zij geacht kunnen worden onze krachten niet te boven te gaan. Hoe heeft men dit te verstaan? Zullen in haar stelsel de jaarlijks uit te trekken anderhalf millioen in de plaats treden van hetgeen tot dusver op de begrooting van het Departement van Oorlog voor *nieuwe* verdedigingswerken voorkwam en dat op de loopende begrooting f 1,317,000, in vorige jaren f 1,400,000 bedroeg? Of zullen de beide sommen worden zaâmgevoegd, en dus de uitgaaf te dezer zake nagenoeg 3 millioen bedragen? Mogt dit laatste de meening zijn, dan zou de vraag te pas komen, door welke middelen de verhoogde uitgaaf zal worden bestreden. De Minister van Finantiën heeft in zijne rede bij de aanbieding der begrooting voor 1870 uitdrukkelijk verklaard, dat, wanneer het voorstel tot voltooiing van het vestingstelsel verhooging der begrooting ten gevolge had en de gewone middelen tot bestrijding daarvan ontoereikend mogten zijn, eene evenredige vermeerdering van middelen dergelijke voordragt zou moeten vergezellen.

In eene der afdelingen waren leden, die zich hier op een afwijkend standpunt plaatsten. Zij konden niet berusten in de verklaring der Regering, dat de aangevraagde uitgaven de krachten der natie niet te boven gingen. Die uitgaven waren te groot en verdienden, naar dit gevoelen, te meer afkeuring, omdat men de voorstelling van den onvoldoenden toestand onzer verdedigingswerken overdreef. Met de bestaande werken zou ons land zeer goed te verdedigen zijn. Dreef men desniettemin de tegenwoordige wet door, de Regering zou welligt, om den druk der daardoor veroorzaakte uitgaven te verminderen, op het leger bezuinigen. Daarin lag het gevaarlijk karakter der voordragt. Bij één lid wogen deze bedenkingen zoo zwaar, dat zij hem genoopt hebben tot het indienen der nota, onder lit. A aan dit Verslag gehecht.

Voor zoover men tot het toestaan der f 10,400,000 bereid was, opperde men de vraag, of het goedkeuring verdiende, die som en dus ook den aanleg der werken over zes jaren te verdeelen. Eenige leden achtten dien tijd te lang. Volgens het plan des Ministers (bladz. 30 der Memorie van Toelichting) zou de nieuwe Hollandse waterlinie binnen drie jaren voltooid zijn. Was hier vooral geen bespoediging denkbaar, al moest men dan ook, des noods, gedurende de eerstvolgende jaren veel meer dan $1\frac{1}{2}$ millioen jaarlijks voor de werken bestemmen? Anderen toonden zich met het uitzigt, door den Minister geopend, tevreden en gaven aan zooveel mogelijk gelijke verdeling der totale som over zes jaren de voorkeur. Werd in den eersten tijd te veel besteed, men zou welligt tot het middel van geldleening toevlugt moeten nemen, en dit middel moest hier in geen geval worden aangegrepen.

§ 5. Bij het bespreken van het verband der *leeende strijdkrachten* tot het vestingstelsel, toonde men zich door de algemeene gezegden, daaromtrent in § 4 der Memorie van Toelichting voorkomende, weinig voldaan. Onze troepenmagt, zegt de Minister, zal, zooals die thans is georganiseerd, voldoende zijn, mits de schutterijen de voorgestelde betere inrigting erlangen. Hoe gaarne men die verzekering gaaf aannam, bij vele leden bleef aanleiding tot ernstigen twijfel. Ook na de aanneming der aauhangige schutterijwet viel, zeide men, voor de dienst bij het leger te velde aan die wapenmagt niet te denken. Reeds mogt men zich gelukkig achten, wanneer zij zoodanig kon worden ingerigt, dat zij, door troepen van het leger gesteund, tot bezetting van vestingen en forten kon worden gebruikt. Enkele leden waren dit niet geheel eens, en wilden daarom het op de been brengen eener talrijke, voor mobielverklaring vatbare burgermagt zooveel mogelijk bespoedigd hebben. De overigen hielden echter vol, meenende, dat, indien de verdediging der kusten, van de stelling Groningen Delfzijl en van de zoogenaamde buitenliniën in het stelsel begrepen wierden, een veel sterker leger dan wij thans bezitten, onmisbaar zou zijn. Aanneming der tegenwoordige voordragt zou dus ten gevolge hebben, dat de Minister van Oorlog of zijn opvolger wel verplicht zou zijn, op eene aanzienlijke vermeerdering der militie aan te dringen, hetgeen den lande op eene meerdere jaarlijkse uitgave van vercheidene millioenen zou te staan komen.

Wat daarvan zij, men drong bij den Minister ernstig aan, dat hij door eene zoo uitvoerig mogelijke opgave van de sterkte der benoodigde wapenmagt en van de verdeeling der troepen over de onderscheidene liniën, stellingen en forten in de verschillende oorlogsgevalen, het bewijs leverde van de juistheid zijner vooruitgezette stelling omtrent het voldoende der levende strijdkrachten. Die wensch scheen te minder onbescheiden, nu eene wet op de legerorganisatie zoo stellig werd toegezegd, en dus de hoofdtrekken dier organisatie, in verband met het vestingstelsel, wel bij den minister zouden vaststaan.

In eene der sectiën werd intusschen, vooral door een der leden, krachtig opgekomen tegen het afhankelijk maken van de sterkte der levende strijdkrachten van het aan te nemen vestingstelsel. In geen land ter wereld, zeide hij, had zoo iets plaats. Allerminst kwam het te pas in ons land, waar de troepen niet onveranderlijk tot verdediging van dezelfde linie of vesting bestemd zouden zijn, maar, naar de omstandigheden, zich dan naar het eene, dan naar het andere punt zouden moeten verplaatsen. De legersterkte moest afhankelijk zijn van den aard der te voeren oorlogen; van de waarde, aan ons onafhankelijk volksbestaan gehecht, en van de krachten der natie. Met wiskundige naauwkeurigheid viel daaromtrent niets te bepalen. Het gezond verstand van den staatsman moest beslissen.

§ 6. Op bladz. 7 der Memorie van Toelichting vindt men het *materieel der marine* vermeld, naar het oordeel der Regering, voor de verdediging des lands vereischt. Is die vermelding, vroegen sommigen, wel genoegzaam? Ontbreekt, in het denkbeeld eener wet als de tegenwoordige, daarin niet de aanwijzing der schepen en vaartuigen, in het aan te nemen verdedigingsstelsel gevorderd, en tevens de aanvraag der gelden, voor het volledig maken van dat materieel noodig? De meeste leden, die zich over dit punt uitlieten, geloofden het niet. Zij stelden zich tevreden met de verzekering, dat de vereichte zeemagt, zonder verhooging van het budget van marine, binnen den tijd van zes jaren, voor de voltooiing van het vestingstelsel aangenomen, gereed zou zijn. De Minister kon voor het oogenblik moeilijk verder gaan. Hij zou daardoor noodeloos vooruitloopen. Bleek later, dat ook hier tusschenkomst der wetgeving noodig ware, bij eene afzonderlijke wet ware in de leemte te voorzien. Er waren zelfs leden, die in geen geval zoodanige wet wilden. Indien zij al over hunne bezwaren tegen wettelijke regeling van het vestingstelsel mogten heenstappen, zouden zij nimmer den Minister van Marine voor den bouw der tot 's lands verdediging noodige oorlogsvaartuigen aan eene wet willen binden. Bij de groote veranderingen, die vooral op dit gebied plaats grijpen, was zulk eene wet eene onmogelijkheid of zou zij althans hoegenaamd geen doel treffen.

Eene andere vraag was het, of de aangeduide zeemagt voldoende was voor het doel. De Regering meent thans te kunnen volstaan met 5 ramschepen en 11 monitoren, waarvan 6 van een ram te voorzien, benevens 24 stoomkanonneerbooten. Door de commissie voor de kustverdediging van 1864 werden 7 stoomrammen en 14 monitoren gevraagd; maar tevens een aantal torens, waarvan nu geen sprake meer is. In eene afdeeling werd, zonder dat men nu juist den bouw van al die vroeger voorgestelde torens verlangde, vrees uitgedrukt, dat de Regering thans met opzigt tot de grootere schepen wel wat karig is. Daarbij moest vooral aan de verdediging van het zuidelijk frontier (Hollandsch Diep, Volkerak enz.) worden gedacht. Andere leden vroegen wat er gedaan zou worden om deze marine tot verdediging der bovenrivieren te doen dienen.

§ 7. Wat het *verdedigingsstelsel zelf* betreft, zoo als het in de wet geworteld en in § 3 der Memorie van Toelichting omschreven is, openbaarden zich hoofdzakelijk drie gevoelens.

I. Volgens het eerste concentreert de Regering te veel. Het scheen nauwelijks geoorloofd, bij het uitbreken van eenen oorlog, dadelijk zulk een aanmerkelijk deel des lands prijs te geven, als volgens het Regeringsvoorstel het geval zou zijn. Was dit ook wel in het belang eener goede defensie? Hoe zou men uit die provinciën, die men geheel of nagenoeg geheel aan den vijand overliet, de daar aanwezige levende strijdkrachten en verdere voor het voeren van den oorlog vereichte hulpmiddelen

trekken? Al stemde men gaarne toe, dat van ouds'her onze hoofdverdediging zich beperkt heeft tot Noord- en Zuidholland en gedeelten van Utrecht, Gelderland en Noordbrabant; al erkende men, dat de gesteldheid van den grond daar van dien aard is, dat men er met goed gevolg ook aan den sterksten vijand het hoofd kan bieden; mogt daaruit nog niet voortvloeijen dat al het overige, Zeeland en Friesland bijv., geheel onbezett, geheel onverdedigd bleef. Men moest daarbij niet vergeten, dat, al werd de hoofdzetel onzer magt door het verdedigingsstelsel, dat de Regering voorstaat, beschermd, dan toch, wat bloei en welvaart betreft, Holland tot de overige gewesten thans in eene geheel andere betrekking staat dan in de zeventiende eeuw.

Eigenlijk was, zoo als sommigen beweerden, niet vooraf uit te maken, welke deelen des lands bij het uitbreken van een oorlog al dan niet verdedigd zouden worden. Alles was hier van de omstandigheden afhankelijk. Geschiedde de aanval regtstreeks door een overmagtigen vijand, dan schoot ons niet anders over dan zoo spoedig mogelijk achter onze inundatiën terug te trekken. Het geval echter eener gewapende neutraliteit was zeer denkbaar. Dan moest de verdediging, of liever het bezetten des lands, zich zoo ver mogelijk uitstrekken, niet slechts om in 't bezit te blijven van al onze hulpmiddelen, maar ook om onze ingezetenen in de grensgewesten voor vijandelijke strooptogten te vrijwaren. Tot welke noodlottige gevolgen zulk een strooptogt leiden kan, heeft het hertogdom Nassau gedurende den jongsten Duitschen oorlog ondervonden. Daartegen werd opgemerkt, dat dit voorbeeld verkeerd was gekozen. De inval van een deel van de Pruisische landweer in Nassau was geen strooptogt, maar eene krijgsonderneming, met het doel beraamd om dat land voortdurend in bezit te houden.

De slotsom was bij eenige dezer leden, dat wel het verdedigingsstelsel onder overleg met de militaire deskundigen moet worden vastgesteld, maar dat aan den staatsman het oordeel toekomt, hoe in ieder voorkomend geval te handelen. Van hem hangt de beslissing af, of handhaving der neutraliteit al dan niet mogelijk zij, en dus ook of de verdediging meer of minder zal worden geconcentreerd.

II. Het tweede gevoelen, door een grooter aantal leden voorgestaan, strekte daaraan, dat de Regering de verdediging nog te weinig concentreert. Als wij in een oorlog wierden gewikkeld, zouden wij niet te doen hebben met eenen Staat, maar met een overmagtige Mogendheid. Dat wij bij het uitbreken van een oorlog tusschen anderen zoo lang mogelijk onze onzijdigheid moesten bewaren, sprak wel van zelf, maar niet daarop kwam het hier aan; wel op de middelen om den aanval van een overmagtigen vijand zoo veel mogelijk te wederstaan. Nu zou het zeker uitermate wenschelijk zijn, in alle mogelijke gevallen, geheel den vaderlandschen bodem te kunnen verdedigen, maar wij moeten daarvan afzien, om de eenvoudige reden, dat het onze beperkte krachten zeer verre te boven gaat. Reeds zal het moeilijk vallen ons in onze hoofdliniën te handhaven. Zoo het middel van inundatie ons niet te hulp kwam, zou ook dit ten eenen male onmogelijk zijn. Maar daarom moeten wij ook geheel onze magt binnen die liniën concentreren, en hoe pijnlijk het ook valle, al het overige opofferen. Noch de IJsellinie alzo, met uitzondering misschien van de stelling Zwolle-Kampen, noch de stelling Groningen-Delfzijl, noch die van Nijmegen kan, naar dit gevoelen, behouden blijven. Welligt zelfs kan 's Hertogenbosch als vesting worden gemist.

Verscheidene leden konden bij de behandeling van dit punt de aanmerking niet terughouden, dat in § 3 der Memorie van Toelichting een minder juiste gedachten-gang heerscht. De Regering schijnt zich, in plaats van een rationeel verdedigingsstelsel te ontwerpen, te zeer door zucht tot behoud van het bestaande te hebben laten leiden. Van daar dat men in hare redenering telkens gewag ziet gemaakt van stellingen en punten, slechts voorloopig en tijdelijk te bezetten. Is zulk eene halve verdediging wel raadzaam? Zij leidt tot onherstelbaar verlies van strijdkrachten en tot groote schade der ingezetenen, die zonder volstreekte noodzakelijkheid aan de rampen des oorlogs worden blootgesteld.

Concentratie onzer altijd te beperkte magt is te noodzakelijker, omdat een gelijk-tijdige aanval ter zee en te land zeer denkbaar is. Verwezenlijkte zich die onder-

stelling, dan zou van de krijgsmagt, voor het bezetten der hoofdliniën bestemd, een aanmerkelijk deel moeten worden afgezonderd, om de kust van Holland te beschermen.

Volgens het plan der Regering is de IJssellinie in het verdedigingsstelsel opgenomen, niet als permanente verdedigingslijn, maar opdat door het stand houden onzer krijgsmagt aldaar, tijd voor het stellen der inundatiën in de nieuwe Hollandse waterlinie worde gewonnen. Dit deed de vraag rijzen, of die tijdwinst volstrekt noodig zou zijn, indien, hetzij door stoomgemalen, hetzij op andere wijze, de onderwaterzettingen zoodanig wierden verbeterd, dat zij binnen zeer weinig dagen tot stand konden worden gebracht. De zaak verdiende — men herhaalde het ook in dit verband — opzettelijk onderzoek van de zijde der Regering, die daarover ook den waterstaat kon raadplegen. Er waren echter leden, naar wier oordeel men zich aan zelfbedrog overgaf door te meenen, dat de inundatiën, hoe ook ingerigt, in een korteren tijd dan van acht of tien dagen, dien voor de voorafgaande waarschuwing daaronder begrepen, konden worden voltooid. Maar, werd geantwoord, bij de snelle krijgsbewegingen van onzen tijd, zouden wij dan altijd te laat gereed zijn. Het wederantwoord was, dat in den regel een vijandelijke aanval zich vooraf laat voorzien; terwijl men zich ook niet moest voorstellen, dat eene hoofdlinie, als waarvan thans sprake is, volstrekt niet te verdedigen ware, zoo lang zij nog niet volkomen door onderwaterzettingen is gedeckt. Reeds den eersten dag van het inunderen is zij minder gemakkelijk aan te vallen. Voor de goede werking van ons verdedigingsstelsel zou veel, ja alles afhangen van de vraag, op welk tijdstip en door wien het bevel tot het stellen der inundatiën zou worden gegeven. Onbetwistbaar moest, bij werkelijk dreigend oorlogsgevaar, daarmede niet worden gedraald.

III. In de derde plaats waren er eenige leden, die zich over 't geheel met het door de Regering gedaan voorstel konden vereenigen. Dat voorstel hield het midden tusschen overdreven concentratie en eene onze krachten te boven gaande, te ver uitgestrekte verdediging. Te regt liet de Regering de IJssellinie niet geheel varen. Die rivier had als verdedigingslijn geen absolute, maar betrekkelijke waarde. Was bij het uitbreken van den oorlog de waterstand laag, hadden wij slechts enkele dagen gehad om ons voor te bereiden, en werden wij door groote overmagt aangevallen, dan moest de IJssel niet, of slechts zeer tijdelijk, verdedigd worden. Bij hoogen waterstand, tijd van voorbereiding of minder geduchten aanval moest daarentegen ons leger aan die rivier wel degelijk stelling nemen. De IJssellinie moest dus zoo ingerigt zijn, dat men haar kan, maar niet behoeft te verdedigen. Aan die rivier moesten geen vestingen, maar wel versterkte punten, bruggehoofden zijn, tijdelijk te bezetten als daarin voordeel gelegen is, dadelijk te ontruimen als dit geval niet bestaat. Ook hier zou alles van de omstandigheden afhangen en moest men veel aan het beleid van het legerhoofd overlaten.

§ 8. In verband met reeds vroeger medegedeelde beschouwingen, werd in eene of twee afdelingen de wet onvolledig gekeurd. Doordien zij slechts in zeer algemeene uitdrukkingen de te verdedigen hoofdliniën en stellingen omschreef, liet zij, naar men meende, aan het uitvoerend gezag te veel vrijheid van handelen en zou het hoofdoel, de stabiliteit, niet worden bereikt. Zonder de bepalingen der wet te buiten te gaan, zou eene tot de liniën behoorende vesting, gelijk Gorinchem, opgeheven, of ook eene thans niet genoemde plaats in eene vesting herschapen kunnen worden. Dat moest niet mogelijk zijn, en daarom wilden eenigen dezer leden, dat de bijlage I van de Memorie van Toelichting (gedrukte stukken n°. 4) die eene omschrijving der onderdeelen van iedere stelling of linie bevat, in de wet opgenomen, anderen dat daarnaar bij de wet in den een of anderen vorm verwezen wierd.

Evenzoo keurden deze leden het af, dat het wets-ontwerp geen waarborg gaf omtrent den tijd, waarin alles gereed zou zijn; noch omtrent de volgorde van uitvoering. Wel behelsde de Memorie van Toelichting daaromtrent een en ander; doch dit was geen band voor de Regering. Indien, zoo als art. 3 van het wets-ontwerp medebrengt, jaarlijks 1½ miljoen aan de voltooiing van het vestingstelsel wierd besteed, en het bleek eens, dat de gezamenlijke kosten tot het cijfer van 15 miljoen klommen,

zonden er niet zes, maar volle tien jaren noodig zijn, voor dat het vaderland in den vereischten staat van verdediging ware gebragt.

In de overige afdeelingen werd geen dezer bedenkingen ingebracht. Naar het daar heerschend gevoelen behoorde de wet, zou zij doel treffen, slechts in zeer algemeene omtrekken de te versterken hoofdliniën en stellingen te omschrijven. Ging zij verder, aan het uitvoerend gezag zouden, zonder volstrekte noodzakelijkheid, de handen worden gebonden. Evenzoo moest men niet vooruitloopen op de jaarlijksehe voor- dragt tot uitvoering van geheel het plan. De Regering moest daarbij naar de om- standigheden handelen en het nader overleg met de Volksvertegenwoordiging niet worden uitgesloten.

Art. 1. Alvorens tot de behandeling van dit hoofdbestanddeel der wet over te gaan, werd in eene der afdeelingen eene nota medegedeeld, het stelsel in zijne bij- zonderheden betreffende; welk stuk onder lit. B. aan dit Verslag is gehecht.

De aanhef van dit artikel gaf tot de vraag aanleiding, of het wel goed en raad- zaam ware, de stellingen, die enkel bezet zouden worden, om tijd te winnen, gelijk de IJssel- en Grebbe-liniën, in de wet op te nemen. De Regering zelve rangschikt deze niet onder de permanente liniën. Zou uit de wet, zoo als zij thans is ingerigt, niet het gevolg kunnen worden getrokken, dat de opperbevelhebber tot het verdedigen ook van die niet-permanente liniën verplicht ware; zelfs dan wanneer het raadzaam ware daarin geen troepen en geschut te brengen, omdat men die magt aan zijn lot zou moeten overlaten? Anderen geloofden niet, dat de wet zoodanig moest worden opgevat. Zij liet, al was het vestingstelsel daarin omschreven, aan den opperbevel- hebber vrijheid om ook buiten dat stelsel stellingen in te nemen. Intusschen erkende men ook van deze zijde, dat het zijn nut kon hebben het onderscheiden karakter der opgetelde hoofdliniën en stellingen in de wet te doen uitkomen.

„a. *De nieuwe Hollandsche waterlinie.*” Zeer vele leden zouden nog meer zekerheid wenschen te erlangen, dat, na de uitvoering van al de voorgenomen werken, inderdaad eene genoegzame hoeveelheid water voor het ontoegankelijk maken dezer linie zal worden verkregen, en dat de inundatiën tijdig genoeg kunnen worden gesteld. Men sprak op nieuw van het ondersteunen der inundatiën ook door drijvende stoomgemalen. Er waren echter leden, die gebruik van *drijvende* stoomgemalen minder doeltreffend, althans uitermate kostbaar achtten. De zaak zou dan alleen denkbaar zijn, wanneer aan onze rivieren overal schaarpijken gevonden wierden, niet nu men daar meestal uitgestrekte uiterwaarden ontmoet. Maar verdiende het dan geen aanbeveling, door de vestiging van een vast stoomgemaal bij de Muidersluis, het weder wegloopen van het inundatie-water te bevorderen, vooral ook omdat dan met minder schroom tot de onderwaterzetting zou worden overgegaan? In eene der afdeelingen werd vrees geuit, dat de nieuwe *prise d'eau* bij Tiel weinig zou baten, of dat althans het nut niet evenredig zou zijn aan de kosten. In eene andere afdeeling vroeg men, wat er te doen ware tot verdediging der linie bij strenge vorst. Ook omtrent de uitgestrekt- heid der oppervlakte, volgens het plan der Regering onder water te zetten, wenschte men eene opgave te ontvangen. Nog vroeg men, of de inundatiekaden hoog genoeg zouden zijn, om de achterliggende landen voor overstrooming te vrijwaren. Het antwoord was, dat dit wel van zelf sprak, daar het belang der defensie medebrengt het water binnen het overstroomde terrein te houden.

Door eenige leden werd beduchtheid aan den dag gelegd, of de toegangen door de aan te leggen of te verbeteren forten wel genoegzaam gesloten of verdedigd zouden zijn. Een hunner wees daarbij op het gezegde op bladz. 12 der Memorie van Toe- lichting, volgens hetwelk enkele verdedigingswerken in deze linie, als minder aan een regtstreekschen aanval blootgesteld, niet verbeterd zouden worden. Daartegenover stond het gevoelen van een ander lid, die het afkeurde, dat zooveel geld zou worden besteed, om, gelijk het op bladz. 11 der Memorie heet, de werken te doen beant- woorden aan „de meer krachtige middelen van aanval van den lateren tijd”. Naar zijn inzien overdreef men wel eens de eischen van veiligheid voor de verdedigers van eene aangevallen sterkte, en was, daar telkens nieuwe aanvalsmiddelen voorkomen, het einde van zulke vorderingen niet te voorzien. Hij vergeleek daarbij den toestand

der forten van de Hollandsche linie met dien der citadel van Antwerpen bij het beleg van 1832. Een deel der bezetting van de citadel was, bij het gemis van genoegzame bomvrije localen, onbeschermd aan de werking van 's vijands vuur blootgesteld. De citadel was geheel ingesloten; verwisseling of vernieuwing van bezetting was onmogelijk; en toch is zij loffelijk verdedigd.

Eindelijk werd van meer dan eene zijde gevraagd, welken invloed de droogmaking van het zuidelijk deel der Zuiderzee, indien daarvoor concessie verleend wierd, op 's Ministers plan van defensie zou uitoefenen.

„b. *De reductie van Amsterdam*”. De opmerking werd gemaakt, dat met opzigt tot deze stelling wel sprake is van kosten voor de verdedigingswerken, maar niet van kosten ter verbetering van inundatiemiddelen. Toch is zij de belangrijkste van alle, zoo zelfs, dat een enkel lid het stelsel van verdediging daartoe bepalen wilde. Zou met name het inundatie-terrein ten noorden van den ringdijk van de Haarlemmermeer, nabij Sloten, niet te smal zijn?

Een der leden meende, dat in deze stelling geen kostbare gemetselde forten, die de grond toch niet op den duur dragen kon, noodig waren. Die aanval van den kant der Zuiderzee, waarvan de Memorie van Toelichting (bladz. 16) spreekt, behoorde, ja, niet tot de onmogelijkheden, maar was toch zeer onwaarschijnlijk. Zij kon, wegens de geringe diepte van het vaarwater, alleen met houten of kleine gepantserde vaartuigen plaats hebben, die door onze marine of door de landbatterijen bij Durgerdam en aan de overzijde van het IJ gemakkelijk konden worden tegengehouden.

„c. *Stelling van den Helder*”. In twee der afdelingen wenschte men de gronden waarom deze stelling zoo noodzakelijk was en een onderdeel van het algemeen defensiestelsel moest uitmaken, nader te hebben uiteengezet. Tot afsluiting der Zuiderzee was zij niet voldoende, daar het Vlie aan eene vijandelijke scheepsmagt vrijen toegang verleende. Evenmin scheen zij voor de kustverdediging noodig, daar geheel de kust van Holland voor eene landing van vijandelijke troepen open ligt. Voor eene der groote zeemogendheden schœn niets gemakkelijker dan op het een of ander punt dier kust 20 à 30,000 man aan wal te brengen, die, eenmaal geland, spoedig meester van de stelling zouden worden. Ware het dus, vroeg een der leden, niet beter, de gelden, die men voor de stelling van den Helder bestemmen wil, voor de versterking onzer oorlogsvloot te besteden? Een ander lid beweerde, dat eene landing op de Hollandsche kust niet zoozeer te vreezen was. Thans, nu men spoorwegen en telegraphen heeft, kan de verdediger op het punt, waar de landing zal plaats hebben, tijdig eenige duizenden manschappen bijeenbrengen, die gaandweg versterkt kunnen worden. De landing zelf is, daar het geschut der vijandelijke vloot het zeestrand schoon kan vegen, niet te beletten, maar onze troepen kunnen den vijand, al heeft hij de overmagt, van uit het duin geducht teisteren; misschien dwingen om zich weder in te schepen. Zelfs al gelukt de landing, is er veel kans om den vijand het verder doordringen in Holland te beletten. Het terrein is daar allergunstigst voor de verdediging. Nog mag niet vergeten worden, dat als ten gevolge dier verdediging, 's vijands onderneming mislukt, weder-inscheeping zeer moeilijk is, ja, het verloren gaan van geheel de legerafdeeling kan met zich brengen.

Bleef, gelijk de groote meerderheid aannam, de stelling van den Helder behouden, dan moest uit den aard der zaak het hoofddenkbeeld zijn, om het doordringen van eene vijandelijke scheepsmagt tusschen Texel en den vasten wal zoo moeilijk mogelijk te maken. Door de Commissie voor de kustverdediging van 1864 was daartoe onder anderen de bouw van een fort op de Laan voorgesteld. De meeste leden, die zich daarover uitlieten, hadden er vrede mee, dat de Regering dit denkbeeld liet varen, althans indien dit fort zou moeten ingerigt worden zóó als men na den Amerikaanschen oorlog dergelijke forten verlangt ingerigt te hebben; hetgeen op *die* plaats schier ondoenlijk is. In 1864 werd de bouw bedoeld van een gemetselden, deels gepantserden toren, zoo als nabij Portsmouth gebouwd worden. In drie der afdelingen achtte men het bedenkelijk, dat de Regering ook het plan om het fort op de Hors (Texel) te bouwen ter zijde liet. Het nut dier sterkte tot het bestrijken van het

vaarwater en de reede scheen onbetwistbaar. Aan den anderen kant twijfelde men, of het vooruitbrengen van de batterij Wierhoofd, dat thans in het plan der Regering ligt, wel doel zou treffen. Is dit onderdeel van het plan wel genoegzaam onderzocht? Kan de batterij wel zoover vooruit worden gebracht, dat zij het buitentalud van den Helderschen zeedijk behoorlijk flankiert? Zou men daardoor niet welligt den toegang tot het Nieuwe Diep voor koopvaarders bederven? Zou het wegens een en ander niet verkieslijk zijn, in plaats van die vooruitgebrachte batterij, het mede vroeger voorgestelde werk op de Harssens te doen uitvoeren?

De zeemagt, die, volgens het gezegde op bladz. 20 der Memorie van Toelichting tot verdediging van de stelling den Helder zou medewerken, werd door sommige leden onvoldoende geacht. Ware het niet mogelijk, daarvoor een sterker magt te bestemmen? Het laat zich toch onderstellen dat de vijand, die tusschen den Helder en Texel tracht door te dringen, met tal van schepen komen zal.

„d. *Stelling langs den IJssel.*” Bij het opzettelijk bespreken van dit onderdeel der voordragt toonden zeer vele leden zich op nieuw tegen het behoud gestemd van hetgeen men gewoon is de IJssellinie te noemen. Onze levende strijdkrachten waren niet sterk genoeg, om ook buitenliniën te verdedigen. Wilde men die strijdkrachten tot het cijfer brengen, voor de uitvoering van het door de Regering voorgedragen stelsel vereischt, de begrooting van Oorlog zou welligt tot 17 of 18 millioen gulden 's jaars moeten klimmen. Ons schoot, althans bij den aanval van een overmagtigen vijand, niet anders over dan ons zoo spoedig mogelijk in onze hoofdstellingen te concentreren.

Daarentegen deed men gelden, dat de benaming IJssellinie thans, nu Doesburg, Zutphen en Deventer opgehouden hebben vestingen te zijn, en men daar enkel bruggehoofden vindt, eigenlijk niet meer te pas komt. De Regering zegt uitdrukkelijk op bladz. 22 der Memorie van Toelichting, dat het geheel buiten hare bedoeling ligt, de rivier tot eene permanente stelling in te rigten. Men moet dan ook onderstellen, dat niet op den duur vestinggeschut in de bruggehoofden zal worden geplaatst. En nu is het alleen de vraag, of, aannemende dat ons leger bij een aanval van de oostzijde, in de meeste gevallen met spoed op de inundatiën moet terugtrekken, het niet raadzaam kan zijn tijdelijk eene meer voorwaartsche stelling in te nemen, die althans eenigermate is gedekt. Dit scheen niet enkel noodzakelijk, omdat het stellen der inundatiën verscheidene dagen vorderde, maar ook opdat er gelegenheid ware, de manschappen en verdere hulpmiddelen, die de noordelijke en oostelijke provinciën opleveren, bij het hoofdleger op te nemen. Zou het bovendien op de natie geen ongunstigen morelen indruk maken, wanneer bij het eerste uitbreken van eenen oorlog zulk een aanmerkelijk deel des lands terstond onverdedigd aan den vijand overgelaten wierd? Ook moest, althans volgens sommigen, aan het geval van gewapende neutraliteit worden gedacht. Dan zou zelfs het stelling-nemen voorwaarts van den IJssel in aanmerking kunnen komen, ten einde den vijand buiten de grenzen te houden. Dat leger zou, te sterk gedrongen, achter den IJssel moeten terugtrekken, en ook daarvoor waren de bruggehoofden noodig.

Op dit laatste werd geantwoord, dat wie met de tegenwoordige gesteldheid der bruggehoofden bekend is, niet ligt aan de mogelijkheid van zulk een terugtocht denken zal. Het zou dan toch wel met alle goede beginselen van krijgskunde strijdig zijn een leger post te doen vatten, met eene rivier in den rug, die niet eenmaal geschikte overgangen heeft.

Zelfs het tijdelijk post vatten achter den IJssel had eene zeer gevaarlijke zijde. Ook al waren de bruggehoofden voortreffelijk in hunne soort, zou het bestaan daarvan een overmagtigen vijand den overtocht van de rivier niet kunnen beletten. Er zijn andere geschikte overgangspunten genoeg. Nu stelle men zich ons uit jeugdige soldaten zamengesteld leger voor, dat door den vijand aan alle zijden bekeeld, in overhaasting van den IJssel over de Veluwe naar de waterliniën moet terugtrekken! Zou het daarbij niet grootendeels kunnen verloren gaan?

Gesteld echter, wat verscheidene tegenstanders van het regeringsvoorstel wel wilden

toegeven, dat omstandigheden denkbaar waren, waarin ook een behoedzaam opperbevelhebber het post vatten van het leger achter den IJssel nuttig rekende, waren dan daarvoor de bruggehoofden noodig? Zouden zij in hunnen tegenwoordigen toestand wel iets wezenlijks tot de verdediging kunnen bijbrengen? Was het daarom niet beter ze op te heffen? De rivier de IJssel, als terrein-afscheiding, bleef dan toch altijd bestaan. Voor zulk een hoogst twijfelachtig nut, als de bruggehoofden kunnen opleveren, mogen de IJsselsteden niet voortdurend binnen wallen bekeld en aan allerlei last onderworpen worden.

In elk geval, en daaromtrent was men het nagenoeg eens, scheen het denkbeeld, door de Regering op bladz. 3 der Memorie van Toelichting ontwikkeld, om de bruggehoofden vooral ook te doen dienen tot het verzekeren van den terugtocht aan eene brigade, die, als het leger achter den IJssel post had gevat, op den regter oever vooruitgeschoven zou worden, vreemd, ja onbegrijpelijk. Die vooruitgeschovene brigade zou, naar 't scheen, noodeloos worden opgeofferd. Zoowel voor het te keer gaan van strooptogten als voor een observatie-korps zou zij te zwak zijn. Het geval toch, dat, als onze oostelijke naburen ons regtstreeks wilden aanvallen, zij daarvoor slechts weinige duizenden manschappen over onze grenzen zouden laten rukken, liet zich nauwelijks denken.

Ook al plaatste men zich op het standpunt der Regering, schenen hare inzichten omtrent de bruggehoofden zich niet aan te bevelen. Zij meent, blijkens het gezegde op bladz. 23 der Memorie van Toelichting, dat die uit de gewone kosten van onderhoud, geholpen, wat Zutphen en Deventer betreft, door bijdragen van de gemeenten, met welke de Minister van Oorlog onderhandelingen heeft aangeknoopt, en door hetgeen voor vrijvallende gronden zal worden verkregen, in een toestand zal kunnen worden gebracht, die aan het doel beantwoordt. Leden, met de plaatselijke gesteldheid bekend, achtten dit ten eenen male onmogelijk. Zij wilden Doesburg ter zijde laten; maar beweerden, dat om de bruggehoofden te Zutphen en vooral ook te Deventer in voldoende toestand te brengen, overgrootte kosten zouden moeten worden besteed. Al wierd te Deventer het plan uitgevoerd, waarover thans met het gemeentebestuur wordt onderhandeld, zou het bruggehoofd nog hoogst onvolkomen zijn. Misschien verdiende het dan ook, zelfs in het stelsel der Regering, overweging, om het bruggehoofd te Deventer geheel op te heffen en zich in dit opzigt tot Zutphen te bepalen. Beide steden staan, wat de rivierovertogt betreft, niet meer op ééne lijn. Te Deventer heeft men niets dan eene schipbrug; te Zutphen daarentegen eene vaste spoorwegbrug, waarnevens eene andere vaste brug voor de gewone passage is gebouwd.

Het werk, dat de Regering op de terreinstrook nabij den kop des IJssel wil aanleggen, vond meer bijval dan de bruggehoofden. Het kon voor het behoud der waterverdeeling tusschen Rhijn en IJssel nuttig zijn. Dat men van daar uit tevens de spoorwegbrug te Westervoort zou kunnen verdedigen, scheen echter zeer twijfelachtig. In elk geval blijkt, dat het vóór weinige jaren nieuw gebouwde fort te Westervoort niet geheel aan zijne bestemming voldoet.

Ook de stelling *Zwolle-Kampen* vond bij velen sympathie. Zij scheen als centrale stelling, in gemeenschap met de zee, tusschen Groningen en Friesland links, Gelderland en Overijssel regts, groote waarde te bezitten en was, zoo men meende, door onderwaterzetting voldoende te dekken. Er waren echter leden, die betwijfelden, of op dit laatste wel genoegzaam te rekenen valt. In drooge zomers stroomt uit de Vecht en uit de weteringen ten zuiden van Zwolle te weinig water op het Zwarte Water, om de inundatie te stellen. Eersigenoemde rivier is dan bijna droog. Ook zou, ten behoeve der inundatiën, in oorlogstijd een dam bij Hasselt gelegd, of zouden de penanten voor schotbalken die daar vroeger bestonden, hersteld moeten worden. Overigens zagen deze leden op bladz. 23 der Memorie van Toelichting ongaarne melding maken van werken tot verdediging dezer stelling, „die gevoegelijk in oorlogstijd kunnen worden aangelegd.” Heeft de ondervinding van 1866 dan nog niet genoeg geleerd, hoe verkeerd het is, het bij den snellen loop der tegenwoordige oorlogen daarop te laten aankomen? Men raadplege daarover den kolonel DE BRIALMONT, den ontwerper der nieuwe bevestiging van Antwerpen, in zijn *Traité de fortification polygonale* I, 143.

Volgens deze leden werd wel eens aan de stelling aan den beneden-IJssel te groote waarde gehecht, althans voor zoo ver zij ook tot het daaruit deboucheren voor aanvallende operatiën strekken moest. Wanneer de inundatie werkelijk was gesteld, hadden die operatiën groote moeilijkheden in, gezwegen nog, dat in onzen toestand aan aanvallende bewegingen naauwelijks te denken valt. In zoo ver uit de stelling gemeenschap over de Zuiderzee met de Hollandsche waterliniën moest worden gehouden, kon men zich misschien tot de positie bij Kampen beperken. Uit de briefwisseling van de Wirt in 1672 blijkt, dat hij aan het bezit van Kampen en den IJsselmond gewigt hechtte, maar dan ook vooral om daaruit Amsterdam van versch water te voorzien.

Eindelijk werd gevraagd, waarom in de Memorie van Toelichting geenerlei gewag wordt gemaakt van de inundatiën, die, naar het schijnt, op den linker oever van den beneden-IJssel kunnen worden gesteld.

c. De stelling van de Over-Betuwe met die van Nijmegen. Verscheidene leden wilden deze stelling, evenzeer als de IJsselinie en de stelling Groningen-Delfzijl doen vervallen. Ook voor zoo ver men tegen uitbreiding van ons vestingstelsel niet opzag, achtte men het irrationeel Nijmegen als vesting te behouden en Grave prijs te geven. Voor het verband tusschen het oostelijk en het zuidelijk frontier was Grave, dat met eene betrekkelijk geringe bezetting te verdedigen is, een belangrijk punt. Die vesting leverde tevens het gewigtig voordeel op van het vervoer te water langs de Maas van brugmaterieel en dergelijke voor den vijand onmogelijk te maken.

Het door den Minister van Oorlog voorgestaan gevoelen omtrent het gewigt van Nijmegen als vesting of als bruggehoofd, bij krigsverrigtingen tusschen Maas en Rijn, vond echter ook verdedigers. Zij achtten gevallen denkbaar, waarin dat punt, geheel onafhankelijk van Grave, van groot nut zou zijn, om een terugtrekkend leger op te nemen of den terugtogt daarvan gemakkelijker te maken. Ook hier moest men aan het zoo lang mogelijk handhaven der neutraliteit en aan het daarbij tijdelijk bezetten van de grenzen des lands denken. Maar, vroeg men van de andere zijde, zou de stelling Nijmegen, zóó ingerigt als de Minister dit wil, voor dien terugtogt kunnen dienen?

Men deed verder opmerken, dat wanneer Nijmegen als vesting wierd opgeheven, ook het fort bij Panmerden, uit het oospunt van bescherming der waterverdeeling niet van belang onthloot, zoowel als de forten op den regter Waaloever bij Lent, zouden moeten vervallen. De bezetting daarvan zou anders noodeloos worden opgeofferd. Waartoe de redoute bij Elden moet dienen, scheen niet duidelijk.

Daarover was men het tamelijk eens, dat de *f* 450,000, die de Regering aan de stelling Nijmegen ten koste wil leggen, niet toereikend zou zijn, om den hoofdwal dier vesting te herstellen en, behalve andere werken, het fort in den Ooipolder te bouwen. Het zou nog al moeilijkheid in hebben, dat fort aan de onderscheidene doeleinden te doen beantwoorden, waarvoor het volgens de omschrijving op blad. 25 der Memorie van Toelichting dienen moet.

d. De zuidelijke waterliniën van St. Andries tot aan Geertruidenberg. De vraag werd gedaan, of het geen bezwaar in had, dat de spoorweg van Utrecht naar 's Hertogenbosch voor een groot deel buiten de inundatie lag. Ook deed men opmerken, dat nergens in de Memorie van Toelichting sprake is van het verdedigen der spoorwegbruggen te Kuilenburg en te Bommel. In eene der afdelingen betwijfelde men, ook op grond van hetgeen de Memorie van Toelichting zegt, of in deze liniën de inundatiën wel genoegzaam verzekerd zouden zijn.

e. Stelling van Willemstad enz. Verscheidene leden hadden gaarne de linie van Mark en Dintel behouden gezien. Er viel voor het behoud daarvan veel te zeggen. De linie kon de nadering des vijands naar de dijken van het Hollandsch Diep beletten. De bedenking, dat de kosten groot, de ter verdediging vereischte troepen talrijk zouden moeten zijn, woog echter bij hen zeer; huns ondanks berustten zij in de beslissing der Regering.

Het fort ter verdediging der spoorwegbrug over het Hollandsch Diep zou, naar

het beweren van sommigen, een millioen moeten kosten. Hoe zou, als dit waar was, de zoo noodige versterking en verbetering aan de positie van de Willemstad en van het Volkerak te vinden zijn? Voor geheel de stelling wordt slechts f 1 035 000 in rekening gebracht.

h. *Stelling in het land van Foorne.* Omtrent het nut dezer stelling werd geenerlei twijfel geopperd. Het fort aan de Hoornsche hoofden was, meende men, tot het beletten van het doordringen van vijandelijke vaartuigen bovenal noodzakelijk.

i. *Grebbe-linie met de stelling in de Neder-Betuwe.* Verdiende deze linie niet te worden opgemaakt? Verscheidene leden zouden daaraan liever geld besteed zien dan de IJssellinie of aan de stelling Groningen-Delfzijl.

In menig geval zullen, men erkent het met den Minister, de inundatiën vóór de Grebbe-linie, ten gevolge van te lagen waterstand in Lek of Neder-Rhijn, niet te stellen zijn. Maar hij wil dan toch de gelegenheid open houden, om daartoe over te gaan. Zou het daartoe niet in aanmerking komen eene hoogere *prise d'eau* bij Wageningen te maken, opdat bij voldoende waterstand in de Lek, de onderwaterzetting mogelijk zij?

Zoolang aan de Grebbe-linie niets verrigt wordt, schijnt geen voldoende reden te bestaan om de linie van Spees en Ochten in de Neder-Betuwe in orde te brengen. Is de Grebbe-linie ontruimd, dan zal de vijand zeer spoedig zóó ver op den regter oever van de Lek of den Neder-Rhijn kunnen doordringen, dat de linie Spees-Ochten gemakkelijk in den rug kan worden genomen. Bovendien zal in de meeste zomers het hier door afsluiting van de Linge te verkrijgen inundatie-water weinig te beteekenen hebben.

k. *De stelling Groningen-Delfzijl.* Met uitzondering van enkele leden toonde men zich zeer ongunstig voor het behoud dezer stelling gestemd. De voorstanders van dat behoud voerden aan, dat het hier een deel des vaderlands geldt, aan den eersten schok van eenen vijandelijken aanval blootgesteld. Het scheen onvergeeflijk althans niet eene poging te doen tot verdediging, al ware het slechts om het gevaar van annexatie voor te komen. Wij zouden Maastricht niet behouden hebben, wanneer het in 1830 en later niet in behoorlijken verdedigingstoestand had verkeerd. Men antwoordde, dat juist in het gebeurde met Maastricht eene reden ligt om Groningen los te laten. Maastricht was eene geduchte vesting, die met Venlo de Maas beheerschte. Toch hebben wij beide die vestingen voor goed laten varen; niet omdat wij aan 't bezit of aan 't beheerschen van de Maas geen waarde hechtten, maar omdat onze krachten niet toelaten dergelijke geïsoleerde punten tegen eenen overmagtigen vijand te verdedigen. Moeten wij van ons reeds zoo klein leger talrijke bezettingen voor afgelegene vestingen afzonderen, het zal ontwijfelbaar voor de verdediging der hoofdliniën te kort schieten. Kon ook Friesland verdedigd worden, voor het behoud der stelling Groningen-Delfzijl ware meer te zeggen. Nu echter moet die worden opgegeven, en mogen de bloei en de gezondheidstoestand van eene belangrijke stad niet ten offer worden gebracht aan het belang eener verdediging, die niet baten zal en slechts ten halve kan worden gevoerd. Het zou de vraag zijn, of na zulk eene halve verdediging het gevaar van annexatie niet nog grooter zou zijn, dan na bezetting door den vijand zonder tegenstand. Het regt van annexatie wordt, blijkens het gebeurde in Denemarken, ook wel eens enkel op door de kracht der wapenen verkregen aanwinst gegrond.

Na veler oordeel klemde deze bedenkingen te meer, omdat de stelling, zoo als de Regering die wil inrigten, in hoogst onvoldoenden toestand zal verkeren. Of de inundatiën rondom Groningen naar eisch, en dus ook in betrekkelijk korten tijd, te stellen zijn, is meer dan twijfelachtig. Reeds bij het beleg van 1672 viel het niet gemakkelijk, het inundatiewater zekere hoogte te doen bereiken. Men heeft toen weken achtereen om het bezit der punten gestreden, die de inundatiën beheerschen. Thans zouden niet eens al die punten bezet worden, en is in 't algemeen de gesteldheid van het terrein ten nadeele der verdediging veranderd. De vesting Groningen zelve is allengs in een geheel anderen toestand gekomen dan vroeger. De ledige ruimte tusschen den hoofdwal en de stelling Helpman is voor een goed deel

bebouwd geworden. Wilde men Groningen verdedigen, dan zou die hoofdwal, die thans tusschen huizen ligt, kunnen weggeruimd en geheel de versterking verder vooruit gebracht moeten worden.

Voor Delfzijl zouden, naar sommigen beweren, indien men daarvan eene eenigzins houdbare vesting wilde maken, veel meer gelden moeten worden besteed. Even zoo schenen de vier stoomkanonneerbooten, waarvan de Memorie van Toelichting op blad 30 spreekt, niet genoegzaam om met kustbatterijen, die eerst in oorlogstijd, en dus waarschijnlijk te laat zullen worden aangelegd, de uitstrooming van de Eems te verdedigen. Dit gaf aanleiding tot de vraag hoe ver zich ons watergebied ten oosten van Delfzijl uitstrekt. In elk geval wordt door het afzonderen dier vaartuigen onze voor 'slands verdediging reeds te geringe zeemagt te zeer verzwakt. Men moet ook op eene landing van vijandelijke troepen op de Groninger kust bedacht zijn, waardoor de toch reeds te zwakke stelling in den rug kon worden aangetast.

Te oordeelen naar hetgeen op blad 6 der Memorie van Toelichting wordt gezegd, zullen de vestingen Neuzen en Breskens worden opgeheven. Enkele leden achten dit verkeerd. Waarom, nu die vestingen er eenmaal zijn, ze niet in haren tegenwoordigen toestand behouden? In geval van handhaving der neutraliteit zou dit, ook met het oog op de bevolking van het voormalig Staatsvlaanderen, zijn nut hebben en ons mischien tot het beheerschen der Schelde in staat stellen. Men antwoordde, dat het laatste doel met deze twee kleine sterkten niet te bereiken is, en dat indien voor de handhaving van het Nederlandsch gezag in grensgewesten vestingen behouden moesten blijven, Maastricht nimmer ontmanteld had moeten worden.

Aan het einde der overweging van art. 1 der wet werd in drie van de sectiën de vraag behandeld, of niet bij die wet uitzigt gegeven moest worden op de schadeloosstelling aan de eigenaren, wier landerijen binnen de onderscheidene liniën met rivier- of zeewater zouden worden overstroemd. De meerderheid in die afdeelingen verklaarde zich voor dat denkbeeld, niet enkel omdat zij zulk eene vergoeding billijk achtte, maar ook in 't belang van het tijdig nemen der onvermijdelijke verdedigingsmaatregelen. In ons land bedacht men zich meestal te lang.

Het Bestuur van Oorlog zou veel minder tegen het bevel tot onderwaterzetting opzien, wanneer het wist, dat het onheil, daardoor aan de bezitters van vruchtbare gronden te berokkenen, zooveel mogelijk zou worden gelenigd. Uit de gezegden op blad 3 der Memorie van Toelichting blijkt, dat de verantwoordelijkheid, aan den last tot het stellen der inundatiën verbonden, nu reeds, nu daarvan nog geen sprake kan zijn, den Minister van Oorlog bezwaart. Na de gebeurtenissen van 1830—1840 is voor de schade, door de inundatiën in Noordbrabant en Staatsvlaanderen geleden, uit 'slands kas een soort van gift verstrekt. Toen was daarvoor wettig niets verschuldigd. Thans zou het gronden gelden, binnen door de wet aangewezen stellingen begrepen. Bij deze gelegenheid vroegen sommigen eene opgave van het getal der te inunderen hektares.

In de bedoelde afdeelingen deed zich echter ook eene krachtige stem tegen het openen van uitzigt op vergoeding hooren. Regt op schadeloosstelling voor oorlogsrampen, zeide men, bestaat niet. De eigenaren, wier landerijen tijdelijk onder water werden gezet, zouden in menig geval minder schade hebben geleden dan de ingezetenen van door den vijand bezette streken. Overigens is op de vraag, in de Memorie van Toelichting gedaan, omtrent het tijdstip, waarop de last tot het stellen der inundatiën zal worden gegeven, geen algemeen antwoord denkbaar. De noodzakelijkheid tot het doen van den beslissenden stap moet in elk voorkomend geval uit de omstandigheden worden beoordeeld.

Art. 2. Verscheidene leden wilden, ook in verband met het vroeger aangemerkte, bij dit artikel eene volgorde van de volvoering der uit de wet voortvloeiende werken aangenomen hebben, zoodat degene, welker voltooiing het meest drong, vooraan geplaatst en tevens termijnen voor het volvoeren vastgesteld wierden. Men zou bijv. kunnen bepalen, dat geen geld aan de werken litt. *d* tot *k* van art. 1 zou worden besteed, vóór de nieuwe Hollandse waterlinie, de stelling van Amsterdam, mis-

schien ook die van den Helder (*a*, *b* en *c*) waren voltooid. Voor die voltooiing kon dan een termijn van twee of drie jaren aangenomen worden.

Het tweede lid van het artikel scheen overbodig. Dat de voltooide werken behoorlijk onderhouden moesten worden, sprak van zelf.

Art. 3. Eenige leden meenden — aangenomen eens, hetgeen zij niet toestemden, dat met de *f* 10 400 000 alles kon worden voltooid — dat hier niet van een algemeene raming van kosten, maar van het geven van eene bepaalde bestemming aan uitgetrokken sommen voor elk der verschillende werken sprake moest zijn. Het totaal bedrag kon anders geheel tegen de bedoeling worden besteed. Daartegen werd aangevoerd, dat langs dien weg de vrijheid van den Minister van Oorlog en van de Kamer, om bij elke volgende Staatsbegrooting het besteden der aan te vragen sommen aan een debat te onderwerpen, te veel aan banden zou worden gelegd. Maar, vroeg men van de andere zijde, waartoe dan geheel het artikel? Kon men dan alles niet overlaten aan de nadere voorstellen bij elke Staatsbegrooting? Het antwoord was, dat het artikel dan toch een wettelijken waarborg gaf, dat zal worden uitgevoerd, wat in art. 1 is omschreven.

Art. 4. Het indienen van dit jaarlijksch verslag werd door eenige leden nutteloos gekeurd. Daar zoodanig verslag door de Kamer in handen eener commissie van onderzoek moet worden gesteld, die dan op hare beurt verslag uitbrengt, gaf de bepaling tot te vermijden omslag aanleiding. De Minister van Oorlog zou toch uit den aard der zaak bij het indienen van elke Staatsbegrooting mededeelen, wat in het vorige jaar voor de voltooiing van het vestingstelsel was gedaan en hoe de daarvoor bestemde gelden waren besteed. Zoo ging het sedert jaren met opzigt tot de sommen, voor de groote rivierverbetering bestemd.

Art. 5. Naar het schijnt drukt dit artikel de bedoeling der Regering niet volkomen uit. De wet omschrijft enkel hoofdliniën en hoofdstellingen. Uit de letter van het artikel ware dus af te leiden, dat de voordragt tot voorziening in de belangen van 's Rijks verdediging alleen te pas kon komen, wanneer ten gevolge van inpoldering of spoorwegbouw verandering in die hoofdliniën en hoofdstellingen moest worden gebracht, terwijl blijkbaar op onderdeelen wordt gedoeld, op eene terreinswijziging, die slechts een enkel fort of ondergeschikte stelling benadeelt.

Sommige leden wilden het beginsel in de wet uitgesproken hebben, dat de kosten voor de veranderingen, ten gevolge van inpoldering of spoorwegbouw in het vestingstelsel te brengen, steeds voor rekening van den Staat zouden komen. Anders kon, meenden zij, het artikel wel weggelaten worden. De groote meerderheid had echter vrede met de voorgedragen bepaling, voor zooveel die medebragt, dat over de vraag, wie de kosten der verandering zal dragen, het Land of de concessionaris, de Wetgevende Magt geraadpleegd zal worden, waarbij het evenwel van zelf sprak, dat de vraag slechts te pas kwam, zoo het Gouvernement in verband met militaire of andere publieke belangen geen bezwaar zag de concessie te verleenen. Om dezen zin volkomen duidelijk te maken, zou welligt eenige wijziging van het artikel noodig zijn.

Overigens waren er leden, die sterk afkeurden, dat de som van *f* 1 140 000, ten gevolge van den aanleg van spoorwegen voor defensiewerken uit te geven, thans zoo gaaf weg voor rekening van den Staat werd genomen.

Te dezer gelegenheid werd gevraagd, hoe het stond met de verplichting tot het betalen eener bijdrage voor vestingwerken, in der tijd aan de Maatschappij voor den spoorweg van Antwerpen naar den Moerdijk (thans de *Grand Central Belge*) opgelegd. Is die bijdrage betaald?

Art. 6. Was, vroegen enkele leden, ook dit artikel niet geheel overbodig? Men antwoordde, dat het integendeel noodzakelijk was en de wet volledig maakte. Het gaf zekerheid, dat de uitgaven, in het belang der defensie voor de twee groote waterwegen te doen, niet zoo als anders het geval kon zijn, enkel op de Staatsbegrooting uitgetrokken zouden worden, maar het onderwerp zouden uitmaken van

een speciale wetsvoordragt. Op zulke speciale wetsvoordragten heeft de Kamer meermalen, waar het groote waterstaatswerken gold, aangedrongen.

Aldus vastgesteld den 18den Julij 1870.

THORBECKE.
DE ROO VAN ALDERWERELT.
VAN HOUTEN.
STORM VAN 'S GRAVESANDE.
KNOOP,

NOTA, LITT. A.

De ondergeteekende, hulde brengende aan het talent en de bekwaamheid, waarmede de Memorie van Toelichting dezer wet de beginselen van ons verdedigingsstelsel uiteenzet, en zich, in de hoofdzak, vereenigende met wat in die Memorie dienaangaande wordt gezegd, kan evenwel zijn bijval niet schenken aan de voorgedragene wet, die te zware geldelijke lasten aan de natie oplegt, voor uitgaven die niet volstrekt noodig zijn voor 's lands verdediging.

Volgens de voorgedragene wet wordt er eene som van f 10,400,000 gevorderd voor de voltooiing van ons vestingstelsel. Die som, verdeeld over zes jaren tijds, geeft dus, voor dat tijdvak, eene jaarlijksche verhooging van ruim 17 ton voor de begrooting van oorlog; voegt men hier nu nog bij de uitgave voor het aanschaffen der nieuwe geweren — noodzakelijke uitgave die niet achterwege kan blijven — dan is het zeer duidelijk dat, gedurende dat zesjarige tijdvak, de begrooting van oorlog tot omstreeks 16 millioen zal klimmen. Dit is een te hoog bedrag voor de financiële krachten des lands.

Maar — zegt men — het is maar eene uitgave voor eens, die geheel ophoudt zoodra ons vestingstelsel geheel voltooid is.

Er behoort eene overgrootte goedgeloovigheid toe, om die bewering als waar te kunnen aannemen. Want — daargelaten dat ook in de Memorie van Toelichting wordt gesproken van de gelden die men later nog zal noodig hebben voor de versterking der havenmonden van Amsterdam en van Rotterdam — zoo is het bovendien toch zeker, dat men na verloop van zes jaren weer zal aandringen op nieuwe versterkingen, die men beweren zal dat dan nuttig en noodig zijn geworden; daar is geen einde aan dien aandrang; wil men altijd daaraan toegeven, dan zijn de geldelijke hulpmiddelen van ons land niet voldoende om dat te betalen. „Die uitgave houdt op, zoodra ons vestingstelsel geheel voltooid is”; — ons vestingstelsel geraakt *nooit* geheel voltooid, telkens zal men daarin nieuwe leemten en gebreken ontdekken; telkens zullen veranderde omstandigheden, veranderde inzigten, leiden tot den aanleg van nieuwe vestingwerken. Van daag wordt eene sterkte gebouwd, over weinige jaren ziet men in dat zij slecht of gebrekkig is. Zoo iets is, bij ons, geene zeldzaamheid.

Soms wordt beweerd dat, hoe hoog de uitgaven ook zijn voor ons vestingstelsel, zij toch noodzakelijk zijn voor 's lands verdediging; op dit oogenblik, zegt men, is geen van onze liniën of vestingen geheel voltooid.

Wat verstaat men onder die laatste bewering?

Verstaat men er onder dat wij geen versterkte linie of vesting hebben, die hoegenaamd niets te wenschen overlaat, dan is die bewering volkomen waar. Maar dan is zij eigenlijk *une vérité vraie*; eene doodeenvoudige waarheid, die zoozeer uit den aard der zaak voortvloeit, dat niemand het in het hoofd zal komen om daaraan te twijfelen, en het geheel en al overtollig is haar uit te spreken. Want dat zal wel zeker zijn, dat er nooit eene versterkte linie of vesting zal bestaan, die niet hier of daar verbeterd kan worden. In dien zin kan men er dus van zeggen: dat die versterkte linie, of die vesting, niet geheel voltooid is.

Maar wil men onder die bewering verstaan, dat geen van onze versterkte liniën of vestingen thans vatbaar is voor eene goede verdediging, dan is die bewering eene onwaarheid. Onze liniën en vestingen — zelfs zooals zij thans zijn — zijn vatbaar voor eene zeer goede verdediging; mits maar de bevelhebber, met die verdediging belast, berekend zij voor zijne taak, en zijne troepen hun pligt doen; want daarop komt alles aan. Men redeneert soms bij ons, als of alles maar aankomt op ons vestingstelsel en op onze materiële strijdkrachten; als of alles gedaan is, wanneer deze maar goed verzorgd en in den besten toestand gebragt zijn; als of wij dan niets meer te vreezen hebben, het leger dan veilig kunnen verminderen en verwaarloozen, den krijgsgesest bij ons volk dan gerust kunnen laten insluimeren. Zoo te redeneren is toegeven aan eene dwaling, die de noodlottigste gevolgen moet hebben; nooit hebben vestingen of verschansingen de onafhankelijkheid van een land verzekerd; maar wel wordt die verzekerd door een goed leger, door een dapper en vaderlandlievend volk. De waarborg van Neerlands volksbestaan moet men niet zoeken in liniën of vestingen; men moet die zoeken in goede en goed aangevoerde regementen; zorg daarvoor, zij zullen u veel minder kosten dan al uwe versterkingsmiddelen, en u oncindig meer nut aanbrengen.

Wij zijn, sedert een reeks van jaren, ten dezen opzichte op een geheel verkeerden weg; wij hebben veel te veel onze zorg gewijd aan de doode strijdkrachten; veel te veel de levende strijdkrachten — het leger, de schutterij, de volkswapening — verwaarloosd. De aanneming van deze wet op het vestingstelsel zal ons nog verder brengen op dien noodlottigen weg, want zij zal tot noodwendig gevolg hebben: eene vermindering van de uitgaven voor het leger. Men moet geheel en al vreemd zijn aan de gezindheid der Volksvertegenwoordiging, om te gelooven dat die vertegenwoordiging hare toestemming zal geven aan een oorlogsbudget van 16 millioen; zij zal — en met het volste regt — dat cijfer te hoog vinden; zij zal op vermindering aandringen.

Wat dan? toegeven aan dien aandrang? Er zijn misschien hier en daar kleine bezuinigingen te maken op de uitgaven voor het leger; maar geen bezuinigingen die veel beduiden, geene die maar in het allerminste beantwoorden aan de eischen die men in dat opzigt stelt. Wil men de uitgaven voor het leger met een paar millioen verminderen, dan moet men het verkleinen, korpsen ontbinden, nieuwe organisatiën invoeren van eene zeer twijfelachtige waarde: in één woord, men moet dan het leger afbreken. Zeer zeker zal de tegenwoordige Minister van Oorlog hiertoe de hand niet willen leenen, hij zal veel liever aftreden, maar welk een taak bereidt hij dan zijn opvolger voor?

Op de hier vermelde gronden moet de ondergeteekende de aanneming der voorgestelde wet ontraden; die aanneming zou noodlottig en verderfelijk zijn voor het Vaderland. Om die meening nader toe te lichten zullen hier aanmerkingen en beschouwingen volgen over de werkzaamheden die de Regering voorstelt aan onze liniën en vestingen te verrigten; nadat alvorens een enkel woord gezegd is over het geheel van het verdedigingstelsel, door de Regering in deze wet voorgestaan.

De Memorie van Toelichting spreekt over „regtstreeksche verdediging” en „geconcentreerde verdediging”; die uitdrukkingen zijn zeer onbepaald, zeer rekbaar, zeer duister. Maar, zonder zich bij de beteekenis dier uitdrukkingen op te houden, wil de ondergeteekende hier alleen spreken over het verdedigingstelsel door de Regering voorgestaan. In de hoofdzak keurt hij dat stelsel zeer goed, en kan hij zich geheel daarmede vereenigen; hij zal zich daarom hier maar bepalen tot enkele beschouwingen.

Niet alle gedeelten van ons land zijn vatbaar voor eene verdediging tegen overmagt, maar wel kan die verdediging met goed gevolg worden gevoerd, wat betreft Noord- en Zuidholland, en een gedeelte der provincien Utrecht, Gelderland en Noordbrabant. Hier is de gesteldheid van den grond van dien aard, dat de mogelijkheid bestaat, om voortdurend den sterksten vijand het hoofd te bieden; dit gedeelte maakt ook het rijkste, het gewigtigste deel onzes lands uit; ten allen tijde heeft men er dan ook naar gestreefd om dit deel des lands tegen den vijand te verzekeren, en ook nu moest, nog altijd, hier de hoofdverdediging worden gevoerd; al is het dat de ver-

houding tusschen den bloei en de welvaart der andere gewesten van ons land en die van het eigenlijk Holland thans anders is dan in de zeventiende eeuw.

Maar moet bij Holland de *hoofdverdediging* worden gevoerd, dit wil daarom niet zeggen dat *alle* andere deelen des lands onverdedigd moeten blijven. Integendeel, wij moeten van ons land bezetten en verdedigen alles wat vatbaar is voor eene goede verdediging, indien daardoor geen nadeel wordt toegebracht aan de verdediging van het geheel. De verdediging van een landsgedeelte, van waar wij de daar aanwezige strijdkrachten kunnen wegnemen en overbrengen naar den hoofdzetel van onze magt — Holland — benadeelt de verdediging van het geheel niet, maar wel zou die benadeeld worden door de verdediging van een landsgedeelte dat spoedig door den vijand geheel afgesneden kan worden van Holland.

De vraag: of de IJssel verdedigd moet worden, vordert eenige toelichting.

De IJssel, als verdedigingslijn, heeft geene absolute waarde; die waarde is zeer betrekkelijk. Er kunnen omstandigheden zijn, waarin aan de verdediging van den IJssel niet gedacht kan worden; er kunnen andere omstandigheden zijn, waarbij die rivier eene uitmuntende verdedigingslijn uitmaakt. Hoofdzakelijk hangt dit af van de betrekkelijke sterkte der oorlogvoerende partijen; van den tijd dien men gehad heeft, om zich tot de verdediging voor te bereiden, en van den toestand der rivier.

Heeft de IJssel een lagen waterstand en is zij dus gemakkelijk over te trekken; hebben wij maar enkele dagen gehad om ons tot den oorlog voor te bereiden en heeft het vijandelijke leger dat ons aanvalt eene groote overmagt op het onze, dan moet de IJssel *niet* verdedigd worden; dan moet ons leger niet aan de rivier worden geplaatst, maar stelling nemen voorwaarts van de nieuwe Hollandsche waterlinie. (Hier, en bij het vervolg dezer redenering, wordt ondersteld dat wij te doen hebben met een vijand die onze oostelijke grenzen aanvalt; met andere woorden, met Pruisen.)

Maar de IJssel moet wel verdedigd worden, wanneer — zoo als dikwijls gebeurt — de waterstand hoog is, zoo dat die rivier dan tot de groote rivieren kan worden gerekend; of, wanneer het leger dat ons aanvalt, niet veel sterker is dan het onze, of wanneer wij over geruimen tijd hebben te beschikken om ons ter verdediging in te rigten. In elke van die gevallen moet ons leger aan den IJssel stelling nemen; en dan bestaat zeer goed de mogelijkheid om die rivier voortdurend te verdedigen.

Geheel verkeerd zou het zijn wanneer de wet gebiedend voorschreef, dat de IJssel-linie moet worden verdedigd, of moet worden verlaten; dat moet van de omstandigheden afhangen, van de inzigten van het legerhoofd, van zijn beleid en bekwaamheid. De IJssel-linie moet dus zóó ingerigt zijn, dat men haar *kan* verdedigen, maar dat men niet *gedwongen* is haar te verdedigen; er moeten aan den IJssel geene vestingen zijn die men voortdurend bezet en verdedigt; maar wel versterkte punten, bruggenhoofden, die men tijdelijk bezet zoolang daar voordeel in is gelegen en die men geheel verlaat zoodra dat voordeel ophoudt.

Omtrent de kustverdediging valt het volgende aan te merken:

Bij de kustverdediging moeten zee- en landmagt zamenwerken.

De zeemagt die men daarvoor wil bestemmen is daarvoor genoegzaam; maar zij is er nog niet; *thans* hebben wij nog maar beschikbaar: 4 ramtorenschepen, 3 monitoren, de stoombatterij *de Ruyter*, de gepantserde batterijen *Jupiter* en *Draak*, de drijvende batterijen met gepantserde fronten *Orkaan*, *Salamouder* en *Neptunus*, en het bestaande houten materieel.

Er ontbreken nog: 1 ramtorenschip, 8 monitoren en 24 stoomkanonnerbooten; over zes jaar zullen die er zijn.

Kan men nu de kustverdediging voeren, ook met dit onvoltallig materieel der marine? Zeer goed; des needs zijnde, misschien geheel zonder marine.

Verskillende omstandigheden maken het landen van een vijandelijk leger op de Hollandsche kust minder te vreezen.

De verdediger heeft het in zijne magt, door de spoorwegen en telegraaf, om tijdig eenige duizend man te brengen op het punt waar de landing zal plaats hebben: die

troepen kunnen daar, gaandeweg, versterkt worden; maar reeds aanvankelijk zijn zij genoeg; de overmagt des vijands beduidt hier niets.

Het geschut van de vijandelijke vloot kan het zeestrand schoonvegen; dus, op dat strand moet de verdediger zich niet wagen; het ontschepen der vijandelijke troepen op dat strand is niet te beletten. Maar, in het duin geplaatst, kan de verdediger van daar den vijand op het strand op geduchte wijze teisteren; hij kan hem tegenhouden en misschien dwingen zich weer in te schepen; de BEAUMONT-geweren kunnen hier goede renten opbrengen.

Zelfs al gelukt de landing, dan kan men toch den vijand het verder doordringen in Holland gemakkelijk beletten. Het terrein is daar zoo gunstig voor de verdediging als men maar bedenken kan; geen forten of vestingen zijn daartoe noodig; zelfs eene kleine afdeeling kan daar zeer gemakkelijk zich verdedigen tegen een overmagtigen vijand.

Mislukt 's vijands onderneming, dan zal het hem moeilijk, misschien onmogelijk zijn, om zijn leger weer in te schepen; dan kan dat leger geheel verloren gaan. Bij eene goede verdediging moet het den vijand moeilijk vallen in Holland te komen; maar het moet hem nog moeilijker vallen er weer uit te komen.

Na deze beschouwingen over het geheel van ons verdedigingsstelsel, volgen nu aanmerkingen over de werkzaamheden die de Regering voorstelt om te verrigten bij de verschillende liniën.

a. de nieuwe Hollandsche waterlinie.

Wat in de Memorie van Toelichting gezegd wordt, over de noodzakelijkheid van het stellen van de inundatiën der nieuwe Hollandsche waterlinie zoo veel mogelijk te verzekeren, is waar en goed; en de post van f 820,000, voor het verbeteren der inundatie-middelen van die linie uitgetrokken, schijnt aan weinig bedenking onderhevig te zijn.

Ten aanzien der tabellen, door de Regering medegedeeld, vermeldende den tijd die er, bij verschillende waterstanden noodig is voor het stellen dier inundatiën, valt het volgende aan te merken:

1°. de bepaling en vaststelling van het verdedigingsstelsel moet in groote, algemeene trekken geschieden, en niet afdalen tot technische bijzonderheden. Dus, bijv. moet bij die vaststelling voorkomen: *die* en *die* inundatie moet gesteld worden, *die* en *die* vesting verdedigd worden; maar *hoe* of die inundatie gesteld wordt, *hoe* of die vesting ingerigt wordt, dat behoort uitsluitend tot den werkring der genie; het is genoeg dat men de zekerheid heeft, dat die inundatie kan worden gesteld, dat die vesting goed kan worden verdedigd. De kennis van ons verdedigingsstelsel brengt niet mede, dat men bekend moet zijn met de breedte van eene sluis, met den vorm van een bastion, met de diepte van eene gracht: dat zijn zaken voor den ingenieur;

2°. men moet geen *onbepaald* vertrouwen stellen in de cijfers, aanduidende den tijd die er noodig is voor het stellen der inundatiën: opnemingen en berekeningen met de gemoedelijkste nauwkeurigheid verrigt, kunnen toch soms tot eene onjuiste uitkomst brengen, omdat men daarbij de eene of andere omstandigheid heeft over het hoofd gezien, welke op die uitkomst invloed moet hebben. Ook hier is de wetenschap niet onfeilbaar;

3°. men moet zich niet voorstellen, dat die linie niet te verdedigen is, zoo lang de inundatie niet *volkomen* is gesteld. Het tegendeel is waar: reeds van den eersten dag af aan dat de inundatiemiddelen beginnen te werken, is daardoor een gedeelte der linie onaanvalbaar, of moeilijker aan te vallen; en is het daardoor voor de troepen gemakkelijker de overige deelen der linie te verdedigen. Met elken dag vermindert de aanvalbaarheid van de linie, en wordt dus de taak der verdedigende magt gemakkelijker. Het is dus eene dwaling van te gelooven dat, wanneer er bijv. *tien* of *twintig* dagen noodig zijn voor het volkomen stellen der inundatiën van de nieuwe Hollandsche waterlinie, alles verloren is, wanneer de vijand, vóór den tienden of twintigsten dag, die linie bereikt.

Voor de verbetering der verdedigingswerken van de nieuwe Hollandsche waterlinie, wordt gevraagd eene som van f 2,180,000; die uitgave is niet volstrekt noodig. Het is zeer goed mogelijk, dat het werkelijk verbeteringen zijn, alles wat men aan de verdedigingswerken van die linie wil verrigten; maar, ook zonder die verbeteringen, zijn die werken zeer goed te gebruiken.

Men schrijft wel eens te groote uitwerking toe aan „de meer krachtige middelen van aanval van den lateren tijd” (Memorie van Toelichting, bladz. 11); men overdrijft wel eens de eischen van veiligheid voor de verdedigers van eene aangevallen sterkte; men vergeet dat het onmogelijk is ooclog te voeren, zonder daarbij menschenlevens te wagen, menschenlevens op te offeren. Zeker moet dit niet *onnoodig* geschieden; maar men moet ook niet aankomen met overdreven vorderingen om den soldaat aan de werking van 's vijands vuur te onttrekken; met vorderingen die men gedurig zal vernieuwen, omdat telkens nieuwe aanvalsmiddelen zullen voorkomen. Het gevaar vormt en ontwikkelt den soldaat; troepen die te veel zich schuil houden in bomvrije gebouwen, verliezen daardoor aan waarde.

Men vergelijkte eens den toestand van de forten der Hollandsche linie, wanneer zij door den vijand worden aangevallen, met den toestand van de citadel van Antwerpen tijdens het beleg van 1832. Die citadel had bomvrije localen; maar, door de groote getalsterkte der bezetting, was het, voor een gedeelte dier bezetting, als of er *geen* bomvrije localen waren; altijd bleef een gedeelte dier bezetting ongedekt en onbeschermd tegen de uitwerking van 's vijands vuur. De uitwerking der artillerie kan, sedert 1832, zeer zijn toegenomen, maar zeker is het, dat geen der forten van de Hollandsche linie ooit aangevallen zal worden door eene zoo sterke artillerie als de Fransche artillerie voor de Citadel van Antwerpen in 1832; de terreingesteldheid laat zelfs veelal den vijand niet toe zulk eene sterke artillerie tegen eene der forten der linie in werking te brengen. En eindelijk, wat alles afdoet, de Antwerpensche citadel was in 1832 geheel ingesloten; hare bezetting kon niet worden verwisseld of vernieuwd; hare zieken en gewonden konden niet naar elders worden overgebracht. Bij de forten der Hollandsche linie kan dit alles, daarentegen, plaats hebben; die forten verkeerden in niet te vergelijken gunstiger toestand dan de Antwerpensche citadel; die forten kunnen voortdurend toevoer en ondersteuning ontvangen, en de krijgsgeschiedenis leert dat onder zulke omstandigheden de verdediging tot in het ongedinge kan worden voortgezet.

De voorgeslagen verbetering van de versterkingsmiddelen van de nieuwe Hollandsche waterlinie, kan dus achterwege blijven.

b. De stelling van Amsterdam.

Voor de verbetering der reduit-stelling van Amsterdam wordt gevraagd eene som van f 1,570,000. Die uitgave kan men besparen. Ook zonder die verbetering is de verdediging der stelling van Amsterdam goed uitvoerbaar. Men heeft daar geen behoefte aan nieuwe zelfstandige werken; wat daar nog noodig is kan spoedig in oorlogstijd worden aangebragt; eene eenvoudige borstwering met gracht, eene doorgraving, eene batterij — iets wat men in 24 uren tijds opwerpt — is daar voldoende om den toegang geheel af te sluiten. Kostbare gemetselde forten zijn daar overal onzin; de grond kan ze niet dragen; zij vallen van zelve om.

„Een vijandelijke aanval op Amsterdam van den kant der Zuiderzee, behoort toch geenszins tot de onmogelijkheden,” zegt de Regering (Memorie van Toelichting, bladz. 16). Het is moeilijk van iets ter wereld te zeggen, dat het *onmogelijk* is; maar dat die aanval van den kant der Zuiderzee toch wel zeer onwaarschijnlijk is, lijdt geen twijfel. Niet daarvan gesproken dat de Zuiderzee droog gemaakt kan worden, zoo is het toch duidelijk, dat — al komt er niets van die droogmaking — eene vijandelijke scheepsmagt van de zijde der Zuiderzee komende, weinig te duchten is voor Amsterdam; want die scheepsmagt, ten gevolge van de geringe diepte van het vaarwater, alleen zamengesteld uit houten materieel of uit kleine gepantserde vaartuigen, kan gemakkelijk worden tegengehouden door onze Marine, of door de landbatterijen bij Durgerdam en aan de overzijde van het IJ. Zulk een aanval op Am-

sterdam van de zijde der Zuiderzee, zal alleen dan worden ondernomen, wanneer men weet dat er volstrekt geen verdediging zal zijn: en in dat geval baten ook alle mogelijke forten niets hoegenaamd.

Als de doorgraving van Holland op zijn smalst voltooid is, zal men, ook aan die zijde, de stelling van Amsterdam moeten beschermen tegen den aanval van eene vijandelijke scheepsmagt. Men make zich echter geen schrikbeeld van zulk een aanval; een naauwe havenmond, een kanaal, zijn door *torpedo's* en door eeuige stukken geschut zeer gemakkelijk te verdedigen; geen vijandelijke oorlogschepen zullen zich daarin wagen, tenzij al weer wanneer zij vooruit weten dat er volstrekt geene verdediging is.

Wat leger en vloot kunnen en moeten doen, dat is, bij deze wet, geheel en al uit het oog verloren.

c. De stelling aan den Helder.

Voor het verbeteren van de stelling van den Helder wordt gevraagd eene som van f 2,240,000. Ook die uitgave kan, grootendeels, achterwege blijven, dewijl zij moet dienen voor den bouw van een nieuw fort op den Zuidwal, en dat fort onnoodig is.

Onder de andere veranderingen die men voorslaat om bij de stelling van den Helder aan te brengen, zijn er, waarvan men wel bewijzen kan dat zij *nuttig* zijn: maar *nuttig* is nog geheel iets anders dan *noodig* en *onvermijdelijk*. Wil men bij ons vestingstelsel alles maken wat *nuttig* is, dan zal er nooit een einde aan komen; enkele van de werken van den Helder, waaraan men nu weer verbeteren wil, zijn nog maar weinige jaren geleden al reeds verbeterd, en toen heette het dat zij goed waren.

Dat gevaar van eene landing des vijands tusschen Kaaphoofd en de Oosterbatterij aan den Helder, moet men ook niet te hoog stellen. Als den Helder goed bezet is en goed verdedigd wordt, dan kan die landing daar niet gelukken.

De vijandelijke oorlogschepen moeten, of het Schulpengat door, of bij minderen diepgang, het Westgat; daarna komen zij in Helsdeur, tegenover de batterij Kaaphoofd. De vijandelijke schepen die het Schulpengat volgen, krijgen het vuur van het fort Kijkduin, op hoogstens 900 el afstands; en daarna het vuur van Kaaphoofd. De vijandelijke schepen die het Westgat volgen, krijgen alleen het vuur van Kaaphoofd, als zij de Helsdeur bereiken op een afstand van hoogstens 1300 el van die batterij. Afstanden van 900 à 1300 el laten met het zware kustgeschut nog eene zeer goede werking toe, zelfs op gepantserde schepen. De groote meerderheid van 's vijands oorlogschepen zal bestaan uit houten of uit licht gepantserd metaal; om dat te vernielen, daartoe zijn de getrokken 30ponders voldoende, die genoegzaam voorhanden zijn. Om de zwaarste gepantserde schepen des vijands te vernielen, heeft men de 24duimers: maar in den regel heeft de vijand slechts zeer weinige van die zwaar gepantserde schepen en daartegen kunnen een klein aantal kanonnen van 24 duim volstaan; daarom is het eene geldverspilling om een *groot aantal* van die nieuwe vuurmonden aan te schaffen.

Indien de vijandelijke vloot, in weerwil van de batterijen van Kijkduin en van Kaaphoofd, doordringt en de Helsdeur voorbij is, dan kan zij zich op zoo grooten afstand van den Helder plaatsen, dat het geschut staande op Kaaphoofd, op de Oostbatterij en de batterij *Louise*, of tusschen die batterijen in, aan die vloot niet veel kwaad meer kan doen; en dan kan die vloot het bombardement van den Helder beginnen. Een bombardement, op zoo grooten afstand, en uit pantserschepen die meestal slechts een gering getal vuurmonden en eene geringe hoeveelheid munitie hebben, zal maar weinig schade toebrengen; eene schade, niet te vergelijken bij de veel grootere schade die de vijand kan lijden, door het vernielen van een of twee zijner pantserschepen; en aan die zeer mogelijke kans is hij blootgesteld geweest.

Zal zulk een bombardement eene landing niet gemakkelijk maken? Volstrekt niet; want men moet geheel en al een vreemdeling zijn aan de werking van scheepsgeschut, om te gelooven dat dit iets vermag tegen landartillerie, wanneer die is geplaatst achter goede *worden* batterijen. Het vuur der noordelijke batterijen van den Helder

zal dus, onverminderd, gerigt kunnen worden op de vaartuigen waarmede de vijand de landing zal wilen verrigten, en dus die landing onmogelijk maken.

Enkele verbeteringen aan de batterijen, vooral aan de noordelijke, zijn wenschelijk. Eene van de minst dringende dier verbeteringen, is echter het afbreken van den gemetselden vuurtoren in het fort Kijkduin. Men zegt dat die vuurtoren veel nadeel zal toebrengen aan de bediening der kustbatterij „bij een geschutstrijd met den vijand” (Memorie van Toelichting, bladz. 20); maar gelooft men nu in ernst, dat de vijandelijke oorlogschepen zich zullen ophouden voor Kijkduin, om het genoeg te hebben dien vuurtoren kort te schieten? Die oorlogschepen zullen, zoo spoedig zij maar kunnen, het fort voorbij stevenen, ten einde buiten het bereik van het vuur der batterij te komen.

d. De stelling langs den IJssel.

Voor de verbetering van de stelling van den IJssel, wordt slechts f 240,000 gevraagd; dit is eene som die toegestaan kan worden, indien zij voldoende is.

Wat de Regering zegt (Memorie van Toelichting, bladz. 23) omtrent Deventer, Zutphen en Doesburg, is goed; maar niet goed is, wat zij dienaangaande doet. Die steden moeten *geen vestingen* zijn, zegt de Regering; en daarin heeft zij volkomen regt; maar waarom er dan *vestinggeschut* in geplaatst? — daar moet niets geen oorlogsmaterieel in die steden zijn.

Het fort te Westervoort bestaat nog maar weinige jaren; *deskundigen* zijn, bij het ontwerpen en aanleggen, geraadpleegd, en nu blijkt het (Memorie van Toelichting, bladz. 23) dat het fort toch niet goed is. De kalk der muren is naauwelijks droog, en men wil weer afbreken. Al weer een bewijs hoe dwaas het is, onophoudelijk geden te besteden voor den bouw van sterkten, wier nut zoo spoedig geheel twijfelachtig blijkt; in stede van die gelden te gebruiken voor het leger, waarvan het nut nooit twijfelachtig is.

e. De stelling van de Over-Betuwe en van Nijmegen.

Voor de verbetering der stelling van de Over-Betuwe en van Nijmegen wordt gevraagd eene som van f 460,000; die uitgave is onnoodig.

Nijmegen, met de daarbij behoorende forten, kan bij eenen oorlog voordeelen opleveren, wanneer, door de eene of andere oorzaak, de operatiën, hoofdzakelijk tusschen Maas en Rijn gevoerd worden, een vijandelijk leger de Waal wil overtrekken en ons leger in de Betuwe geplaatst is, en van Nijmegen gebruik maakt als bruggenhoofd, om door tegenaanvallen den vijand op te houden. Zulk een toestand behoort niet tot de onmogelijkheden; en in zulk een toestand kan de stelling bij Nijmegen voordeel aanbrengen. Maar men begrijpe wel, dat wanneer ons geheele leger in en bij Nijmegen is, het zeer gemakkelijk zal vallen om een verdedigingswerk in den Ooipolder te maken, of andere verbeteringen die men dan nog noodig mogt oordeelen; dat zijn tijdelijke werken, die, waar zich de behoefte daaraan voordoet, door een leger worden opgeworpen in den loop van den veldtogt, het behoeven geen werken te zijn van een permanenten aard.

Ziedaar eene overweging die men wat meer had moeten in het oog houden, bij het regelen van de stelling bij Nijmegen; het is eene stelling van geheel tijdelijken aard; dringt de vijand op een ander punt in de Betuwe door, dan moet men misschien die stelling dadelijk verlaten; dus, daar moeten zoo weinig mogelijk strijdmiddelen achterblijven; daar moeten geen onnoodige forten zijn; men moet zich daar bepalen tot het strikt noodzakelijke, of — beter gezegd — tot wat er nu is; want de forten zijn nu toch eenmaal gebouwd, dus, behoudt die, maar geen nieuwe.

f. De zuidelijke waterliniën van St. Andries tot Geertruidenberg.

Voor de verbetering der zuidelijke waterliniën van St. Andries tot Geertruidenberg, wordt aangevraagd eene som van f 995,000. Ook die uitgave kan achterwege blijven;

de voorgestelde werken kunnen haar nut hebben, maar zij zijn niet volstrekt noodig, en men kan er nog in oorlogstijd in voorzien. Het behouden van de gemeenschap van 's Bosch met den Bommelerwaard is eene hoofdzaak; maar die gemeenschap loopt, ook nu, geen gevaar. De *Orthenschans* is goed; de redoute *Heren* en de werken bij *Hintham* kunnen zeer spoedig worden opgemaakt; en, in verband met de inundatiën, zal de verdediging daar weinig moeite kosten. Ook de verdediging van den Bommelerwaard, tusschen de forten Crevecoeur en St. Audries, is zeer gemakkelijk te verrigten; tusschen die beide forten — slechts een paar uur gaans van elkander verwijderd — heeft men nog het fort aan de Blaauwe Sluis; men heeft daar inundatiën op den linker Maasoever; men heeft daar de Maas zelve, en met dat alles rekent men nu den Bommelerwaard aan die zijde nog niet genoeg versterkt, en wil men nog een fort bij Maren bouwen „om het fort aan de Blaauwe Sluis tegen den vijand te beschermen” (Memorie van Toelichting, bladz. 26). Maar, op die wijze voortredenerende, zou dat nieuwe fort te Maren, op zijne beurt, weer „beschermd” moeten worden door een ander vooruitliggend fort. Eene opeenstapeling van vestingwerken, en de werking der troepen geheel en al buiten rekening gelaten!

Het gevaar dat 's Bosch aan de westzijde bedreigt, door den spoorweg, is denkbeeldig; wanneer de verdediger maar eenige maatregelen neemt, dan doet de spoorweg weinig of geen kwaad aan de vesting.

g. *Stelling van de Willemstad.*

De som van *f* 1,635,000, voor de verbetering van de stelling van de Willemstad gevraagd, kan ook bespaard blijven.

Een goed gedeelte van die som moet dienen voor het aanleggen van een fort bij de spoorwegbrug aan den Moerdijk, op den zuidelijken oever van het Hollandsch diep; de Regering noemt dat werk „volstrekt noodig” (Memorie van Toelichting, bladz. 28). Het afnemen van een van de hoofdliggers zou zeker volstaan om die brug onbruikbaar te maken voor den vijand; maar, wordt beweerd, om dit te doen hangt men af van weer en wind, en het kan niet altijd. Welnu, als dit niet kan — meesttijds zal het wèl kunnen — plaats dan eenvoudig achter de brug een paar stukken geschut; en geen vijand, hoe dapper of hoe roekeloos ook, zal het dan wagen om zulk een lang en smal défilé door te trekken. Men moet alle denkbeelden van krijgskunst op zij hebben gezet om te kunnen gelooven, dat — wanneer er maar eenige verdediging is — zulk een aanval op die spoorwegbrug ooit zou kunnen gelukken. Dat fort aan de zuidzijde van de brug is dus „volstrekt onnoodig.”

Hetzelfde geldt van de voorgeslagen verbeteringen aan de Willemstad en de nabijzijnde forten. Die verbeteringen hebben, misschien, haar nut; maar ook zonder die verbeteringen heeft die stelling reeds eene groote sterkte. De vereenigde werking van land- en zeemagt, en de aanwending van *torpedo's* en versperringen, kan hier elke vijandelijke zeemagt het binnendringen beletten.

h. *De stelling in het land van Voorne.*

De stelling in het land van Voorne heeft belang; wat men voor hare verbetering doet, is nuttig, misschien noodig, en vooral het aanleggen van dat fort aan de *Havensche hoefden* schijnt goed te zijn. Of tot dit alles de som van *f* 620,000 volstrekt noodig is, is echter twijfelachtig.

i. *De Grebbestelling, met de linie in de Neider-Betuwe.*

De Grebbelinie beduidt weinig; maar, in of bij die linie, kan men uitmuntende stellingen vinden, waar het leger den vijand kan afwachten en een veldslag leveren.

De Regering heeft — mondeling of schriftelijk — eens beweerd dat wij, dadelijk, zonder de schutterij, 40,000 man te velde kunnen brengen. Dit cijfer is denkkelijk

te hoog gesteld; maar laat het slechts 30,000 man zijn, laat het zelfs maar 20 à 25,000 man zijn; dan is dit nog eene genoegzame sterkte om, op terreinen zooals ons land die oplevert, een veldslag af te wachten. Eene grootere magt beduidt hier weinig, omdat men die toch niet gelijktijdig kan in werking brengen. Er is geen voorbeeld in onze krijgsgeschiedenis van een veldslag in ons land geleverd, waarbij elke der beide partijen meer dan 30,000 man op het slagveld bragt.

Moeten onze jonge soldaten — vraagt men ons — dadelijk op het open veld, aan de oude Fransche of Pruisische troepen overgesteld worden? Het antwoord hierop is: met onze jonge soldaten kan men genoeg doen, als men ze maar goed aanvoert; en daartoe ontbreekt het niet aan bekwame officieren bij het Nederlandsche leger. Bovendien: men maakt zich soms een verkeerd denkbeeld van de uitdrukking „op het open veld den vijand afwachten.” Wij staan daar niet op de opene vlakke, bloot en onbeschermd; wij staan daar in sterke verdedigende stellingen, zoo als ons land die overal oplevert; op den rand van dorpen, van bosschen, van heggen en muren; in gunstige stellingen, waar de verdediger geheel in het voordeel is, omdat hij, gedekt staande, goed gebruik kan maken van zijne vuurwapenen tegen een ongedekt naderenden aanvallers. Eene kleine magt kan hier gerust den aanval afwachten van een veel sterkeren vijand; te meer omdat die vijand de sterkte van zijne tegenpartij niet kan beoordeelen.

Een goed aanvoerder zal, met het Hollandsche leger, niet dadelijk achter de Utrechtsche linie terugtrekken; hij zal eerst stand houden voorwaarts daarvan, naar de zijde van de Grebbelinie, en daar den vijand vijand afwachten; daar slag leveren; en zoo doende tijd winnen, en den moed des legers verhoogen. De terugtocht van daar, naar de Utrechtsche linie, is niet moeilijk.

Voor het overige ligt het in den aard van de zaak dat men hierover niets bepaalds en zekers kan zeggen; dat de handelingen bij een oorlog afhangen van de omstandigheden, van de inzichten en van de bekwaamheid van het legerhoofd; dat die handelingen niet door wetsbepalingen kunnen worden vastgesteld. Bij de wet voor te schrijven: de IJssel moet verdedigd worden, bij de Grebbe moet worden stand gehouden; dat zou even dwaas zijn, alsof men bij de wet wilde uitmaken, hoe of bij een veldslag de slagorder van het leger moet zijn, of hoedanig de marschen van dat leger moeten worden geregeld.

k. De stelling Groningen-Delfzijl.

De aangevraagde *f* 150,000 voor het verbeteren van de stelling Groningen-Delfzijl, zijn denkelijk ook noodig. Die stelling moet behouden blijven. Wanneer er op het verlaten van die stelling wordt aangedrongen, dan ontstaat dit hoofdzakelijk alleen uit plaatselijk belang, en met voorbijzien van wat het belang van het algemeen vordert.

Als slotsom van het bovenstaande wordt de meening geuit, dat de verbetering van ons vestingstelsel, in stede van de uitgave van *f* 10,400,000, hoogstens de uitgave van een paar miljoen noodig heeft.

's Gravenhage, 15 Junij 1870.

W. J. KNOOP.

NOTA, LITTE. B.

De uitvoerige beschouwingen, waarin de Regering in de Memorie van Toelichting, behoorende bij de wet tot regeling van het vestingstelsel, omtrent 's lands verdediging getreden is, zijn niet wel grondig te bespreken zonder in eene menigte bijzonderheden te treden, welke in een Verslag der Kamer niet op hare plaats zouden zijn. De ondergeteekende heeft daarom gemeend de opmerkingen, waartoe de mede-

deelingen der Regering hem aanleiding gaven, in eene afzonderlijke Nota te moeten bijebrengen. Die Nota is, tot zijn leedwezen, zeer uitgebreid geworden, maar bij de noodzakelijkheid om elke linie in 't bijzonder te bespreken, was dit niet te vermijden.

Aan het slot der Nota worden eenige berekeningen medegedeeld betreffende de sterkte der levende strijdkrachten, in verband met het verdedigingsstelsel.

a. *Nieuwe Hollandsche waterlinie.*

I Inundatie-middelen.

De noodzakelijkheid der hieromtrent voorgestelde werken zal wel door niemand worden ontkend. Indien men daaromtrent eene opmerking wilde maken, het zou alleen deze kunnen zijn, hoe de achterevogende Ministers van Oorlog het met hunne verantwoordelijkheid hebben kunnen overeenbrengen om jaarlijks eenige millioenen voor het krijgswezen te land uit te geven en steeds te verklaren, dat het land zeer goed te verdedigen was, terwijl zij toch de zekere wetenschap konden hebben, dat de hoofdzaak, namelijk de middelen tot het stellen der inundatiën van de Nieuwe Hollandsche linie, nog zooveel te wenschen overliet.

Met opzigt tot den tijd, tot het stellen der inundatiën benoodigd, welke den ondergeteekende nog te lang voorkomt, wenscht hij te vragen, welke toch de redenen zijn, waarom die inundatiën niet spoediger kunnen gesteld worden? De groote tijdruimte, daarvoor benoodigd, schijnt niet te verklaren uit de betrekkelijke hoogte van het land en het water; de fout moest dus liggen in de capaciteit der sluizen of in die der toeleidingskanalen. Maar daarin kan voorzien worden. In hoeverre kan voorts de benooidige tijd door het bezigen van vaststaande of drijvende stoomgemalen worden verkort? Bij de opgaven, die daaromtrent zijn gedaan, schijnt ook niet in aanmerking te zijn genomen, dat men bij het minste gevaar van oorlog alle wateren zoo hoog mogelijk kan opzetten, zonder daarom nog de landen te inunderen, en dat het eigenlijke stellen der inundatie dan minder tijd zal vorderen dan in de tabellen wordt opgegeven. Is daarenboven de zaak, bij *lage* waterstanden, niet te bespoedigen door afdamming van de Lek beneden Vreeswijk? Hoe denkt eindelijk de Regering over eene afsluiting, in geval van oorlog, van den IJssel bij de Pley, ten einde daardoor al het Rijnwater op de Lek te brengen? Bij *lage* waterstanden schijnt zoodanige maatregel aanbeveling te verdienen, daar de IJssel dan toch niet verdedigd kan worden.

Verder doet de ondergeteekende nog opmerken, dat de *breedte* der inundatiën op enkele punten niet voldoende schijnt, terwijl hij ten slotte de vraag wenscht te stellen, welke maatregelen de Regering zich voorstelt te nemen in geval van vriezender weder: en wel: a. indien de vorst invalt op het oogenblik dat de inundatiën gesteld moeten worden, en b. indien de vorst invalt nadat de inundatiën gesteld zijn?

2. Verdedigingswerken.

Op grond van een herhaald plaatselijk onderzoek gelooft de ondergeteekende te mogen verklaren, dat velen der hier voorgestelde verbeteringen zeer noodig zijn.

De werken, voorgesteld sub 20—23, komen hem echter overbodig voor. Vooral zij opgemerkt dat men in 't algemeen, naar 't hem toeschijnt, te groote waarde hecht aan de liniën en werken ten zuiden van de Merwede, tusschen de Maas en den Biesbosch. Men ziet voorbij, dat, al dringt de vijand hier door, hij toch nog altijd de Merwe voor zich heeft, die hier gemakkelijk te verdedigen is. Maar daarenboven: een aanval in de rigting van het *Land van Altena* kan niet geschieden zonder dat de *positie van Antwerpen* veroverd zij. En zelfs de grootste tegenstander dier positie zal toch wel willen erkennen, dat zij het ligt zoo vele dagen zal houden als wij behoeven om de posten, onder n°. 20—23 genoemd, op te maken. Deze verbeteringen schijnen derhalve wel tot oorlogstijd te kunnen worden uitgesteld.

De ondergeteekende geeft verder in bedenking om geen groote kosten te maken

tot verbetering van de werken die, zoo als de forten Vreeswijk, Vossegat enz., in de tweede linie zijn gelegen, daar er toch altijd wel tijd zal zijn om deze op te maken. Daarentegen kunnen de werken in de eerste linie niet sterk genoeg zijn, en daarom ware het nuttig het weerstandsvermogen van de nieuwe werken bij Utrecht nog zooveel mogelijk te verhoogen. Daartoe zal ook het fort bij Vechten, dat door achtervolgende inkrimpingen veel van zijne waarde verloren heeft, in den zin der oorspronkelijke gedachte bij den aanleg, verbeterd moeten worden. De ondergeteekende neemt deze gelegenheid waar om den wensch uit te drukken, dat alsnog achter elk der voorgestelde werken, in rond cijfer, de som worde aangegeven, welke men daarvoor denkt te besteden. Want dan eerst zal men eenigzins kunnen oordeelen over de wijze, waarop de Regering zich voorstelt de geraamde som van 10¹/₂ miljoen over de verschillende punten van elke linie te verdeelen.

Het groote gebrek van de Utrechtsche linie ligt in het gevaar dat de vijand, terwijl hij ons op het eene punt bezighoudt, zich onverwachts van een ander punt en daardoor van de linie meester maakt — een gebrek, dat zij met alle soortgelijke, uit slechts ééne rij werken bestaande liniën gemeen heeft. Voor zooveel het gedeelte der linie bij de stad Utrecht betreft — het waarschijnlijke aanvalspunt — is in dit gebrek door den aanleg der werken bij *Vechten*, *Rijnaansen* en op de *Voordorpsche* en *Ruigenhoeksche* dijken reeds eenigermate voorzien. Want daardoor is de stad Utrecht nu als het ware omgeven door twee liniën, de voorste gevormd door de forten *Gagel*, op den *Ruigenhoekschen dijk*, *Blauwekapel*, op den *Voordorpschen dijk*, bij *Rijnaansen*, bij *Vechten* en bij *Jutphaas*, de tweede door de werken de *Klop* (in geval men een aanval in front onderstelt) op de *Bildtstraat*, bij *Vossegat* en de vier *lunetten* op de *Houtensche vlakte*. Maar nu verdient het opmerking, dat aan de zijde van de *Bildtstraat*, een der voornaamste toegangen, de verdediging slechts berust op één fort, het zoogenaamde *fort* op de *Bildtstraat*, dat zeer nabij de stad ligt en slechts 2500 el verwijderd is van het dorp de *Bildt*. Wanneer de vijand zich in dat dorp vastzet, worden dus het *fort* op de *Bildtstraat* en de stad zelve en niet minder de troepen, die in de ruimte tusschen de stad en het fort opgesteld zullen zijn, van die zijde ernstig bedreigd, en onze troepen zullen op den duur den vijand niet uit het dorp kunnen houden. Uit dien hoofde schijnt het noodig de tweede of voorste linie, welke men gaandeweg om de stad Utrecht gevormd heeft, te voltoojen door den aanleg van een werk nabij het dorp de *Bildt*, zoodanig aan te leggen, dat ook alle batterijen, die de vijand tegenover Vechten en Rijnaansen langs den Krommen Rijn of de *Bildtsche* vaart zou willen oprigten, van ter zijde genomen kunnen worden. Zoodoende zal de toegang langs de *Bildtstraat*, in verband met het werk op den *Voordorpschen dijk*, krachtig beschermd zijn. Zoo als de Regering de zaak wil inrigten, is dit deel van de linie om de stad Utrecht, bepaald zwakker dan de overige punten bij die stad. Het gevolg moet zijn, dat de aanvaller zich met alle magt op dit zwakere punt werpt; en dit dient voorkomen te worden.

De voorstellen van de Regering omtrent de *lunetten* op de *Houtensche vlakte* schijnen niet geheel voldoende. Men vrage zich eens af, hoelang die kleine werken, waarin de bezetting weinig of geene beschutting vindt en die door de achterstaande troepen schier niet ondersteund kunnen worden, het zullen kunnen houden tegenover een vijand, die meester is van het fort bij Vechten? Die *lunetten* zijn hier bestemd om de rol te vervullen van de *enceinte* bij de nieuwe vestingen (met gedetacheerde forten). Moeten zij dus niet evenveel weerstandsvermogen als dergelijke *enceintes* hebben?

Een ander groot gebrek der Utrechtsche linie is het genis aan geschikte punten van opstelling voor de troepen en aan goede communicatiën tusschen de verschillende deelen der linie. Dat men de voornaamste toegangen door forten afsluit, is zeer goed, ofschoon vele dier forten kolossaler en daardoor duurder zijn gemaakt dan noodig was. Maar bij de verdediging moet men toch niet te veel op die forten vertrouwen; want het sterkste fort kan veroverd worden. Het komt, bij de verdediging van eene stelling, bovenal op de menschen, op de troepen aan, en daarom moet eene goede verdedigingslinie in de eerste plaats de vrije en krachtige werking der troepen bevorderen. Met het oog hierop heeft de vorige Minister van Oorlog eenige (zeer onvoldoende) werken doen aanleggen bij Naarden, en thans schijnt de

tegenwoordige Minister ook een zoogenaamd „offensief“ te willen maken bij Jutphaas (bladz. 14 der Memorie van Toelichting). Hoe men er echter aan denken kan om uit die stelling, zoo als de Regering zich voorstelt die in te rigten, „de flank te bedreigen van een vijand, die voor Utrecht staat“, is den ondergeteekende niet duidelijk. Onze troepen, die van Jutphaas over het nieuwe kanaal oprukken, zullen dat kanaal en de brug, dus een défilé, in den rug hebben, en tot hiertoe werd algemeen als een eerste vereischte voor elke offensive stelling beschouwd, dat de troepen ruime gelegenheid moeten hebben om naar buiten en weder binnen de stelling te trekken. De ondergeteekende gelooft, dat men wel zal doen het denkbeeld eener offensive positie aan deze zijde op te geven, terwijl de beide werken, welke men hier wil aanleggen, hem onnoodig voorkomen. Om het kanaal te verdedigen zijn eenige scherpschutters en een paar stukken voldoende. Vreest men dat de vijand, stelling nemende op het hooge terrein bij Oud-Wulven, van daar het fort bij Vechten te veel zal kunnen benadeelen, dan ware het nog beter een werk op te rigten, regts van Houten, waardoor tevens alle batterijen, die de aanvaller op korten afstand van Vechten en Rijnauwen zou willen aanleggen, in de flank genomen kunnen worden.

Volstrekt noodig echter is het *achter* de linie punten van opstelling en verblijven te hebben tot legering van de troepen, terwijl van die punten wegen naar de linie moeten worden aangelegd. Even zoo behooren de forten om Utrecht — even als bij Antwerpen het geval is — door een doorlopenden weg verbonden te worden. Ook aan (onderaardsche) telegraphische verbinding dient te worden gedacht. Deze ontbreekt nog in de geheele linie. En het is inderdaad opmerkelijk, dat alle sluizen, die tot het stellen der inundatiën noodig zijn, buiten het telegraaphnet gesloten zijn. Er zijn althans geene telegraafkantoren, noch te Muiden, noch te Vreeswijk, noch te Honswijk, noch te Wijk bij Duurstede.

Wanneer ons leger van den IJssel of de Grebbe-linie op de Utrechtsche linie terugtrekt, dan zal een deel daarvan voorwaarts van Naarden, een ander deel voorwaarts van Utrecht, tusschen de stad en de inundatiën, stelling moeten nemen. De troepen, die daar niet geplaatst worden of kunnen worden, moeten achter de linie, bij voorbeeld bij Harmelen en ten noorden en ten zuiden van Utrecht, bij voorbeeld ter hoogte van Nieuwersluis en Jutphaas, stelling nemen. Dan kunnen zij van daar elk punt, waar de vijand mogt doorgedrongen zijn, ter hulp komen. Maar daartoe is het noodig, dat de punten van opstelling vooraf gereed gemaakt zijn tot opname van die troepen en dat er goede verbindingen met de linie aanwezig zijn. En dit is te meer noodig, omdat het in de stad Utrecht aan de noodige lokalen voor een sterk garnizoen ten eenen male ontbreekt. Vroeger kon men dergelijke zaken tot oorlogstijd uitstellen, maar thans niet meer. In oorlogstijd is er zóóveel te doen, wat in vreedestijd onmogelijk kan gedaan worden, dat, in den tegenwoordigen tijd, al hetgeen in vreedestijd gedaan kan worden, althans op de punten die aan den eersten schok zijn blootgesteld, ook behoort te geschieden.

Ten slotte zij nog opgemerkt, dat de kwestie van de aanvallende bewegingen, die uit de Utrechtsche linie zouden kunnen geschieden, nog wel eens opzettelijk mag worden onderzocht. Kunnen *regstreeksche* aanvallen bij voorbeeld bij Utrecht wel tot eenige uitkomst leiden? Wat zal men uitrigten tegen een vijand, gelegd tegenover de forten bij Vechten en Rijnauwen, en wiens batterijen tusschen (Oudijk en Rijsenburg) door den Krommen Rijn beschermd zullen zijn? Moeten *offensive retours*, zullen zij tot iets leiden, niet op flank en rug van den vijand worden gerigt en dus van Naarden en van een bruggehoofd bij Wijk bij Duurstede uitgaan? Men bedenke dat Naarden in ons bezit kan blijven al is de Utrechtsche linie overweldigd, en dat de positie van Naarden dan, als wij binnen de Amsterdamsche linie zijn teruggetrokken, nog altijd gelegenheid geeft tot den aanval over te gaan. Maar dan moet inderdaad, in plaats van de werkjes, die er nu zijn, een geretrancheerd kamp aanwezig zijn.

b. De reductie van Amsterdam.

De buitengewone sterkte van de *linie van Amsterdam* is door NAPOLEON en den Hertog van Brunswijk, den aanvoerder der Pruisen in 1787, erkend en zelfs bij de

korte verdediging van dat jaar gebleken. Men weet dat de generaal KRAIJENHOFF, beter dan iemand met de waarde der positie van Amsterdam bekend, zich sterk maakte die stad zelfs tegen de geweldige magt van den Franschen Keizer te verdedigen. Wij bezitten in Amsterdam wat de Aartshertog KAREL in zijne *Grundsätze der Strategie*, aan elk land toewenschte, wanneer hij zeide: „Er moest in elken Staat eene wapenplaats zijn, die als de sleutel van dien Staat kon worden beschouwd en zijne onafhankelijkheid verzekerde, zoodat de vijand, zoo lang hij die stad niet genomen had, slechts voorbijgaande invallen kon doen en aan het land geene andere dan gemakkelijk te herstellen nadeelen kon toebrengen.”

Wanneer een volk het geluk heeft zulk eene wapenplaats te bezitten, en wanneer die wapenplaats tevens is de hoofdplaats des Rijks en eene stad als Amsterdam, dan is het pligt niets te verzuimen wat strekken kan om die stad onneembaar te maken. Hiervan uitgaande, gelooft de ondergeteekende, dat er voor deze stelling meer gedaan moet worden dan bij dit wets-ontwerp wordt voorgesteld.

Op den voorgrond zij gesteld, dat men hier den aanleg van de noodige werken bezwaarlijk tot oorlogstijd kan uitstellen. De bewering, welke men soms aantreft, dat permanente fortificatiën in het algemeen in ons land minder noodig zijn, omdat men in tijd van oorlog overal batterijen kan aanleggen, heeft weinig praktische waarde. Voor dat aanleggen van batterijen zal het — althans bij die gedeelten, welke aan den eersten aanval zijn blootgesteld — meestal aan tijd en bekwame arbeiders ontbreken. Het getrokken geschut maakt daarenboven veel meer dan vroeger gemetselde bomvrije of met zorg geblindeerde lokalen noodig, tot bescherming van de troepen en de munitie, en dergelijke lokalen laten zich niet improviseren. In een terrein als dat om Amsterdam kan men daarenboven niet bouwen zonder goede funderingen, zoodat hier althans van den aanleg van werken in oorlogstijd slechts bij zeldzame uitzondering sprake zal kunnen zijn. Ook zal het hier op de meeste punten aan het hoofdmateriaal, *grond*, ontbreken.

Werpt men nu een blik op de kaart van KRAIJENHOFF, door de Regering bij hare voordragt overgelegd, dan blijkt het dadelijk dat de geheele verdediging van het terrein tusschen den Rhijnspoorweg en de westelijke ringvaart van den Haarlemmermeer slechts berust (behalve op de inundatie) op ééne linie van posten — voor het meereindeel zelfs *opene* werken, die als zoodanig geheel onvoldoende zijn — terwijl het noordelijk gedeelte van den Haarlemmermeerpolder niet eenmaal geïnundeerd zal worden. Is het werk bij Sloten of zijn de niet zeer geduchte batterijen bij Amstelveen genomen, dan ligt de hoofdstad open voor den vijand. De vraag rijst al dadelijk: waarom wordt dat noordelijke gedeelte niet geïnundeerd? En geïnundeerd over zoodanige uitgestrektheid — want heden ten dage moet, met het oog op het getrokken geschut, veel meer dan vroeger, op de *breedte* der inundatiën worden gelet — dat een bombardement onmogelijk wordt.

Is het verder niet noodig een werk op te rigten aan elke zijde van het *Kleine Loopveld* en bij den tol, waar de wegen van Amsterdam en Sloten te zamen komen? En moet men niet zorgen dat hier en elders belangrijke *depôts van grond* aanwezig zijn, ten einde in geval van een beleg, zoo er tijd is, nog hier en daar kleine posten te kunnen opwerpen,

Eindelijk: wanneer men zich in het gedeelte ten noorden van het IJ, tusschen de Zaan en de Zuiderzee, bepaalt tot den aanleg van de voorgestelde werken, hoe zal dan — in de veronderstelling van eene gelukte landing — het legee uit Noordholland, door de inundatie, op Amsterdam kunnen terugtrekken, wanneer niet de *hoofden* der wegen, welke door de inundatie naar Amsterdam voeren en welke even zoovele *défilés* vormen, gedekt zijn door werken, geschikt om de terugtrekkende troepen op te nemen?

Ook uit een ander oogpunt schijnen de voorgestelde plannen omtrent de stelling van Amsterdam niet zeer volledig. De ondergeteekende heeft er reeds meermalen op gewezen, hoe gewaagd het in 't algemeen is onze artillerie-werkplaatsen, inzonderheid de pyrotechnische inrigting en patroonfabriek, in eene open stad nabij de kust, onbeschermd blootgesteld te laten aan vijandelijke aanvallen van de zeezijde. De ver-

keerde plaatsing dier inrigtingen springt nog meer in 't oog wanneer men van de veronderstelling uitgaat, dat de vijand de Utrechtsche linie vermeesterd heeft en nu van daar tegen Amsterdam oprukt. In dat geval toch ligt Zuidholland voor hem open en zal hij natuurlijk dadelijk Delft bezetten. En hoe zal men dan, gescheiden van die werkplaatsen, zonder de middelen zelfs om patronen aan te maken, zonder laboratorium, want ook dit is te Amsterdam niet aanwezig (het bestaande gebouwje, dat dien naam draagt, heeft niets van een laboratorium), de hoofdwapenplaats des lands verdedigen? Zeker, men zal zich eenige dagen of weken in Amsterdam kunnen staande houden, maar is dat voldoende? De stelling is, goed ingerigt, zóó sterk, dat wij ons daar binnen, in verband met het achterzelegen Noordholland (insluiting is niet mogelijk als het nieuwe kanaal tusschen de stad en de Noordzee goed verdedigd wordt) een onbepaalden tijd kunnen verdedigen, maar dan moet in de stelling ook alles aanwezig zijn wat noodig is om zulk eene krachtige, langdurige verdediging te voeren.

De Regering heeft zich blijkbaar op een ander standpunt gesteld. Zij wil om Amsterdam eenige werken aanleggen, ten einde de hoofdstad althans eenigzins te beschermen, maar zij schijnt toch van de veronderstelling uit te gaan, dat, als de Utrechtsche linie eenmaal veroverd is, het land als veroverd moet worden beschouwd. Zij wil dan Amsterdam nog wel verdedigen, maar, naar het schijnt, slechts *pour acquit de conscience*. De ondergeteekende is daarentegen van oordeel, dat, al is de Utrechtsche linie veroverd, de zaak nog volstrekt niet hopeloos staat, en dat de stelling van Amsterdam schier niet veroverd kan worden als ze maar goed ingerigt en vooral als ze goed verdedigd wordt. Aan die verdediging wordt echter zoo weinig gedacht, dat niet eenmaal in tijd van vrede een bepaald bevelhebber voor die uitgebreide stelling (evenmin als voor de Utrechtsche linie) is aangewezen, zoodat daar in geval van oorlog welligt een generaal het bevel zal voeren, die met de stelling geheel onbekend is.

De verdediging van zulke groote steden als Amsterdam is niet gemakkelijk en vordert een voorafgaand ernstig onderzoek van alle kwestien van militairen en burgerlijken aard, die zich daarbij kunnen voordoen. Het leidt tot niets of de militaire genie al eenige werkjes opgeeft, die zij noodig acht, wanneer er niet bestaat een welbemaand *plan van verdediging der hoofdstad*, opgemaakt door krijgskundigen en door personen, die met de plaatselijke gesteldheid, ook van den omtrek der stad, met den geest der bevolking, met de hulpmiddelen, welke de stad aanbiedt, naauwkeurig bekend zijn. De verdediging van de hoofdstad is geene zaak, die alleen kan worden overgelaten aan militaire bevelhebbers en soldaten. Het burgerlijk element moet daarbij op krachtige en oordeelkundige wijze medewerken. Maar hoe is op dergelijke medewerking te rekenen, wanneer niet reeds in tijd van vrede dat burgerlijk element bij de geheele kwestie wordt geïnteresseerd?

De ondergeteekende veroorlooft zich verder de volgende vragen:

Waar moet de bezetting der stelling (zeker 20,000 man, waarvan slechts een deel in de werken en in de kazerne Oranje-Nassau kan geplaatst worden) gehuisvest worden?

Waar zullen de zieken en gewonden van het garnizoen, alsmede die uit de Utrechtsche linie — want van daar zal een deel der zieken en gewonden zeker op Amsterdam worden geëvacueerd — een onderkomen vinden? Kan men aannemen, dat de bestaande militaire zieken-inrigtingen daartoe voldoende zullen zijn? Of rekent men op de hulp der burgerlijke inrigtingen? Maar dan bedenke men, dat vele personen zich binnen Amsterdam in veiligheid zullen trachten te stellen; dat er dus opeenhooping van menschen zal zijn, en dat de alom gestelde inundatiën het getal zieken schrikbarend zullen doen toenemen. De burgerlijke inrigtingen zullen dus denkkelijk niet kunnen bijspringen.

Waar moet de voorraad aan munitie, materiëel en levensmiddelen worden geborgen?

Indien de vijand, die met zijne geheele magt van de Utrechtsche linie oprukt en dus zeer sterk moet worden verondersteld, door de verovering van de Utrechtsche linie meester is van het Vechtwater, hoe zal men dan in de behoefte aan drinkwater

voor eene stad als Amsterdam voorzien? Het geval is toch denkbaar, dat de vijand zich westwaarts tot in de duinen uitbreidt en ons dus ook het duinwater afneemt. Welke waarde is er toe te kennen aan de beschouwingen, welke in *Kraijenhoff's geschiedenis der jaren 1809 en 1810* omtrent dit punt voorkomen? Kunnen hier de middelen ook dienen, waardoor tegenwoordig op 's lands oorlogsschepen het zeewater voor dagelijksch gebruik geschikt wordt gemaakt?

Het zal den heer Minister van Oorlog uit de geschiedenis der belegeringen bekend zijn, dat zulke stellingen als die van Amsterdam nog wel te verdedigen zijn, al laat de inrigting der werken hier en daar te wenschen over. Hetgeen in dat opzigt ontbreekt, kan door het beleid en de dapperheid der verdedigers vergoed worden. Maar zulke groote versterkte plaatsen gaan meestal verloren door gebrek aan den noodigen voorraad en door de gebrekkige verpleging van zieken en gezonden, waardoor ontmoediging ontstaat. Het komt op den morelen factor aan; maar deze staat met de kwestie van voeding en verpleging in het nauwste verband. Tegen gebrek aan voedsel en rust zijn de beste troepen niet bestand. Men moet ook niet voorbijzien, dat, in geval van oorlog, voor de voeding der bevolking moet worden gezorgd, en het zegt iets, om eene stad, waar binnen zich dan welligt 500,000 menschen zullen bevinden, steeds van het noodige te voorzien. Het is waar, dat Noordholland voor ons open blijft, maar in het geval van eene zoo langdurige verdediging als hier wordt ondersteld, moet men niet alles laten aankomen op de hulpmiddelen, welke die provincie kan verschaffen. Voor een voorraad levensmiddelen moet worden gezorgd en daarvoor moeten gebouwen worden opgerigt, tenzij die door de stad zelve zijn aan te wijzen.

In elk geval schijnt de oprigting of aanwijzing van gebouwen voor de huisvesting der troepen en de opname van zieken en gewonden, alsmede voor de bewaring en den aanmaak van munitie, noodig. Niet minder de overbrenging naar Amsterdam van de pyrotechnische inrigting en van de patroonfabriek. Dat alles zal veel geld kosten, maar zonder die maatregelen is het te vreezen, dat de verdediging reeds te voren zal zijn verlamd. Wie het doel wil, moet ook de middelen willen. Hetgeen de Regering voorstelt, schijnt een halve maatregel genoemd te mogen worden, en daarmede is noch de defensie, noch ons finantiewezen gebaat. Want indien de *f* 1,570,000, welke de Regering wil besteden, onvoldoende zijn om het doel te bereiken, dan moet dat geld als eene onvruchtbare uitgave worden beschouwd.

Het schijnt hier de plaats om op te merken, dat het niet duidelijk is, hoe de voorgestelde werken voor het opgegeven bedrag van *f* 1,570,000 te maken zullen zijn. De vorige Minister raamde, *alleen voor de forten op het Diemer Buitenveld en den Vuurtoren*, *f* 700,000. Hetgeen hieromtrent op blad. 17, van de Memorie van Toelichting wordt gezegd, schijnt nadere toelichting te behoeven.

c. De stelling van den Helder.

Naar de bescheiden meening van den ondergeteekende wordt in het algemeen het groote gewigt van deze stelling niet genoeg ingezien.

Het behoud van den Helder, zegt men gewoonlijk, is van belang, ten einde meester te blijven van de haven het Nieuwe diep, van de groote maritime inrigtingen, die hier worden aangetroffen en van den hoofdtoegang tot de Zuyderzee. Juist. Maar daarenboven is het voortdurend behoud van dit punt van zeer groot gewigt voor de verdediging van de hoofdstad. Stel, dat een vijandelijk leger, na de Utrechtsche linie te hebben vermeersterd, vóór de Amsterdamsche linie gelegerd is, dan hangt het voortdurend behoud van die linie alleen of hoofdzakelijk af van de vraag of geheele insluiting mogelijk zij. Die insluiting is niet mogelijk zoolang ons leger achter het kanaal door *Holland op zijn smalst* kan stand houden en de overtocht van dat kanaal kan beletten. In dit tijdperk der verdediging kunnen wij een leger, aan militie en schutterij, hebben van 70 à 80,000 man, en daarmede kan elke poging des vijands om de noordzijde van Amsterdam te bereiken, worden belet, ten minste indien het kanaal ter verdediging is ingerigt. Zoodra echter de

Helder in 's vijands magt is, kan hij van daar met het landingsleger zuidwaarts rukken; de hand reiken aan zijn hoofdleger, ons leger verdrijven en de hoofdstad geheel insluiten.

Amsterdam en de Helder maken derhalve één geheel uit, en van dit oogpunt gezien, schijnen de voorstellen der Regering omtrent deze stelling ten eenenmale onvoldoende, zooals beneden zal worden aangetoond. Men vergelijkte vooraf de stelling van den Helder, zooals de Regering die wil inrigten, met de inrigting die de Engelschen gegeven hebben aan hunne stelling Portsmouth-Wight, die zooveel overeenkomst heeft met onze stelling Helder-Textel.

Vooreerst blijft volgens het plan der Regering het eiland Textel geheel onverdedigd. Is dit goed gezien? Het staat toch vast, dat de vijand op Textel geschut (getrokken 12ponders en denkelijk ook grootere kalibers) kan ontschepen. Daarvoor is niet, als voor de ontschepping van een geheel belegeringspark, eene haven noodig. En kan hij dan niet, van uit de zuidelijkste punt van Textel, onze maritime inrigtingen van het Nieuwe Diep en onze (houten) schepen beschieten? Kan men, in Europa of Amerika, één grooten toegang uit zee aanwijzen, die slechts verdedigd wordt door batterijen, op één der beide oevers opgerigt?

Een fort op de bank de Laan, door velen als noodzakelijk beschouwd, zal, wordt op b'adz. 19 van de Memorie van Toelichting te regt gezegd, den vijand het doorevaren niet geheel kunnen beletten. Maar de Regering erkent toch, dat wij, bij het bestaan van dat fort, *een deel zijner schepen reddeloos zullen kunnen schieten.* Bestaat er voldoende grond voor die laatste bewering; mag men werkelijk aannemen dat zoodanig resultaat door den aanleg van dat fort te bereiken is, dan zouden de voordeelen voor de verdediging wel opwegen tegen de hooge kosten, daarvoor vereischt. Het schijnt hier de plaats om te vragen naar eene opgave van de kosten van dit fort en van de overige forten, die hier in aanmerking komen.

De Minister wil echter het fort op *de Laan* niet, maar stelt daarentegen een fort voor op *den Zuidwal*, dat zeker ook eene aanzienlijke som zal kosten. Zal dat fort het doorevaren beletten? Neen. En als de vijand eenmaal met zijne vloot tot de reede is doorgedrongen, wat zal dan zijn kleine schepen weerhouden om te beproeven tot Amsterdam door te dringen?

De Commissie voor de kustverdediging heeft in der tijd 4 forten voorgesteld: op *de Laan*, op *de Hors* (Textel), op de bank *de Zuidwal* en op *de Harssens* (de westelijke punt van den *Zuidwal*), maar zulke uitgebreide plannen gaan onze finantiële krachten te boven. De Regering gaat nu tot een ander uiterste over, en wil alleen het fort op den *Zuidwal*. Het is echter te betwijfelen of op die wijze de stelling wel te behouden zal zijn. Ware het in elk geval niet beter dat fort op den *Zuidwal* achterwege te laten en daarentegen dat op *de Laan* te bouwen? Dan wordt onze scheepsmagt ten minste aan *beide* zijden gesteund, terwijl zij nu, uit zee op den Helder teruggetrokken, in dezelfde positie zal zijn als een leger, waarvan de eene vleugel, zooals men zegt, in de lucht hangt. Heeft men een fort op *de Laan*, dan is er daarenboven kans, dat men den vijand geheel van de reede afhoudt, en dit stelsel schijnt meer aanbeveling te verdienen dan het denkbeeld om hem *eerst* de reede te laten bereiken, in de hoop, dat men hem *later* van daar zal kunnen verdrijven.

Wat Textel betreft, wenscht de ondergeteekende te vragen, of daar geene batterijen aan de kust worden vereischt, en of de werken bij de haven aan het *Oude Schild* niet moeten worden opgemaakt? Het is volstrekt noodig een paar bataillons en eenige veldstukken voor Textel af te zonderen, ten einde met behulp der gewapende bevolking kleine landingen te beletten, die anders zeker zullen plaats hebben. Want Textel verschaft den vijand water en vee (schapen), en in zekeren zin een steunpunt voor zijne operatiën. Daarenboven kan hij van daar onze vloot en onze maritime etablissementen beschieten. Het terrein op Textel is voor de verdediging zeer gunstig. Heeft men daar troepen, dan zou er oock sprake kunnen zijn van een fort op *de Hors*, en dit zou welligt in de plaats kunnen treden van het fort op *de Laan*, wanneer dit laatste te groote uitgaven mogt vorderen. Zeer verkeerd schijnt het echter om, zooals

de *Commissie voor de Kustverdediging* in der tijd heeft voorgesteld, geen troepen op Texel te hebben, maar toch wel een fort op *de Hors*. Dit fort, geheel aan zich zelf overgelaten, zou na korter of langer tijd bezwijken, en dan zou de vijand ons van daar kunnen beschieten met ons eigen zwaar geschut. In elk geval schijnt ook het fort op *de Hors*, mits door troepen ondersteund, boven dat op *den Zuidwal* te verkiezen.

Wordt Texel in de verdediging opgenomen, hetgeen voor 't minst even noodig schijnt als de opname van het eiland Wight in het plan van verdediging van de reede van Spithead, dan is telegraphische verbinding tusschen het *Nieuwe Diep* en het *Oude Schild* onmisbaar.

Ten aanzien van de verdere voorgestelde versterkingen, zij opgemerkt, dat de stelling van de landzijde beschouwd, *geen reduit* heeft. Veronderstel dat de linie aan de zuidzijde der stelling doorbroken, of 's nachts bij verrassing genomen wordt, waar blijven dan de verdedigende troepen? Zij kunnen toch niet op een der vleugels, op fort *Erfprins*, terugtrekken? Of gaat men van het denkbeeld uit dat, als de voorste linie eenmaal in 's vijands handen is gevallen, de verdediging moet worden opgegeven? Zoo niet, waarom dan niet de oprigting voorgesteld van een *Centraal Reduit*, dat bijvoorbeeld op den *Vijfprong* zou kunnen komen? De gelden, hieraan te besteden, zouden, naar het den ondergeteekende voorkomt, nuttiger zijn dan de uitgaven, welke de Regering voor de forten *Erfprins*, *Dirks Admiraal* en *Oost- en Westoever* wil doen. *Erfprins* is slechts eene keelsluiting voor *Kaaphoofd* en ongeschikt om als algemeen reduit te dienen. Wat de beide andere forten betreft, het schijnt daarom niet noodig grootte sommen tot hunne verbetering te besteden, omdat het wel is aan te nemen, dat de aanval zal geschieden op de linie tusschen de duinen en *Dirks Admiraal*. Ware het dus niet beter de werken aan deze zijde, inzonderheid *Dirks Admiraal*, te vereenvoudigen?

Eindelijk zal het nog wel enige toelichting behoeven, waar, ingeval van oorlog, de troepen onder dak zullen komen, waar de munitie en de verdere voorraad zal worden geborgen? De bestaande lokalen zijn daartoe onvoldoende en door de voorstellen der Regering wordt in dit gebrek slechts zeer onvoldoende voorzien.

De maritime middelen voor de verdediging van het Texelsche zeegat en de Vliedstroomen zullen bestaan uit: 5 ramschepen, de stoombatterij *de Royster*, 4 monitors, 8 houten kanonnerbooten, type *STAUNCH*, en het nog bruikbare oude houten materieel.

Voor de verdediging van Amsterdam aan de zeezijde wordt bestemd hetgeen van de aangeduide scheepsmagt, na de verdediging der noordelijke zeegaten, zal zijn overgebleven en nog drie (oude) drijvende batterijen.

Of de laatsten veel tot de kracht der verdediging zullen bijdragen, zal, indien het geval zich voordoet, moeten blijken. Men dient echter niet voorbij te zien, dat de *ramschepen* en de *stoombatterij*, als te veel diepgang hebbende, zich, worden zij van Texel verdreven, nergens zullen kunnen redden en in geen geval te Amsterdam kunnen komen. Die schepen zullen denkelijk verloren zijn, en daarom is in der tijd de aanbouw van dit halfslachtig model van schepen — te groot, wat diepgang betreft, voor de verdediging van de Zuiderzee en de beneden-rivieren, te klein voor een krachtig offensief — een misslag geweest. Aan gepantserd materieel zal dus voor Amsterdam slechts beschikbaar zijn het overschot der 4 monitors — dus wellicht 2 monitors. Is dit getal niet veel te gering?

Eene tweede vraag is: op welke wijze men den vijand beletten wil door het Vlie binnen te dringen en de stelling van onze schepen bij Helder-Texel in den rug te nemen?

Eindelijk: de vijandelijke scheepsmagt, die van het Vlie en het Nieuwe Diep naar Amsterdam wil doordringen, kan slechts uit schepen van zoodanig charter bestaan, dat onze monitors daartegen volkomen zijn opgewassen. Wij kunnen dus die schepen in de vaarwaters der Zuiderzee, op hun weg naar Amsterdam, zeer goed tegenhouden, wanneer wij slechts een voldoende aantal schepen tegenover die des vijands kunnen stellen. Maar zal men nu die 10, 12, 15 schepen, die de vijand van het Nieuwe Diep naar Amsterdam zal zenden, met een paar monitors kunnen afweren?

De voorstellen der Regering omtrent de verdediging van het Nieuwe Diep en de noordelijke zeegaten, geven den indruk als of zij zich daarbij *te veel* heeft laten leiden door financiële overwegingen. Dat deze zeer in aanmerking moeten komen, is duidelijk, maar de kwestie der defensie moet daardoor toch niet geheel beheerscht worden. Vooral niet waar het eene zoo belangrijke positie geldt als die van het Nieuwe Diep. Want men bedenke toch, dat voor sommige mogendheden het Nieuwe Diep eene voortreffelijke en zeer gewenschte oorlogshaven is, en dat, in geval van oorlog, de aanval zich wel eens uitsluitend tot dit punt bepalen kon. De ondergeteekende geloof, dat men, over de oorlogsgevaaren sprekende, welke ons land kunnen bedreigen, wel eens te uitsluitend blijft hechten aan het denkbeeld, dat de aanvaller slechts zal komen om het geheele land te veroveren. Die veronderstelling is wel niet geheel onwaarschijnlijk, vooral niet omdat het bezetten van Amsterdam de kortste, zekerste en minst kostbare weg is om in het bezit onzer Oost-Indische bezittingen te komen, maar zulke groote veroverings oorlogen blijven toch uitzonderingen. Het geval is meer denkbaar, dat de mogendheid met welke wij in oorlog geraken, zich een meer beperkt doel voorstelt, bijv. de vermeerstering alleen van de twee noordelijke provinciën of van het Nieuwe Diep. En vooral tegen zulke partiele ondernemingen moeten wij trachten gewapend te zijn.

d. *Stelling langs den IJssel, de Willemscaart en het Zwarte water.*

Aan de zoogenaamde IJssel-linie is de Regering niet voornemens iets te doen. De batterijen langs den linker oever wenscht zij in den tegenwoordigen (vervallen) toestand te behouden. De bruggehoofden Doesburg, Zutphen en Deventer hoopt zij met de gelden van die gemeenten zelve te verbeteren. Verder is zij (bladz. 23 der Memorie van Toelichting) „er op bedacht om middelen te beramen”, ten einde verzekerd te zijn, dat in oorlogstijd achter elk der bruggehoofden nog eene tweede brug aanwezig zij, want het is — zooals in de Memorie van Toelichting met lofwaardige openhartigheid wordt opgemerkt — een gebrek aan de drie bruggehoofden gemeen, dat de gemeenschap tusschen de beide rivieroeveren onvoldoende is.

Om meester te blijven van de waterverdeeling zal een fort op de Pley worden gebouwd.

De Regering rekent niet op inundatiën op den linker oever. Op den rechter oever acht zij alleen kleine partiële inundatiën mogelijk. Van de inundatie, welke — mits door het aanbrengen van de noodige inundatie-middelen voorbereid — van den Boven-Rhijn tot Doesburg, naar de meening van sommigen, te stellen zou zijn, wordt niet gerept.

Van legerplaatsen voor opstelling der reserves, van wegen uit die legerplaatsen naar de rivier, van waterputten op de Veluwe enz. wordt geen gewag hoegenaamd gemaakt.

Voor de *stelling aan den mond van den IJssel*, waarvan het nut overigens door de Regering wordt erkend, wordt bijna niets gedaan. Men wil zich bepalen tot den aanleg van eene batterij bij het spoorwegstation te Zwolle en van een werk op den rechter IJsseloever boven de spoorwegbrug bij het Katerveer. Al de overige werken (dus ook de middelen tot het stellen der inundatie vereischt) wil de Regering — hier, op dit punt, dat aan den eersten aanval is blootgesteld — uitstellen tot oorlogstijd.

Wanneer men bedenkt, dat er, behalve de twee opgemaakte werken, nog verschillende andere werken noodig zijn bij Zwolle, Kampen, Hasselt en Zwartsluis, dan zou men schier geneigd zijn te veronderstellen, dat het der Regering met hare voorstellen omtrent deze stelling geen ernst is. Feitelijk komen hare plannen hierop neder, dat een paar werken worden aangelegd om den spoorweg Almelo-Zwolle af te sloiten en tevens de fout te herstellen, die men vroeger beging, toen men de spoorwegbrug bij Katerveer geheel onbeschermd liet.

Met genoegen heeft de ondergeteekende gezien (Memorie van Toelichting, bladz. 22) dat de Regering niets wil weten van eene *permanente IJssel-linie*, en van gevoelen is,

dat de IJssel slechts dan verdedigd moet worden wanneer de omstandigheden daartoe gunstig zijn. Hij moet echter opmerken dat het laatste denkbeeld hem toeschijnt in lijnregten strijd te zijn met het behoud van permanente versterkingen aan den IJssel en de opname van die rivier in eene wet, regelende de permanente liniën en vestingen des Rijks. Beschouwt men, met de Regering, den IJssel als eene rivier, die, al naarmate de inzigten van den opperbevelhebber, verdedigd of niet verdedigd wordt, hoe kan men er dan aan denken ze op te nemen in eene wet als deze? Door die opname toch wordt de IJssel gestempeld tot eene *permanente linie* en zal een opperbevelhebber die *mooten* verdedigen, ook in de ongunstigste omstandigheden. De IJssel blijft dus, wat de Regering ook beweren moge, nog altijd eene permanente linie van defensie.

Dat overigens de heer Minister van Oorlog juist geen groot denkbeeld heeft van het weêrstandsvermogen der IJssel-linie, schijnt men wel te mogen afleiden uit hetgeen in de Toelichtende Memorie omtrent de verdediging van die linie wordt gezegd, en vooral uit de stiefmoederlijke wijze, waarop zij, wat de daarvoor te besteden sommen betreft, in het wets-ontwerp behandeld wordt. Trouwens, hoevele motieven ook aangevoerd worden voor de *wenschelijkheid* om den vijand aan die rivier op te houden, de *mogelijkheid* wordt nergens aangetoond. En juist die mogelijkheid wordt door den ondergeteekende, voor de meeste gevallen, betwist.

Niet voor het geval, dat er veel water is in de rivier en dat men veel tijd tot voorbereiding heeft. Dan kan men de militie behoorlijk bijeenbrengen en oefenen — want ook het leger heeft, in geval van mobilisatie, nog veel oefening noodig — en de rivier geheel ter verdediging inrigten. Dan kunnen ook de schutterijen geschikt worden gemaakt om nevens het leger op te treden en deel te nemen aan de verdediging der rivier. Is de waterstand dan tevens vrij hoog, dan zijn er goede uitkomsten van de verdediging te verwachten. Dit geval, dat namelijk de vijand ons zooveel tijd zal laten, is echter niet waarschijnlijk, en nu rijst de vraag of het veroorloofd is, met het oog op dit onyaarschijnlijke geval, met het oog op de toestanden, die zich welligt nooit zullen voordoen, de steden Doesburg, Zutphen en Deventer ten eeuwigen dage in vestingwerken bekneld te houden en, in geval van oorlog, bloot te stellen aan al de verschrikkingen van een bombardement?

De meest waarschijnlijke veronderstelling is echter, dat er weinig tijd tot voorbereiding zal zijn. En welke is dan de toestand?

Volgens de berekeningen, aan het slot dezer Nota voorkomende, zullen voor den IJssel — *in de veronderstelling dat de noordelijke provinciën niet verdedigd worden* — slechts 20,000 man beschikbaar zijn. Geen gediende soldaten, geen troepen, die, als onze vermoedelijke vijanden aan deze zijde, den oorlog hebben gezien, en aangevoerd worden door bevelhebbers van ondervinding, maar miliciens, voor het meerendeel zooeven van het ouderlijke huis opgeroepen, zonder oorlogs ondervinding, geëncadreerd door korporaals en onderofficieren, waarvan velen zeer jong zijn en slechts korten tijd gediend hebben, en aangevoerd door officieren, aan wien de ondergeteekende gaarne een tal van goede eigenschappen toekent, maar die toch de hoofdeigenschap, werkelijke ondervinding van den oorlog, missen.

Zal het nu mogelijk zijn met die 20,000 man, waarvan velen eensklaps in een geheel nieuwen toestand zijn geplaatst, en die „*in a hurry*” naar den IJssel zijn gedreven, eene rivier te verdedigen van 15 à 20 uren lengte? Eene rivier, die dikwijls zeer weinig water heeft, die den vijand verschillende gunstige overgangspunten aanbiedt, die van Deventer tot Zwolle gelongeerd wordt door een spoorweg, evenwijdig aan de rivier, en waarvan de breedte zoo gering is, dat het maken van twee overgangen voor een leger van eenige betekenis geen bezwaar hoegenaamd heeft?

Een vijandelijk leger van 75,000 man kan zich, tegenover ons zwakke leger, zonder gevaar verdeelen. Het kan dus den aanval doen op twee punten, bijv. op het vak Westervoort-Doesburg en het vak Doesburg Zutphen of Zutphen-Deventer. Houdt de vijand nu, bij het noordelijkste overgangspunt, een deel van ons leger vast, dan is er alle reden om aan te nemen dat het hem weinig moeite zal kosten tusschen Westervoort en Doesburg over de rivier te komen. Wanneer de rivier, die verdedigd

moet worden, zoo smal en zoo lang, en het leger, dat de rivier verdedigt, zoo klein is, dan kan men niet beletten, dat de vijand op elk punt dat hem goeddunkt, met pontons en schuiten eenige duizend man tot bescherming van den bruggebouw op onzen oever overbrengt, *voór dat er nog een enkel man van onze troepen bij het overgangspunt kan zijn*. En als de vijand zich op onzen oever heeft vastgezet, dan is de overtocht reeds voor drie-vierden gelukt, vooral bij eene zoo smalle rivier, dat de artillerie des aanvallers de aanvankelijk overgebragte troepen krachtig kan ondersteunen.

En indien nu de vijand tusschen Westervoort en Doesburg de rivier is overgegaan, en onze troepen teruadringende, met snelheid voortrukt over den Rhijnspoorweg en den straatweg op Utrecht, wat zal er dan worden van onze troepen, die bij het noordelijkste overgangspunt vereenigd zijn geworden? Die troepen moeten terug over den straatweg van Apeldoorn naar Amersfoort. Bij dien terugtocht worden zij door den vijand, die daar nu, natuurlijk, de rivier ook is overgegaan, op den voet gevolgd en zooveel mogelijk vastgehouden. Die terugtocht zal dus niet snel gaan. Maar de vijandelijke legerafdeelingen die van Arnhem oprukken, kunnen intusschen ligtelijk Ede hebben bereikt, en wenden zij zich nu noordwaarts over Barneveld naar Voorthuizen, aan den Apeldoornschen straatweg, dan zijn onze troepen, die over dien straatweg terugtrekken, totaal ingesloten en blijft hun niets anders over dan de wapens neder te leggen. Hoe zal de morele indruk van zoodanig *désastre* op het leger en op de natie zijn? En indien men den oorlog op die wijze begint, zal er dan nog veel van eene verdediging der Utrechtsche linie kunnen verwacht worden?

De ondergeteekende heeft slechts door een praktisch voorbeeld willen aantoonen hoe de zaken zich *kunnen* toedragen. Het is duidelijk dat vele andere veronderstellingen zijn te maken, die tot gunstiger of even ongunstige uitkomsten leiden. Maar dat de verdediging van den IJssel, onder de zoo even geschetste omstandigheden, de vernietiging van een deel van ons leger ten gevolge kan hebben, zal geen deskundige betwisten. Moet men zich aan dat gevaar blootstellen, alleen om den vijand een of twee dagen op te houden aan die rivier? Want van eene meer langdurige verdediging kan, als er geen tijd van voorbereiding is, en men dus de linie en het leger beiden moet nemen zoo als ze zijn, geen sprake zijn. En moet men nu, om dat onbeduidend resultaat te bereiken, de IJsselsteden voortdurend binnen wallen ingesloten houden en den vijand het materiëel ten geschenke geven, dat zich daarin bevindt? (1)

De voordeelen, aan de verdediging van den IJssel verbonden, worden ook overdreven voorgesteld.

De Minister wil de IJssel-linie met hare bruggehoofden behouden, ten einde eene voorhoede (eene brigade) te kunnen vooruitschuiven op den regter oever. Maar wat zal die ééne brigade daar uitrichten?

Zij moet dienen, leest men op bladz. 3 van de Memorie van Toelichting, om de sterkte des vijands te leeren kennen. Dus, of Pruisen ons komt aanvallen met 50,000 of met 100,000 man, dat moeten wij eerst vernemen door die ééne brigade, die toch onmogelijk overal te gelijk kan zijn en toch alleen kan oordeelen — en dan nog — over de sterkte der troepen, die zij tegenover zich zal hebben.

(1) De meening is wel eens voorgestaan, dat in de IJsselvestingen geen materiëel aanwezig moet zijn. Men plaats daarin, is gezegd, eenig veldgeschut en trekt dat weder bij het leger aan, zoodra het leger aftrekt. Dat *weder bij het leger aantrekken* is eene van die zaken, die gemakkelijk zijn niet te schrijven, maar het is zeer te betwijfelen of dat in de werkelijkheid wel zoo gemakkelijk zal gaan — vooral bij bruggehoofden, wier gemeenschap met den linker oever, volgens de erkentenis der Regering, *woogenoegzaam* is. Het resultaat zal wel zijn, dat het veldgeschut dat in die IJsselsteden wordt geplaatst, den vijand in handen valt, en dan verdient het nog verreweg de voorkeur eenig positie-geschut op te offeren. Men moet zich de zaak ook niet zoo voorstellen als of voor die drie bruggehoofden met een paar stukken ware te volstaan. Doesburg is zeer uitgebreid Deventer heeft 8 bastions. Zutphen met het fort de Poll en de bijbehorende batterijen beslaat eveneens eene grootte uitgestrektheid. Wil men daar veldgeschut in plaatsen, men zal een aanmerkelijk deel van onze veldartillerie daarvoor moeten bestemmen. Zou het niet beter wezen die veldstukken te gebruiken bij de verdediging der rivier zelve?

Die brigade moet, altijd volgens de Memorie van Toelichting, ook dienen om den opmarsch des vijands te vertragen en zodoende tijd te winnen. Moet die ééne brigade dat doen? Men gelieve toch te bedenken, dat de vijand over tal van wegen kan beschikken, alle naar den IJssel voerende; dat hij zich zonder eenig gevaar verdeelen kan en dat die ééne brigade om 's vijands opmarsch te vertragen, bij magte zou moeten zijn om het geheele terrein te observeren en te bezetten tusschen Pan-nerden en Zwolle.

Het schijnt nauwelijks betoog te behoeven, dat die ééne brigade, zonder eenigen steun op den rechter IJsseloever geplaatst, niet alleen niets zal kunnen uitrichten, maar dat er daarenboven veel kans bestaat, dat zij afgesneden wordt en geheel verloren gaat.

De voorhoede van een Pruisisch leger, dat tegen den IJssel oprukt, zal al ligt uit een legerkorps (25,000 à 40,000 man) bestaan. Wil men die voorhoede ophouden en daardoor 's vijands marsch vertragen, dan moet men het grootste deel van ons veldleger op den rechter IJsseloever brengen. Dit was, blijkens zijne rede van 2 December 1862, blijkbaar ook het denkbeeld van den Minister BLANKEN, en ofschoon de ondergeteekende die handeling als veel te gewaagd beschouwt, moet hij toch erkennen, dat op die wijze het doel — ophouden van den vijand, bescherming der grensgewesten — bereikt kan worden. Maar hij betwijfelt zeer of men hetzelfde kan zeggen van het plan van den tegenwoordigen Minister.

De noodzakelijkheid om tijd te winnen tot het stellen der Utrechtsche inundatiën wordt als eene andere hoofddredn opgegeven tot behoud der IJssel-linie. Maar de Regering erkent zelve, dat er toch omstandigheden zijn, waarbij de IJsselverdediging weinig te beduiden zal hebben. Is het dan goed gezien de mogelijkheid van het behoorlijk stellen der inundatiën van onze hoofdverdedigingslinie, afhankelijk te doen zijn van de meer of minder langdurige verdediging eener rivier, die dikwijls niet te verdedigen is? Ware het niet beter de inundatie-middelen der Utrechtsche linie zoodanig in te rigten, dat de inundatiën geheel gereed kunnen zijn, ook al kan de vijand binnen weinige dagen na de oorlogsverklaring voor die linie verschijnen; met andere woorden: *moeten niet de Utrechtsche inundatiën onafhankelijk worden gemaakt van de IJssel-linie?* Al hetgeen omtrent dit punt op bladz. 3 der Memorie van Toelichting is gezegd, bewijst niet, dat men den IJssel moet verdedigen en allerminst dat men de bruggehoofden moet behouden. Het bewijst alleen, dat het noodig is de inundatie-middelen van de Utrechtsche linie zoodanig in te rigten, dat de inundatiën zeer spoedig gesteld kunnen worden, en dat de Regering altijd wel zal doen den last tot het stellen der inundatiën te vroeg dan te laat te geven.

Een ander argument voor het behoud van de IJsselbruggehoofden wordt ontleend (bladz. 4 der Memorie van Toelichting) aan de wenschelijkheid om ons leger, voor het geval wij onze neutraliteit moeten doen eerbiedigen, aan den IJssel op te stellen. Men gelieve toeh te onderscheiden tusschen den toestand van *neutraliteit* en dien van *verdediging*. In het eerste geval kan het noodig zijn onze troepen op te stellen aan de grenzen, maar blijven onze liniën en vestingen geheel buiten spel. En voor het geval de toestand van neutraliteit overgaat in dien van verdediging, dan zal er al den tijd zijn om het leger, indien het voorwaarts van den IJssel stond, achter de rivier te brengen, terwijl het dan van de omstandigheden zal afdangen of de IJssel al dan niet verdedigd zal worden. Maar juist daarom, juist omdat het geheel onzeker is of wij aan den IJssel zullen stand houden, kan er in de vestingwet van geen IJssel-linie sprake zijn. De rivier blijft tusschen al staat de linie niet in de wet, en in geval van oorlog zal de opperbevelhebber hebben te beslissen, of hij al dan niet bij die rivier stelling wil nemen. Die noodzakelijke vrijheid van beslissing wordt hem echter juist ontnomen, wanneer men de linie opneemt in de wet.

Ten slotte zij het den ondergeteekende veroorloofd protest aan te teekenen tegen de voorstelling op bladz. 4 der Memorie van Toelichting gegeven, dat het opgeven van de IJssel-linie als permanente linie, dus het slechten der bruggehoofden, zou leiden tot het prijs geven van de provinciën Noordbrabant, Zeeland, Limburg, Gelderland, een deel van Utrecht, Overijssel, Drenthe, Friesland en Groningen met een gezamenlijke bevolking van meer dan 2 miljoen inwoners."

De IJssel-linie — en daarvan kan hier alleen sprake zijn — heeft niets te maken met Noordbrabant, Zeeland, Limburg, Drenthe, Friesland en Groningen. De ondergeteekende hoopt daarenboven later aan te toonen, dat de voorstellen der Regering omtrent Friesland en Groningen eigenlijk daarop nederkomen, dat die gewesten aan hun lot worden overgelaten. En van de verdediging van Zeeland, Limburg en Drenthe is reeds sedert jaren afgezien. Die geheele zinsnede is dus wel geschikt om indruk te maken op min-kundigen, maar in werkelijkheid beduidt zij niet veel.

Door den IJssel niet te verdedigen offert men alleen op Overijssel, Gelderland en een deel van Utrecht. Het ware zeker wenschelijk die provincien op den duur te kunnen beschermen, maar dan moet men ten aanzien van den IJssel geheel andere maatregelen nemen. Dan moet men daarvan eene krachtige linie, eene *tweede* Utrechtsche linie maken, in den geest als door den heer STIELTJES is voorgesteld. En wanneer men dan tevens het leger zoo sterk maakt als noodig is om eene linie van die uitgebreidheid onder alle omstandigheden te verdedigen, dan kunnen wij op den duur meester blijven van de landstreek, welke achter den IJssel gelegen is. Voorzeker zou het echter eene vreemde vertooning wezen, dat thans, in 1870, nu er zooveel redenen zijn om op concentratie bedacht te zijn, de IJssel-linie, die reeds onder Koning Lodewijk bij een opzettelijk door KRALJENHOFF geleid onderzoek als permanente linie is afgekeurd, weder tot de hoofdverdedigings-linie des lands werd verheven. Toen is beslist, dat de *Nieuwe Hollandsche linie* als zoodanig zou worden aangenomen, en al de millioenen, daarvoor uitgegeven, hadden voor een groot deel bespaard kunnen worden, indien men ooit had kunnen vermoeden, dat men later weder de IJssel-linie in plaats van de Utrechtsche linie zou wenschen te stellen.

Bij de wijze, waarop de Regering de linie wil inrigten, is eene ernstige verdediging toch onmogelijk. De IJssel-linie, zoo als die wezen zal, wanneer de plannen van de Regering doorgaan, is weinig of niets sterker dan de bloote IJssel-rivier. De bruggehoofden in hun tegenwoordigen toestand zetten weinig kracht aan de verdediging bij, en het schijnt te betwijfelen of de gemeenten Doesburg, Zutphen en Deventer de welwillendheid voor het kriegsbestuur zóó ver zullen drijven, dat zij de kosten tot uitbreiding en verbetering der werken voor hare rekening zullen nemen. Wanneer de Regering dus hen, die den IJssel niet onder onze permanente liniën van verdediging opgenomen willen zien, met het gewone verwijt bejagent, dat zij een groot deel des lands lijdelijk willen prijs geven, *dan kan datzelfde verwijt met evenveel recht aan de voorstellen der Regering worden gedaan*. Dat verwijt tref niet hen, die de bruggehoofden willen opheffen, want de rivier is ook zonder deze te verdedigen. Het zou alleen met eenigen grond tegen den opperbevelhebber des legers gerigt kunnen worden, wanneer deze, indien de oorlog daar is, het raadzaam mogt achten dadelijk achter de Utrechtsche linie stelling te nemen.

De bekende kolonel BRIALMONT heeft echter, in zijne *Études sur la défense des États*, in krachtige bewoordingen regt gedaan omtrent hen, die gewoon zijn het denkbeeld om een deel des lands prijs te geven, ten einde het overige te behouden, als eene onverantwoordelijke, onvaderlandlievende daad voor te stellen. Het zij den ondergeteekende vergund een deel van dat betoog hier te laten volgen.

„En 1810”, zoo schrijft de heer BRIALMONT, „le duc de WELLINGTON, ayant à défendre le Portugal contre NEY et MASSENA, se retira dans son camp retranché de Torres Vedras (1), malgré les clameurs des Portugais et les protestations de ses propres officiers, qui lui reprochaient de tout abandonner, même Almeida et Ciudad Rodrigo, les seules forteresses qui défendaient la frontière envahie. Appuyé sur ce vaste camp retranché, construit en peu de temps et avec des ressources minimes, il résista aux meilleures troupes et aux maréchaux les plus audacieux de l'Empereur, et les obligea, après dix mois d'inutiles efforts, à quitter le pays qu'ils avaient à la vérité, occupé et rançonné, mais qui se consola d'avoir tant perdu et tant souffert en se voyant délivré complètement de la présence de l'ennemi, grâce à la belle combinaison du général Anglais. Ce général, par son système de défense

(1) Gelegen aan den mond van de Taag, in de landtong gevormd doot die rivier en de zee.

„concentrée, ajouta une mémorable leçon à celles que la guerre avait données jus-
 „que-là, sans succès, aux militaires à courte vue et au public ignorant, pour qui
 „défendre un pays, c'est arrêter l'ennemi à la frontière, et pour qui se retirer dans
 „une bonne position stratégique à l'intérieur, en abandonnant une partie du pays à
 „l'agresseur, c'est manquer de courage et de patriotisme. Déclamations puérides
 „qu'un véritable homme de guerre saura toujours dédaigner, comme le fit WELLING-
 „TOX en 1810, pour la gloire de son armée et le salut de la nation portugaise.”
 (Etudes I, pag 19).

e. *Stelling van de Over-Betuwe met die van Nijmegen.*

De ondergeteekende deelt tot zekere hoogte in de meening van den Minister van Oorlog, dat de som van *f* 450 000, welke de Minister voor de stelling van Nijmegen wenscht te besteden, niet buiten verhouding staat tot het nut dier stelling. De vraag is maar of die som voldoende is om Nijmegen in verdedigbaren toestand te brengen. Voorshands moet de ondergeteekende dit blijven betwijfelen.

Het is hem een raadsel hoe men voor *f* 150 090 kan voorzien in de gebreken van den hoofdwal. Hij gelooft dat, als men eenmaal tot de uitvoering der werken overgaat, de *f* 450 000 hiervoor alleen geabsorbeerd zullen worden.

Aannemende dat de verbetering van *Sterreschans* en de twee nieuwe forten (in den *Ooi-polder* en bij den *molen van Post*) voor *f* 300 000 tot stand zijn te brengen, wat nog bewijs behoeft, dan is daarmede de positie nog niet voltooid. Het schijnt toch noodig een kring van forten te hebben rondom de geheele stad, daar anders de aanvaller, eene batterij opwerpende bij den hoogen weg naar Grave, de stad kan beschieten. Cok komt het den ondergeteekende voor, dat het werk bij den *molen van Post* zeer blootgesteld zal zijn, en dat de vijand, die het rondom den batterijen kan omgeven, daardoor niet lang zal worden opgehouden. De groote kracht van positiën, die door een stelsel van gedetacheerde forten worden gevormd, ligt juist daarin, dat de aanvaller onmogelijk volstaan kan met één fort aan te vallen, omdat elk fort ondersteund wordt door de twee nevenliggende. En nu zal men hier, op een zoo blootgesteld punt, een fort als 't ware in de lucht plaatsen, dat daarenboven, veroverd zijnde, den vijand de uitmuntendste gelegenheid aanbiedt om de geheele stelling te beschieten.

Er zijn denkelijk dus nog twee forten noodig, terwijl op den noordelijken oever een werk op den weg naar Arnhem schijnt te worden vereischt. Want hoe zullen anders de troepen uit de Over-Betuwe in de stelling bij Lent worden opgenomen? Als men dezen tweeden kring van forten om Nijmegen maakt, dan is de stelling meer bruikbaar te achten, en kunnen de troepen tusschen de stad en den eersten kring van forten gelegerd worden. De uitgaven zullen dan echter, naar de matigste berekening, zeker meer dan 1 millioen bedragen. Hetgeen in het wets-ontwerp wordt voorgesteld, is half werk, terwijl het ook niet duidelijk is waar en hoe de Regering zich voorstelt de bezetting te legeren.

Ook de terugtocht door de kronkelende en sterk hellende straten der stad, want een deel der troepen zal door de stad moeten terugtrekken, is vooral voor artillerie en cavalerie een bezwaar, waarvan het gewigt misschien te gering wordt geschat. Hetzelfde geldt van den overtocht over de river.

Omtrent al deze punten zijn ophelderingen noodig. De vraag of Nijmegen behouden moet worden, is voor een deel afhankelijk van het bedrag der kosten, noodig om de vesting in dien toestand te brengen, dat hier werkelijk een bruikbaar bruggehoofd ontsta. De Regering zal nog veel licht over de quaestie moeten verspreiden, wil zij de overtuiging vestigen dat de som van *f* 450 000 daartoe voldoende is.

f. *Zuidelijke waterlinien van St. Andries tot Geertruidenberg.*

De Regering wil ongeveer 9 ton gouds besteden voor de verbetering van de stelling van 's Hertogenbosch. Dit is veel geld, en toch is het de vraag of die som

voldoende is. Het heeft toch de aandacht van den ondergeteekende getrokken, dat er niets wordt in rekening gebragt voor het gerebrancheerde kamp, dat toch zeker verbetering behoeft. In de vesting is voorts een laboratorium noodig en worden gebouwen tot huisvesting der troepen vereischt. In het verdedigingswerk voorwaarts van *Hintham* wil men slechts „de gelegenheid tot het opstellen van het geschut verbeteren”. Is dat voldoende? Die werken bij *Hintham* hebben niet veel te betrekken, en toch is een hoofdaanval aan die zijde, thans meer dan ooit, waarschijnlijk. Zal het dus niet noodig zijn veel meer voorwaarts, op den weg naar *Grave*, eene verschanste stelling op te rigten, geschikt tot het doen van aanvallende bewegingen aan deze zijde? Het nut der vesting ligt toch vooral in de gelegenheid, die zij kan aanbieden om tot het offensieve over te gaan, en die gelegenheid behoort zoowel aan de oost- als aan de zuidzijde te bestaan. Ook vindt men in de toelichtingen der Regering geen gewag gemaakt van enig werk om het verband daar te stellen tusschen de stellingen bij *Vught* en bij *Hintham*, terwijl ook aan communicatiën tusschen die twee hoofdpunten niet schijnt te zijn gedacht.

Om de stelling van 's Hertogenbosch in voldoende toestand te brengen, schijnt de som van 9 ton gouds dus niet eenmaal voldoende; zij kan wel tot 1½ miljoen stijgen. En dan ontstaat hier de vraag, of het ook raadzaam zoude zijn deze positie op te geven en de gelden, die men hier zou willen besteden, voor *Amsterdam* en voor den *Helder* aan te wenden? De ondergeteekende is voor zich zelf nog tot geen bepaald antwoord op die vraag gekomen. De positie is nuttig en heeft eene strategische waarde; maar alle nut is betrekkelijk, en men kan de beste zaken te duur koopen. Ons geheele vestingstelsel verkeert in een zeer gebrekkigen toestand. Een gevolg eensdeels daarvan, dat aan verschillende stellingen sedert jaren niet is gedaan, anderdeels van de zeer vermeerderde uitwerking van het geschut, waardoor werken, die vroeger voldoende waren, het thans niet meer zijn — vooral niet wat betreft de gelegenheid tot veilige legering der bezetting en bewaring der munitie. Daarbij komt, dat de kracht en de snelheid van den aanval zeer zijn toegenomen, zoodat de verbeteringen, die vroeger tot oorlogstijd konden worden uitgesteld, thans reeds in vreedstijd moeten geschieden. De sommen, vereischt om elke stelling in een voldoende toestand te brengen, klimmen daardoor thans tot een zeer hoog bedrag, tot een veel hooger bedrag dan iemand, eenige jaren geleden, zou hebben vermoed. De denkbeelden omtrent het nut van eenige stelling, in verband met de uitgaven daarvoor te doen; kunnen dus niet meer zoo vast gevestigd zijn als vroeger. Eenige jaren geleden zou niemand er aan gedacht hebben de vesting 's Bosch op te geven; maar wanneer het juist is dat de verbetering op 1½ miljoen komt te staan, en wanneer men daarbij bedenkt hoeveel uitgaven nog noodig zijn voor de hoofdstellingen des lands, dan verschijnt de quaestie omtrent 's Bosch in een ander licht.

Wierd de vesting verlaten, dan zou daarom de *Bommelerwaard* — even als in 1794 is geschied — nog wel verdedigd kunnen worden. Maar het zou noodig zijn eenige werken op te rigten bij *Bommel*, ten einde den terugtocht van onze troepen te verzekeren. Deze werken schijnen in elk geval noodig, en nog meer noodig schijnt de oprigting van eenige werken tot dekking van de spoorwegbrug aan de noordzijde, daar anders de vijand, die in den *Tielerwaard* is gedrongen ook spoedig meester zal zijn van den *Bommelerwaard*. Bij *Bommel* is dus een dubbel bruggehoofd schier onmisbaar.

Moet ook niet de spoorwegbrug bij *Culemborg* worden gedekt?

En mag de ondergeteekende ten slotte de vraag doen of de Regering wel verzekerd is, dat de inundatiën van 's Bosch ten allen tijde gesteld en behouden kunnen worden? Die inundatiën moeten toch gesteld worden met behulp van het kanaal en van de verschillende riviertjes, die op de *Dijze* uitwateren, maar hoe nu, wanneer de vijand de landstreek rondom de stad bezet en dus meester wordt van den loop dier wateren?

Geertruidenberg. Deze vesting maakte vroeger met de linien *Munnikhof*, *den Hout* en *Steehoven* en de vesting *Breda* als het ware eene positie uit, die, naar de toen-

malige denkbeelden, geacht werl te kunnen dienen tot aanvallende bewegingen tegen een vijand, die naar de Langstraat oprukte. Daarvan kan thans, na de opheffing van Breda en de bovenvermelde liniën, geen sprake meer zijn. De vesting kan nu alleen dienen, zoo als ook door de Regering wordt opgegeven, als regter steunpunt van de stelling in de Langstraat. Zij verkeert, volgens de Regering, in voldoende toestand. De ondergeteekende meende, dat het daar zoowel aan behoorlijke localen voor de troepen als aan gelegenheid tot berging van buskruid ontbrak, en dat de vesting door de dorpen Sandoel en Raamsdonckveer wordt beheerscht. Kan in dit alles in oorlogstijd voorzien worden? En waarom wil men de batterij bij de *Drimelsche Sluis* thans reeds vergrooten en verbeteren, daar toch de vijand dit punt eerst kan bereiken als Antwerpen veroverd is en er dus altijd genoeg tijd zal zijn om deze verbetering te bewerkstelligen? De ondergeteekende herinnert voorts, dat *KRAIJENHOFF* reeds in 1818 heeft voorgesteld de vesting op te heffen, en dat aan dit voorstel reeds gedeeltelijke uitvoering was gegeven, toen de gebeurtenissen van 1830 weder eene andere zienswijze hebben doen bovendrijven.

g. Stelling van Willemstad.

De ondergeteekende betuigt gaarne zijne instemming met hetgeen omtrent deze stelling wordt voorgesteld, maar zou toch wenschen te vragen, of het fort *de Hel*, nu voorwaarts daarvan twee werken worden aangelegd, niet overbodig wordt. Dit fort is toch te ongunstig gelegen om na den val der twee anderen, nog veel tot de verdediging te kunnen bijdragen.

Overigens levert ook deze stelling een opmerkelijk bewijs hoe weinig de Regering zich tot hiertoe rekenschap heeft gegeven van de wijze, waarop de verdediging der verschillende stellingen moet plaats hebben. De positie van Willemstad, de sleutel van ons land aan deze zijde, het steunpunt van onze maritime magt, alsmede vant de troepen, welke het eiland *Voorne* moeten verdedigen, staat noch met *Voorne*, noch met Holland, telegraphisch, in verbinding.

Wanneer de ondergeteekende zich niet bedriegt zal daarenboven de zoogenaamde legerplaats, in oorlogstijd, als de inundatiën gesteld zijn, geheel dras staan en dus onbruikbaar zijn, terwijl het in- en ontschepen van troepen bij Willemstad, bij gebrek aan een goed hoofd, nog al bezwaren zal inhebben. De Regering doet geen voorstellen om in een en ander te voorzien.

h. Stelling in het land van Voorne.

Is het niet te verwachten, dat het *Brielsche Diep* meer en meer zal aanslibben, en zou het uit dien hoofde wel geraden zijn groote kosten aan de havenbatterij bij Brielle te besteden?

Waar zullen de troepen in deze stelling gelegerd worden?

Het gepantserde materiëel voor de zuidelijke zeearmen schijnt den ondergeteekende zeer karig berekend. De Regering rekent op 7 Monitors. Nu zijn er minstens 2 noodig op de Maas beneden Rotterdam, 2 op het Haringvliet en 2 op het Volkerak. Dan blijft er als reserve, bij de Willemstad, slechts 1 Monitor over. Een reserve van 4 Monitors ware inderdaad niet te groot.

i. Grebbe-stelling met de linie in de Neder-Betuwe.

De Regering vraagt f 100 000 tot het opmaken van de linie in de *Neder-Betuwe*, maar wil de *Grebbe-linie* in haar tegenwoordigen toestand laten. Dit komt vreemd voor. Die beide linien maken toch één geheel uit. Wanneer de vijand meester is van de *Grebbe-linie*, is de linie in de *Neder-Betuwe*, die door de *Grebbe-berg* wordt gedomineerd, niet meer te houden. Hetgeen op bladz. 6 wordt gezegd omtrent de mogelijkheid, dat een vijand eensklaps voor de linie *Ochten-Spees* zou kunnen verschijnen, schijnt nadere toelichting te behoeven.

Hetzelfde geldt voor de inundatie in de *Grebbe-linie* (zie bladz. 5 der Memorie

van Toelichting). Is daaromtrent nu een behoorlijk onderzoek ingesteld? Zijn de herhaalde onderzoekingen, die vroeger hebben plaats gevonden, thans getoetst aan de tegenwoordige toestanden? En welken invloed zal het ontworpen Kanaal van de Grebbe naar de Eem op het verdedigingsvermogen der linie hebben? In welke mate kan het stellen der inundatie door het oprigten van een stoomgemaal of het aanwenden van een drijvend stoomgemaal worden bevorderd? Kunnen de verschillende beekjes, die hier worden aange troffen, opgezet zijnde, eene eenigzins beduidende kracht aan de verdediging bijzetten? Is het mogelijk aan de Grebbe-linie stand te houden zonder Amersfoort, waar zoovele wegen zamenkomen, en van waar zoovele wegen naar de Utrechtsche linie gaan, althans door een paar eenvoudige werken te dekken?

De ondergeteekende veroorlooft zich al deze vragen, omdat het bezetten van de Grebbe-linie, hetzij men den IJssel verdedigt of niet, hem zeer raadzaam voorkomt. Trekt het leger van den IJssel terug, dan vindt het daar een rustpunt en krijgt het gelegenheid in behoorlijke orde binnen de Utrechtsche linie te trekken. Bestaat er geene Grebbe-linie, dan wordt dat terugtrekkende leger door den vijand als het ware op de Utrechtsche linie geworpen, en zou hier of daar eenig punt dier linie wel eens in den eersten aanloop geoomen kunnen worden. Verdedigt men den IJssel niet, dan blijft het toch noodig den vijand te beletten zoo dadelijk voor de Utrechtsche linie te komen. De Grebbe-linie heeft daarenboven dit groote voordeel boven de IJssel-linie, dat de terugtocht van daar op de Utrechtsche linie altijd verzekerd is.

Dat er van eene *permanente Grebbe-linie*, in den zin als in vroeger jaren werd bedoeld, toen men deze linie in de plaats wilde doen treden van de *Owl-Hollandsche waterlinie*, geene sprake kan zijn, behoeft geen betoog. Maar daar die linie, naar de meening van den ondergeteekende, *in elk geval*, behoort bezet en verdedigd te worden, kan ze zeer goed onder de permanente liniën worden opgenomen, mits zij slechts in zoodanigen toestand zij te brengen, dat verdediging, zij het slechts gedurende een paar dagen, mogelijk is. Is zij in dien toestand te brengen, en wat wordt daartoe vereischt? Ziedaar de vragen, waarop eenig antwoord van de Regering noodig zal zijn, ten einde te kunnen beoordeelen of deze linie al dan niet in deze wet behoort te worden opgenomen. De opmerking is welligt niet overbodig, dat bij eene linie als deze aan de inundatiën geen te groot gewigt moet worden gehecht. Denkelyk is zij, ook zonder volledige inundatiën, wel eenigen tijd te verdedigen. En men moet ook geen voedsel geven aan het denkbeeld als of geene enkele stelling te verdedigen ware, die niet onder water staat. Hoe zou het dan gesteld zijn met andere landen, die geene inundatiën kunnen aanbrengeu en waar het terrein ook niet die groote natuurlijke sterkte heeft, welke aan vele streken van ons vaderland moet worden toegekend?

k. *Stelling Groningen-Delfzijl.*

De mededeelingen der Regering omtrent deze stelling komen hierop neder:

Aan de vesting zelve behoeft niets gedaan te worden. Aan de *linie van Helpman* zijn eenige verbeteringen noodig, met name een wachthuis en eenige kruidmagazijntjes. Te Delfzijl moet de hoofdwal opgemaakt en in het gebrek aan gelegenheid tot kruidberging voorzien worden. De *Noordbatterij* moet verbeterd en in het kroonwerk *Kosteeloren* een wachthuis gebouwd worden. Verder zullen de batterijen bij *Farmsum* worden verbeterd.

Dit alles zal gedaan worden voor de som f 150,000!

Omtrent de inundatiën, de hoofdzak, bewaart de Regering het stilzwijgen. Alleen wordt gezegd, dat, met opzigt tot de inundatie langs het Reitdiep, thans geene voorzieningen noodig zijn, wyl dat Reitdiep wordt afgedamd, doch de plaats der sluizen nog niet bekend is. In de toelichting behoorende bij de kaart, die ter inzage van de leden is gedeponceerd, wordt — het zal wel niet onbescheiden worden geacht dit hier mede te deelen — alleen gezegd, dat de inundatiën, zoo als ze op de kaart geteekend zijn, in 1672 aldus gesteld zijn geweest.

Ten aanzien van Friesland wordt opgemerkt (bladz. 6 der Memorie van Toelich-

ting), dat de Regering er van heeft afgezien dat gewest in de regelmatige verdediging te begrijpen, „vooral met het oog op de vermeandering der legersterkte, welke daarvan het gevolg zou moeten zijn”, maar dat de mogelijkheid niet wordt uitgesloten „eener verdediging van laatstgenoemd gewest door middel eener volswapening, die onder medewerking der in de provincie Groningen gestationeerde krijgsmagt zal kunnen georganiseerd worden en ten allen tijde steun en bescherming van deze laatste zal ontvangen.”

Van de oude *Friesche linie* (beginnende bij *Kuinre* aan de Zuiderzee en loopende langs de *Linde* en de *Kuinder* naar *Gorredijk* en van daar over de schansen bij *Breeberg* en den *Zwartendijk* naar de Groningsche inundatie) wordt geen gewag gemaakt. Ook die linie is toch in 1672 gesteld geweest.

De ondergeteekende zegt zeker niet te veel wanneer hij beweert dat deze opgaven zeer onvolledig zijn. Wat baat het ons, in 1870, wanneer wij weten, dat twee eeuwen geleden, uitgestrekte inundatiën in de provincie Groningen gesteld zijn geweest? Toen heeft men om die te stellen weken noodig gehad. Nu kan de vijand — natuurlijk valt hier slechts aan de Pruisen te denken — in weinige dagen midden in de provincie staan. In het naburige Hannover ligt een geheel legerkorps; langs de Westbaan en den Oldenburger spoorweg kan de vijand daarenboven in een oogwenk zooveel troepen en zooveel materieel aanvoeren als hij verkiest. Nu vordert wel is waar de volledige mobilisatie van het geheele Pruisische leger eenige weken, maar enkele dagen zijn voldoende om één legerkorps mobiel te maken. De batterijen mogen dan nog niet compleet en nog niet volledig uitgerust zijn; de eskadrons ruitertij mogen dan nog niet hunne volle oorlogssterkte hebben; er moge, wat materieel en uitrusting betreft, nog het een en ander ontbreken: het legerkorps kan toch, binnen weinige dagen, in zoodanigen toestand zijn, dat het gerust ten aanval kan oprukken. Men veronderstelt nu een oorlog tussehen Pruisen en Frankrijk. Is het dan niet te verwachten, dat de Pruisen, indien wij in dien oorlog betrokken worden, bij ondervinding wetende van hoeveel gewigt het is om met snelheid te opereren, zich, terwijl de mobilisatie van het hoofdleger wordt voltooid, in allerijl op de noordelijke provinciën werpen en die trachten te veroveren? Of hebben zij niet, in 1866, terwijl het hoofdleger tegenover de Oostenrijkers stond, terwijl een tweede leger tegen de Beijersche en verdere Bondstroepen werd bijeengebragt, een legerkorps naar Hannover gezonden en dat koninkrijk, niettegenstaande den dapperen tegenstand van het 15 à 18,000 man sterke leger, in weinige dagen veroverd? (1)

En wat zullen wij dan met de weinige troepen, die men voor deze stelling zal kunnen afzonderen, uitrusten, indien niet de inundatiën tijdig en voldoende gesteld zijn?

En wat wil men verwachten van de verdediging van Friesland, zonder dat daar iets ter verdediging is voorbereid, door eene volswapening, die ook niet voorbereid is, en die derhalve, als de Pruisen in Groningen rukken, als met een tooverslag uit den grond zal moeten komen opdagen? Het is waar, die volswapening, zegt de Regering, zal steun en bescherming moeten ontvangen van de krijgsmagt die in Groningen is gestationeerd. Maar zou die krijgsmagt niet veeleer zelve steun en bescherming noodig hebben?

(1) De volgende datums zijn opmerkelijk:

15 Junij. Sommatie van Pruisen aan Hannover.

17 Junij. De eerste Pruisische troepen trekken de stad Hannover binnen.

23—25 Junij. Onderhandelingen en wapenstilstand.

27 Junij. Slag van Lungensalza.

29 Junij. Capitulatie.

Niet minder de datums van de voorvallen op het hoofdtooneel des oorlogs.

15 Junij. De oorlog kan als onvermijdelijk worden beschouwd.

20 Junij. De oorlogsverklaring van Italië aan Oostenrijk.

21 Junij. Begin der vijandelijkheden in Duitschland.

23 Junij. Idem in Italië.

24 Junij. Slag van Custoza, waarin de Italianen geslagen worden.

26—30 Junij. Verschillende gevechten bij het binnenrukken der Pruisen in Bohemen.

3 Julij. Slag van Königgrätz.

Uit het bovenstaande moet men niet afleiden, dat de ondergeteekende bepaald gestemd is tegen eene verdediging van de noordelijke provinciën. Hij is integendeel, in abstracto, een voorstander van die verdediging. Een aanval op ons land, met het doel om het geheele land te veroveren, is, naar zijn oordeel, minder waarschijnlijk dan eene partiële onderneming, ten doel hebbende om de noordelijke provinciën te veroveren, en ons derhalve, als Denemarken, te *demeubrenen*. Die twee rijke, door eene krachtige bewoonde gewesten, aan den vijand prijs te geven als de mogelijkheid bestaat om ze te behouden, acht hij eene verkeerde handeling. En als wij ons in die provinciën in de eerste dagen kunnen staande houden, dan worden de kansen op behoud met den dag grooter, omdat wij dan uit Holland — althans indien men mag aannemen, dat wij meester kunnen blijven van de Zuiderzee en van al de noordelijke toegangen — troepen en materieel over Harlingen en langs het Reitdiep derwaarts kunnen overbrengen.

Op die eerste dagen komt het aan, en de vraag is nu, of de inundatiemiddelen zoodanig zijn in te rigten, dat eene voldoende inundatie binnen weinige dagen te stellen zij. Volgens eene mededeeling van den vorigen Minister van Oorlog, gedagteekend 17 April 1868 (Staatsbegrooting voor 1868, gedrukte stukken n°. 49), hield de militaire genie zich sedert October 1867 onledig, onder anderen, met onderzoekingen omtrent de onderwaterzettingen in de provincie Groningen. Deze zouden thans kunnen afgeloopen zijn, en de kennis van de resultaten, waartoe men bij deze gelegenheid gekomen is, zal noodig zijn om eene grondige beslissing ten aanzien van de toekomst der stelling Groningen-Delfzijl te nemen. Evenzoo zijn naauwkeurige opgaven omtrent de zoogenaamde *Friesche linie* noodig, want als men Friesland, Drenthe en een deel van Groningen prijs geeft, dan is het inderdaad de moeite niet waard dat gedeelte van Groningen, dat door de stelling Groningen-Delfzijl beschermd wordt, te behouden. Daarenboven, zonder de Friesche linie, is Harlingen niet beschermd en de aanvoer van troepen langs dien weg afgesneden.

De verdediging van Friesland zal, beweert de Regering, te veel troepen vorderen. Hieromtrent valt op te merken, dat twee gevallen mogelijk zijn: of de vijand doet een hoofdaanval in de rigting van Utrecht, met het doel om het geheele land te onderwerpen; in dit geval moet het zwaarste het zwaarste wegen en moet Friesland worden prijs gegeven om Holland en Amsterdam te redden; maar dan belet immers niets de troepen uit Friesland naar Holland over te brengen; of de vijand heeft geen ander doel dan de verovering van de noordelijke provinciën alléén; en dan is er aan troepen voor Friesland en Groningen geen gebrek. Maar wanneer dan in Friesland hoegenaamd niets voor de verdediging is voorbereid, dan heeft men aan die troepen, alleen, niet veel.

Overigens zijn de voorstellen van de Regering ten aanzien van de stelling Groningen-Delfzijl, naar de bescheiden meening van den ondergeteekende, weinig doelmatig. Wil men den vijand inderdaad de verovering der provincie Groningen en Friesland beletten, dan is het niet voldoende de vestingen Groningen en Delfzijl te bezetten, want die vestingen verdedigen niets dan de plaats waar ze staan. Maar dan moet eene sterke afdeeling eerst den vijand ophouden bij de Westerswoldse Aa, en daarna stelling nemen ten zuidoosten der stad, bij voorbeeld bij het Zuidlaardermeer, waar dus eene militaire positie moet worden ingerigt. Zoolang onze troepen van daar niet verdreven zijn, kan men aannemen dat een deel van Groningen en dat Friesland in onze magt zullen blijven. Aan de wenschen der ingezetenen van Groningen, betreffende de uitbreiding der stad, kan in elk geval worden te gemoet gekomen, door den hoofdwal bij de Heerenpoort te slechten en een paar werken aan te leggen op 4000 el ten zuiden van de stad, ten einde haar tegen een bombardement te beschermen. De *linie van Helpman* ligt veel te nabij de stad om haar voor het getrokken geschut te vrijwaren.

De vesting Delfzijl verkeert in den treurigsten toestand, en de verbeteringen, welke de Regering daar wil aanbrengen, komen den ondergeteekende, gelet op de som, die men besteden wil, geheel onvoldoende voor. In kustvestingen zijn bomvrij gebouwen een eerste vereischte, en die ontbreken daar ten eenen male. Vooral in kleine kust-

vestingen, waar de bezetting zeer blootgesteld is, kan men niet buiten een bomvrije kazerne. Ook zijn er geen geschikte lokalen tot berging van den voorraad levensmiddelen. Noeh van het een noch van het ander wordt eoliter melding gemaakt. Er is thans bijna geen gelegenheid tot buskruidberging, want het groote buskruidmagazijn is daartoe, in oorlogstijd, ongeschikt, en de kleine magazijnen zijn vochtig. De omwalling van de vesting en vooral het havenfront verkeert in zoodanigen toestand, dat er groote sommen noodig zijn om daarvan iets bruikbaar te maken. Hetzelfde geldt omtrent de *Noordbatterij* en het (belachelijke) havenwerk *Kostverloren*, welk laatste werk, ten gevolge van den aanleg van het nieuwe zeekanaal, eene geheele verandering behoort te ondergaan. Ook indien men slechts het eenvoudigste der projecten volgt, die vroeger zijn opgemaakt voor het werk, dat *Kostverloren* moet vervangen, dan zal de geheele som, die de Regering voor Groningen en Delfzijl wil besteden, alleen voor dat werk noodig zijn. Denkelyk zullen ook de kosten van de verbetering van de *Noordbatterij* niet medevallen, want het werk zal moeten worden uitgebreid, en als men, wat zeer noodig is, „de zelfstandigheid daarvan verhoogen wil” (Memorie van Toelichting, bladz. 30), dan zal het tegenwoordige wachthuis door een bomvrij gebouw vervangen moeten worden.

Met het opmaken der kustbatterijen aan de Eems wenschte de Regering, voor zoover dat opmaken noodig is, te wachten tot oorlogstijd. Indien daarmede de batterijen ten noorden van Delfzijl worden bedoeld, dan schijnt dit zeer goed gezien. Die batterijen zijn volkomen overbodig. Maar heeft daarbij het oog op de (zeer vervallen) batterijen bij Oterdum en Termunterzijl, dan mag dit punt wel eens nader in overweging worden genomen. Indien de daar aanwezige sluizen noodig zijn tot het stellen der inundatie — en de onderzoekingen, sedert 1867 gedaan, zullen dit punt voorzeker hebben uitgemaakt — dan behooren zij, nu reeds, door werken te worden gedekt. Het is toch ondenkbaar, in den tegenwoordigen tijd, en vooral aan deze zijde, het opmaken van kustbatterijen, die elk oogenblik kunnen aangevallen worden, tot oorlogstijd uit te stellen.

De slotsom van deze opmerkingen is, dat de sedert jaren verwaarloosde vesting Delfzijl, die in den tegenwoordigen toestand geen halven dag te verdedigen is, niet dan met aanzienlijke kosten in verdedigbaren toestand is te brengen. Daarvoor zal minstens eene som van f 500,000 noodig zijn. En daar de geheele kracht der stelling berust op de inundatie, en de inundatie op hare beurt berust op de sluizen te Delfzijl, is het volstrekt noodig die vesting behoorlijk ter verdediging in te rigten. Men bedenke verder dat Delfzijl eene uitmuntende reede heeft; dat groote gepantserde schepen de vesting tot op 5 à 600 meter kunnen naderen en daarvan 2000 à 2500 meter verwijderd kunnen blijven, en dat zij derhalve zeer aan een bombardement is blootgesteld. Van daar de dringende behoefte aan bomvrije gebouwen. Nu is het den ondergeteekende wel niet onbekend, dat het binnenkomen van de Eems in oorlogstijd, als de tonnen en bakens zijn weggenomen, niterst moeyelijk is, maar men moet toch van de veronderstelling uitgaan, dat de vijand de reede bereiken kan. Anders zou ook de voorgestelde verbetering van het kustfront onnoodig zijn. Maar dan is het den ondergeteekende niet duidelyk waarom voor deze stelling geen gepantserd materieel in rekening wordt gebragt. Wat de marine betreft, leest men op bladz. 30 der Memorie van Toelichting „rekent men, dat voor den mond van de Eems 4 stoomkanonneerbooten, in verband met de kustbatterijen, versperringen en torpedo's voldoende te achten zijn”. Maar de kustbatterijen zijn er niet, en het eischt nog wel eenige toelichting welke versperringen en welke torpedo's men hier wil aanbrengen en waar die zullen komen. In elk geval schijnen 4 houten kanonneerbooten vrij onvoldoende tot bescherming van een vaarwater, waar zich groote gepantserde schepen kunnen vertoonen. En indien men veronderstelt, dat die schepen niet komen zullen, dan schijnen ook de kanonneerbooten even als de kustversterkingen onnoodig.

De voorstellen omtrent de stelling Groningen-Delfzijl geven den ondergeteekende den indruk, als of de Regering zelve zeer weinig aan de mogelijkheid geloofte om de provincie Groningen te behouden, zonder dat zij het daarom van zich verkrijgen kan dit te erkennen en de positie op te geven. Daaruit alleen is het te verklaren, dat

zij voor f 150,000 eene stelling in orde wil brengen, die, wil men ze zoodanig inrigten dat eene ernstige verdediging mogelijk zij, zeker eene uitgave van 1 millioen zal vorderen. Daarbij komen dan nog de kosten voor de *Friesche linie*. De totale uitgave voor de verdediging der noordelijke provinciën zal dus ligtelijk — zonder de uitgaven voor de inundatie-middelen te rekenen — tot $1\frac{1}{2}$ millioen klimmen, en indien men te kiezen heeft tusschen $1\frac{1}{2}$ millioen voor 's Bosch en $1\frac{1}{2}$ millioen voor Groningen en Friesland, dan zal het voorzeker beter zijn dat geld te besteden tot het behoud van de noordelijke provinciën. Bij de wijze, waarop de Regering echter de zaak wil regelen, blijven de inwoners der stad Groningen aan een grooten last onderworpen zonder eenig nut voor de verdediging. En men stelt de bewoners der noordelijke provinciën bloot aan al de rampen van eene gewelddadige in bezitneming, zonder hun eenige kans te kunnen aanbieden, dat de vijand buiten het land zal kunnen gehouden worden. Het eenige doel, dat men zich kan voorstellen op die wijze te bereiken, is dat men den vijand van een aanval terughoude door zeker vertoon van weerbaarheid. De werken van Groningen en Delfzijl moeten dan als 't ware de rol vervullen van *vogelverschrikkers*, en men wil ze, hoe gebrekkig ze ook zijn mogen, behouden, omdat men, ze opheffende, den vijand om zoo te zeggen uitnoodigt het land in bezit te nemen. Maar is het aan te nemen, dat, in den tegenwoordigen tijd, nu aan een ieder zoo vele middelen tot het verkrijgen van de noodige bekendheid met onze fortificatiewerken ten dienste staan, de onbeduidendheid van de versterkingen van Groningen en Delfzijl voor den vijand lang verborgen zal blijven?

Zijne opmerkingen omtrent de voorstellen der Regering tot voltooiing van het vestingstelsel te zamen vattende, gelooft de ondergeteekende als zijne meening te moeten doen kennen:

a. dat de werken, welke de Regering voor de som van f 10,400,000 tot stand wil brengen, voor die som niet zijn te maken,

b. dat de Regeringsontwerpen voor bijna alle liniën zeer onvolledig zijn, en

c. dat bij alle stellingen alleen of hoofdzakelijk gedacht is aan de *werken*, namelijk de forten of batterijen, bijna nergens aan de *soldaten* en aan de *wijze*, waarop de verdediging moet plaats vinden, hetgeen duidelijk blijkt uit het stilzwijgen der wet omtrent al hetgeen de legering en verpleging der troepen, de communicatiën tusschen de verschillende deelen der stellingen enz. betreft. En toch komt het, bij de verdediging in de eerste plaats op de *verdedigers* en op de wijze, waarop ze gebruikt worden, aan

Berekening der legersterkte.

Al onze verdedigingsplannen, zoowel die voor Indië als voor Nederland, hebben steeds aan hetzelfde euvel mank gegaan; zij waren allen te uitgebreid voor de troepen, waarover wij konden beschikken. Tot de erkenning dier waarheid is men echter, en in Nederland, en in Indië tot hiertoe eerst gekomen nadat groote sommen waren besteed om die onmogelijke verdedigingsstelsels zooveel mogelijk te voltooien. Dan trad de reactie in; men bleef halverwege staan en het resultaat was: een half voltooid vestingstelsel, waarin niemand vertrouwen had. Zoodanig is ook de toestand in ons land op dit oogenblik. Het blijkt thans, nu men zich, bij het opmaken van eene algemeene wet, rekenschap heeft moeten geven van het geheel, dat eigenlijk geen enkele linie en geene enkele vesting in orde is, en dat de verklaringen van vroegere Ministers van Oorlog, die steeds beweerden dat de inrigting der passieve weermiddelen vrij voldoende kon heeten, op onvolledige bekendheid met den werkelijken toestand berustten. Hierin vooral ligt een der groote voordeelen van eene algemeene wettelijke regeling. Men kan zich nu niet meer met eenige groote woorden van de zaak afmaken. Het valt nu niet meer te ontkennen, dat de hoofdverdedigingsliniën des lands nog geenszins in den gewenschten toestand zijn, en dat vorige Regeringen, terwijl zij meer of minder belangrijke sommen besteedden voor Maastricht, Venlo, Grave, Breda, Bergen op Zoom, Heusden, Nijmegen enz., dus voor den buitensten kring van een

veel te uitgebreid vestingstelsel, verzuimden te doen wat noodig was om de Amsterdamsche en Utrechtsche liniën en den Helder behoorlijk te versterken.

Zoo werd de hoofdzak verwaarloosd en een vestingstelsel in stand gehouden, waarvan de uitgebreidheid buiten alle verhouding stond tot de sterkte onzer levende strijdkrachten. Met dit verderfelijke stelsel — het moet ter eere zijner nagedachtenis herinnerd worden — is het eerst door den Minister van den Bosch gebroken. Hij vestigde in de eerste plaats zijne aandacht op de verbetering van de Utrechtsche en Amsterdamsche liniën, en stelde de opheffing van eenige vestingen voor, welke reeds lang algemeen onder den naam van *schadelijke* vestingen bekend waren. De tegenwoordige Minister heeft verklaard zich in de hoofdzak met het plan van verdediging van zijn voorganger te vereenigen. Doch nu ontstaat de vraag, of ook dat plan nog niet te uitgebreid is voor de troepenmagt, welke wij volgens onze tegenwoordige organisatie in het veld zullen kunnen brengen, en die vraag schijnt thans, nu het geldt eene vaste regeling tot stand te brengen, met het oog op het verleden, wel eene zeer opzettelijke overweging te verdienen.

De Regering verklaart in § 4 der Memorie van Toelichting, dat de tegenwoordige legersterkte voldoende is voor de toepassing van het stelsel van verdediging, in die Memorie ontwikkeld. De ondergeteekende zou niet gaarne, ten aanzien van welk stelsel ook, eene zoo bepaalde verklaring afleggen, zoolang die niet gebaseerd konde zijn op eene geheel uitgewerkte *wet op de legerorganisatie*. Want evenmin als iemand zich, zoolang de *vestingwet* niet bestond, eene geheel volledige voorstelling kon maken van al hetgeen tot voltooiing van het vestingstelsel wordt vereischt, evenmin is het mogelijk met juistheid te weten, of onze levende strijdkrachten voldoende zijn voor het aangenomen stelsel, zoolang men zich niet, bij het zamenstellen eener wet, betreffende de levende strijdkrachten, rekenschap heeft moeten geven van de troepen, die, in verschillende veronderstellingen, noodig zijn te achten. Tot eene *naauwkeurige* beoordeeling van de kwestie der levende strijdkrachten zou dus het tegenwoordige wets-ontwerp van een voorstel van wet, regelende de sterkte en zamenstelling der troepen, vergezeld moeten zijn. Bij de onzekerheid omtrent het lot dezer vestingwet schijnt het echter van de Regering niet te vergen, dat daaraan eene *wet op de legerorganisatie* worde toegevoegd. Het komt er trouwens thans slechts op aan, om in groote trekken te beoordeelen of het voorgestelde verdedigingsstelsel met de legersterkte in overeenstemming is, en daartoe is eene berekening in ronde cijfers voldoende.

De ondergeteekende heeft het gewaagd eene dergelijke berekening hier te laten volgen. Hij is daarbij van de veronderstelling uitgegaan, dat ons land aan de zijde van den IJssel wordt aangevallen met het doel om het geheele land te veroveren en dat de aanvaller gelijktijdig — als de Pruisen in 1866 naar Hannover — een korps van betrekkelijk geringe sterkte naar de provincie Groningen doet oprukken. Men *moet* nannemen, dat de zeezijde dan tevens kan worden bedreigd, wel niet door groote landingen, maar door partiële ondernemingen, gerigt hetzij tegen den Helder, hetzij tegen Zuidholland, hetzij tegen Amsterdam, met name van de zijde van de haven van Wijk aan Zee, in de hoop van de hoofdstad door een *coup-de-main* te nemen of eene afleiding te maken. Het is thans — met afwijking van vroegere denkbeelden daaromtrent — niet meer mogelijk zich een aanval aan de landzijde voor te stellen zonder daaraan het denkbeeld van eene bedreiging van de kust te verbinden. De aangegeven veronderstelling is die, waarbij de *meeste* troepen voor de verdediging gevorderd worden. Bij een aanval op elke andere grens kunnen wij met minder troepen volstaan. Maar het is duidelijk, dat men, bij eene berekening als deze, ook op de ongunstigste kansen rekenen moet.

Verder is aangenomen, dat de schutterijen alleen bezigd kunnen worden in liniën en vestingen, en dat zij ook *daar*, vooral in den aanvang, door troepen van het leger moeten worden gesteund; de schutterij kan, in de eerste weken van den oorlog, niet zijn een hoofdelement der verdediging, maar slechts een bijkomend hulpmiddel.

Verder wordt herinnerd dat ons leger thans bestaat uit:

36 veldbataillons en 9 dépôt-bataillons infanterie;

16 veld-, 4 reserve- en 4 depôt-escadrons huzaren;

18 veld- en rijdende batterijen;

40 compagniën vesting-artillerie.

Daarnevens kan men nog beschikken over de mineurs; over het depôt van discipline te Naarden; het koloniaal werfdepôt en over p. m. 1000 man mariniers.

Voor de bezetting der verschillende stellingen kunnen nu de volgende troepen aangewezen worden:

Voor de positie Helder- Texel, dus met inbegrip van de troepen op Texel: 4 bataillons, een deel der mariniers en het werfdepôt, benevens 3 compagniën artillerie en de schutterijen van Texel en Nieuwe Diep en omstreken. Voorts 1 batterij artillerie.

Voor Amsterdam en de Werken bij Wijk aan Zee, als voorloopige bezetting: 1 bataillon, een deel der mariniers, 5 compagnien artillerie en de schutterijen van Amsterdam en Haarlem.

Voor de werken aan den Nieuwen Maasmond, de stelling in het land van Voorne, Willemstad: 1 bataillon, een deel der mariniers, 2 compagniën artillerie en de schutterijen der meest nabijgelegen gemeenten.

Voor de Utrechtsche linie als voorloopige bezetting: 5 bataillons (dat is slechts één regement), de schutterijen uit Noord- en Zuidholland en een deel van Utrecht, en 10 compagniën vesting-artillerie. Hierbij wordt nogmaals opgemerkt, dat het verkeerd schijnt om, zoo als sommigen willen, zich te vergenoegen met het doen bezetten der Utrechtsche linie door de schutterij alléén. Deze heeft, vooral in den aanvang, den steun en de voorlichting van de infanterie van het leger noodig, en het zoude gevaagd zijn de bescherming der linie, die het palladium van onze onafhankelijkheid vormt, alleen aan zoo weinig geoefende soldaten over te laten.

Grebbe-linie: 1 bataillon en 1 compagnie artillerie. Deze zijn hoofdzakelijk bestemd voor de linie Ochten-Spees en voor de werken bij de Grebbe. De eigenlijke Grebbe-linie wordt door het veldleger bezet.

's Hertogenbosch: Om een *coup-de-main* op deze vesting te verijdelen, zijn de schutterijen van deze en andere Noordbrabantsche gemeenten met 4 compagniën artillerie voldoende. De vesting kan daarenboven, bedreigd wordende, tijdig uit de Utrechtsche linie worden ondersteund.

Nijmegen: Deze vesting is, in de aangenomen veronderstelling, meer blootgesteld dan 's Bosch. Het zal noodig zijn daar 1 bataillon infanterie en 4 compagniën artillerie te plaatsen, waarbij dan de schutterijen van de gemeente en van den omtrek te voegen zijn.

Over-Betuwe met het fort te Pannerden: 4 bataillons infanterie, 2 compagniën artillerie, 2 veldbatterijen en de schutterijen uit de Betuwe.

De drie bruggehoofden aan den IJssel: 3 compagniën artillerie, de schutterijen en detachementen van het veldleger.

Stelling aan den mond van den IJssel: 2 bataillons infanterie, 2 compagniën artillerie en de schutterijen van Zwolle, Kampen enz.

Positie Groningen-Delfzijl: Voor de twee vestingen alleen: 2 bataillons infanterie: 4 compagniën artillerie en de schutterijen. Voor Friesland wordt, in overeenstemming met het stelsel der Regering, niets in rekening gebracht.

Thans zijn alle positiën, die men als vaste stellingen beschouwen kan, en die, als de oorlog verklaard is, in de aangenomen veronderstelling alle te gelijk bezet dienen te zijn, van de noodige troepen voorzien. Het behoeft naauwelijks te worden opgemerkt, dat aan deze indeeling geene *absolute* waarde is toe te kennen; dat eene andere indeeling ook goed kan zijn; dat de een liever eenige meerdere troepen zal wenschen in den Helder, de andere in Amsterdam, en bovenal dat men eene van deze positiën niet als verloren behoeft te beschouwen, wanneer daar nu, als de oorlog uitbreekt, juist niet dat cijfer van troepen aanwezig is, hetwelk men *à priori* als noodig meende te moeten aannemen. Als de vijand voor de deur staat, redt men zich met hetgeen men heeft, en tal van omstandigheden, te voren niet te berekenen, kunnen

het raadzaam maken de troepen op geheel andere wijze in te deelen. Maar dit neemt niet weg, dat, waar het geldt het cijfer te bepalen der levende strijdkrachten, die, in geval van een aanval op onze oostelijke grens, voor de vaste stellingen en de vestingen noodig zijn, geene andere wijze van berekening mogelijk is dan hierboven werd gevolgd, terwijl het totaal, waartoe de ondergeteekende gekomen is, voorzeker door niemand als overdreven zal worden beschouwd.

Dat totaal bedraagt 21 bataillons infanterie en 40 compagnien artillerie (1), zoodat nu nog beschikbaar zijn:

24 bataillons infanterie, 15 batterijen veld- en rijdende artillerie en 16 escadrons cavalerie (de depôts en reserve-escadrons worden gerekend verdeeld te zijn over de verschillende stellingen).

Met deze troepen moet nu nog voorzien worden in de vorming:

- a. van eene mobile brigade in de provincie Groningen;
- b. van eene mobile brigade in Zuidholland om Delft en 's Hage en Amsterdam tegen een *coup-de-main* te dekken;
- c. van een veldleger voor den IJssel.

Er zal geen lang betoog noodig zijn om een ieder te doen zien, dat, wil men de provincie Groningen werkelijk verdedigen, dus den vijand op geruimen afstand van de stad tegenhouden, de mobile brigade minstens 10 bataillons met 5 batterijen en 2 escadrons cavalerie sterk dient te zijn. Stel dat de vijand naar die provincie slechts eene 12 à 13 000 man detachert, dan mogen wij daartegenover voorzeker wel eene 10 000 man stellen. In den oorlog beslist wel is waar de numerieke meerderheid niet, althans niet uitsluitend, maar waar de aanvaller in zoo vele opzichten — door ondervinding van oorlog, zelfvertrouwen als een gevolg van bevochten zegeprelen, goede aanvoering enz. — boven den verdediger staat, is het eene hersenschim zich goede resultaten te beloven van ontmoetingen, waarbij onze getalsterke veel geringer dan die des vijands is. Onze 10 bataillons zullen zich alleen wanneer zij in eene sterke stelling staan en door eene krachtige artillerie worden ondersteund, tegen eene magt van 12 à 13 000 Pruisen kunnen staande houden.

De brigade in Zuidholland kan zwakker zijn. Daar schijnt men met 4 bataillons, 2 batterijen en 1 escadron huzaren te kunnen volstaan.

Voor den IJssel blijven nu nog beschikbaar:

- 10 bataillons infanterie (9 à 10,000 man);
- 8 batterijen artillerie;
- 13 escadrons huzaren.

Het zal wel voor een ieder duidelijk zijn, dat er met deze geringe magt in de verste verte niet aan eene verdediging van den IJssel gedacht kan worden, zoodat zelfs de mogelijkheid dier verdediging niet kan worden ondersteld.

Ziet men af van de verdediging der noordelijke provinciën en bepaalt men zich daar, zoo als de Regering schijnt te willen, tot het bezet houden der vestingen Groningen en Delfzijl, dan kan de mobile brigade bij het veldleger worden aangetrokken.

De sterkte van het veldleger wordt dan:

- 20 bataillons infanterie (18,000 man);
- 13 batterijen artillerie;
- 13 escadrons huzaren;
- dus, in ronde cijfers, 20,000 man.

(1) Ten aanzien der vesting-artillerie valt op te merken, dat het niet doenlijk is het vereischte cijfer met eenige juistheid aan te geven, zonder speciale berekeningen voor elke vesting, gegrond op den plaatselijken toestand en de bewapening. De 40 compagnien zijn daarom, in de voorgaande berekening, slechts over de verschillende vestingen verdeeld op de wijze, die het meest rationeel scheen. Wanneer al de sterkten van Bijlage I behouden moeten worden, is de sterkte onzer vesting-artillerie denkkelijk te gering.

Dit cijfer is nog ver van de 40,000 man, waarop de heer Minister van Oorlog meende te mogen rekenen (zie het *Verlag van het overleg der Commissie van Rapporteurs voor de schutterijwet en de heeren Ministers van Oorlog en Binnenlandsche Zaken*, zitting 1869—70, gedrukte stukken n°. 75). En zoo lang niet, punt voor punt, is aangetoond in welk opzigt de bovenstaande berekeningen onjuist zijn, kan de ondergeteekende niet anders aannemen dan dat, *als men de noordelijke provinciën prijs geeft*, het veldleger niet sterker dan 20,000 man zal kunnen zijn.

De ondergeteekende meent hierboven (bladz. 37 en vv.) te hebben aangetoond, dat de verdediging van den IJssel met eene dergelijke magt weinig of geen kansen van slagen aanbiedt en van eene andere zijde tot zeer nadeelige gevolgen voor het behoud des lands kan leiden. Hij zal de toen aangevoerde redenen thans niet herhalen, maar ten slotte alleen doen opmerken, dat de Regering, indien zij zich werkelijk voorstelt, in het geval van een aanval op ons oostelijk frontier, en den IJssel en de noordelijke provinciën te verdedigen, naar zijn inzien verplicht is eene zeer aanzienlijke uitbreiding van het leger voor te dragen. In elk geval schijnt het noodig dat de Regering, ten einde een juist oordeel over hare verdedigingsplannen mogelijk te maken, eene indeeling van troepen, in den geest als hierboven is geschied, bij het wetsontwerp voege. Het zal dan, naar de ondergeteekende vertrouwt, overtuigend blijken, dat er ook thans gevaar bestaat in denzelfden misslag te vervallen, waarop al onze defensieplannen in Indie en in Nederland tot hertoe hebben schipbreuk geleden: te weten, dat een plan van verdediging worde aangenomen, buiten alle verhouding staande tot het cijfer der beschikbare troepen.

's Hage 7 Junij 1870.

J. K. H. DE ROO VAN ALDERWERELT.

ONTWERP VAN WET

The text is a Dutch legislative draft, likely from the early 20th century. It contains several paragraphs of text, some of which are partially obscured or illegible due to the quality of the scan. The visible text includes the title 'ONTWERP VAN WET' and various sections of the draft, such as 'Artikel 1' and 'Artikel 2'. The text discusses legal matters, possibly related to the organization or regulation of a specific institution or profession. The language is formal and characteristic of official government documents of that era.

ONTWERP VAN WET

TOT

REGELING EN VOLTOOIING VAN HET VESTINGSTELSEL.

WIJ WILLEM III, enz.

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, salut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben dat het, ter verzekering van 's lands weerbaarheid, noodzakelijk is het vestingstelsel des Rijks en zijne voltooiing bij de wet te regelen en vast te stellen;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

ART. 1. Het vestingstelsel van het Koninkrijk der Nederlanden, ten doel hebbende de ondersteuning der levende strijdkrachten bij de algemeene landsverdediging, omvat de onderstaande hoofdliniën en stellingen:

a. de Nieuwe Hollandsche waterlinie van de Zuiderzee langs Utrecht tot de Lek, van de Lek tot de Merwede en van daar door het land van Altena tot aan de Nieuwe Merwede;

b. de stelling van Amsterdam;

c. de stelling in de Geldersche vallei met die in de Neder-Betuwe;

d. de zuidelijke waterlinie van St. Andries tot Geertruidenberg;

e. de stelling van Willemstad;

f. de stelling van de monden van de Maas en van het Haringvliet;

g. de stelling van den Helder;

h. de stelling Groningen-Delfzijl.

ART. 2. Al verder behooren tot het vestingstelsel des Rijks de onderstaande versterkingen:

a. de forten langs den Gelderschen IJssel;

b. de forten nabij Nijmegen;

c. het fort bij Pannerden;

d. het fort aan de spoorwegbrug over het Hollandsch Diep.

ART. 3. De liniën, stellingen, vestingen en verdedigingswerken, behoorende tot het vestingstelsel des Rijks, worden, voor zooveel noodig, voltooid of verbeterd.

Eenmaal voltooid of verbeterd, worden zij in een behoorlijken staat van onderhoud gehouden.

ART. 4. Jaarlijks wordt tot voltooiing van het vestingstelsel, waarvoor eene totale som van *dertig miljoen vijf honderd vijftig duizend gulden* is gersaand, een zoodanig bedrag op de Staatsbegrooting uitgetrokken dat die voltooiing, niet gerekend den onderhoudstermijn der laatste werken, in vier jaren kunne plaats hebben.

ART. 5. Door Onzen Minister van Oorlog wordt jaarlijks aan de Staten-Generaal ingediend een algemeen verslag, behelzende de werken die in het onmiddellijk voorgaande jaar, overeenkomstig de eerste alinea van art. 3 zijn verrigt.

ART. 6. Mogt door eene voorgenomen wijziging van het terrein, en wel in 't bijzonder door inpoldering of door het openen van nieuwe gemeenschapswegen te land of te water, zoodanige verandering in het bij deze wet aangenomen vestingstelsel of

onderdeelen daarvan ontstaan, dat dien ten gevolge voorziening wordt vereischt, dan zal de vergunning tot voornoemde wijziging van het terrein niet verleend worden, alvorens bij de wet de belangen van 's Rijks verdediging geregeld zijn.

ART. 7. Aan eigenaars van gronden, gelegen in de liniën en stellingen bedoeld in art. 1, of wel in den omtrek der verdedigingswerken in art. 2 genoemd, welke op Onzen last of op namens Ons verstreken last in het belang der defensie zijn onder water gezet, wordt van Rijkswegen schadevergoeding verleend.

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle ministeriele departementen, autoriteiten, collegiën en ambtenaren, wien zulks aangaat, aan de naauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

MEMORIE VAN TOELICHTING.

§ 1. Het wordt overbodig geacht, bij de aanbieding van dit wetsvoorstel in opzettelijke beschouwingen te treden over de wenschelijkheid en het nut eener wettelijke regeling van het vestingstelsel en zijne voltooiing; dit betoog is reeds bij eene vorige gelegenheid geleverd.

Tot grondslag voor de zamenstelling dezer voordragt heeft gediend het in de zitting 1869—1870 aangeboden, doch onafgedaan gebleven ontwerp van wet tot regeling en voltooiing van het vestingstelsel. Hoezeer er alzoo in menig opzigt overeenkomst bestaat tusschen de vroegere en de tegenwoordige voordragt, wijken de beide ontwerpen in andere opzigten nog al belangrijk van elkander af. In hoofdzaak is het verschil tusschen het eerste ontwerp en het onderwerpelijke, tot de navolgende vier punten terug te brengen:

- 1°. het aannemen van een meer geconcentreerd vestingstelsel;
- 2°. het meer in overeenstemming brengen der passieve weermiddelen met de kortelings weder gebleken verhoogde kracht van den aanval;
- 3°. het meer beperken der verrigtingen, welke tot oorlogstijd waren uitgesteld;
- 4°. het bekorten van den termijn van voltooiing van het geheel.

Bij de toelichting van het onder 1°. genoemde verschilpunt, wenscht men de opmerking te doen voorafgaan, dat, wanneer van het aannemen van een geconcentreerd vestingstelsel sprake is, het geheel verkeerd is zich voor te stellen dat de verdediging zich onder alle omstandigheden tot de bij dat stelsel aangewezen liniën zal bepalen. Het is toch niet wel mogelijk vooraf uit te maken welke gedeelten des lands, bij het ontstaan van een krijg, wel, welke gedeelten in zoodanig geval niet verdedigd zullen worden. Geldt het de handhaving der neutraliteit of het weêrstand bieden aan niet overmagtige strijdkrachten, dan zal het bezetten van grondgebied, of wel de verdediging, zich zoo ver uitstrekken als noodig is, om de meest mogelijke bescherming te verlenen. Maar worden wij in een oorlog gewikkeld met eene Mogendheid, die beschikt over strijdkrachten, waartegen de onze in het vrije veld bepaaldelijk niet zouden zijn opgewassen, dan moeten wij in onzen bodem, in onze liniën en vestingen vergoeding kunnen vinden voor wat wij in getalsterkte te kort komen. Daarom moet dan ook de aanval eener overmagtige Mogendheid het gronddenkbeeld zijn, waarvan bij de regeling van het vestingstelsel wordt uitgegaan, al sluit zoodanige regeling geenszins in dat de verdediging zich steeds tot de aangenomen liniën zal bepalen. In elk bijzonder geval zal moeten worden uitgemaakt of de verdediging zich meer of minder ver zal uitstrekken; en het is in dien zin dat hier ter plaatse dan ook gewaagd wordt van een meer geconcentreerd stelsel, dan dat hetwelk de basis van het vorige ontwerp uitmaakt.

Meer geconcentreerd is het thans ontworpen vestingstelsel, omdat daaruit, in vergelijking met het eerste ontwerp, zullen wegvallen de thans bestaande permanente bevestigingen, welke moeten bijdragen tot de verdediging van de rivier den Gelderschen IJssel, en, als een gevolg daarvan, die welke dienen tot bescherming der beide flankstellingen van den IJssel (de positie van Zwolle en die van de Over-Betuwe),

zoomede de vooruitgeschoven positie van 's Hertogenbosch. De redenen, welke tot de voordragt van dit stelsel, waarbij de vestingwerken van Zwolle, Deventer, Zutphen, Doesborg, Elden, Nijmegen, Grave en 's Hertogenbosch worden opgeheven, geleid hebben, zijn niet ver te zoeken. Inderdaad, de jongste oorlogen hebben niet alleen krachten bij de groote militaire Mogendheden doen kennen, waarmede men tot nu toe meende geen rekening te moeten houden, maar bovendien is het tijdperk, dat ligt tusschen den vollen vrede en den aanvang der vijandelijkheden korter geweest dan vroeger gemeenlijk het geval was. Die omstandigheden, de grootere getalsterkte der vermoedelijke strijdkrachten, waarmede wij kunnen worden aangevallen, en het meer plotselinge en verrassende van den aanval, wijzen beide op de noodzakelijkheid om bij magte te zijn van, des vereischt, onze legermagt van den aanvang af zoodanig op te stellen, dat geen belangrijk deel daarvan gevaar kan loopen van verloren te gaan. Die gewenschte concentratie nu wordt verkregen bij het bezetten: in het oosten van de Nieuwe Hollandse waterlinie met de Grebbelinie tot voorwerk, in het zuiden van de lijn, gevormd door de Waal van af Ochten, de Maas van af St. Andries, de Merwede en het Hollandsch Diep met enkele vóór die rivieren gelegen stellingen, en in het westen van de voornaamste etablissementen, de kust van Holland en die vaarwaters welke naar het binnenste des lands voeren. Zoodanig opgesteld, kunnen de onderscheidene deelen van ons leger elkander ten allen tijde ondersteunen en kan de verdediging, zelfs tegen groote overmagt, een onbepaalden tijd gevoerd worden.

Ligt het niet in de bedoeling aan de rivier den IJssel vestingwerken te behouden, welker bestemming is de rol te vervullen van bruggehoofden, de ondergeteekenden vermeenen daarentegen, dat het volstrekt noodig is, het middel te bezitten om, zoo niet voortdurend dan toch gedurende eenigen tijd, meester te blijven van de spoorwegbruggen over de genoemde rivier, en daardoor van de spoorwegen zelve, welke van de oostelijke grens naar het binnenste des lands voeren. Dat middel bestaat in den bouw van een zelfstandig verdedigingswerk nabij elk der spoorwegbruggen. Voor het geval dat de omstandigheden niet mogten toelaten de verdediging van de rivier den IJssel te ondernemen, zullen wij dan toch steeds bij magte zijn, om den dadelijken aanvoer van belegeringsgeschut tot vóór de Grebbelinie, of wel de Nieuwe Hollandse waterlinie, te verhinderen, waardoor de aanvankelijke verdediging dier liniën ten zeerste zal worden gebaat. Ook het vervoer der troepen en krijgsbenoodigdheden des vijands zal op die wijze eene aanmerkelijke vertraging ondergaan, zonder dat wij, tot bereiking van dit doel, strijdkrachten van eenige beteekenis behoeven af te zonderen. Immers de verdedigingswerken, bij de spoorwegbruggen aan te leggen, kunnen zijn van zeer eenvoudige inrigting en behoeven derhalve geene talrijke bezetting.

Worden de permanente werken, welker doel zamenhangt met de eigenlijke IJsselverdediging, opgegeven, dan volgt daaruit van zelf, dat noch de positie van Zwolle, noch die van de Over-Betuwe, als permanente stellingen behoeven behouden te worden. Wat in het bijzonder de stelling van Nijmegen betreft, moet hierbij evenwel opgemerkt worden, dat het wenschelijk voorkomt de beide tot deze positie behoorende forten op den regter Waal-oever, welke den rivierovergang te dezer plaatse beheerschen, te behouden. Mogt later de spoorwegverbinding van het land van Maas en Waal met Arnhem, met overbrugging westelijk van Nijmegen tot stand komen, dan zal het fort beneden Lent bovendien de verdediging der brug kunnen verrigten en daarin bijgestaan worden door het op den zuidelijken Waal-oever gelegen fort Krajenhoff, welks behoud dien ten gevolge almede noodzakelijk wordt geoordeeld.

De stelling Groningen—Delfzijl, hoezeer in absoluten zin geen deel uitmakende van het thans voorgedragen geconcentreerde vestingstelsel, mag niettemin niet worden opgegeven. Die stelling behoeft ongetwijfeld, in tactischen zin, verbeteringen; maar wanneer deze eenmaal zullen zijn ten uitvoer gelegd, dan zal men dáár met betrekkelijk geringe strijdkrachten, zelfs tegen overmagt, de verdediging kunnen voeren. De wenschelijkheid van het behoud van een aanzienlijk deel der provincie Groningen met zijne strijdkrachten en hulppronnen, en de meerdere kansen, welke dat behoud oplevert ten voordeele eener volkswapening in de provincie Friesland, zijn omstandigheden, welke tot het besluit geleid hebben om de hier besproken stelling in het stelsel

van verdediging des Rijks te begrijpen. Het is reeds opgemerkt, dat die positie geen deel uitmaakt van het eigenlijke geconcentreerde defensiestelsel; niettemin kan zij over zee in gemeenschap blijven met Holland, hetgeen hare waarde als defensieve stelling aanmerkelijk verhoogt.

De bijlage I dezer Memorie vermeldt welke vestingen en verdedigingswerken tot de onderscheidene liniën en stellingen behorende, of wel afzonderlijk gelegen, het ontworpen vestingstelsel des Rijks uitmaken.

Als tweede verschilpunt tusschen het eerste ontwerp en het tegenwoordige, is genoemd het meer in overeenstemming brengen der passieve weermiddelen met de verhoogde kracht van den aanval. Het groot aantal belegeringen van vestingen in den Fransch-Duitschen krijg van 1870—1871, heeft overtuigend aan het licht gebracht, in welke mate de aanvalsmiddelen in kracht zijn toegenomen. Reeds bij het vorige ontwerp werd, in § 6 der Memorie van Toelichting, op de verbeteringen gewezen, welke de meeste versterkingen moeten ondergaan als een gevolg van de meer krachtige middelen van aanval van den lateren tijd. Nu in den jongsten krijg het overwigt van den aanval op de verdediging nog meer op den voorgrond is getreden, is ook het besef nog levendiger geworden der noodzakelijkheid, om de materiële middelen der verdediging belangrijk te verbeteren. Veilig verblijf voor het gedeelte der bezetting dat niet in dienst is, moet voor elke vesting als een onmisbaar vereischte gesteld worden, tenzij de vesting omgeven zij door een kring van gedetacheerde werken; en in het laatste geval heeft de ondervinding aangetoond, dat de afstand der afzonderlijke werken tot het te beschermen centrum aanzienlijk grooter moet zijn dan tot hiertoe, ook op grond der ervaring met het getrokken geschut, was aangenomen. Een en ander verklaart waarom, met opzigt tot de voorgestelde partiële verbeteringen in de liniën, vestingen en forten, eene geheele herziening heeft plaats gehad.

Het meer beperken der verrigtingen welke tot oorlogstijd worden uitgesteld, is in de derde plaats vermeld als een punt waarin dit ontwerp van het vroegere afwijkt.

Het is namelijk niet raadzaam gebleken, al datgene tot tijd van oorlog te verschuiven, wat vroeger als zoodanig was aangeduid. Hoogstwaarschijnlijk zou men met vele zaken eerst gereed komen wanneer het te laat ware. Wat in dit opzigt nog kortelings als regel kon gelden, mag, na de sedert opgedane ervaring, welke geleerd heeft dat het overgangstijdperk tusschen vrede en oorlog belangrijk korter is, niet meer als zoodanig worden vooropgesteld. Bovendien brengt de meerdere concentratie onzer strijdkrachten, in den zin als hiervoren vermeld, de noodzakelijkheid mede, dat alle liniën en stellingen, welke aan den eersten aanval kunnen blootstaan, binnen een betrekkelijk zeer kort tijdsbestek bezet en in staat van verdediging te brengen zijn. Ook in dien zin is dus de verdedigingsorganisatie onzer passieve weermiddelen herzien.

Eindelijk is genoemd het bekorten van den termijn van uitvoering. Die termijn is alsnu van zes op vier jaren teruggebracht, zijnde de kortste tijd waarin de uitvoering der voorgenomen werken mogelijk wordt geacht, zonder de degelijkheid ten offer te brengen. Bedenkt men daarbij dat, volgens een, op last van den eerst-ondergeteekende, ontworpen rooster van uitvoering, het meest noodzakelijke het eerst in aanmerking zal komen, dan mag worden ondersteld dat tegen den thans aangenomen termijn geene ernstige bedenking zal rijzen.

Volledigheidshalve wordt hier nog vermeld, dat het tegenwoordige ontwerp almede van het eerste afwijkt, doordien thans ook de nieuwe werken, vereischt tot bescherming der waterwegen van Amsterdam en Rotterdam naar zee, in het plan tot voltooiing van het vestingstelsel zijn begrepen.

§ 2. De totale uitgave voor de uitvoering der werken, volgens dit wets-ontwerp vereischt, bedraagt, blijkens de uitvoerige begroting van kosten, welke als bijlage II bij deze Memorie is gevoegd, f 30,550,000. Ontegenzeggelijk een zeer aanzienlijk bedrag, dat, wierd het gelijkelijk over vier jaren verdeeld, gedurende dien tijd eene buitengewone jaarlijksche uitgave zou vorderen van omstreeks f 7,600,000.

Met het oog op de omstandigheid dat voor vele werken de onteigening moet zijn afgeloopen alvorens met de eigenlijke uitvoering kan worden aangevangen, is het

evenwel ondoenlijk voorgekomen de in het eerste jaar van uitvoering te besteden som in den in de vorige paragraaf bedoelden rooster op te nemen tot het volle bedrag van $\frac{1}{4}$. Van daar dat het geraamde bedrag van f 30,550,000 niet gelijkelijk over de vier jaren van uitvoering kan worden verdeeld; zullende in het eerste jaar iets minder, in de volgende drie jaren iets meer dan het gemiddelde verwerkt worden. Eindelijk is in aanmerking moeten genomen worden, dat de onderhoudstermijnen van verschillende werken eerst in het jaar, volgende op het laatste van uitvoering, alzoo voor een gedeelte in het vijfde, betaalbaar kunnen gesteld worden. Dit een en ander heeft aanleiding gegeven tot de voorgestelde redactie van art. 4.

Dat het totale bedrag hooger is dan dat van het eerste ontwerp, en zulks in weerwil dat onderscheidene versterkte plaatsen uit het vestingstelsel zullen verdwijnen, laat zich gereedelijk verklaren, wanneer men in aanmerking neemt wat in de vorige paragraaf is medegedeeld met opzigt tot de nieuwe belangrijke verbeteringen aan sommige liniën noodig geacht, ten gevolge van het aannemen van een geconcentreerd vestingstelsel en de meerdere voorzieningen, als een gevolg van de snellere wijze van oorlogvoeren en de verhoogde kracht van den aanval. Alle uitgaven van twijfelachtig nut, daarvan kan de eerst-ondergeteekende met de meeste gerustheid de verklaring afleggen, zijn zorgvuldig vermeden, zoodat bij de voorstellen, die thans aan de Vertegenwoordiging ter overweging worden aangeboden, de grenzen van het hoognoodige in geen deele zijn overschreden. Waar evenwel de toestand in menig opzigt onvoldoende is, ware het onverantwoordelijk geweest niet volmondig en volledig aan de Vertegenwoordiging mede te deelen wat aan ons vestingstelsel alsnog moet worden verrigt, opdat het kunne beantwoorden aan de billijke eischen des tijds en der wetenschap.

§ 3. De opmerking is welligt niet overbodig, dat de groote uitgaven voor het vestingstelsel te doen, in geen enkel opzigt nadeelig op het leger zullen mogen terugwerken. Wel verre dat bij eene wijziging van de organisatie des legers van inkrimping sprake mag zijn, bestaat er daarentegen behoefte aan eene grootere getalsterkte niet alleen van infanterie en artillerie, maar ook van genietroepen, en dient het aantal vuurmonden, dat te veide kan worden gebragt, te worden uitgebreid. Alleen de noodzakelijkheid om de uitgaven voor het Departement van Oorlog vereischt, binnen de grenzen te houden door onzen finantiëlen toestand aangewezen, zal er toe kunnen leiden om, door het ontwerpen van belangrijke vereenvoudigingen, het vraagstuk der legerorganisatie in dien zin op te lossen dat, zonder buitensporige kosten, eene legerinrigting en legersterkte zullen verkregen worden, aan de eischen onzer landsverdediging beantwoordende.

§ 4. Het is niet wenschelijk voorgekomen om, bij de toelichting der werken, uit te voeren tot voltooiing van het vestingstelsel, in dezelfde mate af te dalen tot technische bijzonderheden als in de Memorie van Toelichting bij het eerste wetsontwerp, ten aanzien van elk vestingwerk, is geschied. Daarentegen zal men in de bijlage II aantreffen eene vermelding van de nieuw aan te leggen werken en van de verbeteringen welke bestaande vestingwerken moeten ondergaan, met eene gedetailleerde raming der kosten. Naar vertrouwd wordt, zal eene dusdanige toelichting van het eindcijfer door de Vertegenwoordiging meer op prijs worden gesteld, dan eene uitvoerige opnoeming van technische bijzonderheden. Overigens mag eene vermelding der meest belangrijke veranderingen welke sommige liniën of stellingen ondergaan, niet achterwege blijven. Daartoe wordt alsnu overgegaan in dezelfde volgorde, welke in art. 1 is in acht genomen.

a. *Nieuwe Hollandse waterlinie.*

Belangrijke werken zijn in de laatste jaren uitgevoerd of nog in uitvoering om den wateraanvoer naar het inundatie-terrein te bevorderen. Als zoodanig kunnen vermeld worden het maken der sluis te Wijk bij Duurstede en de daarmede samenhangende verruiming van den Krommen Rijn, het maken van een kanaal van het fort te Honswijk naar de Schalkwijksche wetering, het maken eener waterscheidende keering langs den Vaartschen Rijn en van een kanaal door de hooge gronden beoosten

Jutphaas en eindelijk het maken van eene damsluis in de Vecht te Nieuwersluis. Door al deze werken, waarbij nog gewag moet worden gemaakt van die, welke, als een gevolg van de in 1867 aangenomen gewijzigde kommenverdeeling tusschen de kaden naar Tienhoven en Jutphaas, op weg van uitvoering zijn, zijn ongetwijfeld de kansen op het spoedig stellen eener voldoende onderwaterzetting aanmerkelijk verbeterd. Blijkens de bijlage II dezer Memorie, bestaat verder het voornemen alsnog te doen uitvoeren: het maken eener inundatiekade langs de Tienhovensche vaart met afsluitingen in die vaart, het maken van een afvoerkanaal van de sluis aan het Spoel in de richting van de Nieuwe Wetering, het maken van eene inundatiesluis aan de Waal beneden Tiel met afvoerkanaal naar de Linge en verruiming van een gedeelte dier rivier, en eindelijk het afgraven van voorland voor de Vurensche sluis met het inrigten van de Vurensche en Herwijnsche uitwateringsluizen voor schotbalkafsluiting. Ten einde evenwel volkomen verzekerd te zijn dat niets worde nagelaten wat uitvoerbaar is om het verkrijgen eener behoorlijk verdedigbare inundatie te waarborgen, is den inspecteur-generaal van fortificatiën opgedragen geworden, voor zooveel noodig, in overleg te treden met de hoofdingenieurs van den waterstaat in de provinciën over het stellen der onderwaterzettingen in onze liniën van defensie. Bovendien is eene commissie, bestaande uit voormelden inspecteur, den hoofdingenieur van den waterstaat in algemeene dienst en den hoofdingenieur in Noordbrabant, werkzaam om de vraag te overwegen in hoever het bevorderen der onderwaterzettingen door stoomgemalen praktisch uitvoerbaar te achten zij. Als vruchten van de hier bedoelde onderzoeken, met opzigt tot het verzekeren der inundatiën in onze hoofdverdedigingslinie, wordt medegedeeld dat, na een ter plaatse gedaan onderzoek, in de tweede plaats hierboven vermelde commissie eenparig van gevoelen is, dat de mogelijkheid bestaat tot dit doel een beweegbare stuw in de Lek beneden Vreeswijk te bouwen. Om het overwegend voordeel van zoodanige stuw te doen uitkomen, behoeft alleen opgemerkt te worden, dat alsdan over nagenoeg al het water dat de Lek aanvoert, ten behoeve der inundatiën zal kunnen worden beschikt. En ten einde nu, meer bepaaldelijk bij den laagsten stand, al het aangevoerde water op de inundatiën te kunnen brengen, wordt, voor zooveel die ten zuiden van de Lek aangaat, het maken van een sluisbeer met afvoerkanaal vóór het fort te Everdingen noodig geoordeeld. Omtrent de stoomgemalen wordt hier vermeld, dat vooreerst in onderzoek is, in hoever een stoomgemaal te Muideren, dat in vreedstijd zou dienen tot afmaling van de Vecht, ook dienstbaar gemaakt zou kunnen worden voor de inundatiën door het inmalen van water uit de Zuiderzee, en voorts in hoever een stoomgemaal te Gorinchem, in vreedstijd bestemd tot afmaling der Linge, ook van dienst zou kunnen zijn bij het stellen der inundatiën door het inmalen van water uit de Merwede. Mogt te eeniger tijd tot het maken der bedoelde stoomgemalen worden besloten, dan ligt het voor de hand dat de bijdragen, door het Departement van Oorlog in dit opzigt te verstrekken, zich in de hoofdzaak zouden bepalen tot de kosten, noodig tot het inrigten der werktuigen om ze tevens tot opmaling geschikt te maken.

Met de reeds aanwezige en de thans voorgestelde middelen, iso ntegenzeggelijk, ten aanzien van den tijd, noodig tot het stellen der inundatiën, ook onder de ongunstigste omstandigheden, eene zeer bevredigende uitkomst verkregen, vermeld in de bijlage III, welke, nitsluitend ter kennisneming voor de leden der Staten-Generaal, hierbij wordt overgelegd (1). Zulks neemt echter niet weg, dat de eerste ondergeteekende het pligtmatig heeft geacht na te gaan, wat de Nieuwe Hollandsche waterlinie nog aan passieve weermiddelen te kort schiet om, ook bij ongenoegzaam of voorloopig gestelde inundatie, den vereischen weerstand te kunnen bieden. Is ook aan deze voorwaarde voldaan, zoodat, in het uiterste geval, zelfs aan den eersten schok weerstand kan geboden worden, terwijl de inundatiën elk oogenblik in belangrijkheid toenemen en de accessen in dezelfde mate beperkt worden, dan, maar ook dan eerst, kan, bij eene overigens goed georganiseerde verdediging en eene voldoende bezetting en wapening der werken, de toestand van de Nieuwe Hollandsche linie in waarheid als genoegzaam verzekerd beschouwd worden. Onderscheidene voorgestelde belangrijke

(1) Deze bijlage is, ter kennisneming voor de leden der Kamer, ter griffie nedergelegd.

verbeteringen, voor een deel bestaande in het, in verband met het voorgestelde doel, maken van enkele nieuwe werken, meer bepaaldelijk in de stelling van Naarden, in die van Utrecht en in die van Houswijk, zijn als uitvloeisels te beschouwen der hier bedoelde erkende noodzakelijkheid. Uit de bijlage II blijkt voorts dat, door het aanleggen van wegen in verschillende gedeelten der linie, in de zeer gevoelde onvolledige gemeenschap tusschen de verschillende verdedigingswerken, of wel tusschen de onderdeelen van vestingwerken onderling, zal voorzien worden; terwijl, wat de telegraphische gemeenschap aangaat, wordt medegedeeld, dat niet alleen in de Nieuwe Hollandsche waterlinie, maar evenzeer in de andere liniën van defensie, zoodanige gemeenschap, ten deele door liggende lijnen te verkrijgen, zal worden gemaakt tusschen de hoofdplaatsen der stellingen en de daarin gelegen forten en posten. De daartoe vereischte kosten zijn in ééns voor het geheele Rijk aan het slot der bijlage II opgenomen.

Voorts zij hier vermeld dat de vestingwerken van het fort Loevestein, na het tot stand komen der tusschen Woudrichem en Rijswijk aan den Maasdiijk geprojecteerde batterij, in het belang der defensie, zoowel als van het slot, gesloopt kunnen worden.

b. *Stelling van Amsterdam.*

De inrigting der stelling van Amsterdam, zoo als die gemeenlijk wordt aangenomen en ook in het eerste ontwerp van wet tot regeling en voltooiing van het vestingstelsel is omschreven, moet belangrijke wijzigingen ondergaan. In de eerste plaats toch is het noodzakelijk aan de noordzijde der positie de inundatielijn meer vooruit te brengen, opdat, bij de zeer groote afstanden welke met het nieuwe belegeringsgeschut kunnen worden bereikt, de volkomen zekerheid besta die het centrum der positie, de hoofdstad, tegen een bombardement beveiligd zij. Dien ten gevolge zullen alsnu Monnickendam, Edam en Purmerend, alsmede de volkrijke en welvarende Zaanstreek binnen de grens der verdediging worden getrokken, zonder dat de laatste onder water behoeft gezet te worden. In de tweede plaats is aangenomen dat de verdediging der Amsterdamsche stelling moet aansluiten bij die van Holland op zijn smalst, in dier voege dat eene doorlopende insluiting te land, noch bij eene gelukte landing des vijands in Noordholland, noch bij zoodanige landing in Zuidholland, kunne plaats hebben. Voorts moeten de defensiewerken der stelling van Amsterdam, welke thans voor een groot gedeelte slechts uit aardhoopen van meer of minder regelmatigen vorm bestaan, zoodanig ingerigt zijn, dat die werken meerdere zelfstandigheid erlangen en in een zeer korten tijd in staat van verdediging te brengen zijn, zoodat in dit opzigt slechts zeer weinig tot oorlogstijd behoeft te worden uitgesteld.

Door dit een en ander zal de waarde der stelling van Amsterdam aanmerkelijk toenemen. Maar ook de uitgaven, voor de voltooiing der positie vereischt, zullen een veel hooger cijfer bedragen dan in het eerste wets-ontwerp daarvoor was uitgetrokken. Dat hoogere cijfer, — hetwelk zich, behalve door het reeds opgemerkte en de bekende kostbaarheid van het bouwen in den omtrek der hoofdstad, nog verklaart doordien de vroegere voor memorie uitgetrokken werken aan den mond van het zeekanaal thans zijn in rekening gebragt, en bovendien voor de verdediging aan de zeezijde een tweetal forten in de Zuiderzee zijn noodig geacht, — kan evenwel beperkt worden door aan de zuidzijde der stelling eene gewijzigde rigting te geven, waarbij alsdan van af Nieuwersluis — het aansluitingspunt der Amsterdamsche — aan de Nieuwe Hollandsche linie — het oostelijk front der eerste met de laatste zamenvalt. Tevens wordt daardoor de verdediging van dit gedeelte verder van Amsterdam gebragt, ontstaat de mogelijkheid om ook hier meer land in den onmiddellijken omtrek der hoofdstad droog te houden en wordt het allerbelangrijkst voordeel verkregen, dat Amsterdam ten allen tijde uit de Vecht te Nieuwersluis van drinkwater zal kunnen worden voorzien.

Met opzigt tot de inundatiën zij nog vermeld dat als het gevolg eener in den afgelopen zomer verrigte waterpassing van het noordelijk gedeelte van den Haarlemmermeerpolder, bestemd om te worden onder water gezet, het ophoogen wordt vereischt van den Spaarwouder-dwarsweg, zoo mede van eenige daaraan grenzende wegen, waartegen die inundatie moet steunen, zijnde het gebleken, dat alsdan eene

zeer voldoende onderwaterzetting kan verkregen worden. Eveneens moeten aan de noordzijde der positie eenige keeringen worden opgehoogd, ten behoeve der nieuwe aldaar te vormen inundatiestelling. Zoo als in de bijlage II is te zien, worden daartoe slechts betrekkelijk geringe uitgaven vereischt.

c. Stelling in de Geldersche vallei met die in de Neder-Betuwe.

Het nut eener positie, zonder welker verovering de vijand niet tot vóór de Nieuwe Hollandsche waterlinie kan doordringen, is ten allen tijde erkend. Nij bij het tegenwoordige ontwerp van het behoud der IJssellinie wordt afgezien, verdient de Grebbestelling in hoogere mate dan vroeger de aandacht.

Bij den tegenwoordigen toestand der middelen tot wateraanvoer zou het niettemin, in weêrwil van de groote behoefte aan eene linie, welke als voorwerk van de Nieuwe Hollandsche linie kan dienen, ook door de ondergeteekenden niet raadzaam geacht zijn van de Grebbelinie eene permanente linie te maken.

Eene opzettelijke verkenning, in den afgehoopen zomer, onder de leiding van den chef van den generalen staf, verrigt, heeft evenwel nader doen zien dat, met betrekkelijk geringe middelen, in de Geldersche vallei eene niet te versmaden versterkte positie kan verkregen worden, wel te verstaan wanneer een aanzienlijk gedeelte der stelling, en wel dat benoorden den straatweg van Woudenberg op Scherpenzeel, tot eene inundatiestelling gemaakt wordt. En aangezien nu het vormen der daartoe vereischte onderwaterzettingen uitvoerbaar is gebleken, bij het maken van een kanaal uit den Rhijn bij de Renkummerbeek door de Uiterwaarden naar Wageningen, als wanneer de aanvoer van het water uit den Rhijn naar het inundatieterrein verzekerd is, heeft men gemeend de belangrijke voordeelen niet te mogen prijs geven, welke eene verdedigende positie in de Geldersche vallei waarborgt, en waaronder ook behoort het dekken van den linker vleugel der voor onze landsverdediging zoo noodige stelling in de Neder-Betuwe; eene stelling, welker verdediging, zonder het behoud der Grebbelinie, niet met vrucht zou kunnen gevoerd worden.

In verband met het geprojecteerde kanaal van den Rhijn naar Wageningen, zal nabij laatstgenoemde plaats in den Rhijnbandijk eene sluis moeten gemaakt worden, en bestaan voorts de alsnog uit te voeren waterwerken in hoofdzaak in het verruimen der Wageningsche vaart naar Kruiponder en in het maken van een drietal damsluizen, ten einde het water op het vereischte peil te kunnen ophouden.

Wat van de bestaande weinig beteekenende aardewerken in de Grebbestelling kan dienen, zal behouden, en voor zooveel noodig opgemaakt worden. De inrigting van alle verdedigingswerken in deze stelling, ook der nieuw aan te leggen, zal evenwel van den meest eenvoudigen aard kunnen zijn. Hetzelfde kan gezegd worden van de inrigting der linie van Ochten-Spees in de Neder-Betuwe.

d. Zuidelijke waterlinie van St.-Andries tot Geertruidenberg.

Het heeft een punt van de meest ernstige overweging uitgemaakt, of het raadzaam te achten is de stelling van 's Hertogenbosch te behouden en aan hare verbetering de groote sommen ten koste te leggen, welke zij zoude vorderen om in oorlogstijd aan hare veelzijdige bestemming naar behooren te kunnen voldoen. Onderscheidene redenen hebben tot eene beslissing in ontkennenden zin geleid, en wel voornamelijk deze, dat de stelling, ook na de vroeger ontworpen verbeteringen, als offensief niet beantwoordt aan hetgeen men zich bij den aanleg van het Vughterkamp daarvan heeft voorgesteld; terwijl bovendien de terugtogt van Vught naar den Bommelerwaard, wat de veiligheid betreft, veel te wenschen overlaat. Daarbij moet in aanmerking worden genomen dat de eigenlijke vesting niet veel bijdraagt tot de dekking van den Bommelerwaard, en dat die dekking door het opmaken of uitbreiden van eenige bestaande werken met geringe kosten en strijdkrachten, op eene minstens even afdoende wijze zal te verkrijgen zijn. Op deze gronden, waarbij in de meeste gevallen nog gevoegd zoude kunnen worden de onzekerheid omtrent het stellen der inundatiën, is van het behoud en het verbeteren der werken, vormende de stelling van 's Hertogenbosch,

afgezien en is de voorkeur gegeven aan het regtstreeksch verdedigen van den Bomme-lerwaard en het, in verband met dat voornemen, vormen eener inundatiestelling, te verkrijgen door het onder water zetten der polders langs de Maas, en zich uitstrek-kende van St. Andries tot Heusden, en bij de laatsgenoemde vesting aansluitende aan de onderwaterzetting van het Bovenland van Heusden en verder het land ten zuiden van het Oude Maasje.

Door het maken eener beweegbare stuw in de Maas bij Well — een werk, bij welks uitvoering de belangen der scheepvaart tevens zeer zouden gebaat worden — wordt de zekerheid verkregen eener ten allen tijde te stellen onderwaterzetting van de polders langs de Maas. Bij eene op die wijze verzekerde inundatie wordt de aanleg van het vroeger geprojecteerde fort bij Maren niet meer noodzakelijk geacht.

Overigens zijn in de vroeger voorgenomen verbeteringen aan vestingwerken, zoo in de stelling ten zuiden van den Bomme-lerwaard als in de linie van de Langstraat, met de stellingen van Heusden en Geertruidenberg, meer of minder belangrijke wij-zigingen gebragt en is de aanleg van eenige nieuwe werken onvermijdelijk geacht, gelijk uit meergenoemde bijlage II blijkt. In de stelling van Heusden dient boven-dien de gemeenschap, en in de linie van de Langstraat de wateraanvoer verbeterd te worden, tot welk laatste doeleinde het maken eener sluis met dammen in het Oude Maasje bij Hagoort wordt vereischt. In verband daarmee moeten kaden gemaakt worden tot keering van de inundatie in de buitenpolders. Zijn daarbij de vereischte defensiewerken gemaakt, noodig in verband met de algemeene verbetering der water-linie, zoowel als met de aangewezen terugtogtslijnen, dan kan de toestand van dit belangrijk gedeelte van het zuidelijk frontier, welks voltooiing in oorlogstijd niet meer mogelijk zoude zijn, als goed verzekerd aangemerkt worden.

e. *Stelling van Willemstad.*

Over het algemeen komen de thans voorgenomen verbeteringen aan deze stelling, behoudens hare wijdere strekking, overeen met die volgens het eerste wets-ontwerp. Bovendien zal benoorden het Dintelsa een verdedigingswerk worden gemaakt; terwijl de werken bij Ooltgensplaat eene meerdere beteekenis zullen erlangen en ook de mid-delen tot onderwaterzetting daár ter plaatse verbeterd zullen worden.

f. *Stelling van de monden van de Maas en van het Haringvliet.*

Het groote gewigt dat er in gelegen is, niet alleen om den toegang lang de hier-genoemde riviermonden af te sluiten, maar tevens om het doordringen van een op de daartusschen gelegen eilanden of den Hoek van Holland gelanden vijand te be-letten, heeft er toe geleid om de inundatiestelling Hellevoetsluis Brielle ook noor-delijk aan de Nieuwe Maas en het Scheur, in de rigting van den nieuwen riviermond, door te trekken. Mogt een vijand er nu al in slagen eene troepenmagt op Voorne of Rozenburg, of wel op den Hoek van Holland aan wal te zetten, zulks zou hem weinig baten, daar hij in elk geval op eene der achtergelegene stellingen zou stuiten.

De stelling Brielle-Hellevoetsluis eischt, behalve het verbeteren der inundatiemid-delen, den aanleg van een paar batterijen; terwijl tot verdediging der accessen in de op het eiland Rozenburg te stellen inundatie en van den toegang te water twee batterijen, en op den noordelijken oever van het Scheur tot laatstgemeld doel almede eene batterij worden noodig geacht. De beide aan den nieuwen Maasmond te maken verdedigingswerken, sluiten aan den regter vliengel der hier besproken stelling.

g. *Stelling van den Helder.*

Behoudens eenige toevoegingen en wijzigingen, wat de details van uitvoering be-treft, komen de thans met opzigt tot deze stelling gedane voorstellen overeen met die, gedaan bij het eerste ontwerp.

h. *Stelling Groningen-Delfzijl.*

Het hoofdgebrek der positie van Groningen is, dat de vesting aan de zuidzijde niet gevrijwaard is tegen een bombardement. In dat gebrek zal nu voorzien worden door den aanleg van een viertal vooruitgeschoven zelfstandige werken, als twee ten zuiden van Haren, om den toegang langs den Hondsrug te verdedigen, een tusschen den spoor- en straatweg naar Winschoten en een aan den spoorweg naar Leeuwarden. Wordt daarbij de stormvrijheid der linie van Helpman verbeterd, in die linie bomvrij logies gemaakt en verder voorzien in het gemis aan veilige buskruidberging, dan behoeft er niet langer bedenking tegen te bestaan om de zuidelijke fronten der vesting open te leggen, waardoor in een lang gekoesterden wensch der inwoners kan worden te gemoet gekomen.

De verbeteringen aan de vesting Delfzijl zijn mede van wijdere strekking dan vroeger werd voorgesteld. Zij zijn in de bijlage II in haar geheel vermeld en strekken zich, blijkens het daar opgegevene, ook uit tot het werk Kostverloren, de Noordbatterij en de batterij om Farmsum. De kustbatterij bij Zoutkamp behoeft alleen dan opgemaakt te worden, bijaldien de afsluiting van het Reitdiep niet in uitvoering mogt komen. Te Aduarderzijl zou ook in dat geval een werk moeten worden gemaakt. Komt die afsluiting evenwel tot stand, dan moet aan den mond van het af te sluiten Reitdiep een verdedigingswerk komen. In de gegeven omstandigheden, nu het ontwerp van sluiting nog niet is afgesteld, zal het raadzaam zijn met de voorzieningen ten behoeve der defensie te wachten.

§ 5. Het doel dat beoogd wordt met den aanleg of het behoud der versterkingen genoemd in art. 2, is, voor zooveel althans de forten nabij de spoorwegbruggen over den IJssel en nabij Nijmegen aangaat, in § 1 vermeld. Daarbij moet nog gevoegd worden dat, aangezien het tegenwoordige fort te Westervoort niet behoorlijk aan zijne bestemming — verdediging der spoorwegbrug — kan voldoen en zonder buitensporige kosten niet stormvrij kan gemaakt worden, dit werk door een voor het aangewezen doel beter gelegen stormvrij fort moet vervangen worden. Dit is te meer noodig geacht, omdat het nieuwe werk alsnu zoodanig zal kunnen geplaatst worden, dat daaruit tevens de kop van den IJssel gezien en verdedigd worde.

Het groote nut en de noodzakelijkheid van het behoud van het fort bij Pannerden, zal voorzeker geene toelichting behoeven; evenmin, naar men vertrouwt, die van het voorgestelde fort aan de spoorwegbrug over het Hollandsch Diep.

§ 6. De bedoeling van art. 6 zal wel ter naauwernood nader behoeven omschreven te worden. Voor zooveel daaromtrent twijfel mogt kunnen rijzen, zij hier vermeld, dat de strekking van het artikel is, dat over de vraag wie de kosten zal dragen, wanneer, ten gevolge van eene voorgenomen wijziging van het terrein, verandering in het bij dit ontwerp voorgedragen vestingstelsel of onderdeelen daarvan ontstaat, de Vertegenwoordiging zal moeten worden geraadpleegd. Het ligt overigens in den aard der zaak, dat zulks alleen dan te pas zal kunnen komen, waanneer tegen het verlenen der concessie bij de Regering, gelet op de belangen der defensie, geene al te overwegende bedenkingen bectaan.

§ 7. Het beginsel, neêrgelegd in art. 7, om schadeloosstelling te verleenen aan hen, wier landerijen, gelegen in de linien of wel nabij verdedigingswerken, in het belang der defensie worden onder water gezet, kan niet anders dan billijk genoemd worden. Het is bovendien in het belang van het tijdig stellen der inundatiën. Bestaat vooraf de zekerheid dat de eigenaars schadeloos worden gesteld, dan vermindert de kans dat de Regering, opziende tegen de zware schade aan zoo vele eigenaren te berokkenen, met den last tot onder water zetten te laat komt; terwijl aan den anderen kant meer zal mogen worden gerekend op de medewerking van polderbesturen en eigenaars. Zoowel de billijkheid als het algemeen belang pleiten dus voor het vaststellen eener bepaling, waarbij het vooruitzigt op schadeloosstelling wordt verzekerd.

§ 8. Volgens het oordeel van den tweeden ondergeteekende behoeft, naar aanleiding dezer voordragt, de sterkte der zeemagt, gelijk deze in de Memorie van Toe-

lichting tot het vorige ontwerp van wet werd aangegeven, geene wijziging te ondergaan. Hij meent daarom de vrijheid te mogen nemen naar dat stuk te kunnen verwijzen.

De Minister van Oorlog,

A. ENGELVAART.

De Minister van Marine,

BROCX.

Bijlage I.

OPGAVE der liniën, stellingen, vestingen en verdedigingswerken, te zamen uitmakende het vestingstelsel van het Koninkrijk der Nederlanden.

HOOFDBESTANDEELEN.

Artikel 1.

a. De nieuwe Hollandsche waterlinie van de Zuiderzee langs Utrecht tot de Lek, van de Lek tot de Merwede en van daar door het Land van Altena tot de Nieuwe Merwede.

Hiertoe behooren de navolgende liniën, vestingen en verdedigingswerken :

1°. *Benoorden de Lek.* De vesting Naarden met het Ronduit, de werken van het Offensief en die aan de Karnemelksloot.

De vesting Muiden met het Kasteel en de Westbatterij.

De bevestiging van Weesp.

De forten Uitermeer, Hinderdam, Kijkuit (op de Kortenhoofsche Zuwe), Spion (op de Bloklaan), Nieuwersluis.

Het fort Kraaiennest (aan de Tienhovensche vaart), het werk op den Maarsseveenschen weg, de forten aan de Klop, aan de Gagel, op den Ruigenhoekschen dijk, de Blaauwkapel, op den Voordorpschen dijk, op de Biltstraat, het werk aan den Hoofddijk, de forten bij Rijnauwen en bij Vechten, het werk aan 't Hemeltje, het fort aan het Vossegat, de lunetten op de Houtensche Vlakte, het fort te Jutphaas met de werken aan den Overeindschen weg, het fort bij Honswijk met de lunet achter de Snel, de redoute aan den Kortem Uitweg en de batterij bij de Waalsche Wetering, en het werk te Schalkwijk vóór den spoorwegdam tegenover Culemborg. Het werk te Vreeswijk.

2°. *Bezuiden de Lek.* Het werk aan het Spoel, het fort te Everdingen, het fort bij Asperen met de nabijgelegen batterijen, het fort bij Vuren met de lunet, de batterijen bij Dalem, de vesting Gorinchem, de bevestiging van Woudrichem met het werk aan den dijk naar Rijswijk. De positie in het Land van Altena, bestaande uit het fort Altena met de batterij op den straatweg, het werk op den Uppelschen dijk, de post aan de Bakkerskil en de post bij den Dam in het Steurgat.

b. De Stelling van Amsterdam.

Hiertoe behooren :

1°. *De noordelijke omtrek.* Het fort aan den mond van het Noordzeekanaal, het fort bij Velzen, het fort tusschen het Wijkermeer en het Wijkerbroek, de post aan den Nieuwendijk, het fort in den Buitenhuizer polder, het fort aan den spoorweg tusschen Uitgeest en Krommenie met de posten achter den St. Aagtendijk en vóór Krommeniedijk, het fort bij Knollendam, de beide forten aan den zuidelijken en oostelijken Ringdijk van den Beemster, het fort ten noordoosten van Edam, de 3 posten benoorden en ten zuidoosten van Monnikendam en nevens het Blikmeer.

Verder: (Als 2de linie, welke in vreedstijd niet behoeft onderhouden te worden.) de posten te Couhorn en te Kadoelen, aan de Slochterbrug en de batterijen op den noorder IJdijk tusschen Durgerdam en Schellingwoude.

2°. *Het zeefront.* De beide forten in de Zuiderzee, ten oosten van het Kinselmeer en ten noorden van Diemerdam.

3°. *De zuidelijke omtrek.* De werken aan het spoorwegstation te Nieuwersluis, aan den Demmeriksehen Watermolen, op de Baambrugse Zuwe en aan de Groenlandse kade.

Het werk bij Veenzicht, het fort aan de Stokkelaarsbrug, het fort in den Amstel bij Marialust, de post achter het Grootte Loopveld bij Ouderkerk, het fort op den Westelijken dijk van den Bovenkerker polder en de posten bij Amstelveen.

De forten op den Oosteinderdijk, Schiphol en aan het Nieuwe Meer, het werk bij Sloten, het fort aan den Nieuwerkerkerhoek, het werk bij Polanen, het fort aan de Liede met den post achter de Liebrug, de post aan het Penningsveer, het fort achter Spaarndam, het fort bij Halfweg met de Lunet aan de Zwet.

Verder: (Als 2de linie, welke in vredetijd niet behoeft onderhouden te worden.) de posten bij Immetjeshorn op het Diemberbuitenveld, bij Diemerdam, bij de Vinkebrug, aan den Stammerdijk, aan het Weespertolhek, aan de Geinbrug en in den Bijlmermeerpolder, het fort in den Laander- en West-Bijlmerpolder, de posten aan den Amstel en aan de Bullewijk bij Ouderkerk, op den Slimmerweg, op den Slaerdijk en bij het stoomgemaal te Spaarndam en de linie van Beverwijk.

e. De Stelling van de Geldersche Vallei met die in de Neder-Betuwe.

Hiertoe behooren:

1°. *Tusschen Zuiderzee en Neder-Rhijn.* Het werk en de batterij buitendijks bij Spakenburg, de post aan de Eembrug, de post bij Krachtwijk, de posten aan de Koelholster-Kade en aan de Glashut op den linker Eem-oever.

De linie van af de Eem bij Krachtwijk tot en met den Rooden Haan, met de daarin op te werpen batterijen aan weerszijden van den straatweg naar Bunschoten, rechts en links van den Centraal-spoorweg, bij den Liendertschen Weg, de Groene Steeg, het Voetpad, den Laaglandschen Weg, aan weerszijden van den straatweg naar Hoevelaken, bij de Flierbeek, bij Aschat aan de Roffelaar, achter de Pothbrug, benoorden den Brinkanterweg, tegenover den Vlastuin, aan de Broekbrug, aan weerszijden van den Ruijnspoorweg en van de Groeperkade en de post aan den Rooden Haan.

De beide lunetten vóór Amersfoort.

Het fort aan de Buursteeg, de post aan den Engelaar, het fort op den Emmikhuiserberg en het werk bij de zamenvloeiing van Broeksloot en Luthersche Beek.

De 3 werken aan de Grebbe, namelijk het werk aan de Sluis, het middelwerk in den Uiterwaard en de Rhijnbatterij.

2°. *Tusschen Neder-Rhijn en Waal.* De post aan de Spees.

De linie van de Spees tot Ochten, met de redans bij de Markstraat, de Pottemsche straat en den Nieuwendijk en de batterij aan de Linge. De post bij Ochten.

d. De zuidelijke Waterlinie van St. Andries tot Geertruidenberg.

Hiertoe behooren:

1°. De stelling van Maas en Waal met de batterijen bij Zalt-Bommel, de forten nieuw-St. Andries, aan de Blaauwe Sluis en Crèvecoeur met aanhoorige batterijen en het werk beoosten den spoorweg.

2°. De Stelling van Heusden met de werken achter de Hedikhuisensche Sasseluis, achter den Hoogen Maasdijk bij Heikhuizen, aan de Bernsche Hoeven, op den straatweg van Heusden naar Elshout, achter den Elshoutschen dijk en achter de sluis te Doeveren met bijgelegen batterij op den Pruimdijk.

3°. De linie van de Langstraat, met het werk bij het Labbeget, het werk bezuiden 's Grevelduin-Capelle en de beide posten bij Waspik aan het Dijkken.

4°. De Stelling van Geertruidenberg, waartoe behooren de vesting Geertruidenberg met de lunet op den regter oever der Donge, het werk aan het Dongeveer, de positie bij Steelhoven, het werk achter de Made en het werk bij Drimmelen.

e. De Stelling van Willemstad.

Hiertoe behooren:

De vesting Willemstad met de forten aan aan de Bovensluis, de Hel, op den Stadschen dijk, op den Oud-Heiningschen dijk, de Ruyter en bij het Dintelsas.

Het fort Prins Frederik met de linie, de 3 redoutes en het werk op het Weipoldersche Gors te Ooltgensplaat.

Het werk bij Numansdorp.

f. De stelling van de monden van de Maas en van het Haringvliet.

Hiertoe behooren:

De beide forten op den linker en regter oever van den Nieuwen Maasmond, de werken aan den mond van het Amersgat, bij den mond van het Staaldiep en op den Brielschen Heuvel.

De vesting Brielle met de Havenbatterij.

De werken op den Hoogen Penscherdijk en op den Noorddijk met de verdere batterijen tot dekking van de inundatie en het Land van Voorne.

De vesting Hellevoetsluis met de Buitendijksehe lunet en het fort op de Hoornsche Hoofden.

g. De Stelling van den Helder.

Hiertoe behooren:

Het fort op den Zuidwal, de batterij Wierhoofd, de Oostbatterij, de batterij bij het Meteorologisch Observatorium, het fort Erfprins met de batterij Kaaphoofd, het fort Kijkduin, de gemeenschapslinie met het fort Dirks-Admiraal, de forten West- en Oostoever.

h. De Stelling Groningen-Delfzijl.

Hiertoe behooren:

De bevestiging van Groningen met de linie van Helpman, de beide werken op den Hondsrug bezuiden Haren, het werk bezuiden Haren tusschen den spoorweg en den straatweg naar Winschoten en het werk aan den spoorweg naar Leeuwarden.

De vesting Delfzijl met de Noordbatterij, het werk Kostverloren en de posten om Farmsum.

De batterijen aan de Eems, de batterij aan het Zoutkamp en het werk aan het Reitdiep (1).

Artikel 2.

a. De forten langs den Gelderschen IJssel.

Hiertoe behooren: Het fort op den linker oever van den IJssel tegenover het Katerveer, het fort op de Marschweide te Zutphen, het fort op de Pley.

b. De forten bij Nijmegen.

Hiertoe behooren: Het fort Kraijenhoff en de beide forten boven en beneden Lent op den regter Waaloever.

c. Het fort bij Pannerden.

Hiertoe behoort: Het fort op den hoofdam bij Pannerden.

d. Het fort aan den spoorweg over het Hollandsch Diep.

Hiertoe behoort: Het fort aan den spoorweg over het Hollandsch Diep, beoosten Moerdijk.

Bijlage II.

OPGAVE der werken, alsnog uit te voeren tot voltooiing van het vestingstelsel met eene raming van kosten.

LINIEN EN STELLINGEN.

Artikel 1.

a. De Nieuwe Hollandsche waterlinie van de Zuiderzee langs Utrecht tot de Lek, van de Lek tot de Merwede en van daar door het Land van Altena tot aan de Nieuwe Merwede.

(1) Bij afdamming van het Reitdiep aan den mond daarvan, en anders bij Aduarderszijl.

1°. *Positie van Naarden.* Het opwerpen van een aardewerk vóór Bussum, het verbeteren der beide vleugellunetten van het offensief, het maken eener batterij op den straatweg naar Huizen, het maken van veilig verblijf en kruidberging in de spiegelbatterij, het maken van een weg van die batterij naar den Muiderstraatweg, alsmede van den Muiderstraatweg naar den zeedijk, het verbeteren van het Ronduit, het verbeteren der vesting Naarden, waaronder het maken van bomvrije kazernen en een dito hospitaal, zoomede kruid- en projectielenberging *f* 836,500,90.

2°. *Vesting Muiden.* Het verbeteren van de werken der oostelijke fronten van de vesting en het beter dekken van het gebouw in de Westbatterij, het maken van bomvrij logies en kruid- en projectielenberging, het omleggen van kaden en wegen, met het maken van nieuwe bruggen, het maken van bomvrij logement, enz. in een der bastions van het kasteel, het verbeteren van dat werk, het verhoogen van de kade, benoorden langs het Naardermeer en de Naardermeervaart *f* 487,600,00.

3°. *Vesting Weesp.* Het verbeteren van het aardewerk en van den bomvrijen toren, achter het 's Gravelandsche front, het maken van bomvrije verbruik-, kruid- en projectielenmagazijntjes *f* 33,000,00.

4°. *Fort Uitermeer.* Het verbeteren der aardewerken met het ten deele onder den grond werken van den toren, het verbeteren van den toren, het verplaatsen van de schutsluis en het in verband hiermede omleggen van de 's Gravelandsche vaart, het verplaatsen der brug vóór de courtine van het voorfront naar de keel en het maken van een bomvrij logement met kruid- en projectielenberging en remises *f* 147,600,00.

5°. *Fort Hinderdam.* Het verbeteren van de aardewerken en het logies *f* 5,100,00.

6°. *Fort op de Kortenhoofsche Zuwe (Kijkuit).* Het verbeteren van de aardewerken met het ten deele onder den grond werken van het verdedigbaar gebouw, het verlagen en verbeteren van dat gebouw, het maken van een bomvrij logement, wachthuis en remise, zoomede kruid- en projectielenberging *f* 43,750,00.

7°. *Fort op de Bloklaan (Spion).* Als voor 6°. *f* 43,750,00.

8°. *Fort Nieuwerluis.* Het verbeteren van de aardewerken en van de redoute; het maken eener batterij met wacht bezuiden het fort, het maken van bomvrij logies, wachtverblijf, alsmede kruid- en projectielenmagazijntjes *f* 133,550,00.

9°. *Fort aan de Tienhovensche vaart (Kraaiennest).* Als voor 6°. *f* 43,750,00.

10°. Waterkeeringen en wegen tusschen Tienhoven en Jutphaas. Het maken van eene inundatiekade langs de Tienhovensche vaart, met afsluitingen in die vaart, van een weg van den Koningsweg naar den Vossegatschen dijk, van een weg met borstwering en doorgaand barbet van den Vossegatschen dijk langs de Ridderschapsvaart naar de Biltstraat, en van een dergelijken weg van de Biltstraat langs het Ezelsdijkje naar den tol op den Maartendijkschen weg *f* 175,000,00.

11°. Het opwerpen van een aardewerk met bomvrij wachtverblijf en een kruid- en projectielenmagazijntje; op het punt van zamenkomst van den Maarsseveenschen weg en den Heerenweg *f* 70,000,00.

12°. *Fort aan de Klop.* Het verbeteren van de aardewerken met het gedeeltelijk onder den grond brengen van den toren *f* 11,300,00.

13°. *Fort aan de Gagel.* Het verbeteren der aardewerken en stormvrij maken van het fort, het verlagen en onder den grond brengen van den toren, het maken van bomvrij logies, wachtverblijf en kruid- projectielenberging *f* 67,950,00.

14°. *Fort op den Ruigenhoekschen dijk.* Het maken van britsen *f* 1,900,00.

15°. *Fort de Blaauwkapel.* Het verbeteren der aardewerken en der gemeenschap in het fort, het onder den grond brengen van het reduit, het maken van bomvrije verblijven, remises en kruid- en munitieberging *f* 111,550,00.

16°. *Fort op den Voordorpschen dijk.* Het wijzigen van de aardewerken, het maken van een bomvrije remise in het noordwestelijke bastion; een en ander ten gevolge van den aanleg van den Oosterspoorweg; het maken van britsen *f* 7,600,00.

17°. *Fort op de Biltstraat.* Het verbeteren van het aardewerk, het onder den grond brengen van het reduit, het maken van bomvrij logement en van bomvrije remises *f* 70,750,00.

18°. Het opwerpen van een aardewerk met bomvrij logies met kruid- en projectielenberging, op het punt van zamenkomst van den Hoofddijk met den weg van het Vossegat *f* 120,000,00.

19°. *Fort bij Rijnauwen*. Het maken van britsen *f* 5,600,00.

20°. *Fort bij Vechten*. Het maken van britsen *f* 5,900,00.

21°. Het opwerpen van een aardewerk als onder 18°, aan het Hemeltje *f* 120,000,00.

22°. *Fort aan het Vossegat*. Het verbeteren van het aardewerk, het verlagen van het reduit en het ten deele onder den grond brengen van dat gebouw, het maken van bomvrij logement met kruid- en projectielenberging *f* 73,050,00.

23°. *Lunetten op de Houtensche vlakke*. Het maken van bomvrij logies in de lunetten *f* 89,000,00.

24°. *Stelling van Jutphaas*. Het maken van een wachthuis in de stelling, het onder den grond brengen van het reduit, het maken van bomvrij logement in het fort en het verbeteren van het logies *f* 122,200,00.

25°. *Stelling van Houswijk*. Het verbeteren van de aardewerken van het fort bij Houswijk, het onder den grond brengen van den toren, het bomvrij logies, wachtverblijf en kruid- en projectielenberging in het fort, het maken van bomvrij logies in de stelling en van eene batterij bij de Waalsche wetering *f* 285,200,00.

26°. Het opwerpen van een verdedigingswerk met bomvrij logement, kruid- en projectielenberging te Schaalkwijk aan den spoorwegdam tegenover de Culenborg *f* 451,600,00.

27°. *Inundatiën tusschen Lek en Merwede*. Het maken van een stuw in de Lek beneden Vreeswijk, het maken van een afvoerkanaal van de sluis aan het Spoel in de rigting van de Nieuwe wetering; het maken van een sluisbeer en afvoerkanaal vóór het fort te Everdingen, het maken van een inundatiesluis aan de Waal beneden Tiel, met afvoerkanaal naar de Linge en verruiming van een gedeelte dier rivier; het afgraven van vóórland vóór de Vurensche sluis met het inrigten van de Vurensche en Herwijnsche uitwateringssluizen voor schotbalk-afsluiting *f* 1,211,300,00.

28°. *Werk aan het Spoel*. Het verbeteren van het aardewerk, het maken van een bomvrij logement, van eene bomvrije remise en van kruid- en projectielenberging *f* 75,150,00.

29°. *Fort te Everdingen*. Het verbeteren der aardewerken, het verlagen van den toren en het onder den grond brengen daarvan aan de zijde van den aanval, het maken van remises, logement en kruid- en projectielenberging *f* 188,850,00.

30°. *Stelling bij Asperen*. Het verbeteren van de aardewerken der redoute en het stormvrij maken van dat werk, met het onder den grond brengen van den toren naar de zijde van den aanval; het maken van eene bomvrije remise, bomvrij logement en kruid- en projectielenberging; het maken van batterijen in de stelling van Asperen, met kruid- en projectielenberging *f* 217,000,00.

31°. *Stelling bij Vuren*. Het verbeteren van de aardewerken der redoute en der lunet, met het onder den grond brengen en tevens verlagen van den toren, het stormvrij maken van het fort, het dekken der gemeenschap tusschen de redoute en de lunet; het maken van een bomvrije wacht in de laatste met kruid- en projectielenberging en bomvrije remise *f* 280,600,00.

32°. *Batterijen bij Dalem*. Het verbeteren der batterijen met het maken van een verbruik-, kruid- en projectilenmagazijn *f* 8,000,00.

33°. *Vesting Gorinchem*. Het verbeteren van de aardewerken; het maken van een steenen beer, van bruggen, van een bomvrij logement en hospitaal en van bomvrije kruid- en projectilemagazijntjes *f* 579,600,00.

34°. *Vesting Woudrichem*. Het verbeteren van de aardewerken en der stormvrijheid, het blinderen van arsenaal en kazerne met den aanleve van dien, het maken van bomvrij logement en van verbruik-, kruid- en projectilenmagazijnen; het maken eener batterij zuidelijk van de vesting aan den Maasdijk, bij Rijswijk *f* 354,000,00.

35°. *Fort in Altena*. Het verbeteren van de aardewerken der redoute met het wijzigen en onder den grond brengen van den toren naar de zijde van den aanval,

het verbeteren van de batterij op den straatweg en het maken daarin van een bomvrij wachthuis *f* 30,350,00.

36°. Het opwerpen van een aardewerk met bomvrij wachtverblijf en kruid- en projectielenberging, op den Uppelschen dijk *f* 47,550,00.

37°. Het opwerpen van een aardewerk aan de Bakkerskil met dijksomlegging en het daarin maken van een bomvrij wachtverblijf met kruid- en projectielenberging *f* 70,000,00.

38°. Het opwerpen van een aardewerk bij den dam in het Steurgat met rijswerken en steenglooijing en het daarin maken van een bomvrij wachtverblijf met kruid- en projectielenberging *f* 99,300,00.

Totaal voor *a* *f* 6,724,900,00.

b. De stelling van Amsterdam.

— Aard der aan deze stelling nog uit te voeren werken:

1°. Het maken van een fort aan den mond van het Noordzeekanaal *f* 1,000,000,00.

2°. Het maken van een fort bij Velzen en het inrigten van de spoorwegbruggen over het Noordzeekanaal tot troepenvervoer *f* 418,000,00.

3°. Het maken van een fort tusschen het Wijkermeer en het Wijkerbroek, zoomede van een post aan het westelijk uiteinde van den Nieuwendijk, het verlagen van de scheiding van het Wijkerbroek en den Broekpolder *f* 342,000 00.

4°. Het maken van een fort in den Buitenhuiser polder *f* 210,000,00.

5°. Het maken van een fort aan den spoorweg tusschen Uitgeest en Krommenie en van posten achter den St. Aagtdijk en vóór Kronmiedijk *f* 360,000,00.

6°. Het maken van een fort bij Knollendam *f* 275,000,00.

7°. Het maken van een fort aan den zuidelijken, en een fort aan den oostelijken ringdijk van den Beemster *f* 700,000,00.

8°. Het maken van een fort ten noord-oosten van Edam *f* 240,000,00.

9°. Het maken van posten benoorden en ten zuid-oosten van Monnickendam, en nevens het Blikmeer *f* 280,000,00.

10°. Het verhoogen van keeringen enz. *f* 95,000,00.

11°. Het maken van een fort in de Zuiderzee ten oosten van het Kinselmeer *f* 560,000 00.

12°. Het maken van een fort in de Zuiderzee ten noorden van Diemerdam *f* 560,000,00.

13°. Het uitbreiden der werken van Nieuwersluis en het maken eener batterij aan het spoorwegstation aldaar *f* 65,000,00.

14°. Het maken van werken aan den Demmerikschcn watermolen, op de Baambrugsche zuwe, aan het uiteinde van de Gravenlandsche kade en bij Veenzicht *f* 220,000,00.

15°. Het maken van een fort aan de Stokkelaarsbrug *f* 150,000 00.

16°. Het maken van een fort in den Amstel bij Marialust *f* 280,000,00.

17°. Het verbeteren van den post achter het groote Loopveld bij Ouderkerk *f* 30,000,00.

18°. Het maken van een fort op den Westelijken dijk van den Bovenkerkerpolder *f* 260,000,00.

19°. Het verbeteren der posten bij Amstelveen *f* 140,000,00.

20°. Het maken van een fort op den Oosteinderdijk *f* 350,000,00.

21°. Het verbeteren van het fort Schiphol *f* 105,000,00.

22°. Het verbeteren van het fort aan het Nieuwe Meer *f* 160,000,00.

23°. Het maken van een werk bij Sloten *f* 180,000,00.

24°. Het maken van een fort aan de Nieuwerkerhoek *f* 235,000,00.

25°. Het maken van een werk bij Polanen *f* 150,000,00.

26°. Het verhoogen van den Spaarnwouder-dwarsweg en enkele aangrenzende wegen *f* 137,000,00.

27°. Het verbeteren van het fort aan de Liede *f* 93,000,00.

28°. Het verbeteren van den post achter de Liebrug *f* 60,000,00.

29°. Het verbeteren van den post aan het Pennigsveer *f* 101,000,00.

30°. Het maken van een fort achter Spaarndam *f* 220,000.00.

31°. Het maken van een fort bij Halfweg *f* 280,000.00.

32°. Het verbeteren van de lunet aan de Zwet *f* 30,000.00.

Totaal voor *b* *f* 8,286,000.00.

c. De stelling in de Geldersche vallei, met die in de Neder-Betuwe.

Aard der aan deze stelling nog uit te voeren werken :

1°. Het verbeteren van werken bij Spakenburg met het maken van wachtverblijf en kruidberging *f* 33,500 00.

2°. Het maken van een post aan de Eembrug *f* 8,000.00.

3°. Het verbeteren van den post bij Krachtwijk *f* 14,000.00.

4°. Het maken van een post aan de Koelhorsterkade met wachtverblijf en kruidberging *f* 16,000.00.

5°. Het maken van een post aan de Glashut als boven *f* 25,600.00.

6°. Het opwerpen van batterijen in de linie van Amersfoort, gedeeltelijk met kruidberging *f* 50,000.00.

7°. Het maken van een batterij in de linie bij Aschat *f* 12,000.00.

8°. Het maken van een batterij als boven aan de Roffelaar *f* 11,500.00.

9°. Het maken van batterijen in de linie aan de Pothbrug *f* 34,500.00.

10°. Het maken eener batterij in de linie nabij de Broekbrug *f* 11,500.00.

11°. Het opwerpen ter weerszijden van den Rhijnspoorweg van eene batterij met buskruidberging *f* 11,500.00.

12°. Het maken van kruidberging in de linie bij de Groeperkade-batterij *f* 10,000.00.

13°. Het verbeteren van den post aan den Rooden Haan *f* 12,500.00.

14°. Het maken van twee lunetten vóór Amersfoort met wachthuizen en munitieberging *f* 165,600.00.

15°. Het wijzigen van het fort aan de Buursteeg en het daarin maken van bomvrij logies, zoomede kruid- en munitieberging *f* 85,000.00.

16°. Het wijzigen als boven van den post aan den Engelaar *f* 34,500.00.

17°. Het opwerpen van een fort op den Emmikhuizenberg *f* 200,000.00.

18°. Het verbeteren van het werk bij de zamenvloeiing van de Luntersche beek met het maken van kruidberging *f* 17,000.00.

19°. Het wijzigen van de verdedigingswerken aan de Grebbe met het maken van kruidberging *f* 93,000.00.

20°. Het maken van een kanaal uit den Rhijn bij de Renkummerbeek door de uiterwaarden naar Wageningen met sluis in den Rhijnbandijk bij laatstgenoemde plaats, het verruimen van de Wageningsche vaart naar Kruiponder, het maken van damsluizen en keeringen ten behoeve der inundatie *f* 539,940.00.

21°. Het verbeteren van den post aan de Spees met het maken van een blokhuis en verbruikkruidmagazijn *f* 40,000.00.

22°. Het verbeteren der linie tusschen de Spees en Ochten en het voorzien in de middelen tot afdamming van de Linge *f* 121,800.00.

23°. Het verbeteren van den post bij Ochten, als bij 21°. *f* 70,000.00.

Totaal voor *c* *f* 1,617,440.00.

d. De zuidelijke waterlinie van St. Andries tot Geertruidenberg.

Aard der aan deze stelling nog uit te voeren werken :

I. Stelling van Maas en Waal.

1°. Het inrigten van de spoorwegbruggen nabij Bommel en Dordrecht voor troe-
pengebruik *f* 40,000.00.

2°. Het maken van emplacementen nabij Bommel met verbruikkruidmagazijnen *f* 40,000.00.

3°. Het verbeteren van de aardewerken van het fort Nieuw St. Andries, het ver-
lagen en onder den grond brengen van den toren en het maken van bomvrij loge-
ment, remises en kruid- en projectieberging *f* 117,200.00.

4°. Het fort aan de Blaauwe Sluis als boven, benevens het verzekeren der stormvrijheid en het verleggen van een gedoolte dijk *f* 201,900.00.

5°. Het verbeteren der aardewerken van het fort Crèveoeur, en het maken daarin van bomvrij logement, remises en kruid- en projectilenberging: het opwerpen van een aardewerk ter uitbreiding van de bevestiging bewesten den spoorweg *f* 335,400.00.

6°. Het maken van een stuw in de Maas boven Heusden *f* 350,000.00.

II. Stelling van Heusden.

1°. Het verbeteren der verdedigingswerken in de stelling van Heusden *f* 67,000.00.

2°. Verbetering der gemeenschap. Het maken van een weg van het werk achter den Hoog-Maasdijk naar den weg van Herpt naar Hedikhuizen, en van een aanvoerkanaal van de Hedikhuizensche Maas naar de sluis en van daar naar de Seglefsche wetering *f* 17,200.00.

III. Linie van de Langstraat.

1°. Het maken van een aardewerk bij Labbegat met bomvrij logies, remises, kruid- en projectilenberging *f* 175,150.00.

2°. Het maken van eene batterij bezuiden 's Grevelduin-Capelle, als boven *f* 92,000.00.

3°. Het verbeteren van twee posten aan het Dijksken, als boven *f* 195,000.00.

4°. Het maken van eene sluis met dammen in het Oude Maasje bij Haagoort en van keerkaden van de inundatie in de buitenpolders *f* 119,000.00.

IV. Stelling van Geertruidenberg.

1°. Het verbeteren der aardewerken van de vesting en het daarin maken van een bomvrij logement met kruid- en projectilenberging en van een bomvrij hospitaal *f* 322,650.00.

2°. Het verbeteren van de lunet op den regter oever van de Donge *f* 29,350.00.

3°. Het verbeteren van de waterkeering in de rivier de Donge *f* 8,000.00.

4°. Het opwerpen van een werk aan het Dongeveer met een bomvrij wachthuis en kruid- en projectilenberging *f* 22,200.00.

5°. Het wijzigen van de aardewerken der positie bij Steelhoven en het maken van bomvrij logies met kruid- en projectilenberging *f* 91,950.00.

6°. Het maken van een werk op den hoogen rug achter Made, als boven *f* 59,600.00.

7°. Het maken van een werk bij Drimmelen, als boven *f* 97,800.00.

Totaal voor *d* *f* 2,381,400.00.

e. De stelling van Willemstad.

Aard der aan deze stelling nog uit te voeren werken:

1°. Het wijzigen van de rivierfronten der vesting ten behoeve van de verbetering der kustdefensie, het verbeteren van de aardewerken der landfronten, het maken van bomvrije kazernes, wachtlocalen, magazijnen, hospitaal en laboratorium *f* 763,500.00.

2°. Het verbeteren der verdedigingswerken bij de Bovensluis en het daarin maken van bomvrij verblijf en kruid- en projectilenberging *f* 57,900.00.

3°. Het verbeteren van het fort de Hel, als boven *f* 72,600.00.

4°. Het maken van een verdedigingswerk op den Stadschen dijk met omlegging van den dijk en bomvrij logement en kruid- en projectilenberging *f* 257,450.00.

5°. Het maken van een verdedigingswerk als boven op den Oud-Heiningschen dijk *f* 267,450.00.

6°. Het verbeteren van de aardewerken van het fort de Ruiter, het verlagen van den toren, het maken van bomvrije logementen, wachtlokalen, kruid- en munitieberging en een gemeenschapsweg tussehen de forten de Ruiter en de Hel *f* 203,750.00.

7°. Het maken van een fort benoorden het Dintelsas met waterkeerend glacis, bomvrij logement, kruid- en projectilenberging *f* 375,000.00.

8°. Het verbeteren van de middelen tot onderwaterzetting in de stelling van Ooltgensplaat, het verbeteren van de aardewerken der redoutes, het daarin maken van bomvrije wachtverblijven, kruid- en projectilenmagazijntjes; het maken van een aardewerk op de Weipoldersche Gors met bomvrij verblijf en berging; het verbeteren van het Fort Prins Frederik *f* 405,600.00.

9°. Het verbeteren van het logement in het verdedigingswerk aan den mond van de haven te Numansdorp *f* 1,950.00.

Totaal voor *e* *f* 2,405,200.00.

f. De Stelling van de mouden van de Maas en van het Haringvliet.

Aard der aan deze stelling nog uit te voeren werken:

1°. Het maken van een fort op den regter oever van den nieuwen Maasmond met bomvrij logement, kruid- en projectielenberging *f* 650,000.00.

2°. Het maken van een fort als boven op den linker oever van den nieuwen Maasmond *f* 430,000.00.

3°. Het maken eener batterij bij den mond van het Amersgat met logement, enz., als boven *f* 154,000.00.

4°. Het maken eener batterij als boven bij den mond van het Staaldiep *f* 184,000.00.

5°. Het maken eener batterij als boven op den Brielschen heuvel *f* 80,000.00.

6°. Het verbeteren van de havenbatterij te Brielle en het daarin maken van bomvrij logement en berging; het verbeteren van de aardewerken der vesting en het maken van bomvrij logement, kruid- en projectielenberging *f* 264,300.00.

7°. Het opwerpen van batterijen met wachtverblijf en munitieberging op den Hoogen Penscherdijk en op den Noordijk, en het verbeteren der inundatiemiddelen in het land van Voorne *f* 73,050.00.

8°. Het verbeteren van de werken der vesting Hellevoetsluis en de Buitendijksche lunet, het maken van bomvrij logement, hospitaal en verbruik, kruid- en projectielenmagazijnen *f* 558,400.00

9°. Het maken van een fort op de Hoornsche hoofden *f* 490,000.00.

Totaal voor *f*' *f* 2,883,750.00.

g. De stelling van den Helder.

Aard der aan deze stelling nog uit te voeren werken:

1°. Het maken van een fort op den Zuidwal *f* 1,200,000.00.

2°. Het verbeteren der kustbatterij aan het Wierhoofd, met het maken daarin van bomvrij logement en munitieberging *f* 320,000.00.

3°. Het verbeteren als boven der Oostbatterij *f* 250,000.00.

4°. Het maken eener kustbatterij met bomvrij logement en munitieberging aan het Meteorologisch observatorium *f* 280,000.00.

5°. Het verbeteren van het fort Erfprins, met het dekken van de in het fort aanwezige gebouwen, het maken van schuilplaatsen en munitieberging, van bomvrij logement en van een bomvrij hospitaal *f* 232,700.00.

6°. Het verbeteren der batterij Kaaphoofd, als onder 2° *f* 250,000.00.

7°. Het verbeteren van het fort Kijkduin, het maken van eene mijngalerij tot gedekte gemeenschap met fort Erfprins, het vormen van een mijnstelsel om het fort, en het vervangen van den gemetselden vuurtoren door den ijzeren lichtopstand *f* 150,750.00.

8°. Het verbeteren van de aardewerken der gemeenschapslinie en van de forten Dirks Admiraal en West- en Oostoever, het maken van bomvrije verblijven, remises en kruid- en projectielenmagazijnen in de forten *f* 293,050.00.

Totaal voor *g* *f* 2,977,400.00.

h. De Stelling Groningen-Delfzijl.

Aard der aan deze stelling nog uit te voeren werken:

1°. Het verbeteren der linie van Helpman met het oog op meerdere stormvrijheid, het maken in de linie van bomvrije verbruik-, kruid- en projectielenmagazijnen, remises en wachtlocalen, zoomede bomvrij logement *f* 208,950.00.

2°. Het maken van twee verdedigingswerken op den Hondsrug bezuiden Haren, met bomvrij logies, remises en berging *f* 459,900.00.

3°. Het maken van een verdedigingswerk als voren, bezuiden Haren, tusschen den spoorweg en den straatweg van Winschoten *f* 129,600.00.

4°. Het maken van een verdedigingswerk als voren, aan den spoorweg van Leeuwarden *f* 199,600.00.

5°. Het verbeteren der vesting Delfzijl en het daarin maken van bomvrij logement met magazijnen enz., benevens verbruik-, kruid- en projectielenmagazijnen, schuilplaatsen en wachtlocaal *f* 289,850.00.

6°. Het verbeteren van het werk Kostverloren en het daarin maken van een bomvrij wachtlocaal, remises en munitieberging *f* 31,000.00.

7°. Het verbeteren der Noordbatterij als voren, benevens de voorzieningen ter oeververdediging *f* 73,500.00.

8°. Het verbeteren der aardewerken van de batterijen om Farmsum met bomvrij logement, wachtlocaal en munitieberging *f* 131,950.00.

Totaal voor *h* *f* 1,454,350.00.

Artikel 2.

Aard der nog uit te voeren werken:

a. Het maken van een fort met twee koepels, bomvrij logement en kruid- en munitieberging achter de spoorwegbrug bij het Katerveer *f* 401,250.00.

Het maken van een fort als voren, op de Marschweide bij Zutphen *f* 401,250.00.

Het maken van een fort als voren, op de Pley *f* 401,250.00.

b. Het verbeteren van het fort Kraijenhoff *f* 109,250.00.

d. Het maken van een fort aan de spoorwegbrug over het Hollandsch Diep *f* 325,000.00.

Totaal voor art. 2 van het wets-ontwerp *f* 1,638,700.00.

Het maken van de vereischte telegraphische gemeenschap tusschen de hoofdplaatsen der onderscheidene liniën en stellingen in het Rijk en de daarin gelegen verdedigingswerken *f* 180,860.00.

Totaal-generaal der geraamde kosten *f* 30,550,000.00.

NOTA van wijziging op het wets-ontwerp tot regeling en voltooiing van het vestingstelsel.

ART. 1. De laatste regel, luidende: *h*. de stelling Groningen-Delfzijl; te doen vervangen door: *h*. de stelling van den Beneden-IJssel.

ART. 2. Achter de woorden: *a*. de forten langs den Gelderschen IJssel, nog te laten volgen: met de werken om Doesburg.

Onder den laatsten regel nog te stellen: *e*. de vesting Neuzen; *f*. het fort te Ellewoutsdijk; *g*. de kustbatterij Delfzijl.

ART. 4. De in dit artikel aangewezen totale som van *dertig millioen vijf honderd vijftig duizend gulden* te veranderen in de som van: *dertig millioen drie honderd negen en veertig duizend twee honderd vijftig gulden*.

Bijlage I der Memorie van Toelichting. N°. 4.

Art. 1. Hetgeen op bladz. 3, onder punt *h*, „De stelling Groningen-Delfzijl” in de 1ste, 2de en 3de kolom voorkomt, te doen vervallen en in plaats daarvan te stellen;

h. De stelling van den Beneden-IJssel.

Hiertoe behooren: De forten op den linker oever van den IJssel, tusschen de Zuyderzee en den Centraal-spoorweg. Die ten zuiden en ten oosten van Zwolle. De Stuw in het Zwarte Water.

Art. 2. Hetgeen alhier onder punt *a*, „De forten langs den Gelderschen IJssel”, in de 1ste en 2de kolom voorkomt, te doen vervallen en in plaats daarvan te stellen:

a. De forten langs den Gelderschen IJssel met de werken om Doesburg.

Hiertoe behooren: Het fort op de marschweide te Zutphen, het fort op de Pley en de werken om Doesburg.

Bladz. 4. Onder het laatste hoofdbestanddeel, punt *d*, te laten volgen:

e. De vesting Neuzen.

f. Het fort te Ellewoutsdijk.

g. De kustbatterij Delfzijl.

Hier toe behooren: De vesting Neuzen. Het fort te Ellewoutsdijk. De kustbatterij Delfzijl.

Bijlage II van de Memorie van Toelichting. N°. 5.

Art. 1. Hetgeen op bladz. 8 en 9 onder punt *h*, „De stelling Groningen-Delfzijl”, in de 1ste, 2de, 3de en 4de kolom, voorkomt, te doen vervallen en daarvoor in de plaats te stellen:

b. De stelling van den Beneden-IJssel.

Aard der aan deze linie nog uit te voeren werken:

De forten op den linker oever van den IJssel tusschen de Zuiderzee en den Centraal-spoorweg, die ten zuiden en ten oosten van Zwolle en de Stuw in het Zwarte water *f* 1,320,000.00.

Art. 2. Hetgeen onder punt *a*, „Het maken van een fort achter de spoorwegbrug bij het Katerveer en een fort op de Marschweide bij Zutphen”, in de 1ste, 2de, 3de en 4de kolom voorkomt, te doen vervallen en daarvoor in plaats te stellen:

Art. 2. *a.* Het maken van een fort met twee koepels, bomvrij logement en kruid- en munitieberging op de Marschweide bij Zutphen *f* 401,250.00.

Boven punt *b*, „Het verbeteren van het fort Kraijenhoff”, te stellen:

Het verbeteren van de werken van Doesburg *f* 45,000.00.

Onder punt *d*, „Het maken van een fort bij de spoorwegbrug”, laten volgen:

Het verbeteren van de kustbatterij Delfzijl *f* 289,850.00.

Het totaal voor art. 2 van het wets-ontwerp uit te trekken ad *f* 1,572,300.00.

Het totaal-generaal uit te trekken ad *f* 30,349,250.00.

NOTA van toelichting op vorenstaande Nota van wijziging.

Van het vroegere denkbeeld om de positie Groningen-Delfzijl in ons verdedigingsstelsel op te nemen is thans in zooverre afgezien, dat daarvan alleen de kustdefensie van Delfzijl behouden blijft om het invaren van de haven te kunnen beletten.

De eerst-ondergeteekende heeft in den zomer van het vorig jaar die stelling bezocht en werd toen niet overtuigd van hare belangrijkheid.

Thans nogmaals deze zaak naauwkeurig met zijn ambtgenoot voor Marine overwogen en besproken hebbeude, zijn zij in deze zienswijze bevestigd.

De gronden tot de opheffing van genoemde positie zijn in hoofdzaak die, welke voorkomen in het Voorloopig Verslag onder dagteekening van den 18den Julij 1870, uitgebragt over het toen in behandeling zijnde wets-ontwerp van gelijke strekking en de daarbij gevoegde nota lit. B (gedrukt ingevolge het besluit der Tweede Kamer van den 13den December 1871).

De noodzakelijkheid eener versterkte stelling bij Zwolle is door de opheffing van de positie Groningen-Delfzijl zoo belangrijk geworden, dat zij in het wets-ontwerp is opgenomen.

In verband hiermede moet er meer gewigt worden gehecht aan het behoud van den Kop van den IJssel, waartoe het noodig wordt geacht de werken om Doesburg te behouden en te verbeteren.

Het is wijders noodzakelijk voorgekomen om het bezetten van de Schelde-oevers niet op te heffen en tot dat einde de vesting Neuzen en het fort Ellewoutsdijk te behouden.

's Gravenhage, den 14den Maart 1872.

De Minister van Oorlog,
F. A. T. DELPRAT.

De Minister van Marine,
BROCX.

ONTWERP VAN WET BETREKKELIJK DE NATIONALE MILITIE (1),

WIJ WILLEM III, enz.

Allen die deze zullen zien of hooren lezen, salut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat het noodig is de wetten van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72) en van 22 April 1864 (*Staatsblad* n°. 22), betrekkelijk de nationale militie te wijzigen:

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

ART. 1. De eerste zinsnede van art. 2 der wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72) wordt gelezen als volgt:

Jaarlijks geschiedt eene ligting, het getal van 13,000 man niet te boven gaande.

ART. 2. De slotbepaling van art. 3 wordt gelezen als volgt:

Ter bepaling van dat aandeel wordt iedere gemeente, waar het aantal ingeschrevenen, waarnaar het aandeel is berekend, minder dan twintig bedraagt, voor elke ligting afzonderlijk, met eene of meer gemeenten door Gedeputeerde Staten zamengevoegd, zoodanig, dat de zamenvoeging ten minste twintig ingeschrevenen oplevere.

ART. 3. Art. 4 vervalt.

ART. 4. De eerste zinsnede van art. 9 wordt gelezen als volgt:

Elk, die voor de militie is ingeschreven, en ieder, die daarbij is ingelijfd, kan, overeenkomstig de daaromtrent bestaande voorschriften, tot eene vrijwillige verbindtenis worden toegelaten bij de zeemagt, het korps mariniers hieronder begrepen, bij het leger hier te lande of bij het krijgsvolk dienende in 's Rijks overzeesche bezittingen.

Aan art. 9 wordt voorts als derde zinsnede toegevoegd hetgeen volgt:

Eene vrijwillige verbindtenis voor minder dan den gevorderden militiediensttijd aangegaan, ontheft niet van de verpligting tot het volbrengen van dezen diensttijd.

ART. 5. Art. 10 wordt gelezen als volgt:

Alle volgens deze wet en de te harer uitvoering door Ons gegeven voorschriften over te leggen of gevorderde stukken en uit te reiken beschikkingen, zoo in als buiten regten, zijn vrij van zegel en registratie en van de kosten van legalisatie.

ART. 6. In art. 11 wordt voor het woord „el” gelezen: „meter.”

ART. 7. Aan art. 17 wordt, als laatste zinsnede, toegevoegd hetgeen volgt:

3°. de zoon van den Nederlander, die ter zake van 's lands dienst in 's Rijks overzeesche bezittingen of koloniën woont.

ART. 8. Onder n°. 1 van de eerste zinsnede van art. 59 wordt gelezen als volgt:

1°. hij, die door verzuim of vergissing van de betrokken overheid of van de in art. 24 bedoelde personen aan de gewone loting geen deel heeft genomen.

ART. 9. De laatste zinsnede van art. 46 wordt gelezen als volgt:

Is die ligting reeds afgeleverd, dan wordt bij zijne inlijving, de houder van het hoogste van de voor die ligting in dienst gestelde nummers uit de gemeente, voor welke de naloting plaats had, zulks verlangende, ontslagen.

ART. 10. Onder n°. 1 en 2 van art. 47 wordt gelezen als volgt:

1°. die kleiner is dan 1,55 meter;

(1) Ingekomen in de zitting der Tweede Kamer van 20 November 1871. — De tegenwoordige militiewet komt o. a. voor in het *Recueil Militair* 1861, blz. 206—278, en de later daarin gebrachte wijziging in het *Rec. Mil.* 1863, blz. 63—64. De wijziging in de militiewet gebracht bij de wet van 22 April 1864 (*Staatsblad* n°. 22) is niet in het *Rec. Mil.* geplaatst; zij betreft de zeemilitie en is van weinig belang.

2°. die door ziekelijke gesteldheid of gebreken, volgens regelen van geneeskundig onderzoek, door Ons gesteld, voor de krijgsdienst ongeschikt is.

ART. 11. Art. 49 wordt gelezen als volgt:

De vrijstelling wordt zoo verleend, dat van een even getal broeders de helft en van een oneven de grootere helft diene.

Onder het getal broeders worden niet medegerekend zij, die volgens de slotbepaling van art. 15 als vreemdelingen niet militiepligtig zijn.

Eene bij deze wet gevoegde tabel wijst aan, hoe de vrijstelling wegene broederdienst wordt verleend, wanneer drie of meer zonen in een gezin aanwezig zijn.

Moet van twee of meer broeders, die in hetzelfde jaar geboren zijn, aan een of meer vrijstelling worden verleend, dan wordt hij, die het laagste nummer heeft getrokken, of, wordt deze voor de dienst ongeschikt bevonden, hij, die het hoogere nummer trok, voor de dienst aangewezen.

Het is aan den vrijgestelden broeder, mits voor de dienst geschikt, vrijgelaten voor zijnen voor de dienst aangewezen broeder in dienst te treden.

ART. 12. Onder n°. 1 van art. 50 wordt gelezen als volgt;

1°. in dienst is, hetzij bij de militie, hetzij, als vrijwilliger voor den tijd van ten minste vijf jaren, bij de zeemagt, bij het leger hier te laude of bij het krijgsvolk in 's Rijks overzeesche bezittingen.

De laatste zinsnede van art. 50 vervalt.

ART. 13. N°. 6 van art. 51 vervalt.

Voor 7°. wordt gelezen: 6°.

Voor 8°. wordt gelezen: 7°.

ART. 14. Art. 52 wordt gelezen als volgt:

Worden twee of meer broeders in hetzelfde jaar dienstpligtig, dan wordt alleen de helft van hun getal, of, is dit oneven, de grootere helft voor de dienst aangewezen. Hierbij gelden de twee laatste zinsneden van art. 49.

ART. 15. Het eerste lid van art. 54 aldus te lezen:

Elke reden van vrijstelling moet bestaan op het tijdstip, waarop de vrijstelling wordt aangevraagd. De aanvraag geschiedt in de eerste zitting van den militieraad.

ART. 16. De derde zinsnede van art. 58 wordt gelezen als volgt:

Is de ligting, in mindering waarvan hij komt, reeds afgeleverd, dan wordt bij zijne inlijving de houder van het hoogste van de voor die ligting in dienst gestelde nummers uit de gemeente, waartoe hij behoort, zulks verlangende, ontslagen.

ART. 17. Hoofdstuk VII vervalt.

ART. 18. Art. 86 wordt gelezen als volgt:

De zitting van den militieraad wordt geopend den tweeden Maandag in Maart.

De werkzaamheden worden dagelijks gedurende ten minste zes uren, zoolang personen te onderzoeken of zaken te behandelen zijn, voortgezet, uitgezonderd op Zonen algemeene Christelijke feestdagen.

Tot het doen van uitspraak omtrent alle in de zitting niet afgedane zaken houdt de militieraad eene tweede zitting, welke vóór 15 April moet zijn afgelopen.

ART. 19. Art. 88 wordt gelezen als volgt:

Voor den militieraad moeten verschijnen:

1°. de vrijwilligers voor de militie;

2°. de lotelingen, die vrijstelling verlangen, wegens ziekelijke gesteldheid of gebreken of gemis van de gevorderde lengte;

3°. de lotelingen, bedoeld in de twee laatste zinsneden van art. 49 en in art. 52.

ART. 20. De eerste zinsnede van art. 89 wordt gelezen als volgt:

De loteling, die wegens ziekte of gebreken buiten staat is voor den raad te verschijnen, wordt onderzocht op de plaats van zijn verblijf.

Aan het artikel wordt als slotbepaling toegevoegd hetgeen volgt:

Wordt een loteling, krachtens magtiging van den regter, in een gesticht voor krankzinnigen verpleegd, dan kan de raad uitspraak doen op eene verklaring omtrent den toestand van den loteling, afgegeven door den eersten geneeskundige, aan het gesticht verbonden.

ART. 21. Art. 92 vervalt.

ART. 22. De laatste zinsnede van art. 94 vervalt.

ART. 23. De derde zinsnede van art. 97 wordt gelezen als volgt:

2°. door den loteling, die ten gevolge van de uitspraak kan worden opgeroepen, of door zijn vader of voogd;

ART. 24. De laatste zinsnede van art. 98 vervalt, en als slotbepaling wordt aan het artikel toegevoegd hetgeen volgt:

Gedeputeerde Staten oordeelen over geene andere redenen van vrijstelling, dan die bij den militieraad zijn ingebracht. Aanvulling van het bewijs, dat die redenen bestaan, is evenwel niet uitgesloten.

ART. 25. Aan art 99 wordt, als vierde, vijfde, zesde en zevende zinsnede toegevoegd hetgeen volgt:

Alle schrifturen en bewijsstukken, tot staving der bezwaren ingediend, met uitzondering van die, betreffende vrijstelling wegens ziekelijke gesteldheid of gebreken, worden gedurende een door den voorzitter te bepalen termijn ter provinciale griffie nedergelegd en daarvan aankondiging gedaan in de courant, waarin de provinciale aankondigingen gewoonlijk geschieden.

Zoo de bezwaren zijn ingebracht tegen eene om andere redenen, dan ziekelijke gesteldheid of gebreken, verleende vrijstelling of tegen eene uitgesproken uitsluiting van de dienst, geeft de griffier der Staten van de nederlegging der stukken en van den daarvoor bepaalden termijn dadelijk kennis aan den belanghebbende.

Aan de belanghebbenden of hunne gemagtigden kan van de stukken inzage en te hunnen koste, volgens een door Ons vast te stellen tarief, afschrift worden gegeven.

Gedeputeerde Staten zijn bevoegd bij de belanghebbenden of hunne gemagtigden de inlichtingen in te winnen, die het onderzoek vordert.

ART. 26. Art. 100 vervalt.

ART. 27. Art. 101 wordt gelezen als volgt:

Ingeval bezwaren zijn ingebracht betreffende vrijstelling wegens ziekelijke gesteldheid of gebreken, doen Gedeputeerde Staten uitspraak na den loteling voor zich te hebben doen verschijnen en geneeskundig onderzoeken.

Gedeputeerde Staten worden in dat onderzoek bijgestaan door een ander burgerlijk geneeskundige en een ander officier van gezondheid, dan die den militieraad bij het doen van de uitspraak, waartegen bezwaar is ingebracht, hebben bijgestaan.

Daarbij geldt hetgeen in de vijf laatste zinsneden van art. 44 is bepaald.

Gedeputeerde Staten kunnen den loteling, die wegens ziekte of gebreken buiten staat is voor hen te verschijnen, op de wijze, voorgeschreven in art. 89, doen onderzoeken op de plaats van zijn verblijf.

Wordt een loteling, krachtens magtiging van den regter, in een gesicht voor krankzinnigen verpleegd, dan kunnen Gedeputeerde Staten uitspraak doen op eene verklaring omtrent den toestand van den loteling, afgegeven door den eersten geneeskundige, aan het gesicht verbonden.

ART. 28. Achter art. 102 worden twee artikelen ingevoegd, aldus luidende:

ART. *a*. Elke uitspraak van Gedeputeerde Staten, krachtens art. 101 gedaan, wordt terstond medegedeeld aan burgemeester en wethouders der gemeente, waartoe de loteling, wien de uitspraak geldt, behoort, en aan hem, die de bezwaren inbragt.

ART. *b*. Omtrent alle andere bezwaren, dan die betreffende vrijstelling wegens ziekelijke gesteldheid of gebreken, wordt in eene openbare vergadering van Gedeputeerde Staten door een der leden, door den voorzitter tot rapporteur te benoemen, schriftelijk verslag uitgebracht, behelzende een overzicht van de zaak en van haren loop, en vermeldende de gevoerde beweringen en de overgelegde bewijsstukken.

Het verslag onthoudt zich van het uiten van een gevoelen.

Het beleggen der openbare vergadering wordt in de courant, waarin de provinciale aankondigingen gewoonlijk geschieden, aangekondigd.

De laatste zinsnede van art. 84 is op den voorzitter van die vergadering van toepassing.

De belanghebbenden worden bij brieven opgeroepen om in die vergadering te ver-

schijuen en na het uitbrengen van het verslag toegelaten om persoonlijk of door hunne gemagtigden hunne belangen toe te lichten.

Gedeputeerde Staten beraadslagen daarna met gesloten deuren en beslissen binnen tien dagen na de openbare vergadering bij eene met redenen omkleede uitspraak.

Hunne uitspraak wordt terstond medegedeeld aan burgemeester en wethouders der gemeente, waartoe de loteling, wien de uitspraak geldt, behoort, en aan hem, die de bezwaren inbragt.

Strekt de uitspraak tot vrijstelling of tot uitsluiting van de dienst, dan geven burgemeester en wethouders daarvan dadelijk kennis aan den loteling, die ten gevolge van de uitspraak zal worden opgeroepen, of aan zijn vader of voogd.

ART. 29. Art. 103 wordt gelezen als volgt:

Van de uitspraken van Gedeputeerde Staten, met uitzondering van die betreffende vrijstelling wegens ziekelijke gesteldheid of gebreken, kan gedurende tien dagen, te rekenen van den dag waarop de uitspraken ter kennis van de belanghebbenden zijn gebracht, bij Ons schriftelijk op ongezegeld papier in beroep worden gekomen:

1°. door den loteling, wiens bezwaren door de uitspraak niet zijn weggenomen, of door zijn vader of voogd;

2°. door den loteling, die ten gevolge van de uitspraak van Gedeputeerde Staten kan worden opgeroepen, of door zijn vader of voogd;

3°. door den reeds ingelijfden loteling, die ten gevolge van de uitspraak van Gedeputeerde Staten niet uit de dienst zou worden ontslagen, of door zijn vader of voogd;

4°. door Onzen Commissaris in de provincie.

ART. 30. In art. 112 vervallen de woorden: „van hunne plaatsvervangers of nommervervisselaars”.

ART. 31. Art. 115 vervalt.

ART. 32. De derde zinsnede van art. 116 wordt vervangen door twee zinsneden, luidende als volgt:

Gedeputeerde Staten worden in dat onderzoek bijgestaan door een burgerlijk geneeskundige en een officier van gezondheid.

De vijf laatste zinsneden van art. 44 zijn hierbij van toepassing.

ART. 33. In de tweede zinsnede van art. 117 vervallen de woorden: „of, was hij nommervervisselaar, de loteling, voor wien hij in de dienst was opgetreden.”

ART. 34. De tweede zinsnede van art. 120 wordt gelezen als volgt:

Vrijwilligers bij de militie, alsmede de lotelingen bedoeld in de derde zinsnede van het volgende artikel, worden, voor zoover zij daartoe geschikt bevonden zijn en er gelegenheid bestaat, ingelijfd bij het korps hunner keuze.

ART. 35. De tweede zinsnede van art. 121 vervalt.

Aan het slot van dat artikel wordt eene nieuwe zinsnede toegevoegd, aldus luidende:

Zij, die voor eigen rekening in hunne kleeding en uitrusting voorzien en zonder genot van soldij, brood of toelage voor het kleeding- en reparatiefonds dienen, zijn niet verplicht in de kazernen te wonen of deel te nemen aan de menage der onder-officieren of soldaten.

ART. 36. Art. 122 wordt gelezen als volgt:

De bij de militie te land ingelijfden worden tot eerste oefening twaalf maanden onder de wapenen gehouden, tenzij Wij zulks niet noodig achten.

De door Ons bepaalde tijd van eerste oefening wordt tot op de helft verminderd voor hen, die bij hun in dienst treden aan door Ons te stellen eischen van bekwaamheid voldoen.

ART. 37. De vijfde zinsnede van art. 123 vervalt.

De zesde zinsnede, thans 4°, wordt 3°.

ART. 38. Art. 124 wordt gelezen als volgt:

Is het in het voorgaand artikel bedoeld zevende deel niet op de daar bepaalde wijze voltallig te maken, dan wordt het door de overige manschappen, die hun eerste en voorts door hen, die hun tweede dienstjaar hebben volbragt, aangevuld.

Is slechts een deel van deze klasse van manschappen ter aanvulling noodig, dan wordt dat deel aangewezen door loting, op de door Ons te bepalen wijze te houden,

De lotelingen en vrijwilligers bij de militie, bedoeld in de derde zinsnede van art. 121, worden niet in het zevende deel begrepen, wanneer hun eerste oefeningstijd door Ons op twaalf maanden is bepaald.

ART. 39. De laatste zinsnede van art. 129 vervalt.

ART. 40. Art. 137 wordt gelezen als volgt:

De verlofganger, die de artt. 133, 134, 136 of 156 niet naleeft, kan in werkelijke dienst geroepen en gedurende drie maanden gehouden worden.

ART. 41. De eerste zinsnede van art. 153 wordt gelezen als volgt:

De manschappen der zeemilitie worden tot eerste oefening twaalf maanden in werkelijke dienst gehouden, tenzij Wij zulks niet noodig achten.

ART. 42. De twee eerste zinsneden van art. 155 worden gelezen als volgt:

Het Crimineel Wetboek en het Reglement van krijgstucht voor het krijgsvolk te water zijn op de manschappen der zeemilitie, die zich in werkelijke dienst bevinden, van toepassing en, met opzigt tot de verschillende gevallen van desertie, op al de bij de zeemilitie ingelijfden.

De straf van handdagen, in art. 29 van dat reglement bedoeld, mag echter op de manschappen der zeemilitie nimmer worden toegepast.

ART. 43. Art. 165 wordt gelezen als volgt:

De in art. 161 bedoelde persoon, die bij de einduitspraak voor de dienst is aangewezen, wordt, welke ook zijn leeftijd zij, voor vijf jaren ingelijfd.

De aldus ingelijfde wordt gedurende de twee eerste jaren onder de wapenen gehouden, tenzij hij door Ons, ten aanzien van het verlof, met de lotelingen worde gelijk gesteld.

Hij komt in mindering van de ligting van het jaar, waarin hij had moeten loten, of, is die ligting reeds ontslagen, in mindering van de ligting van het jaar, waarin hij voor de dienst is aangewezen.

Is de ligting, in mindering waarvan hij komt, reeds afgeleverd, dan wordt, bij zijne inlijving, de houder van het hoogste van de voor die ligting in dienst gestelde nummers uit de gemeente, waartoe hij behoort, zulks verlangende, ontslagen.

ART. 44. De eerste zinsnede van art. 172 wordt gelezen als volgt:

De vrijwilliger voor de militie en de loteling, die niet aan de oproeping ter inlijving heeft voldaan, wordt, zoodra het wordt ontdekt, voor Gedeputeerde Staten der provincie, tot welker aandeel in de ligting hij behoort, gebragt.

ART. 45. De derde, vierde en vijfde zinsnede van art. 173 vervallen.

ART. 46. Achter art. 173 een nieuw artikel, ter opnemng der wet van 22 April 1864 (*Staatsblad* n°. 22), in te lasseten:

De vrijwilliger voor de militie en de loteling, die zich, overeenkomstig art. 150, heeft aangemeld of doen aanmelden om bij de zeemilitie te dienen, doch aan de oproeping ter inlijving niet heeft voldaan, en volgens art. 173 in dienst moet gesteld worden, kan voor vier jaren bij de zeemilitie worden ingelijfd, tenzij het cijfer, in art. 5 als maximum bepaald, voltallig ware.

Hiervan is uitgezonderd de vrijwilliger voor de militie en de loteling, omtrent wien Gedeputeerde Staten hebben beslist, dat geene omstandigheden van zijn wil onafhankelijk, hem hebben belet aan de oproeping te voldoen.

ART. 47. De art. 174, 175, 176 en 177 vervallen.

ART. 48. Art. 179 wordt gelezen als volgt:

Gedeputeerde Staten worden in het geneeskundig onderzoek bijgestaan door een burgerlijk geneeskundige en een officier van gezondheid.

De vijf laatste zinsneden van art. 44 zijn hierbij van toepassing.

ART. 49. In art. 180 vervalt de aanhaling van art. 175.

ART. 50. De vierde zinsnede van art. 181 wordt gelezen als volgt:
3°. die niet aan de oproeping ter inlijving hebben voldaan.

ART. 51. In art. 182 vervalt de aanhaling van art. 175.

ART. 52. Art. 184 wordt gelezen als volgt:

Met boete van *f* 25 tot *f* 100 en gevangenisstraf van drie dagen tot eene maand, te zamen of afzonderlijk, wordt gestraft:

- 1°. hij, die zonder voldoende reden, ter beoordeeling van den regter, niet overeenkomstig art. 57 voor den burgemeester of Gedeputeerde Staten is verscheuen;
- 2°. hij, die zonder voldoende reden, ter beoordeeling van den regter, niet aan de oproeping ter inhijving heeft voldaan.

ART. 53. De laatste zinsnede van art. 187 vervalt.

ART. 54. Achter art. 187 wordt een nieuw artikel ingevoegd, aldus luidende:

Met boete van *f* 50 tot *f* 200 en gevangenisstraf van zes maanden tot twee jaren, te zamen of afzonderlijk, wordt gestraft degene, op wiens te kwader trouw afgelegde getuigenis een bewijsstuk of eene verklaring volgens de wetten betreffende de nationale militie vereischt of toegelaten, is afgegeven, zoo dat bewijsstuk of die verklaring bevonden wordt met de waarheid strijdig te zijn. Met dezelfde straf wordt gestraft degene, die des bewust van zoodanig met de waarheid strijdig bewijsstuk of verklaring gebruik zal hebben gemaakt.

Overgangsbepalingen.

ART. 55. Art. 190 vervalt en wordt vervangen door de zes volgende artikelen:

Art. a. Vrijstelling wegens broederdienst wordt verleend, wanneer de broeder van den loteling vóór het in werking treden dezer wet:

1°. zijn vijfjarigen diensttijd heeft doen volbrengen of aanvullen door plaatsvervanging;

2°. een plaatsvervanger heeft gesteld, die in een van de gevallen verkeert, omschreven in 1°, 4°, 5°. en 6°. van art. 50 der wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72).

Art. b. Dienst als plaatsvervanger of nommervervisselaar geldt niet tot vrijstelling van den broeder van hem, die als zoodanig optrad.

Art. c. De artt. 67, 68 en 73 der wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72) blijven gelden ten aanzien van plaatsvervangers en nommervervisselaars vóór het in werking treden der tegenwoordige wet ingelijfd.

Art. d. De lotelingen, die krachtens art. 115 der wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72) zijn ingelijfd, behouden, zulks verlangende, het recht op ontslag bij art. 173 van die wet toegekend in de gevallen, voorzien bij de derde en vijfde zinsnede van dat artikel.

Art. e. De wijzigingen in de artt. 123 en 124 der wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72) gebragt, gelden niet voor plaatsvervangers, vóór het in werking treden der tegenwoordige wet ingelijfd.

Art. f. De tekst der wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72) wordt, zoo als die door de tegenwoordige wet gewijzigd is, van Onzentwege andermaal in het *Staatsblad* geplaatst.

ART. 56. Deze wet treedt in werking met 1°. Januarij 1873.

MEMORIE VAN TOELICHTING.

§ 1. Het maximum van sterkte der militie volgens de wet van 1861, na aftrek van 3000 man voor de dienst ter zee, 52,000 voor die te land, zou ook nu nog voldoende zijn, indien dat cijfer werkelijk verkregen wierd. Doch dit is, bij beperking eener jaarlijksche ligting tot 11,000 man, onmogelijk. De in dienst zijnde ligtingen toch ondergaan voortdurend vermindering, door overgang van miliciens bij de zeemagt en de koloniale troepen, door overlijden, door ontslag wegens, na de inhijving, bekomen lichaamsgebreken, door desertie en door strafregterlijke veroordelingen, welke verwijdering uit de dienst ten gevolge hebben. Uit de hierbij overgelegde gedetailleerde opgave blijkt, dat die vermindering in de vijf jaren ruim 14 per

cent bedraagt. Daar ook de sterkte der zeemilitie in bijna gelijke reden afneemt, zal men, ter bereiking van het maximum van 55,000 man, jaarlijks ongeveer 13,000 miliciens moeten kunnen ligen. Vijf ligitingen van dat cijfer zullen dan eene sterkte opleveren van 65,000 man.

Trekt men hiervan af 14 per cent voor vermindering welke de in dienst zijnde ligitingen hebben ondergaan 9,100 „
dan blijven over 55,900 man.

Daar nu door buitengewone sterfte of andere omstandigheden het verloop der ligitingen de 14 per cent zou kunnen overtreffen, is het maximum in art. 2 der wet op geen lager cijfer dan 13,000 man te stellen.

Het grooter aantal miliciens zal intusschen weinig hooger uitgaven vorderen dan bij eene ligiting van 11,000 man noodig waren. De miliciens toch kunnen, wat den tijd voor hunne eerste oefening betreft, in twee kategoriën worden verdeeld, waarvan de eene korter tijd tot eerste oefening onder de wapenen wordt gehouden, en het mogelijk wordt een grooter aantal manschappen te kleeden en te oefenen, zonder voor het geheel de jaarlijksche uitgaven aanmerkelijk op te voeren.

§ 2. Dat de voorgestelde verhooging van het maximum der jaarlijksche ligitingen den druk der militie voor de ingezetenen niet bovenmatig zal verzwaren, wordt door de navolgende opgave van de uitkomsten der sedert de invoering der tegenwoordige militiewet gedane ligitingen aangetoond.

Jaar der ligiting.	Getal militiepligtigen.	Getal vrijgestelden.	Getal beschikbaar gebleven lotelingen.	Bedrag der ligiting.	Getal lotelingen door hun getrokken nummer buiten oproeping gebleven.	Gezamenlijk getal der vrijgestelden en door hun getrokken nummer, buiten oproeping gebleven.
1863	31,893	14,606	17,287	8,800	8,487	23,093
1864	32,724	14,988	17,736	9,400	8,336	23,324
1865	31,726	14,474	17,252	10,400	6,852	21,326
1866	28,194	13,215	14,979	10,600	4,379	17,594
1867	26,866	13,027	13,839	11,000	2,839	15,866
1868	29,861	14,691	15,170	11,000	4,170	18,861
1869	33,962	17,136	16,826	11,000	5,826	22,962
1870	34,086	17,377	16,709	11,000	5,709	23,086

De ligitingen van 1866, 1867 en 1868 hebben minder gunstige uitkomsten dan die der drie voorgaande jaren en die van 1869 en 1870 opgeleverd.

Het kleiner getal militiepligtigen in 1866—1868, een gevolg van het minder aantal levend geboren kinderen van het mannelijk geslacht in 1846, 1847 en 1848, is hiervan de oorzaak. Dat aantal is echter in volgende jaren aanmerkelijk toegenomen, gelijk de onderstaande opgaven aantoonen.

Levend geboren kinderen van het mannelijk geslacht:

in 1845	53,272	in 1854	53,467	in 1862	58,043
„ 1846	49,131	„ 1855	53,036	„ 1863	64,311
„ 1847	45,013	„ 1856	54,480	„ 1864	63,430
„ 1848	47,419	„ 1857	57,940	„ 1865	65,011
„ 1849	53,438	„ 1858	54,809	„ 1866	64,234
„ 1850	54,145	„ 1859	59,307	„ 1867	65,165
„ 1851	54,994	„ 1860	54,486	„ 1868	64,701
„ 1852	56,475	„ 1861	61,100	„ 1869	63,358
„ 1853	53,563.				

Ofschoon uit deze cijfers blijkt, dat de bevolking voortdurend toeneemt, en derhalve de verhooging der jaarlijksche ligting tot een maximum van 13,000 man, over het geheele Rijk berekend, geen te groot bezwaar voor de militiepligtigen zal opleveren, zou echter, gelijk de ondervinding heeft aangetoond, de verdeeling van het aantal te ligten manschappen, over de provinciën en de gemeenten, eenig tekort op de ligting kunnen veroorzaken. Sommige, vooral kleine gemeenten, waar het getal ingeschrevenen en dat der vrijgestelden in min gunstige evenredigheid stond, hebben in de afgelopen jaren haar aandeel in de ligting niet voltallig kunnen leveren.

Het daardoor ontstaan tekort bedroeg:

op de ligting van 1863, ad	8,800 man,	22 man;
" " " " 1864, "	9,400 "	29 "
" " " " 1865, "	10,400 "	63 "
" " " " 1866, "	10,600 "	139 "
" " " " 1867, "	11,000 "	262 "
" " " " 1868, "	11,000 "	124 "
" " " " 1869, "	11,000 "	57 "
" " " " 1860, "	11,000 "	70 "

Bij verhooging der jaarlijksche ligting zouden die tekorten menigvuldig kunnen voorkomen, en daartegen dient gewaakt te worden. De slotbepaling van art. 3 der wet van 1861, aldus luidende: „Ter bepaling van dat aandeel kunnen, zoo noodig, twee of meer gemeenten, voor elke ligting afzonderlijk, door Gedeputeerde Staten worden zamengevoegd”, heeft wel de strekking om tekorten op de ligting zooveel mogelijk te verhoeden, doch in alle provinciën, eene enkele uitgezonderd, waar dan ook in slechts een der genoemde jaren een tekort van niet meer dan één man is voorgekomen, gaven Gedeputeerde Staten eene hoogst spaarzame, ja onvoldoende toepassing aan deze facultatieve bepaling. Een aanzoek der Regering tot uitbreiding heeft niet gebaat.

Om derhalve, zoo noodig, 2000 man meer, alzoo 13,000 man jaarlijks te kunnen ligten, behoort in de eerste plaats de zamenvoeging van gemeenten, gelijk in art. 2 van het wetsontwerp is voorgesteld, op ruimer schaal verplichtend gemaakt en voorts vrijstelling van de militie eenigermate beperkt te worden. Deze beperking behoeft echter niet verder te worden uitgestrekt, dan tot die wegens broederdienst, wanneer het getal broeders oneven is. In de vijf laatst verloopene jaren (1866—1870) werden jaarlijks gemiddeld niet minder dan 6331 lotelingen wegens broederdienst vrijgesteld. Aan de grootere helft van een oneven getal broeders verleent de wet vrijstelling. Wordt deze tot de kleinere helft beperkt, dan zal, gelijk uit de na te melden berekening blijkt, jaarlijks een getal van ruim 2700 lotelingen meer voor de dienst aangewezen en het doel bereikt worden.

Gesteld namelijk, de helft van het voorschreven getal van 6331 wegens broederdienst jaarlijks vrijgestelde lotelingen behoore tot gezinuen, waar het getal zonen oneven is, dan zullen de vrijstellingen wegens broederdienst eene vermindering ondergaan van..... 3165

Van dit getal afgetrokken $\frac{1}{3}$ voor vrijstelling, te verleen wegens gemis van de gevorderde lengte of uithoofde van ziekelijke gesteldheid of gebreken, p. m..... 400

Vermindering der jaarlijksche vrijstellingen..... 2765

Desniettemin zal van de zonen in elk gezin altijd ten minste een van de dienst bevrijd en voor zijne familie behouden blijven. Met inkrimping der vrijstellingen verder te gaan, is ter bereiking van het doel niet vereicht. De vrijstelling, door de wet aan den eenigen wettigen zoon toegekend, eene vrijstelling, waarvoor billijke grond bestaat, kan derhalve behouden blijven. Voor beperking dezer vrijstelling ware ook moeilijk een redelijke en in de praktijk met juistheid toe te passen maatstaf te vinden.

§ 3. Van niet minder belang, dan verhooging van de getalsterkte der militie, is het verbeteren van het zedelijk en verstandelijk gehalte dier wapenmagt. Tot dusver zijn mannen van beschaving, kennis en verstandontwikkeling slechts in gering

aantal in hare gelederen aanwezig. Dit kan geen bevreemding wekken, daar zoowel de vermogenden, als zij wier geldmiddelen het noode toelaten, hunne zonen aan de militiedienst onttrekken, en die aan een plaatsvervanger of nommerverwisselaar opdragen.

Van de ruime gelegenheid, door de bestaande wet aan de lotelingen geopend, om zich van het persoonlijk vervullen van hun dienstplicht te ontslaan, wordt zeer veel gebruik gemaakt. Nagenoeg een vijfde gedeelte van de militie bestaat uit plaatsvervangers en nommerverwisselaars, zoo als onderstaande opgave over de jaren, na het in werking treden der tegenwoordige militiewet, leert.

Ligting.	Getal lotelingen bij de militie te land in te lijven.	Getal ingelijfde plaatsvervangers.	Getal ingelijfde nommerverwisselaars.	Totaal der beide laatste kolommen.
1863	8,500	1287	599	1886
1864	9,000	1323	655	1978
1865	10,000	1488	615	2103
1866	10,100	1605	586	2191
1867	10,500	1784	485	2269
1868	10,400	1563	592	2155
1869	10,400	1409	755	2164
1870	10,400	1496	685	2181

Vervanging in de dienst wordt den lotelingen gemakkelijk gemaakt door maatschappijen en zoogenaamde commissionairs, die, in het bezorgen van plaatsvervangers en nommerverwisselaars slechts geldelijk voordeel zoekende, meestal in de keuze der personen niet zeer kiesch zijn, evenmin in de middelen om hen aan te werven en over te halen. Het meerendeel dezer manschappen behoort tot die volksklasse, welker zedelijkheid en verstandsontwikkeling op zeer lagen trap staan, en welk een nadeelige invloed hierdoor op het gehalte der militie wordt uitgeoefend, is daaruit af te leiden, dat het zelfs moeilijk is onder de miliciens personen te vinden, geschikt om van elke ligting tot een getal van slechts twee per compagnie voor den graad van korporaal te worden opgeleid. Zoo zamengesteld, kan de militie de gewichtige taak, welke de landsverdediging haar oplegt, niet naar eisch volbrengen. Daartoe schijnt noodig, dat ook de meer ontwikkelde mannen in de gelederen der militie worden opgenomen.

Het behoud van de nommerverwisseling, soms voorgesteld door hen, die de bedenkingen tegen de plaatsvervanging moesten toegeven, zou grootendeels de beoogde verbetering van het gehalte der militie doen missen.

De nommerverwisseling toch is het gemakkelijkste en minst kostbare middel van vervanging in de dienst. Daaraan is geen aansprakelijkheid voor den optredenden persoon verbonden. Alleen de overweging, dat de dienst van een nommerverwisselaar geen vrijstelling verzekert aan een opvolgenden broeder van den loting, heeft belet, dat van dit middel meer dan tot dusver gebruik gemaakt en aan plaatsvervanging de voorkeur gegeven werd. Thans worden er jaarlijks 500 à 600 nommerverwisselaars bij de korpsen ingelijfd. Wordt alleen de plaatsvervanging afgeschaft en de nommerverwisseling behouden, dan is het te verwachten, dat de 2000 lotelingen van iedere ligting, die niet in persoon verlangen te dienen, zich daarvan, door het stellen van een nommerverwisselaar, zullen ontslaan. Dat stof voorhanden zal zijn, is meer dan waarschijnlijk, daar jaarlijks een aanmerkelijk getal lotelingen van de dienst wordt vrijgesteld of buiten oproeping blijft. Dit getal bedroeg bij de ligting van 1870, aan vrijgestelden als eenige zoon of wegens broederdienst, 11,095, en

bovendien bleven nog 5709 lotelingen, van wege hun getrokken nummer, buiten oproeping. Er waren dus van die liting niet minder dan 16,804 mannen, die, overeenkomstig de wet, bevoegd waren voor andere lotelingen als nommervwisselaar op te treden, tegen 2181 lotelingen, die zich in de dienst deden vervangen. Verhoogde, zoo als te voorzien ware, de beperkte bevoegdheid, om alleen uit die eene categorie de personen te kiezen, door wie lotelingen hunne dienstverplichtingen zouden kunnen doen waarnemen, de kosten der vervanging, dan zou het behoud der nommervwisseling ten bate der meer gegoeden komen, en het doel, om ook die klasse in de militia te zien verschijnen, doen missen. Wordt alle vervanging uitgesloten, dan zullen weldra kundige en ontwikkelde jongelieden zich voordoen, die in korten tijd tot korporaal en onderofficier zijn op te leiden. Het zal dan mogelijk worden, het permanente kader van het leger te verminderen, waarvan bezuiniging op de uitgaven van het Departement van Oorlog het gevolg zal wezen. Eerst dan is voor Nederland, in verband met de financiële krachten van den Staat, eene voldoende krijgsmagt zamen te stellen. Wanneer jongelingen uit iederen stand der maatschappij gezamenlijk in de gelederen dienen, zal welligt het leger meer populair en hooger geschat worden. Voor de schutterijen zullen ligter dan tot dusverre, bekwame officieren en verder kader te vinden zijn. De zedelijke en militaire waarde van beide, schutterijen en leger, zal kunnen rijzen.

Ten einde, bij het opheffen der bevoegdheid tot vervanging, de bezwaren te verminderen aan de persoonlijke dienst verbonden, ware voor de lotelingen de gelegenheid open te stellen om hun dienstpligt te vervullen op eene wijze, en meer doeltreffend en aangename tevens. Daartoe strekken de wijzigingen in artt. 34 en 35 van het ontwerp voorgesteld. De meening is, voor de militaire opleiding en verdere behandeling van de miliciens, die van de daarbij gegeven bevoegdheid gebruik maken, bijzondere bepalingen vast te stellen, die hoofdzakelijk op de volgende zouden nederkomen.

Toelating. Ieder loteling of vrijwilliger voor de militia, die gebruik wenschte te maken van de bevoegdheid, verleend in art. 121 der wet, behoort vóór 15 April van het jaar waarin hij ingelijfd moet worden, schriftelijk zijn verlangen kenbaar te maken aan den Minister van Oorlog, onder opgave van het corps waarbij en de garnizoensplaats waarin hij bij voorkeur zijne dienst zou wenschen te vervullen. Die aanvraag kan eveneens geschieden door zijn vader of voogd, en is almede noodig, omdat bij de troepen te paard en de vestingartillerie slechts een beperkt getal van die jongelieden geplaatst kunnen worden. Zij ontvangen kennisgeving van hunne plaatsing en melden zich tusschen 1 en 15 Mei aan bij den kommanderenden officier van het corps waarbij zij zijn ingedeeld.

Kleeding. Zij moeten zich voorzien van alle kleedingstukken welke voor den soldaat zijn voorgeschreven. Zij kunnen die zelve aanschaffen of tegen betaling ontvangen uit 's Rijks magazijnen.

De kleedingstukken moeten overeenkomstig de bestaande modellen zijn; doch het wordt hun vrijgelaten fijner laken te nemen.

Zij dragen de kwartiermuts voor de onderofficieren voorgeschreven.

Onderhoud. Zij zorgen voor eigen woning en voeding, zoolang de troep waarbij zij dienen in het garnizoen blijft.

Op marsch en in de kantonnementen worden zij van Rijkswege verpleegd. Hetzelfde geschiedt wanneer zij in een Rijks- of garnizoenshospitaal zijn opgenomen.

Opleiding. De kompagnies-kommandanten worden speciaal belast met hunne praktische vorming en opleiding. Bij ieder bataillon wordt een officier voor hun theoretisch onderrigt aangewezen. Hun rekrutentijd duurt in den regel zes weken. Na dien tijd gaan zij over in de kompagnie, ten einde de gewone dienst te verrigten; zij zijn echter vrij van corvées en werkbeurten; zij doen slechts zooveel wachtbeurten als noodig is om hun die dienst behoorlijk te leeren. Dagelijks wordt door den officier, met hun theoretisch onderrigt belast, theorie met hen gehouden. Hunne opleiding dient zoodanig geregeld te worden, dat, zonder in het minst hunne militaire vorming te verwaarloozen, hun echter zooveel mogelijk tijd worde gelaten om zich aan hunne

studien of beroepsbezigheden te wijden. In de akademiesteden worden de oefeningen zooveel mogelijk zoodanig geregeld, dat de studenten hunne colleges kunnen bijwonen.

Bevoordering. Nadat zij zes maanden bij het leger hebben doorgebracht en zich gedurende dien tijd goed hebben gedragen, kunnen zij tot een examen worden toegelaten ter bekoming van den graad, hetzij van korporaal of onderofficier. De vereischten voor dat examen zijn dezelfde als voor een gewoon onderofficier of korporaal. Nadat zij tien maanden in dienst zijn geweest, kunnen zij tot een examen voor militie-officier worden toegelaten. Gelijktijdig kunnen zij, die nog korporaal zijn, een examen voor den graad sergeant afleggen. Voldoen de eerste aan het examen voor den rang van 2den luitenant bij het leger, volgens het vastgestelde programma, welligt, wat enkele vakken betreft, te wijzigen, dan worden zij aangesteld tot militie-officier en zijn zij gehouden, minstens nog eenmaal gedurende hun diensttijd, zes weken als officier dienst te doen. In de schutterij treden zij dadelijk als luitenant op, of worden à la suite geplaatst. Hetzelfde geschiedt met de onderofficieren in hunnen graad.

Art. 1, 2 en 3 zijn reeds in de voorafgaande algemeene beschouwingen toegelicht.

Art. 4. Vóór 1866 werden geene vrijwillige verbindtenissen bij het leger toegelaten voor minder dan zes jaren. Van daar gelijke tijdsbepaling in art. 9 der militiewet. Sedert echter kunnen, volgens Zijner Majesteits besluit van 14 September 1866, n°. 68, vrijwillige verbindtenissen voor slechts drie jaren, in sommige gevallen voor nog korteren tijd, bij het leger hier te lande worden aangegaan. In overeenstemming daarmede behoort de tijdsbepaling in art. 9 der wet te vervallen, zullen niet de ingeschrevenen voor en de ingelijfdcn bij de militie van deze gunstige bepaling uitgesloten blijven. De vordering tot verkorting van den te vervullen militiediensttijd, welke men op eene vrijwillige verbindtenis voor minder dan vijf jaren zou kunnen gronden, behoort te worden voorgekomen. Daartoe strekt de voorgestelde nieuwe slotbepaling

Art. 5. Art. 10 der militiewet stelt wel vrij van de kosten van zegel, registratie en legalisatie van alle volgens die wet over te leggen stukken, doch niet van de formaliteit der registratie. Het kan de meening niet zijn, die stukken aan deze formaliteit, welke hier nutteloos is, te onderwerpen, noch van dezen vrijdom uit te zonderen de stukken, waaryan de overlegging, schoon niet regstreeks bij de wet, echter bij de te harer uitvoering gegeven voorschriften gevorderd wordt.

Art. 7. In de bijgevoegde zinsnede de wet van 1 Mei 1863 (*Staatsblad* n°. 44) overgenomen.

Art. 8. Art., 39, 1°., spreekt alleen van verzuim der betrokken overheid of van de in art. 24 bedoelde personen. Er kon twijfel ontstaan of het artikel, in strikten zin opgevat, wel ware toe te passen, wanneer er geen verzuim was begaan, maar eene vergissing had plaats gegrepen. Het laatste is meestal het geval.

Art. 9. De houder van het hoogste der in dienst gestelde nummers, die uit de dienst moet worden ontslagen, kan reeds een geruimen tijd hebben gediend, althans, 't geen dikwerf het geval is, zijn eerste dienstjaar, gedurende 't welk hij tot oefening onder de wapenen werd gehouden, geëindigd hebben. Heeft zijne dienst echter geene volle drie jaren geduurd, dan geldt deze, volgens art. 50, 60., der wet, niet tot vrijstelling van zijn broeder. Alle zonen van een gezin kunnen daardoor in het geval komen van tot de dienst te worden opgeroepen. Het regt op ontslag, door de wet uit het oogpunt van billijkheid toegekend, onttaardt alzoo in vele gevallen in een wezenlijk nadeel voor de familie.

Zal de wet derhalve in dit opzigt aan hare bedoeling beantwoorden, dan behoort aan den betrokken loteling te worden vrijgelaten, van het regt op ontslag, dat de wet hem toekent, af te zien.

Art. 10. 's Konings bevoegdheid, om het geneeskundig onderzoek van geschiktheid voor de krijgslidn dienst te regelen, is in de wet gevestigd.

Art. 11, 2de zinsnede. Het geval kan voorkomen, dat een of meer zonen van een gezin, als vreemdelingen, volgens de slotbepaling van art. 15 der wet van 19 Augustus 1861, hier te lande niet militieplichtig zijn, en dat daarentegen een of meer

hunner broeders tot de militiepligtige ingezetenen behooren. De vraag, die zich reeds voordeed, of de eersten, bij toepassing der militiewet, onder het getal broeders mederekenen, lost de wet niet op. Door de voorgestelde bepaling zal deze twijfel worden weggenomen. Daar de Staat geen dienst van den niet militiepligtigen vreemdeling vergt, is het redelijk, dat deze niet onder het getal der hier te lande militiepligtige zonen geteld worde, te meer daar hij welligt in den vreemden Staat, waartoe hij behoort, dienstplichten vervult of nog te vervullen heeft.

4de en 5de zinsneden. De slotbepaling van art. 49 der wet van 1861 heeft tot moeilijkheden aanleiding gegeven, wegens de daarbij aan broeders in hetzelfde jaar geboren, verleende bevoegdheid om, met opzicht tot den gestelden regel van vrijstelling en aanwijzing voor de dienst van een of meer hunner, onderling anders overeen te komen. Tweelingbroeders namelijk, van deze bevoegdheid gebruik makende, kwamen onderling overeen, dat hij, die het laagste nummer had getrokken, vrijgesteld en de andere die het hoogste en vermoedelijk buiten oproeping blijvende nummer trok, voor de dienst zou worden aangewezen, ten einde zoo doende, tegen de bedoeling der wet, beiden van de dienst bevrijd bleven. De wet mag zoodanig misbruik niet mogelijk maken. De bevoegdheid van den eenen broeder om voor den anderen te dienen, is evenwel behouden.

Art. 12. In verband met de wijziging, in art. 4 voorgesteld, behoort te worden voorgekomen, dat vrijstelling worde verleend aan den broeder van hem, die eene vrijwillige verbindtenis voor minder dan vijf jaren aanging.

Art. 13. Door afschaffing der plaatsvervanging en nommerverwisseling vervalt punt 6 van art. 51. Dat de dienst van hem, die als plaatsvervanger of nommerverwisselaar onder de thans bestaande wet optrad, in aanmerking zou komen tot vrijstelling van zijnen broeder, wordt door art. 6. der in dit ontwerp opgenomen overgangsbepalingen belet.

Art. 15. De voorgestelde wijziging strekt tot wegneming van allen twijfel omtrent het tijdstip, waarop eene reden van vrijstelling moet bestaan en deze aan te vragen is.

Art. 18. De tweede zitting van den militieraad is voornamelijk bestemd tot het doen van uitspraak omtrent hen, die als plaatsvervanger of nommerverwisselaar verlangen op te treden. Wordt vervanging in de dienst niet langer toegelaten, dan zal het in den regel niet noodig zijn, dat de militieraad meer dan eene zitting houde. Bevoegdheid om eene tweede zitting te houden tot het doen van uitspraak omtrent onafgedaan gebleven zaken, behoort evenwel te bestaan.

Art. 19. Tot onderzoek van de lichamelijke geschiktheid voor de dienst ook van de in 3°. bedoelde lotelingen is hun verschijnen voor den militieraad noodzakelijk.

Art. 20. De voorgestelde slotbepaling zal een bezwaar wegnemen, dat de toepassing van art. 89 der wet heeft ontmoet.

Artt. 23 en 29. Bij de artt. 97 en 103 der wet van 1861 is de bevoegdheid van appèl aan Gedeputeerde Staten en aan den Koning beperkt tot den loteling wien de uitspraak geldt, of wiens nummer ten gevolge van de uitspraak zou worden opgeroepen, of wel die, reeds ingelijfd zijnde, ten gevolge van de uitspraak niet uit de dienst zou worden ontslagen. Niet enkel de dadelijk opgeroepen, maar ook degenen, met wie dit nog niet het geval is, hebben belang bij de uitspraak. Lotelingen, aanvankelijk niet aan de beurt van oproeping gekomen, kunnen ten gevolge van nadere afkeuring van reeds ingelijfden, volgens art. 116 der wet van 1861, later, nadat de termijn van appèl reeds lang verstreken is, nog krachtens art. 117 worden opgeroepen. Gedurende den loop van den termijn waren zij niet bevoegd te appelleren, en nu zij door hunne oproeping bevoegd zouden worden, is de termijn verstreken. Regt en billijkheid eischen, dat de lotelingen, die, ofschoon niet in de reeks der dadelijk op te roepen mannen volgens art. 111 der wet vallende, echter later nog in de termen van oproeping kunnen komen, niet aldus van het regt van appèl verstoken zijn.

Art. 24. Dat Gedeputeerde Staten in beroep slechts te oordeelen hebben over de vraag, of de militieraad omtrent de bij hem ingebrachte vordering eene juiste uit-

spraak gedaan hebbe, is volgens de Memorie van Toelichting de meening der wet: waarvoor als grond wordt opgegeven, dat het toekennen der bevoegdheid aan den loteling om bij Gedeputeerde Staten redenen van vrijstelling te doen gelden, die niet bij den militieraad zijn ingebracht, aanleiding zou geven tot vele misbruiken, daar het alsdan aan lotelingen geheel zou vrijgelaten zijn, met het aanvragen van vrijstelling te wachten, waardoor veel verwarring zou kunnen ontstaan. In art. 98 is echter de meening van den wetgever niet duidelijk omschreven. De voorgestelde aanvulling van dat artikel strekt om het juiste beginsel te doen uitkomen.

Mogen de bezwaarschriften, bij Gedeputeerde Staten in te dienen, volgens art. 99 der wet, op ongezegeld papier worden geschreven, zoo behoort dit insgelijks te kunnen geschieden met de verzoekschriften aan den Koning tot instelling van het hooger beroep.

Artt. 25, 26, 27 en 28. De regtspraak van Gedeputeerde Staten geregeld op den voet van het voorstel in het wetsontwerp tot regeling der schutterijen van 1864, en in overeenstemming met de behandeling van de geschillen van bestuur bij den Raad van State.

Art. 31. Art. 115 werd in de militiewet opgenomen om het voltallig maken van elke jaarlijksche ligting zooveel mogelijk te verzekeren, wat bij de enge grenzen, aan de getalsterkte der militie gesteld, noodzakelijk was. Die uitkomst is dan ook verkregen, maar niet zonder aanmerkelijk bezwaar voor de lotelingen.

Behalve de hardheid die er in gelegen is dat de eene loteling voor het achterblijven van den ander moet boeten, blijven door deze bepaling vele lotelingen, die door hun getrokken nommer aanvankelijk niet aan de beurt van oproeping kwamen, nog tot 1 Augustus van het lotingsjaar aan eene oproeping ter inlijving blootgesteld, hetgeen velen, vooral zeelieden, in de uitoefening van hun beroep belemmert. Zij, die voor achtergebleven lotelingen zijn ingelijfd, worden veelal korten tijd, maar soms ook een of meer jaren na hunne inlijving, door het opkomen van hen wier plaatsen zij vervuld hebben, krachtens art. 173 weder uit de dienst ontslagen, zonder dat hunne volbragte dienst, zoo deze korter dan drie jaren duurde, volgens art. 50, 6°, aanspraak op vrijstelling van eenen broeder geeft. Hieruit is reeds voortgevloeid, dat twee zonen uit een gezin achtereenvolgens beiden tot de militiedienst zijn geroepen, iets wat niet in de bedoeling van den wetgever lag. Het leger wordt ook door de inlijving van lotelingen, die kort daarna weder worden ontslagen, niet gebaat, maar integendeel leveren de veelvuldige mutatiën, die aanhoudend uit art. 115, in verband met de drie laatste zinsneden van art. 173 ontstaan, in meer dan één opzigt nadeel op. Veelzijdige bezwaren en klagten zijn tegen deze wetsbepaling, vooral in zeelplaatsen, waar zij menigvuldig toepassing vindt en bovenmatig drukt, gerezen, en het waren voornamelijk 's Konings Commissarissen in onderscheidene provinciën, welke op hare ongunstige werking de aandacht vestigden en bij herhaling op de intrekking van art. 115 der militiewet aandrongen.

Het getal achterblijvende lotelingen is gemiddeld op 150 voor elke jaarlijksche ligting te stellen; de meesten komen echter in den loop van dat jaar op; slechts weinigen blijven voortdurend weg.

Wordt het maximum der jaarlijksche ligting met 2000 man verhoogd, dan is er te minder bezwaar tegen de intrekking van dit artikel.

Art. 32. De voorgestelde wijziging vloeit voort uit het vervallen van art. 71 der wet.

Artt. 34 en 35. Voor de toelichting dezer artikelen wordt verwezen naar het laatste gedeelte van § 3 der algemeene beschouwingen.

Art. 36. Eerste zinsnede. De voorgestelde redactie van art. 122 der wet is meer in overeenstemming met de laatste zinsnede van art. 183 der Grondwet.

Tweede zinsnede. Voor hen, die, bij hun in dienst treden, door het afleggen van een vast te stellen examen, blijken geven van de reeds verkregen bekwaamheid in de behandeling der wapenen en de exercitie-reglementen, is de oefeningstijd zonder na-deel voor de dienst te verkorten. Welligt wordt daardoor bij jongelieden de lust opgewekt om zich vóór hunne militiepligtigheid in den wapenhandel en het schieten te oefenen.

Artt. 37 en 38. Afschaffing der plaatsvervangings maakt de voorgestelde wijzigingen van de artt. 123 en 124 der wet noodig.

Voor de meeste jongelieden, die gebruik maken van de bevoegdheid, bij de voorgestelde nieuwe slotbepaling van art. 121 bedoeld, zal eene tijdruimte van twaalf maanden wel vereischt zijn om hen tot bruikbare militie-onderofficieren te vormen. De Koning zou derhalve krachtens art. 122 der wet hun eersten oefeningstijd op een jaar kunnen bepalen. In dit geval zouden zij langer onder de wapenen worden gehouden dan de overige lotelingen, die niet voor het in dienst te blijven zevende deel, in art. 123 bedoeld, zijn bestemd en voor wie de eerste oefeningstijd laatstelijk op acht maanden gesteld was. Daar evenwel de lotelingen, tot het blijvend gedeelte behorende, veertien maanden in werkelijke dienst doorbrengen, zouden zij vroeger dan dezen met verlof worden gezonden. Het ware dus volkomen billijk, voor de lotelingen, die van de genoemde bevoegdheid gebruik maken, een oefeningstijd van twaalf maanden te stellen, doch alsdan behooren zij niet in het in dienst blijvend gedeelte begrepen te worden.

Art. 39. De beperkende bepaling, vervat in de laatste zinsnede van art. 129 der wet, heeft voornamelijk ten doel de dienst bij de zeemilitie aan te moedigen en het deel der ligting, voor die dienst noodig, te verkrijgen, waaromtrent bij de zamenstelling der wet geene voldoende zekerheid bestond. De ondervinding heeft echter aangetoond, dat de lust om bij de zeemilitie te dienen en de daaraan verbonden voordeelen te genieten met elk jaar aanmerkelijk toeneemt. Het aantal lotelingen, dat zich voor de zeemilitie heeft aangemeld, bedroeg:

in 1863.....	251	in 1867.....	676
„ 1864.....	338	„ 1868.....	861
„ 1865.....	496	„ 1869.....	1043
„ 1866.....	546	„ 1770.....	1305

Jaarlijks kunnen echter, volgens art. 5 der wet, hoogstens 600 lotelingen voor de dienst ter zee bestemd worden. Meermalen deed zich het geval voor, dat een loteling, zeilmaker, scheepstimmerman of machinist van beroep, die nimmer het beroep van zeevarende had uitgeoefend, verlangde in die hoedanigheid eene verbindtenis tot het doen eener zeereis aan te gaan en daardoor levensonderhoud te vinden. Bij eene strikte toepassing van de slotbepaling van art. 129 der wet, kon hem daartoe de vergunning niet verleend worden. Zoowel het belang van zoodanige lotelingen als dat der koopvaardijvaart maakt het wenschelijk deze beperkende bepaling op te heffen.

Art. 40. Het is dikwerf voorgekomen, dat een verlofganger door omstandigheden, van zijn wil onafhankelijk, niet voldeed aan art. 133 of 134 der wet. De imperative bepaling van art. 137 vorderde niettemin zijne oproeping, en dat hij gedurende drie maanden in werkelijke dienst wierd gehouden. De billijkheid vordert de toepassing van het artikel van de omstandigheden te laten afhangen.

Art. 41. De redactie van de eerste zinsnede van art. 153 der wet in overeenstemming gebragt met de voorgestelde gewijzigde redactie van art. 122.

Art. 42. Het vaste korps matrozen bij de zcemagt en de straffen op die scheepelingen van toepassing zijn ingesteld bij Koninklijk besluit. De tweede zinsnede van art. 155 der wet heeft dus wettelijk geene waarde. De bedoeling des wetgevers was, voor de zeemilitieciens wegens correctionele overtredingen de lijfstraffen af te schaffen; zij behoort in de wet te worden uitgedrukt. Van daar de voorgestelde wijzigingen van de beide eerste zinsneden. De aanhaling in de eerste zinsnede van de wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 96) schijnt als overbodig te kunnen vervallen. Wierd ze behouden, dan zou ook de wet van 17 September 1870 (*Staatsblad* n°. 162) niet alleen in art. 155, maar ook in art. 130 der wet moeten aangehaald worden.

Art. 43. Tweede zinsnede. Verzuim van aangifte ter inschrijving in het jaar, waarin zij had moeten geschieden, wordt in de meeste gevallen begaan door vergissing omtrent het jaar van geboorte. De imperative bepaling van art. 165 der wet, dat de als nalatige ter inschrijving ingelijfde gedurende de twee eerste jaren onder de wapenen wordt gehouden, is zeer hard, wanneer het verzuim niet te kwadertrouw is be-

gaan. De thans ontbrekende bevoegdheid om hem, ten aanzien van het verlof, met de gewone lotelingen te kunnen gelijk stellen, schijnt uit dien hoofde niet meer dan billijk.

Vierde zinsnede. Met opzigt tot de hier bijgevoegde woorden „zulks verlangende” wordt verwezen naar de toelichting ad art. 9.

Artt. 44 en 50. Komt art. 174 der wet, door afschaffing der plaatsvervanging en nommerverwisseling, te vervallen, desgelijks de aanhaling van dat artikel in art. 172 en in n°. 3 van art. 181. Ook de aanhaling in die beide artikelen van art. 111 is niet alleen overbodig, maar zou tot eene min juiste toepassing aanleiding kunnen geven, daar in meer andere artikelen dan in art. 111, zoo als in artt. 46, 58 en 117 der wet, inlijving of oproeping wordt bevolen.

Art. 45. Wordt art. 115 der wet ingetrokken, dan vervallen daardoor de drie laatste zinsneden van art. 173.

Art. 46. De wet van 22 April 1864 (*Staatsblad* n°. 22) overgenomen, met bijvoeging van „den vrijwilliger.”

Art. 48. Gevolg van het vervallen van art. 71.

Art. 52. De voorgestelde wijziging heeft de billijke strekking, dat niet in elk geval van verzuim straf van geldboete moet worden opgelegd, maar de regter kan vrijspreken wanneer hij oordeelt dat het verzuim door voldoende redenen wordt geregtvaardigd.

Art. 54. Art. 49 der wet van 27 April 1820 (*Staatsblad* n°. 11) bevatte eene strafbepaling tegen hen, op wier getuigenis attesten of certificaten in zake de nationale militie waren afgegeven, ingeval hunne getuigenis later bevonden werd met de waarheid niet overeenkomstig te zijn.

In de tegenwoordige militiewet is zoodanige strafbepaling niet opgenomen. Het gevolg daarvan is geweest, dat bij arrest van den Hoogen Raad van 29 Maart 1865 is beslist, dat tegen dengene, die eene valsehe of onware getuigenis heeft afgelegd, ter verkrijging van een bewijsstuk als bedoeld in de artt. 11, 53 of 60 der militiewet, noch tegen hem die des bewust van zoodanig stuk gebruik heeft gemaakt, regtsingang kan worden verleend, als vallende deze feiten niet onder het bereik van het Wetboek var Strfregt.

Het schijnt alzoo noodig dat in deze leemte worde voorzien. De straf is gelijk gesteld met die, tegen soortgelijk misdrijf in de artt. 161 en 164 van het Wetboek van Strafrecht bedreigd.

Overgangsbepalingen.

Art. 55. Het ware niet billijk den broeder van hem, die vóór het in werking treden der wet, waarvan thans het ontwerp wordt aangeboden, eene plaatsvervanger heeft gesteld, door het vervallen van de slotbepaling van art. 50 der wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72), de vrijstelling te ontnemen, hem bij die wet toegekend. Evenzeer behoort de loteling, die krachtens art 115 van die wet is ingelijfd, het regt op ontslag, hem bij art. 173 toegekend, te behouden. De artt 67, 68, 73, 123 en 124 der wet van 1861 behooren als transitoire bepalingen te blijven gelden ten aanzien van plaatsvervangers en nommerverwisselaars, krachtens die wet gesteld.

De Minister van Staat en van Binnenlandsche Zaken

THORBECKE.

De Minister van Oorlog,

A. ENGELVAART.

De Minister van Marine,

BROCX.

VERLOOP van de ligtingen der nationle militie van 1863
tot en met 1870, bij de militie ingelijfd.

In 1863 werden ingedeeld 8627 miliciens.

Hiervan bevonden zich nog in de sterkte der verschillende korpsen:

op 30 April 1864	7544,	dus vermindering na één jaar	1083 of	12,6 pCt.
" " " 1865	7522,	" " " " " " " "	" twee "	1105 " 12,8 "
" " " 1866	7369,	" " " " " " " "	" drie "	1258 " 14,5 "
" " " 1867	7151,	" " " " " " " "	" vier "	1476 " 17,1 "
" " " 1868	7029,	" " " " " " " "	" vijf "	1598 " 18,5 "

In 1864 werden ingedeeld 9102 miliciens.

Hiervan bevonden zich nog in de sterkte der verschillende korpsen:

op 30 April 1865	8326,	dus vermindering na één jaar	776 of	8,5 pCt.
" " " 1866	8057,	" " " " " " " "	" twee "	1045 " 11,4 "
" " " 1867	7809,	" " " " " " " "	" drie "	1293 " 14,2 "
" " " 1868	7604,	" " " " " " " "	" vier "	1498 " 16,4 "
" " " 1869	7398,	" " " " " " " "	" vijf "	1704 " 18,7 "

In 1865 werden ingedeeld 10,024 miliciens.

Hiervan bevonden zich nog in de sterkte der verschillende korpsen:

op 30 April 1866	9102,	dus vermindering na één jaar	922 of	9,2 pCt.
" " " 1867	8682,	" " " " " " " "	" twee "	1342 " 13,3 "
" " " 1868	8452,	" " " " " " " "	" drie "	1572 " 15,6 "
" " " 1869	8228,	" " " " " " " "	" vier "	1796 " 17,9 "
" " " 1870	8085,	" " " " " " " "	" vijf "	1939 " 19,3 "

In 1866 werden ingedeeld 10,030 miliciens.

Hiervan bevonden zich nog in de sterkte der verschillende korpsen:

op 30 April 1867	8938,	dus vermindering na één jaar	1092 of	10,9 pCt.
" " " 1868	8583,	" " " " " " " "	" twee "	1447 " 14,4 "
" " " 1869	8410,	" " " " " " " "	" drie "	1620 " 16,1 "
" " " 1870	8231,	" " " " " " " "	" vier "	1799 " 17,9 "
" " " 1871	8048,	" " " " " " " "	" vijf "	1982 " 19,7 "

In 1867 werden ingedeeld 10,202 miliciens.

Hiervan bevonden zich nog in de sterkte der verschillende korpsen,

op 30 April 1868	9024,	dus vermindering na één jaar	1178 of	11,5 pCt.
" " " 1869	8740,	" " " " " " " "	" twee "	1462 " 14,3 "
" " " 1870	8559,	" " " " " " " "	" drie "	1643 " 16,1 "
" " " 1871	8318,	" " " " " " " "	" vier "	1884 " 18,4 "

In 1868 werden ingedeeld 10,282 miliciens.

Hiervan bevonden zich nog in de sterkte der verschillende korpsen:

op 30 April 1869	9535,	dus vermindering na één jaar	747 of	7,3 pCt.
" " " 1870	9223,	" " " " " " " "	" twee "	1059 " 10,3 "
" " " 1871	8999,	" " " " " " " "	" drie "	1283 " 12,4 "

In 1869 werden ingedeeld 10,343 miliciens.

Hiervan bevonden zich nog in de sterkte der verschillende korpsen:

op 30 April 1870	9620,	dus vermindering na één jaar	723 of	7,1 pCt.
" " " 1871	9266,	" " " " " " " "	" twee "	1077 " 10,4 "

In 1870 werden ingedeeld 10,330 miliciens.

Hiervan bevonden zich nog in de sterkte der verschillende korpsen:

op 30 April 1871	9638,	dus vermindering na één jaar	692 of	6,7 pCt.
------------------	-------	------------------------------	--------	----------

Het gemiddeld percent der vermindering bedraagt alzoo:

één jaar na de inlijving	9,2 pCt.
twee " " " "	12,4 "
drie " " " "	14,8 "
vier " " " "	17,5 "
vijf " " " "	19,05 "

TOELICHTING.

Stel dat gedurende vijf jaren jaarlijks wordt geligt een getal van a miliciens voor de landmagt, dan is de oudste ligting na 5 jaren verminderd met 19,05 percent, en dus sterk $a - \frac{19,05}{100} a$; de daaropvolgende ligting is in de 4 jaren na de inlijving verminderd met 17,5 percent, en dus sterk $a - \frac{17,5}{100} a$; de ligting die drie jaren in dienst is geweest, is verminderd met 14,8 percent en bedraagt dus $a - \frac{14,8}{100} a$; de daaropvolgende ligting is in de 2 jaren na de inlijving verminderd met 12,4 percent, en dus sterk $a - \frac{12,4}{100} a$; eindelijk de jongste ligting verliest in het eerste jaar na de inlijving 9,2 percent, en bedraagt dus $a - \frac{9,2}{100} a$ miliciens.

De vijf ligtingen bij elkander tellende, moeten een bedrag afleveren van 52,000 man, zoodat wij hebben: $5a - \frac{72,95}{100} a = 52,000$ of $a = 12,176$.

VERLOOP DER MILITIE.

Bij inlijving	12,176; na vijf jaren	9,856
" "	12,176; " vier "	10,045
" "	12,176; " drie "	10,374
" "	12,176; " twee "	10,666
" "	12,176; " één jaar	11,056

Te zamen... 60,880, 51,997.

Geheel verloop 8883 hoofden of 14,59 percent.

TABEL wegens het toekennen van vrijstellingen van de Nationale Militie, op grond van de dienst van broeders, bedoeld bij art. 49 der Wet van den 19. Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72), gewijzigd bij art. 10 der Wet van . . .

FAMILIE VAN DRIE ZONEN.

- 1ste geval. A is dienstplichtig. Als hij *dient* of *gediend heeft*, wordt B *vrijgesteld* en is C dienstplichtig.
- 2de geval. A is dienstplichtig. Als hij *dient* of *gediend heeft* en B *dient* of *gediend heeft*, wordt C *vrijgesteld*.
- 3de geval. A is dienstplichtig. Als hij *dient* of *gediend heeft* en C *dient* of *gediend heeft*, wordt B *vrijgesteld*.

- 4de geval. A is dienstplichtig. Als hij wordt *vrijgesteld*, dan zijn B en C *dienstplichtig*.
 5de geval. Als B *dient of gediend heeft*, wordt A *vrijgesteld* en is C *dienstplichtig*.
 6de geval. Als C *dient of gediend heeft*, wordt A *vrijgesteld* en is B *dienstplichtig*.

FAMILIE VAN VIER ZONEN.

- 1ste geval. A is dienstplichtig. Als hij *dient of gediend heeft*, dan wordt B *vrijgesteld*. C is dienstplichtig. Als deze *dient of gediend heeft*, dan wordt D *vrijgesteld*.
 2de geval. A is dienstplichtig. Als hij *dient of gediend heeft*, dan wordt B *vrijgesteld*. C is dienstplichtig. Als deze wordt *vrijgesteld*, dan is D *dienstplichtig*.
 3de geval. A is dienstplichtig. Als hij *dient of gediend heeft* en B *dient of gediend heeft*, dan worden C en D *vrijgesteld*.
 4de geval. A is dienstplichtig. Als hij wordt *vrijgesteld*, dan is B *dienstplichtig*. Als deze *dient of gediend heeft*, dan is C *dienstplichtig*. Als deze *dient of gediend heeft*, dan wordt D *vrijgesteld*.
 5de geval. A is dienstplichtig. Als hij wordt *vrijgesteld*, dan is B *dienstplichtig*. Als deze *dient of gediend heeft*, dan is C *dienstplichtig*. Als deze wordt *vrijgesteld*, dan is D *dienstplichtig*.
 6de geval. Zijn A en B beiden *vrijgesteld*, dan zijn C en D *dienstplichtig*.
 7de geval. Als B *dient of gediend heeft*, dan wordt A *vrijgesteld*. C is dienstplichtig. Als deze *dient of gediend heeft*, dan wordt D *vrijgesteld*.
 8ste geval. Als B *dient of gediend heeft*, dan wordt A *vrijgesteld*. C is dienstplichtig. Als deze wordt *vrijgesteld*, dan is D *dienstplichtig*.
 9de geval. Als C *dient of gediend heeft*, dan is A *dienstplichtig*. Als deze *dient of gediend heeft*, dan worden B en D *vrijgesteld*.
 10de geval. Als C *dient of gediend heeft*, dan is A *dienstplichtig*. Als deze wordt *vrijgesteld*, dan is B *dienstplichtig*. Als deze *dient of gediend heeft*, dan wordt D *vrijgesteld*.
 11de geval. Als C *dient of gediend heeft*, dan is A *dienstplichtig*. Als deze wordt *vrijgesteld*, dan is B *dienstplichtig*. Als deze wordt *vrijgesteld*, dan is D *dienstplichtig*.
 12de geval. Als D *dient of gediend heeft*, dan is A *dienstplichtig*. Als deze *dient of gediend heeft*, dan worden B en C *vrijgesteld*.
 13de geval. Als D *dient of gediend heeft*, dan is A *dienstplichtig*. Als deze wordt *vrijgesteld*, dan is B *dienstplichtig*. Als deze *dient of gediend heeft*, dan wordt C *vrijgesteld*.
 14de geval. Als D *dient of gediend heeft*, dan is A *dienstplichtig*. Als deze wordt *vrijgesteld*, dan is B *dienstplichtig*. Als deze wordt *vrijgesteld*, dan is C *dienstplichtig*.
 15de geval. Als B en C *dienen of gediend hebben*, dan worden A en D *vrijgesteld*.
 16de geval. Als B en D *dienen of gediend hebben*, dan worden A en C *vrijgesteld*.
 17de geval. Als C en D *dienen of gediend hebben*, dan worden A en B *vrijgesteld*.

FAMILIE VAN VIJF ZONEN.

- 1ste geval. A is dienstplichtig. Als deze *dient of gediend heeft*, wordt B *vrijgesteld*. C is dienstplichtig. Als deze *dient of gediend heeft*, dan wordt D *vrijgesteld* en is E *dienstplichtig*.
 2de geval. A is dienstplichtig. Als hij *dient of gediend heeft*, wordt B *vrijgesteld*. C is dienstplichtig. Als deze wordt *vrijgesteld*, zijn D en E *dienstplichtig*.
 3de geval. A is dienstplichtig. Als hij *dient of gediend heeft* en B *dient of gediend heeft*, worden C en D *vrijgesteld* en is E *dienstplichtig*.
 4de geval. A is dienstplichtig. Als hij wordt *vrijgesteld*, is B *dienstplichtig*. Als deze *dient of gediend heeft*, is C *dienstplichtig*. Als deze *dient of gediend heeft*, wordt D *vrijgesteld* en is E *dienstplichtig*.
 5de geval. A is dienstplichtig. Als hij wordt *vrijgesteld*, is B *dienstplichtig*. Als deze *dient of gediend heeft*, is C *dienstplichtig*. Als deze wordt *vrijgesteld*, zijn D en E *dienstplichtig*.

6de geval. A is dienstplichtig. Als hij wordt *vrijgesteld*, is B dienstplichtig. Als deze wordt *vrijgesteld*, zijn C, D en E dienstplichtig.

7de geval. Als B *dient* of *gediend heeft*, wordt A *vrijgesteld*. C is dienstplichtig. Als deze *dient* of *gediend heeft*, wordt D *vrijgesteld* en is E dienstplichtig.

8ste geval. Als B *dient* of *gediend heeft*, wordt A *vrijgesteld*. C is dienstplichtig. Als deze wordt *vrijgesteld*, zijn D en E dienstplichtig.

9de geval. Als C *dient* of *gediend heeft*, is A dienstplichtig. Als deze *dient* of *gediend heeft*, worden B en D *vrijgesteld* en is E dienstplichtig.

10de geval. Als C *dient* of *gediend heeft*, is A dienstplichtig. Als deze wordt *vrijgesteld*, is B dienstplichtig. Als deze *dient* of *gediend heeft*, wordt D *vrijgesteld* en is E dienstplichtig.

11de geval. Als C *dient* of *gediend heeft*, is A dienstplichtig. Als deze wordt *vrijgesteld*, is B dienstplichtig. Als deze wordt *vrijgesteld*, zijn D en E dienstplichtig.

12de geval. Als D *dient* of *gediend heeft*, is A dienstplichtig. Als deze *dient* of *gediend heeft*, worden B en C *vrijgesteld* en is E dienstplichtig.

13de geval. Als D *dient* of *gediend heeft*, is A dienstplichtig. Als deze wordt *vrijgesteld*, is B dienstplichtig. Als deze *dient* of *gediend heeft*, wordt C *vrijgesteld* en is E dienstplichtig.

14de geval. Als D *dient* of *gediend heeft*, is A dienstplichtig. Als deze wordt *vrijgesteld*, is B dienstplichtig. Als deze wordt *vrijgesteld*, zijn C en E dienstplichtig.

15de geval. Als E *dient* of *gediend heeft*, is A dienstplichtig. Als deze *dient* of *gediend heeft*, wordt B *vrijgesteld*. C is dienstplichtig. Als deze *dient* of *gediend heeft*, wordt D *vrijgesteld*.

16de geval. Als E *dient* of *gediend heeft*, is A dienstplichtig. Als deze wordt *vrijgesteld*, zijn B en C dienstplichtig. Als beiden *dienen* of *gediend hebben*, wordt D *vrijgesteld*.

17de geval. Als E *dient* of *gediend heeft*, is A dienstplichtig. Als deze wordt *vrijgesteld*, zijn B en C dienstplichtig. Als een van beiden wordt *vrijgesteld*, is D dienstplichtig.

NOTA van Wijziging op de voorgestelde gewijzigde Militiewet.

Achter art. 38 te laten volgen:

ART. 38 *bis*. Aan art. 127 der wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72) wordt als eerste nieuwe zinsnede toegevoegd, hetgeen volgt:

Aan de lotelingen, die na hunne aanwijzing voor de dienst of inlijving bij de militie in een toestand geraken, die, ware hij vroeger ontstaan, hun recht zou hebben gegeven op de vrijstelling bij art. 47, 3°, of bij art. 48 toegekend, wordt op hunne aanvraag door Ons, voor hun geheelen diensttijd ontheffing van de werkelijke dienst verleend.

Achter art. 52 te laten volgen:

ART. 52 *bis*. Art. 185 der wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72) wordt gelezen als volgt:

Met boete van *f* 200 tot *f* 500 en gevangenisstraf van twee tot vier jaren, te zamen of afzonderlijk, wordt gestraft hij, die zich door moedwillige verminking voor de dienst bij de militie ongeschikt maakt of doet maken.

TOELICHTING.

Ad art. 38 bis. Het geval doet zich meermalen voor, dat een loteling, na zijne aanwijzing voor de dienst of inlijving bij de militie, door het overlijden van zijn broeder, eenige zoon wordt, of dat, hetzij daardoor of door vrijwillige indiensttreding, van het getal broeders een grooter deel tot de dienst is geroepen, dan de wet eischt.

De billijkheid vordert de in zoodanig geval gekomen lotelingen, indien zij dat verlangen, voor hun overigen diensttijd van de werkelijke dienst te ontheffen.

Ad art. 52 bis. De straf tegen moedwillige verminking bedreigd is bovenmate zwaar. Verlichting van die straf is noodig geoordeeld.

WETSONTWERP TOT BUITENGEWONE AANSCHAFFING VAN ARTILLERIE-MATERIEEL, DRAAGBARE VUURWAPENEN, EN VERBETERING VAN HET KAZERNEMENT.

Wij WILLEM III, enz.

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, salut! doen te weten -

Alzoo Wij in overweging genomen hebben dat het noodig is, in het belang van 'slands weerbaarheid eenige bepalingen vast te stellen tot aanvulling van het materieel der artillerie en der draagbare vuurwapenen, alsmede tot verbetering van het kazernement der troepen:

Zoo is het, dat Wij, den Raad van Staten gehoord en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

ART. 1. Het materieel der artillerie wordt vermeerderd met het noodige zwaar geschut voor de kust- en vestingverdediging, met mitrailleurs en met de noodige vuurwapenen van klein kaliber, waarvan de kosten worden geraamd op eene totale som van zes millioen twee honderd zes en vijftig duizend gulden (*f* 6,256,000).

ART. 2. De gebouwen, dienende tot kazernement der troepen, tot het stallen der paarden en tot verpleging van zieke militairen, worden zoo noodig vermeerderd, verbeterd of uitgebreid, waarvan de kosten worden geraamd op eene totale som van een millioen twee honderd acht en negentig duizend gulden (*f* 1,298,000).

ART. 3. Jaarlijks wordt voor de aanschaffing van het in artikel 1 bedoeld materieel ten minste een millioen acht honderd veertig duizend gulden (*f* 1,840,000) en voor de verbetering van het kazernement enz., in artikel 2 aangewezen, ten minste vier honderd twee en dertig duizend gulden (*f* 432,000) op de Staatsbegrooting uitgetrokken,

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle ministeriële departementen, autoriteiten, collegiën en ambtenaren, wien zulks aangaat, aan de naauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

MEMORIE VAN TOELICHTING.

Bij de Memorie van Toelichting, die het wets-ontwerp tot vaststelling van het VIIIste Hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1872 vergezeld, gaf de ondergeteekende te kennen, dat bij de Regering het voornemen bestond om, even als met de aanvraag van het benoodigde tot voltooiing van het vestingstelsel is geschied, ook bij een afzonderlijk wets-ontwerp, in één de gelden te doen vaststellen, welke nog noodig zullen wezen, zoo voor de volledige bewapening onzer kust- en positiebatterijen, voor den geheelen voorraad van nieuwe draagbare vuurwapenen, als om het kazernement der troepen en de stalling der paarden in eenen beteren toestand te brengen, ten einde, in navolging van hetgeen ten aanzien van den aanleg der Staatsspoorwegen bij de wet van den 18den Augustus 1860 (*Staatsblad* n° 45), heeft plaats gehad, de som zou kunnen worden bepaald, welke voor die onderwerpen jaarlijks op de begrooting zal kunnen worden uitgetrokken.

Boven en behalve voor het hiervoren genoemd materieel, worden ook gelden noodig geacht voor de aanschaffing van een zeker aantal mitrailleuses, — een oorlogswa-
pen, waarvan onze artillerie noodwendig moet worden voorzien en die in de vaste
stellingen niet mogen ontbreken; terwijl er tevens eenige gelden dienen te worden
bestemd tot verbetering van die hospitalen en infirmerie-gebouwen, welke daaraan
de meeste behoefte hebben.

Daartoe strekt de indiening van het hierbij gevoegd ontwerp van wet.

Art. 1. Op den hierbij, onder lit. A, overgelegden staat, zijn de kosten geraamd
en de getallen der voorwerpen aangewezen, welke nog dienen te worden aangeschaft
tot completering van het artillerie-materieel en dat der draagbare vuurwapenen.

Tot toelichting van de op dien staat uitgetrokken behoeften, heeft de ondergetee-
kende de eer het navolgende te doen kennen:

1°. dat, hoewel aanvankelijk door des Ministers voorganger, de generaal VAN
MULKEN, het aantal der noodige stukken zwaar geschut voor onze kustbatterijen op
70 was bepaald, het later is gebleken, dat door de uitbreiding der werken voor de
kustdefensie aan den Helder, eene vermeerdering van 2 stukken van 24 centimeter
en 10 van het kaliber van 27 centimeters noodig is geworden, en in het geheel de
positiën Helder, Amsterdam, Willemstad, Hellevoetsluis en Delfzijl bewapend zullen
worden met 10 stukken van 27 centimeter en 90 van 24 centimeter, te zamen 100
stukken.

Aangezien reeds voor de op de begrotingen 1869—1871 toegestane en op die
voor 1872 aangevraagde gelden, 30 stukken van 24 centimeter zijn of nog zullen
worden aangeschaft, zoo blijven er nog aan te schaffen 10 stukken van 27 centimeter
en 60 van 24 centimeter.

Tot dusverre heeft men zich bepaald, om jaarlijks van de hier bedoelde vuurmonden
slechts zeven stuks te doen leveren; dit getal zal, volgens ingewonnen berigten,
kunnen worden verdubbeld, zoodat in een tijdsverloop van vijf jaren, het voor de
kustverdediging benoodigd zwaar geschut voorhanden kan zijn;

2°. dat het noodig wordt geacht om een honderdtal getrokken achterlaadkanonnen
van 15 centimeter aan te schaffen, ten einde daarvan onze versterkte plaatsen te
voorzien en de bewapening te verbeteren. Deze vuurmonden kunnen, zeer waar-
schijnlijk, binnen een tijdvak van vier jaren geleverd worden;

3°. dat het almede zeer wenschelijk wordt geacht, om een honderdtal mitrailleuses
aan te schaffen, in de eerste plaats om daarmede vier batterijen veld-artillerie te
bewapenen en de overigen te bestemmen om te worden gebezigd op de accessen van
onze versterkte plaatsen en tot eene reserve.

De proeven reeds eenigen tijd geleden genomen met eene mitrailleuse van de firma
CHRISTOPHE MONTIGNY, hebben daaraan vele gebreken doen ontdekken, ten gevolge
waarvan het model gewijzigd en verdere gebreken hersteld zijn. Deze mitrailleuse
met nog eene andere van nieuwere vinding van dezelfde firma, — weinige dagen geleden
aangeboden, zijn thans in beproeving, even als eene van Fransche vinding, vervaar-
digd in de fabriek van PETIN et GONDIT te Rive de Gier (Frankrijk). De uitslag
van dat onderzoek zal natuurlijk bepalen, welk model gekozen zal worden; doch
waarop die keuze ook moge vallen, met eenige zekerheid laat het zich verwachten
dat het benoodigd aantal in den tijd van twee jaren zal kunnen worden geleverd;

4°. dat de behoefte aan nieuwe draagbare vuurwapenen van klein kaliber bij de
verschillende wapenkorpsen zich grondt op de volgende berekening:

Infanterie. — Volgens de komplette sterkte, zoo als die bij de voorgestelde ver-
meerdering der getalsterkte der miliciens zal wezen noodig: 49,210 geweren en 18,500
voor de dd. schutterijen, te zamen 67,700, in reserve $\frac{1}{2}$ per man 33,855, maakt
uit 101,565 geweren, of in een rond getal 102,000.

Voor de reeds toegestane gelden zullen geleverd kunnen worden 20,900 en op de
begroting van 1872 zijn gelden uitgetrokken tot aanschaffing van 5000 geweren, dus
25,900, zoodat nog dienen te worden aangeschaft 76,100 geweren.

Kavallerie. — Volgens de komplette sterkte noodig 3290 karabijnen, in reserve $\frac{1}{2}$
per man 1645, te zamen 4935, of in een rond getal 5000.

Van de reeds toegestane gelden zijn reeds en zullen nog geleverd worden 2500 stuks; op de begrooting zijn gelden uitgetrokken tot aanschaffing van 800 stuks, te zamen 3300, zoodat nog 1700 karabijnen dienen te worden aangeschaft.

Genietroepen. Volgens de komplette sterkte noodig 1358 karabijnen; in reserve $\frac{1}{2}$ per man 679, te zamen 2037, of in een rond getal 2000.

Van de reeds toegestane gelden zijn reeds en zullen nog geleverd worden 1500, zoodat er nog 500 dienen te worden aangeschaft.

Maréchaussée. Volgens de komplette sterkte noodig 353 karabijnen; in reserve $\frac{1}{2}$ per man 176, te zamen 529, in een rond getal 500.

Van de reeds toegestane gelden aangeschaft 400, zoodat er nog 100 dienen te worden aangeschaft.

Aangezien zich vele bezwaren hebben voorgedaan bij het doen fabriceren der nieuwe vuurwapenen van klein kaliber, vooral wat de geweren betrof, heeft dit aanleiding gegeven tot teleurstellingen in de afleveringen van de gedane bestellingen.

Die bezwaren zijn thans, zoo men vertrouwt, opgegeven, zoodat kan worden aangenomen:

dat de hiervoren gemelde getallen, wat de geweren betreft, binnen een tijdvak van drie jaren en de karabijnen binnen den tijd van twee jaren zullen kunnen worden opgeleverd;

dat bij de kavallerie, bij de veldartillerie en bij het wapen der maréchaussée, in vervanging der pistolen, het gebruik van revolvers dient te worden ingevoerd en waartoe doodig zijn:

bij de kavallerie 313, bij de veld-artillerie 4258, bij de maréchaussée 359, te zamen 4930, in reserve $\frac{1}{10}$ per man 493, totaal 5423 of in een rond getal 5500.

Het laat zich met eenige zekerheid verwachten, dat deze vuurwapenen binnen een tijdvak van drie jaren kunnen geleverd worden;

5°. dat de patroonhulzen, welke bij de hiervoren aangewezen draagbare vuurwapenen noodig zijn, in de patroonfabriek te Delft vervaardigd zullen worden, waartoe, met het oog op hetgeen voor de dagelijksche behoefte door die inrigting geleverd moet worden, een tijdvak van drie jaren dient te worden gesteld.

Wat de prijzen van aanschaffing betreft, zoo als die op den hierbijgevoegden staat lit. A staan uitgetrokken, zij onder de aandacht gebragt, dat het zwaar geschut van het kaliber van 24 centimeter en de draagbare vuurwapenen zijn berekend naar hetgeen daarvoor thans bij de aangegane contracten is bedongen; terwijl voor die van het zwaar geschut van 27 centimeter, van de achterlaadkanonnen van 15 centimeter, van de mitrailleuses en der revolvers een maximum is gesteld, dat bij het aangaan der overeenkomsten tot de levering welligt voor eene vermindering vatbaar zal kunnen zijn.

Art. 2. In vele garnizoensplaatsen is nu reeds gebrek aan de noodige localiteit tot behoorlijke huisvesting der troepen en het stallen der paarden, en dit zal zich in hoogere mate voordoen, zoodra de voorgestelde vermeerdering van de getalsterkte der militia tot stand zal komen.

Op den hierbij overgelegden staat lit. B zijn de garnizoenen aangewezen alwaar kazernement en stallen te kort komen, alsmede waar het kazernement en de gebouwen bestemd tot verpleging der zieke militairen verbeterd dienen te worden.

Bij de berekening van de noodige localiteit heeft de ondergeteekende vermeend zich te kunnen bepalen tot hetgeen noodig is voor de komplette sterkte van het kader en der vrijwilligers, benevens bij de troepen te voet voor $\frac{2}{3}$, en bij de troepen te paard voor $\frac{1}{3}$ der daarbij in te deelen miliciens.

Tot toelichting van hetgeen op gemelden staat lit. B als noodig is uitgetrokken, kan het volgende dienen:

's *Gravenhage.* Tot de huisvesting en stalling voor 4 veld- en 1 depôt-bataillon infanterie, 3 veld- en 1 depôt-escadron huzaren, 3 batterijen veld-artillerie en 1 compagnie trein, is plaats noodig voor 3730 man en 850 paarden; er is plaats voor 3080 man en 880 paarden, zoodat er te kort is plaats voor 650 man en over voor 30 paarden.

Hierin kan voorzien worden door uitbreiding van de bestaande kazernen.

Leiden. Voor 2 veldbataillons infanterie, 1 depôt-escadron huzaren en 2 batterijen veldartillerie is plaats noodig voor 1250 man en 294 paarden; er is plaats voor 1140 man en 420 paarden, zoodat er plaats te kort is voor 110 man, en over voor 126 paarden.

Het magazijn van kleeding is onvoldoende voor zijne bestemming. Hierin hoopt men te voorzien, wanneer het tegenwoordig Nosocomium door het gemeentebestuur tot militair gebruik mogt worden afgestaan, waardoor de gelegenheid zou verschaft worden om het gebouw der thans bestaande infirmerie — dat voor eene dusdanige inrigting geheel ongeschikt is, — te bestemmen tot magazijn van kleeding.

Gouda. Alhier zal nog een depôt-bataillon infanterie gestationeerd worden, zoodat voor twee bataillons plaats noodig is voor 1030 man; de kazerne kan slechts 690 man bevatten, zoodat er plaats te kort is voor 340 man.

Hierin kan worden voorzien door vergrooting van het kazerngebouw.

De infirmerie laat, wat de localiteit betreft, zeer veel te wenschen over. Zij is geplaatst in een gebouw, dat tevens dient tot magazijn van kleeding en wapening, en daardoor te weinig ruimte zal bevatten, wanneer te Gouda twee depôts geplaatst worden.

Het voornemen bestaat alzoo een nieuw infirmeriegebouw daar te stellen, waardoor dan tevens ruimte voor de magazijnen zal worden verkregen.

Naarden. Voor een veldbataillon infanterie en 2 kompagnien vesting-artillerie is plaats noodig voor 650 man, en er is plaats voor 400, dus te kort voor 250 man.

Hierin kan worden voorzien door vergrooting van de kazerne.

Amsterdam. Voor 1 depôt infanterie, 1 depôt huzaren en 1 depôt vesting-artillerie, ontbreekt er ruimte tot plaatsing voor al de in voorraad op te leggen goederen. Door aanbouw wenscht men in het nog noodige te voorzien.

Aangezien alhier een depôt-escadron huzaren zal gestationeerd worden, bestaat er ook behoefte aan eene overdekte manege.

Utrecht. Ook in dit garnizoen zal ruimte ontbreken tot het behoorlijk opleggen van de goederen enz., van de depôts welke alhier gestationeerd zullen worden, zoodat daarin door het bouwen van een magazijn dient te worden voorzien.

Wijders wordt het dringend noodig geacht om al de kazerngebouwen eenige belangrijke herstellingen te doen ondergaan.

Amersfoort. Alhier zal het garnizoen bestaan uit: 1 veldbataillon infanterie, 2 veld-escadrons huzaren en 3 batterijen veldartillerie, waartoe plaats noodig is voor 1040 man, en 500 paarden; en er is plaats aanwezig voor 460 man en 460 paarden, dus plaats te kort voor 580 man en 40 paarden.

Ten einde hierin te voorzien, dient er eene kazerne gebouwd te worden voor een bataillon infanterie; en aangezien de kazerne — het arsenaal — in een zeer slechten toestand verkeert, zoo zal er nog eene kazerne voor de kavallerie, met stalling voor 40 paarden, benevens een ziekenstal, gebouwd dienen te worden.

De thans bestaande infirmerie is als geheel ongeschikt te beschouwen, zoodat er dient te worden overgegaan ook daarvoor een nieuw gebouw op te rigten.

Kampen. Het is dringend noodzakelijk hier het kazernement uit te breiden, tot ruimer huisvesting der jeugdige militairen, bij het instructie-bataillon ingedeeld, tot vergroting der leerzalen, der exercitieplaats en tevens tot daarstelling van eene meer doelmatige recreatiezaal. Hiertoe zullen eenige gebouwen, staande op het aangrenzende terrein, moeten worden gekocht of onteigend, waartoe het gemeentebestuur genegen is de kosten voor zijne rekening te nemen, zoodat alleen de hier uitgetrokken kosten van aanbouw voor rekening van het Rijk zullen komen.

Arnhem. Het garnizoen zal hier bestaan uit: 2 veldbataillons infanterie, 4 batterijen veld-artillerie en 2 kompagnien transporttrein, waartoe noodig is plaats voor 1440 man en 416 paarden; er is plaats aanwezig voor 1100 man en 417 paarden, dus plaats te kort voor 340 man.

Om hierin te voorzien zal de kazerne uitgebreid of eene nieuwe gebouwd moeten worden.

Zaldbommel. Het voornemen bestaat om hier een bataillon infanterie in garnizoen te leggen, en daartoe eene kazerne en eene infirmerie te doen bouwen.

Groningen. Alhier zal garnizoen houden: 1 veld- en 1 depôt-bataillon infanterie, benevens 5 kompagnien vesting-artillerie, waartoe plaats noodig is voor 1265 man; er is ruimte voor 658 man, dus plaats te kort voor 607 man.

Al wordt er eene kompagnie infanterie naar Delfzijl gedetacheerd, dan komt er toch plaats te kort voor ongeveer 500 man, waarin voorzien kan worden door de kazerne te doen vergrooten.

Zwolle. Bij de twee kompagnien infanterie, die thans alhier zijn gestationeerd, zal nog een veldbataillon infanterie gevoegd worden, zoodat er ruimte noodig is voor 675 man, en er is slechts ruimte voor 200 man, dus plaats te kort voor 475 man.

Om hierin te voorzien dient er eene nieuwe kazerne te worden gebouwd, benevens een gebouw tot infirmerie, — eene zieken-inrigting, welke hier ten eenen male ontbreekt.

Breda. Door de verbouwing van het arsenaal, dat tot kazerne en stalling is ingerigt, bestaat er behoefte aan eene bergplaats voor het materieel der artillerie, dat gebezigd moet worden in het nabijgelegen kamp bij Teteringen, hetwelk jaarlijks en door de kadetten der Militaire Akademie, en door een gedeelte der vesting-artillerie zal worden betrokken.

Ten einde hierin te voorzien, wordt het noodzakelijk geacht te Breda eene loods te doen bouwen.

Woerden. In het begin van het volgend jaar wordt de alhier bestaande gevangenis voor veroordeelde vrouwen, tot militair gebruik, aan het Departement van Oorlog teruggegeven. Een gedeelte van dat gebouw zal bestemd worden tot bergplaats van tentmaterieel, hospitaalfournituren, ledergoed voor schutterijen enz., waarvoor thans in het magazijn van kleeding te Delft plaats te kort komt; een ander gedeelte tot een magazijn voor een depôt van de infanterie, terwijl een zijgebouw tot kazerne zal worden ingerigt voor een gedeelte van het depôt-bataillon infanterie, dat niet in zijn geheel in de aanwezige kazerne kan worden gehuisvest.

Deventer. Het is dringend noodig om de bestaande ziekenstallen, welke door de geneeskundige dienst als geheel ongeschikt voor hunne bestemming zijn verklaard, te doen vernieuwen.

Zutphen en Willemstad. De gebouwen waar in deze plaatsen de infirmeriën zijn gevestigd, bevinden zich in eenen toestand die het noodzakelijk doet achten daarin spoedig eene verbetering te doen aanbrengen, even als te 's Bosch, Bergen op Zoom, Maastricht en Roermond aan de kazernegebouwen belangrijke herstellingen dienen plaats te hebben, ten einde ze tot een behoorlijk verblijf van de troepen en stalling der paarden te doen strekken.

Wat de sommen betreft, die op den hierbij overgelegden staat lit. B voorkomen, zij onder de aandacht gebracht, dat deze als globaal moeten worden beschouwd en slechts bij benadering zijn opgegeven. Eerst dan, wanneer deze voordragt tot wet zal zijn verheven, zullen de noodige bestekken worden opgemaakt, hetgeen voor alsnog onnoodig werd geacht en waartoe ook de tijd zou hebben ontbroken.

Art. 3. Aan den voet van den staat lit. A, is aangewezen hoeveel gelden jaarlijks noodig zullen wezen om geleidelijk na een tijdsverloop van vijf jaren, in het bezit te komen van het nog noodige materieel, en aan den voet van staat lit. B, hoeveel per jaar, gedurende een tijdvak van drie jaren, op de begrooting dient te worden uitgetrokken om het kazernement en hetgeen gerekend wordt daartoe te behooren, in een beteren toestand te brengen dan waarin het zich thans bevindt.

De Minister van Oorlog,

A. ENGELVAART.

Lit. A.

STAAT, aanwijzende het getal en de vermoedelijke prijzen van het aan te schaffen materiëel der artillerie met daarbij behoorende projectilen en prismatisch buskruid, alsmede voor draagbare vuurwapenen en daarbij behoorende patroonhulzen.

Voor 10 stukken zwaar geschut van 27^{cm.}, geheel uitgerust met daarbij behoorende affuiten en voorzien ieder van 100 schoten, elk stel berekend op *f* 50,000, *f* 500,000.

Voor 60 idem van 24^{cm.}, geheel uitgerust als boven, benevens van 100 schoten, per stel ad *f* 28,500, *f* 1,710,000.

Voor 100 stukken vestinggeschut van 15^{cm.} (achterlaad met affuit), geheel uitgerust en voorzien van 300 schoten, per stuk *f* 3,900, *f* 390,000.

Voor 100 stuks mitrailleuses met toebehooren, per stuk ad *f* 4,000, *f* 400,000.

Voor 76,100 stuks nieuwe achterlaadgeweren ten behoeve van de infanterie ad *f* 33,49, *f* 2,548,589.

Voor 1,700 nieuwe karabijnen ten behoeve van de kavallerie ad *f* 38, *f* 64,600.

Voor 500 idem met bajonet ten behoeve van het bataillon genietroepen ad *f* 41,20, *f* 20,600.

Voor 100 idem met draaijende bajonet ten behoeve van het wapen der maréchaussée ad *f* 43,06, *f* 4306.

Voor 5500 revolvers ten behoeve van het kader bij de kavallerie, de onderofficieren en manschappen bij de veld-artillerie en bij de maréchaussée ad *f* 25, *f* 137,500.

Voor aanschaffing of aanmaak van patroonhulzen, noodig voor de hiervoren aangewezen 76,100 infanterie-geweren, à 250 stuks voor elk geweer 19,025,000, 2300 karabijnen, ad 100 stuks per karabijn 230,000, te zamen 19,255,000, ad 2½ cent per stuk *f* 481,375.

Totaal *f* 6,256,970, of in ronde som *f* 6,256,000.

Berekening van het jaartijksch bedrag.

Zwaar geschut.	1/5	van	<i>f</i> 500,000	is	<i>f</i> 100,000.
Idem.	1/5	"	1,710,000	"	342,000.
Vestinggeschut.	1/4	"	390,000	"	97,500.
Mitrailleuses.	1/2	"	400,000	"	200,000.
Geweren.	1/3	"	2,543,589	"	849,530.
Karabijnen.	1/3	"	89,506	"	44,753.
Revolvers.	1/3	"	137,500	"	45,833.
Patroonhulzen.	1/3	"	481,375	"	160,458.

Totaal *f* 6,256,970 is *f* 1,840,074, of in ronde som *f* 1,840,000.

Lit. B.

STAAT, aanwijzende in welke gemeenten de kazernen, stallen en ziekeninrigtingen uitgebreid of verbeterd dienen te worden, met aanwijzing van de vermoedelijke kosten.

Uitbreiding en lokaliteit.

's *Gravenhage.* Voor een gebouw te stellen op de achterplaats der Oranjekazerne tot huisvesting van troepen *f* 94,000.

Voor een blok van 46 woningen voor gehuwden bij de Frederikskazerne *f* 36,000.

Te zamen geraamd op *f* 130,000.

Leiden. Voor eene uitbreiding of aanbouw van de kazerne aan de Morschpoort, tot huisvesting van troepen, geraamd op *f* 20,000.

Gouda. Het vergrooten, door aanbouw van de bestaande kazerne *f* 80,000.
 Het bouwen van eene infirmerie, waardoor de thans bestaande en niet zeer doelmatige kan bestemd worden tot een magazijn van kleeding en wapening *f* 35,000.
 Te zamen geraamd op *f* 115,000.

Naarden. Het vergrooten door aanbouw van een der bestaande kazernen, geraamd op *f* 50,000.

Amsterdam. Voor het bouwen van eene manège, noodig tot dressuur van de paarden bij het depôt der kavallerie *f* 25,600.

Idem voor een magazijn voor een regiment kavallerie *f* 25,000.

Te zamen geraamd op *f* 50,000.

Utrecht. Voor het bouwen van een magazijn van kleeding en wapening *f* 25,000.

Voor aan te brengen verbeteringen aan de verschillende kazernegebouwen *f* 20,000.

Te zamen geraamd op *f* 45,000.

Amersfoort. Voor het bouwen van eene nieuwe kazerne voor de infanterie *f* 80,000.

Idem voor de kavallerie met stalling voor 400 paarden *f* 80,000.

Voor eene infirmerie *f* 40,000.

Voor een ziekenstal *f* 10,000.

Voor aankoop van grond *f* 25,000.

Te zamen geraamd op *f* 235,000.

Kampen. Voor het door aanbouw vergrooten van het kazernegebouw tot doelmatiger huisvesting der jongelingen, uitbreiding der leerzalen, exercitie- en recreatiezaal, te zamen geraamd op *f* 42,000.

Aruhem. Voor het bouwen van eene nieuwe kazerne voor een bataillon infanterie, geraamd op *f* 100,000.

Zalt-Bommel. Als boven *f* 100,000.

Idem eene nieuwe infirmerie *f* 40,000.

Te zamen geraamd op *f* 140,000.

Groningen. Voor het vergrooten der Noorderkazerne door aanbouw van een nieuwen vleugel, en het verhoogen met eene verdieping, geraamd op *f* 80,000.

Zwolle. Voor het bouwen van eene nieuwe kazerne voor een bataillon infant. *f* 100,000.

Idem eene infirmerie *f* 30,000.

Te zamen geraamd op *f* 130,000.

Breda. Voor het bouwen van eene loods tot berging van het artillerie-materieel bestemd voor het kamp bij Teteringen, geraamd op *f* 10,000.

Belangrijke verbeteringen.

Woerden. Inrigting van een gedeelte van het gevangenhuis tot kazerne en verbetering van het gebouw der infirmerie, geraamd op *f* 10,000.

Deventer. Het afbreken en op nieuw opbouwen van twee ziekenstallen voor de paarden der kavallerie, geraamd op *f* 15,000.

Zulphen. Het verbeteren van het gebouw der infirmerie, geraamd op *f* 10,000.

's Bosch. Voor verbeteringen aan de verschillende kazernegebouwen, geraamd op *f* 20,000.

Willemstad. Voor belangrijke verbeteringen aan het infirmeriegebouw, geraamd op *f* 10,000.

Bergen op Zoom. Verbeteren van de bestaande blokstallen, geraamd op *f* 36,000.

Maastricht. Voor verbeteringen aan de verschillende kazernegebouwen *f* 40,000.

Roermond. Als boven *f* 10,000.

Te zamen *f* 1,298,000.

Te verdeelen over 3 jaren, is per jaar *f* 432,666, of in ronde som *f* 432,000.

NOTA VAN WIJZIGING.

In de beweegredenen, de aan het slot voorkomende woorden: „alsmede tot verbetering van het kazernement der troepen”, te doen vervallen.

ART. 1. De in dit artikel aangewezen som van zes millioen twee honderd zes en vijftig duizend gulden (*f* 6,256,000), te veranderen in vier millioen negen honderd twee en zeventig duizend gulden (4,972,000).

ART. 2. Vervalt.

ART. 3. Dit artikel te veranderen in art. 2, en te lezen als volgt:

„Jaarlijks wordt voor de aanschaffing van het in art. 1 bedoeld materieel, ten minste een millioen drie honderd zes en tachtig duizend acht honderd gulden (*f* 1,386,800) op de Staatsbegrooting uitgetrokken.”

NOTA van toelichting op vorenstaande wijziging.

§ 1. Tot voorkoming van stagnatie in de werkzaamheden en om met meerder kracht te doen voortgaan met den aanmaak van artillerie-materieel en draagbare vuurwapenen, zijn bij het ingediend wetsontwerp tot definitive vaststelling van het VIIIste Hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1872, boven en behalve hetgeen bij de wet van den 31sten December 1871 (*Staatsblad* n°. 203) is toegestaan, eenige meerdere gelden aangevraagd tot de aanschaffing van nog:

- 7 stukken zwaar geschut van 24^{cm.}, geheel uitgerust, met daarbij behorende affuiten, benevens 100 schoten per stel;
- 20,000 stuks nieuwe achterlaadgeweren, ten behoeve van de infanterie (kl. kaliber);
- 1700 karabijnen, ten behoeve van de kavallerie,
- 500 idem, ten behoeve van het bataillon mineurs en sappeurs;
- 100 idem, ten behoeve van de maréchaussée;
- 2,500,000 patroonhulzen voor infanterie-geweren;
- 230,000 idem, voor karabijnen.

Deze hoeveelheden begrepen zijnde onder de getallen voorkomende op den staat lit. A, gevoegd bij het onder dagteekening van den 22sten November ll. ingediend wetsontwerp tot buitengewone aanschaffing van artillerie-materieel, draagbare vuurwapenen enz., dient die staat gewijzigd en de voor de hiervoren aangewezen onderwerpen uitgetrokken sommen in mindering gebragt te worden van de bij het wetsontwerp aangevraagde gelden.

Nog andere redenen maken eene wijziging in laatstbedoeld wetsontwerp noodzakelijk.

In de eerste plaats wordt het voldoende geacht om het getal der aan te schaffen mitrailleuses slechts tot 40 stuks te bepalen en die dan ook alleen te bestemmen om te worden gebezigd op de accessen van onze versterkte plaatsen en hier en daar voor grachtsverdediging; terwijl het wijders niet noodzakelijk voorkomt, om de onderofficieren en manschappen der artillerie met revolvers te wapenen, zoodat van die soort van vuurwapenen slechts noodig zullen zijn:

bij de kavallerie 313, bij de maréchaussée 359, te zamen 672 stuks, $\frac{4}{10}$ in reserve 67 te zamen 739 stuks, of in een rond getal 750 stuks.

Een en ander heeft aanleiding gegeven om den bij de Memorie van Toelichting gevoegden staat lit. A te doen vervangen door den hierbij overgelegden staat lit. A¹.

§ 2. Kan men, wat de aanschaffing van het artillerie-materieel en de draagbare vuurwapenen betreft, met genoegzame zekerheid voortgaan, dit is niet zoo bepaald het geval met de voorgestelde verbetering van het kazernement. Immers de standplaatsen der troepen in tijd van vrede moeten zooveel doenlijk in verband staan met het aan te nemen stelsel van verdediging met de vestingen die behouden, — met de liniën die bezet moeten worden, alsmede waar depôts in tijd van oorlog geplaatst, de magazijnen opgesteld en de hospitalen gelegen moeten wezen.

Op grond van dien wensch de ondergeteekende dan ook af te wachten wat ten deze bij de behandeling van het ingediend wetsontwerp tot regeling van het vestingsstelsel zal worden beslist, en om die reden wordt art. 2 van het wetsontwerp en de daarmede in verband staande staat lit. B, behoorende tot de Memorie van Toelichting, ingetrokken.

's Gravenhage, den 16den Maart 1872.

De Minister van Oorlog,

F. A. T. DELPRAT.

Lit. A.

STAAT, aanwijzende het getal en de vermoedelijke prijzen van het aan te schaffen materiëel der artillerie met de daarbij behoorende projectielen en prismatisch buskruid, alsmede van draagbare vuurwapenen en daarbij behoorende patroonhulzen.

Voor 10 stukken zwaar geschut van 27 centimeter, geheel uitgerust met daarbij behoorende affuiten en voorzien ieder van 100 schoten, elk berekend op f 50,000, f 500,000.

Voor 53 stukken van 24 centimeter, geheel uitgerust als boven, benevens van 100 schoten per stel ad f 28,500, f 1,510,500.

Voor 100 stukken vestinggeschut van 15 centimeter (achterlaad met affuit), geheel uitgerust en voorzien van 300 schoten, per stuk f 3,900, f 390,000.

Voor 40 stuks mitrailleuses met toebehooren, per stuk ad f 4,000, f 160,000.

Voor 56,100 stuks nieuwe achterlaadgeweren, ten behoeve van de infanterie, per stuk ad f 35,30 f 1,980,330

Voor 750 revolvers ten behoeve van het kader bij de kavallerie en bij de maré-chaussée ad f 25, f 18,750.

Voor aanschaffing of aanmaak van patroonhulzen, noodig voor bovenstaande 56,100 geweren ad 250 stuks voor elk geweer 14,025,000. Idem voor 10,000 geweren, waarvoor geen hulzen zijn aangemaakt en geene gelden zijn aangevraagd, uithoofde daartoe in 1872 geen gelegenheid bestaat, ad 250 per geweer 2,500,000, ad 2½ cents per stuk 16,528,000, f 413,125.

Totaal f 4,972,705, of in ronde som f 4,972,00.

Berekening voor het jaarlijksch bedrag.

Zwaar geschut	$\frac{1}{5}$	van f	500,000	is f	100,000.
Idem	$\frac{1}{5}$	" "	1,510,500	" "	302,000.
Vestinggeschut	$\frac{1}{4}$	" "	390,000	" "	97,500.
Mitrailleuses	$\frac{1}{2}$	" "	160,000	" "	80,000.
Geweren	$\frac{1}{3}$	" "	1,980,330	" "	660,110.
Revolvers	$\frac{1}{2}$	" "	18,750	" "	9,375.
Patroonhulzen	$\frac{1}{3}$	" "	413,125	" "	137,708.

Totaal f 4,972,705, f 1,386,793, of in ronde som f 1,386,800.

WETSONTWERP

TOT DEFINITIEVE VASTSTELLING VAN HET VIIIste HOOFDSTUK DER STAATSBEGROOTING VOOR 1872 (1).

Iste AFDEELING.

Art. 1—3. Kosten van het Departement *f* 88,500.

IIde AFDEELING.

Art. 4. Groote staf *f* 80,980.

„ 5. Generale staf *f* 64,882.

„ 6. Administratie der armee *f* 32,900.

„ 7. Provinciale en plaatselijke staven *f* 84,099.

Totaal *f* 262,861.

IIIde AFDEELING.

Traktementen, soldijen enz.

Art. 8. Wapen der infanterie *f* 4,989,474.

„ 9. Wapen der kavallerie *f* 1,784,619.

„ 10. Wapen der artillerie *f* 2,338,021.

„ 11. Wapen der genie *f* 344,945.

Totaal *f* 9,457,059.

IVde AFDEELING.

Art. 12. Remonte *f* 278,333.

Vde AFDEELING.

Art. 13. Koninklijke Militaire Akademie *f* 79,317.

VIde AFDEELING.

Art. 14. Reiskosten en vacatiën *f* 28,000.

VIIde AFDEELING.

Geneeskundige dienst.

Art. 15. Traktementen, toelagen enz. *f* 196,744.

„ 16. Materiëel voor de geneeskundige dienst *f* 239,600.

Totaal *f* 436,344.

VIIIste AFDEELING.

Art. 17. Vuur en licht in de wachten *f* 20,000.

IXde AFDEELING.

Art. 18. Scheeps- en wagenvrachten *f* 50,000.

(1) Zie het eerst aangeboden wetsontwerp *Milit. Spectator*, 1871, N°. 9, en de Nota van wijzigingen in N°. 10.

Xde AFDEELING.

Materiël der artillerie en draagbare wapenen.

Art. 19. Jaargelden van beampten, daggelden, soldijen voor werklieden, toelagen voor officieren en conducteurs enz. bij de stapel en constructie-magazijnen, bij de inspectie der draagbare wapenen, de pyrotechnische werkplaats enz. *f* 274,400.

Art. 20. Aanschaffing, herstelling, onderhoud en verwerking van het materiël der artillerie, der draagbare wapenen, torpedos, porytechnische voorwerpen enz. *f* 297,950.

Art. 21. Aanschaffing of aanmaak van patroonhulzen voor geweren (stelsel SNIDER) enz. *f* 90,200.

Art. 22. Practische artillerie-oefeningen *f* 15,000.

Totaal *f* 677,550.

XIde AFDEELING.

Materiël der genie en al wat daartoe kan geacht worden te behooren.

Art. 23 a. Onderhouden, herstellen, veranderen en verbeteren van vestingwerken, oefeningsterreinen, militaire gebouwen, dijken, kaden, wegen, grachten, bruggen enz. *f* 147,350.

b. Belangrijke herstellingen en vernieuwingen aan in het vorig lid van het artikel bedoelde vestingwerken, militaire gebouwen enz. *f* 157,200.

Art. 24. Aankoop, herstellen of verbeteren van plans, kaarten, memoriën, werktuigen en gereedschappen *f* 2000.

Art. 25. Practische oefeningen der mineurs en sapeurs *f* 3000.

Totaal *f* 309,650.

XIIde AFDEELING.

Kasernering en al wat daartoe kan behooren.

Art. 26 a. Onderhouden, herstellen, veranderen en verbeteren aan 's Rijks gebouwen, bestemd tot kasernen, stallen, rijloodsen, magazijnen, bakkerijen, hospitalen enz. *f* 235,350.

b. Belangrijke herstellingen en vernieuwingen aan die gebouwen enz. *f* 64,200.

c. Huur van gebouwen tot huisvesting van militairen en hunne gezinnen *f* 9000.

Totaal *f* 308,550.

XIIIde AFDEELING.

Verschillende uitgaven.

Art. 27. Defroyement van den amanuensis bij de directie der weduwen- en weezenkas *f* 1200.

Art. 28. Kosten tot verzekering en uitoefening der eeredienst bij de militairen *f* 8400.

" 29. Huur van gebouwen, exercitiegelden en loodsen *f* 6000.

" 30. Kleine tegemoetkomingen, reisgelden aan gewezen militairen, hunne weduwen en kinderen *f* 900.

Art. 31. Drukwerk van onderscheiden aard *f* 5000.

" 32. Huisvesting en voeding van lotelingen, reisgelden voor verlofgangers *f* 8000.

" 33. Kosten van het magazijn van kleeding, uitrusting, hospitaalgoederen, kampementseffecten :

a. Traktementen, toelagen, bureaustkosten, daggelden *f* 22,000.

b. Vernieuwing en onderhoud van kampementseffecten *f* 38,000.

Totaal *f* 60,000.

Art. 34 a. Kosten van verkenningen, het maken van plans ten behoeve der te vervaardigen kaarten op het topographisch bureau *f* 3200.

b. Traktementen der ambtenaren, toelagen der officieren, renumeratiën enz. der geëmployeerden bij het topographisch bureau *f* 18,200.

Totaal *f* 21,400.

Art. 35. Kosten voor het onderhoud van militaire huisgezinnen te Ommerschans en Veenhuizen *f* 18,000.

- Art. 36. Gratificatiën *f* 12,000.
 " 37. Proceskosten, memorie.
 " 38. Subsidie aan het invalidenhuis te Leiden *f* 5000.
 " 39. Aanschaffing van onderscheidingsteekens en medailles *f* 1000.
 " 40. Kosten vallende op het kamperen van troepen *f* 104,000.
 " 41. Id. op telegraphische correspondentie *f* 100.
 " 42. Id. voor examina voor officiersrangen, voor raden van onderzoek *f* 100.
 " 43. Id. van het Hoofdecomité der Nederl. vereeniging tot het verleenen van hulp aan zieke en gewonde militairen *f* 1000.
 Totaal *f* 252,100.

XIVde AFDEELING.

- Art. 44. Traktementen, soldijen, huisvesting enz. van het wapen der Maréchaussée *f* 247,131.

XVde AFDEELING.

Overkomplete officieren, pensioenen, gagementen, onderstanden, lijfrenten, wachtgeldten.

- Art. 45. Overkomplete officieren, twee derde en non activiteits traktementen *f* 50,000.
 " 46. Pensioenen, gagementen, onderstanden *f* 1,430,000.
 " 47. Tijdelijke idem *f* 6000.
 " 48. Pensioenen aan mindere geëmployeerden, werklieden, bedienden *f* 11,000.
 " 49. Lijfrente aan den Pruisischen generaal BULOW VON DENNEWITZ *f* 5250.
 " 50. Toelage aan de Weduwe van den kapitein DE MAN *f* 300.
 " 51. Wachtgeldten *f* 7800.

Totaal *f* 1,510,350.

XVIde AFDEELING.

- Art. 52. Onvoorziene uitgaven *f* 56,079.

XVIIde AFDEELING.

Buitengewone uitgaven.

a. Materiëel der artillerie.

- Art. 53. Aanschaffing en aanmaak van zwaar geschut tot kustverdediging *f* 256,500.
 " 54. Id. van draagbare vuurwapenen (kaliber 11^{mm}) *f* 996,206.
 " 55. Id. van patroonhulzen tot nieuwe draagbare vuurwapenen (kaliber 11^{mm}) *f* 101,500.

b. Materiëel der genie.

- Art. 56. Voortzetting van de verbetering der middelen tot het stellen van de inundatie der Nieuwe Hollandsche waterlinie.

*a. Kosten tot voltooiing van het maken van damsluizen en waterkeeringen voor de kommen der waterlinie tusschen de kaden naar Tienhoven en Jutphaas *f* 124,000.*

*b. Idem van een kanaal en overlaat van het fort te Honswijk naar de Schalkwijk-sche wetering, verbetering van de aarde- en metselwerken van het fort enz. *f* 117,000.*

*c. Idem van een kanaal door de hooge gronden beoosten Jutphaas enz. *f* 38,000.*

Totaal Art. 53—56 *f* 1,633,206.

Totaal generaal van Hoofdstuk VIII *f* 15,695,000.

UITTREKSEL DER MEMORIE VAN TOELICHTING.

§ 1. Vorenstaand wetsontwerp is opgemaakt grootendeels in overeenstemming met de wet van 31 December (*Staatsblad* n°. 203), als credietwet voor zes maanden aangenomen.

Hoewel de meeste onderwerpen reeds ten vorigen jare zijn behandeld acht de Minister het toch raadzaam nieuwe toelichtende staten over te leggen, ten einde het overzigt gemakkelijker te maken.

Onder de aandacht der vertegenwoordiging wordt gebragt dat de ingediende be-grooting gegrond is op de thans bestaande zamenstelling van de staven en korpsen van het leger, hetwelk het geval dient te blijven tot dat de legerorganisatie bij de wet zal zijn vastgesteld — welk onderwerp evenwel niet eerder aan de beraadsla-gingen der Vertegenwoordiging zal kunnen worden aangeboden voor en alear de wets-ontwerpen betreffende het vestingstelsel en de nationale militia tot stand gekomen zullen zijn.

§ 2. Niets belette intusschen om reeds nu de oefeningen der troepen zooveel mo-gelijk te bevorderen en om al dadelijk met meer kracht te doen voortgaan met de vervaardiging van zwaar geschut voor onze kustbatterijen en met den aanmaak van nieuwe draagbare vuurwapens van klein kaliber.

Voor de oefening der korpsen bestaat het voornemen om een gedeelte van het leger in de legerkampen bij Milligen, bij Zeist en op de Wisselsehe heide te vereenigen, en het overige gedeelte in de garnizoenen, zooveel mogelijk gecombineerde manoeuvres te doen uitvoeren; terwijl de vesting-artillerie in de vestingen door het verrigten van hoog noodige artillerie werkzaamheden, in de artillerie magazijnen enz. zal geoefend worden.

Ten bedoelden einde zullen bij de infanterie de twee oudste ligtingen en bij de vesting-artillerie de oudste ligting tot het bijwonen der najaarsoefeningen onder de wapenen geroepen worden.

Hoewel bij de Tweede Kamer een wetsontwerp aanhangig is gesteld tot aanschaffing van artillerie-materieel en draagbare vuurwapenen, acht de minister het noodig reeds nu, in mindering van het aangevraagde bij gezegd wetsontwerp, ten zelfden einde eenige gelden aan te vragen, met voornemen dat wetsontwerp bij nota van wijziging met een gelijk bedrag te vermeerderen.

Hierdoor ontstaat eene verhooging van het eindeijfer vergeleken met dat der cre-dietwet; nog eenige andere onderwerpen vereischen verhooging, enkelen konden daarentegen minder worden gesteld, veroorzaakt door dat men nu met meer zekerheid de behoeften van het dienstjaar kent.

Ten aanzien der bestaande verschillen tusschen de ramingen en het thans aange-boden wetsontwerp en de credietwet geeft de minister de volgende inlichtingen.

Iste AFDEELING.

§ 3. *Kosten van het Departement.* Deze bedragen f 10.— minder dan bij de cre-dietwet.

IIde AFDEELING.

§ 4. *Verschillende staven en diensteakken.* Wordt f 695 minder gevraagd dan bij de credietwet, uithoofde van mutatiën bij het personeel der officieren; daarentegen is de schadeloosstelling voor fourrages eenigzins verhoogd.

IIIde AFDEELING.

§ 5. *Verschillende wapenkorpsen.* De berekeningen zijn gegrond om gedurende dit jaar het volgend getal troepen en paarden (in ronde getallen) onder de wapenen te houden, de officieren niet medegerekend:

12,900 man kader en vrijwilliger;

7,400 miliciens tot aanvulling van het $\frac{1}{7}$ der militia dat onder de wapenen kan worden gehouden;

10,400 miliciens, die dit jaar ingelijfd voor eerste oefening onder de wapens zullen verblijven; de infanterie, de vesting-artillerie, mineurs en sappeurs 8 maanden; de treinkompagnien 6 maanden; de overige een jaar;

13,800 miliciens bestemd tot het bijwonen der najaarsexercitiën;

2350 paarden bij de kavallerie,

1670 id. bij de artillerie en trein.

Voor de verschillende wapenkorpsen wordt f 93,673 meer aangevraagd dan bij de credietwet, en wel:

- a. Voor het getal miliciens tot bijwoning der najaarsoefeningen *f* 20,028.
 b. 75 miliciens tot aanvulling van het inkompleet aan vrijwilligers *f* 6885,70.
 c. Tot verhooging der sommen uitgetrokken voor eventueel na te laten schuld op het kleeding- en reparatiefonds door gepasporteerde, overleden en gedeserteerde manschappen *f* 21,400.
 d. Voor verhooging der schadeloosstelling voor fourrages, aan de officieren niet bij de kavallerie, veld- en rijdende artillerie behorende, met 5 per dag en per paard *f* 1665,30.
 e. Minder afgetrokken voor de fourrages der ontbrekende paarden; bij de kavallerie 40,371 dagen à 70 ct. *f* 28,259,70; bij de artillere 9639 dagen à 75 ct. *f* 7225,25.
 f. Aanvulling van officieren bij het wapen der genie, verhooging der daggelden voor militaire wachters *f* 7026.
 g. Eenige kleine verschillen in de berekeningen *f* 1179,05.

IVde AFDEELING.

§ 6. *Remonte*. In plaats van *f* 390 is de gemiddelde prijs der paarden geweest *f* 471,70. Bij de credietwet is toegestaan voor 629 paarden à *f* 390, *f* 245,310; het getal aangeschafte paarden bedraagt *f* 590 à *f* 471,70, *f* 278,303; dus *f* 32,993 meer

Vde AFDEELING.

§ 7. *Kon. Milit. Akademie*. Voor deze afdeling wordt *f* 79,316 aangevraagd, zijnde *f* 4092 meer dan bij de credietwet. De voornaamste oorzaak ligt in de benoeming van den gouverneur en eenige wijzigingen in de traktementen der officieren.

VIde AFDEELING.

§ 8. *Geneeskundige dienst*. Hiervoor wordt aangevraagd *f* 436,344, zijnde *f* 35,800 meer dan bij de credietwet. De oorzaak dezer vermeerdering ligt 1. voornamelijk in 's Konings besluit van 1 December ll., waarbij de traktementen en daggelden van de geëmploijeerden bij het groot Rijkshospitaal en de verschillende garnizoanshospitalen en op het bureau van den Inspecteur der geneeskundige dienst enz. eenigzins zijn verhoogd, en 2. in de steeds stijgende prijzen der levensbehoeften en verplegingsartikelen, waarvoor thans *f* 20,600 meer aangevraagd wordt, zijnde 240,000 verpleegdagen in de militaire hospitalen à 45 ct., en 40,000 id. in burgerhospitalen à 65 ct.; voorts 250,000 dagen ziekengeld à 4¼ ct. per dag en *f* 3000 voor verplegingskosten van krankzinnige officieren.

XIde AFDEELING.

§ 9. *Materieel der genie*. Voor deze afdeling wordt *f* 9000 meer uitgetrokken dan bij de credietwet, en wel *f* 4900 voor eene bergplaats van buskruid in de forten op den Voordorpschen en Ruigenboeckchen dijk; *f* 4500 voor het herstellen der bruggen te Naarden en *f* 3800 voor id. te Willemstad, daarentegen wordt *f* 3000 minder uitgetrokken voor het herstellen van het huis van verzekering te Woerden, en *f* 1200 voor het niet maken van de fundering tot de ijzeren kraam bij de geschutgieterij te 's Hage.

XIIIde AFDEELING.

§ 10. *Kazernering*. Voor deze afdeling wordt *f* 10,700 meer uitgetrokken, en wel a. *f* 2500 voor het maken van eenige veranderingen in het hoofdgebouw der Militaire Akademie, noodig ten gevolge van de nieuwe inrigting aan deze gegeven; b. voor het inrigten der kazerne St. Agatha te Delft, tot verblijf der kadetten van de artillerie en genie van de Militaire Akademie, die na 1 September hunne studiën te Delft zullen voortzetten; en c. *f* 6000 voor het verbeteren der paarden-ziekental te Deventer; welk bedrag met *f* 1700 verminderd wordt, doordien eene aanbesteding voor het hospitaal te Milligen minder aangenomen is dan geraamd was.

XIIIde AFDEELING.

§ 11. Art. 29. *Huur van gebouwen, exercitievelden en toodsen* is met *f* 1000 verhoogd.

Art. 40. *Kosten vallende op het kamperen van troepen*. De Minister wil dit jaar een gedeelte van het leger doen kamperen, en wel:

in de legerplaats te Milligen, 12 bats. infanterie, 8 eskadrons kavallerie, 3 batterijen veld artillerie, 1 batterij rijdende artillerie, 1 compagnie trein, $\frac{1}{2}$ compagnie mineurs en sappeurs, een gedeelte der hospitaalsoldaten, allen gedurende minstens 30 dagen.

In de legerplaats bij Zeist successivelijk 12 compagnien vesting-artillerie, elk gedurende vier weken, waarbij gevoegd worden de artillerie-instructie-kompagnie en de jongelingen bij den wetenschappelijken cursus der artillerie gedetacheerd, voorts 2 compagnien mineurs en sappeurs gedurende 6 weken.

In de legerplaats op de Wieselsche Heide bij Apeldoorn, het personeel van de normaal-schietsschool, benevens al de scherpschutters van de bataillons grenadiers, jagers en infanterie.

XIVde AFDEELING.

§ 12. *Wapen der Marechaussée*. Voor dit wapen wordt *f* 2631 meer aangevraagd, ten gevolge van 's Konings besluit van 11 December ll., waarbij aan de wachtmeeesters en brigadiers te voet eene verhooging van soldij is toegekend.

XVde AFDEELING.

§ 13. *Pensioenen, Wachtgelden, enz.* Het 51ste Art. wordt met *f* 500 verminderd.

XVIde AFDEELING.

§ 14. *Onvoorziene Uitgaven*. Deze post wordt met *f* 1878 verminderd.

XVIIde AFDEELING.

§ 15. *Buitengewone Uitgaven*.

a. Materieel der artillerie Artt. 53—54. Bij de aanvankelijk ingediende begrooting werden, met het oog op het later ingediend wetsontwerp tot vaststelling der gelden voor den hoogst noodigen voorraad van artillerie-materieel, draagbare vuurwapenen en tot verbetering van het kazernement, slechts eenige weinige gelden aangevraagd en dit wel om geen stagnatie in de bestaande werkplaatsen teweeg te brengen.— Die stagnatie zou echter spoedig het geval wezen, en aangezien de thans aangeboden begrooting waarschijnlijk de prioriteit zal erlangen acht de Minister het raadzaam nu nog gelden aan te vragen, ten einde nog dit jaar eene grootere hoeveelheid zwaar geschut, draagbare vuurwapenen en patroonhulzen te doen vervaardigen. Hij vertrouwt dat hiermede niet gepraedudicieerd zal worden op hetgeen bij meerbedoeld wetsontwerp als tot het compleet benoodigd zal worden aangewezen; want hoe de beoordeeling daaromtrent moge wezen, de thans bij dit ontwerp uitgetrokken getallen zullen wel beschouwd worden als noodig te zijn, en worden de thans aangevraagde sommen toegestaan, dan spreekt het van zelf dat ze in mindering strekken van het verder noodige, gelijk ook blijken zou uit de spoedig in te dienen nota tot wijziging van meerbedoeld wetsontwerp, waarbij ook eene vrij aanzienlijke som minder zal worden aangevraagd tot aanschaffing van mitrailleuses, revolvers enz.

Het voornemen bestaat dan om nog dit jaar te doen vervaardigen 9 stukken zwaar geschut van 24^{cm}, geheel uitgerust met bijbehorende affuiten en voorzien ieder van 100 schooten à *f* 28,500 dus *f* 256,500 — zijnde *f* 266,500 meer dan bij de credietwet is toegestaan.

Boven en behalve de 5000 geweren van klein kaliber bij de credietwet aangewezen, kunnen er nog 20,000 vervaardigd worden, dus 25,000 stuks, doch tegen den verhoogden prijs van f 35,50 is f 882,500.

Id., boven de reeds toegestane 800 karabijnen voor de kavallerie, nog 1700 stuks te zamen 2500, tegen den verminderden prijs van f 36—, bedraagt f 90,000.

500 karabijnen voor de mineurs à f 39,20, is f 19,600.

100 Id. voor de marechaussée à f 41,06 f 4106,—.

Een en ander bedraagt f 996,206,— terwijl bij de credietwet slechts f 197,850,— was toegestaan, zoodat voor de draagbare wapenen meer wordt aangevraagd f 788,356,—.

Boven en behalve het getal van 1,250,000 patroonhulzen voor geweren, zullen er nog 2,500,000, alzoo te zamen 3,750,000 worden vervaardigd; en boven het getal van 80,000 stuks voor karabijnen nog 230,000 stuks, dus 310,000 stuks, of in het geheel 4,060,000 patroonhulzen à 2½ ct. f 101,500. Bij de credietwet was toegestaan f 33,250; thans dus meer geraamd f 68,250.

Voor het materiëel der artillerie derhalve thans meer f 1,073,106.

b. Materiëel der genie.

Art. 55a. De aanbesteding voor het maken van damsluizen en waterkeeringen voor de kommen der waterlinie tusschen de kaden naar Tienhoven en Jutphaas niet doorgegaan zijnde, is eene som van f 35,000 als ongebruikt op de dienst van 1871 vrijgevalven, welk bedrag nu bij het voor 1872, uitgetrokken restant van f 89,000 dient gevoegd te worden. Daarentegen kan de som van f 16,000, onder lit. d van dit artikel uitgetrokken voor betalingen van reeds aanbestede werken vervallen, uit hoofde die som reeds onder andere gelden begrepen is. (Art. 2 der Wet van 24 December 1871, *Staatsblad* n°. 147).

VOORLOOPIG VERSLAG der Commissie van Rapporteurs
voor het ontwerp van wet tot buitengewone aanschaffing
van artillerie-materieel, draagbare vuurwapenen, en ver-
betering van het kazernement.

§ 1. Bij de overweging in de afdelingen der Kamer van het wets-ontwerp tot buitengewone aanschaffing van artillerie-materieel enz. werd de vraag gesteld, of zoodanige afzonderlijke wet noodig en wenschelijk ware. De gevoelens waren daarover verdeeld. Voor zoo ver men de wet overbodig keurde, werd beweerd, dat het buitengewoon karakter der hier bedoelde uitgaven eenig en alleen gelegen was in het hoog bedrag, sedert eenigen tijd, in verband met hetgeen elders op krijgskundig gebied plaats had, voor den aankoop van geschut en geweren noodig gekeurd. Die aankoop is anders eene zaak van gewonen aard. Vorige Ministers van Oorlog hebben daarvoor gelden op hunne begrooting aangevraagd. Ook de tegenwoordige heeft dit bij de aanhangige definitive begrooting van zijn departement voor 1872 gedaan. Het had dan ook eene vreemde houding, dat die Minister, terwijl hij het beginsel eener afzonderlijke voordragt voor deze kategorie van behoeften handhaaft, buiten verband met de bepalingen der afzonderlijk ingediende wet, een aanmerkelijk deel der buitengewone kosten, daarvoor vereischt, op de gewone begrooting brengt. Het handhaaft die wet, de zaak van het kazernement ter zijde latende, voor ongeveer 5 millioen, maar gaat daarvan onmiddellijk af voor een bedrag van f1,354,206. (Artt. 53—55 van de definitive begrooting van het Departement van Oorlog voor 1872.)

Aan beslissing van een beginsel door de Kamer valt hier niet te denken; want dat de bewapening onzer vestingen en troepen niet onveranderd kan blijven, terwijl men elders daarin verbeteringen invoert, spreekt van zelf. Alleen de vraag, of daarvoor, in verband ook met onze finantiele kracht, minder of meer geld te besteden zij, kan in aanmerking komen. Bij de vestingwet geldt het geheel iets anders. Daarbij wordt een stelsel van versterkte linien en stellingen vastgesteld, en dus door den wetgever uitspraak gedaan omtrent eene aangelegenheid, waarover veel verschil van gevoelen heerscht. Neemt men uit die vestingwet de bepaling weg omtrent de ten gevolge daarvan te doene uitgaven, dan blijft de hoofdzak in stand. Hier zou bij het wegnemen der cijfers niets overblijven. Geen andere strekking toch heeft de tegenwoordige wet dan om aan den Minister van Oorlog een blanco-crediet van ongeveer 5 millioen te verleen. Dit was ook daarom bedenkelijk, omdat de Kamer op die wijze voor verscheidene volgende jaren tot het doen van aanmerkelijke uitgaven gebonden werd en omdat men stond tegenover een Minister, die, pas opgetreden, nog geen aanspraak kon maken op zoo onbeperkt vertrouwen.

Daarentegen deed men gelden, dat toch werkelijk het denkbeeld om bij de wet aan te wijzen of te bepalen, hoeveel geschut en geweren in den eerstvolgenden tijd zouden worden aangekocht, aannemelijk was, en dat dus het tegenwoordig ontwerp, waarvan men den vorm anders niet in bescherming wilde nemen, niet als zoo overbodig kon worden beschouwd. Zamenvatting van het benoedigde gedurende de eerste jaren in ééne wet gaf gelegenheid om den omvang van dat benoedigde in zijn geheel te overzien en verhinderde, dat deze toch ontwijffelbaar eenigzins buitengewone uitgaaf met de gewone kosten van het Departement van Oorlog vermengd en verward werd.

Men werd daardoor gewaarborgd tegen de wisseling van inzichten bij opvolgende Ministers van Oorlog omtrent het getal nieuw aan te koopen vuurmonden en draagbare wapenen en erlangede de wetenschap, welke som in 't geheel tot voorziening in de bestaande behoefte noodig was. Bovendien werd op de voorgestelde wijze de contrôle gemakkelijker. Zoo als de zaak nu is geregeld moet men, om zich het noodige licht te verschaffen, eensdeels in verschillende begrootingen nagaan, welke hoeveelheden nieuw aan te koopen vuurmonden en draagbare wapenen als noodig zijn opgegeven; anderdeels welke hoeveelheden krachtens achtereenvolgende begrootingen reeds zijn aangekocht. Is eenmaal bij eene wet vastgesteld, welke som daarvoor jaarlijks op de begrooting zal worden gebragt, dan kan men zich van de uitgaven uit dien hoofde gedaan of te doen, zonder veel moeite rekenschap geven.

Voor al echter scheen de zaak zich uit een financieel oogpunt aan te bevelen. Is aan den Minister een algemeen crediet over verscheidene jaren geopend, dan heeft hij ook gelegenheid om het benoodigde in zijn geheel, over meer dan één jaar aan te besteden en kan dus die aanbesteding op voordeliger voorwaarden plaats hebben. Het bezwaar dat de Kamer zich bij de aanneming der wet te zeer voor de toekomst binden zou, scheen niet overwegend: meermalen worden wetten vastgesteld, waardoor de Kamer eene soort van zedelijke verpligting op zich laadt om ook in volgende jaren uitgaven toe te staan. Vooral ook op het gebied der waterstaatswerken treft men in onze wetgeving daarvan onderscheidene voorbeelden aan. Zoo werd, om slechts een dier voorbeelden te noemen, bij de wet van 6 Julij 1863 (*Staatblad* n°. 109) in art. 1 eene bijdrage van f1,200,000 uit 's Rijks kas, *over negen jaren verdeeld*, tot verbetering van scheepvaartkanalen in Groningen verleend, en dan in een volgend artikel Hoofdstuk V der begrooting met den eersten termijn van die bijdrage verhoogd. In elk geval scheen de tegenwoordige wet beschouwd te moeten worden als naauw verband houdende met de vestingwet en als een gevolg van vroegeren aandrang der Kamer zelve. Toen, tijdens het bewind van den generaal VAN DEN BOSCH, over de bestaande uitgestrekte behoefte aan nieuw en beter oorlogsmaterieel gehandeld werd, wilde zij bepaald weten, waarheen de uitvoering zijner denkbeelden zou kunnen leiden en dus ook de daarvoor noodige som aangewezen hebben.

Op deze laatste argumenten werd geantwoord, dat van verband met de vestingwet alleen sprake kon zijn wat het geschut, niet wat de draagbare vuurwapenen betreft; dat men de voorgedragen hoeveelheden aan geschut echter in elk stelsel van defensie noodig heeft en dat de Minister, na de overtuiging van de noodzakelijkheid der uitgave ingang te hebben doen vinden, even zeker kan zijn van ook in 't vervolg daarvoor de benoodigde credieten te zullen erlangen, als de Regering dit is bij waterstaatswerken van langen adem, ook zonder dat omtrent den aanleg van zoodanige werken eene speciale wet is vastgesteld. Regeling al te lang vooruit scheen ook daarom minder raadzaam, omdat het stelsel van bewapening in onzen tijd voortdurend aan verandering onderhevig is. Overigens is in het tijdperk van den generaal VAN DEN BOSCH wel bepaald dezerzijds naar het bedrag aan geld gevraagd, dat hij voor de aanvulling van den voorraad geschut en geweren noodig rekende, en zijn daaromtrent door hem opgaven gedaan, maar de Kamer heeft toen niet verlangd, dat de gezamenlijke som bij de wet vastgesteld of op eene afzonderlijke begrooting gebragt zou worden.

§ 2. Hoe men overigens over het al dan niet wenschelijke van eene wet als de tegenwoordige denken magt, nagenoeg algemeen toonde men zich overtuigd, dat bij den vorm waarin het tegenwoordige ontwerp is vervat, het doel, dat de Regering beoogt, niet of zeer onvolkomen zal worden bereikt. Zij wil, blijkens de Memorie van Toelichting, in ééns het bedrag vaststellen, zoo voor de volledige bewapening onzer kust- en positie-batterijen, als voor den geheelen voorraad van nieuwe draagbare wapenen vereischt, en voegt bij het ontwerp de opgave van het aantal stukken geschut, mitrailleurs en geweren, die voor dat bedrag te verkrijgen en haars inziens volstrekt noodig zijn. Wordt door die vaststelling van een algemeen en van een jaarlijksch bedrag aan te besteden gelden iets wezenlijks gewonnen? Is hier iets meer dan eene algemeene bereidverklaring om gelden te geven; eene bereidverklaring, die zeer goed in eene motie van orde uit te drukken ware? De Minister kan met de wet in de hand geen enkel stuk geschut, geen enkel geweer aankopen. Om daartoe

in staat te zijn, moet eerst nog de som van $f1,386,800$, die gedurende de eerstvolgende jaren noodig wordt geacht, op de begrotingen van 1873 en vervolgens, of ook op die van 1872 worden uitgetrokken. Gesteld dit had plaats en in zulk eene begrotingswet werd de te doene aankoop zoodanig omschreven, als in art. 1 van het wets-ontwerp geschiedt, zou dan het doel bereikt zijn? Voorzeker neen. De bedoelde bewoordingen zijn van algemeenen aard, en deze of een later Minister zou dus geheel de toegestane som of uitsluitend voor zwaar geschut of mitrailleurs of enkel voor vuurwapenen kunnen besteden. Hij zou zelfs nog meer regtstreeks tegen het doel der wet kunnen handelen. Uitgaande van het op zich zelf juiste beginsel, dat elke begrotingspost niet anders is dan het maximum van een aan den Minister geopend crediet, binnen welks grenzen hij zich bewegen moet en 't welk hij onder zijne verantwoordelijkheid besteden mag, zou hij het toegestane bedrag slechts gedeeltelijk kunnen uitgeven, of wel geheel ongebruikt laten. Om zoo iets onmogelijk of moeilijker te maken, gaven enkele leden in bedenking, dat de wet zelf verwees naar den daarbij behoorenden toelichtenden staat. Anderen vroegen, of het niet zeer denkbaar zou zijn in de wet zelve de hoeveelheden stukken geschut, geweren enz. te vermelden, welke aanschaffing noodig wordt geacht, en dan in de posten van uitgaaf of begrooting naar die hoeveelheden te verwijzen. Die cijfers van aan te schaffen krijgsmiddelen zijn hier toch hoofdzak. Zij zijn dit evenzeer als in de spoorwegwet van 1860, waarheen de Memorie van Toelichting verwijst, de aan te leggen spoorweglijnen hoofdzak waren. Wel werd bij die spoorwegwet tevens bepaald, dat jaarlijks minstens 10 millioen voor den aanleg op de begrooting zouden worden uitgetrokken, en daardoor eene zedelijke verplichting op den wetgever gelegd om voor dit doel jaarlijks het gemeld bedrag beschikbaar te stellen; maar ook di, was geen onveranderlijk gebod, waarvan niet onder bepaalde omstandigheden af ttwijke ware; gelijk dan ook werkelijk gedurende de allerlaatste jaren de post vooreden aanleg der spoorwegen op de Staatsbegrooting beneden het geraamde cijfer is gebleven.

Dat noemen in de wet van de hoeveelheden aan te schaffen stukken geschut en geweren kwam intusschen aan andere leden bedenkelijk voor. Zij herhaalden wat reeds in een ander verband is gezegd, dat bij de gestadige verandering op het gebied der krijgskundige wetenschap datgene wat thans volstrekt noodig wordt geacht, reeds na een paar jaren kon blijken niet in dien omvang vereischt te worden. Ook in dat denkbeeld echter scheen de wet zóó ingerigt te kunnen worden dat zij beter beantwoordde aan het doel. Men zou daarin, met zamensmelting van de beide overgebleven artikelen, het bedrag kunnen bepalen, dat gedurende een aan te wijzen tijdperk jaarlijks voor elke categorie der hier in aanmerking komende krijgsmiddelen zou worden besteed, zoo dat de sommen, benoodigd voor stukken geschut, voor mitrailleurs, voor geweren en revolvers, en voor patroonhulzen afzonderlijk wierden genoemd. Men zou daarbij moeten voegen, dat deze sommen jaarlijks op de begrooting van Oorlog zouden worden uitgetrokken, en dan tevens bepalen, dat dit reeds voor 1872, hetzij voor het normaal bedrag, hetzij, gelijk de Minister van Oorlog schijnt te wenschen, voor een eenigzins minder cijfer het geval zou zijn. Zoo doende zou eene zedelijke verplichting tot het toelaten dier uitgaven op de ahangige en volgende begrootingen worden opgelegd, die bij de moeilijkheden, welke het toestaan van hooge oorlogsuitgaven wel eens ondervindt, niet van gering belang te achte ware.

§ 3. Naar veler oordeel laat de toelichting van het wets-ontwerp in zijnen gewijzigden vorm veel te wenschen over. Met zekere luchthartigheid heeft de tegenwoordige Minister uitgaven uit het oorspronkelijk ontwerp weggenomen of aanmerkelijk verminderd, zonder van de verandering van inzicht genoegzaam rekenschap te geven. Dit geldt inzonderheid ook van de uitgaven voor het kazernement. De reden, die in § 2 der Nota van Toelichting voor het geheel verwijderen daarvan wordt opgegeven, is vrij zwak. Staan de aanvragen daaromtrent, zoo als de Minister te kennen geeft, in verband met de vestingwet, dan moeten zij in deze voordragt opgenomen blijven, opdat men het geheel der uit die vestingwet voortvloeiende buitengewone uitgaven kunne overzien. Behooren zij daarentegen, zoo als sommigen meenden, tot de categorie der gewone verbeteringen, dan mogen zij niet zoo geheel ter zijde worden

geschoven; zij moeten dan, althans voor een deel, op de gewone begrooting van Oorlog van dit jaar gebragt worden. Indien er toch één militair belang is, waarvoor het Departement van Oorlog zorgen moet en in welks behartiging dadelijk, zoo veel dit mogelijk zij, behoort te worden voorzien, dan is het, dat de miliciens beter gehuisvest worden en dat niet op zoovele plaatsen over gemis aan genoegzame ruimte in de kazernes geklaagd worde. Deze laatste aanmerking klemt te meer, omdat bij de Memorie van Toelichting van den generaal ENGELVAART, ter verdediging van de door hem gedane aanvragen ten behoeve van eene betere kazernering, speciale redenen worden opgegeven, die met de vestingwet in geen verband staan. Men heeft berekend, dat dit voor $\frac{2}{3}$ dier aanvraag stellig het geval is, ook omdat het daarbij garnizoensplaatsen geldt, die, als achter de Utrechtsche linie gelegen, in elk stelsel van defensie behouden moeten blijven. Hoe is het te verklaren, dat de tegenwoordige Minister ook die aanvragen, zonder eenige opgave van redenen, ter zijde stelt? Acht hij het daaromtrent in de Memorie van Toelichting medegedeelde dan onjuist?

§ 4. Ten aanzien van het materieel, waarvan de aanschaffing wordt voorgesteld, werden de volgende opmerkingen in het midden gebragt.

Het werd goedgekeurd, dat de Minister de mitrailleuses alleen wil bestemmen tot verdediging der accessen van onze versterkte plaatsen en hier en daar voor grachtsverdediging. Zijn gevoelen daaromtrent komt met dat van Duitsche deskundigen overeen. Maar de vraag werd gedaan of het getal van 40 mitrailleuses niet te gering is? De vorige Minister achtte er in 't geheel 100 noodig, waarvan 32 voor veldgeschut en 68 voor accessen en tot reserve. Hoe is men dan nu tot het cijfer van 40 gekomen? Alleen in de Utrechtsche linie zijn meer dan 40 vestingen, forten en batterijen. Het aangevraagde getal kan dus slechts voldoende zijn voor eene eerste behoefte. Hoeveel mitrailleuses acht de Minister voor al de vestingen, forten en posten, welke volgens de thans aanhangige vestingwet behouden zullen blijven, noodig?

Is thans reeds eene beslissing genomen omtrent het aan te nemen model en heeft men voldoende waarborgen nu werkelijks iets bruikbaar voor den oorlog te zullen verkrijgen?

Met opzigt tot het getal aan te schaffen *sware* kanonnen werd de opmerking gemaakt, dat de stukken van 27 en 24 centimeter niet alleen voor de kustdefensie vereischt worden, maar dat ook enkele daarvan bijv. in de forten van Vechten en Rijnauwen van hooge waarde zouden zijn om den vijand op een afstand te houden en hem het aanleggen van depôts, magazijnen, enz. moeilijk te maken. Was daarop gerekend? Voorts werd bepaald gevraagd, hoe de stukken van 24 centimeter tot nu toe hebben voldaan. Te dezer gelegenheid werd twijfel geopperd, of voor het bewaren van het geschut in 't algemeen en van het daarbij behoorende materieel van de zijde van het Departement van Oorlog wel genoegzame zorg wordt gedragen. De wijze, waarop het Departement van Marine voor dit belang waakt, schijnt gunstig af te steken bij hetgeen daaromtrent door het Departement van Oorlog wordt verrigt. Met name te Nieuwe Diep wordt voor het nieuwe geschut en de daarbij behoorende kostbare projectielen eene zorg gedragen, die men niet voor hetzelfde materieel bij het Departement van Oorlog opmerkt.

Met het oog op de aan te schaffen draagbare vuurwapenen, wenschte men zeer bepaald te weten, hoe het thans met de bewapening der troepen met de Beaumont-geweren staat. Hoeveel dier geweren zijn afgeleverd, hoeveel aan de troepen tot op dit oogenblik in gebruik gegeven? Gelijke vraag geldt omtrent de karabijnen. Men meende te weten, dat bij de geheele bewapening van ons leger met de nieuwe modellen, met ongehoorde langzaamheid wordt te werk gegaan.

Nu werd gevraagd of het de bedoefing is, bij de oefening der troepen de patroonhulzen der Beaumont-geweren meer dan eenmaal te doen dienen.

Enige leden betuigden hunne bevreemding, dat noch bij het oorspronkelijk voorstel van generaal ENGELVAART, noch bij de daarin door den tegenwoordigen Minister gebragte wijzigingen, gewag wordt gemaakt van het voorzien onzer veldartillerie van achterlaadgeschut. Wanneer er sprake is van het brengen van geheel het materieel van ons krijgswezen op een goeden, aan de tegenwoordige eischen der wetenschap be-

antwoordenden voet, mag ook deze verbetering niet ontbreken. Een van de leden der Kamer heeft in zijne afdeeling eene nota ingediend, waarin dit onderwerp nader behandeld wordt. De Commissie van Rapporteurs heeft gemeend dit stuk onder lit. A. aan het tegenwoordig Verslag te moeten hechten.

§ 5. Ook met opzigt tot de wijze van aankoop of aanschaffing der stukken geschut van verschillend kaliber, der mitrailleuses en der geweren wenscht men dringend nadere opheldering te ontvangen. Men herinnerde daarbij, dat in het Eindverslag betrekkelijk het wets-ontwerp tot verhooging van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegroting voor 1871 (gedrukte stukken, zitting 1871—1872, 68, n°. 4) onderscheiden vragen met opzigt tot de Beaumont-geweren en de met den heer BEAUMONT gesloten contracten zijn gedaan, die geheel onbeantwoord zijn gebleven. Bij de beraadslaging over de bedoelde wet is, ten gevolge der bijzondere omstandigheden, waaronder die beraadslaging plaats had, op die vragen niet teruggekomen. De Minister zou welligt kunnen goedvinden daarop bij deze gelegenheid eenig antwoord te geven.

Afgescheiden van de hierboven bedoelde vragen, wenschte men bepaaldelijk te weten, welke wijze van aanbesteding voortaan zal worden gevolgd? Zal de aanbesteding of levering plaats hebben voor geheel den benoodigden voorraad? Zal men zich, wat de geweren betreft, ook tot het buitenland wenden? Enkele leden waren hiertegen gestemd en drukten den wensch uit, dat men de geweren zooveel mogelijk te Delft en te Maastricht mogt laten vervaardigen, daar aanmaak in het buitenland, om meer dan eene reden, niet verkieslijk scheen. Het vroegere bezwaar dat, bij aanmaak binnen 's lands, geen genoegzaam getal geweren per jaar kon gereed komen, scheen toch opgeheven.

Op staat n°. 4, bij het oorspronkelijk wets-ontwerp gevoegd, wordt de prijs van het nieuwe achterlaadgeweer ten behoeve der infanterie per stuk op f 33,49 gesteld. De tegenwoordige Minister van Oorlog raamt dien prijs op staat n°. 9 op f 35,30. Van waar die hoogere opgave? Hoe kan de Minister, zoolang geene aanbesteding heeft plaats gehad, den juiststen prijs opgeven? Is onder den prijs van elk geweer ook die van de bajonet begrepen? En hoe veel hebben nu de reeds afgeleverde Beaumont-geweren per stuk werkelijk gekost?

In hoe ver is de heer BEAUMONT bij de vroegere leveringen betrokken geweest, en in hoe verre zal hij bij de thans nog te doene leveringen betrokken worden? Welke vergoeding heeft hij voor het beschikbaar stellen van zijn model verkregen? Er waren leden, die er zeer op aandrongen, dat de met hem, naar zij meenden, gesloteu contracten, aan de Kamer wierden overgelegd.

Eindelijk werd nog gevraagd, waar de patroonhulzen vervaardigd zullen worden? Het scheen niet raadzaam in dit opzigt uitsluitend van de fabriek te Delft afhankelijk te zijn. Aanmaak bij particulieren kwam zeer in aanmerking, en men drong er dus op aan, dat eene patroonfabriek te Amsterdam werd opgerigt, of dat het aanmaken der patronen ook aan eene particuliere inrigting in de hoofdstad werd toevertrouwd. Men moet toch niet voorbijzien, dat onze inrigtingen te Delft, in geval van oorlog, zeer blootgesteld zijn.

Aldus vastgesteld den 4den April 1872.

VAN WASSENAER VAN CATWIJCK.
KAPPEYNE VAN DE COPPELLO.
DE ROO VAN ALDERWERELT.
VAN SYPESTEYN.
LENTING.

NOTA.

De ondergeteekende heeft tegen het hiernevens aangeduide wets-ontwerp twee hoofd-bedenkingen. De eerste geldt de berekening, op bladz. 2 der Memorie van Toelichting, van het getal nog benodigde geweren.

De Regering wil, behalve de 21,000 Beaumont-geweren, waarvoor de noodige gelden reeds vroeger werden toegestaan, en de 25,000 Beaumont-geweren, waarvoor de gelden bij de definitive begrooting voor 1872 worden aangevraagd, nog 26,000 geweren aanschaffen. De ondergeteekende is van meening, dat men met een getal van 16,000 geweren kan volstaan.

Hij stelt op den voorgrond, dat het in den tegenwoordigen stand van de quaestie der wapening, raadzaam schijnt geen grooter getal geweren aan te koopen dan volstrekt noodig is te achten. De rij der technische verbeteringen op het gebied der wapenen is nog niet gesloten. Binnen eenige jaren zal er naar alle waarschijnlijkheid wel een geweer zijn uitgevonden dat nog beter is dan het Beaumont-geweer. Dit is geen reden om niets te doen; de troepen die men werkelijk onder de wapenen kan brengen, moeten goed bewapend zijn. Maar het is eene reden om matiging te betrachten, om thans niet meer geweren aan te schaffen dan voor *het tegenwoordige* noodig zijn.

De Regering grondt hare berekening ook op *toekomstige* toestanden. Zij handelt als of de wapen-techniek, met het Beaumont-geweer, haar laatste woord had gezegd. Zij wil, blijkens de Memorie van Toelichting, nu reeds Beaumont-geweren aanschaffen voor de sterkte welke de infanterie zal hebben wanneer de jaarlijksehe ligting, overeenkomstig de gedane voorstellen, zal verhoogd zijn. Maar zoo ver zijn wij nog niet. Wanneer de militie eenmaal uitgebreid is, dan zal men nog al den tijd hebben de noodige geweren voor het meerdere getal manschappen aan te koopen. En men zal dan het voordeel hebben, partij te kunnen trekken van de nieuwere uitvindingen en het geweer te kunnen aanschaffen, dat dan het beste zal zijn.

Ook de noodzakelijkheid om, zoo als de Regering wenscht, een deel der schutterijen met Beaumont-geweren te bewapenen, schijnt nog eenig bewijs te behoeven. Wij bezitten ruim 80,000 Snider-geweren. Is dat getal niet geheel voldoende voor de schutterijen? Meer dan 50,000 schutters zullen wel niet gemobiliseerd worden; het ware zelfs niet raadzaam een grooter getal schutters onder de wapenen te brengen. In den oorlog zijn groote massa's troepen, tenzij deze zeer gedisciplineerd, goed geoefend en uitstekend aangevoerd zijn, meer na- dan voordelig. De schutterijen zullen voorts wel uitsluitend voor de dienst in vestingen en forten worden aangewezen, en voor troepen, die alleen voor de vestingdienst bestemd zijn, is het Snider-geweer een zeer goed wapen. Op deze gronden schijnt men de voorgestelde aanschaffing van Beaumont-geweren voor de dienstdoende schutterijen als overbodig te mogen beschouwen.

De ondergeteekende zou derhalve wenschen, dat thans slechts zooveel Beaumont-geweren werden aangeschaft als noodig zijn om de infanterie op hare tegenwoordige sterkte, te bewapenen.

Die sterkte bedroeg, tijdens de mobilisatie, op 15 Julij 1870, toen het leger de grootste sterkte had, 41,500 geweerdragende manschappen. Daarvoor zijn noodig, met inbegrip van eene reserve à $\frac{1}{2}$ geweer per man, ruim 62,000 geweren. Hiervan aftrekkende de 46,000 geweren, waarvoor de gelden reeds toegestaan of bij de begrooting voor 1872 aangevraagd zijn, komt men tot het hierboven genoemde getal van 16,000 geweren, waardoor eene bezuiniging verkregen wordt van $\text{ƒ}1,425,000$.

De ondergeteekende geeft in overweging de vereischte gelden voor deze 16,000 geweren nog bij de begrooting voor 1872 aan te vragen, en daarmede de zaak van de nieuwe bewapening der infanterie, voor 's hands, als afgedaan te beschouwen.

De tweede bedenking lost zich op in de vraag: waarom bij dit wets-ontwerp geen voorstel wordt gedaan tot aanschaffing van achterlaad-gesluit voor de veldbatterijen?

Eene dergelijke aanvrage kan niet achterwege blijven:

1°. omdat onze voorraad aan getrokken veldgeschut te gering is; er is goe reserve; en

2°. omdat een deel onzer veldbatterijen een zwaarder en vuurmond dan den 4-ponder moet verkrijgen.

En indien men dan toch tot de aanschaffing van veldgeschut moet overgaan, schijnt het raadzaam de keus op een achterlaad-kanon te laten vallen. De ondergeteekende wenschte geen oordeel uit te spreken over de betrekkelijke waarde, uit een technisch oogpunt, van ons tegenwoordig veldstuk tegenover het achterlaad-kanon. Meer dan iemand is de Minister van Oorlog tot zoodanig oordeel bevoegd. Maar hij wenschte alleen te doen opmerken, dat de aanschaffing van een zeker getal achterlaad-kanonnen noodig schijnt op morele, op menschkundige gronden.

De superioriteit van het Pruisische veldgeschut tijdens den laatsten oorlog is vooral een gevolg geweest van de uitstekende wijze, waarop de Pruisen zich van hun geschut bedienden en van de gebrekkige taktiek der Fransche artillerie. De technische inrigting der wederzijdsche vuurmonden heeft (als, op krijgskundig gebied, elk technisch détail) geen overwegend gewigt in de schaal gelegd. Uit een zuiver krijgskundig oogpunt ware het derhalve niet volstrekt noodig onze veldartillerie van achterlaadgeschut te voorzien. Maar men heeft ook met de publieke opinie te rekenen. Het groote publiek meent nu eenmaal, — even als de Parijzenaars tijdens het eerste beleg — dat men geen oorlog kan voeren zonder achterlaadgeschut. Aan dergelijke opvatting dient, om het zelfvertrouwen niet te onderdrukken of weg te nemen, gehoor te worden gegeven.

Uit een finantieel oogpunt kan tegen eene aanvraag van gelden tot aanschaffing van veldgeschut geen bezwaar bestaan, daar die aanschaffing slechts een doel zal eischen van de som van f1,425,000, welke op de geweren kan worden bespaard.

Gewijzigd in den zin, als hierboven is aangegeven, zou dit wets-ontwerp alzoo een voorstel bevatten om tot de aanschaffing over te gaan van al het artillerie-materieel dat noodig wordt geacht, en zou eene latere aanvraag voor veldgeschut achterwege kunnen blijven. Dergelijke regeling schijnt zeer aan te bevelen. Het nut van eene wetsvoordragt als deze, ligt vooral daarin, dat men het geheel kan overzien, dat men beoordeelen kan welke eischen, ten behoeve der bewapening van onze vestingen en troepen, nog aan de schatkist kunnen worden gesteld. Zoolang de wet geen uitspraak heeft gedaan blijven die eischen afhankelijk van de inzichten der opvolgende Ministers van Oorlog, die, blijkens de reeds opgedane ondervinding, ook omtrent punten als deze niet altijd dezelfde zienswijze zijn toegedaan. Maar zal het doel eener afzonderlijke voordragt bereikt worden, dan behoort daarin ook alles te worden opgenomen, wat voor 't oogenblik aan artillerie-materieel benoodigd is en moeten de aan te schaffen hoeveelheden bij de wet worden vastgesteld. Er moet dan geen sprake van kunnen zijn om later weder eene voordragt tot aanschaffing van ander geschut in te dienen. De zaak der bewapening moet bij dit eene voorstel afgedaan worden.

21 Maart 1872.

J. K. H. DE ROO VAN ALDERWERELT.

MEMORIE VAN BEANTWOORDING

op het voorloopig verslag der commissie van rapporteurs voor het wetsontwerp tot buitengewone aanschaffing van artillerie-materieel, enz.

§ 1. De vraag of het noodig en dus wenschelijk is, dat bij een afzonderlijke wet de gelden worden toegestaan tot buitengewone aanschaffing van artillerie-materieel, enz., waaromtrent blijkens deze paragraaph de gevoelens verdeeld zijn, dient toestemmend te worden beantwoord, opdat hierdoor de som in eens gekend worde, gevorderd tot de aanschaffing van het noodige artillerie-materieel, der dragbare vuurwapenen,

enz., en die gelden, eenmaal als een buitengewoon te doene uitgave toegestaan, dan jaarlijks als eene aflopende uitgave op de Staatsbegrooting kunnen gebragt worden, zonder dat zij telkens een punt van onderzoek voor de Vertegenwoordiging behoeven uit te maken.

Achte de ondergeteekende het bij zijn optreden wenschelijk, dat hier het beginsel eener afzonderlijke wetsvoordragt werd gehandhaafd, dan kan het toch geene bevreemding wekken, dat hij bij de definitive begrooting voor 1872, in mindering van het tot compleet benoedigde, de reeds bij de credietwet toegestane som van f 281,100 verhoogde met f 1,073,106, ten einde daardoor in staat gesteld te worden, zoo spoedig mogelijk voort te gaan met de aanschaffing van het hierbedoeld materieel, en daardoor tevens stagnatie in de werkplaatsen voor te komen.

Hierbij valt nog op te merken, dat indien de fabrikanten niet bij tijds zekerheid kunnen erlangen van de te doene leveringen, zij minder arbeiders aan het werk houden, die gereedelijk werk bij anderen vinden, of wel dat die fabrikanten andere leveringen aannemen. Het gevolg zou in elk geval voor ons zijn verhooging van prijs en vertraging in de afleveringen. Aan zulk een verloop van arbeidskrachten is het dan ook grootendeels toe te schrijven, dat de prijs bedongen voor de geweren, vroeger f 33,49, geklommen is tot f 35,30.

De reden, die voor deze wijze van handelen bestond, het is reeds in de Memorie van Toelichting die het wetsontwerp tot vaststelling van de definitive begrooting voor 1872 vergezeld, te kennen gegeven, was en is nog de veronderstelling, dat de behandeling van de definitieve begrooting voor 1872 de prioriteit zal erlangen boven het hierbedoeld wets-ontwerp, en daardoor eerder over de aangevraagde gelden zou kunnen worden beschikt. Zoo dit het geval niet ware en de begrooting later werd behandeld, dan nog zou bij aanneming van het wets-ontwerp waarbij de gelden voor het buitengewoon aanschaffen van het artillerie-materieel worden aangevraagd, die wet moeten worden opgevolgd door eene tweede wet, waarbij de definitieve begrooting zou moeten worden verhoogd met de som per jaar voor de te doene aanschaffingen toegestaan, al hetwelk een tijdverlies zou doen ontstaan, dat voorgekomen wordt door nog voor 1872 de noodige gelden op de definitieve begrooting uit te trekken.

Het wets-ontwerp strekt om aan te toonen, welke sommen nog noodig worden geacht tot completering van het artillerie-materieel en der draagbare vuurwapenen. Is de kennis daarvan voor de Vertegenwoordiging wenschelijk, gelijk meer dan eens is te kennen gegeven, voor de Regering is het noodig, zoo als hiervoren is betoogd, zekerheid te bezitten, dat zij zonder aarzelen beschikkingen zal kunnen beramen tot de leveringen.

Dat hier sprake zou kunnen zijn van het verleenen van een blanco crediet is moeilijk aan te nemen. De wet bepaalt toch de sommen die gedurende eenige jaren besteed mogen worden tot aankoop van geschut, van draagbare vuurwapenen enz., — waarvan de getallen in de bij het wets-ontwerp overgelegde bescheiden zijn aangewezen — en nu zal toch wel de Minister, hetzij hij kortelings is opgetreden of langer tijd zijne betrekking heeft waargenomen, gehouden zijn aan de bepalingen der wet gevolg te geven.

§ 2. Het doel dat de Regering zich met eene wet als de tegenwoordige voorstelt is, zoo als bij den aanhef van de vorige paragraaf reeds is te kennen gegeven, dat de gelden worden vastgesteld waarover beschikt zal kunnen worden tot de aanschaffing van het benoedigd artillerie-materieel en tot completering van het noodig aantal vuurwapenen, en zij daardoor in staat zal zijn beschikkingen te nemen, contracten voor te bereiden en met fabrikanten te overleggen wat er te doen is voor de geheele aflevering van het nog benoedigde gedurende een zeker tijdvak, waarvoor jaarlijks eene bepaalde som op de Staatsbegrooting wordt uitgetrokken.

Dat men met die wet nog over geen gelden kan beschikken, lijdt geen twijfel. Dat kon men ook niet doen met de wet van den 18den Augustus 1860 (*Staatsblad* n°. 45) tot aanleg van spoorwegen voor rekening van den Staat; dat zal men ook niet kunnen doen met de wet tot voltooiing van het vestingstelsel wanneer die zal zijn aangenomen; want eerst dan, wanneer de per jaar aangewezen som op de gewone

Staatsbegrooting wordt uitgetrokken of deze bij eene afzonderlijke wet met de aangeduide som wordt verhoogd, kan over die gelden worden beschikt. Worden nu de gelden toegestaan bij de definitive begrooting voor 1872 aangevraagd voor buitengewone aanschaffing van geschut en geweren, dan zullen op de begrootingen van de eerstvolgende jaren, krachtens deze wet, de sommen worden gesteld in art. 2 van het onderhavige wets-ontwerp aangewezen, en behoeft geene afzonderlijke wet te dien aanzien eene verhooging van de begrooting voor 1872 vast te stellen.

Wat de bedenkingen tegen den vorm van het wets-ontwerp betreft, namelijk dat de bewoordingen zouden kunnen toelaten, dat het doel bij de wet beoogd, geheel of ten deele zou kunnen worden verijdeld, te dien aanzien zij met bescheidenheid opgemerkt, dat hier bedenkingen worden in het midden gebragt, die in de wezenlijkheid wel niet zullen plaats hebben. Het is reeds in de voorgaande paragraaf te kennen gegeven, dat het niet wel met eenigen grond denkbaar is, wanneer gelden tot het aanschaffen van bepaalde voorwerpen in de wet worden genoemd, daarvoor dan andere voorwerpen zouden aangeschaft worden, en nog veel minder dat het toegestane bedrag slechts gedeeltelijk of wel geheel ongebruikt zou blijven. Is men daarvoor bevreesd, dan zou dit bezwaar bij elke begrootingswet kunnen gelden. Wierd het voor een dienstjaar aangevraagde geld niet gebruikt, dan zou de som in het volgende dienstjaar benodigd toch wel zoo gaaf niet door de Vertegenwoordiging worden toegestaan.

Het bezwaar waarop gewezen wordt, zal daarenboven niet bestaan. In art. 1 der wet wordt de som vastgesteld, die strekken moet tot vermeerdering van het noodige zwaar geschut, voor de kust- en vestingverdediging, tot aankoop van mitrailleurs en vuurwapenen van klein kaliber, en in art. 2, dat daarvan jaarlijks eene zekere som, die ten minste f 1,386,800 bedraagt, op de Staatsbegrooting zal worden uitgetrokken.

Na ligt het toch in de reden dat om het bedrag van de laatstbedoelde som te motiveren er eene berekening moet plaats hebben, waaruit blijkt, hoeveel kanonnen, hoeveel mitrailleurs, hoeveel geweren en hoeveel patroonhulzen voor die som in den loop van het dienstjaar zullen worden aangeschaft en tegen welken prijs, en dat dan ook die gelden onder eene afzonderlijke afdeeling op de begrootingen zullen worden uitgetrokken, gesplitst in zooveel artikelen als de kategorien van het aan te schaffen materieel verschillend zijn.

Dit zal toch wel, zoo als de ondergeteekende vertrouwt, een genoegzame waarborg zijn, dat het oorlogsbestuur zich zal blijven gedragen aan den staat lit. A, bij het tegenwoordig wets-ontwerp overgelegd; en mogt door onvoorziene omstandigheden het wenschelijk worden geacht eene wijziging te brengen in de thans aangewezen getallen, dan spreekt het van zelf dat zulks ter kennis van de Vertegenwoordiging zal worden gebragt.

§ 3. Het verschil in de aanvraag van het noodig geoordeeld wordend materieel, bestaat hierin, dat des Ministers voorganger 100 stuks mitrailleurs en 5500 revolvers wenschte aan te schaffen, en de ondergeteekende het voldoende acht zich te bepalen tot 40 mitrailleurs en 750 revolvers. De reden tot deze wijziging, is zoo men verneemt duidelijk kenbaar gemaakt. De generaal ENGELVAERT wenschte bij de veld-artillerie vier batterijen met mitrailleurs te wapenen en de overige te bestemmen om te worden gebezigd op de accessen van onze versterkte plaatsen en tot eene reserve, en wijders om ook de onderofficieren en verdere manschappen bij de veld-artillerie met revolvers te wapenen.

De ondergeteekende, daarentegen, acht het niet raadzaam, met het oog op hetgeen allengs meer en meer bekend wordt omtrent de ondervinding in den laatsten oorlog opgedaan, veldbatterijen van mitrailleurs op te rigten en om aan de mititairen beneden den rang van officier bij de veld-artillerie revolvers uit te reiken. Wat kon er nu nog verder worden medegedeeld?

De ondergeteekende kan ook niet toegeven, dat het onraadzaam was om de gelden tot verbetering van het kazernement uitgetrokken van de voordragt te verwijderen. De in het kazernement te brengen verbeteringen staan bepaaldelijk — wat de plaats en de grootte der kazernen betreft — in verband met de vestingwet; bragt men

daarvoor nu reeds gelden in deze voordragt, dan immers zouden gelden toegestaan kunnen worden voor kazernen en andere gebouwen, die, als de wet is aangenomen of gewijzigd, geheel anders zouden moeten worden ingerigt.

Wil men zich vrijwaren voor het doen van soms onnutte uitgaven, dan moet de beslissing worden afgewacht, welke versterkte plaatsen behouden, aangelegd of geslecht zullen worden; daarvan moet afhangen de bepaling, waar de troepen in tijd van vrede garnizoenen zullen houden en de daarvoor meer of minder noodige ruimte voor het kazernement, voor het stallen der paarden, voor de magazijnen, hospitalen enz.

Het waren deze bedenkingen, welke den ondergeteekende aanleiding hebben gegeven om vooralsnog geene gelden voor de verbetering van het kazernement aan te vragen, ook niet voor de garnizoensplaatsen achter de Utrechtsche linie gelegen; want al is het zeker, dat aldaar kazernen ten allen tijde noodig zullen wezen, men kan vooralsnog niet bepalen, zooals zoo even is opgemerkt, het aantal der te kazerner troepen en bij gevolg de ruimte welke de gebouwen moeten bevatten.

§ 4. Ter beantwoording van de bij deze paragraaph gedane vragen, heeft de ondergeteekende de eer te doen kennen:

a. dat hij een getal van 40 mitrailleuses voldoende acht voor de verdediging van de accessen van sommige onzer versterkte plaatsen, dáár waar zulks noodig zal wezen. Al zijn er in de Utrechtsche linie meer dan 40 vestingen, forten en batterijen, dan is het nog geen vereischte, dat alle mitrailleuses behoeven; dit is voor elke sterkte eene locale quaestie, door den ondergeteekende reeds in het afgelopen jaar, op de plaatsen zelve, onderzocht:

b. dat tot dusverre het aan te nemen model van mitrailleuses nog niet is vastgesteld. Onderzoekingen hebben met de meeste oplettendheid plaats, omdat men tot het aannemen van een stelsel van die vuurmonden niet wenscht over te gaan, voor en aler overtuigend gebleken is, dat men in het bezit zal zijn van eene voor het doel werkelijk bruikbare mitrailleuse;

c. dat de ondergeteekende het niet raadzaam acht om de forten Vechten en Rijnauwen met kanonnen van 24 of 27 centimeters te bewapenen, zoodat bij het voorstel tot aanschaffing van het zwaar geschut, daarop niet is gerekend.

d. tot nu toe kan verklaard worden, dat de kanonnen van 24 centimeters zeer goed voldoen.

Ten aanzien van hun wederstandsvermogen diene, dat met het thans te Scheveningen opgesteld kanon gedaan zijn:

75 schoten	met 24 kilogr. prismatisch buskruid en puntkogel van 144 kilogr.
124 "	met 20 kilogr. prismatisch buskruid en puntkogel van 144 kilogr.
19 "	met 20 kilogr. buskruid w. o. en puntkogel van 144 kilogr.
5 "	met 20—24 kilogr. prismatisch buskruid en puntkogel van 144 kilogr.
70 "	met 16 kilogr. prismatisch buskruid en puntgranaat van 113 kilogr.

293

en het stuk nog in volkomen bruikbaren toestand verkeert. De proef met dit kanon wordt voortgezet.

Met elk der overige voorhanden kanonnen zijn bij de keuring van 6 tot 10 schoten gedaan met 16 tot 20 kilogr. gekorrelde buskruid en den puntkogel. Bovendien met een der kanonnen 25 schoten met 20 tot 24 kilogr. prismatisch buskruid en den puntkogel, en verder met drie te Helder in batterij staande vuurmonden een twintigtal schoten met 20 kilogr. prismatisch buskruid en den puntkogel.

Uit het verslag der praktische artillerie-oefeningen is gebleken, dat deze laatste schoten een uitmuntend resultaat hebben opgeleverd.

Wat de zorg bij het bewaren van het materiëel betreft, daaromtrent komt eene handleiding voor in den onlangs nog herziene en uitgegeven Instructie-inventaris. De artillerie-kommandanten en magazijnmeesters zijn op hunne verantwoording met de naleving dier voorschriften belast, en noch bij het persoonlijk onderzoek dat door den ondergeteekende heeft plaats gehad, noch uit de inspectie-rapporten der bevoegde

autoriteiten is het gebleken, dat hieromtrent verzuim bestaat. Vóór den aanvang van den laatsten winter, zijn maatregelen genomen, om het materieel dat niet volstrekt buiten noodig was of waar genoegzaam personeel voor het onderhoud ontbrak, weder in de arsenalen onder dak te brengen.

Het nieuwe zwaar geschut dat zich te Helder bevindt, is en blijft steeds in batterij opgesteld; de vuurmonden en ijzeren affuiten zijn behoorlijk geleverd en, voor zooveel noodig, gedeekt. Aan het onderhoud wordt voortdurend de meeste zorg besteed. De losse deelen van dat geschut worden in kisten geborgen; verdere voorzorgen worden niet noodzakelijk geacht. Dat de nieuwe draagbare vuurwapenen niet zoo spoedig aan de troepen worden uitgereikt dan men wenschelijk achtte, lag in den aanvang, hoofdzakelijk aan de fabrikanten, die, wel is waar door oorzaken, zoo als te St. Etienne, buiten hun toedoen in gebreke zijn gebleven, op de bepaalde tijdstippen te leveren.

De afleveringen hebben echter thans geregeld plaats.

Op den 1sten dezer maand waren er afgeleverd:

Geweren:

door den geweerwinkel te Delft,	2,374	stuks.
„ „ fabrikant STEVENS te Maastricht.	2,620	„
„ „ „ DE BEAUMONT, fabrikant te Suhl.	6,384	„
	<hr/>	
	11,378	stuks.

Karabijnen:

door den fabrikant E. NAGANT te Luik:

voor de cavallerie.	2,908	stuks.
„ „ mineurs en sapeurs	1,500	„
„ „ maréchaussée.	400	„
	<hr/>	
	4,808	stuks.

Er is een aanvang gemaakt met de uitgifte, en daarmede wordt geregeld voortgegaan.

Het regiment grenadiers en jagers is reeds voorzien van de nieuwe geweren, even als de nieuwe karabijnen bereids zijn uitgereikt aan het 1ste regiment huzaren, aan het bataillon mineurs en sapeurs, alsmede aan de beide divisien van het wapen der maréchaussée.

Proeven bij de normaal-schietschool genomen, hebben geleerd, dat de patroonhulzen der geweren klein kaliber, geschikt zijn om meer dan eenmaal gebezigd te worden. Er zal echter niet eerder tot het op nieuw inrigten van gebruikte hulzen tot scherpe patronen worden overgegaan, voor en aler van de gebruikte hulzen eene genoegzame hoeveelheid tot losse patronen zal zijn vervaardigd.

Wat betreft het achterlaadgeschut voor veldbatterijen en het daaromtrent aange-merkte in eene afzonderlijke nota, zij medegedeeld, dat eenige weken geleden een Zwitsersch achterlaadkanon met 500 projectillen is ontvangen en onmiddellijk in beproeving is genomen.

Het onderzoek heeft vergelijkend plaats met een geheel nieuw bronzen vóórlaadkanon van 8 centimeter van het bestaande model, voorzien van eenigzins verzwaarde projectillen en een nieuw buizenstelsel. Na het technisch onderzoek zal dit bij den troep worden voortgezet, en daarbij meer op de praktische waarde van beide kanonnen als oorlogswapen gelet worden.

Van den uitslag van dit onderzoek dient het af te hangen, of de invoer van het achterlaadgeschut bij onze veldartillerie als eene wenschelijke verbetering zou zijn te beschouwen. Mogten de uitkomsten van het onderzoek zoo gunstig zijn dat tot de invoering van het achterlaadgeschut kan worden overgegaan, dan zal de aanmaak daarvan in onze eigene werkplaatsen geschieden en de daarop vallende kosten uit de

gewone begrooting kunnen worden bestreden. Tot nu toe echter hebben de uitkomsten geen bepaald voordeel bij het achterlaadkanon doen kennen, terwijl aan de invoering niet alleen kosten maar ook andere bezwaren verbonden zijn. Alleen bepaalde resultaten en degelijke gronden zullen den ondergeteekende hierbij tot leidraad strekken.

Omtrent de bewering dat een deel onzer veldbatterijen een zwaarderen vuurmond dan van 8 centimeter moet hebben, zij opgemerkt, dat het Zwitsersche kanon, wat de gewigten van het projectiel en de buskruidlading betreft, weinig bij den Pruisischen 6ponder ten achter staat, zoodat bij eenen eventuelen invoer van die geschutsoort, aan de behoefte zal zijn voldaan. Mogt echter niet worden overgegaan tot den invoer van het Zwitsersche achterlaadkanon, dan is door het invoeren van een verzaard projectiel en eene vergroote buskruidlading bij de bestaande kanonnen van 8 centimeter, de uitwerking reeds van die vuurmonden aanmerkelijk verhoogd, dewijl men daaruit alsnu met goed gevolg projectielen schiet, die 0,5 kilogram zwaarder wegen dan die van den Pruisischen 4ponder.

Voor al bij eene niet zeer talrijke artillerie, zoo als bij ons vergelijkenderwijze wel altijd het geval zal moeten zijn, moet het invoeren van verschillende kalibers vermeden worden, om niet door verbroekeling steeds van elke soort te weinig te hebben.

Intusschen wordt, in afwachting van den uitslag der hier bedoelde proeven, met kracht doorgewerkt met den aanmaak van de bestaande getrokken bronzen kanonnen van 8 centimeter, zoowel om de nog van gladde kanonnen voorziene batterijen rijdende artillerie daarmede te bewapenen als om in het bezit van de noodige reserve te geraken.

§ 5. Betreffende de vragen, welke in het Eindverslag over het wets-ontwerp tot verhooging van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting voor 1871 ten aanzien van de geweren klein kaliber en de met den heer DE BEAUMONT gesloten contracten gedaan en toen niet door des Ministers voorganger beantwoord zijn geworden, heeft de ondergeteekende de eer ter kennis te brengen, dat steeds het streven is geweest, om regtstreeks met solide fabrikanten overeenkomsten aan te gaan tot de levering van het benodigde materieel, en daarvan alleen is afgeweken ten aanzien van den heer DE BEAUMONT, uitvinder van het angenommen stelsel, aan wien de levering van een gedeelte der geweren klein kaliber is opgedragen, onder verpligting evenwel, dat hij de geweren alleen in die fabrieken mogt laten vervaardigen, welke door het oorlogsbestuur, wegens de mogelijkheid tot het uitoefenen van een nauwkeurig toezigt op de fabricatie, daartoe geschikt werden geacht. (St. Etienne, later Suhl.)

Het contract met genoemden heer DE BEAUMONT aangegaan, voor de levering door de fabriek te St. Etienne, gaf wel aanleiding tot het opleggen van boeten, bij het niet in tijds afleveren, — doch door overmagt gedwongen, kon de levering niet plaats hebben, en op grond van dien, is genoemde leverancier van het betalen dier boeten ontheven.

Zoodra het zich liet aanzien dat er vertraging of stilstand in de werkzaamheden te St. Etienne zou ontstaan, werd het personeel aldaar voor de keuring aanwezig tot op één officier en één wapencontroleur verminderd, die aldaar moesten blijven tot het tijdstip waarop men regt had het contract op te zeggen.

En wat nu de vraag betreft in § 4 van bedoeld Eindverslag voorkomende, namelijk waartoe de daar aangewezen som van f178,255 is besteed, te dien aanzien zij te kennen gegeven, dat daarvoor zijn aangeschaft:

1000 kavalerie-karabijnen	à f30,97 ²	= f30,975,00
1000 sapeurs- idem	à 33,26	= 33,260,00
400 maréchaussée-idem	à 35,06	= 14,024,00
1900 geweren bij STEVENS	à 32,15	= 61,085,00
600 idem „ DE BEAUMONT.	à 33,49	= 20,094,00
Onderdeelen tot geweren bij de fabrikanten STEVENS en BAR, waarvan de geweren in den geweerwinkel te Delft zijn zamengesteld.		, 18,817,00

Gelijk aan bovenstaande som f178,255,00

De aanschaffing van het zwaar geschut geschiedt op onderhandsche contracten:

voor de kanonringen, in de fabriek van J. COCKERILL te Seraing, in België;
 voor de sluitstukken, in de fabriek van E. UNGE te Motala, in Zweden.
 voor de geheel afgewerkte kanonnen, in de fabriek van C. EKMAN te Finspong, in Zweden;
 voor de affuiten, in de Koninklijke Maatschappij van stoom- en andere werktuigen te Amsterdam;
 voor de projectielen, in de fabrieken van C. EKMAN bovengemeld, en in die van A. DE MARÉ te Ankersrum, in Zweden.
 Mitrailleuses zijn nog niet geleverd; daartoe zijn ook nog geene overeenkomsten aangegaan.

De geweren klein kaliber worden vervaardigd in de fabriek van de firma STEVENS te Maastricht, in den geweerwinkel te Delft, en door tusschenkomst van den heer DE BEAUMONT, door wapenfabrikanten te Suhl.

Op deze wijze wenschte de ondergeteekende met de aanschaffing van zwaar geschut en de geweren klein kaliber voort te gaan, en naarmate dit in 's Rijks belang wenschelijk wordt geacht, de aanbesteding voor het geheel, — verdeeld over eenige jaren, — of wel ten deele te doen plaats hebben; terwijl de levering der geweren zoodanig zal worden geregeld dat elk der genoemde aannemers in de gelegenheid zal zijn het bestelde op den tijd af te leveren.

Ten aanzien der verhooging van den prijs der geweren kan nog het volgende dienen: met den heer DE BEAUMONT is aanvankelijk een contract gesloten tot het leveren van 8000 geweren tegen f 33,49 per stuk, aan te maken te St. Etienne. Door de onmogelijkheid, om deze geweren uit St. Etienne te bekomen, werd hem toegestaan die geweren te Suhl te doen aannemen tegen denzelfden prijs.

Van deze geweren werden slechts 600 afgeleverd, en toen niet verder op het bestaande contract geleverd kon worden, en nadat de aanschaffing van de ontbrekende 7400 op nieuw was toegestaan, werd daarvan de levering van 5000 stuks aan den heer DE BEAUMONT en de overigen aan de firma STEVENS opgedragen, doch beiden verklaarden de geweren niet minder dan tegen f 35,30 te kunnen leveren; een prijs, die, na ingewonnen informatie, ook bij andere solide fabrikanten billijk werd geacht en toegestaan is, even als zulks heeft plaats gehad met de geweren klein kaliber voor het loopend jaar bij de firma STEVENS besteld en waarvoor de gelden bij de credietwet bereids zijn toegestaan. Het is dan ook op grond van deze aanbesteding dat de prijs van f 35,30 is opgegeven, waaronder de bajonet natuurlijk is begrepen.

Voor de beschikbaarstelling van zijn model heeft de heer DE BEAUMONT hoegenaamd geene vergoeding genoten; met hem zijn geene andere contracten aangegaan, dan de gewone contracten wegens de levering van wapens, en deze zijn dan ook gelijkvormig aan die, welke met de firma STEVENS zijn gesloten.

De patroonhulzen zullen voortaan in de patroonfabriek te Delft worden aangemaakt. De ondervinding heeft doen zien, dat op de levering door de particuliere industrie niet veel te rekenen is, althans dat die met vele moeilijkheden en afkeuringen gepaard zijn gegaan. En wat nu het gevaar betreft, waaraan de bedoelde fabriek te Delft geplaatst, in tijd van oorlog zou zijn blootgesteld, te dien aanzien heeft de ondergeteekende de eer onder de aandacht te brengen, dat, zoo dat bezwaar zich later dreigend deed aanzien, het vervoer van al de niet moeilijk te verplaatsen werktuigen, naar de hoofdstad spoedig zou kunnen plaats hebben en aldaar in een loaal dat van stoomkracht voorzien is, opgesteld, ook wederom spoedig met den aanmaak van patroonhulzen zou kunnen worden voortgegaan.

Heeft de ondergeteekende reeds de opmerkingen, welke in de, bij dit Verslag overgelegde nota, opzettelijk de invoering van het achterlaadgeschut voor de veldbatterijen voorkomen, hiervoren bij § 4 toegelicht, omtrent de tweede opmerking over het getal der aan te schaffen geweren klein kaliber, heeft hij de eer in het midden te brengen, dat wel het voornemen bestaat om de schutterijen, die in de vestingen en versterkte plaatsen dienst zullen doen, met het SNIDER-geweer te wapenen, maar dat het volstrekt noodig is om aan de 18500 man schutters, die aan het leger te

velde zullen worden toegevoegd, zoodra zij voldoende geoefend zijn, ook gelijke wapens te verstrekken als aan de overige troepen van het veldleger.

Neemt men hierbij in aanmerking, dat het altoos noodzakelijk zal zijn, bij het nitbreken van den oorlog over een ruimen voorraad van wapenen te kunnen beschikken, dan dient men ook bij de aanschaffing, eerder op een overcompleet of eene ruime reserve, dan op een juist toereikend aantal te moeten rekenen; en op grond van dien vertrouwt de ondergeteekende dan ook, dat er bij de Vertegenwoordiging geene bezwaren zullen bestaan tegen het aangevraagde getal geweren, dat reeds als een minimum is aan te merken.

Het rekenen op weder verbeterde geweren, is een argument, waarmede men elke aanschaffing van nieuwe wapenen kan vertragen. Het is zeer wel mogelijk, dat er nog betere geweren dan de Beaumontsche, zullen worden uitgevonden; even zoo waren de zundnaaldegeweren zeer ten achteren bij later uitgedachte stelsels, niettemin deden zij goede diensten. Door nu met de aanschaffing van een uitmuntend geweer te dralen, zoude men bij een plotseling opkomend oorlogsgevaar, zich met een nog meer verouderd stelsel moeten behelpen; dit vermeent de ondergeteekende niet op zijne verantwoordelijkheid te mogen nemen.

's Gravenhage, den 16den April 1872.

De Minister van Oorlog,
F. A. T. DELPRAT.

VOORLOOPIG VERSLAG der Commissie van Rapporteurs voor het ontwerp van wet tot definitive vaststelling van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1872.

§ 1. Bij de overweging in de afdeelingen der Kamer van het wets-ontwerp tot definitive vaststelling van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting voor 1872, verklaarden eenige leden er bezwaar in te zien om aan den tegenwoordigen Minister van Oorlog het blijk van vertrouwen te geven, altijd in de aanneming eener begrooting gelegen. Zij deden gaarne hulde aan zijne wetenschappelijke verdiensten, maar twijfelden, na hetgeen zij reeds van hem gezien of gehoord hadden, of hij voor de zeer moeilijke taak, die hij op zich genomen heeft, wel volkomen berekend ware. Inzonderheid had zijne verklaring in de zitting der Kamer van den 28sten Februarij jl. op hen een ongunstigen indruk gemaakt. In een Kabinet als het tegenwoordige, dat zich van zijne optreding af hervorming van ons defensiewezen tot hoofddoel heeft gesteld, doch tot nu toe dat doel geen enkele schrede nader is gekomen, scheen, na al het te dezen aanzien voorgevallene, geen nieuw Minister van Oorlog te kunnen worden opgenomen dan die omtrent de hoofdtrekken dier hervorming eene zeer gevestigde overtuiging bezit. Een man had daartoe moeten worden gekozen, volkomen bevoegd en in staat om aan de leidende gedachte van het Kabinet uitvoering te geven. Intusschen was uit de bedoelde verklaring gebleken, dat de tegenwoordige Minister, toen hij ze aflegde, nog geen tijd had kunnen vinden om de door zijnen voorganger ingediende wetsvoordragten tot wijziging der militiewet en tot regeling van het vestingstelsel gezet te bestuderen, zoodat hij zich over de bijzonderheden daarvan niet durfde uitlaten. Gezette studie dezer hoofdelementen van hervorming, wisseling van gedachten daarover althans met het hoofd van het Kabinet, hadden dan toch aan de aanvaarding der portefeuille vooraf moeten gaan. Niet minder had het bevreemd den Minister bij zijne bedoelde verklaring den wensch te hooren uiten dat de Kamer, vóór hij zelf de hand aan de bedoelde wetten sloeg, door hare overweging hem licht verschaft. Vooral in zaken van dezen aard moest het initiatief

van de Regering komen. Betrekkelijk weinige dagen na de verklaring van 28 Eebruarij had de Minister nota's van wijziging in de bedoelde wetsvoordragten ingezonden en ze daardoor geheel tot de zijne gemaakt. Ook dit moest, in verband met de vroegere gezegden, zonderling voorkomen en scheen van zekere luchthartigheid te getuigen. Van diezelfde neiging of althans van gemis aan bedachtzaamheid meenden de bedoelde leden blijkten te hebben bespeurd in 's Ministers houding tijdens de openbare behandeling der zaak van den ontslagen kapitein JANSSEN, in zijne circulaire omtrent den kerkgang der militairen en in zijne later in de Kamer aan die circulaire gegeven uitlegging.

De groote meerderheid der leden achtte het verkeerd bij de behandeling dezer begrooting, die toch eigenlijk als een vervolg op de credietwet van 31 December 11. was te beschouwen, het vraagstuk van vertrouwen in het beleid des Ministers op den voorgrond te stellen. De billijkheid en het Staatsbelang vorderden daaromtrent eerst te beslissen, als men den Minister meer bepaald aan 't werk had gezien, waardoor men dan vooral verstond, als men hem de gewigtige, van zijn Departement afkomstige wetten had hooren verdedigen. Door thans, op grond van gezegden in de Kamer, aan den Minister vertrouwen te willen ontzeggen, zou noodeloos verwarring gesticht en de zaak van 's lands defensie niet bevorderd worden. De bedoelde verklaringen lieten dan toch ook eene betere uitlegging toe dan men daaraan gaf. Bij het oordeel daarover moest niet uit het oog worden verloren, dat de Minister tot nu toe met de parlementaire vormen minder vertrouwd was en daarom welligt zijne woorden niet genoeg gewikt en gewogen had. Hij had wel een weinig uit het oog verloren, dat een Minister te spoedig met een antwoord op gedane vragen gereed kan zijn. Eenige dezer leden erkenden wel, dat het tegenwoordig Kabinet bij zijne optreding de hervorming van 's lands defensie als hoofddoel had gesteld; maar twijfelden of daardoor staatkundig was gehandeld. Zij althans wenschten niet dat dit vraagstuk alle andere beheerschte, en zouden tevreden zijn als, zoo veel onze krachten dit toelaten, verbeteringen in onze defensiemiddelen worden ingevoerd. Andere leden daarentegen hechtten groot gewigt aan de vaststelling van een goed defensie-stelsel met al wat daarmede in verband staat. Daar waren er zelfs, die de tegenwoordige begrooting als eene credietwet wilden aannemen, onder voorwaarde, dat van de zijde der Regering het mogelijke wierd gedaan, om de wetten omtrent het vestingstelsel en de militie spoedig tot stand te brengen, en die, om daarvoor een waarborg te bezitten, de credietwet niet in beraadslaging wilden hebben gebragt, dan nadat de Regeringsantwoorden omtrent de genoemde wetten waren ingekomen. Dit zou trouwens in den geest der Regering zijn, die zelve zoo bepaald de Kamer tot onverwijlde behandeling van de genoemde wetten heeft aangespoord. Daartegen werd echter aangevoerd, dat de bespoediging, waarvan men sprak, niet wel bereikbaar zou zijn, en dat dan toch zulk een onmiddellijk verband tusschen het toestaan der uitgaven van het Departement van Oorlog voor een nieuw tijdperk van zes maanden en het tot stand komen der bedoelde wetten niet bestond.

§ 2. Verscheidene leden toonden zich door het hooge eindeijfer dezer begrooting zeer te leur gesteld, en er waren er, die daarin alleen, even als vroeger, eene tegenwoordige reden zagen om eene afkeurende stem over die begrooting uit te brengen.

Dat eindeijfer bedraagt niet minder dan 15 millioen 7 ton. Het is hooger dan dat van alle vorige begrootingen, die van 1870 met de daarin onder buitengewone omstandigheden gebragte verhooging alleen uitgezonderd; ongeveer 1½ millioen hooger dan dat der credietwet voor 1872. Onder het tweede Ministerie THORBECKE klom het normaal cijfer der begrooting van Oorlog niet hooger dan tot 12 millioen en eenige tonnen gouds. Bij hetgeen thans wordt aangevraagd moet men de 5 of 6 millioen tellen, die, als de vestingwet tot stand kwam, gedurende de eerste jaren voor hare uitvoering zullen worden vereischt. Men overdrijft dus geenszins wanneer men aanneemt, dat de uitgaven voor het Departement van Oorlog tot 20 millioen 's jaars dreigen te zullen klimmen. Daarbij komt dan nog 7, 8 of 9 millioen 's jaars voor Marine. Waar moet het heen, indien voortdurend zulke overgrootte sommen aan 's lands defensie worden ten koste gelegd? Zullen die sommen niet op den duur onze finantiële kracht verre te boven gaan?

In het belang der defensie zelve was het niet voorzigtig daarvoor zulke hooge eischen te stellen. Het mag toch, volgens sommigen, niet onopgemerkt worden gelaten, dat die hooge uitgaven voor Oorlog hier te lande door een groot gedeelte der bevolking met leedwezen worden gezien en dat de stemmen, die zich daartegen verheffen, zich ook meer in het openbaar doen hooren en veel bijval vinden. Men moge het betreuren, maar die uitgaven zijn in Nederland geenszins populair en het hooge opdrijven daarvan zal vroeg of laat tot reactie leiden, zoodra werkelijk de financiële toestand zal dwingen tot de meest mogelijke spaarzaamheid op elk gebied. Op de oorlogsuitgaven zal dan het eerst het oog vallen en de reactie gaat dan ligt te ver; en zoo zou het kunnen gebeuren, dat de tegenwoordige hooge eischen ten gevolge hadden, dat later zelfs op het noodige werd beknipt. Enkele leden voegden er nog bij, dat vermits, naar het gevoelen van vele deskundigen, de organisatie onzer strijdkrachten veel te wenschen overlaat, het, zoolang daarin geen verbetering is gebracht, onraadzaam is de begroting van Oorlog te zeer te verhoogen.

Op deze bedenkingen werd geantwoord, dat de verhoogen der kosten van Oorlog in algemeenen zin een onvermijdelijk gevolg is van omstandigheden, waartegen niemand iets vermag. In elk geval kon het als geen grief tegen de thans voorgestelde begrooting worden aangevoerd, dat het eindcijfer daarvan ongeveer 1½ miljoen hooger was dan dat der credietwet van 31 December 1871. Wilde men de beide begrootingen vergelijken, dan moesten van de thans behandelde al dadelijk omstreeks 11 tonnen gouds worden afgetrokken voor hetgeen daarop meer voor aankoop of aanschaffing van zware stukken geschut, geweren en patroonhulzen is gebracht. Het geldt daarbij eene uitgaaf, die onder den vorigen Minister van Oorlog reeds bij de algemeene wet tot aanschaffing van artillerie materieel enz. was aangevaagd; maar, opdat de aanschaffing bespoedigd zou kunnen worden, uit die wet naar de tegenwoordige begrooting is overgebracht. Andere kosten, zoo als ze f104,000 voor het kamperen der troepen, kwamen op de oorspronkelijke begrooting voor 1872 voor, doch werden daarvan afgenomen, toen die begrooting in eene credietwet veranderd werd. Die kosten zijn onafhankelijk van alle latere legerorganisatie. Onder elk stelsel, dat men daaromtrent wil aannemen, behooren onze troepen den vereischten graad van oefening, vooral ook in het schieten, te bezitten. In den laatsten tijd ontbrak in dat opzigt veel. Terwijl vroeger de tirailleur-kompagnien bij Zeist of bij Milligen tot het houden van schietoefeningen werden vereenigd, had dit gedurende de twee laatste jaren opgehouden. In vele garnizoensplaatsen bestaat voor de troepen volstrekt geene of althans geene goede gelegenheid tot schietoefeningen, vooral niet voor scherp-schutters. De tegenwoordige Minister van Oorlog wenscht dus te regt in den aanstaanden nazomer een aanmerkelijk deel van het leger in de kampen te Milligen, te Zeist en op de Wieselsche heide tot het houden van oefeningen te vereenigen. Zoo men zich voorts beklagt, dat de kosten van Oorlog dreigen verhoogd te worden met de zeer aanmerkelijke uitgaven, die, indien de vestingwet tot stand kwam, daaruit zullen voortvloeijen, mag toch niet vergeten worden, dat het daarbij buitengewone uitgaven voor ééns geldt, en dat indien eenmaal onze voornaamste defensielinien in goeden toestand zijn gebracht, deze enkel kosten van onderhoud zouden vorderen. Er waren zelfs leden, die het rationeel zouden keuren, dat hetzelfde beginsel, hetwelk de tegenwoordige Minister van Oorlog bij het opmaken zijner begrooting met opzigt tot de aanschaffing van geschut, geweren enz. heeft gevolgd, ook op sommige der werken, volgens de vestingwet aan te leggen, werd toegepast. Onder elk stelsel van defensie, zeiden zij, behoort de Nieuwe Hollandsche waterlinie tot onze voornaamste verdedigingsmiddelen. Het is van overwegend belang, dat die linie zoo spoedig mogelijk in goeden staat worde gebracht. Waarom zouden dan ook de kosten van eenige der voornaamste werken, die daartoe moeten worden aangelegd, niet uit de vestingwet op de tegenwoordige begrooting kunnen worden overgebracht? Dan had het Departement van Oorlog gelegenheid die werken nog in den loop van dit jaar te doen voltooijen of althans te doen aanvangen; terwijl, indien alles naar het tot stand komen der vestingwet wachten moet, waarschijnlijk dat geheele jaar verlopen zou, eer de hand aan 't werk kon worden geslagen. Een dezer leden verduidelijkte dit denkbeeld door mededeeling van een uittreksel uit de bij de vestingwet behoorende

opgaaf der werken tot voltooiing van het vestingstelsel (gedrukte stukken, zitting 1871—1872, 74, n°. 5), bij welk uittreksel de werken aan de Nieuwe Hollandsche waterlinie werden aangeduid, welke hij voor dadelijke uitvoering vatbaar rekende, ook omdat het nut daarvan door alle deskundigen werd erkend. (1)

Daartegen deed men echter gelden, dat op die wijze de tegenwoordige begrooting nog weder met 17 of 18 tonnen gouds zou worden verhoogd; hetgeen men uit meer dan een oogpunt uitermate bedenkelijk achtte. En wat betreft het beweren, dat de uitgaven voor het in orde brengen van onze vestingen en liniën uitgaven zouden zijn voor eens, meenden vele leden dat dit wel blijken zou eene illusie te zijn en dat na de voltooiing van de thans beraamde wel weer nieuwe werken of wijzigingen noodig zouden worden geacht. Het opdrijven van het eindcijfer van elk hoofdstuk der begrooting, en vooral ook van het tegenwoordige, is altijd een kwaad, ook omdat men zoo ligt bij volgende ramingen zich daarop beroept, en wat met het oog op buitengewone behoeften is aangenomen, als een normaal cijfer beschouwt.

Ook voor zoo ver men toestemde, dat bij de bestaande behoefte aan de aanschaffing van geschut en geweren, het eindcijfer der begrooting van Oorlog moest stijgen, had men met leedwezen gezien, dat door dat Departement voortdurend geenerlei neiging aan den dag werd gelegd, om door bezuiniging op andere uitgaven die onvermijdelijke verhooging althans eenigermate op te wegen. Nergens vond men sporen van zulk eene noodzakelijke spaarzaamheid. De Koninklijke Militaire Akademie bleef op een veel te weelderigen voet ingerigt. Titulaire rangen werden verleend, blijkbaar niet in 't belang van de dienst, maar in dat van bijzondere personen en op hunnen aandrang. Als bij voorbeeld een adjudant met den rang van kapitein optrad, zag men hem allengs een hooger rang verwerven, zoodat na eenigen tijd de betrekking veel hooger bezoldigd werd dan de oorspronkelijke regeling medebragt. Wanneer het Departement van Oorlog genoegzame geestkracht tot het te keer gaan van deze en dergelijke misbruiken aan den dag legde, zou het voor de onvermijdelijke verhooging van uitgaven, die het gevolg zijn van de verandering op het gebied der krijgswetenschap, meer sympathie opwekken.

Eenige leden maakten nog eene andere aanmerking, die zich eenigermate aan de voorafgaande hecht. Zij keurden het zeer af, dat tijdens de behandeling der credietwet, op voordragt van den Minister ENGELVAART, verhoogingen van traktement aan bepaalde categoriën van militaire beampten of onderofficieren zijn verleend. Zoo blijkt uit de Memorie van Toelichting tot de tegenwoordige begrooting, bladz. 4 en 7, dat bij een Koninklijk besluit van 11 December 1871, n°. 21, de traktementen en daggelden van geëmploijeerden bij het groot Rijks-hospitaal en de verschillende garnizoens hospitalen zijn verhoogd, en dat bij het besluit van dienzelfden dag n°. 23 aan de wachtmeesters en brigadiers te voet bij het wapen der maréchaussée eene verhooging van soldij is toegekend. Ook laat zich uit het gezegde op bladz. 3 der Memorie van Toelichting afleiden, dat omstrecks dienzelfden tijd verhooging is toegestaan der daggelden voor de militaire wachters bij sluizen of verdedigingswerken. Nu moge het waar zijn, wat de tegenwoordige Minister zegt, dat aan die onderscheidene verhoogingen dringende behoefte bestond, in beginsel is het verkeerd, dat een Minister, die weet dat hij zal aftreden, ze helpt tot stand brengen en alzoo de

(1). De hier bedoelde werken zijn:

4°. fort Uitermeer	f 147,600
8°. fort Nieuwersluis	„ 133,550
10°. waterkeeringen tusschen Tienhoven en Jutphaas	„ 175,000
12°. fort aan de Klop	„ 11,300
13°. fort aan de Gagel	„ 67,950
15°. fort de Blaauwkapel	„ 111,550
17°. fort op de Bilstraat	„ 70,750
24°. stelling van Jutphaas	„ 122,200
25°. stelling van Honswijk	„ 285,200
26°. spoorwegdam tegenover Culenborg en Schalkwijk	„ 451,000
29°. fort te Everdingen	„ 188,850

f 1,764,950

Staten-Generaal voor een fait accompli plaatst. Dat die verhoogingen gezamenlijk niet meer dan eenige duizenden guldens bedragen, doet weinig af. Het beginsel behoort ook voor betrekkelijk kleine sommen te worden gehandhaafd.

§ 3. Door verscheidene leden werd gevraagd, welk gevolg de Minister voornemens was te geven aan het votum der Kamer van 27 Februarij jl., omtrent de zaak van den voormaligen kapitein JANSSEN. Nu toch eenmaal dezerzijds was verklaard, dat het aan dien officier verleende ontslag uit de militaire dienst niet voldoende was geregvaardigd, scheen die zaak niet in haren tegenwoordigen toestand te kunnen blijven. Andere leden meenden, dat althans ter gelegenheid der behandeling van deze begrooting op dit onderwerp niet terug moest worden gekomen. Het voorstel tot rehabilitatie van den gewezen kapitein JANSSEN is door de Kamer met groote meerderheid verworpen.

In twee der afdelingen werd insgelijks teruggekomen op de bekende bezwaren tegen den luitenant KEYSER en ophetgeen omtrent de handelwijze van de majoors GISSER en TERGAU wereldkundig is geworden. Eenige leden vroegen, hoe omtrent dien luitenant zou worden gehandeld. Daartegen werd aangevoerd, dat de Kamer van zijne zaak niet is gesaisisceerd; dat zij zich niet moet laten dwingen om tegen officieren van het leger, die, indien zij zich misdragen, aan eene bijzonder regtspleging onderworpen zijn, beschuldigend op te treden, en dat er, volgens een gezegde van den Minister van oorlog, geen termen schijnen te bestaan om den luitenant KEYSER voor een raad van onderzoek te brengen. Op dit laatste werd geantwoord, dat, indien dit werkelijk zoo ware, de bepalingen der wet van 1851 zoodanig moesten worden gewijzigd, dat het roepen van officieren voor een raad van onderzoek ter zake van feiten, als men hier op het oog had, mogelijk wierd. Ten overvloede merkt de Commissie van rapporteurs op, dat de overweging in de afdelingen over dit wetsontwerp reeds in Maart jl. heeft plaats gehad.

§ 4. Ook het verpligte kerkgaan der militairen werd nog meer opzettelijk besproken. Het gevoelen deed zich daarbij gelden, dat aankweeking van godsdienstzin onder onze krijgsglieden van hoog gewigt was en een middel kon zijn om de morele kracht van het leger, waarop de Minister te regt prijs stelde, te verhoogen. De generaal TROCHU, zeide men had den slechten toestand, waarin het Fransche leger gedurende den laatsten oorlog verkeerd had, ook aan de daarin heerschende ongodsdienstigheid toegeschreven. Een groot gedeelte onzer miliciens is minderjarig. Er is dus niets ongerijms in, dat zij, wanneer niet van eene strijdige bedoeling der ouders blijkt, op Zon- en kerkelijke feestdagen naar de kerk worden geleid. Heeft dit niet meer plaats, dan zullen vele ouders daardoor worden afgeschrikt, om hunne zonen dienst te doen nemen. Van deze zijde keurde men het dus hoogelijk af, dat de Minister in de sedert meer dan eene halve eeuw op dit stuk bestaande regeling verandering had gebracht. Andere leden meenden dat, als men getuige was geweest van de hounding der meeste militairen in de kerk, men onmogelijk aan zulk een gedwongen kerkgang veel waarde kon hechten. Ook hier waren alleen van volkomene vrijheid goede vruchten te verwachten. Maar ook deze leden konden daarom de wijze, waarop door den Minister in dit opzigt gehandeld was, niet goedkeuren. Hij had zijne circulaire uitgevaardigd, toen de zaak van den gewezen kapitein JANSSEN, die zich hevig tegen den verpligten kerkgang had uitgelaten, nog hangende was, en dus het tijdstip dier uitvaardiging ongelukkig gekozen. Hij had later, in zijne den 27sten Februarij jl. in de Kamer gehouden rede, aan die circulaire weder nagenoeg alle kracht ontnomen, zoodat men thans met regt vragen kon: is de verpligte kerkgang afgeschaffd of in stand gebleven? Zoo veel scheen wel zeker, dat door het opleggen der verpligting aan de militairen om reeds des Zaturdags over het al dan niet ter kerke gaan op den volgenden Zondag te beslissen, de kerkgang niet werd bevorderd. Wanneer de Minister, zoo als hij zelf verklaard had, godsdienstzin onder de manschappen wilde aankweeken, moest niets zorgvuldiger worden vermeden, dan het gevaar, dat diegenen, die aan de godsdienstoefening wilden deelnemen, aan de spotterijen hunner krijgsmakkars wierden blootgesteld.

§ 5. Bij voortdoring wordt over verslapping der krijgstucht bij het leger geklaagd, onder bijvoeging, dat dit kwaad zich niet slechts onder de soldaten, maar ook onder

de officieren openbaart. Men vroeg of die klagt gegrond was; zoo ja, of geen maatregelen te nemen waren om in dit opzigt eene betere stemming bij het leger te doen heerschen. Naar sommiger oordeel was de oorzaak van het kwaad ook daarin gelegen, dat de straffen tegen overtreding van de regelen der krijgstracht al te gestreng waren, zoodat men tegen de toepassing daarvan opzag. Anderen vroegen, of de overtredingen van dezen aard niet in menig geval aan het misbruik van sterken drank te wijten waren; welk misbruik in onze voornaamste garnizoenssteden veel eer schijnt toe- dan af te nemen. Zij herinnerden, dat ook volgens de militaire wet in dronkenschap geen versooning voor vergripen is gelegen, terwijl, naar zij meenden, dronkenschap ook op zich zelf strafbaar is.

§ 6. In verband met het voorafgaande werd op de reeds zoo dikwijls aangetoonde noodzakelijkheid der herziening van het militair Crimineel Wetboek en van de militaire strafwetgeving gewezen. Het onlangs te Haarlem door een krijgsraad uitgesproken vonnis had de overtuiging dier noodzakelijkheid verlevendigd. Zonder dat vonnis te willen gispèn, scheen het toch aanleiding genoeg te geven tot het op nieuw uiten van het verlangen, dat over alle commune delicten door den gewonen burgerlijken regter uitspraak wierd gedaan en dat de krijgsraden geene andere beslissing namen, dan met opzigt tot disciplinaire straffen voor overtreding der krijgstracht. Daarin zou een waarborg voor den vreedzamen burger gelegen zijn, die thans wel eens wordt gemist. Men erkende intusschen, dat geheele herziening der militaire strafwetgeving een kolossale arbeid zou zijn, niet dan na geruimen tijd ten einde te brengen. Maar ware dan hier het middel van partiele wijziging niet te beproeven met opzigt tot punten, waarover ieder het eens is? Zoo zou het reeds eene groote verbetering zijn, indien de Hooge Raad opperste regter in appèl of cassatie voor alle militaire strafzaken wierd. Geheel dit punt is trouwens bij de overweging in de afdeelingen van de wets-ontwerpen op de regterlijke inrigting en op de militia in 't breede behandeld en men kan dus hier naar de te wachten verslagen over die wetten verwijzen.

§ 7. De zinsnede der Memorije van Toelichting, volgens welke de wet op de legerorganisatie niet eer aan de Vertegenwoordiging zou kunnen worden aangeboden dan nadat de aanhangige wets-ontwerpen betreffende het vestingstelsel en de nationale militia zouden zijn vastgesteld, had op enkele leden een minder aangename indruk gemaakt. Het zou, zoo doende, nog lang kunnen duren, eer op ernstige wijze van de wet op de legerorganisatie sprake was. Al te lang uitstel was ook daarom verkeerd, omdat onder de tegenwoordige omstandigheden bij het leger het gevoelen ingang zou kunnen vinden, dat alles op losse schroeven staat. Zou, vroeg men, de Minister althans niet in groote trekken kunnen mededeelen, hoe, naar zijn inzien, de staven en de korpsen van het leger in de toekomst zamengesteld moeten zijn? Andere leden meenden, dat de Minister zeer moeilijk aan dit verlangen kon toegeven. De zamenstelling van het leger is, in sommige opzigten althans, van het aan te nemen vestingstelsel afhankelijk. Hoe kan men bijv. de sterkte der vesting-artillerie bepalen, als nog niet uitgemaakt is, welke linien en vestingen in het defensieplan zijn opgenomen? Bovendien was het de vraag, of men aan de wettelijke legerorganisatie geen overdreven gewigt hechte. Men kon zoo ligt zich daardoor de handen meer binden dan wenschelijk is, of, als men dit gevaar wilde vermijden, wettelijke bepalingen tot stand brengen, die veel ruimte van uitvoering toelieten en daarom weinig beteekenden. In België is men reeds ten derden male op de wet wegens de legerorganisatie terug moeten komen.

IIde AFDEELING.

Art. 4. Waarom, vroeg men bij dit artikel, is de indeeling van het leger in divisien en brigades, die bij de jongste mobilisatie plaats vond, niet gehandhaafd en waarom is alles weder op den ouden voet teruggebracht?

Waarom is een generaal-majoor, kommandant eener militaire afdeeling, tot inspecteur-generaal der infanterie benoemd, terwijl een ander generaal, en wel een luitenant-generaal disponibel was?

Op nieuw werd voorts het gevoelen geopperd, dat de officieren beneden den generaals-rang niet te lang aan den grooten staf verbonden moeten blijven. Het belang der dienst bragt mede, dat daaromtrent afwisseling plaats had, zoodat de bedoelde officieren, na bijv. een tweetal jaren bij den grooten staf geplaatst te zijn geweest, naar hunne korpsen terugkeerden en door andere vervangen werden.

Art. 5. Het heeft de aandacht getrokken, dat, terwijl volgens de nieuwe regeling omtrent den generalen staf, de openvallende plaatsen daarbij moeten worden aangevuld uit de kapiteins, die den vierjarigen cursus bij de stafschool met vrucht hebben doorloopen, onlangs bij dien staf een kapitein is overgeplaatst, die de bedoelde school niet bezocht en geen speciaal examen had afgelegd. Eenige leden keurden die afwijking af. Men deed daartegen opmerken, dat de stafschool te Breda eerst met 1 November 1868 in werking is gekomen; en dus thans, daar de vier jaren van den cursus nog niet verlopen zijn, de vacatures in den kapiteinsrang bij den generalen staf onmogelijk op de wijze, bij het Koninklijk besluit van 8 Augustus 1868 bepaald, kunnen worden vervuld, en dat art. 29 van het bedoelde besluit uitdrukkelijk bepaalt, dat, zoo lang dit niet het geval is, in de vacatures kan worden voorzien door overplaatsing bij den generalen staf van verdienstelijke kapiteins van de andere korpsen van het leger. Van de andere zijde werd echter gevraagd, of, daar men dan toch onderstellen moest, dat na een zeker aantal maanden kapiteins voor den generalen staf beschikbaar zouden zijn, die aan al de gestelde eischen voldeden, het tijdelijk vervullen der vacature door het detacheren van een officier uit het leger niet in aanmerking had kunnen komen.

Onder de officieren bij den generalen staf, zoo als die op bladz. 9 van den toelichtenden staat worden opgeteld, merkt men weder een drietal op, wien een hoogere titulaire rang is toegekend dan de rang, dien zij bij den staf bekleeden. Een kolonel bij den staf (na het onderzoek in de sectiën gepensioneerd) heeft, volgens dien staat, den rang van generaal-majoor, een luitenant-kolonel dien van kolonel, en een majoor dien van luitenant-kolonel. Dit kan niet anders dan een misbruik worden genoemd, dat op 's lands finantiën nadeelig terugwerkt. Art. 8 der wet van 28 Augustus 1851 (*Staatsblad* n°. 128), bepaalt uitdrukkelijk, dat aan officieren in werkelijke dienst geene rangen worden gegeven, hooger dan die, verbonden aan de betrekkingen welke zij waarnemen. Zoo al de titulaire rang geen aanspraak geeft op hooger tractement, komt hij toch bij het verleenen van pensioen in aanmerking.

IIIde AFDEELING.

Verscheidene leden konden het niet goedkeuren, dat ter bijwoning der najaarsoefeningen 13,800 miliciens buitengewoon zouden worden opgeroepen. Niet slechts werden daardoor de uitgaven van het Departement van Oorlog verhoogd, maar ook een aantal krachtige mannen gedurende geruimen tijd aan hunne gewone werkzaamheden onttrokken. Had men zich niet aan het minder cijfer van manschappen, dat de generaal ENGELVAART voor die oefeningen wilde bestemmen, kunnen houden? Men deed daartegen opmerken, dat het verschil in het cijfer der op te roepen manschappen zelfs tussehen de credietwet en het tegenwoordig wetsontwerp zoo groot niet was, en zich tot weinig meer dan 2000 man beperkte, maar dat in allen gevalle, wilde men ons leger in staat stellen om aan zijne roeping te kunnen beantwoorden, oefening der manschappen uit de vroegere ligtingen der militie een volstrekt vereischte was.

Volgens het gezegde op bladz. 2 der Memorie van Toelichting zullen, naar aanleiding van het bepaalde bij art. 123 der wet op de militie, volgens hetwelk, behalve de ligting die voor het eerst dient, *een zevende* van het geheele bedrag der vijf ligtingen onder de wapenen kan worden gehouden, gedurende het jaar 1872 7400 miliciens in dienst blijven. Men vroeg, of het getal niet grooter is dan de wet toelaat. De berekening steunt blijkbaar op het wettelijk cijfer van 55000 man, waaruit de vijf ligtingen, met inbegrip der zeemilitie, bestaan. Maar mag men dit wettelijk cijfer hier wel als grondslag aannemen? Moet niet de *feitelijke* sterkte der vijf ligtingen tot maatstaf worden genomen? Dat dit feitelijk cijfer ten gevolge van velerlei omstandigheden, steeds veel minder is dan 55,000 behoeft geen betoog, en is trouwens

uit het rapport wegens de mobilisatie des legers in 1870 gebleken. Volgens de daarbij medegeedeelde bijlage C was de geheele sterke der militia op 23 Julij 1870 slechts 45,390 man. Neemt men dien maatstaf aan, dan kan het in dienst te houden $\frac{1}{7}$ der militia hoogstens 6400 man bedragen.

Eenige leden vroegen, of niet meer splitsing van de artikelen waaruit deze afdeeling der begrooting bestaat, denkbaar ware. Men zou bijv. de traktementen der officieren en de soldijen der manschappen afzonderlijk kunnen uittrekken, de fourrages in een afzonderlijk artikel begrijpen, of ook, eenigermate op het voorbeeld van den toelichtenden staat, de uitgaaf voor elk regiment en korps afzonderlijk vermelden. Het viel dan toch niet te ontkennen, dat, zoo als de begrooting van het Departement van Oorlog steeds is ingerigt, aan het hoofd van dat Departement met opzigt tot het beheer dier begrooting, eene vrijheid wordt gelaten, die andere Ministers niet bezitten. De becijferingen op den toelichtenden staat mogen de geraamde cijfers ophelderen, in een komptabelen zin binden zij niet. Andere leden wilden de gedane vraag gaarne aan het oordeel des Ministers onderworpen hebben, maar geloofden toch dat de verlangde splitsing of niet aan het doel beantwoorden, of wegens den bijzonderen aard van de uitgaven voor het personeel van het leger moeijelijkheden in het leven roepen zou.

De vraag werd gedaan of de zeer ingewikkelde inrigting van het kleedings- en reparatiefonds wel genoegzaam nut aanbrengt om behouden te blijven. Er is toch werkelijk iets ongerijms in, dat men aan den militair bij het indienst-treden uniform en verdere uitrusting geeft, onder voorwaarde van de kosten daarvan door inhouding op zijne soldij in te winnen, doch in 't vooruitzigt dat hij in menig geval daarin niet slagen kan, zoodat hij met eene schuld aan het fonds de gelederen verlaat. In Pruisen waar men anders zoo zuinig is, verstrekt het Gouvernement aan den militair geheel zijne uitrusting voor niet. Daar is dus niet van die lastige verrekeningen de reden. Een der leden meende, dat, als men het kleedingsfonds afschafte, bezuiniging in de kosten van uitrusting onzer miliciens te brengen ware. Men kon hun alleen het volstrekt noodige voor eerste uitrusting geven, maar niets wat naar weelde geleek, geen parade-uniform bijvoorbeeld. Daartegen werd echter aangevoerd, dat het moeijelijk te begrijpen viel, hoe bij zoodanige schikking met de vrijwilligers zou worden gehandeld. Deze kunnen toch niet wel meer en andere kleedingstukken verkrijgen dan het groot aantal miliciens, die, tot aanvulling van het onvoltooid van vrijwilligers, geheel het eerste jaar in dienst blijven. Wilde men ook hen op de zuinigst mogelijke wijze kleeden, dan zou een aansloksel voor het vrijwillig dienst nemen, thans in de uniform gelegen, verloren gaan.

Op de staten der sterkte van het leger, gewoonlijk bij het indienen der begrooting van Oorlog overgelegd, wenschte men in 't vervolg het getal scherpeschutters bij ieder korps afzonderlijk vermeld te zien.

Art. 9. In meer dan eene sectie werd geklaagd over den slechten toestand der paarden bij onze kavallerie. Te 's Gravenhage, beweerde men, heeft men bij het zien optrekken der daar garnizoen houdende huzaren, gelegenheid zich van dien ongunstigen toestand te overtuigen. Men vroeg wat daarvan de oorzaak ware. Sommigen meenden daarbij te moeten denken aan de slechte hoedanigheid der fourrages, die met de zonderlinge voorwaarden der aanbesteding daarvan zamenhing. Door te vorderen, dat de haver, het hooi en het stroo door denzelfden aannemer werden geleverd, werd een monopolie geboren, dat ongunstig werkte. Ook scheen de herkeuring der eerst afgekeurde fourrages niet altijd met de vereischte gestrengheid plaats te hebben. Anderen waren van gevoelen, dat men bij den aankoop van paarden voor onze kavallerie te karig was. Wilde men onze kavallerie in goeden stand brengen, dan moesten de paarden daarvoor alle van de eerste hoedanigheid zijn. In Frankrijk heeft men gedurende den laatsten oorlog, op nieuw ondervonden, dat eene ruitery, van minder goede paarden voorzien, spoedig hare kracht verliest.

De vraag werd gedaan, waarom met opzigt tot de indeeling der miliciens bij de kavallerie steeds de oude sleur wordt gevolgd, zoodat voortdurend een veel grooter aantal manschappen op het papier is ingedeeld, dan met moeijelijkheid van paarden

kan worden voorzien. Vooral na het uitbrengen van het rapport wegens de mobilisatie van 1870, had men kunnen verwachten, dat het Departement van Oorlog te dezen aanzien een anderen weg zou inslaan. In dat rapport wordt met zooveel woorden gezegd, dat het hoofdgebrek van de organisatie der kavallerie gelegen is in het belangrijk inkompleet aan afgerigte paarden, dat onafgebroken sedert jaren bij het wapen heeft bestaan. Alles moest zoo worden ingerigt, dat bij de regementen kavallerie slechts eene zeer kleine reserve van onberekende manschappen bestond.

Art. 10. Volgens de Memorie van Toelichting zullen in de legerplaats bij Zeist successievelijk 12 kompagnien vesting-artillerie ter oefening bijeenkomen. Sommige leden achten dit cijfer niet groot genoeg. Het scheen afkeurenswaard, dat, gelijk het plan des Ministers scheen te zijn, de miliciens der vesting-artillerie, die niet naar het kamp te Zeist gaan, wel met het aanleggen van werken zouden worden beziggehouden, maar niet in het schieten geoefend. Vroeger bestond de regel, dat ieder artillerist ten minste drie schoten moest hebben gedaan. Waarom is van dien regel afgeveken? Wat toch zou het baten, dat miljoenen voor nieuw geschut wierden uitgegeven, als de manschappen die stukken niet behoorlijk konden bedienen? In België worden al de kompagnien vesting-artillerie jaarlijks in het kamp bij Brasschaet achterenvolgende in het schieten geoefend. Vooral ook voor het kader is zulk eene oefening onmisbaar.

IVde AFDEELING.

Art. 12. De Memorie van Toelichting erkent zelve, dat men dezerzijds in November ll. te regt beweerd heeft, dat de remonte-paarden niet voor den toen geraamden gemiddelden prijs te verkrijgen zouden zijn. Die prijs is ruim f 80 hooger gesteld. Maar waarom dan zoo laag geraamd? Sommigen meenden evenwel, dat de vereischten, waaraan de remonte-paarden moeten voldoen, al te hoog worden gesteld, of dat men althans bij de keuring wel eens te ver gaat. Daartegenover stond echter het reeds medegedeelde gevoelen, dat in het belang van het leger de kavallerie-paarden van de eerste hoedanigheid moeten zijn.

Deskundigen blijven het steeds wenschelijk achten, dat de jeugdige remonte-paarden gedurende het eerste jaar alle als overcompleet worden gerekend, daar zij toch gedurende een groot gedeelte van het goede seizoen in de weide blijven. Sommige leden meenen, dat de verkoop van op reform gestelde kavallerie-paarden niet op eene wijze is geregeld, die met het belang van 's lands schatkist overeenkomt. Er schijnen te weinig faciliteiten aan de gegadigden te worden verleend, waardoor de concurrentie der koopers wordt geweerd en de paarden door slechts enkelen worden gekocht, die ze vervolgens voor veel hooger prijs weten van de hand te doen. Zou die zaak niet beter te regelen zijn?

Vde AFDEELING.

Nu er geen plan schijnt te bestaan, om vooreerst een kommandant bij de Koninklijke Militaire Akademie te benoemen, hetgeen men daaruit opmaakt, dat het tractement van dien kommandant op den toelichtenden staat voor *Memorie* is uitgetrokken, heeft het algemeen dubbel bevreemd, dat de generaal-majoor ENGELVAART andermaal tot gouverneur dier instelling is benoemd. Bij de nieuwe inrigting der Akademie zal het toch wel meer dan ooit noodzakelijk zijn, dat een wetenschappelijk officier aan haar hoofd sta, die ook aan de docenten een nieuwen geest weet in te boezemen en geheel en al staat op de hoogte van zijnen tijd. Deze herbenoeming getuigde daarenboven van zekere noodeloze weelderigheid. De majoor, die gedurende een jaar aan 't hoofd der Akademie heeft gestaan, heeft, naar men meent, getoond voor die betrekking bijzondere geschiktheid te bezitten en was wetenschappelijk gevormd. Waarom hem dan verwijderd en door het stellen van een generaal-majoor in zijne plaats de kosten der akademie, waarop toch veel minder kadets zullen zijn dan vroeger, noodeloos vermeerderd? In elk geval moet men, nu de zaak den tegenwoordigen loop genomen heeft, er zeer op aandringen, dat men het denkbeeld der benoeming van een

kommandant voor goed late varen, welke benoeming toch strijdig zou zijn met art. 14 der wet van 1869, welk artikel alleen de mogelijkheid der benoeming van een directeur der studien nevens den gouverneur onderstelt. De wet heeft te regt beslist dat één man aan 't hoofd der Akademie moet staan.

Te dezer gelegenheid werd voorts vrij algemeen de overtuiging uitgesproken, dat de nieuwe inrigting der akademie ten gevolge zal hebben, dat slechts zeer weinig officieren der infanterie en der kavallerie in 't vervolg uit die instelling zullen voortkomen; zoodat bij het leger hier te lande en bij dat in Nederlandsch Indie de groote meerderheid der officieren uit de zoodanigen zal bestaan, die hunne opleiding bij de korpsen hebben genoten. Men meende die uitkomst te moeten betreuren. Eenige leden herinnerden, dat zij die bij de behandeling der wet op de akademie hadden voorspeld. Zoo thans onze infanterie zich in 't bezit van een groot aantal bekwame en wetenschappelijk gevormde officieren mag verheugen, is dit meerendeels het resultaat van hunne vorming aan de akademie. De opleiding bij de korpsen is uit den aard der zaak minder wetenschappelijk, en toch is in onzen tijd zulk eene wetenschappelijke opleiding meer dan ooit wenschelijk en niet enkel voor den staf-officier een vereischte.

De toelichtende staat berekent het aantal kadets, dat in 1872 op de Militaire Akademie zal zijn opgenomen, op 85. Zal dit getal werkelijk gedurende geheel het jaar zoo groot zijn, of zullen althans die jongelieden zich in het aanstaande najaar te Breda bevinden? Men heeft wel uit de oproeping in de *Staatscourant* van 3 Februarij jl., n°. 29, gezien, dat het getal dit jaar opengestelde plaatsen nog grooter is, maar zullen zich voor al die plaatsen aspiranten opdoen? Men meent daaraan te moeten twijfelen. In elk geval schijnt die oproeping niet op zoodanige wijze te hebben plaats gehad, dat op het grootst mogelijk getal aspiranten in dit jaar te rekenen valt. De ouders of voogden, die voor hunne zonen of pupillen eene plaatsing op de Militaire Akademie verlangen, moeten zich vóór 1 Mei aanstaande bij het Departement van Oorlog aanmelden. Verzoeken, na dat tijdstip gedaan, blijven buiten aanmerking. Maar nu hebben de eindexamens van de hoogere burgerschool later dan den 1sten Mei plaats, en zullen zich dus degenen, die zich hebben voorgesteld dit jaar dat examen te ondergaan, niet ligt voor plaatsing op de Militaire Akademie aanmelden.

Al neemt men aan, dat zich in het najaar 85 kadetten te Breda zullen bevinden, dan zal toch de inrigting der Akademie, tenzij daarin verandering worde gebragt, veel te uitgebreid en te kostbaar zijn voor zulk een personeel van kweekelingen. Volgens de begrooting zijn voor dat betrekkelijk kleine aantal niet minder dan 29 officieren, 5 burgerleeraren en 102 onderofficieren en oppassers werkzaam. De kosten der instelling worden daar op f145,617 geraamd, hetgeen voor ieder kadet f1713 uitmaakt. Al erkent men gaarne dat voor een geringer aantal kweekelingen nagenoeg hetzelfde getal leeraren noodig is, als voor een grooter, scheen toch onder de bestaande omstandigheden aanleiding tot vermindering van dien stoet van onderofficieren en oppassers.

Door een der leden werd bevreemding uitgedrukt dat men er thans weder toe is overgegaan, om kadets voor Indie gratis op te nemen, terwijl het vroeger in ruime mate is gebleken, dat dit zeer nadeelig op het gehalte der kadets in het algemeen heeft gewerkt.

Eindelijk werd door eenige leden teruggesproken op de meermlen gemaakte bedenking, dat de uitgaven voor de Militaire Akademie, thans op f145,617 geraamd, in haar geheel op de begrooting moesten worden uitgetrokken, terwijl dan de bijdragen der ouders en betrekkingen, zoowel als het subsidie uit de Indische kas, dat thans wordt afgetrokken, onder de middelen verantwoord moesten worden. Goede beginselen van comptabiliteit bragten dit mede. Zoo als thans de zaak was geregeld, liet zich moeilijk begripen, hoe de geldelijke administratie der Akademie een behoorlijken loop had. Er bestond daarvoor als 't ware een bijzonder fonds, dat door middel van ontvangsten van particulieren of uit de Indische kas in een deel van de uitgaven der instelling voorzag. Daartegen deed men echter opmerken, dat door het inslaan

van den aangeprezen weg het eindcijfer van het VIIIste hoofdstuk zonder volstreekte noodzakelijkheid zou worden verhoogd en het overzicht zou worden gemist van hetgeen de Akademie zuiver aan den lande kost.

VIIde AFDEELING.

Ook in verband met daarover uitgekomen geschriften werd op nieuw de overtuiging uitgesproken, dat eene nieuwe organisatie der geneeskundige dienst noodzakelijk is. Nu de opleiding van de militaire geneeskundigen tot arts zoo buitengewoon kostbaar is, behooren de officieren van gezondheid hooger bezoldigd te worden dan andere officieren van het leger. Men zal er toe moeten komen om een betrekkelijk klein, maar goed betaald korps officieren van gezondheid in 't leven te roepen, waaraan eene reserve is verbonden, die in tijd van oorlog beschikbaar is. In elk geval behoort de rang van officier van gezondheid der 3de klasse te worden afgeschafte. Bij de marine en in Nederlandsch Indie bestaat die rang niet meer. De generaal VAN MULKEN heeft in der tijd te kennen gegeven, dat voortaan alleen officieren van gezondheid der 2de klasse zouden worden aangesteld.

Art. 15. Bij dit artikel kwam men terug op de aanmerking tegen het verhoogen der tractementen van de geëmployeerden bij de hospitalen en van de burgerlijke beambten op het bureau van den inspecteur van de geneeskundige dienst; welke verhooging op voorstel van den Minister ENGELVAART heeft plaats gehad, toen hij reeds een verzoek om ontslag had ingediend. Al ware het tijdstip voor die verhooging niet ongelukkig gekozen, scheen zij toch afkeuring te verdienen, omdat het daarbij een lotsverbetering van mindere beambten geldt, die, hoe wenschelijk misschien op zich zelf, als men daartoe overgaat, meer algemeen moet geschieden; niet eenzijdig bij één departement van algemeen bestuur.

IXde AFDEELING.

Art. 18. Zou het niet mogelijk zijn, bij garnizoens-veranderingen ook de goederen van onderofficieren en gehuwde soldaten voor 's landsrekening te laten vervoeren? De billijkheid scheen dit mede te brengen.

In de omschrijving van dit artikel op den toelichtenden staat (bladz. 72) is eene onnaauwkeurigheid ingeslopen, waarschijnlijk uit het overschrijven van eene aanmerking uit een vroeger stuk van gelijken aard voortgesproten. Men leest daar: „Het loopend contract eindigt met ultimo December 1871.” Er zal dan toch wel sedert een nieuw aanbestedingscontract voor deze transporten gesloten zijn.

Xde AFDEELING.

Art. 19. Volgens een onder den generaal VAN MULKEN genomen maatregel, worden luitenants der artillerie bij de werkplaatsen te Delft gedetacheerd, zoodat er compagnieën zijn, bij welke zich tijdelijk bijna geen officieren bevinden. Men keurt dien maatregel geenszins onvoorwaardelijk af. Voor de instructie der officieren kan hij groot nut aanbrengen, en in vredetijd zullen daaruit voor het leger geene zeer nadeelige gevolgen voortspruiten. Maar men zal toch voor het altijd mogelijke geval van oorlog daarop moeten rekenen.

Op den toelichtenden staat wordt van art. 20, hetwelk de aanschaffing enz. van artillerie materieel betreft, „met het oog op hetgeen wegens verstrekkingen beschikbaar zal komen, „van de uit te trekken som $\text{f}15,000$ afgetrokken. Die som schijnt eenig verband te houden met hetgeen bij de onlangs door de Tweede Kamer aangenomen wet wegens door het Departement van Oorlog in 1872 gedane verstrekkingen voor de bedoelde aanschaffing beschikbaar is gesteld. Maar nu is bij diezelfde wet nog $\text{f}35,000$ beschikbaar gesteld voor jaargelden van beambten, daggelden van werklieden enz. bij de constructiemagazijnen en werkplaatsen. Die som had, naar het schijnt, bij het thans behandeld art. 19 in computatie moeten worden gebragt. Nogtans ontwaart men daarvan op den toelichtenden staat geen spoor. Wat is daarvan de reden? Art.

15, waarin de aankoop van geneesmiddelen begrepen is, wordt verminderd met de volle f77,000, bij de wet op de verstrekkingen daarvoor beschikbaar gesteld (toelichtende staat, bladz. 72). Iets dergelijks scheen dan toch bij art. 19 te moeten plaats hebben.

Art. 21. De aanmerking werd hier herhaald, dat het uit meer dan één oogpunt bedenkelijk is, voor de vervaardiging van patroonhulzen van eene enkele fabriek, die te Delft, afhankelijk te zijn. Al laat men het gevaar in oorlogstijd ter zijde, kon die fabriek door eene ramp worden getroffen.

Art. 22. De uitgetrokken som van f15,000 voor praktische artillerie-oefeningen is betrekkelijk klein en bevestigt het vermoeden, dat het niet in de bedoeling ligt, aan die oefeningen de vereischte uitbreiding te geven. Uit die f15,000 mochten, behalve de kosten der oefeningen zelve, nog die voor aanmaak van torpedo's enz. worden betaald.

XIde AFDEELING.

Art. 23. Vrij algemeen wekte het bevreemding, dat voor het onderhoud of het herstel van vestingwerken, die de Regering voorstelt te laten varen, geldsommen worden aangevraagd. Ook al neemt men aan, dat, zoo lang omtrent het vestingstelsel nog geene bepaalde beslissing is genomen, in het onderhoud van hetgeen bestaat, moet worden voorzien, schenen de sommen, die men daarvoor wil besteden, toch niet zoo aanmerkelijk te moeten zijn, als hier en daar het geval is. Het lag voor de hand, dat aan hetgeen waarschijnlijk verlaten zal worden, niet dan het volstrekt onvermijdelijke moet worden besteed. Men wees op 's Hertogenbosch, Groningen, Deventer en ook, met het oog op art. 26, op Westervoort en Loevestein.

XIIde AFDEELING.

Art. 26. Nu de tegenwoordige Minister van Oorlog uit het aanhangige wets-ontwerp wegens de aanschaffing van oorlogsmaterieel enz. al wat het kazernement betreft, heeft doen verdwijnen en de daarin te brengen meer algemeene verbetering tot na het tot stand komen der vestingwet verdaagt, is het onzeker geworden wat men daaroentrent te wachten heeft. Men wenscht deswege eenige indicating te ontvangen. Handhaaft de Minister voor het gestelde geval al de voorstellen of denkbeelden van zijnen voorganger omtrent den bouw van nieuwe kazernes of de uitbreiding van bestaande? Zal hij bij zijne te doene voorstellen er ook bedacht op zijn, om, zij het ook op geene kostbare schaal, in de behoefte aan leeskamers en gezelschapszalen in de kazernes te voorzien? En in welk verband staat hetgeen nu wordt aangevraagd tot die nadere voorstellen?

Tot de laatste vraag gaf onder andere aanleiding de f18,000, voor 's Gravenhage aangevraagd. Heeft men daarbij ook te denken aan dien bouw van een blok woningen voor gehuwden bij de Frederiks-kazerne, waarvan bij de voorstellen van den Minister ENGELVAART sprake was?

Voor onderhoud van het gebouw der Militaire Akademie te Breda wordt onder lit. a f4900 aangevraagd, en dan nog daarenboven onder lit. b f2500, welk bedrag volgens de Memorie van Toelichting bladz. 6 noodig is voor de nieuwe regeling van het onderwijs en der huisvesting van de kadetten. Eenigzins vreemd komt het voor, dat nu het aantal kadetten te Breda zooveel minder is dan vroeger, nieuwe kosten voor hunne huisvesting moeten worden besteed.

Volgens hetgeen de Memorie van Toelichting ter zelfder plaatse zegt, zijn de f3900 bij lit. b aangevraagd, noodig voor het inrigten der kazerne St. Agatha te Delft tot verblijf der kadetten van de Militaire Akademie, behoorende tot de artillerie en genie, die na 1 September hunne studien niet te Breda voortzetten. Zal voor die inrigting op den voorgestelden voet niet nog meer geld noodig zijn? Dit wordt althans beweerde; maar dan rijst de vraag, of de inrigting niet op minder kostbaren voet tot stand te brengen ware. Hoeveel kadetten zullen met dit doel te Delft komen? Moeten er te 's Hertogenbosch voor de kadetten der infanterie niet

insgelijks buitengewone kosten gemaakt worden? De post voor het onderhoud der kazernen aldaar bedraagt f12,000 en is dus zeer hoog. Men meende dit echter uit den zeer slechten toestand dier kazernen te kunnen verklaren.

XIIIde AFDEELING.

Art. 32. De aanmerking werd gemaakt, dat de afstandwijzer, in 1870 door het Departement van Oorlog uitgegeven, niet genoeg op het bestaan van spoorwegen en stoombootdiensten is gebaseerd en daardoor aanleiding geeft, dat met opzigt tot de betaling der reiskosten aan de opgeroepen miliciens moeilijkheden worden ondervonden. Zoo wordt de milicien, die uit Friesland naar Amsterdam vertrekt, geacht, in plaats dat hij van de Harlinger stoomboot gebruik make, de Zuiderzee te hebben omgetrokken.

Art. 40. Eenige leden achtten het verkeerd de scherpshutters der verschillende korpsen infanterie tot het houden van schietoefeningen op de Wieselsche heide te vereenigen. Schietoefeningen treffen, huns inziens, beter doel als zij in het klein plaats hebben. Dit vond bij vele anderen tegenspraak, die juist gemeenschappelijke schietoefeningen, op eenigzins groote schaal voor de infanterie noodig en nuttig achtten. Dezen waren dan ook niet tegen het hier bedoelde kamp gestemd, maar drongen er zeer op aan, dat aan de daarin te houden oefeningen eene goede leiding gegeven wierd. Uit dat oogpunt zou men het afkeuren, indien het denkbeeld bestond om met de schietoefeningen van onze infanterie op de Wieselsche heide die van vrijwillige schutterkorpsen te vereenigen.

Art. 43. Het komt allezins in aanmerking om op de begrooting voor het volgende jaar het subsidie aan de vereeniging tot het verleenen van hulp aan zieke en gewonde krijgslieden in tijd van oorlog voor goed te doen wegvallen. De vereeniging beschikt, naar men men meent, over meer fondsen dan zij behoeft.

XIVde AFDEELING.

Wat denkt de Minister over het vroegere voorstel om de kosten der maréchaussée naar de begrooting van het Departement van Justitie over te brengen? Er waren leden, die dit denkbeeld zeer ondersteunden.

XVIIde AFDEELING.

Artt. 53—55. Terwijl men zich, wat de bedenkingen betreft, waartoe de voorgenomen aanschaffing van stukken geschut, geweren en patroonhulzen aanleiding geeft, aan het Verslag gedraagt, dat over het aanhangig wets-ontwerp omtrent de buitengewone aanschaffing van artillerie-materieel enz. is uitgebragt, wenschten eenige leden hier nog bepaald gevraagd te hebben, of het nu werkelijk zeker is, dat in den loop van dit jaar 25,000 nieuwe geweren, model BEAUMONT, zullen kunnen worden afgeleverd. Tevens wenschte men te weten, hoe veel bruikbare patroonhulzen thans voortvarende zijn.

Art. 56. Is er nu voorzien in de behoefte aan drinkwater in de forten der Utrechtsche linie? — De bijzonderheden, die de Memorie van Toelichting op bladz. 9 wegens het mislukken in 1871 der daar vermeldde aanbesteding van dammen en waterkeringen in die linie mededeelt, om het uittrekken van f124,000 onder lit. a van dit artikel te regtvaardigen, klonken naar het oordeel van eenige leden vreemd en getuigden niet van voortvarendheid bij onze genie.

Aldus vastgesteld den 20sten April 1872.

SANDBERG.
TAK.
STIELTJES.
VAN DELDEN.
STORM VAN 'S GRAVESANDE.

VOORLOOPIG VERSLAG der Commissie van rapporteurs over het wets-ontwerp tot regeling en voltooiing van het vestingstelsel.

Bij de overweging in de afdeelingen der Kamer van het ontwerp van het tot regeling en voltooiing van het vestingstelsel, zijn de volgende beschouwingen en bedenkingen in 't midden gebragt:

§ 1. Even als bij de behandeling van het wets-ontwerp tot definitive vaststelling van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting, gaf men te kennen, dat de houding zoowel van het Kabinet in 't algemeen, als van den tegenwoordigen Minister van Oorlog in 't bijzonder, ten aanzien van het gewigtig vraagstuk van 's lands defensie, wel geschikt is om bevreemding te wekken. Dat Kabinet heeft bij zijne optreding aangekondigd, dat het de hervorming van ons defensiewezen als zijne hoofdtak beschouwde, en echter gedurende de vorige zitting der Staten-Generaal voor die hervorming niets anders gedaan dan het indienen eener wet tot het geven van eenige meerdere uitbreiding aan de oefening der schutterijen; welk ontwerp, na wisseling van schriften daarover, als voor goed is verdwenen. In de tegenwoordige zitting zijn meer omvangrijke wetsvoorstellen, tot de defensie betrekkelijk, aangeboden, waartoe ook dat wegens het vestingstelsel behoort; doch nu heeft weldra de aftreding van den Minister ENGELVAART de dadelijke behandeling daarvan onmogelijk gemaakt. Toen die aftreding reeds vast stond, werd in de Kamer het vertrouwen uitgedrukt, dat de nieuwe Minister van Oorlog, die na generaal ENGELVAART de gewigtige taak van hervormer van ons defensiewezen op zich zou nemen, dit niet zou doen „dan nadat hij omtrent de hoofdlijnen van zijn plan zich met zijne ambtgenooten door grondig en naauwkeurig overleg had verstaan, zoodat hij bij zijne optreding in deze Kamer ook meer met die hoofdlijnen kon bekend maken en zich van hare instemming verzekeren.” (*Bijblad*, bladz. 524.) In weêrwil van die waarschuwendé stem is er maar al te veel reden om te onderstellen, dat de nieuwe Minister zijne portefeuille heeft aanvaard, zonder dat zoodanig grondig en naauwkeurig overleg met zijne ambtgenooten heeft plaats gehad en zonder dat hij voor zich-zelf een *algemeen plan van defensie* had beraamd, waarvan de onderdeelen alleen nog nader behoefden te worden uitgewerkt. Den 28sten Februarij, omstreeks eene maand na zijn optreden, gaf hij toeh op eene interpellatie van den heer VAN WASSENAER te kennen, dat hij nog geen tijd had gehad om de voordragten van zijnen voorganger, zoowel wat de regeling van het vestingstelsel als wat de wijziging van de militiewet betreft, geheel te bestuderen; dat vooral ook de eerste wet veel studie en raadpleging met de hoofden van verschillende diensten vorderde; dat hij de groote trekken had nagegaan en zich daarmede in 't algemeen vereenigde; maar dat hij zich over de bijzonderheden niet durfde uitlaten. Hij voegde er den wensch bij, dat de Kamer beginnen zou met de door hem gehandhaafde wets-ontwerpen te behandelen, opdat hij uit hare discussiën licht zou kunnen putten en tijd vinden om die wets-ontwerpen te bestuderen. De Kamer veroordeelde bij hare beslissing over het voorstel van den heer VAN WASSENAER dit denkbeeld, blijkbaar strekkende om een initiatief, 't welk van de Regering moest uitgaan, op haar over te brengen. En wat gebeurt nu na weinige dagen? De minister zendt nota's in, waaruit blijkt dat hij twee der wets-ontwerpen van zijnen voorganger: dat wegens de militie en dat wegens den aankoop van oorlogsmaterieel, in de hoofdzaak overneemt, terwijl hij het derde, betrekkelijk het vestingstelsel, waarover hier meer bijzonder gehandeld wordt, *in 't groot wijzigt*, maar in de onderdeelen onveranderd laat. Hij voegt er, namens de Regering, de aanmaning bij tot bespoedigd sectieonderzoek; even als of de verdraging, die geheel deze zaak ondervonden heeft, zelfs in de verte aan de Kamer te wijten ware. Men kon die handelwijze des Ministers moeilijk anders dan ligtvaardig noemen. Zij getuigde althans van zekere weifeling en overijling, en was weing geschikt om het vertrouwen in den Minister te doen toenemen; een vertrouwen hier te meer vereischt, omdat voor de voltooiing van het vestingstelsel zoo groote geldelijke offers worden verlangd, en omdat de Kamer, die slechts weinig militaire specialiteiten in haar midden telt, zoo zij niet in zaken

van dezen aard een bewindsman met eene zeer gevestigde overtuiging tegenover haar ziet, gevaar loopt van, als het tot eene beslissing komen moet, in't duister rond te tasten.

Tot staving van deze ongunstige oordeelvelling over de handelwijze des Ministers beriep men zich vooral op de zeer onvoldoende toelichting der ingrijpende wijzigingen door hem in het vestingplan van zijnen voorganger gemaakt; zoodat reeds daarom de overtuiging, dat men hier afdoende verbeteringen aantrof, moeilijk warstel kon vatten. Zoo laat de Minister de stelling Groningen-Delfzijl, die in het oorspronkelijk wets-ontwerp was opgenomen, weder varen, op grond eendeels van eene reis derwaarts, die hem niet van hare belangrijkheid had overtuigd; anderdeels hoofdzakelijk van de nota lit. B, gevoegd bij het Voorloopig Verslag over de vestingwet van den generaal VAN MULKEN. Maar hoe kan nu eene enkele reis, eene persoonlijke aanschouwing, den doorslag geven bij eene zaak, op welke beslissing niet alleen krijgskundige, maar ook politieke overwegingen invloed moeten uitoefenen? Hoe kan de nota lit B van 1870, waarin de steller dan toch zich in abstracto voor de verdediging der noordelijke provinciën verklaarde, en met opzigt tot de stelling Groningen-Delfzijl enkel vragen opperde, die met de daar te stellen inundatiën, de berekende kosten der aan te leggen of te verbeteren werken en batterijen en geheel het aan te nemen verdedigingstelsel zamenhangen, genoegzaam zijn geweest om de bedoelde stelling voor goed uit het plan te doen wegvallen? De steller der nota zelf protesteerde dan ook in zijne afdeeling ten sterkste tegen het besluit, door den tegenwoordigen Minister uit zijn stuk getrokken. Soortgelijke bedenkingen treffen de overige in het vroeger ontwerp gemaakte veranderingen. Terwijl 's Ministers voorganger niet alleen de IJssellinie, maar ook de positie aan den Beneden-IJssel opgaf, neemt de tegenwoordige die positie weder in het verdedigingstelsel op, zonder opgave van andere redenen dan het verlaten der positie Groningen-Delfzijl. Hij behoudt tevens Doenburg, en wel, zoo als in de Nota van Toelichting gezegd wordt, in verband met het gewigt aan het behoud van den kop van den IJssel te hechten; een verband dat door niemand voldoende begrepen werd. Evenzoo begrijpt de Minister een deel van Zeeland, welks verdediging reeds door opvolgende hoofden van het Departement van Oorlog was opgegeven, in zijn plan; alweder zonder eenige opgave van redenen. Zonder nu in 't minst te willen vooruitloopen op het uitspreken van een oordeel over het meer of minder nut van deze wijzigingen van ingrijpenden aard, was het toch duidelijk dat zij niet hadden moeten worden voorgesteld, tenzij in zoodanig licht gesteld, dat men het voor en tegen behoorlijk kon overzien. Het had thans maar al te zeer den schijn, als of de Minister is teruggekomen op zijn denkbeeld van 28 Februarij jl. om der Kamer werk te verschaffen en daardoor tijd te winnen tot voortzetting van zijn onderzoek. Ofschoon men zich aan het onderzoek in de sectiën niet heeft willen onttrekken, behoeft het toch geen herhaling dat de Kamer ten sterkste tegen dat denkbeeld gestemd blijft.

In eene der afdeelingen voegde men er bij, dat ook de houding des Ministers van Marine ten aanzien van deze gewigtige aangelegenheid wel iets vreemds had. Na zich met het oorspronkelijke voorstel van den generaal VAN MULKEN vereenigd te hebben, die eene som van f10,400,000 voor de voltooiing van het vestingstelsel besteed wilde hebben, heeft de genoemde Minister zijne adhaesie geschonken aan het voorstel van den generaal ENGELVAART, 't welk de kosten van dien grooten maatregel op meer dan 30 miljoen bragt, en thans weder in de ingrijpende wijzigingen in dat laatste plan toegestemd. Ook uit het oogpunt van ons zeewezen bestaat toch tusschen de beide eerstgenoemde voorstellen groot verschil. Er is thans sprake van het aanleggen van verdedigingswerken aan den nieuwen Maasmond en aan het kanaal door Holland op zijn smalst, waarop de generaal VAN MULKEN aanvankelijk niet gerekend had. Hoe liet het zich verklaren, dat dezelfde Minister van Marine plannen van defensie had goedgekeurd, die in uitgebreidheid en kostbaarheid zoo zeer van elkander verschilden? Daartegen deed men echter opmerken, dat de medewerking van den genoemden Minister tot de plannen van zijne ambtgenooten uit den aard der zaak een bepaald karakter had. Hij had in § 8 der Memorie van Toelichting tot het voorstel van generaal ENGELVAART verklaard, dat de sterkte der zeemagt, naar aanleiding dier

voordragt, geene wijziging behoeft te ondergaan, maar op denzelfden voet blijven kon, als hij die vroeger had aangegeven. Het sprak ook inderdaad van zelf, dat, naarmate de uitmondigen van onze voornaamste waterwegen door forten of batterijen minder toegankelijk voor den vijand werden gemaakt, de taak, door de marine bij 's lands defensie te vervullen, gemakkelijker werd.

In eene andere afdeeling waren enkele leden, die over geheel de zaak van het verdedigingsstelsel het advies van den chef van den generalen staf wenschten te kennen. Het kwam hun toch voor, dat die chef uit den aard zijner betrekking meer dan iemand de man was, om daaromtrent van goeden raad te dienen.

§ 2. Ook nu weder werd de vraag besproken, of regeling van ons verdedigingsstelsel bij de wet nuttig en wenschelijk ware. Verscheidene leden echter achtten eene nieuwe behandeling van dit vraagstuk overbodig. Het had bij de overweging van het wets-ontwerp van den generaal VAN MULKEN, blijkens het Voorloopig Verslag van 18 Julij 1870, tot eene zeer uitvoerige gedachtenwisseling aanleiding gegeven, waarnaar men zich thans gedragen kon. Daar tegenover stond het gevoelen van anderen, volgens hetwelk de zaak gewigtig genoeg was om op nieuw in overweging te worden genomen. Er waren onder hen, die, ofschoon vroeger niet vóór eene wet als de thans voorgedragene gestemd, thans erkenden te dezen aanzien eene andere zienswijze aan te kleven. De gewichtige gebeurtenissen, na Julij 1870 in het buitenland voorgevallen, waren op die zienswijze niet zonder invloed gebleven.

Even als vroeger stelden de voorstanders van eene wet als de tegenwoordige op den voorgrond, dat door het vaststellen daarvan aan ons vestingstelsel meer stabiliteit zou worden gegeven. De daaromtrent tot nu toe verkregen ondervinding was treurig. Maar al te dikwijls had men onder een nieuw opgetreden Minister van Oorlog zien afbreken wat onder zijnen voorganger met groote kosten was tot stand gebracht. Aan zoodanige geldverspilling zou, wanneer de wet eenmaal voor goed de grondtrekken van ons verdedigingsstelsel had aangewezen, een einde worden gemaakt. Algemeen wordt erkend, dat het behoud van versterkte steden, die niet tot een goed stelsel van verdediging behooren, belemmerend en nadeelig werkt. Had de wetgever eenmaal omtrent dat stelsel uitspraak gedaan, dan hield de reden op om die schadelijke vestingen in half vervallen toestand te laten bestaan, en kon met hare ontmanteling, in menig geval door de welvaart en uitbreiding der gemeente, die het geldt, van overwegend belang, niet langer worden gedraald. Bovendien nog zou het bestaan eener vestingwet de jaarlijkse discussie over de begroting van Oorlog vereenvoudigen; de moeilijkheden afsnijden, die thans het toestaan van grootere of kleinere geldsommen voor het bouwen van forten en het in goeden toestand brengen van defensieliniën ontmoet; het gevaar verwijderen, dat door het brengen van een amendement in de begrooting van Oorlog, werkelijk goede plannen van verdediging worden gedwarsboomd.

Door verscheidene leden werd twijfel geopperd, of die verwachting van de gunstige gevolgen eener regeling van het vestingstelsel bij de wet, niet overdreven of zelfs ongegrond ware. Zulk eene wet rust op het denkbeeld, dat in de begrippen omtrent hetgeen voor de verdediging des lands door deskundigen noodig wordt geacht, geenerlei verandering meer zal plaats grijpen. Is dat denkbeeld aannemelijk? Op het gebied der krijgswetenschap heeft, even als op dat van elke andere, gestadig vooruitgang plaats. De kunst des oorlogs wordt steeds meer volkomen. Is het dus niet zeer mogelijk, ja waarschijnlijk, dat wanneer aan al wat de thans voorgedragen wet voorschrijft, volledige uitvoering ware gegeven, of zelfs nog vóór die volledige uitvoering, een Minister van Oorlog zal optreden, die zich met die wet niet vereenigt en weder iets anders zal voorstaan? Zou dit hem euvel te duiden zijn, als hij werkelijk overtuigd is, dat het aangenomen stelsel tegenover nieuwe middelen van aanval, nieuwe uitvindingen niet meer voldoet? Laat zich daarenboven niet verandering van inzichten omtrent bepaalde, thans te beslissen punten onderstellen? De generaal VAN MULKEN wilde bij voorbeeld de positie van 's Hertogenbosch behouden hebben. De generaal ENGELVAART stond de opheffing dier positie voor, en zijn opvolger vereenigt zich met dat denkbeeld. Waar is de zekerheid, dat niet een nieuwe Minister tot het

gevoelen van den generaal VAN MULKEN omtrent dit punt terugkeert en de opheffing van 's Hertogenbosch als vesting niet op zijne verantwoordelijkheid nemen durft? Zou in deze en dergelijke gevallen door de uitvoering der vesting-wet wel iets anders verkregen zijn, dan dat de geldverspilling, waarover men klaagt, op veel kolossaler voet dan tot dus verre zou plaats hebben? In geen land ter wereld, Denemarken misschien alleen uitgezonderd, bestaat dergelijke organieke wet, als men hier wil vaststellen. Pruisen heeft beslissende oorlogen gevoerd, zonder daaraan te denken. In België heeft men in 1859, toen het er op aankwam om Antwerpen in een groot reduit te herscheppen, wel de wetgevende magt met de zaak gemoeid, maar toch hare regtstreeksche medewerking beperkt tot het toestaan der geldsommen voor het groote werk vereischt. Waren bij de wet de grondtrekken van dat plan vastgesteld, men zou thans reeds waarschijnlijk daarop moeten terugkomen. Men drong in België ten minste toenemend aan op wijziging van het eenmaal aangenomen stelsel, door het tot stand brengen van vooruitgeschoven positiën. Was het, als men dit alles bijeenvoegde, niet beter, wel de Regering te nopen om met opzigt tot de wijze van verdediging een bepaald plan te beramen en ingang te doen vinden, maar dan met opzigt tot de uitvoering van dat plan den tot nu toe gevolgden weg te blijven bewandelen? Kon niet, zoo als tot nu toe, jaarlijks op de begrooing worden uitgetrokken wat voor het geleidelijk in 't leven roepen van het plan werd vereischt en dan alles verder aan den verantwoordelijken Minister overgelaten? dan was de Kamer onthieven van eene taak, waartoe zij, al laat men alle constitutionele bedenkingen ter zijde, toch werkelijk te nauwnood bevoegd en in staat is.

Enkele leden gingen verder. Zij wilden geen vestingwet, omdat zij zich niet konden voorstellen dat Nederland, bij den tegenwoordigen loop der politieke gebeurtenissen, anders dan door een zeer overmagtigen vijand zou kunnen worden aangevallen, en omdat zij de verdediging tegen zulk een vijand onuitvoerbaar achten. Uit dat oogpunt waren de zeer groote kosten, die men toenemend aan de vestingen en het leger wilde besteden, grootendeels weggeworpen geld. Wanneer die kolossale geldsommen voortaan werden besteed om nieuwe bronnen van volkswelvaart te openen en aan hetgeen in dit opzigt bestaat meer ontwikkeling te geven, zouden daarvan geheel andere, betere vruchten te wachten zijn.

Tegen een en ander voerde men aan, dat de onzekerheid omtrent de grondslagen van ons verdedigingsstelsel inderdaad overdreven werd. Met opzigt tot sommige punten mogt verschil tusschen de deskundigen bestaan, in de hoofdzak waren zij het niet alleen eens, maar golden nog dezelfde denkbeelden, die in een vroeger tijdperk, bij voorbeeld door den generaal KRAJENHOFF werden verkondigd. Zelfs liet zich beweren, dat de waarde der Utrechtsche of nieuwe Hollandsche waterlinie sedert twee of drie eeuwen niet is verminderd en dat zij die waarde behouden zal, welke verandering ook op het gebied der krijgswetenschap mogt plaats grijpen. Nederland bezit daarin een onschatbaar middel van verdediging, waarop te hooger prijs moet worden gesteld, omdat het bij niemand in aanmerking kan komen, dat immer onzerzijds een aanvallende oorlog worde ondernomen. Magtige militaire Staten, zoo als Pruisen, welker staatkunde zulk een oorlog kan medebrengen, hebben aan geen vestingwet behoefte. Nederland daarentegen moet wenschen, dat omtrent het vestingstelsel zekerheid besta. Juist het verschil van opvatting der zaak tusschen den tegenwoordigen Minister van Oorlog en zijne onmiddellijke voorgangers bewijst op nieuw, hoe wenschelijk het is daaromtrent tot eene eindbeslissing te komen. Heeft de wetgever eenmaal bepaalde vestingen veroordeeld en den kring, binnen welchen de verdediging zich bepalen zal, afgebakend, niet ligt zal een Minister van Oorlog het wagen een voorstel tot het maken van inbreuk daarop te doen. De voorstelling van hetgeen in België gebeurt of wordt voorbereid is in zoover onjuist, als men daar in de hoofdzak getrouw blijft aan het in 1859 vastgestelde plan. Antwerpen blijft het toevlugtsoord voor het leger voor tijden van oorlog, en niemand denkt er aan, om de dertien aanzienlijke vestingen, die men in België heeft doen vervallen, weder in staat van tegenweer te brengen. De toestand van dat land met het oog op oorlogsgevaar is overigens geheel anders dan die van het onze.

Hoe men de thans voorgedragen wet veroordeelen kan, omdat verdediging tegen een

overmagtigen vijand doelloos zou zijn, verklaarden deze leden niet wel te kunnen bevoeden. Zoo ver onze krachten reiken is verdediging van den vaderlandseken bodem pligt. Die pligt rust ook op imperative voorschriften der Grondwet, die niet uit een begrip van onuitvoerbaarheid of om dergelijke redenen ter zijde kunnen worden gesteld. Ten slotte toonden dan ook de meeste leden zich geneigd, om de Regering in het tot stand brengen van eene wet als de tegenwoordige te steunen, mits het daarbij aan te nemen defensieplan uit een technisch oogpunt zich aanbeval en dus ook op overtuigende gronden werd verdedigd, de daarvoor te besteden kosten onze financiële kracht niet overschreden en de zekerheid bestond dat de levende strijdkrachten, voor de uitvoering noodzakelijk, inderdaad beschikbaar zouden zijn. Met het oog op dit laatste punt gaven eenige leden te kennen, dat zij de regeling dier strijdkrachten aan het vaststellen der vestingwet wenschten te doen voorafgaan. Eerst als die regeling had plaats gehad liet zich beoordeelen, over welk cijfer van geoeffende manschappen men kon beschikken, en dus ook hoe ver men met de passieve verdedigingsmiddelen gaan kon. Art. 1 van het wets-outwerp zelf, dat zoo uitdrukkelijk van een vestingstelsel spreekt, 't welk bij de algemeene landsverdediging de levende strijdkrachten moest ondersteunen, gaf aanleiding tot zoodanige opvatting der zaak. Men wees daarbij op het verschil van gevoelens tusschen den generaal VAN MULKEN, die, na het bezetten onzer linien en vestingen, nog op een veldleger van 40,000 man meende te kunnen rekenen, en den heer DE ROO VAN ALDERWERELT, volgens wien dat veldleger niet meer dan 20,000 man zou bedragen. (Nota lit. B van 1870, bladz. 21—25). Van de zijde der Regering wordt niets medegedeeld, wat omtrent dit aanmerkelijk verschil licht verschaft. Zekerheid zou daaromtrent alleen te verkrijgen zijn, wanneer de Regering die bij de aanhangige militiewet de sterkte van dat deel onzer gewapende magt wil verhoogen, ook eene wet tot betere regeling der schutterijen aanbod.

§ 3. Met opzigt tot het aan te nemen vestingstelsel zelf lieten zich ook nu weder uiteenloopende gevoelens gelden. Door sommige werd gevraagd, of men niet al te veel waarde hechtte aan de bestaande of te verbeteren liniën en vestingen, en of het gevoelens van den generaal KROOP, die, zonder die liniën en vestingen geheel te laten varen, dan toch voornamelijk 's lands verdediging van de levende strijdkrachten wilde laten afhangen en zulk eene verdediging, zelfs tegen groote overmagt, mogelijk rekende, niet de voorkeur verdiende. In Frankrijk ontbrak het bij den laatsten oorlog niet aan sterke vestingen: de hoofdstad was met overgrootte kosten door een kring van forten versterkt, en toch, wat heeft het gebaat? Die vestingen zijn veroverd of omsingeld, en een groot deel des lands is den vijand ten prooi geworden. Zou hier, wanneer wij met overmagt wierden aangevallen, niet iets dergelijks plaats hebben? Zou in menig geval eene onvoldoende verdediging van bepaalde liniën of streken niet nog noodlottiger gevolgen na zich slepen dan in 't geheel geen verdediging? Zulk eene mislukte verdediging geeft toch aan het bezetten van het land door een vijandelijk leger het karakter van verovering. Die bedenking klemt te meer, omdat de aanhangige voorstellen in geval van oorlog het verlaten van een groot gedeelte des lands medebrengen, en dus uitmergeling van geheele provinciën, afsnijding van belangrijke hulpbronnen het onvermijdelijk gevolg zou zijn. Is men er voorts wel genoegzaam op bedacht, dat de grond, waarop men forten bouwen wil, vooral ook in Noordholland, hier en daar zeer slecht is, zoodat die bouw, blijkens de reeds verkregen ondervinding, ligt kon mislukken? Bestaat voldoende zekerheid, dat bij de snelle troepenbewegingen van onzen tijd, de inundatiën, op welke werking men voornamelijk rekent, nog bij tijds kunnen worden gesteld?

Op deze bedenkingen werd geantwoord, dat zij, althans voor een deel, steunden op miskenning van de natuurlijke geschiktheid van ons land voor eene hardnekkige verdediging. De Utrechtsche linie is niet, zoo als de forten bij Parijs, door den vijand in te sluiten. De daarachter gelegene landstreken zijn niet door hem te bombarderen. Wanneer de inundatiën daar bij tijds worden gesteld, en tot het mogelijk maken dier spoedige inundatie moesten alle krachten worden ingespannen, is de linie gedurende een schier onbeperkten tijd te verdedigen en ook zonder inundatie is zij, mits voldoende bezet en gewapend, tegen een eersten aanloop bestand. De slechte

gesteldheid van den grond moge hier en daar den bouw van forten moeilijker maken, in die gesteldheid ligt een middel te meer om het voortdringen des vijands op het geïndeerde terrein te beletten. Men kan zich, ook wat dit punt betreft, op het gezag van den generaal KRAIENBOFF beroepen. Dat het onverdedigd laten van een aanzienlijk deel des lands voor de bewoners van dat deel groot onheil na zich zou slepen, kon niet worden ontkend. Maar dat kwaad is nergens, ook niet bij *grootte Staten*, te vermijden. De bedoelde streken des lands zijn evenmin met onze militaire krachten te verdedigen als Rusland b. v. in 1812 zijne grensgewesten kon houden buiten vijandelijke aanranding. Een vijandelijke inval is altijd een onberekenbare ramp. De vraag is hier alleen, hoe, in weerwil van zulk een inval, nog de onafhankelijkheid van den Staat te redden zij.

Eenige leden, die het toejuichten, dat de Regering bij hare tegenwoordige voordragt een meer geconcentreerd verdedigingsstelsel had aangenomen dan de denkbeelden van den generaal VAN MULKEN medebragten, meenden dat in dit opzigt nog verder moest worden gegaan. Men moest zich, ook met het oog op onze financiële en militaire krachten, beperken tot het in goeden toestand brengen van de Utrechtsche linie met Amsterdam als reduit. Al het andere moest worden opgegeven. Hoogstens nog versterking onzer zeegeaten en riviermonden te pas komen. Daartegen werd aangevoerd, dat louter passieve verdediging achter eene enkele linie, binnen welke het leger dadelijk bij het uitbreken van een oorlog stelling zou nemen, den naam van verdediging niet verdiende en ook uit andere oogpunten verwerpelijk was. Alles moest zoodanig worden ingerigt, dat de vijand, hetzij aan de IJssellinie, hetzij op andere punten, zoo lang mogelijk kon worden opgehouden. Daardoor werd tijd gewonnen om onze voornaamste hulpmiddelen binnen de Utrechtsche linie te brengen.

Weder andere leden beweerden, dat men zich de verschillende gevallen, waarin ons land bij het uitbreken van een oorlog zich zou kunnen bevinden, helder moest voorstellen en het verdedigingsstelsel met het oog daarop inrigten. Het eerste geval was, dat het er op aankwam om gewapenderhand onze neutraliteit te handhaven. Dan moest uit den aard der zaak het mobielverklaarde leger de grenzen bezetten; maar was toch ook het bezit van sterkten op onderscheidene punten, zelfs aan de uiterste grenzen, noodzakelijk of gewenscht. Voor dat geval zou het bijv. van wezenlijk belang kunnen zijn, dat Delfzijl eene vesting bleef, opdat eene oorlogvoerende Mogendheid buiten de gelegenheid ware, daar steenkolen-depôts te vestigen, bijv. bij aanvallende ondernemingen tegen Noord-Duitschland. Tevens zou het dan zeer in aanmerking kunnen komen vaste punten in het voormalig Staats-Vlaanderen, zoo tot het beschermen van die strook gronds als tot het beheerschen van de Schelde te bezitten. Antwerpen moet in geen geval van de zee kunnen worden afgesneden. In strijd met dit gevoelen waren er leden, die het er voor hielden, dat de handhaving onzer neutraliteit steunen moest op eene goede organisatie onzer levende strijdkrachten en hoogstens op het verzekeren van enkele onzer zeegeaten tegen een coup de main.

Het tweede te onderstellen geval is verdediging des lands tegen een overmagtigen vijand, als er gegronde hoop is op hulp van de zijde van bondgenooten. In dat geval moet elk vooruitgeschoven punt; elke voorlinie zoo lang mogelijk worden verdedigd, en treedt dus geheel het vestingstelsel, zoo als het thans zou worden vastgesteld, in werking. Door sommigen werd echter gevraagd, of Nederland, bij den tegenwoordigen loop der staatkundige gebeurtenissen, wanneer het door eene buitenlandsche Mogendheid wierd aangevallen, op bondgenooten zou kunnen rekenen. Men antwoordde, dat zoo het uitzigt daarop voor het oogenblik misschien minder gunstig zij, geen afdoende reden bestaat, om aan te nemen dat in dit opzigt de staatkunde der Europeesche Mogendheden steeds dezelfde blijven zal.

Mogt intusschen dit derde geval plaats grijpen en Nederland zich tegen eenen overmagtigen vijand moeten verdedigen, zonder uitzigt op ontzet of hulp van buiten, dan schiet niet anders over dan zich terug te trekken binnen liniën, die zoo goed als onneembaar zijn en daar den loop der gebeurtenissen af te wachten. De geschiedenis van 1672 bewijst, dat zoo er slechts moed en vastheid van wil heerscht, ook dan nog gunstige kansen voor het behoud van de zelfstandigheid des lands overblijven.

§ 4. Ook voor zoo ver men zich tot het brengen van aanzienlijke geldelijke offers voor de voltooiing van ons vestingstelsel bereid toonde, kon men niet ontveinzen, dat de daarvoor thans aangevraagde buitengewone hooge geldsommen een pijnlijken indruk hadden gemaakt. De generaal VAN MULKEN kwam bij zijn voorstel blijkbaar slechts schoorvoetend tot de bepaling van het daarvoor noodig bedrag op f10,400,010, en deed uitkomen, dat die som, over een zeker aantal jaren verdeeld, niet geacht kon worden de krachten der natie te boven te gaan. Toch ontmoette die bewering van de zijde van leden der Kamer tegenspraak. Zij vereenigden zich met het gevoelen van den generaal KNOOP, dat, wanneer ten gevolge van den aanleg van vestingwerken, het eindeijfer der begrooting van het Departement van Oorlog gedurende eene reeks van jaren, op 16 millioen 's jaars zou moeten worden gebragt, dit te veel zou zijn voor de finantieele krachten des lands. Desniettemin komt thans de Regering met een voorstel, waarbij, in plaats van ruim 10 millioen, ongeveer driemaal zooveel voor dit doel van de natie wordt geveerd, en die som wel „ontegenzeggelijk een zeer aanzienlijk bedrag” wordt genoemd, maar toch niets wordt gezegd, waaruit blijkt, dat de vraag, of het bijeenbrengen daarvan ook al te drukkend voor de natie zou zijn, opzettelijk is overwogen. Het zoo aanmerkelijk verschil wordt hoofdzakelijk gemotiveerd door de ondervinding van den Fransch-Duitschen oorlog van 1870—1871, die geleerd heeft, dat de aanvalsmiddelen zeer aanmerkelijk in kracht zijn toegenomen, waaruit de noodzakelijkheid voortspruit om ook de materiele middelen van verdediging in ruime mate te verbeteren. Maar is dit genoegzaam om de zooveel hogere aanvraag voldoende te regtvaardigen? Eenige leden geloofden het niet. Zij konden het vermoeden niet van zich weren, dat men aan de officieren der genie te zeer de vrije hand heeft gelaten in het maken van berekeningen en plannen, en dat hetzelfde resultaat op eenvoudiger wijze en dus ook met het maken van mindere kosten zou te verkrijgen zijn. Er heerschte dan toch werkelijk overdrijving in de plannen omtrent het bouwen van forten en versterkte posten. Men heeft berekend, dat, wanneer het thans gedane voorstel in zijn geheel wierd uitgevoerd, bij hetgeen van dien aard bestaat, 60 à 70 nieuwe zouden komen, zoodat het geheel getal forten en versterkte posten tot 200 zou klimmen. Ging daarenboven de Regering niet te ver in haar denkbeeld, om thans in vreedestijd alles in gereedheid te willen brengen en niets of zeer weinig over te laten voor het geval, dat de oorlog werkelijk is uitgebarsten? Zou dan b. v. aan de stelling van Amsterdam, die toch in den eersten tijd niet is blootgesteld, niet een en ander kunnen worden verrigt, wat men thans dadelijk wil doen bewerkstelligen? Wat daarvan zij, vele leden zagen er zeer tegen op om zoo kolossale sommen uit te geven met het oog op eventualiteiten, die zich welligt nimmer zullen verwezenlijken. Zij wezen er op, dat volgens de plannen der Regering ook de uitgaven voor de levende strijdkrachten aanmerkelijk zouden vermeerderen en de last der militiedienst zwaarder drukken dan te voren, en dat een en ander aanleiding kon geven tot eene reactie, die zelfs regeling van 's lands defensie op veel bescheidener voet zoo goed als onmogelijk maakte. Anderen ontkenen dat gevaar in geenen deele. Zij stelden echter daartegen over, dat de mogelijkheid van eenen vijandelijken aanval, hetzij vroeger hetzij later, niet was te miskennen en dat, als men daarop niet genoegzaam was voorbereid, gevolgen denkbaar waren, die, de zaak uit een bloot finantieel oogpunt beshouwd, nog van oneindig nadeeliger aard waren. De bezetting van Nederland door Fransche troepen is in het tijdperk van 1795—1809, alle andere meer indirecte verliezen ter zijde gelaten, ons op eene som van minstens 400 millioen te staan gekomen.

Over één hoogst belangrijk punt wordt in de Memorie van Toelichting het stilzwijgen bewaard, namelijk hoe de 7 of 8 millioen, die bij de uitvoering van het thans aangehangig plan, gedurende de eerste vier jaren voor den aanleg van vestingwerken zou moeten worden besteed, en die, als men de tot nu toe verkregene ondervinding van aanleg van werken door onze genie raadpleegt, zoo ligt nog niet eens genoegzaam zouden zijn, gevonden zullen worden. Zal men daarvoor eene geldleening sluiten, schatkistbiljetten uitgeven, op de Indische baten steunen of tot het heffen van nieuwe belastingen de toevlugt nemen? Er waren leden, die de vraag opperden, of het

niet in aanmerking kwam de buitengewone defensiekosten te bestrijden uit eene belasting op de inkomsten. Meer algemeen echter achtte men zulk eene zamenkoppeling der beide zaken ten hoogste onraadzaam en alleen geschikt om verbetering der defensiemiddelen onmogelijk te maken. Hier te laude kan eene inkomstenbelasting hoogstens ingang vinden als middel tot afschaffing van andere impopulaire belastingen of als basis voor de hervorming van ons geheele belastingstelsel. Het kan niet in aanmerking komen de invoering daarvan op een ander terrein te beproeven.

HET WETS-ONTWERP.

Artt. 1 en 2. Bij de opzettelijke overweging van dit hoofdbestdeel der wet beklagde men zich op nieuw over gemis aan voldoende toelichting van de zijde des tegenwoordigen Ministers van Oorlog. Men had daarbij niet enkel op de ingrijpende wijzigingen het oog, nagenoeg zonder eenige opheldering in het voorstel van generaal ENGELVAART gebragt; maar ook daarop, dat de Minister, op die wijzigingen na, dat voorstel tot het zijne heeft gemaakt, zonder van de beweegredenen, die hem daartoe hebben genoopt, te doen blijken. Zoodanige uiteenzetting van beweegredenen ware vooral te pas gekomen met opzigt tot hoofdpunten, waaromtrent het voorstel van generaal ENGELVAART van dat van generaal VAN MULKEN afweek. Zoo had men bij voorbeeld mogen verwachten, dat de tegenwoordige Minister omtrent het niet opnemen van de stelling 's Hertogenbosch in het vestingplan, en dus ook omtrent het laten varen van die gewichtige vesting, zijne persoonlijke overtuiging had doen doorklinken. Er waren echter leden, die het vermoeden opperden, dat bij den Minister soortgelijke bedenkingen tegen het afdalen tot technische bijzonderheden heerschten, als in § 4 der Memorie van Toelichting van zijnen voorganger waren aangeduid.

Men nam aan, dat in art. 1 de hoofdlinien en stellingen zijn opgeteld, waarop het in de eerste en voornaamste plaats aankomt, terwijl art. 2 forten en versterkingen vermeldt, die wel in het defensieplan passen, maar toch zoo volstrekt noodzakelijk niet worden geacht en dus eerst later in aanmerking komen. Tevens hield men het er voor, dat de wet door de wijze, waarop daarin de verschillende stellingen worden opgesteld, althans eenigermate de volgorde der daaraan te verrigten werkzaamheden aangeeft. In die opvatting wilden sommigen in art. 1 alleen van de Nieuwe Hollandse waterlinie en van de stelling van Amsterdam gesproken hebben. Dit zijn dan toch de hoofdmiddelen van verdediging, die in de allereerste plaats in goeden toestand moeten worden gebragt. Volgens dat denkbeeld zou al wat onder de letters *c—h* in art. 1 wordt vermeld, een nieuw art. 2 vormen en dus het tegenwoordig art. 2 art. 3 worden. Tevens zou men zich dan, naar beweerd werd, althans vooreerst, kunnen bepalen tot het aanvragen van gelden, enkel voor de nieuwe Hollandse waterlinie en voor de stelling van Amsterdam. Een enkel lid ging nog verder en wilde dat men zich tot het in goede orde brengen dier laatste stelling bepaalde. Men deed daartegen opmerken, dat het bestaan van andere linien volstrekt noodzakelijk is, ook opdat voor het hoofdpunt tijd worde gewonnen.

In eene afdeeling wilde men, in de onderstelling dat de wet overigens onveranderd bleef, de stelling van den Helder in art. 1 onmiddellijk na die van Amsterdam hebben genoemd, gelijk zulks in het voorstel van den generaal VAN MULKEN plaats had. Daardoor zou worden aangeduid, dat het in goeden toestand brengen dier allergeewigtigste stelling althans in de derde plaats in aanmerking kwam en niet op den achtergrond moest worden geschoven.

De vraag werd nog gedaan, wat het kenmerkend onderscheid is tusschen de werken in art. 1 en die in art. 2 genoemd. In het laatste artikel wordt alleen gesproken van forten, niet van stellingen, en sedert de laatste wijziging ook van eene vesting en eene kustbatterij. Maken die forten, althans sommige daarvan, niet evenzeer eene stelling uit als datgene waarop in art. 1 wordt gedoeld? Waarom dan die andere omschrijving? Dan vooral zou men in art. 2 groot bezwaar zien, wanneer

het met voordacht zoo ware gesteld, opdat later nog aanvragen voor andere forten en werken konden worden gedaan, en dus de wet nog niet eens geheel het verdedigingsstelsel omvatte.

Verscheiden leden meenden, dat bij het regelen der stellingen, in art. 1 genoemd, de veranderingen, door den aanleg van spoorwegen in den toestand gebragt, niet genoegzaam in het oog waren gehouden.

Terwijl men het voorts toejuichte, dat de Regering door het bouwen van beweegbare stuwen in de Lek beneden Vreeswijk en in de Maas bij Well, alsmede door andere werken, het leiden van het water naar de inundatieterreinen zooveel mogelijk wilde bevorderen, meende men, dat zij niet genoeg bedacht is geweest op het geval, dat voortdurend vriezend weder aan die inundatie hare afwerende of beschermende kracht grootendeels ontneeft. Geen andere afdoende maatregel scheen tot het voorkomen van dit gevaar te nemen te zijn, dan dat het beginsel van het drooghouden onzer polders door stoomgemaal eene aanmerkelijke uitbreiding erlangde. Door het gebruik van stoom alleen kon onder alle omstandigheden aan het inundatiewater in diepliggende polders de noodige beweging voor het tegengaan van het spoedig bevroezen gegeven worden. Men kon het daarom der Regering niet te zeer op het hart drukken om tot het vestigen van stoomgemaal in onze polders mede te werken en dit des noods geldelijk te ondersteunen. Het algemeen belang is, ook voor tijd van vrede, daarin betrokken door de vermeerderde waarde van den grond. Wanneer de landerijen, ten gevolge der vestiging van stoomgemaal, na eene onderwaterzetting spoediger droog kunnen worden gelegd, wordt ook de schade geringer, welke door die inundatie veroorzaakt is.

Art. 1. a. De Nieuwe Hollandsche waterlinie. Bij het groot gewigt, dat aan deze linie moet worden gehecht, die, volgens deskundigen, met veldgeschut alléén niet kan worden genomen, en als zij met beleid wordt verdedigd, een tweede Sebastopol kan zijn, moet men wenschen dat niets worde verzuimd, om haar in den best mogelijken toestand te brengen. Men vroeg daarom, of terwijl thans eene stuw in de Lek zal worden gelegd, wel genoegzame zorg is gedragen voor het meester blijven van den kop dier rivier, en of tegen het gevaar, dat de vijand aan de zijde van de Bildt doorbreke, behoorlijk is voorzien (zie Nota lit. B van 1870, bladz. 2). Het daar bestaande fort ligt te dicht bij Utrecht, welke stad zoomin mogelijk aan een bombardement moet worden blootgesteld. Maar zal men, vroegen anderen, voor een fort ten oosten van de Bildt inundatiewater kunnen krijgen? En zal een fort op dat punt daardoor niet zeer duur worden, te meer daar buitengewoon veel voor onteigening zal moeten worden besteed? In het stuk n°. 5 wordt, bij de omschrijving der werken aan het fort op de Bildtstraat en van andere forten, gewag gemaakt van „het onder den grond brengen van het reduit.” Moet dit in den zin der denkbeelden van den heer KROMHOUT worden opgevat?

Ongetwijfeld zullen in de linie magazijnen noodig zijn. Enkele leden meenden, dat daarvoor de werkplaatsen der Exploitatie-maatschappij moesten worden aangekocht. Meer algemeen hield men het er voor, dat het aanleggen dier magazijnen veel meer achterwaarts moest plaats hebben.

Volgens de Memorie van Toelichting bladz. 6 en het stuk n°. 5 zal in de onvolgende gemeenschap tusschen de verschillende verdedigingswerken onderling, door den aanleg van wegen gezorgd worden, en zal ook, zoowel in deze linie als in de andere, in de telegraphische verbinding tusschen de hoofdplaatsen der stellingen en de daarin gelegen forten en posten worden voorzien. Eenige leden achtten dit voor deze linie van zooveel gewigt, dat zij in de wet, achter de omschrijving dier linie, wilden hebben gevoegd: „met gemeenschap achter de linie door wegen en door telegraaph-lijnen.”

Vooral wanneer niet aan eene meer opzettelijke verdediging der IJsellinie gedacht wordt, schijnt het in aanmerking te komen, hier en daar de spoorwegen en gewone wegen, die naar de Nieuwe Hollandsche waterlinie leiden, te versterken, zoo als bij voorbeeld aan de Grep en bij de Klomp.

Men onderstelt overigens, dat bij het in goeden toestand brengen dezer linie niet zulke grove feilen zullen worden begaan, als bij de mobilisatie van 1870 met opzigt tot onze defensiewerken aan het licht kwamen, en doelde daarbij vooral op de erkenning der Regering zelve in het verslag wegens die mobilisatie, bladz. 10, dat in een aantal forten gemis aan goed drinkwater heerschte.

b. De stelling van Amsterdam. Door enkele leden werd twijfel geopperd, of het wel goed en raadzaam ware deze stelling in het verdedigingsplan op te nemen. Mag men de hoofdstad aan al de ijsselijkheden van een beleg, misschien van een bombardement blootstellen? De verdediging der stelling Amsterdam scheen vooral beraamd voor het geval, dat de Utrechtsche linie doorgebroken was, maar zou na zulk eene ramp alle verdere tegenweer niet doelloos zijn? Men antwoordde, dat Amsterdam, gelijk reeds bij eene vroegere gelegenheid werd aangemerkt, als de sleutel van den Staat te beschouwen was, als onze hoofdwapenplaats, zonder welker bezit de vijand niet geacht kon worden meester van dien Staat te zijn. De bevestiging der stelling van Amsterdam was niet enkel noodzakelijk voor het geval van het doorbreken der Utrechtsche linie, maar ook om de hoofdstad voor eene verrassing te vrijwaren en het behoud daarvan te verzekeren, bij landingen op de kust, en ook dan als de positie van den Helder geforceerd was. De afstand der bestaande vestingwerken van Amsterdam is van dien aard, dat de hoofdstad niet te bombarderen is. Zou het, vroeg men van de andere zijde, tot betere bescherming der hoofdstad niet wensche-lijk zijn, dat de oude Hollandsche linie in staat van tegenweer werd gebracht? Men voerde daartegen aan, dat eene voorziening aan die zijde, naar de eischen van den tegenwoordigen tijd, ook veel geld zou kosten.

De sommen voor het in goeden toestand brengen der stelling Amsterdam kwamen aan sommigen buitensporig hoog voor. De generaal VAN MULKEN vroeg daarvoor niet meer dan 1½ miljoen. Thans is de aanvraag tot boven 8 miljoen geklommen en heeft men vroegere plannen, die op eenvoudiger, minder kostbare schaal waren ontworpen, laten varen. Waartoe bijv.: vroegen sommigen, moest dat fort aan den mond van het Noordzee-kanaal dienen, waarvoor alleen een miljoen was uitgetrokken, terwijl in de onmiddellijke nabijheid bij Velzen en in de nabijheid van het Wijkermeer nog andere forten zouden worden gemaakt? Zoo het hier verdediging van den mond van den nieuwen Amsterdamschen waterweg gold, kon daarin niet door versperringen of torpedo's worden voorzien? Men antwoordde dat niet alleen tegen het doordringen van den vijand in den mond van den waterweg moest worden gewaakt, maar dat de bedoelde forten ook moesten dienen om de Amsterdamsche stelling te beschermen, als eene landing des vijands, hetzij in Noordholland, hetzij in Zuidholland was gelukt. Dit wordt trouwens in de Memorie van Toelichting met zoo veel woorden gezegd. Eene andere vraag was het, of de beide forten in de Zuiderzee, op den staat n°. 5 onder 11 en 12 yermeld, wel noodig waren. De Regering schijnt daarbij niet bedacht te zijn geweest op eene mogelijke droogmaking van een deel der Zuiderzee. Bij den tegenwoordigen staat van zaken, schijnt de stelling van Pampus meer bijzonder geschikt voor verdediging door de marine.

De bedenking werd gemaakt, of in de plannen der Regering wel genoegzaam is gezorgd voor de behoefte van Amsterdam aan drinkwater. De hoofdstad is met opzigt tot deze eerste levensbehoefte thans grootendeels afhankelijk van den aanvoer van duinwater, maar de duinwaterleiding ligt buiten de linie en zou dus ingeval van een vijandelijken aanval waarschijnlijk onbruikbaar worden gemaakt. De Regering geeft wel op bladz. 7 der Memorie van Toelichting te kennen, dat ten gevolge van de gewijzigde rigting, die zij aan de zuidzijde der stelling gegeven heeft, Amsterdam ten allen tijde uit de Vecht te Nieuwersluis van drinkwater zal kunnen worden voorzien. Maar zal dit water, als de inundatiën gesteld zijn, niet brak worden? Ook wat het onder water zetten van het gedeelte van den Haarlemmermeerpolder benoorden den Spaanwouder dwarsweg betreft, bestaan bezwaren. Aangenomen dat het niet mogelijk zij, dat belangrijke waterschap geheel voor de ramp eener inundatie vrij te waken, hoe denkt men dan, werd door een enkel lid gevraagd, te handelen met de bemaling van den polder, inzonderheid wat het stoomgemaal te Lynden betreft, dat

binnen het te inunderen en dus af te sluiten gedeelte valt? Hoe zal men de inundatie-kade langs den Spaarnwouder dwarsweg beschermen? Dat de beide fortjes Schiphol en aan de Liede, die ongeveer 11,000 meters van elkander liggen, daartoe ontoereikend zijn, zal wel onbetwistbaar wezen. Hoe denkt men den vijand te beletten den Haarlemmermeerpolder door het doorsteken van den ringdijk bezuiden den Spaarnwouder dwarsweg geheel te inunderen en binnen korten tijd tot aan halfweg en Sloten bevaarbaar te maken?

Zooel tot het wegnemen dezer bezwaren als om andere redenen gaven verscheidene leden in bedenking om aan de stelling van Amsterdam meer uitbreiding te geven. Men heeft, meenden zij, die stelling te zeer op zich zelve beschouwd. Geheel Noordholland van den Helder af moest met Amsterdam als de reduit daarvan worden aangemerkt. Die streek heeft, ten gevolge van de breedte der duinen bezuiden Alkmaar en van het bestaan van het Noordhollandsch kanaal, groot defensief vermogen. Niet slechts aan de noordzijde, maar ook aan de zuidzijde moest de stelling worden uitgebreid, zoodat, naar het denkbeeld van den heer AMERSFOORDT, geheel de Haarlemmermeerpolder in de inundatielinien wierd opgenomen en de stelling zich aan Katwijk aansloot, gedekt door de plassen bij Aalsmeer en zuidelijker. Dan werd het groote voordeel verkregen, dat de duinwaterleiding behouden bleef; dat het doorsteken van den ringdijk van den Haarlemmermeerpolder onmogelijk wierd, en dat de 18,000 bunders van dien polder buiten het inundatieterrein bleven. Tegelijk zou dan de gemeenschap met Engeland van de Noordzeekust meer kans hebben om open te blijven, en misschien ook van gedeelten der kust van de Zuiderzee voor die communicatie partij kunnen worden getrokken. Benoorden Amsterdam waren in deze veronderstelling dan slechts eenige kleinere werken voldoende, in den geest van die, welke KRAJENHOFF daar in 1799 heeft aangelegd, en alleen bestemd om een geland korps, dat enkel veldgeschut met zich voert, tegen te houden.

c. De stelling in de Geldersche vallei met die in de Neder-Betuwe. Met opzigt tot het behoud van de Grebbelinie, of liever van het besteden daarvoor van zulk eene aanzienlijke som gelds, heerschte veel verschil van gevoelen. Sommigen beweerden, dat van het oogenblik af dat de Utrechtsche linie in goeden toestand was gebragt, aan de Grebbelinie geen behoefte meer bestond. Men behoorde zich dan althans daar te beperken tot den aanleg van fortten, die de spoorwegen bestreken. Als rustpunt voor uit de oostelijke provinciën terugtrekkende troepen scheen de linie ook daarom niet gewenscht, omdat die terugtogt over de heide zou moeten plaats hebben en dus met groote gevaren gepaard ging. Anderen wilden de Grebbelinie niet doen vervallen, maar in die rigting dan toch alleen werken, voor tijdelijken tegenstand geschikt, hebben aangelgd. Twijfel werd door sommige geopperd, of door het nieuw te graven kanaal van den Rijn naar Wageningen de inundatiën wel genoegzaam verzekerd waren. Anderen koesterden te dezen aanzien geen bezorgdheid. Het kanaal zal, meenden zij, bij elken waterstand genoeg water aan de Lek kunnen ontleenen op een peil, hoog genoeg om de kommen benoorden Woudenberg onder water te zetten, en ook op deze alleen is in het ontwerp gerekend.

d. De zuidelijke waterlinie van St. Andries tot Geertruidenberg. Men kwam hier terug op den wensch, dat door den tegenwoordigen Minister van Oorlog de noodzakelijkheid om den Bosch als vesting op te geven, nader mogt worden uiteengezet. Het heeft dan toch iets vreemds, dat, terwijl vroeger de stelling van 's Bosch als minder houdbaar wierd beschouwd, omdat men niet zeker genoeg was van de inundatiën aldaar, juist thans, nu door het bouwen der bewegbare stuw in de Maas beneden Crevecoeur die inundatiën verzekerd worden, de vesting verlaten wordt. Moeten wij 's Hertogenbosch laten varen, waarom dan Geertruidenberg behouden?

Anderen leden toonden zich intusschen, op de reeds in de Memorie van Toelichting van den generaal ENGELVAART aangevoerde gronden, voor het supprimeeren van 's Hertogenbosch, als vesting, en tevens voor het behoud der waterlinie van St. Andries tot Geertruidenberg gestemd, opdat de vijand belet wierd over de rivier het land binnen te dringen. Zij vroegen evenwel, of de fortten der positie Heusden niet

zeer zwak waren. Ook kwam het hun voor, dat bij de spoorwegbrug te Crevecoeur een nieuw fort moet worden gebouwd. De spoorweg loopt ten oosten van het fort Crevecoeur, dat vroeger den Maasdijk bestreek, hetgeen thans belet wordt, omdat de spoorwegdijk te hoog is. De spoorweg is trouwens, met het oog op de defensie, zoo slecht mogelijk gelegd. Het ware veel beter geweest dien ten westen van het fort te doen loopen.

e. *De stelling van Willemstad.* Eenige leden meenden dat aan deze stelling te veel gedaan en dus ook te grootte geldsommen besteed zouden worden. Men moest thans niet zoozeer aan de mogelijkheid van een aanval uit het zuiden hechten. Met een deel der geprojecteerde werken kon men volstaan.

Het nut der stelling of liever der inundatielijn ligt voornamelijk daarin, dat de vijand belet worde naar het Hollandsch Diep door te breken. Maar nu zijn er open vakken in die lijn tusschen Geertruidenberg en Moerdijk en tusschen Moerdijk en Willemstad. Het schijnt echter, dat tot het wegnemen dier leemte al te veel versterkte posten zouden noodig zijn.

Nog een andere aanmerking werd in eene der sectiën gemaakt. Blijkens den staat n°. 5 wil men de stelling van Ooltgensplaat versterken door het verbeteren der middelen tot onderwaterzetting van den omtrek van het fort Prins Frederik. Maar nu zal, naar het schijnt, dat onderwaterzetten van weinig beteekenis of onmogelijk zijn. Rondom het fort Prins Frederik liggen de polders het Oudeland, de Weipolder en het Rietveld. De gemiddelde hoogte van hoogwater aldaar is 0.90 meter + A.P. De gronden zijn hoog in het Oudeland 0.32 M., den Weipolder 0.67 M. en in het Rietveld 0.75 M. boven A.P. Op zijn gunstigst zal dus de inundatie zijn in het Oudeland 0.58 M., den Weipolder 0.23 M. en het Rietveld 0.15 M. Wanneer de wind gedurende eenigen tijd uit het oosten waait, is het hoogwater veel lager en zal het onmogelijk zijn om de bedoelde polders onder water te zetten. Daarop werd geantwoord dat het draszetten der landen voldoet en dit genoegzaam verzekerd is.

f. *De stelling aan de monden van de Maas en van het Haringvliet.* Vreemd kwam het voor, dat thans nog vrij aanmerkelijke sommen voor de versterking der positie van den Briel worden aangevraagd. Rekent de Regering dan op verbetering van het zeegat aldaar, zoodat vijandelijke schepen daarin zouden kunnen doordringen?

g. *De stelling van den Helder.* Verscheidene leden meenden, dat, in verband met al het overige, te weinig voor deze stelling werd gedaan. Zij wezen op het gewigt van het Nieuwe Diep, als zetel van een maritiem etablissement, maar deden vooral uitkomen, dat de stelling geacht moest worden onze hoofd-wapenplaats, Amsterdam, te beschermen en dat het bezit daarvan voor eene vreemde Mogendheid van groote waarde zou kunnen zijn. Door zoodanige Mogendheid veroverd, kon de stelling van Europeesch gewigt, ja, een tweede Gibraltar worden. Zooals nu alles werd ingerigt, scheen het plan der commissie voor de kustdefensie van 1864, die forten op de Laan en op de Hors wilde hebben gebouwd, geheel opgegeven. Het Nieuwe Diep stond dus, als onze zeemagt in het gat van Texel niet tegen de vijandelijke was opgewassen, aan een bombardement bloot. Niet eens werden de batterijen en forten rondom den Helder zoo aangelegd, dat onze stelling aan alle zijden tegen den aanval met veldgeschut genoegzaam beveiligd was. Men moest toch de mogelijkheid onderstellen, dat te gelijk een aanval van de zeezijde en een door op de Noordzeekust gelande troepen plaats had. Andere leden meenden, dat men ook hier niet moest overdrijven; dat een bombardement van het Nieuwe Diep, om onderscheidene redenen, niet waarschijnlijk was en dat men genoeg zou hebben gedaan door de positie aan de landzijde te dekken tegen een aanval met veldgeschut. Daartoe echter scheen het noodig, dat nog een fort van kleineren omvang bezuiden Kijkduin werd gebouwd. Zoo als thans de werken werden ingerigt, zou eene vijandelijke magt, die aan de kust was geland, van de hoogte vóór Kijkduin met veldgeschut in onze forten kunnen schieten. Misschien kwam het voorts in aanmerking aan het maritime etablissement in het Nieuwe Diep geene verdere uitbreiding te geven.

Door eenige leden werd op de reeds vroeger gemaakte bedenking teruggekomen, dat als de kustbatterij aan het Wierhoofd te ver wordt vooruitgeschoven, ten einde den

Helderschen zeedijk te flankeren, men ligt den toegang tot het Nieuwe Diep voor koopvaarders zou kunnen bederven. Of komt dit vooruitschuiven niet meer in aanmerking, nu het nieuwe fort op den Zuidwal zal worden gebouwd?

Een der leden vroeg, of niets moest worden gedaan tot verdediging van het Vlie, door welk zeegat toch insgelijks groote schepen konden doordringen.

h. De stelling van den Beneden-IJssel. Algemeen werd de klacht herhaald, dat het opnemen dezer stelling in het wets-ontwerp heeft plaats gehad onder mededeeling van eene bloote phrase, die den naam van toelichting niet verdient. Er bleef dan ook omtrent het eigenlijke plan der Regering veel te vragen over. Er zullen ten zuiden en ten oosten van Zwolle forten worden gebouwd; maar het blijkt niet van welken aard die forten zullen zijn. Evenmin hoe groot ten naasten bij de troepenmagt is, die de Regering zich voorstelt op dit punt te kunnen vereenigen en waar zij zal worden gelegerd. Er zal eene stuw in het Zwartewater worden gemaakt. Op welk punt zal die worden gebouwd? Zal men daarbij ook het belang van Zwolle in vreedestijd behartigen, zoodat de stuw tevens zal kunnen dienen, om hooge vlooden uit zee te keeren? Zal in tijden van droogte de stuw genoegzaam baten, en niet voeding van het inundatie-terrein door opstuwing van den IJssel beneden de Willemsvaart of door een inundatie-kanaal hooger op uit den IJssel noodig zijn?

Wat de zaak zelve betreft, waren er zeer vele leden, die de positie Zwolle-Kampen in ons defensiestelsel onmisbaar keurden, zoowel omdat men van daaruit offensief zou kunnen ageren, als ook om het veldleger bij een terugtogt gedeeltelijk te kunnen opnemen en over de Zuiderzee naar Amsterdam of binnen de Utrechtsche linie te kunnen brengen. In zekeren zin had men hier aan een bruggehoofd op de Zuiderzee te denken. Was die positie verloren, de vijand was dan tevens in de gelegenheid maritime expeditiën tegen de kusten van Holland te organiseren. Andere leden evenwel hecchten minder aan de stelling, ook omdat als alles onder water staat, behalve de straatwegen, het deboucheren daar bijna onmogelijk zou zijn. Daarop werd echter geantwoord dat er debouchés genoeg overblijven, wanneer de zuidelijke forten verre genoeg worden vooruitgeschoven. Weder anderen, die zoomin mogelijk aan de defensiewerken ten koste wilden hebben gelegd, zagen niet in, waarom, nadat bij het wets-ontwerp van generaal ENGELVAART de verdediging der IJssellinie was opgegeven, thans weder een deel dier linie in 't leven moest worden geroepen. Naar aanleiding daarvan werd in eene der afdelingen het vraagstuk der IJssellinie op nieuw besproken. Er waren daar leden, die zich geene goede verdediging van Nederland konden denken, zonder dat die linie in aanmerking kwam. In eene andere afdeling werd in dit verband gevraagd, waarom, als men den Beneden-IJssel versterkte, ook niet voor de bevestiging van Deventer werd gezorgd? Het scheen verkeerd, dat thans, wat de verdediging betreft, tusschen Zwolle en Zutphen een open vak zou blijven.

Art. 2, u. De forten langs den Gelderschen IJssel met de werken van Doesburg. De aanmerking werd herhaald, dat zich het verband tusschen het gewigt hechten aan het behoud van den kop van den IJssel en het verbeteren der werken van Doesburg niet wel begrijpen laat. Is in die rigting meer versterking noodig, waarom dan, vroeg men, aan eene vesting op den regter of vijandelijken oever der rivier zoo veel gewigt gehecht en niet liever den linker oever versterkt?

Ook omtrent het doel van het fort op de Marschweide bij Zutphen was men in 't onzekere. Het scheen tot verdediging van de spoorwegbrug te moeten dienen; maar was het daarvoor op dat punt de geschikte plaats?

b. De forten nabij Nijmegen. Naar de meening van verscheidene leden waren evenzeer vóór als tegen het behoud van Nijmegen als vesting gronden aan te voeren. Zoowel het bewaren van onze neutraliteit als de verdediging in oorlogstijd kwam hier in aanmerking. Die leden achtten de plaats alleen uit het eerste oogpunt van belang. Maar waartoe dan, vroegen zij, het fort Kraijenhoff en die bij Lent? Zij zullen alleen dienen om noodeloos menschenlevens op te offeren. Andere leden intengendeel achtten de stelling van Nijmegen juist uit een zuiver defensief oogpunt van gewigt. Zij twijfelden echter of de bedoelde forten voor die verdediging genoegzaam waren, en herhaalden de vraag, reeds in een ander verband gedaan, of de beide staten n°. 4

en 5 als zulk een onafscheidelijk deel der wet moesten worden beschouwd, dat bij de daar opgenoemde werken en forten niet nog andere gevoegd konden worden. Weder anderen konden zich met de voorstellen der Regering tot het verlaten van Nijmegen geheel vereenigen, en keurden het ook goed dat die forten behouden bleven, die een inval in de Betuwe konden bemoeijelijken.

Naar aanleiding van het gevaar, waaraan ook Nijmegen zou worden blootgesteld, wanneer het denkbeeld ingang vond om die stad eene vesting te doen blijven, werd door sommige leden te velde getrokken tegen het behoud van volkrijke steden als vestingen of tegen het versterken van zulke steden. Dergelijke denkbeelden behoorden, meenden zij, in de 19de eeuw niet meer te huis. Het bombardement van Straatsburg en de vernieling aldaar van zulke gebouwen als dat der bibliotheek is teregt als eene barbaarschheid uitgekreten. Men antwoordde, dat, als men het land verdedigen wil, dergelijke rampen nooit geheel te vermijden zijn. Ook wanneer men thans in ons verdedigingsstelsel geene enkele versterkte stad wilde opnemen, zou dit voor het doel, dat men beoogt, toch niet genoegzaam baten. Als men toch thans op den knoop van een spoorweg sterkten aanlegt, is het zeer denkbaar, dat ten gevolge der ligging van dat punt daar langzamerhand eene stad ontsta, die, als het oorlogsgevaar daar is, in bloeienden toestand verkeert. Zal men in zoodanig geval zulk eene stad voor de rampen des oorlogs kunnen vrijwaren?

c. Het fort bij Pannerden. Algemeen werd het gewigt van dit fort en van het behoud van den kop van den IJssel erkend.

d. Het fort aan de spoorwegbrug over het Hollandsch Diep. Het is de bedoeling dit fort aan de zuidzijde der brug beoosten Moerdijk te leggen en daarvoor f325,000 te besteden. Zou het, vroeg men, niet beter zijn eene flinke batterij aan de noordzijde te leggen, die de brug bestreek? Zou men voorts niet bedacht moeten zijn op het mogelijk maken van wegnemen van vakken dier brug in tijd van oorlog?

e en f. De vesting Neuzen en het fort Ellewoutsdijk. Sommige leden kwamen met nadruk op tegen het behoud dezer beide sterkten, die bij het oorspronkelijk wetsontwerp waren opgegeven, maar nu, zonder eenige andere toelichting dan het beroep op de noodzakelijkheid van het bezetten der Schelde-oevers, weder in het defensieplan worden opgenomen. Waarom, vroeg men, is dat bezetten der Schelde-oevers noodzakelijk? Is het om in geval van oorlog de Belgische positie van Antwerpen te hulp te komen? Of is het om onze neutraliteitsregten onder alle omstandigheden te kunnen handhaven? Maar zijn de beide sterkten van genoegzame beteekenis om die, des noods, te kunnen verdedigen? Er wordt hoegenaamd niets voor uitgetrokken en zij zullen dus, naar het schijnt, in haren tegenwoordigen toestand blijven. Nu Vlissingen als vesting is opgegeven, zou, naar dit gevoelen, het bezetten van Neuzen en Ellewoutsdijk tot niets anders dan tot versnippering van krachten leiden. Moest aan de zijde van Zeeland iets gedaan worden, dan scheen het nog beter sommige punten van den spoorweg van Vlissingen naar Duitschland te versterken.

Andere leden dachten minder ongunstig over het behoud der twee sterkten. Wanneer zij niet bestonden, zou men ze niet bouwen; maar nu men ze eenmaal had, kwam het wel in aanmerking ze in wezen te houden, al ware het slechts tot behoud van vasten voet in eene landstreek, waar een groot deel van den grond niet aan Nederlanders toebehoort. Men herinnerde daarbij aan hetgeen op blz. 18 van het Voorloopig Verslag van 1870 voorkomt. Overigens waren Neuzen en Ellewoutsdijk voor het beheerschen der Schelde wel van eenig gewigt. De rivier is daar smaller en eene zandband in het midden maakt het vaarwater moeilijker en dringt de schepen onder het vuur der beide oevervestingen te varen.

g. De kustbatterij Delfzijl. Naar 't gevoelen van eenige leden zou, in verband met de verdediging der noordelijke provincien en het verzekeren der daar aanwezige hulpmiddelen voor de algemeene verdediging, het opgeven van de stelling Groningen-Delfzijl onverantwoordelijk zijn, als niet op afdoende gronden werd betoogd, dat het behoud daarvan onmogelijk is. De Nota van Toelichting, het is reeds in dit Verslag opgemerkt, behelst niets wat naar zulk een betoog zweemt. Twee hoofdpunten komen daarbij in aanmerking, namelijk, of de levende strijkrachten sterk genoeg zullen zijn,

om in geval van oorlog de stelling Groningen-Delfzijl goed te bezetten, en of er gegrond uitzigt bestaat, dat de stelling door inundatie kan worden verzekerd: Met opzigt tot dit laatste punt werd de opmerking gemaakt, dat zoo in 1672 het stellen der inundatie nabij Groningen mogelijk was, men thans zich op het toen geboorde niet meer kan beroepen. De provincie bevatte destijds veel moeras. Thans is het geheel anders. Het vroegere moeras is in bebouwbaar land herschapen en van wegen en dijken doorsneden. Tegen die beschouwing kwamen echter andere leden met kracht op. Er was niets ongerijms in, zich op de inundatiën van 1672 te beroepen, daar dan toch, in weêrwil van de plaats gehad hebbende verbeteringen, in algemeenen zin de gesteldheid van het land, de ligging daarvan met opzigt tot het waterpeil niet veranderd was en eigenlijk niet veranderd kan worden. Wel verre, dat er thans minder water voor de inundatie zou te verkrijgen zijn dan voor twee eeuwen, was het tegendeel het geval. Het nieuwe kanaal van Groningen naar Delfzijl zou voor den toevoer van water van groot nut kunnen zijn. Geheel de provincie Drenthe is thans van vaarten of kanalen doorsneden, waarin het water bij zomerdroogte wordt opgepompt, welk *zoel* water tot eerste behoefte, weêr naar Groningen kan worden afge-
laten. In elk geval verdiende het vraagstuk een opzettelijk onderzoek.

Aangenomen dat de stelling Groningen-Delfzijl opgegeven moest worden, scheen er iets tegenstrijdigs en verkeerd in aan de verbetering der kustbatterij Delfzijl eene aanmerkelijke som te besteden. Waartoe moest dienen die kustbatterij dienen? Tot handhaving onzer neutraliteit? Maar kan zij daartoe van wezenlijk nut zijn? De mogelijkheid bestond dan toch, dat een klein detachement troepen in de nabijheid landde, en dat die troepen zich van de batterij meester maakten, wat niet zeer moeilijk zou vallen. Ook daarom wenscht men te weten, of men hier aan eene opene dan wel aan eene gesloten kustbatterij te denken hebbe.

Art. 3. Algemeen achtte men dit artikel der wet overbodig. Dat de werken, waarvan in de beide eerste artikelen sprake is, voor zoover zij niet reeds bestaan, zoo spoedig mogelijk tot stand zullen worden gebragt, volgt uit art. 4. Dan alleen zou het eerste lid van het artikel betekenis hebben, wanneer het zich beriep op de bij het wets-ontwerp overgelegde staten. Dat voorts als het vestingstelsel eenmaal voltooid is, de daartoe behoorende werken behoorlijk moeten worden onderhouden, spreekt toch wel van zelf.

Art. 4. Met opzigt tot de gewigtige vraag, of het besteden van eene som van ruim dertig millioen aan het bouwen van vestingwerken onze finantiele krachten niet te boven gaat en door welke middelen die buitengewone uitgaaf zou worden bestreden, gedroeg men zich aan de bedenkingen, in § 4 van dit Verslag medegedeeld. Overigens achtten velen niet volkomen duidelijk, waartoe de Kamer zich door het aannemen van dit artikel verbond. Het kon toch niet in aanmerking komen, den Minister van Oorlog voor het besteden van zulk eene overgroote som carte blanche te geven, zoodat hij niet anders noodig zou hebben, dan omstricks het vierde gedeelte daarvan op de jaarlijksche begrooting uit te trekken. Jaarlijks moest bij het aanbieden der begrooting blijken, niet slechts hoeveel zou worden uitgegeven, maar ook waarvoor dat geld zou worden besteed, terwijl dan aan de Kamer het regt bleef om zich tegen het al dan niet volvoeren van bepaalde werken of liever tegen het al dan niet daaraan besteden van aangevraagde sommen te verklaren. Men antwoordde, dat dit van zelf sprak en met den aard van elke aanvraag op eene begrooting overeenstemde. Met opzigt tot de Staatsspoorwegen zijn die beginselen insgelijks steeds gevolgd. Het doel van het artikel kon alleen zijn, aan te wijzen welke totale som jaarlijks op de begrooting zou worden gebragt, opdat geheel het werk binnen vier jaren zou kunnen worden voltooid. Ook uit dat oogpunt echter zagen eenige leden in het artikel bezwaar. Zij wilden de voltooiing van het vestingstelsel niet van eene vaste tijdsbepaling afhankelijk gemaakt, maar daaromtrent naar de omstandigheden, vooral van finantielen aard, gehandeld hebben.

Andere leden, ofschoon bereid om voor het brengen van het defensiestelsel in goeden staat aanmerkelijke geldsommen ten offer te brengen, wilden toch op nieuw in bedenking gegeven hebben, of het niet mogelijk ware de daarvoor te volvoeren werken

in twee series te verdeelen, waarvan de eerste serie enkel datgene zou bevatten wat volstrekt noodig te achten ware, zoodat dan ook alleen de kosten daarvan thans wierden vastgesteld of aangewezen. Tevens vroegen deze leden, of de Regering bij hare financiële berekeningen wel de aandacht had gevestigd op de onderhoudskosten van zoo veel werken en forten. Al nam men gaarne aan, dat de nieuw te bouwen forten gedurende de eerste jaren niet veel voor onderhoud zouden vorderen, mogt men toch ook die nieuwe forten in dat opzigt niet uit het oog verliezen. Van dezelfde zijde drong men sterk aan op zoo spoedig mogelijke slooping van alle vestingwerken, welker instandhouding niet noodig zou worden gekeurd.

De vraag werd geopperd, of ook uit een ander oogpunt dan het financiële, voltooiing van het vestingstelsel binnen vier jaren denkbaar ware. Wanneer men zich herinnerde, wat door onze militaire genie in de laatste jaren tot stand is gebracht en van welke misrekeningen of moeilijkheden met aannemers daarbij is gebleken, kon omtrent dit punt twijfel rijzen; te meer daar de generaal VAN MULKEN van het beginsel was uitgegaan, dat de door hem gevraagde 10 millioenen niet in een korteren termijn dan van zes jaren kon worden verwerkt, en thans van het verwerken van 30 millioenen in vier jaren sprake is. Zou zelfs, bij uitvoering van het geheele plan, versterking van het korps der genie niet in aanmerking komen? Men antwoordde, dat dit bezwaar niet behoeft te wegen. Bij den aanleg der Staatsspoorwegen is jaarlijks 10 à 12 millioenen verwerkt, niettegenstaanden men daar, ten gevolge der bepaling, dat op acht punten te gelijk moest worden begonnen, met bijzondere moeilijkheden te kampen had en voor den bouw van sommige bruggen van tijd en ijsgang afhankelijk was. Waarom zou dan aan den aanleg van vestingwerken niet omstreeks 7½ millioenen 's jaars kunnen worden besteed?

Art. 5. Verslagen van dezen aard worden gewoonlijk aan den Koning gedaan en dan door dezen aan de Staten-Generaal ingezonden.

Art. 6. De redactie van dit artikel is niet geheel juist en niet volkomen duidelijk. Er wordt uitgegaan van de onderstelling, dat voor inpoldering en voor den aanleg van gewone wegen steeds vooraf vergunning moet worden gevraagd; hetgeen niet het geval is. Tevens zou er uit af te leiden zijn, dat de aanvraag van concessie voor den aanleg van een spoorweg geweigerd moet worden, zoolang de wetgever de daarbij betrokkene belangen van 's Rijks verdediging niet geregeld heeft. Is dit de bedoeling? Overigens werd hier op nieuw aan de bestaande plannen omtrent gedeeltelijke droogmaking van de Zuiderzee herinnerd, en aan de aanmerkelijke wijziging, die bij de uitvoering dier plannen in het defensiestelsel zou moeten worden gebracht. De Regering scheen daarop niet bedacht te zijn.

Art. 7. Vele leden twijfelden, of dit artikel wel in het kader van de tegenwoordige wet paste. Wilde men daarin bepalingen omtrent schadevergoeding voor inundatie opnemen, dan zouden deze veel meer moeten worden uitgewerkt, en dus zulk een omvang nemen, dat het beter is, daaraan eene speciale wet te wijden. Eigenlijk wordt hier niet meer dan eene toezegging van algemeenen aard gedaan; maar daarvoor zijn bewoordingen gekozen, die stof tot velerlei bedenkingen geven en zoowel onvoldoende voorkwamen aan hen, die de Regering in moeilijke oogenblikken tot dadelijk handelen wilden hebben in staat gesteld, als aan hen, die aan het uitgedrukt beginsel eene ruime toepassing wilden hebben gegeven. Anderen keurden het zeer goed, dat althans het beginsel van schadeloosstelling in deze wet was opgenomen.

Van de zijde van hen, die de Regering meer magt wilden geven tot snel handelen, werd gevraagd, wat hier door „schadevergoeding” wordt verstaan. Had men daarbij aan voorafgaande schadeloosstelling te denken, dan zou het Gouvernement zich zelf zoodanig de handen binden, dat krachtige verdediging des lands onmogelijk wierd.

Van de andere zijde vroeg men, waarom de schadevergoeding zich beperkte tot „eigenaars van gronden”. Niet slechts werden daardoor vruchtgebruikers of pachters uitgesloten en dus de aan dezen toebehoorende, doch vernielde oogst niet in den maatregel begrepen, maar ook zijdelings uitgemaakt, dat voor woningen, fabrieken en andere gebouwen geen schadeloosstelling zou worden verleend. De last tot het

onder water zetten zou volgens het artikel niet alleen door den Koning, maar ook *namens* Hem kunnen worden gegeven. Dit laatste scheen zeer gevaarlijk, en bragt eene onbegrensde magtiging mede ook op ieder ondergeschikt bevelhebber, die namens den Koning zeide te handelen. Vooral echter was de vraag, wanneer tot de inundatie mag worden overgegaan, van hoog gewigt. Hier wordt alleen van „het belang der defensie” gewaagd. Door dat belang kan alles worden geregvaardigd. Mogt daarop uitsluitend worden gelet, dan zou, om een voorbeeld te noemen, de omtrek van Groningen in 1870 zeer zeker onder water zijn gezet. Het stellen der inundatiën zou, meende men, tot het geval van werkelijken staat van oorlog of van dreigend oorlogsgevaar moeten worden beperkt.

Aldus vastgesteld den 23sten April 1872.

DUMBAR.
NIERSTRASZ.
STIELTJES.
VAN SYPESTEYN.
JONCKBLOET.

... van de wetten en verordeningen die betrekking hebben op de...

BRITTIJVE VERSTELLING VAN HET VIJLDE HOOFDSTUK
VAN DE STAATSBEGROTING VOOR HET BIENSTJAAR 1871

... van de wetten en verordeningen die betrekking hebben op de...

... van de wetten en verordeningen die betrekking hebben op de...

... van de wetten en verordeningen die betrekking hebben op de...

... van de wetten en verordeningen die betrekking hebben op de...

... van de wetten en verordeningen die betrekking hebben op de...

... van de wetten en verordeningen die betrekking hebben op de...

... van de wetten en verordeningen die betrekking hebben op de...

DEFINITIVE VASTSTELLING VAN HET VIIIste HOOFDSTUK DER STAATSBEGROOTING VOOR HET DIENSTJAAR 1872.

MEMORIE VAN BEANTWOORDING.

§ 1. De persoonlijke beschouwingen in het eerste gedeelte dezer paragraaf vervat, zou de ondergeteekende ook dan voorbij gaan, al waren ze niet in het tweede gedeelte door de groote meerderheid der leden uitdrukkelijk afgekeurd.

Slechts eene vraag omtrent hetgeen van het Kabinet gezegd wordt, dat het zich van zijne optreding af, hervorming van ons defensiewezen tot hoofddoel heeft gesteld, doch tot nu toe dat doel geene enkele schrede nader is gekomen. Acht men de aangeboden ontwerpen van wettelijke organisatie *geene* schrede? Het is de hoofdschrede; kon de Regering tot dus verre eene tweede doen?

Wat het door sommige leden geopperd denkbeeld betreft, om het tegenwoordig wets-ontwerp eerst dan in beraadslaging te nemen, wanneer de Regeringsantwoorden ten aanzien van het vestingstelsel en de militie waren ingekomen, hiertegen bestaan gewigtige bezwaren. Hoeveel gewigt de Regering ook hecht aan de vaststelling der genoemde wetten en hoe gaarne de ondergeteekende zich zal beijveren om de verslagen der Kamer over die wets-ontwerpen, — voor zooverre zij ontvangen zijn, — spoedig te beantwoorden, zal men toch dienen in te zien, dat een zoodanig uitstel verhinderen zou, om in tijds maatregelen te nemen, contracten te sluiten, enz., ten einde de oefeningen der troepen op ruimer schaal in de verschillende kampen te doen plaats hebben en te kunnen doen voortgaan met den aanmaak van zwaar geschut, draagbare vuurwapenen enz., hetgeen niet kan geschieden vóór en aleeer de gelden daarvoor op de definitive begrootingswet uitgetrokken, zijn toegestaan.

§ 2. Het valt niet te ontkennen, dat de uitgaven voor het Departement van Oorlog aanzienlijker zijn dan eenige jaren geleden. De uitkomst heeft intusschen geleerd, dat die te laag berekende begrootingen tot vele teleurstellingen hebben geleid.

De verhooging der hierbedoelde kosten is een onvermijdelijk gevolg van de noodzakelijkheid, om de oefeningen der troepen uit te breiden en te verhoogen, de oorlogsbehoeften in de magazijnen meer voltallig en in goeden toestand te houden, het geschut en de draagbare vuurwapenen te verbeteren en onze voornaamste verdedigingsmiddelen in eenen beteren toestand te brengen.

Dat het weder in behoorlijken toestand brengen van materieel en wapenen dat bij de mobilisatie in 1870 gediend heeft, kosten veroorzaakte, zal wel geen betoog behoeven.

Wil men de middelen niet verwaarloozen die kunnen strekken om onze onafhankelijkheid te handhaven, dan moet men niet aarzelen daartoe de noodige gelden toe te staan, en al mogen er dan stemmen opgaan tegen de hooge uitgaven voor Oorlog, de Regering houdt zich overtuigd dat de natie bereid is de gelden toe te staan,

welke vereischt worden om het defensiewezen op een goeden voet te brengen en te houden. Wordt hierbij spaarzaamheid in acht genomen, dan vreesst zij voor geene reactie.

Laat de tegenwoordige organisatie onzer strijdkrachten — volgens het beweren van enkele leden — veel te wenschen over, dan is er geene verbetering mogelijk zonder verhooging der uitgaven.

Wat het gevoelen van sommige leden betreft, dat nu ook nog op deze begrooingswet eenige gelden moesten worden uitgetrokken, om eenige der werken, volgens de vestingswet aan te leggen in de Nieuwe Hollandsche waterlinie, nog in den loop van dit jaar te doen uitvoeren, zij hier te kennen gegeven, dat de ondergeteekende daarvan heeft afgezien, omdat de vele werkzaamheden, die het maken van de definitive ontwerpen moeten voorafgaan, het niet zouden veroorloven, die werken nog in den loop van dit jaar aan te besteden.

De vrees dat de buitengewone uitgaven, die slechts voor eens zullen plaats hebben, in het vervolg wel onder het eindeijfer der begrooting als een normaalcijfer zullen worden beschouwd, behoeft niet te bestaan, want juist om dit voor te komen, worden de hierbedoelde uitgaven op de begrooting in een afzonderlijk hoofdstuk uitgetrokken. En wat nu de opmerking betreft, dat er getracht moet worden om door bezuinigingen op de gewone uitgaven te gemoet te komen in de buitengewone behoeften, hieromtrent kan de ondergeteekende verklaren, dat er wel degelijk spaarzaamheid in de uitgaven wordt betracht.

De Militaire Akademie bevindt zich thans in een staat van overgang, waarbij vooralsnog geene merkbare bezuinigingen kunnen, maar later wel zullen worden toegepast.

Op aandrang van personen geschiedt niets dat onnoodig is; — zulk een aandrang heeft de Minister niet ondervonden en zou ze ook niet aannemen.

Verhoogde rangen worden niet verleend, dan wanneer de titularis door langdurige dienst en getrouwe pligsbetrachting daartoe in aanmerking verdient te komen. Indien het aangehaalde voorbeeld van een kapitein die als adjudant dient en later bevorderd wordt, doelt op een adjudant bij den grooten staf dienstdoende, dan zij hier onder de aandacht gebracht, dat die bevordering plaats heeft, wanneer hij volgens zijne ancienniteit daarop aanspraak heeft en ook in dien rang bij den grooten staf kan verblijven, waarvoor organiek wel het getal der adjudanten, maar niet hunne rangen zijn vastgesteld.

De dringende behoefte die er bestond, om nog vóór den aanvang van den winter het lot van de mindere bedienden bij de hospitaaldienst eenigzins te verbeteren, heeft des Ministers voorganger aanleiding gegeven tot het doen van het voorstel om hunne bezoldiging eene geringe verhooging te doen ondergaan. Zoo ook is de verhooging der soldijen van de wachtmeesters en brigadiers bij het wapen der maréchaussée eene billijke tegemoetkoming voor uitstekende bewezen diensten, en moet tevens tot aanmoediging strekken om den lust aan te wakkeren bij het wapen te blijven dienen, waarbij reeds een vrij aanzienlijk incompleet bestaat, dat nog dreigt te vermeederen.

Het groote nut van goede en genoegzame maréchaussée is nog onlangs ten sterkste uitgekomen.

De geringe verhoogingen der toelagen van de militaire wachters bij de sluizen en verdedigingswerken, zijn niet alleen in de maand December ll. toegekend, maar hebben successivelijk in den loop van het jaar plaats gehad.

§ 3. De ondergeteekende vermeent zich hier te mogen onthouden van een antwoord op de vraag, welk gevolg zal worden gegeven aan het votum der Kamer van 27 Februarij jl., omtrent de zaak van den voormaligen kapitein JANSSEN.

Hij deelt daaromtrent in de meening van die leden, welke van oordeel zijn, dat dit onderwerp niet bij de behandeling der tegenwoordige begrooingswet te huis be-

hoort, hetwelk ook, volgens het gevoelen van den ondergeteekende, van toepassing dient te zijn ten aanzien der vragen welke in deze paragraaph voorkomen over de majoors GISSER en TERGAU, benevens den luitenant KEYSER.

Wat verder de opmerking betreft die bij het slot van deze paragraaph voorkomt, omtrent het wenschelijke eener wijziging der bepalingen op de raden van onderzoek; die wijziging is reeds in het wets-ontwerp tot wijziging der wet van 28 Augustus 1851 (*Staatsblad* n°. 128), onder dagteekening van den 4den Maart jl. der Kamer aangeboden, — opgenomen.

§ 4. Aankweeking van waren godsdienstzin bij de militairen is ook de wensch van den ondergeteekende; — de door hem in der tijd uitgevaardigde en reeds hier te veel besproken circulaire zal daarvoor geen beletsel zijn. Integendeel. Het woord „gedwongen kerkgang” draagt reeds de veroordeeling in zich. Die dwang om ter kerke te gaan met gedwongen, strekt juist om godsdienstzin en stichting tegen te werken.

De ondergeteekende wil hier nog slechts bijvoegen, dat hij niet kan nagaan wat men bedoelt met eene „nadere uitlegging” zijner circulaire, daar zij als volkomen overbodig niet gegeven is; of van een krachteloos maken daarvan, daar dit nimmer is geschied.

§ 5. De klaag over verslapping der krijgstucht bij het leger, onder bijvoeging dat dit kwaad zich niet slechts onder de soldaten maar ook onder de officieren openbaart, komt den ondergeteekende ongegrond voor. De feiten, die dit zouden moeten bewijzen, wenscht hij gaarne te kennen, om ze alsdan met al de hem ten dienste staande middelen te bestrijden.

Er schijnt hier verwarring te bestaan tusschen enkele geruchmakende uitspattingen van jongelieden en gemis aan krijgstucht; dit laatste zou zich moeten openbaren door ongehoorzaamheid aan bevelen of niet nakomen van verordeningen, en hiervan is geen spoor te vinden. Dergelijke beschuldigingen moet de ondergeteekende ten sterkste tegenspreken; zij strekken slechts om ook buiten 'slands ons leger in minachting te brengen, iets waarvan reeds sporen zijn waargenomen, die echter gelukkig hier te lande krachtige bestrijders hebben gevonden.

Dat enkele alleenstaande overtredingen veelal aan misbruik van sterken drank zijn toe te schrijven, kan zoowel in de burgerlijke als in de militaire regtspleging worden geconstateerd.

Dat dronkaards niet dadelijk bij hunne opname in de gelederen van levenswijze veranderen, is meer te betreuren dan te verwonderen. Daar de dronkenschap op zich zelve streng gestraft wordt, zal dit kwaad door het in dienst komen zeker niet in de hand gewerkt worden.

Men mag hier niet onopgemerkt laten, dat de categorie van plaatsvervangers en nommervwisselaars steeds het grootste aantal krijgsraadszaken oplevert; van die klassen van militairen werden ten vorigen jare 42 plaatsvervangers en 10 nommervwisselaars, wegens liederlijk gedrag, met een briefje van ontslag uit de gelederen verwijderd; een cijfer, dat tot dusverre niet was bereikt geworden.

Van de afschaffing der plaatsvervanging en nommervwisseling stelt de ondergeteekende zich dan ook heilzame gevolgen voor in het belang van de zedelijkheid van het leger.

§ 6. Met het gevoelen nopens de noodzakelijkheid der herziening van de militaire strafwetgeving, kan de ondergeteekende volkomen instemmen. Al is het vonnis van den krijgsraad te Haarlem in eene aldaar plaats gehad hebbende zaak nog niet officieel te zijner kennis gekomen, — kan niet worden toegegeven, dat onder de tegenwoordige militaire regtspleging de noodige waarborgen voor den vreedzamen burger zouden worden gemist.

Te regt is de opmerking gemaakt, dat eene geheele herziening der militaire straf-

wetgeving niet zoo spoedig tot stand te brengen zou zijn, en dus eene partiele wijziging is aan te bevelen.

Een bij het Departement van Justitie in dien zin bewerkt voorloopig ontwerp van wet is reeds bij het Departement van Oorlog ontvangen, ten einde daaromtrent het gevoelen van den advocaat-fiscaal voor de zee- en landmagt en van den ondergeteekende in te winnen.

Volgens eene onlangs door genoemden regterlijken ambtenaar gedane mededeeling zal het resultaat zijner beschouwingen te dier zake weldra worden kenbaar gemaakt, en dan zal ook de ondergeteekende deze aangelegenheid in overleg met zijnen ambtgenoot van Justitie zoo spoedig mogelijk in overweging nemen.

§ 6. De ondergeteekende beaamt ten volle, hetgeen alhier door eenige leden wordt te kennen gegeven, namelijk: dat het moeilijk is, nu reeds aan het verlangen te voldoen om zijne denkbeelden mede te deelen, omtrent de verwacht wordende legerorganisatie bij de wet, al wordt dit slechts in groote trekken verlangd.

Immers de zamenstelling der staven en korpsen staat in een onmiddellijk verband met de sterkte der militie en schutterijen en met het aan te nemen vestingstelsel, en zoo lang deswege geene beslissing is genomen, zou het een vruchteloos en on dankbaar werk zijn, althans nu reeds ten deze mededeelingen te doen van denkbeelden, waardoor men zich later eenigszins gebonden zou kunnen achten.

IIde AFDELING.

Art. 4. Ter beantwoording van de vraag, waarom de indeeling van het leger in divisien en brigades, die bij de jongste mobilisatie plaats vond, niet is gehandhaafd geworden, moet de ondergeteekende doen kennen, dat die redenen hem onbekend zijn, maar waarschijnlijk in verband hebben gestaan met het voornemen van den toenmaligen Minister tot het voorstellen eener nieuwe organisatie van het leger.

Bij het optreden van den ondergeteekende bestonden de bevelhebbers, en hierin wenschte hij geene verandering te brengen vóór dat de verwacht wordende definitieve organisatie tot stand komt.

De luitenant-generaal die disponibel was bij het op pensioen stellen van den laatstelijk afgetreden inspecteur der infanterie, was reeds voor die betrekking bestemd, toen hij te kennen gaf, in plaats daarvan, tot het erlangen van zijn pensioen in aanmerking te willen komen.

De ondergeteekende achtte het onkiesch, een zoo verdienstelijk en algemeen geacht opper-officier, ten deze tot het nemen eener spoedige beslissing aan te sporen.

Wat voorts het denkbeeld betreft om de officieren beneden den generaalsrang niet te lang aan den grooten staf verbonden te doen blijven — de ondergeteekende wil gaarne toegeven dat dit gevoelen wel overweging verdient.

Art. 5. De meening van eenige leden, dat onlangs bij de overplaatsing van een kapitein bij den generalen staf, zou zijn afgeweken van de nieuwe regeling omtrent dien staf, is reeds door de daartegen ingebrachte bemerking van andere leden, op zoo afdoende wijze weêrlegd, dat nadere toelichting overbodig wordt geacht.

De vraag echter, waarom de bestaande vacature niet tijdelijk is aangevuld door detachering van een officier uit het leger, moet de ondergeteekende beantwoorden met de opmerking, dat zoodanige detachering, met het oog op de belangen van de dienst, zoo min door hem als door den chef van den genoemden staf wenschelijk werd geacht, hoofdzakelijk uit hoofde op dat oogenblik moest worden voorzien in de waarneming van een tak van dienst, waarin de betrokken officier een geruimen tijd werkzaam moet zijn geweest, vóór hij beschouwd kan worden daarmede in allen deele vertrouwd te zijn.

Naar aanleiding van hetgeen in de laatste alinea van deze paragraaf voorkomt, heeft de ondergeteekende de eer te doen kennen, dat op het oogenblik zich geene hoofd-officieren meer bij den generalen staf bevinden, aan wien hoogere rangen zijn toegekend dan zij, volgens de bestaande organisatie, zouden kunnen bezitten.

IIIde AFDEELING.

Zoo als reeds in het Verslag wordt opgemerkt, is de oefening der manschappen van vroegere ligtingen een volstrekt vereischte; met het oog hierop, acht de ondergeteekende het dan ook wenschelijk, dat het cijfer der miliciens, die tot het bijwonen der najaarsoefeningen zullen worden opgeroepen, niet minder worde gesteld dan nu geschied is.

Dat hierdoor een aantal krachtige mannen gedurende eenige weinige weken aan hunne gewone werkzaamheden onttrokken worden, is niet tegen te spreken; het is een gevolg van het militie-stelsel, — zoo hier als elders; — echter mag men wel aannemen dat die opkomst onder de wapenen niet zoo drukkend is te beschouwen als men dit wel eens voorstelt.

De vraag of het getal van 7400 miliciens, die op grond van het bepaalde bij art. 123 der militie-wet onder de wapenen zullen worden gehouden, niet grooter is dan de wet toelaat, moet ontkennend worden beantwoord.

Die berekening heeft tot grondslag het bedrag der vijf ligtingen, zoo als dat oorspronkelijk werd vastgesteld, na aftrek van de zeemilitie. Van 1866—1872 is jaarlijks de ligting op 11 000 man bepaald, telkens met bestemming van 600 man voor de dienst der zee, zoodat het geheel bedrag der vijf ligtingen van de militie te land, bedraagt 52 000 en het zevende daarvan ruim 7400. Dat hierbij, — zoo als geschiedt, — het wettelijke cijfer en niet de feitelijke sterkte der vijf ligtingen tot maatstaf moeten worden genomen, blijkt zoowel uit de bewoordingen van art. 123 als uit de in 1861 over dat artikel gevoerde discussiën, bij de behandeling van het wets-ontwerp over de nationale militie.

De vraag of niet meer splitsing van artikelen waaruit deze afdeeling bestaat, denkbaar ware, is wel toestemmend te beantwoorden, maar of dit nuttig en dus wenschelijk zou wezen, dit moet ontkennend worden beantwoord. Al wierden bij ieder wapen de traktementen, de soldijen, de fourrages, ieder onder een afzonderlijk artikel uitgetrokken, dan blijven er nog zoo vele andere artikelen van uitgaaf bij de korpsen over, die dan even goed in afzonderlijke artikelen verdeeld en uitgetrokken zouden kunnen worden, — al hetwelk eene zeer groote omslagtigheid in de wijze van verantwoording zou daarstellen, zonder bepaald nut, — terwijl het daarenboven het overzicht der kosten niet zou verduidelijken. Om de uitgaven van elk regiment in afzonderlijke artikelen uit te trekken, zou almede vele bezwaren opleveren. Om slechts op één te wijzen, zou men niet meer, zoo als thans dikwijls plaats heeft, manschappen in het belang van de dienst, van het eene korps bij het andere, gedurende het dienstjaar kunnen overplaatsen, uithoofde de voor het korps uitgetrokken som daardoor zou worden overschreden, en dus tot eene ruimere raming voor dergelijke eventualiteiten of tot wetsvoorstellen tot aanvulling of overschrijving aanleiding zou geven.

Hier eene vergelijking te maken met andere hoofdstukken der Staatsbegroting, is moeilijk, omdat slechts bij weinige der overige takken van de Staatsdienst een onderwerp is aan te wijzen zóó uitgebreid, als b. v. de verschillende wapenkorpsen van het leger.

Bij de volstrekte behoefte aan eene eenvoudige en geregelde comptabiliteit bij het leger, vooral in den tijd van oorlog, welke, zoo als hiervoren is aangetoond, door eene splitsing van de uitgaven in meer artikelen dan thans plaats heeft, al te zeer zou worden uitgebreid en tot verwarring aanleiding geven, is de ondergeteekende

dan ook van oordeel, dat eene splitsing der uitgaven in meer artikelen niet is aan te raden.

Ten aanzien van de wijze waarop bij ons leger de verstrekking van de kleeding plaats heeft, vermeent de ondergeteekende dat die voor den soldaat eigenaardige voordeelen aanbiedt, omdat het den man tot spaarzaamheid leidt, ten einde bij geëindigden diensttijd of bij het verlaten van de dienst eenige gelden te zijner beschikking te bekomen. De meening dat de kosten der kleeding van den soldaat door inhouding op de soldij wordt uitgewonnen, is niet juist. Hem wordt van 's Rijks wege — geheel afgescheiden van zijne soldij — eene toelage voor eerste uitrusting en voor dagelijksch onderhoud op rekening gesteld om de kosten der kleeding te bestrijden. Is de man zuinig en draagt hij zorg voor zijne kleeding, dan kan die vergoeding behoorlijk strekken tot dekking der kosten, en blijven er in den regel nog eenige gelden over na eene zesjarige dienst. Is hij echter niet zuinig of verwaarloost hij zijne kleeding, dan boet hij daarvoor door inhouding van een gedeelte zijner soldij, iets dat het beste middel is om den man tot spaarzaamheid en zorg voor zijne kleeding te brengen.

Dat miliciens bij het verlaten van de dienst veelal schuld in het kleedings- en reparatiefonds nalaten, is alleen daaraan toe te schrijven, dat zij slechts een betrekkelijk korten tijd onder de wapenen blijven en gedurende den tijd van hun verlof grene toelage voor het kleedings- en reparatiefonds genieten.

Ten betooge dat de wijze waarop hier te lande het beheer van de kleeding van den soldaat wordt gevoerd, de voorkeur verdient boven het verstrekken van kleeding *op dragt*, zoo als dit in Pruisen plaats heeft, bevat de Memorie van Beantwoording op het Voorloopig Verslag omtrent het wets-ontwerp tot vaststelling van het VIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting voor 1867, op bladz. 11, uitvoerige mededeelingen, waarnaar de ondergeteekende vermeent te mogen verwijzen.

Ook de meening dat in Pruisen het beheer der kleeding eenvoudiger is en daaraan geene lastige verrekningen verbonden zijn, kan niet worden toegestemd, als men inzage wil nemen van het daar te lande vigerend, uit 293 artikelen bestaande *Reglement über die Bekleidung und Ausrüstung der Truppen im Frieden*, van 30 Augustus 1868, waarvan de bijlagen (verantwoordingsstaten) 312 bladzijden bevatten.

In gemeld Rijk worden aan ieder korps jaarlijks verschillende geldelijke bijdragen toegekend, zoo tot aankoop van de noodige kleeding- en uitrustingsstukken enz., als tot bestrijding der kosten van onderhoud van een en ander. Die bijdragen worden, met inachtuening der voorschriften in gezegd reglement opgenomen, voor de sterkte der korpsen per hoofd te goed gedaan. Uit die gelden worden fondsen geformeerd, waarvan het beheer aan de regementskommandanten is opgedragen, aan wien eene kleedingscommissie is toegevoegd, belast met den aankoop van stoffen en goederen, de confectie, de bewaring enz., terwijl de kompagnies- en eskadronskommandanten de administratie bij hunne kompagnien en eskadrons voeren.

De aldaar voor kleeding en uitrusting bestemde gelden worden in vier verschillende fondsen overgebracht, te weten: een voor de kleeding, een voor de uitrusting, een voor de muziek, en een fonds waarin de bespaarde of niet uitgegeven gelden worden overgeschreven.

Zal deze wijze van beheer eenvoudiger zijn dan die welke bij ons leger bestaat? De ondergeteekende verneemt dit te mogen betwijfelen.

De kleedingstukken blijven in Pruisen het eigendom van het korps en moeten een voor ieder stuk bepaalden tijd van duur worden gedragen. Ook vroeger bestond dit bij ons leger, doch dit stelsel heeft men laten varen, omdat het zeer omslagtig was en tevens zeer kostbaar voor het Rijk werd bevonden.

Het denkbeeld, hier te kennen gegeven, om de miliciens eenvoudiger te kleeden dan de vrijwilligers, is niet aan te bevelen.

Aan het ten slotte van dit artikel genite verlangen zal gevolg worden gegeven.

Art. 9. De toestand der paarden bij onze kavalerie, is, in tegenspraak van hetgeen hier is opgemerkt, niet ongunstig te noemen.

De oefeningen bij dat wapen hebben geregeld kunnen plaats hebben, zonder dat de diensten die daarbij van de paarden worden gevergd, een nadeeligen invloed op den gezondheidstoestand hebben uitgeoefend.

De hoedanigheid van de fourrages is, blijkens de deswege ingekomen rapporten, in alle garnizoenen zeer voldoende, terwijl de nu en dan plaats hebbende afkeuringen van ter levering aangeboden fourrages tot genoegzamen waarborg strekken dat op de levering van goede fourrages naauwkeurig wordt gelet. Men moge de voorwaarden der aanbesteding zonderling noemen, — iets dat zeer wel voor tegenspraak vatbaar is; — om tot het afzonderlijk aanbesteden van haver, hooi en stroo over te gaan, zou voor gegadigden misschien te wenschen zijn, voor de dienst bij de korpsen daarentegen zou het eigenaardige bezwaren opleveren. Heeft men toch voor die behoeften drie verschillende aannemers, wier magazijnen op even zoo veel verschillende min of meer ver van elkander verwijderde gedeelten van de garnizoensplaats gelegen zijn, dan zal het gereedelijk erkend worden, dat hierdoor de dienst bij den troep ten zeerste zou worden bezwaard; om drie verschillende aannemers te verplichten van een en hetzelfde magazijn gebruik te maken, zal wel kunnen geacht worden niet doelnijk te zijn.

Indien men de regementen kavallerie van een nog beter soort van paarden zou wenschen te voorzien, dan zou men dergelijke paarden, die moeilijk anders dan onder de paarden van weelde worden aangetroffen, tot buitengewoon hooge prijzen moeten aanschaffen; — reeds dit jaar zijn de prijzen der remonte hooger en daarvoor kunnen nu zeer goede paarden geleverd worden.

Uithoofde er bij de kavallerie een groot gebrek aan vrijwilligers bestaat, moet daarin worden voorzien door het indeelen van een getal miliciens, groot genoeg dat het gedeelte, hetwelk volgens de wet onder de wapenen mag worden gehouden, toereikend is om het bestaande inkompleet aan vrijwilligers aan te vullen.

Art. 10. Het kamperen van meer dan 12 kompagnien vesting-artillerie in de legerplaats bij Zeist is niet wel mogelijk; de miliciens van de ligting van het looppend jaar zijn eerst tegen de maand Augustus voldoende geoefend om werkelijk met vrucht een kamp te betrekken, zoodat niet vóór die maand het kamperen kan aangaan, en in verband met het seizoen niet meer dan twee seriën. Het terrein laat niet toe om aldaar meer dan 6 kompagnien tegelijk te vereenigen, nu aan de oefeningen zullen deelnemen al de ongeluude miliciens der oudste ligting, die voor de helft bij iedere serie zullen worden ingedeeld.

Een ander oefeningsterrein is niet beschikbaar; dat te Teteringen is voor schietoefeningen met getrokken geschut onvoldoende.

Bovendien zullen ook elders, bijv. te Helder, schietoefeningen met getrokken geschut plaats hebben en is de kompagnie vesting-artillerie die met 1° Mei aanstaande uit Delft naar Hellevootsluis vertrekt, reeds dezer dagen op het strand te Scheveningen geoefend geworden in het vuren met het kanou van 24^m. De ondergeteekende moet tevens opmerken, dat hoewel alle miliciens hebben geschoten, die schoten eigenlijk niet veel leeren; het rigten en laden is hoofdzaak en wordt even goed geleerd met al of niet schieten. Wordt de vesting-artillerie in den loop van dit jaar bestemd om verbeteringen aan te brengen aan forten en om emplacementen op te rigten, dan kan dit met weinig kosten geschieden, en strekt het tevens tot oefening van den troep.

IVde AFDEELING.

Art. 12. Er kan geen andere reden bij des Ministers voorganger hebben bestaan voor de plaats gehad hebbende raming van den prijs der remontepaarden, dan dat hij vermeende de paarden voor de uitgetrokken som zouden zijn te verkrijgen.

Tegen het verwezenlijken van het denkbeeld om de jeugdige remontepaarden het eerste jaar overkompleet te voeren, bestaat — behalve het gebrek aan gelegenheid tot stalling — een niet onbelangrijk geldelijk bezwaar, namelijk de meerdere uitgaven voor fourrages en vooral dat dan een vrij groot aantal manschappen tot verzorging van die overkomplete paarden onder de wapenen zouden moeten worden gehouden.

De verkoop van op reform gestelde paarden heeft steeds plaats in het openbaar, nadat alvorens door dagbladen en andere middelen daaraan de noodige publiciteit is gegeven.

Dat bij die gelegenheden niet genoegzaam faciliteiten aan de gegadigden zouden worden verleend, is den ondergeteekende niet bekend.

Eenmaal slechts, en wel bij een verkoop van paarden in het vorig jaar bij het 3de regement huzaren te Haarlem gehouden, is van eene zamenspanning tusschen de opgekomen koopers gebleken. Zoodra daarvan bij het Departement van Oorlog de mededeeling was ontvangen, is de kommanderende officier, aan wien de leiding van den verkoop was opgedragen, daaromtrent gehoord, en is het toen gebleken dat die verkoop, volgens de bestaande voorschriften, in het openbaar heeft plaats gehad ten overstaan van een notaris, nadat de aankondiging in de *Haarlemmer Courant* en in het *Handelsblad* was kenbaar gemaakt.

De chef is niettemin uitgenoodigd, om wanneer het in voorkomende gevallen op nieuw mogt blijken, dat de gegadigden zich onderling verstaan, ten einde de paarden tegen eenen te geringen prijs meester te worden, den verkoop niet te doen doorgaan.

Vde AFDEELING.

De nieuwe regeling, welke bij de Militaire Akademie moet worden ingevoerd, bij het in werking treden der wet van den 17den Julij 1869 (*Staatsblad* n°. 141), vordert dat aan het hoofd der inrigting een persoon staat, die met de nieuwe regeling vertrouwd, daarmede ingenomen is en geschikt wordt geoordeeld haar tot stand te brengen; zonder dit is de proef niet afdoende te nemen.

De majoor, die tijdelijk de betrekking van gouverneur waarnam, kon in verband met zijne andere dienstverrigtingen daartoe niet bestemd worden, — en aangezien de generaal ENGELVAART aan al de bovenvermelde vereischten in ruime mate voldoet, is hij dan ook op grond van dien tot gouverneur der instelling benoemd.

Eene verdere persoonlijke beoordeeling komt den ondergeteekende hier minder gepast voor.

Discussiën daarover komen niet geschikt voor, om gezag en invloed tegenover jeugdige militairen te bevorderen.

Er kan geen sprake meer zijn om een kommandant bij de Akademie aan te stellen.

In hoeverre de nieuwe inrigting der Akademie ten gevolge zal hebben, dat slechts zeer weinig officieren der infanterie en kavallerie in het vervolg uit die instelling zullen voortkomen, zal de ondervinding moeten leeren. Wel is waar is het aantal aspiranten voor eene plaatsing als kadet *ditmaal* gering, maar de ondergeteekende beschouwt die ongunstige uitkomst als van tijdelijken aard, en koestert de verwachting dat het aantal aspiranten het volgende jaar reeds het dubbele zal bedragen. Hier dient niet uit het oog te worden verloren dat het aspiranten-examen een geruimen tijd aan voorbereiding van de zijde der sollicitanten vordert, en dat het hier eene eerste schrede in eene nieuwe rigting geldt.

Dat de kadets, die in den eersten tijd bij de Akademie hunne opleiding zullen ontvangen, veel geld aan den lande kosten, valt niet tegen te spreken; die kosten zullen echter, zoo men zich vleit, binnen een niet al te ver verwijderd tijdstip door meerderen toevloed van kadets verminderen. Daar echter gebleken is dat het aantal

kadets het volgend jaar minder zal zijn dan het aantal opengestelde plaatsen, is het leeraarspersoneel aan de Akademie met eenige officieren verminderd, en zijn er reeds maatregelen genomen om dat personeel, alsmede het aantal onderofficieren en oppassers, verder in te krimpen.

Die inkrimping heeft echter hare grenzen; want het aantal leeraren hangt niet zoozeer af van het aantal kadets, als in de eerste plaats van de vakken, waarin onderwijs moet worden gegeven.

Waarom degenen, die zich hebben voorgesteld dit jaar het aspiranten-examen voor kadet af te leggen, zich niet ligt voor plaatsing op de Akademie zullen aannemen, is den ondergeteekende niet regt duidelijk. Al moeten de aspiranten zich vóór 1 Mei per request bij het Departement van Oorlog aannemen, dan verhindert hun dit niet aan de eindexamens der hoogere burgerschool deel te nemen, en anticipeert zulks geenszins op hunne verdere voornemens, te meer omdat het aspirant-examen eerst aanvang neemt, wanneer de eindexamens der burgerscholen als afgelopen kunnen beschouwd worden.

Aangezien de in 1868 als proef ingevoerde maatregel om ten behoeve van de kadets, bestemd voor de dienst in de kolonien, de helft der bijdragen te doen betalen, niet aan de verwachting heeft beantwoord, daar onder hare werking het aanbod verre beneden de behoefte is gebleven, en de noodzakelijkheid bestaat om het Indische leger ruim aan te vullen met hier te lande wetenschappelijk opgeleide officieren, is, op voorstel van het Departement van Kolonien, vastgesteld om aan de hierbedoelde kadets algeheele vrijstelling van de bepaalde bijdrage te verleen.

Reeds meermalen, en nog laatstelijk bij het beantwoorden van het Voorloopig Verslag over het wets-ontwerp tot vaststelling van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegroting voor 1870, zijn de redenen aangegeven, waarom het verkieslijker wordt geacht dat de bijdragen der kadets niet onder de middelen tot dekking der Staatsuitgaven opgenomen, maar van het bedrag der te doene uitgaven afgetrokken worden.

De ondergeteekende acht dit verkieslijker, omdat — zoo als door andere leden is in het midden gebracht — door het volgen van den aangeprezen weg het overzicht zou worden gemist, van hetgeen de akademie zuiver aan den lande kost.

VIIde AFDEELING.

De ondergeteekende kan niet toestemmen dat eene nieuwe organisatie van de geneeskundige dienst noodzakelijk is. Zijns inziens zijn tegenwoordig de belangen van de officieren van gezondheid genoegzaam verzekerd.

De afschaffing van den rang van officier van gezondheid der 3de klasse kan niet dan bij de wet geschieden, en dit is dan ook reeds opgenomen in het thans bij de Kamer aanhangig wets-ontwerp tot wijziging van de wet van den 28sten Augustus 1851 (*Staatsblad* n°. 128), regelende de bevordering, het ontslag en het op pensioen stellen der militaire officieren bij de landmagt.

Art. 15. De reden welke er toe hebben geleid om de bezoldigingen van de geëmployeerden bij de hospitalen en op het bureau van den inspecteur van de geneeskundige dienst eenigszins te verhoogen, zijn reeds hiervoren aan het slot van § 2 medegedeeld.

De ondergeteekende kan hier nog bijvoegen, dat geen der burger-ambtenaren, werkzaam op het bureau van genoemden inspecteur, tot nog toe in het genot zijn van het maximum van het traktement voor hunnen rang vastgesteld, zoodat hier geen sprake kan zijn van eene eenzijdige verhooging bij één departement van algemeen bestuur.

IXde AFDEELING.

Art. 18. De wensch hier te kennen gegeven, om bij garnizoens-veranderingen ook de goederen van onderofficieren en soldaten die gehuwd zijn, voor landsrekening te

laten vervoeren, is reeds vervuld bij een besluit des Konings van den 2den Mei 1870, n°. 25.

Het jaar 1871 in den toelichtenden staat voorkomende, is blijkbaar eene schrijffout; het loopen kontrakt eindigt met ultimo December 1872.

Xde AFDEELING.

Art. 19. Het detacheren van luitenants der artillerie bij de werkplaatsen te Delft is voor de instructie van die officieren van groot nut.

Wanneer zij in tijd van oorlog soms bij de bedoelde werkplaatsen niet gemist kunnen worden, zullen hunne plaatsen bij de korpsen door anderen worden aangevuld.

Tot toelichting van hetgeen hier omtrent den aftrek voor de verstrekkingen wordt te kennen gegeven, zal het volgende kunnen dienen:

Een groot aantal der werklieden bij de artillerie-, stapel- en constructie-magazijnen worden aangenomen en ontslagen naarmate er buitengewoon veel of weinig besteld wordt door het Departement van Kolonien en andere departementen van algemeen bestuur.

De f 35,000, voorkomende in de onlangs door de Tweede Kamer aangenomen wet, wegens door het Departement van Oorlog gedane verstrekkingen, zijn ten behoeve van art. 19 gebragt, omdat het zijn *niet* jaargelden voor beambten, maar daggelden voor de buitengewone werklieden zoo even genoemd.

Deze som is niet op den toelichtenden staat, behoorende tot de gewone begrooting, bij art. 19 afgetrokken, omdat, wanneer dit ware geschied, de daggelden, welke op gemelden staat vermeld zijn, met een gelijk bedrag zouden moeten zijn verhoogd.

Tot voorkoming in het vervolg van opmerkingen, zooals thans hebben plaats gehad, zal men voortaan op den toelichtenden staat de vermoedelijk te betalen buitengewone daggelden onder de gewone begrijpen en dan ook weder van het gezamenlijk bedrag der uitgaven aftrekken.

Art. 21. Wil men reeds te voren maatregelen nemen, om met het vervaardigen van patroonhulzen te kunnen voortgaan, in het onverhoopde geval dat de patroonfabriek door eene ramp mogt worden getroffen, dan zou het voldoende geacht kunnen worden, wanneer er een tweede stel werktuigen aangeschaft en op eene andere plaats gedeponoord werd. Hierdoor zou men in staat zijn een geleden verlies dadelijk te herstellen.

Men moet hier echter opmerken, dat de werktuigen geheel afgescheiden zijn van de lokalen en werkplaatsen, waar de patronen met buskruid gevuld worden.

Art. 22. Men kan de verzekering geven, dat de aangevraagde som van f 15,000 voor de praktische oefeningen der artillerie bepaald voldoende is. De aanmaak van torpedo's ter verdediging van het Rijk bestemd, wordt niet uit deze som bestreden; alleen de kosten voor de oefeningen en proeven met die voorwerpen, komen ten laste van dezen post.

XIde AFDEELING.

Art. 23. De bij dit artikel aangevraagde gelden voor het onderhoud en het herstel van vestingwerken, zijn in het algemeen zoo spaarzaam mogelijk berekend.

Voor die plaatsen, welke men voornemens is niet meer in het vestingstelsel op te nemen, zoo als 's Hertogenbosch, Groningen, Deventer, enz., zullen de aangevraagde gelden alleen strekken om, wat gebouwen betreft, deze voor verval te behoeden en te zorgen, dat zoo lang zij in gebruik moeten blijven, bouwvalligheid geene aanleiding tot onbewoonbaarheid of bederf van hetgeen in die gebouwen opgelegd is, kan geven, terwijl er verder moet gezorgd worden, dat de wegen, dijken, bruggen, water-

keeringen en dergelijke tot die plaatsen behorende geniewerken, in bruikbaren staat worden gehouden, tot tijd en wijle zij onder het beheer van het domein zullen worden gesteld.

Aan de forten Westervoort en Loevestein wordt bijna niets besteed tot onderhoud.

Een klein detachement troepen tot bewaking op ieder van die forten aanwezig, maken eenige geringe uitgaven voor de huisvesting dier troepen noodig.

XIIde AFDEELING.

Art. 26. Bij de Memorie van Beantwoording op het Voorloopig Verslag van de Commissie van Rapporteurs over het wets-ontwerp tot aanschaffing van het oorlogsmaterieel, heeft de ondergeteekende reeds zijne zienswijze medegedeeld omtrent de aan te brengen verbeteringen in het kazernement.

Waar die verbeteringen zullen worden aangebragt en waarin zij zullen bestaan, is nu moeilijk aan te wijzen, en moet natuurlijk afhangen van de plaatsen, welke voor het verblijf der troepen zullen worden bestemd. Dat bij de inrigting der kazernegebouwen gelet zal worden op de noodige ruimte voor doelmatig in te rigten cantines, hiervoor kan nu reeds de verzekering worden gegeven.

De sommen bij dit artikel aangevraagd, strekken alleen om de kazernegebouwen behoorlijk te onderhouden. Daartoe is dan ook alleen bestemd de som van f 18,000, aangevraagd voor het onderhoud der kazernen te 's Gravenhage, waaronder dan ook niet de bouw van een blok huizen voor gehuwden [bij de Frederiks-kazerne is begrepen.

De te maken veranderingen in het hoofdgebouw der Militaire Akademie te Breda, waarvoor de som van f 2500 afzonderlijk is aangevraagd, bestaat in aan te brengen wijzigingen in de verdeeling der lokalen, noodig door de te brengen veranderingen in de wijze van opleiding en in de huisvesting der op den 1sten September aanstaande aankomende kadetten.

Het inrigten der kazerne St. Agatha te Delft zal gereedelijk bestreden kunnen worden met de daarvoor aangevraagde som van f 3900. Het getal der kadetten, die na 1°. September aldaar hunne studien zullen komen voortzetten, zal vermoedelijk 28 bedragen.

Hetgeen te 's Hertogenbosch voor het aanstaande verblijf der kadetten van de infanterie is moeten worden ingerigt, heeft slechts eenige geringe uitgaven gevorderd, die uit de gelden voor het gewoon onderhoud toegestaan, zijn bestreden.

Het is aan den zeer slechten toestand der kazernen te 's Bosch toe te schrijven, dat de post voor het onderhoud dier gebouwen, in vergelijking met andere garnizoensplaatsen zeer hoog is.

XIIIde AFDEELING.

Art. 32. Het hier bedoeld, in December 1870 uitgegeven werk is geen afstandswijzer, maar een vermeerderde en verbeterde druk van de afstandstafelen, krachtens art. 2 van het Koninklijk besluit van 4 Maart 1862 (*Staatsblad* n°. 27) ter invoering van den afstandswijzer door den Minister van Oorlog in 1862 vastgesteld.

In het bezwaar, waarop bij deze afdeeling wordt gewezen, is voorzien door de bepalingen van 's Konings besluit van den 7den Maart 1865, n°. 79, houdende, dat militairen die zich per stoomboot uit gemeenten in de provincie Noordholland, moeten begeven naar plaatsen, gelegen in de provincien Gelderland, Overijssel en Friesland, mitsgaders van Amsterdam naar Helder en in die rigtingen omgekeerd, voor 's Rijks rekening zullen worden vervoerd, waardoor het verstrekken van reisgeld vervalt en de manschappen slechts een daggeld bekomen voor hun onderhoud.

Bij de bedoelde reizen komen alzoo de afstanden, volgens de bovenvermelde tafelen niet in aanmerking.

De hier bedoelde voorschriften zijn evenwel niet altijd strikt opgevolgd ten aanzien van miliciens-verlofgangers, die onder de wapenen moesten opkomen, en daarop zijn reeds en zullen ook verder de betrokken autoriteiten worden herinnerd.

Art. 40. De ondergeteekende is het gevoelen toegedaan van die leden, welke het houden van gemeenschappelijke schietoefeningen voor de infanterie nuttig en dus noodig achten.

Het vereenigen der scherpschutters van de verschillende korpsen infanterie, tot het houden van schietoefeningen op het Wiesselsche veld, heeft dan ook ten doel om éénheid in de opleiding dier schutters bij de korpsen te bevorderen, na te gaan welke vruchten het bijzonder onderrigt bij de korpsen genoten, heeft opgeleverd en de middelen op te sporen die zouden kunnen worden aangewend om het onderwijs nog te verbeteren. In vele garnizoenen zijn bovendien de schietterreinen te beperkt, dan dat al de voor de scherpschutters vereischte oefeningen daarop kunnen worden gehouden. Eene tijdelijke detachering naar eene plaats alwaar meer uitgebreide schietterreinen zijn, wordt alzoo noodzakelijk. De leiding en de regeling van de te houden oefeningen in voornoemd kamp is opgedragen aan de Commissie der Normaalschietsschool, volkomen geschikt om dit met zaakkennis te bewerkstelligen.

Het ligt geenszins in de bedoeling om de schietoefeningen van de scherpschutters in het kamp op het Wiesselsche veld gelijktijdig met die van de vrijwillige schutterskorpsen te doen plaats hebben.

Art. 43. Al heeft de vereeniging tot het verleenen van hulp aan zieke en gewonde krijgslieden in tijd van oorlog over meer fondsen te beschikken dan zij behoeft, iets dat door den ondergeteekende niet beoordeeld kan worden; dan nog wordt het wenschelijk geacht de hierbedoelde toelage te blijven verleenen, eerstens omdat die toelage, krachtens art. 6 van 's Konings besluit van 19 Julij 1867, n°. 60, bepaaldelijk is aangewezen tot bestrijding van de administratiekosten van het hoofdcomité, en ten anderen daardoor een band blijft bestaan tusschen genoemd hoofdbestuur en de Regering.

XIVde AFDEELING.

De ondergeteekende zou het zeer toejuichen indien de kosten der maréchaussée naar de begrooing van het Departement van Justitie wierden overgebracht. Zijn ambtgenoot van Justitie heeft echter te kennen gegeven, dat daartegen bij hem bezwaren bestaan. Zoo is de stand der zaak op dit oogenblik.

XVIIde AFDEELING.

Art. 53—55. De bedenkingen omtrent de voorgenomen aanschaffing van zwaar geschut, geweren en patroonbulzen, medegedeeld in het Voorloopig Verslag betreffende het deswege aanhangig wets-ontwerp, zijn beantwoord in de Memorie van Beantwoording onder dagteekening van den 16den dezer maand, aan de Kamer overgelegd.

Ter beantwoording van de hier gestelde vragen, heeft de ondergeteekende de eer te doen kennen:

1°. dat wanneer men door het toestaan der thans aangevraagd wordende gelden spoedig in de gelegenheid wordt gesteld om voor de levering van de hierbedoelde 25,000 nieuwe geweren kontrakten aan te gaan, er alle zekerheid bestaat dat zij in den loop van het tegenwoordig dienstjaar opgeleverd worden.

2°. dat er thans in volkomen bruikbaren staat voorhanden zijn:

- 2 110 000 scherpe patronen voor geweren, klein kaliber;
- 200 000 idem voor karabijnen, klein kaliber.

Met den aanmaak dier patronen is met den 1sten December van het vorig jaar begonnen en daarmede wordt geregeld voortgegaan, zoodanig dat per maand ongeveer 500 000 patronen van eerstgenoemde en 50 000 van laatstbedoelde soort worden afgeleverd. Bovendien wordt de aanmaak van patroonhulzen voor de Snidergeweren met ijver voortgezet.

Het zal niet overbodig worden geacht dat de ondergeteekende bij deze gelegenheid, als vervolg op het medegedeelde bij § 4 der hiervoren aangehaalde Memorie van Beantwoording, te kennen geeft, dat thans de nieuwe geweren worden uitgereikt aan het 4de regiment infanterie, en eerstdaags aan het 3de regiment huzaren de nieuwe karabijnen zullen worden versterkt.

Art. 56. Het verder voorzien in de behoefte aan drinkwater in de forten van de Utrechtsche linie is niet onder de gevraagde sommen voor het gewone onderhoud begrepen, omdat men ligtelijk inrigtingen zou daarstellen die bij de voorgenomen wijziging der forten wellicht weder zouden moeten vervallen. Komen de voorgestelde wijzigingen tot uitvoering, dan zal de bestaande behoefte niet uit het oog worden verloren, zoo als nu reeds het geval is bij de onderhanden zijnde werken bij Honswijk.

Dat de aanbesteding van dammen en waterkeeringen in de Utrechtsche linie zoo laat is moeten geschieden, staat in geen verband met de meerdere of mindere voortvarendheid bij onze genie.

De bestekken waren in tijds gereed, doch de aanbesteding kon niet eerder voortgang hebben uit hoofde van moeilijkheden, die ten opzichte van te maken werken in verband met den Centraal-spoorweg waren gerezen, nadat men vermeend had reeds tot eene schikking te zijn gekomen.

's Gravenhage, den 30sten April 1872.

De Minister van Oorlog,

F. A. T. DELPRAT

De afzender van dit verslag heeft de Commissie van Rapporten...

De afzender van dit verslag heeft de Commissie van Rapporten...

VOORLOOPIG VERSLAG VAN DE COMMISSIE VAN RAPPORTEN TEREGEN EN BIJ ONAANWENDELIJKHEIT VAN DE RECHTEN VAN NATIE

De afzender van dit verslag heeft de Commissie van Rapporten...

De afzender van dit verslag heeft de Commissie van Rapporten...

De afzender van dit verslag heeft de Commissie van Rapporten...

De afzender van dit verslag heeft de Commissie van Rapporten...

VOORLOOPIG VERSLAG VAN DE COMMISSIE VAN RAP- TEURS OP HET ONTWERP TOT WIJZIGING DER WET- TEN BETREKKELIJK DE NATIONALE MILITIE.

Bij de overweging in de afdelingen der Kamer van het wets-ontwerp tot wijziging der wetten van 1861 en 1864, betrekkelijk de nationale militie, aan welke overweging door 49 leden werd deelgenomen, zijn de volgende beschouwingen en bedenkingen in 't midden gebragt.

§ 1. Door eenige leden werd teruggekomen op de vreemde houding door den tegenwoordigen Minister van Oorlog tegenover dit wets-ontwerp van zijnen voorganger aangenomen.

Hunne beschouwingen daaromtrent zijn echter reeds in 't breede medegedeeld in § 1 van het Voorloopig Verslag over het wets-ontwerp tot voltooiing van het vestingstelsel, waarnaar de Commissie van Rapporteurs meent te mogen verwijzen.

§ 2. Zeer vele leden beklaagden zich over de onvoldoende toelichting van dit wets-ontwerp. Het strekt vooreerst om het maximum van het jaarlijksch contingent der militie met 2000 man te verhoogen en heeft verder ten doel den militieplicht te verzwaren, althans algemeener te maken. Zoodanig voorstel behoorde niet te worden gedaan dan gepaard met een afdoend betoog van de noodzakelijkheid daarvan, en dat betoog wordt hier gemist. Wel wordt door den Minister op de onmogelijkheid gewezen om, zonder contingents-verhooging, de militie op het maximum van sterkte te houden, bij de wet van 1861 aangenomen; maar niets wordt aangevoerd tot het ingang doen vinden der overtuiging, dat handhaving van dat maximum voortdurend wordt vereischt. Over het verband van het tegenwoordig voorstel en dus van de sterkte der militie met het aanhangig wets-ontwerp omtrent het vestingstelsel, wordt het stilzwijgen bewaard; zelfs wordt niet met een enkel woord aangewezen wat men, naar het oordeel der Regering, voor de defensie des lands van de *schutterijen* te wachten heeft.

Voor al ook dit laatste had bevreemd. Het scheen moeijelijk verklaarbaar, hoe een Gouvernement, hetwelk hervorming onzer krijginstellingen op het oog heeft, zich, wat de levende strijdkrachten betreft, tot een voorstel tot wijziging der militiewet kan bepalen. In de Memorie van Antwoord wegens hoofdstuk I der Staatsbegrooting voor 1872 is gewaagd van *„één geheel: van een algemeen plan van organisatie der defensie.”* Hoe kan van een algemeen plan sprake zijn, waar het grootere deel der levende strijdkrachten — de hoofdzaak — buiten regeling blijft? Hangt niet de meerdere of mindere sterkte der militie naauw samen met de sterkte en den graad van geoefendheid der schutterijen? Mag men zwaardere militielasten op de natie leggen, als niet overtuigend wordt aangetoond, dat dit, ook met het oog op den aan de schutterijen aangewezen werkkring, volstrekt noodzakelijk is?

Verscheidene leden waren dan ook van oordeel, dat de wetten op de militie en de schutterijen in onderling verband moeten ontworpen en beoordeeld worden, of zelfs, dat het tegenwoordig ontwerp niet voor behandeling vatbaar is, zoo lang men het ontwerp ter regeling der schutterijen niet voor zich heeft. Alleen wanneer men de

beide wetten kent, laat zich geheel het vraagstuk der levende strijdkrachten overzien, en met name over de gewigtige vraag van algemeenen dienstplicht (in den zin van algemeenen oefeningsplicht) een op goede gronden steunend oordeel uitbrengen.

Andere leden gingen niet zoo ver. Zij achtten het zeer mogelijk, eene wet als de tegenwoordige reeds dadelijk in behandeling te nemen. Was eenmaal de militie geregeld, dan kon men, naarmate van den uitslag dier regeling, later zien wat er van de schutterijen te maken was; welk aandeel aan deze in de verdediging des lands kon of behoorde te worden toegekend. Maar ook van die zijde werd beweerd, dat de Regering bij deze voordragt de beginselen had moeten uiteenzetten, waarvan, volgens haar, de schutterijwet zou moeten uitgaan. Men voerde daartegen aan, dat dit niet genoegzaam was. Tegen voorafgaande, afzonderlijke regeling der militie gold niet enkel het bezwaar, dat men daardoor belet werd het geheel onzer levende strijdkrachten te overzien, maar ook, dat in het onzekere bleef, wat in het belang van 's lands defensie van de natie in het geheel zou worden geleverd. Wat een wetsvoorstel als het tegenwoordige eenmaal aangenomen, deze of eene latere Regering kon hooge eischen ten aanzien der schutterijen doen gelden. Het is waar, de Kamer kon dan weigeren in die eischen te treden. Maar de mogelijkheid bestond toch, dat de Volksvertegenwoordiging, niet meer onder den indruk van hetgeen thans voor de militie wordt gevraagd, zich dan voor zoodanige eischen toegeeffijk toonde. De slotsom zou welligt wezen, dat aan de natie zwaardere militaire lasten wierden opgelegd dan bij eene algemeene, zamenhangende regeling noodig bevonden zouden zijn.

Naar aanleiding van deze beschouwingen ontstond in enkele afdeelingen eene gedachtenwisseling over de waarde onzer schutterijen en over hetgeen men van haar voor de verdediging des vaderlands kon verwachten. Men beriep zich daarbij op nieuw op de ondervinding, in 1830 verkregen, waaruit bleek, dat de schutterijen in het eerste tijdperk na hare mobilisatie voor die verdediging niet bruikbaar waren en eerst na eenige maandn de daarvoor vereischte oefening en zamenhang konden verkrijgen. Zulk een tijdsverloop van voorbereiding zou bij den snellen loop der tegenwoordige oorlogen, indien werkelijk 's lands onafhankelijkheid bedreigd werd, aan de gewapende burgermagt niet worden gegund. Men moest zich daarom van de schutterijen, als deel onzer levende strijdkrachten, in de toekomst niet te veel voorstellen, allerminst van die uit de provincien, welke bij een vijandelijken aanval waarschijnlijk niet verdedigd zullen worden. Is het wel zeker dat de daartoe behoorende manschappen onder alle omstandigheden zullen kunnen opkomen? Vooral echter bleef goede oefening in vredestand, met name wat de plattlandsbevolking betreft, een moeilijk op te lossen probleem.

Tegen deze bedenkingen werd met nadruk opgekomen. Waarom, vroeg men, zouden de schutterijen in vredestand niet geoefend, niet geschikt gemaakt kunnen worden om tot verdediging des lands mede te werken? De vraag was slechts wat men door oefening verstaat. Alle schutterijen, die van de steden en die van het platteland, kunnen niet op dezelfde wijze worden geoefend, noch denzelfden graad van geoefendheid verkrijgen, en dit behoeft ook niet. Maar schieten, een geweer behandelen als vuur- en stootwapen, kan iedereen leeren. De noodige bedrevenheid daarin kan zonder eenig bezwaar ook door de plattelandsschutters worden verkregen. Daarenboven is de toestand der schutterijen *indirect* te verbeteren, door zorg te dragen dat alle klassen der maatschappij in de militie-lichting vallen, en dat de schutterijen zooveel mogelijk uit gewezen miliciens worden zamengesteld.

Dat in tijd van nood de schutterijen uit de onverdedigd gelaten provinciën niet zouden opkomen, laat zich niet aannemen. Plaatselijke korpsen, als de schutterijen, zijn spoediger bijeen te brengen dan de met verlof huiswaarts gezondene lichtingen der militie. Voor dat spoedig bijeenverzamen is eene administrative regeling voldoende, als in Pruisen voor de landweerbataillons bestaat. Zal het in hagehelijke oogenblikken aan goeden wil ontbreken? Het bewijs is niet geleverd. Wel is er reden om het tegendeel te onderstellen. Dat, als er oorlog uitbrak, een gedeelte der schutters uit de hier bedoelde provinciën zou achterblijven, was mogelijk, maar zou nog geenszins alles afdoen. Indien slechts *de helft* achter de Utrechtsche linie komt, zou dit reeds

voldoende zijn. Men heeft hier te denken aan de krachtigste, flinkste mannen van geheel onze bevolking. Waarom daarvan geen partij te trekken.

In elk geval blijft organisatie en oefening der schutterijen van het *geheele land* pligt, voor eerst omdat men geen onderscheid kan maken tusschen de verschillende deelen des Rijks, en ten tweede omdat oefening van allen noodig is tot het brengen van een geest van weerbaarheid in de geheele natie: eene *morele* reden dus.

Ten slotte vereenigde men zich in het verlangen, dat de Regering, zoo zij nog geene nieuwe schutterijwet kon indienen, althans zou mededeelen wat zij met de schutterijen voorheeft. Sommigen knoopten daaraan de vraag, waarom het bekende wets-ontwerp tot bevordering van de oefening der schutterijen in deze zitting der Kamer niet op nieuw is ingediend.

§ 3. Ook het stilzweigen der Memorie van Toelichting over het *voorgedragen vestingstelsel* moest bevreemden. Door de Regering is steeds het stelsel voorgestaan, dat bij de hervorming van ons krijgswezen de vestingwet aan al het andere moet vóórgaan. En wanneer, gelijk ook thans weder het geval zou zijn, de wet op de militie het *sterkte-cijfer* van deze aangeeft; wordt inderdaad tusschen de beide wetten een onmiddellijk verband geboren, dat door niemand kan worden miskend. Hoe toch kan op goede gronden worden beweerd, dat de militie voortdurend 55,000 man sterk moet zijn, als de behoefte aan eene zoodanige sterkte der levende strijdkrachten van deze categorie in verband met het vestingstelsel niet duidelijk is gemaakt? Waarom moet men over een cijfer van 55,000 man militie kunnen beschikken; waarom niet meer, waarom niet minder? Te meer aanleiding bestond tot deze vragen, omdat de Minister van MULKEN nog in 1870 bij de Memorie van Toelichting der door hem voorgedragen vestingwet (§ 4) verklaard heeft, dat hij de door hem voorgestelde liniën en sterkten kon verdedigen met de bestaande organisatiën, mits de schutterijen werden verbeterd. Die liniën en sterkten waren veel uitgebreider dan hetgeen thans door de Regering wordt voorgesteld, zoodat men, als een natuurlijk gevolg van het aannemen van een meer geconcentreerd verdedigingstelsel, veeleer vermindering dan vermeerdering van het militie-contingent zou verwacht hebben. Dit is nog niet alles. De thans voorgedragen contingents-verhooging is van den Minister ENGELVAART afkomstig. De tegenwoordige Minister heeft den kring van verdediging nog verkleind door uit de vestingwet de stelling Groningen-Delfzijl te doen wegvallen. Desniettemin handhaaft hij, zonder iets tot toelichting aan te voeren, het militie-contingent van 13,000 man. Ligt daarin niet het onwederlegbaar bewijs, dat de militiewet is ontworpen en overgenomen, zonder dat aan de vestingwet werd gedacht?

Maar is dit het geval, waarom dan de militiewet, die, volgens de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag wegens Hoofdstuk I dee begrooting van 1872, reeds in Augustus 1871 gereed was, niet vroeger ingezonden en op de behandeling daarvan aangedrongen? Door alles achter de vestingwet te schuiven, waarvoor, zoo als thans gebleken is, geene voldoende reden heeft bestaan, heeft de Regering zelve de oplossing van het groote vraagstuk van 's lands defensie vertraagd.

Nu echter, terwijl de Kamer noch gelegenheid noch aanleiding heeft gehad eene wet te bestuderen, waarvan het onzeker was, of ze ook door den generaal DELPRAT zou worden overgenomen, dringt de Regering plotseling op het spoed maken met het onderzoek aan. Vele leden konden niet nalaten zich over die wijze van handelen ernstig te beklagen.

§ 4. Nog een derde punt kwam in aanmerking. De tegenwoordige Minister van Oorlog heeft verklaard, dat *de wet op de legerorganisatie* niet kan worden ingediend dan na het vaststellen van die op de nationale militie; maar er waren verscheidene leden, naar wier oordeel niet wel over de militie kon worden beslist, zoolang men de grondslagen der eerstgenoemde wet niet kent. Daarbij zal toch onder anderen moeten worden uitgemaakt, wat wij aan permanente strijdkrachten moeten bezitten, om ten allen tijde ter voorziening in de onmiddellijke behoefte van 's lands verdediging gereed te zijn. Het *sterkte-cijfer* der militie moet dus bij de wet op de legerorganisatie worden bepaald. Andere leden meenden, dat men de zaak zeer goed kon omkeeren. Ware eenmaal de sterkte der militie en der schutterijen bij de wet

geregeld, dan kon de wettelijke organisatie van het leger volgen, die in dat geval meer de indeeling der beschikbare manschappen bij de onderscheidene wapens betreffen zou. Door thans de wettelijke organisatie van het leger voorop te willen stellen, bewoog men zich als in een kring en liep men gevaar van altijd op indiening van eene andere wet aan te dringen als de Kamer voor zich had.

Ten slotte kwamen velen daarin overeen, dat, zoo al niet de drie wetten omtrent de militie, de schutterijen en de legerorganisatie gelijktijdig ingediend en behandeld mogten kunnen worden, hetgeen ongetwijfeld het meest wenschelijke zou zijn, voor de goede beoordeeling van het tegenwoordig wets-ontwerp eene uiteenzetting noodig is van de gronslagen, waarop de Regering de organisatie van het leger wil doen rusten. Zoodanig exposé werd ook door leden verlangd, die, om bekende redenen, tegen het vaststellen dier organisatie bij de wet gestemd waren.

Met opzigt tot dit en tot andere daarmede in verband staande onderwerpen, is in eene der afdelingen eene nota ingediend, die onder lit. A aan dit Verslag is gehecht.

§ 5. Eenige leden in twee afdelingen, in eene de groote meerderheid, waren, ook onder verwijzing naar hetgeen reeds in dit Verslag is ontwikkeld, van oordeel, dat als men inderdaad aan de levende strijdkrachten eene organisatie wilde geven, die aan de eischen van onzen tijd beantwoordde, daaromtrent een ander stelsel dan het tot nu toe gevolgde moest worden aangenomen. De organisatie moest het geheel dier strijdkrachten omvatten, en bij de regeling der onderdeelen moest dat geheel steeds in het oog worden gehouden. Het uitgangspunt moest daarbij art. 177 der Grondwet zijn, hetwelk het dragen der wapenen tot handhaving der onafhankelijkheid van den Staat en tot beveiliging van zijn grondgebied aan *alle* ingezetenen tot plicht stelt. Dat hoofdbeginsel is bij de volgende artikelen der Grondwet uitgewerkt, doch op eene wijze, die invoering van *algemeenen dienstplicht* niet mogelijk maakt. Daarentegen is er geen enkele bepaling der Grondwet, die zich tegen het opleggen van *algemeenen oefeningsplicht* verzet. Die plicht zij dan ook de grondslag van geheel de regeling.

Sommigen dachten zich daarbij eene regeling in dien zin, dat voortaan alle mannelijke ingezetenen van 18jarigen leeftijd in hunne woonplaatsen in den wapenhandel wierden geoefend. Een stap kon in die richting worden gedaan door op alle inrigtingen van middelbaar onderwijs en op de gymnasiën oefening in het hanteren der wapenen in te voeren. Misschien zelfs zou die oefening, even als de gymnastiek, onder de verplichte leervakken opgenomen kunnen worden. Het valt in het oog, dat zoo iets, ook in verband met art. 36 van het thans ingediende wets-ontwerp, voor de kweekelingen der middelbare scholen en gymnasiën eene voordeelige zijde zou hebben, daar langs dien weg voor hen de kans zou worden vergroot, om het voordeel te genieten, bij vermeld artikel van dat ontwerp toegekend. Doch wat daarvan zij, oefening in den wapenhandel van geheel de aankomende jongelingschap moest voortaan, naar de meening dezer leden, hoofdzakelijk zijn. De uitvoering scheen geen groote moeilijkheid te kunnen opleveren. Voor de leiding der oefeningen waren officieren en onderofficieren van het leger hier te lande, of zelfs hier aanwezige officieren van het Indische leger te gebruiken.

Uit deze geoefenden nu zonde voortaan op 20jarigen leeftijd door loting de militie getrokken moeten worden tot eene jaarlijks bij de wet te bepalen sterkte. Wie vrij loot zou dadelijk in de schutterij treden en dus voortdurend tot oefening verplicht en daaraan gewoon blijven.

De manschappen, die na volbragten dienstdienst uit de militie treden, zouden in de reserve der schutterijen overgaan, die daardoor geheel uit geoefende manschappen, hetzij dan uitgediende miliciens, hetzij schutters, die van den 20- tot den 25jarigen leeftijd als zoodanig hebben gediend, zou zijn zamengesteld. Zoodoende zou men op eenvoudige wijze een voor eigen verdediging gewapend en geoefend volk verkrijgen en art. 177 der Grondwet ophouden eene doode letter te zijn.

Wilde de Regering dien weg inslaan, dan zou zij dit stelsel in wetsvoordragten uitgewerkt aan de Kamer moeten voorleggen, en daardoor tot de oplossing van het groote vraagstuk, dat hier in aanmerking komt, krachtiger medewerken, dan door eene

voordragt als de thans behandelde, die buiten verband met geheel het samenstel der verdediging is opgemaakt.

De bedoelde leden voegden er nog bij, dat localisatie der militie een noodzakelijk gevolg van hun stelsel zou zijn; eene localisatie, waardoor verband tusschen het leger en zijne reserve, de schutterij, verband van de zamenstellende deelen der korpsen verkregen wordt en het mobiliseren bespoedigd zou kunnen worden.

Tegen dit laatste werd opgemerkt, dat wel eens omtrent het meer localiseren der militie en de gunstige gevolgen daarvan overdrevene denkbeelden worden geoperd. Die localisatie bestaat thans reeds in zoo ver, dat elk regiment infanterie in den regel jaarlijks zijne miliciens ontvangt uit de provincie of de provinciën, waar het regiment garnizoen houdt. Behoudt een regiment gedurende de vijf jaren dezelfde standplaatsen, dan bestaat het dus geheel uit miliciens, afkomstig uit dezelfde landstreek; en dit is thans, nu sedert 1867 de vroegere periodieke garnizoensveranderingen hebben opgehouden, bij alle regimenten infanterie het geval. Verder zou men niet kunnen gaan, zonder het bestaande korpsverband geheel te verbreken, waardoor tegenover een twijfelachtig voordeel een wezenlijk nadeel zou ontstaan. Bij andere wapens dan de infanterie kan de localisatie in elk geval niet worden ingevoerd, omdat de manschappen voor die wapens uit alle dienstplichtigen moeten uitgezocht worden.

Enkele leden, die in de denkbeelden van algemeenen oefeningsplicht traden, gaven in overweging, of het niet wenschelijk zou zijn, alle met verlof zijnde ligtingen der militie jaarlijks gedurende bepaalde tijden tot hunne oefening in kampen te vereenigen. Men deed daartegen opmerken, dat, al mogt de zaak ook wenschelijk zijn, nu reeds bij de behandeling der begrooting van Oorlog telkens luide klagen opgaan over de kostbaarheid der kampen, waarin de korpsen van het leger met de twee ligtingen, die gewoonlijk voor de najaarsoefeningen worden opgeroepen, worden geoefend, en dat deze klagen niet weinig zouden vermeerderen indien deze oefeningen tot alle ligtingen wierden uitgestrekt.

§ 6. Vooral ook in twee der afdeelingen ontstond eene breedvoerige gedachtenwisseling over het bekende bezwaar, dat de tegenwoordige inrigting der levende strijdkrachten, ten gevolge der vermenging van de nationale militie met hetgeen men het staande leger zou kunnen noemen, niet aan de grondwettige voorschriften voldoet of zelfs daarmede geheel strijdig is. Art. 178 der Grondwet, zeide men, blijft onuitgevoerd, in zoover daarbij, ook in verband met de volgende grondwetsartikelen, wordt voorgeschreven, dat er, buiten en behalve de nationale militie, ten allen tijde eene toereikende zee- en landmagt onderhouden worde, aangeworven uit vrijwilligers, om te dienen in of buiten Europa. Het geldt hier eene bepaling, waarvan de kiem reeds in de Staatsregeling van 1798 was gelegd, die in de Grondwetten van 1814 en 1815 meer bepaald werd uitgewerkt en met den historischen oorsprong der nationale militie zamenhangt, waarvan men oorspronkelijk geheel iets anders willen maken dan het door middel van conscriptie zamengestelde Fransche leger. Veeleer is daarbij aan de Engelsche militie gedacht. Doch hoe dit zij, het grondwettig voorschrift bestaat. De wetten op de militie van 1815 en 1817 waren daarop gegrond. Die wapenmagt is naar dat denkbeeld ingerigt geweest, maar in 1818 heeft men de afscheiding laten vervallen en de militie met de landmagt van het tegenwoordig art. 178 der Grondwet zamengesmolten. Het werd tijd aan die kennelijke overtreding der Grondwet een einde te maken.

Daartegen werd aangevoerd, dat geheel dit vraagstuk bij de vaststelling der wet van 1861 is behandeld en toen in den geest dier wet beslist, en dat het daarom niet raadzaam scheen thans daarop terug te komen. Bovendien moest niet uit het oog worden verloren, dat uit art. 180 der Grondwet de woorden „*behalve de vaste zee- en landmagt*” zijn weggevallen, die in de Grondwetten van 1814, 1815 en 1840 eene scherpe afscheiding tusschen militie en staand leger te weeg bragten, terwijl genoemd artikel den wetgever omtrent het bepalen der wijze, waarop de militie zal dienen, uitdrukkelijk volkomene vrijheid toekent. Van die vrijheid is bij de wet van 1861 gebruik gemaakt, die, wat het hier in aanmerking komende begiinsel betreft, volgens het thans behandeld ontwerp onveranderd zou blijven. In de Grondwet is nergens van

afzonderlijke indeeling of afzonderlijk dienstdoen der nationale militie sprake. De vraag lost zich dus eenigermate op in eene andere, namelijk, of bij de regeling der militie hoofdzakelijk op haren oorsprong moet worden gelet. In allen gevalle heeft de ondervinding geleerd, dat het aanwerven eener toereikende landmagt uit vrijwilligers eene onbereikbare zaak is. Men moest dus het denkbeeld, om deze, afgescheiden van de militie, in dienst te houden, wel laten varen. Te minder bestond daartegen bezwaar, omdat de ongelegenheden, die als een noodzakelijk of onvermijdelijk gevolg van de vermenging te beschouwen zijn, niet zeer worden gevoeld.

Op deze bedenkingen werd geantwoord, dat, al moge ook art. 180 der Grondwet, wat de bewoordingen betreft, eenigermate van de gelijksoortige van vroegere grondwetten verschillen, het denkbeeld der afscheiding tusschen de militie en de volgens art. 178 aan te werven landmagt onveranderd is gebleven. Geheel het hoofdstuk *van de defensie*, inzonderheid ook art. 189 draagt daarvan blijken. Het is dan ook ten eenenmale onjuist, dat de gewone wetgever omtrent het bepalen der wijze van dienen der militie volkomene vrijheid zou bezitten, zoodat deze in dat opzigt met de landmagt of het zoogenaamde staande leger op ééne lijn kan worden gesteld. Men heeft zich hier slechts op art. 185 der Grondwet te beroepen, volgens hetwelk de lotelingen bij de militie te land niet dan met hunne toestemming naar de koloniën of bezittingen van het Rijk in andere werelddeelen mogen worden gezonden. De bedoeling der Grondwet is duidelijk; zij heeft de landskinderen die gedwongen bij de militie dienen, geen al te zwaren last willen opleggen en hen niet met de soldaten van beroep willen vermengen. Desniettemin zou, volgens het gedane voorstel, art. 120 der militiewet in stand blijven, volgens hetwelk de miliciens, dadelijk bij zijne optreding als zoodanig, bij de korpsen van het leger wordt ingelijfd en dus zijn eigenlijk karakter verliest. De Memorie van Toelichting spreekt wel van officieren en onderofficieren der militie en het heeft dus den schijn, dat het denkbeeld van eene afzonderlijke militie der Regering voor den geest heeft gezwefd; doch dit denkbeeld is nergens uitgewerkt, wordt niet in de wet teruggevonden. Dit mogt zoo niet blijven. Er waren dan ook onder deze leden, die verklaarden tegen elke wet op de militie te zullen steunen, die niet in het aangeduide opzigt aan letter en geest der Grondwet beantwoordde.

Te meer nog zou de afscheiding der militie van de vrijwilligers van art. 178 der Grondwet noodzakelijk worden, als, volgens het thans gedane voorstel, de plaatsvervanging bij de militie wierd afgeschaft. Deze zou dan, daar vrijwilligers bij de militie zeldzaam zijn, nagenoeg uitsluitend uit lotelingen bestaan uit alle klassen der maatschappij getrokken, en dus zuiverder dan tot dusverre optreden. Aan den anderen kant dringt de aanneming van het amendement van den heer FRANSEN VAN DE PUTTE, hetwelk de strekking had tot afschaffing van het West-Indische leger en tot het voorzien in de dienst aldaar door van hier uit te zenden detachementen, tot oprigting van een of meer korpsen van het staande leger, die van de militie afgescheiden zijn.

De bedenking, dat het aan personeel voor de landmagt van art. 178 ontbreken zou, en dat dus het grondwets-artikel onuitvoerbaar zou zijn, kwam aan sommige dezer leden van weinig waarde voor. Ons leger telt thans in ronde cijfers:

1500 officieren;

5500 onderofficieren en korporaa's;

6850 tamboers, hoornblazers en vrijwillig dienende soldaten.

Het getal plaatsvervangers en noumervervisselaars bedraagt 8500. Men mag aannemen, dat een belangrijk deel hiervan, als zijnde meest mannen, die geen bepaald handwerk uitoefenen, toch in dienst zal komen. Stel daarvoor 8000, dan heeft men ongeveer 10,000 vrijwillig dienende soldaten.

Hiertegen werd opgemerkt, dat deze groote cijfers niet veel beteekenen; vooreerst omdat zij tot alle wapens betrekking hebben en het toch de bedoeling niet kan zijn, de afscheiding tot alle wapens uit te strekken: ten tweede omdat men de bovenbedoelde officieren, onderofficieren en manschappen niet tot een korps in den zin van art. 178 der Grondwet vereenigen KAN. Het geldt hier manschappen, die niet naar de Oost- of West-Indische koloniën kunnen worden gezonden, omdat allen in dienst zijn getreden met de bepaald uitgedrukte bestemming voor het leger *hier te lande*.

Misschien liet zich beweren, dat het Gouvernement het regt heeft de officieren in de koloniën te laten dienen: maar de billijkheid en de goede trouw laten dit niet toe, zoo als trouwens in 1861 door den Minister DE CASEMBROOT is erkend. Daarenboven nog zou men, door plotseling alle vrijwilligers uit de militie, waarmede zij thans vermengd zijn, weg te nemen, het leger desorganiseren, zonder evenredig nut.

Eene andere zaak ware het, om gaandeweg een korps in den geest van art. 178 der Grondwet te formeren. Men zou met een regiment infanterie of met het koloniaal werfdepôt kunnen beginnen en daarbij die vrijwilligers van de tegenwoordige korpsen kunnen overplaatsen, die zich wilden verbinden om in de koloniën dienst te doen: een korps dus in den geest van de *infanterie de marine* bij de Franschen, welk korps dan in de eerste plaats bestemd zou kunnen worden om de noodige detachementen te leveren voor de West-Indische koloniën.

In elk geval mogt men van de Regering verwachten, dat zij eene poging zou doen, om de volgens vele leden geheel ongrondwettige samenstelling van ons leger te doen ophouden en die samenstelling met de Grondwet in overeenstemming te brengen.

In eene der afdelingen werden hierbij nog de volgende opmerkingen gevoegd. Behalve de vrijwilligers van art. 178, de soldaten van beroep, kent de Grondwet *vrijwilligers voor de militie*, die, de naam duidt het aan, het karakter van miliciens moeten blijven behouden en deel uitmaken van de vijf ligtingen, die in de eerste plaats uit zoodanige vrijwilligers voor de militie moeten zamengesteld worden. Onze tegenwoordige officieren, onderofficieren en vrijwillig dienende manschappen behooren tot geen van deze beide kategoriën. De wet van 1861 heeft deze kwestie, gelijk zoo menige andere, onopgelost gelaten. Zij veronderstelt, gelijk reeds is opgemerkt, bij art. 120, het bestaan van een leger, waarbij de miliciens worden ingelijfd; maar waar is dat leger? En waartoe zullen de officieren voor de militie die men thans wil creëren, behooren? Tot de lotelingen? Een officier-loteling; gaat dat aan? Neen, zij moeten behooren tot de vrijwilligers bij de militie en uit deze getrokken worden.

Aan al die onzekerheid, al die tegenstrijdigheden behoort een einde te worden gemaakt. De Regering had de positie van de vrijwilligers bij de militie in het hoofdstuk der wet, dat hen betreft, naauwkeurig moeten omschrijven en de artt. 120—122 dier wet geheel anders moeten redigeren, daarbij vooral in het oog houdende, dat de grondwettige bepaling, volgens welke de militie in de eerste plaats uit vrijwilligers wordt zamengesteld, thans wel eene doode letter is, maar geen doode letter mag blijven. Vrijwilligers voor de militie zullen, na de afschaffing der plaatsvervangings, te verkrijgen zijn, als daaromtrent slechts goede bepalingen worden gemaakt.

Uit die vrijwilligers voor de militie moet het militiekader getrokken worden, zoodat de jongelieden, bij de voorgestelde wijziging van de artt. 120—122 der wet bedoeld, *vrijwilligers voor de militie* zullen zijn. Kader uit de *gewone* miliciens te trekken, schijnt, met het oog op den korten tijd van hun verblijf onder de wapenen, ondoenlijk. Maar de zaak wordt geheel anders bij de vrijwilligers voor de militie, wier diensttijd bij de Grondwet niet binnen zoo enge grenzen beperkt is geworden. Het voorregt van afzonderlijk te wonen enz. kan dan aan de positie van vrijwilligers voor de militie worden toegekend, welke vrijwilligers welligt ook door eenig distinctief teeken van de gewone miliciens waren te onderscheiden.

Volgens dit gevoelen alzoo is, behalve de wijziging der artt. 120—122, omwerking van het 1ste hoofdstuk der wet noodig en behoort voorts de positie der tegenwoordige officieren, onderofficieren en manschappen te worden geregulariseerd. Daartoe moeten deze onder twee kategoriën worden gebragt, te vormen door hun de keuze te laten of zij willen behooren tot het kader van art. 178, dan wel tot het kader, dat beschouwd zal worden als voortkomende uit vrijwilligers der militie.

In het eerste geval blijven zij in hunne tegenwoordige positie en blijven dienst doen of op de tegenwoordige wijze, of bij de landmagt, volgens art. 178 der Grondwet aan te werven. Het is voorts duidelijk, dat hunne positie, als deel uitmakende van de landmagt van art. 178, niet belet, dat zij bij de eigenlijke militie dienst doen. In het tweede geval wordt hun verplichte diensttijd, overeenkomstig de Grondwet, bepaald op een jaar en viermaal zes weken, met dien verstande, dat de tegenwoordig

dienenden nog vijf jaren verbonden zouden moeten blijven, dat is totdat de vijf *nieuwe* ligtingen compleet zullen zijn. De meerderheid, vooral van de officieren, zal wel, met het oog op het pensioen, tot de landmagt van art. 178 willen behooren.

§ 7. Nog meer op zich zelf werd de voorgedragene *verhooging van het contingent* der militia in de verschillende afdelingen beschouwd. Zelfs wanneer men zich op het standpunt der Regering plaatste, en dus ter zijde liet, dat het vereischte sterkte-cijfer der militia niet kon worden beoordeeld, zoolang men niet met de inrigting, aan de schutterijen te geven, en met de denkbeelden omtrent de legerorganisatie bekend is, behoorden, naar het oordeel van zeer vele leden, om het leggen van dezen nieuwen druk op de natie te regtvaardigen, meer afdoende gronden te worden aangevoerd dan men in de Memorie van Toelichting vindt. De Regering zegt wel in § 2 dier Memorie dat de verhooging van het maximum der jaarlijksche ligtingen van 11,000 tot 13,000 man den druk der militia voor de ingezetenen niet bovenmatig zal verzwaren; doch men vreesde, dat dit, althans voor bepaalde gemeenten, wel het geval zou zijn, en beriep zich daarbij op hetgeen omtrent de verplichte zamenvoeging van gemeenten voor de bepaling van het aandeel in het contingent, en omtrent het beperken der vrijstelling van zonen uit hetzelfde huisgezin wordt voorgesteld. De werking van een en ander zou kunnen zijn dat in bepaalde plattelandsgemeenten alle jongelingen, in staat om de wapenen te dragen, tot de dienst werden opgeroepen, en dat de militielast dus te gelijk zwaarder werd en onevenredig drukte. Inzonderheid zou dit het geval zijn wanneer de werking van epidemiën zich gevoelen deed. Ook volgens den door de Regering overgelegden staat loopt het aantal ingeschrevenen en vrijgestelden, het eene jaar met het andere vergeleken, zeer uiteen.

De Regering gaat uit van de stelling, dat bij beperking der jaarlijksche ligting tot 11,000 man, het bereiken van het sterkte-cijfer van 55,000 voor geheel de militia onmogelijk is. Maar dat cijfer van 55,000 man is een maximum, geen normaal vaststaand getal. Waarom moet dat maximum steeds werkelijk in dienst zijn? Ook het jaarlijksch contingent van 11,000 man was, ofschoon in de laatste jaren telkens geligt, geen fixum, maar een maximum. De geheele strekking der wet is echter, om het verhoogde contingent van 13,000 man, althans in de eerste jaren, ten volle te ligten en de vermeerdering van druk zal zich dus ook in die eerste jaren dubbel doen gevoelen. Zoo weinig houdt de Regering zich aan het begrip van maximum van het sterkte-cijfer, dat zij eene berekening maakt, volgens welke, bij het aannemen van haar voorstel, indien geene buitengewone sterfte of andere omstandigheden plaats grijpen, het cijfer van 55,000 met 900 man zou worden overtroffen.

Het wekte alverder niet weinig bevreemding, dat in de Memorie van Toelichting hoegenaaamd geen gewag wordt gemaakt van het aantal vrijwilligers, 't welk in 1861 dubbel zoo groot was als thans. Het maximum van 55,000 man moet destijds toch ook met het oog op die vrijwilligers bepaald zijn. Men heeft eene zekere hoeveelheid krijgslieden voor 's lands verdediging noodzakelijk geacht, volgens de Grondwet of door aanwerving van vrijwilligers of door ligting van miliciens bijeen te brengen. Hoe minder vrijwilligers worden aangenomen, hoe meer miliciens moeten worden geligt en omgekeerd.

Zelfs werd de vraag gedaan, of, geheel afgescheiden van dit punt, de berekening, waarmede de Memorie van Toelichting aanvangt, wel juist is. Dat stuk stelt op den voorgrond, dat het maximum der militia te land, na aftrek van de 3000 man zeemilitie, 52,000 man bedraagt. Nu telt echter de zeemilitie in 't geheel slechts 2400 man, als bestaande zij, volgens de wet, uit vier jaarlijksche ligtingen van hoogstens 600 man elk. Moet dus niet van het maximum van 55,000, in plaats van 3000, 2400 worden afgetrokken, en bedraagt dus het maximum der militia te land niet 52,600? Men antwoordde, dat het totaal cijfer der zeemilitie wel niet boven de 2400 man klimmen kan, maar dat dit verschil van 600 man niet komt ten bate der militia te land. Al dienen de zeemiliciens een jaar korter, worden toch telken jare 600 geligt, zoodat bij een contingent van 11,000 man niet meer dan 10,400 voor de militia te land overblijven. In zoover echter is de berekening der Memorie van Toelichting onjuist, als daarbij verder wordt ondersteld, dat vijf ligtingen van 13,000

man 65,000 zullen opleveren. Van het laatste cijfer moeten worden afgetrokken de 600 zeemiliciens van het eerste jaar, die in het vijfde jaar reeds ontslagen zijn; zoodat er, in plaats van 65,000 man voor de vijf jaren, 64,000 overblijven. Volgens de becijferingen in den staat n°. 4 gemaakt, moet men, om 52,000 man militie te land te bekomen, jaarlijks ligten..... 12,176 man en om 2400 man zeemilitie te erlangen..... 693 "

Het gezamenlijk cijfer der te ligten manschappen is dus eigenlijk... 12,869 man.

Maar, men vraagt het nog eens, waarop berust dat cijfer van 52,000 man voor de militie te lande? Het is als maximum aangenomen in een geheel anderen tijd, onder geheel andere omstandigheden. „De in dienst zijnde ligtingen,” zegt de Memorie van Toelichting, ondergaan voortdurend vermindering door overgang van miliciens bij de zeemagt en de koloniale troepen, door overlijden, door ontslag wegens na de inlijving bekomene ligchaamsgebreken, door desertie en door strafregtelijke veroordeelingen, welke verwijdering uit de dienst ten gevolge hebben.” Die omstandigheid echter, die, zooals verder becijferd wordt, eene vermindering in de vijf jaren van ruim 14 percent in de sterkte der militie te weeg brengen, waren alle in 1861 even goed bekend als nu. Men heeft daarop bij het vaststellen van het maximum van 55,000 man gerekend. Daarin kan dus geen afdoende reden tot contingentsverhooging gelegen zijn. En echter is het de eenige, die door de Regering wordt aangevoerd.

In het algemeen schijnt men te kunnen beweren, dat van eene bepaalde, blijvende contingentsverhooging geen sprake kan zijn. Vóór alles moet, gelijk ook reeds vroeger werd opgemerkt, worden uitgemaakt, hoe groot de totale sterkte van het leger voor eene goede verdediging des lands behoort te wezen. Daarop wordt de berekening van het jaarlijksch militie-contingent, met inbegrip der vrijwilligers voor de militie, grond. De sterkte der jaarlijksche ligting kan dus niet voor eens en altijd worden bepaald. Zij moet, ook in verband met de sterkte van de landmagt van art. 178 der Grondwet, jaarlijks worden vastgesteld, en wel bij de wet.

Eenige leden toonden zich meer geacigd om in het voorstel der Regering tot contingentsverhooging te treden. Zij geloofden niet, dat de meerdere druk, daardoor op de natie te leggen, in verband ook met de verdere voorgedragene wijzigingen der militiewet en met den gestadigen aanwas der bevolking, zoo bijzonder zwaar zou zijn. Maar ook zij, of de meesten hunner, zouden het ongaarne zien, dat de wijziging er toe leidde, om bij voortdurend meer manschappen onder de wapenen te houden. Een grooter actief leger onder de wapens zouden zij zeer bepaald afkeuren, al konden zij zich neerleggen bij uitbreiding van oefening onder afwisseling van manschappen. Een der leden stond, in verband met den onzekeren toestand van Europa, die voor het op nieuw uitbreken van een oorlog kan doen vreezen, en tevens met den voor alsnog in menig opzigt onvoldoenden staat zoowel van de passive als van de active verdedigingsmiddelen, uitbreiding van contingent voor, als maatregel van overgang. Bereikten de ligtingen eenige jaren achtereen een hooger cijfer, niet verder gaan en tevens ijverig aan de verbetering der verdedigingsmiddelen gearbeid, dan zou men ook elk jaar een stap voorwaarts doen op den weg van defensie-hervorming, en dus ook allengs zich daaromtrent in beter conditie bevinden. Enkele andere leden verklaarden zich vóór de contingentsverhooging, omdat daardoor meer gediende manschappen in de schutterij zouden komen, en men bij deze dus in 't vervolg met een gering aantal oefeningen zou kunnen volstaan. Invoering van *algemeenen oefeningsplicht* stond bij deze leden op den voorgrond. Zij beschouwden zelfs uit dat oogpunt de voorgestelde contingentsverhooging als onvoldoende. Kon men, vroeger zij, niet verder gaan en dan een gedeelte der opgeroepen manschappen slechts doen bijeenkomen tot eene oefening voor een paar maanden? Te oordeelen naar de cijfers der Memorie van Toelichting zal het getal ingeschrevenen nog gedurende verscheidene jaren niet boven de 34,000 klimmen. Daarvan blijft thans slechts *de helft* voor de dienst beschikbaar. Doch indien men de vrijstellingen inkrimpt, zal men ligt tot *twee derden* kunnen komen. Het cijfer der *beschikbaren* wordt dan 22,000. Daarvan kan, zonder de bepalingen der Grondwet omtrent de loting geweld aan te doen, een veel grooter getal dan 13,000 voor de dienst worden aangewezen. Welligt zou men het eigenlijke leger

op de tegenwoordige sterkte kunnen laten, maar nog jaarlijks eenige duizend man oefenen bij de depôts, en die manschappen dan, behoudens hunne verplichtingen tot schuttersdienst, verder van alle oproeping kunnen verschoonen.

Enkele leden, die in elk geval algemeenen oefeningsplicht dringend noodig achtten, drongen er sterk op aan, dat de verzwaarde dienstplicht dienstbaar zou worden gemaakt aan de intellectuele ontwikkeling van den krijgsman. Het onderrigt der militairen, zeiden zij, moet verbeterd worden, en geen miliciens zou bijv. met verlof moeten gezonden worden, vóór dat hij lezen en schrijven kan.

Door de tegenstanders der contingentsverhooging werd er nog op gewezen, dat de Memorie van Toelichting op het einde van § 1, over de financiële gevolgen slechts vlugtig heenloopt. Er wordt daar gezegd, dat het grooter aantal miliciens slechts weinig hooger uitgaven zou vorderen dan bij eene ligting van 11,000 man noodig waren, en dan er op gewezen, dat men een gedeelte der manschappen tot eerste oefening korteren tijd onder de wapenen zou kunnen houden. Die vluchtige vermelding van een zoo belangrijk punt, vond men vooral daarom vreemd, omdat het ontwerp van den generaal VAN DEN BOSCH, die het militie-contingent met 3000 man wilde verhoogen, juist om den invloed dien dit op de begrooting van oorlog zou hebben, tot zulke overwegende bedenkingen aanleiding heeft gegeven. Toen heeft een lid der Kamer berekend, dat die verhooging, na volledig in werking getreden te zijn, den Staat jaarlijks op minstens 13 ton zou te staan komen. Naar dien maatstaf zou de verhooging van het contingent met 2000 man 8 à 9 ton aan meerdere uitgaven vorderen. Bestaat gegrond uitzigt, dat deze verhoogde uitgaaf grootendeels door inkorting van den oefeningstijd van een deel der militie verdwijnen zal?

Ook andere leden meenden, dat de Regering hier eene stelling heeft neêrgeschreven, zonder daarvoor enig bewijs te leveren. Hoe men zich ook keere of wende, meer miliciens kosten meer geld aan kleeding, uitrusting, wapening, voor de kaders enz. De uitgaaf voor onderhoud en oefening is, wel is waar, te beperken door die oefening, zoo als ook door eenige leden verlangd wordt, voor een deel der militie gedurende korteren tijd te doen plaats hebben. Maar hoe groot zal dat gedeelte zijn? Tot welk minimum van oefeningstijd zal men zich daarvoor bepalen? Het is denkbaar, dat een gedeelte der militie bestemd worde om als *bezettingstroepen* te dienen, en dat voor die troepen de oefeningstijd worde ingekrompen. Maar is voor de overige miliciens niet *meer* oefening dan thans noodzakelijk? En waar blijft dan het geldelijk voordeel van de beperking der oefening voor een deel? Ook rijst de vraag, hoe men voor de 11,000 man, die de Regering meer onder de wapenen wil brengen, de vereischte kaders verkrijgen zal. Men kan zeker kader uit de militie trekken, maar moet zich daaromtrent voor overdrevene verwachtingen houden. In elk geval zal de ondervinding moeten aantoonen, in hoe ver uit de militie *goede* kaders te verkrijgen zijn. Ook is niet voorbij te zien, dat de kaders van ons tegenwoordig leger, om van het gehalte niet te spreken, reeds veel te zwak zijn, en dat zij dit nog meer zullen worden als daarvan nog afgegeven wordt voor de schutterijen.

In verband ook met eene dringend noodig geachte beperking der kosten van den voorgedragen maatregel, had men in eene afdeling wel gewenscht, dat de Regering zich uitgelaten had over het door sommige deskundigen voorgestaan stelsel van meerdere localisatie der militie; een stelsel, dat gezegd werd bij grootere geoefendheid en weerbaarheid minder kosten voor den Staat en minder last voor de militieplichtigen te zullen vorderen. De Commissie van Rapporteurs verwijst echter naar hetgeen reeds over dit stelsel van localisatie in § 5 van dit Verslag is medegedeeld.

Met opzigt tot de voorgestelde contingentsverhooging en van eenige daarmede in verband staande punten is in eene der afdelingen eene nota overgelegd, die onder lit. B bij dit Verslag is gevoegd.

§ 8. *Afschaffing der plaatservanging en nommervervisseling.* Over dit gewichtig punt liepen de gevoelens zeer uiteen en stond het getal der leden die zich voor en tegen uitlieten nagenoeg gelijk. Er waren verscheidene leden die het voorstel der Regering toejuichten, eensdeels omdat zij met haar overtuigd waren, dat, wanneer ook jongelingen uit het meer beschaafde, meer intellectueel ontwikkelde deel der natie de militie

hielpen zamenstellen, het zedelijk gehalte dier wapenmagt aanmerkelijk zou worden verhoogd; anderdeels, omdat door de afschaffing der plaatsvervangende en nommervervisseling eene groote onbillijkheid, die thans jegens de minder gegoeden werd bejaagd, zou worden weggenomen.

Het beweren der Regering, zeide men van deze zijde, dat de plaatsvervangers meereendeels tot die klasse der maatschappij behooren, welker zedelijkheid en verstandontwikkeling op zeer lagen trap staan, duldt geen tegenspraak. Toch msken zij met de nommervervisselaars een vijfde van de sterkte der militie uit. De aanwezigheid van zulk een element in het leger moet wel op den geest van het geheel een ongunstigen invloed uitoefenen. Vooral ook ter zake van dien geest wordt door zoo velen tegen het persoonlijk dienstdoen als miliciens opgezien. Wierd plaatsvervangende en nommervervisseling geweerd, dienden jongelieden uit verschillende maatschappelijke standen nevens elkander in hetzelfde gelid, de militiedienst zou uit een geheel ander oogpunt worden beschouwd en het leger zelf veel meer zedelijke kracht erlangen. Hoe men ook over het beginsel van art. 177 der Grondwet, in verband met de daaropvolgende artikelen denken mogt, daarin lag opgesloten, dat in den uitersten nood niemand zich aan het dragen der wapenen tot handhaving van 's lands onafhankelijkheid onttrekken mag. Was het niet met dat denkbeeld strijdig, dat de zonen der meer gegoeden zich thans in den regel aan de krijgsdienst onttrokken en dus in oogenblikken van gevaar, bij gemis van alle oefening, ongeschikt zouden zijn, om de wapenen te voeren? De jongste geduchte oorlog gaf ook in dit opzigt nuttige lessen. In Frankrijk heeft men, toen het gevaar ten top was gestegen, de plaatsvervangende afgeschaft, en de overtuiging is vrij algemeene, dat het Deutsche leger, vooral ook ten gevolge zijner zamenstelling uit alle standen der maatschappij, zulke beslissende overwinningen heeft behaald.

Eenige dezer leden wilden dan ook, dat als de plaatsvervangende en nommervervisseling werden afgeschaft, veel meer zorg dan tot nu toe voor het onderwijs der miliciens gedragen wierd. Het treurig verschijnsel moest ophouden, dat zoo velen hunner noch lezen noch schrijven konden. In dat verband kwam men terug op het denkbeeld, om aan de ingelijfde miliciens geen verlof te verleenen, dan nadat zij door een afgelegd examen hadden getoond, niet slechts in den wapenhandel goed geoefend te zijn, maar zich ook de noodzakelijke kundigheden voor het maatschappelijk leven te hebben eigen gemaakt. Welligt ware de volgorde voor het te verleenen verlof naar den uitslag van dat examen te regelen.

Tegen een en ander werd aangevoerd, dat het verkrijgen van de gunstige gevolgen, welke men zich van het afschaffen der plaatsvervangende en nommervervisseling voorstelt, verre van zeker en zelfs, althans gedurende de eerste jaren, zeer betwistbaar is. Even goed als men beweert, dat door het doen optreden als miliciens van degenen die zich thans laten vervangen, in de rijen van het leger het gehalte daarvan verbeteren zal, kan men aannemen, dat die meer beschaafden, met minder ontwikkelde op ééne lijn gesteld, de gebreken of kwade hebbelijkheden van dezen zullen overnemen, zoodat de verkeerdheden, waarover men zich beklagt, zich in wijderen kring zouden verbreiden. Zijn plaatsvervangende en nommervervisseling zulk een groot kwaad, dan zouden de regementen van ons leger uit provinciën, waar men zich zeldzamer vervangen laat, zich gunstig moeten onderscheiden. In Limburg waren gedurende de jaren 1862—1871 op een gezamenlijk contingent van 6490 man, slechts 641 plaatsvervangers en nommervervisselaars, dat is niet $\frac{1}{10}$, maar $\frac{1}{10}$ van het geheel.

Al neemt men gaarne aan, dat het de pligt der Regering en der Vertegenwoordiging is, om onze krijgsmagt zoo goed en bruikbaar mogelijk te maken, moeten daaraan toch niet alle andere belangen der maatschappij worden opgeofferd. Die maatschappij heeft er behoefte aan, dat de intellectueel ontwikkelde niet op een zeer ongeschikt tijdstip aan hunne opleiding en studiën, aan hunnen werkring worden ontrukkt, om te midden van het garnizoensleven een groot deel van het aangeleerde te vergeten en misschien ten eenen male ongeschikt te worden voor de bestemming, waaraan zij zich hadden willen wijden. Veel intellectuele kracht kon door de afschaffing der plaatsvervangende te loor gaan, om eenige missehien zeer zwakke, physische kracht onder

de wapenen te kunnen brengen. Van voortzetting der studiën gedurende den diensttijd zal wel niet veel komen. Het voorbeeld van Pruisen doet weinig af, omdat de *Einjährigen* daar de keus hebben van het jaar, waarin ze wenschen te dienen, en ook, omdat men, bij den algemeenen dienstpligt in dat land, daar niet bekrompen is in het toekennen van vrijstelling, ook met het oog op de burgerlijke dienst en andere maatschappelijke belangen dan de militaire. Deze faciliteiten worden in het tegenwoordig voorstel der Regering geheel ter zijde gelaten. Bovendien geeft de onderzanding grond om te twijfelen, of de stelling, dat een leger, waarin alle standen der maatschappij in gelijke evenredigheid worden vertegenwoordigd, het beste van alle is, wel onvoorwaardelijk kan worden aangenomen. Misschien is, als men enkel op in het oorlogsveld te bewijzen diensten let, van den soldaat van beroep het meest te wachten. In elk geval kan men zich hier niet op de bepalingen onzer Grondwet beroepen. De Grondwet van 1848 behelst niets wegens plaatsvervangng bij de militie; maar men heeft de stukken, bij de herziening van dat jaar gewisseld, slechts in te zien, om zich te overtuigen, dat de daarin voorkomende bepalingen zijn vastgesteld in de onderstelling dat de plaatsvervangng gehandhaafd zou blijven.

Door de voorstanders van het Regeringsvoorstel werd in de tweede plaats op de onbillijkheid gewezen, in het stelsel van plaatsvervangng en nommerverwisseling voor de mingevoeden opgesloten. Deze werden uit hunne betrekkingen en gewone werkzaamheden gerukt om krijgsveld te verrigten, in oorlogsveld aan het gevaar blootgesteld om het leven te verliezen; terwijl de vermogende zich kan vrijkopen. Dat privilege was stuitend en streed met de meer vrijzinnige begrippen van onzen tijd. De daarin gelegen veronvergelijking kon, met het oog op de beweging onder de minder goeude klassen, te eeniger tijd tot bedenkelijke gevolgen leiden. Het welbegrepen Staatsbelang vorderde dus, dat ook in dit opzigt alle ingezetenen op ééne lijn wierden gesteld.

Van de andere zijde deed men gelden, dat de onbillijkheid, waarvan men sprak, veel te breed werd uitgemeten. Van vrijkoop of afkoop der militiedienst is in de thans bestaande wet geen sprake. Zij schenkt alleen aan dengeen, die door de loting voor de dienst wordt aangewezen, de bevoegdheid om een ander in zijne plaats te stellen. Deze doet dit natuurlijk geheel vrijwillig. Velen uit de minder begunstigde standen worden door het geldelijk voordeel, dat zij ten gevolge van het optreden als plaatsvervangng of nommerverwisselaar genieten, zeer geriefd, zoodat dan ook het thans voorgestelde, wel verre van éene ontlasting te zijn voor de minvermogenden, voor dezen finantiël nadeelig zou zijn. Aan den anderen kant zijn er gezinnen uit den minder goeuden burgerstand, die zich groote opoffering voor het stellen van een plaatsvervangng getroosten, enkel omdat de vervangene voor de uitoefening van het bedrijf onmisbaar is. Plaatsvervangng is dus geenszins een middel, waarvan alleen *rijken* gebruik maken. Het zou ver leiden, indien men, op grond eener gedroomde gelijkheid van allen, de door de fortuna begunstigten wilde beletten, zich de voordeelen en geriefelijkheden te verschaffen, waartoe hun vermogen hen in staat stelt. Door de wet in dien zin te willen doen werken, zou een goed eind weegs op het gebied der socialitische denkbeelden worden voortgegaan. Het was voorts, althans volgens sommigen, de vraag, of door de zonen van meervermogenden tot persoonlijke dienst te verpligten, niet éene nieuwe ongelijkheid zou geboren worden. In den regel toch zijn zulke jongelieden minder tegen de vermoeijenssen en ongemakken van de dienst opgewassen, dan bijv. de zoon van een landbouwer, die aan weér en wind gewoon, de genietingen der weelde niet kent. Daartegen deed men opmerken, dat indien de vermoeijenssen en ongemakken van het krijgsveld door jongelieden, die in weelde zijn opgevoed, moeilijker te verduren zijn, het in hun eigen belang zelfs wenschelijk is, dat zij zich daaraan leeren gewennen. In 1830 en 1831 is overtuigend gebleken, dat zij dit *kunnen* doen, even goed als alle anderen. Soms zelfs toonden zij toen, tot langduriger kraachtsinspanning in staat te zijn, omdat hunne fysieke kracht werd verhoogd.

Maar, werd gevraagd, zou dan niet de afschaffing der plaatsvervangng grooten weezin en ontevredenheid opwekken? Erkent de Regering zelve niet, dat daaraan wezenlijke bezwaren verbonden zijn? En zou het dan niet wenschelijk zijn, de streng-

heid der algeheele opheffing van een beginsel, dat hier te lande even lang als de gedwongene krijgsdienst heeft geheerscht, te verzachten? Zou men niet door overgangsmaatregelen langzamerhand en van stap tot stap eene andere regeling kunnen voorbereiden? Men vergeete ook niet, dat plaatsvervanging en nummervwisseling in dit land thans nog de enige uitkomst is voor hen, die gemoeidelijke bezwaren hebben tegen de krijgsdienst en het dragen der wapenen, of ten minste het gebruiken der wapenen als zedelijk ongeoorloofd beschouwen. Die bezwaren werden vroeger hier te lande ontzien en nog tot in den laatsten tijd zijn ze in Noord-Duitschland niet geheel uit het oog verloren.

In verband met een en ander werd ook door voorstanders van de afschaffing der plaatsvervanging het denkbeeld voorgestaan om dan toch de nummervwisseling te behouden. Deze lag zeer zeker in den geest der Grondwet. Als de Grondwet toch voorschrijft, dat de militie door loting voltallig moet worden gemaakt, moet zij ondersteld hebben, dat het eene lot tegen het andere kon worden geruild. Men zou, voegde sommigen er bij, aan dengeen, die zijn nummer tegen een hooger geruild, zwaarder eischen voor de dienst bij de schutterij kunnen stellen. Daartegen voerde men aan, dat deze beperking het kwaad, waarover men zich beklagt, niet zou wegnemen. Het leger zou er in menig geval niet bij winnen, dat het, in stede van een reeds gediend hebbend persoon, zooals de plaatsvervangers dikwijls zijn, een ongeoeffend jongmensch erlangde. De nummervwisselaars zouden spoedig even daar worden als thans de plaatsvervangers, zoo niet nog duurder. Het privilegie voor de rijken bleef dus in stand; het zou in den regel alleen kunnen werken in groote gemeenten; verbetering er bij, het gehalte van het leger geraakte in allen gevallen op den achtergrond.

Enkele leden wilden gewezen hebben op het Belgische stelsel van uitkoop, dat nog onlangs gewijzigd is. Zij hadden wel gewenscht, dat de Regering zich over de werking daarvan had uitgelaten. Men deed daartegen opmerken, dat bij uitkoop nog meer regtstreeks dan bij plaatsvervanging het betalen van eene zekere som gelds in de plaats trad van het vervullen van persoonlijke dienstplicht, en dat ook daarbij, hoe men het keerde of wendde, het denkbeeld op den voorgrond stond, dat het bezit van *soldaten van beroep* voldoende was; terwijl het op vertegeuwoording van alle standen in de rijen der militie, op *de weerbaarheid van geheel de natie* aankomt.

Maar kon men dan niet aan ieder, die zich bij de militie wil doen vervangen, de verplichting opleggen, om een vrijwilliger bij de volgens art. 178 der Grondwet bestaande landmagt te stellen, die daarbij vijf jaren dienen moest? Ook dan zou het regel moeten zijn, dat wie niet bij de militie dient, bij de schutterij wordt ingelijfd, en dat hij, die zich bij de eerste heeft doen vervangen, bij de laatste tot zwaardere dienst verplicht is.

Daartegen deed men opmerken, eensdeels, dat de zwaardere dienst bij de schutterij, waarvan men ook in dit verband sprak, moeilijk is te regelen; anderdeels dat bij het schenken van de beoogde bevoegdheid tot vervanging de militie zwakker zou worden ten bate van het leger van art. 178. Daarin ware echter te voorzien, door dengeen, die zich wil laten vervangen, een vrijwilliger *voor de militie* te laten leveren. Maar welk verschil was er dan met de thans bestaande plaatsvervanging?

Eene andere vraag was het, of de jongelieden, die zich thans laten vervangen, als men hen tot persoonlijke dienst noopte of dwong, niet op andere wijze behoorden te worden behandeld, dan de gewone miliciens. Dit bragt tot de wijzigingen, door de Regering in de artt. 120—122 der bestaande wet voorgesteld, en tot de nadere aanwijzing van hetgeen men daarmede beoogt in de Memorie van Toelichting.

§ 9. Verscheidene leden toonden zich met deze voorstellen, die de strekking hebben om door het toelaten van een verschil in levenswijze en behandeling tusschen de miliciens, de afschaffing der plaatsvervanging en nummervwisseling smakelijk te maken, zeer weinig ingenomen. De plaatsvervanging, zeide men, wordt bestreden, omdat zij eene onbillijke bevoorregting der rijken boven de minvermogenenden medebrengt, en hier zou men een aristokratisch of geld-element bij ons leger invoeren, waardoor eene ongelijkheid in het leven werd geroepen, die te stuitender was, omdat ieder zu

dagelijks onder de oogèn had. De begunstigde jongelieden zouden zich onderscheiden door betere kleding, bevrijd zijn van corvées en werkbeurten en veel minder dan de andere miliciens de wacht behoeven te betrekken. Zijn dit geen privilegiën van in 't oog vallenden aard? Zouden de jongelieden, die niet in de kazerne waren, geen gevaar loopen van tot eene ongeregelde levenswijze te vervallen? Zou er niet aanleiding gegeven worden, dat tusschen hen en de overige miliciens verwijdering en botsing ontstond en dat het ontstaan van een wenschelijk *esprit de corps* werd tegengegaan? Niet voor allen zou de gunst in gelijke mate werken. De jongelieden, die in eene garnizoensplaats te huis behooren, zouden bij hunne ouders kunnen blijven wonen. Maar de jongelieden uit de 1100 gemeenten, waar geen garnizoen is, zouden zelve hunne woning moeten bekostigen, en dus ligt van de gunst geen gebruik kunnen maken, omdat het genot daarvan te hooge uitgaven zou na zich slepen.

In het voorstel der Regering zelf omtrent het wonen buiten de kazernen ligt de erkenenis, dat deze thans niet zijn ingerigt voor de huisvesting van jongelieden uit den meervermogenden stand. Maar als dat zoo is, gaat het niet aan, alleen te zorgen voor de zonen der rijken en de talrijke, minder gefortuneerde miliciens, die uit zeer fatsoenlijke gezinnen komen en thans veelal nog nommervwisselaars of plaatsvervangers trachten te bekomen, maar het kostbare leven buiten de kazerne niet kunnen betalen, tot het verblijf in die slechte kazerne te dwingen, waar, om slechts iets te noemen, de slaapzalen meestal niet schijnen te voldoen aan de eischen der hygiëne. In elk geval zou daarom de maatregel nooit in 't leven mogen treden, voordat in het behoorlijk huisvesten der miliciens beter zou zijn voorzien.

Tegen een en ander werd door de voorstanders van den maatregel aangevoerd, dat, als men de plaatsvervangung wil afschaffen, de gelegenheid moet bestaan om de jongelieden uit de klasse, die zich thans laat vervangen, op aangenamer wijze de dienst te doen verrigten dan de andere miliciens. Er ligt daarin, zoo men wil, een privilege; maar het afschaffen van alle voorregten, die uit het bezit van vermogen voortvloeijen, is niet denkbaar. Ook door de begunstigten zou dan toch persoonlijk dienst worden gedaan, zij het ook in eenigzins gewijzigden vorm, en dus de onbillijkheid in de plaatsvervangung gelegen, die, wat men daarvan ook zeggen moge, veel stuitender is, worden weggenomen. Men moet zich overigens van die voorregten geen overdreven denkbeeld vormen. Het bevrijd zijn van corvées en wachtbeurten bijv. wordt alleen in de Memorie van Toelichting, niet in de wet vermeld. Dergelijke zaken worden thans door het militair bestuur geregeld, en wel als eene huishoudelijke zaak, waarmede noch de Volksvertegenwoordiging, noch de Minister zich behoort in te laten.

Dat de gelegenheid om buiten de kazerne te wonen, voor jongelieden in eene garnizoensplaats meer bereikbaar is, dan voor jongelieden uit andere gemeenten, is volkomen waar. Maar mag men die gelegenheid niet openstellen, omdat niet allen op denzelfden voet daarvan gebruik kunnen maken? Het is hiermede als met de hoogere burgerscholen. In het geheele land zijn slechts een veertigtal gemeenten in 't bezit van zoodanige instelling. De ingezetenen van al de overige moeten, indien zij aan hunne zonen goed middelbaar onderwijs willen doen geven, deze daarheen zenden en de kosten betalen, aan het verblijf in een vreemde plaats verknocht. Ook het bezwaar omtrent den tegenwoordigen toestand der kazernen kan niet worden ontkend. Maar mag men niet verwachten, dat, wanneer zonen van ouders uit meer bemiddelde klassen der maatschappij ook persoonlijk dienst moesten doen, door wetgeving en bestuur wel gezorgd zal worden voor eene betere behandeling der militie?

Met opzigt tot de kosten, aan het wonen van miliciens buiten de kazernen verknocht, moet men zich insgelijks geen overdreven voorstellingen maken? Eene categorie van jongelieden als de nieuw bij te voegen 3de alinea van art. 121 der wet bestemd is in 't leven te roepen, heeft vroeger bestaan. Zij heetten toen *vrijwilligers dingende naar den rang van officier*. Deze ontvingen, ook al waren zij onderofficier, slechts de soldij van een gewoon soldaat, twee of drie te zamen, op goedkoope kamers en aten met de onderofficieren. De kosten beliepen voor de ouders minder dan die van een plaatsvervanger. Ook thans zouden deze kosten zeker de

f 400 per jaar nog niet bereiken, dus f 200 voor een tijd van zes maanden, en langer behoeven zij, als zij vóór het in dienst treden zich behoorlijk hebben geoefend, volgens de nieuwe slotbepaling van art. 122 der wet, niet in dienst te blijven. Overigens zou de zaak ook zóó ingerigt kunnen worden, dat de bedoelde jongelieden, voor zooveel zij dit mogten verkiezen, gezamenlijk in een daarvoor aangewezen lokaal in de kazerne konden wonen.

Sommige voorstanders van den maatregel voegden er nog bij, dat in hunne schatting de thans voorgestelde navolging van het Pruisische stelsel omtrent de *Einjährigen* het eenige middel was om afschaffing der plaatsvervangende mogelijk te maken, en dat zij, zonder die verzachting, tegen de afschaffing der plaatsvervangende zouden moeten stemmen. Zij hadden den indruk, dat in Pruisen het bedoelde stelsel goed werkte en een der hoofdbezwaren tegen persoonlijke dienst van jongelieden van meer intellectuele ontwikkeling of die tot de bemiddelde klassen der maatschappij behooren, zoo niet geheel wegneemt, dan toch aanmerkelijk matigt. Naar zij meenden te weten, heeft men in de handelssteden Hamburg en Bremen aanvankelijk tegen de invoering van het Pruisische stelsel omtrent den algemeenen dienstplicht grooten weêrzin gekoesterd; doch is die weêrzin later, toen men het stelsel met de daartoe behoorende verzachting had zien werken, allengs verdwenen, zoodat men thans daarmede vrede heeft.

Algemeen behield men zich voor, wat de bijzonderheden betreft, nog op de wijzigingen in de artt. 120—122 der wet voorgesteld, bij de opzettelijke behandeling dier artikelen terug te komen. Naar veler oordeel vormen die wijzigingen nog geenszins een goed, afgerond stelsel, en is het de vraag, of het niet verkeerd is de daarin vervatte begunstiging zoo uitsluitend van het bezit van geldelijke middelen te doen afhangen.

§ 10. Naar aanleiding der gedachtenwisseling over de algemeene strekking van het tegenwoordig wets-ontwerp en de daarbij voorgestelde verzwaring van de militiedienst met afschaffing van plaatsvervangende en nommervervisseling, traden sommige leden van eene der afdelingen in eene meer algemeene beschouwing over de maatregelen, die genomen konden worden tot bevordering onzer weerbaarheid. De Grondwet, meenden zij, was een groot beletsel voor eene goede regeling van dit onderwerp. Hetzij men geloofde te moeten komen tot algemeenen dienstplicht; 't zij men van de *gemeentelijke* schutterijen wilde maken militie-reserve of landweer; 't zij men den dienstdag der militie wilde verlengen, overal stuitte men op de bepalingen der Grondwet. Wat nu weêr wordt voorgesteld, is een bewijs van die belemmering en kan moeilijk het verwijt ontgaan van half werk of lapwerk te zijn. Zelfs is — het werd reeds in dit Verslag opgemerkt — uit de gewisselde stukken bij de Grondwetsherziening van 1848 af te leiden, dat de Grondwetgever geenszins bedoeld heeft, dat de plaatsvervangende of nommervervisseling zou kunnen worden afgeschaft. Zal men nu op nieuw milioenen besteden aan passieve en andere verdedigingsmiddelen, met de bewustheid dat er nooit iets goeds van kan komen, zonder wijziging van de Grondwet?

HET WETS-ONTWERP.

De overweging van de bijzondere bepalingen der militiewet heeft zich ook uitgestrekt tot verscheidene artikelen, die niet in de wijziging, door de Regering voorgesteld, waren begrepen. Wat met opzigt tot zoodanige artikelen is opgemerkt, wordt hieronder in de volgorde der gewijzigde en ongewijzigde artikelen medegedeeld.

HOOFDSTUK I.

Artt. 1 en 2 der wet. Door verscheidene leden werd teruggekomen op het amendement, door den heer THORBECKE bij de behandeling der militiewet in 1861 voorgesteld, en volgens hetwelk de aanhef dier wet aldus zou luiden:

„Art. 1. De militie wordt zooveel mogelijk uit vrijwilligers zamengesteld.

„Bij gebrek aan genoegzame vrijwilligers wordt zij voltallig gemaakt door loting uit de ingezetenen, die op den 1sten Januarij van elk jaar hun 20ste jaar zijn ingetreden.

„De inschrijving geschiedt een jaar te voren.

„Art. 2. De hoegrootheid van elke ligting wordt jaarlijks door de wet bepaald.”

Die redactie, zeide men, schijnt de eenige, die met de Grondwet is overeen te brengen. Even als zulks in art. 180 dier Grondwet plaats heeft, wordt daarbij het beginsel gehuldigd, dat de nationale militie *in de eerste plaats* uit vrijwilligers moet bestaan. Het gevolg moet zijn, dat van Gouvernementswege meer ijverige pogingen dan tot dusver voor het verkrijgen van vrijwilligers worden aangewend, en dat dus het telken jare bij de wet vast te stellen contingent van lotelingen kleiner kan zijn.

De vraag werd gedaan, of indien de Regering in het denkbeeld volhardt, dat jaarlijksche ligtingen van 13,000 man noodig zijn, al is zij overtuigd, dat daardoor de militie-sterkte tot 55,900 kan klimmen, art. 1 der wet niet veranderd moest worden. Daarbij wordt toch het bedoelde maximum tot 55,000 man beperkt.

Art. 2 van het ontwerp. Nagenoeg algemeen was men van oordeel, dat, zoo deze voorgedragen wijziging al mogt kunnen strekken, om tekorten op het gemeentelijk contingent te voorkomen en de ligting van een grooter aantal manschappen gemakkelijker te maken, het den druk van bepaalde gemeenten zou verhoogen en ten gevolge hebben, dat in menige gemeente alle voor de dienst geschikte jongelieden, die geen reden van vrijstelling hadden, in dienst wierden gesteld. Verlangde men het te keer gaan van onevenredigen druk, dan moest het minimum der ingeschrevenen, dat tot vereeniging met andere gemeenten dwingt, veel grooter zijn en bijv. 40 of 60 bedragen, en dan moest tevens de zamenvoeging der gemeenten voor de militieligting een blijvend karakter aannemen. Anders toch kon de bepaling zeer onbillijk werken voor gemeenten, die nu eens niet, dan wel met naburige worden gecombineerd. Eigenlijk was het, om tekorten en onevenredigen druk voor te komen, niet genoegzaam enkel het aantal *ingeschrevenen* tot grondslag aan te nemen. Voor eene billijke verdeeling van den last zou men het aantal ingeschrevenen moeten kennen, *die geen reden tot vrijstelling kunnen doen gelden*. Doch dan zou de keuring enz. vóór de loting moeten geschieden, waarvoor veel pleit, doch dat eene geheele omwerking der wet op dit punt zou noodig maken.

Verscheidene leden kwamen dan ook tot de slotsom, dat als men niet wil dat de eene gemeente boven de andere worde bezwaard, niets anders overschiet dan voor den omslag van het contingent veel grootere kringen aan te nemen. De gemeente, als zoodanig, heeft dan toch eigenlijk niets met de ligting der militie te maken. Waarom zou het contingent niet per militie-district of anders per militie-kanton kunnen worden vastgesteld? Zoodanige blijvende militie kantons zouden door bijeenvoeging van gemeenten, die gezamenlijk zeker cijfer aan bevolking bezitten, door den Koning, Gedeputeerde Staten gehoord, moeten gevormd worden. Het denkbeeld kwam in aanmerking, om de militie-districten in zoo veel kantons te verdeelen, dat elk kanton een *bataillon* schutterij opleverde. De kommandant van dat *bataillon* schutterij zou tevens militie-commissaris kunnen zijn. Daardoor zou dan, zeiden sommigen, de tegenwoordige, weinig doeltreffende inrigting vervallen, volgens welke gewoonlijk gepensioneerde officieren van gevorderden leeftijd met de betrekking van militie-commissaris worden bekleed, en eene andere in de plaats treden, door welke de banden tusschen de militie en de schutterijen naauwer worden toegehaald. Tot kommandanten der *bataillons* schutterij zouden wel geen officieren van het actieve leger behoeven benoemd te worden, maar toch personen moeten worden gekozen, in 't bezit van de vereischten om ook in oorlogstijd aan het hoofd van zoodanig *bataillon* te staan.

Art. 8 der wet. De vraag werd gedaan, of deze bepaling, in verband met die van de aan het einde aangehaalde artikelen, niet te ver gaat. Zij heeft ten gevolge, dat iemand, die niet ten volle aan de verplichtingen met opzigt tot de militie heeft voldaan, als hij in het huwelijk wil treden, zich als refractair moet aangeven en ter zake zijner inlijving bij de militie gedurende verscheidene jaren belet wordt te hawen,

De zedelijkheid wordt daardoor zeker niet bevorderd. Men deed echter daartegen opmerken, dat het hier eene straf geldt voor het niet nakomen van door de wet opgelegde verplichtingen, en dat die straf zich daardoor verdedigen laat, dat door de nalatigheid of den onwil van den een steeds een ander, die in zijne plaats moet optreden, bezwaard wordt. Maar, werd van de andere zijde gevraagd, zou dan toch de bepaling niet te verzachten zijn, bijvoorbeeld door alleen van hen, die het 25ste jaar nog niet hebben volbragt, het bewijs te vragen, dat zij de pligten ten aanzien van de militia hebben vervuld?

Art. 4 van het ontwerp. De uitdrukking: *vrijwillige verbindtenis* vond bij sommigen aanstoot. Eene verbindtenis is altijd vrijwillig of behoort dit ten minste te zijn. Beter ware het misschien van eene *verbindtenis als vrijwilliger* te spreken.

Overigens werd hier, in verband met vroeger medegedeelde beschouwingen, de vraag herhaald: wat wordt hier en vervolgens door *„het leger hier te lande”* bedoeld?

Art. 5 van het ontwerp. Tegen vrijstelling van het recht van registratie was geen bedenking; maar gaat het niet te ver, enkel omdat daardoor moete wordt uitgewonnen, alle stukken, ook in regten opgemaakt, de toestemming van ouders bijv., vrij te verklaren van de *formaliteit* van registratie?

In bedenking werd gegeven, deze algemeene bepaling zoodanig te redigeren, dat alle verzoekschriften ter zake der militia op ongezegeld papier geschreven konden worden. Daardoor werd het afzonderlijk vermelden dier vrijlating in volgende artikelen der wet, zooals artt. 99 en 103, overbodig en dus de wet vereenvoudigd. Men deed daarentegen opmerken, dat waar de wet van verzoekschriften op ongezegeld papier spreekt, bepaalde gevallen worden bedoeld, en dat eene algemeene bepaling van dezen aard de deur zou openzetten voor het aanbieden van allerlei verzoekschriften wegens de militia, zonder evenredig nut.

HOOFDSTUK II.

Op nieuw werd door verscheidene leden in sommige der afdelingen met nadruk het gevoelen voorgestaan, dat geheel het hoofdstuk der wet: *„Van de vrijwilligers bij de militia”* omwerking vereischt. Daarin zou moeten omschreven worden, niet enkel, welken ouderdom en verdere vereischten iemand, om als vrijwilliger te kunnen optreden, moet bezitten, maar vooral ook wat die vrijwilligers eigenlijk zijn, op welke wijze zij zullen dienen, en hoe lang hun diensttijd duurt. Al dadelijk zou vaarwel moeten worden gezegd aan het tot nu toe in onze militiewetten geworteld beginsel, dat de vrijwilligers slechts toegelaten worden voor de gemeenten, in welke zij voor de militia ingeschreven zijn, en dat zij in mindering strekken van het aandeel in de ligting der gemeente voor welke zij optreden (artt. 12 en 14 der wet). Dat beginsel is niet overeen te brengen met de artt. 180 en 181 der Grondwet. Volgens die artikelen wordt niet het gemeentelijk contingent, maar de *„nationale militia”* in het algemeen zamengesteld uit vrijwilligers, en indien deze niet genoegzaam zijn, de militia door loting uit de daarvoor ingeschrevenen voltallig gemaakt. De militia is dus, ook volgens de Grondwet, eene Rijks-, geene gemeentezaak. Het aantal vrijwilligers moet in mindering strekken van het getal lotelingen over het geheele Rijk. Beide getallen moeten gezamenlijk het te ligten jaarlijksch contingent uitmaken.

Al verder schijnt het met het karakter van vrijwilliger bij de militia te strooken, dat zoodanig een geen hooger leeftijd bezitte, dan voor den militiepligtige wordt gevorderd. Alleen dus personen van 20- tot 25jarige leeftijd, geen mannen van 35 of 40 jaren moeten worden aangenomen. Zeer wenschelijk zou het zelfs zijn, dat men ook jongere dan 20 jaar aannam. Waarom zouden, even als zulks bij het instructie-bataillon te Kampen plaats heeft, niet jongelieden van 16 tot 18 jaren vrijwillig bij de militia in dienst kunnen treden? Ook met het oog op de tamboers is aan zulke jongere miliciens behoefte. Men zou kunnen bepalen, dat degenen, die van zijn 18de tot zijn 20ste jaar vrijwillig bij de militia heeft gediend, feitelijk van verdere dienst is ontheven. Indien de plaatsvervangende werd afgeschaft, maar aan den loteling de gelegenheid opengelaten tot het leveren van eenen vrijwilliger bij de

militie in zijne plaats, zou het vooral noodig zijn, dat die vrijwilligers enkel uit personen, die zich nog in den militiepligtigen leeftijd bevonden, werden gekozen. Dit zou overeenstemmen met de denkbeelden van den Minister van Oorlog VAN DEN BOSCH, die in zijn voorstel tot wijziging der militiewet de ongelegenheden, uit het bestaande stelsel van plaatsvervanging voortspruitende, getemperd wilde hebben door vast te stellen, dat de loteling zijn plaatsvervanger kiese binnen de grenzen van den militiepligtigen leeftijd.

Het vaststellen van nieuwe bepalingen omtrent den dienstdtijd en de wijze van dienen der vrijwilligers bij de militie is, naar de opvatting van eenige leden, te meer noodzakelijk, omdat art. 6 der bestaande wet, door voor „de ingelijfden” alleen de dienst tot vijf jaren te beperken, de vrijwilligers uitsluit en dus voor dezen eenen langeren dienstdtijd aanneemt. Is dat grondwettig? Behooren al degenen, die bij de militie dienen, vrijwilligers en lotelingen, wat dienstdtijd betreft, niet op ééne lijn te worden gesteld? Zoo de bepaling van art. 6 der wet met de letter van art. 182 der Grondwet kan worden overeengebragt, stemt zij toch zeker niet overeen met het begrip van „militie,” hetgeen korten en beperkten dienstdtijd medebrengt.

Het verschil tusschen de wijze van dienen van vrijwilligers bij de militie en lotelingen schijnt in art. 183 te liggen. De „ligting,” dat zijn de lotelingen, mogen tot eerste oefening niet langer dan hoogstens twaalf maanden in dienst worden gehouden. De vrijwilliger daarentegen kan, in verband met de bepaling van het 2de lid van art. 183, de vijf jaren consecutief dienen, tenzij hij zich bij zijne indiensttreding het tegendeel hebbe voorbehouden. Is dit de ware opvatting, dan behoort de wet in overeenstemming daarmede te worden gebragt, en dus ook art. 123 in dien zin te worden gewijzigd.

Kindelijk zouden de voordeelen, aan het dienen als vrijwilliger bij de militie verbonden, hier moeten uitkomen, en dus eene afdeeling van het hoofdstuk aan het militiekader worden gewijgd, waarbij dan de aanspraken dezer vrijwilligers op bevordering wierden geregeld.

De uitlegging, volgens het voorafgaande aan art. 6 der wet en art. 183 der Grondwet gegeven, volgens welke, als daar van *ingelijfden* en *ligting* gesproken wordt, de vrijwilligers bij de militie daarin niet begrepen zijn, vond tegenspraak en werd ook door de meerderheid der Commissie van Rapporteurs niet beaamd.

Nog werd in eene afdeeling gevraagd, waarom de lengte van den vrijwilliger niet met die voor den milicien gevorderd, gelijkgesteld, en dus op 1,55 el bepaald kan worden.

Art. 6 van het ontwerp. Deze wijziging werd tamelijk overbodig genoemd. De wet van 1869 laat het facultatief om van *el* of van *meter* te spreken. Velen zouden de verbanning der benaming *el* zeer afkeuren en een noodeloozen dwang achten. De aanmerking is ook op art. 10 toepasselijk.

HOOFDSTUK III.

Art. 16 der wet. De vraag in welke gemeente de inschrijving moet plaats hebben, is in menig geval moeijelijk op te lossen, althans voor den belanghebbende. Niet altijd ontmoet deze bij het gemeentebestuur de vereischte hulpvaardigheid om hem daaromtrent voor te lichten. Intusschen is bij art. 165 in verband met art. 161 der wet eene strenge straf bedreigd, ook voor dengeen, die zich wel heeft doen inschrijven, maar dit niet heeft gedaan in de gemeente, waar dit had moeten geschieden. Men acht dit noodeloos hard, en zou wenschen, dat in dat geval het beginsel van art. 8 van het ontwerp omtrent onwillekeurige vergissing wierd toegepast, zoodat de Commissaris des Konings bevoegd wierd, de inschrijving over te brengen naar de gemeente, waar die had behooren plaats te hebben. In elk geval zou, waar van onwillekeurige vergissing blijkt, de straf aanmerkelijk kunnen worden verzacht.

De voorafgaande aanmerking erlangt te meer kracht, omdat aan de omschrijving der gevallen, waarin de inschrijving in eene bepaalde gemeente moet plaats hebben,

een en ander ontbreekt. Uit het 2de lid van art. 18 der wet is wel af te leiden, dat de inschrijving van eenen natuurlijken zoon moet plaats hebben in de gemeente waar de moeder woont, doch het wordt hier niet gezegd. Het is ongetwijfeld de bedoeling, dat de inschrijving steeds geschieden moet in de gemeente waar de in te schrijven persoon op 1 Januarij woont, doch vermits de wet ook daarover het stilzwijgen bewaart, heerscht bij verhuizing naar eene andere gemeente met het genoemde tijdstip ook daaromtrent bij hem of bij zijne betrekkingen niet zelden onzekerheid. Het geval is niet voorzien, dat de Nederlandsche vader van den in te schrijven persoon buiten 's lands domicilie kiest. Naar men meent, wordt daarvan vrij wat misbruik gemaakt.

Art. 7 van het ontwerp. Het blijkt niet, hoe gehandeld moet worden met den zoon van een overleden Nederlander, wiens voogd in onze overzeesche bezittingen eene ambtsbetrekking bekleedt, en die hier te lande tijdelijk verblijf houdt om zijne opvoeding te voltooien. Het geval heeft zich voorgedaan en toen is van regeringswege beslist, dat het jonge mensch hier moest worden ingeschreven. Zoo dat billijk te achten zij, moet de bepaling der wet van 1863 in dien zin worden uitgebreid.

HOOFDSTUK IV.

Art. 27 der wet. Op nieuw werd de wenschelijkheid betoogd, dat het tijdstip der loting en de daarmede in verband staande termijnen mogten worden vervroegd, waartoe het misschien noodig zou zijn de registers van inschrijving vroeger te sluiten. Zooals de zaak tegenwoordig geregeld is, heeft de aflevering der miliciens eerst tusschen 1 en 15 Mei plaats. Het gevolg is dat als de militie in Augustus in een kamp wordt vereenigd, de geheele oefening der ligting, die dan nog slechts drie maanden onder de wapenen is, wordt afgebroken. Waarom zou de loting niet in Januarij kunnen plaats vinden? Waarom kan zij niet geschieden in elke gemeente, in plaats van, zooals thans, in de hoofdplaats van elk militiekanton? Gemeentelijke aanwijzing heeft ook voor de schutterij plaats. Dan zou, eenige groote steden uitgezonderd, alles in één dag afloopen, en zouden de tooneelen van dronkenschap en ongeregeldeheid, die thans de loting en het heen en weder trekken der ingeschrevenen kenmerken, van zelf ophouden. Ieder bleef dan in zijne gemeente. Er waren echter leden, die, daargelaten of loting in de gemeente wel strookt met het aannemen van wijdere kringen voor het militie-contingent en het toekennen van de betrekking van militie-commissaris aan de kommandanten van een bataillon schutterij, het nog al bedenkelijk keurden, dat, zooals het gevolg van het aangeprezen denkbeeld zou zijn, de loting met hetgeen daartoe behoort, aan de gemeentebesturen overgelaten wierd. Zij wezen tevens op den omslagtigen arbeid, die in volkrijke gemeenten ter zake van de ligting der militie moet worden verrigt. Maar, zeide men, indien om deze en andere redenen, het opkomen der ligting in Maart onmogelijk is, waarom laat men die dan niet in October opkomen? Dan zou tegen het aanbreken van het goede seizoen de voorbereidende oefening afgeloopen zijn en de manschappen voldoende geoefend in het kamp komen, om daar aan groote manoeuvres deel te nemen.

Art. 9 van het ontwerp. Vrij algemeen zag men bezwaar in de tusschenvoeging der woorden: „zulkis verlangende.” Zoo ligt kon daardoor aan den hier in aanmerking komende milicien, die de wet wel niet in alle hare bepalingen zal kennen en misschien niet eens weet, dat een ander is ingelijfd, onwillekeurig een strik gespannen worden. De bedoeling is toch blijkbaar, dat hij blijft dienen als hij het verlangen om ontslag niet op het geschikte tijdstip, dat is bij de inlijving van den ander, te kennen geeft. Men wilde daarom de bepaling omkeeren door te zeggen, dat de milicien ontslagen wordt, *tenzij hij het tegendeel verlangt*. Anderen wilden de zaak zoodanig geregeld hebben, dat de milicien, die in dit geval verkeert wanneer hij niet terstond bij de inlijving van den ander verlangd heeft ontslagen te worden, telkens later gedurende zijn diensttijd dat verlangen kan doen gelden, bijv. na driejarige dienst.

De aanmerking is ook op art. 10, art. 43 en art. 55 lit. *d* van het ontwerp toepasselijk.

Art. 47 der wet, ad lum. De vraag werd gedaan, of de hier bepaalde lengte voor den loteling niet nog te groot is, vooral met het oog op de definitive vrijstelling die nu steeds verleend wordt. De miliciens van kleinere gestalte kunnen zeer wel buiten de gelederen gebruikt worden en worden ook niet vrijgesteld, wanneer ze de aanvraag niet doen. Ze zijn dus niet absoluut onbruikbaar. Meestal bereiken zij daarenboven binnen een paar jaren de vereischte lengte, gelijk blijkt uit den staat lit. B bij de Memorie van Beantwoording omtrent de wet van 1861 overgelegd, waaruit men zien kan, dat de grootste helft der lotelingen, die in 1857 wegens gemis der gevorderde lengte niet in dienst waren gesteld, gedurende de drie volgende jaren die lengte hadden verkregen.

Ad 2um (art. 10 van het wets-ontwerp). Ook de vrijstellingen wegens gebreken en ziekelijkheid worden, naar veler meening, veel te ver uitgestrekt en daardoor vele miliciens vrijgesteld, die zeer goed konden dienen, al munten zij dan ook niet uit door ligchaamskracht en behagelijk voorkomen. De toeneming van het aantal vrijstellingen telken jare wegens ziekelijke gesteldheid mag wel leiden tot de aandachtige overweging, of daarin niet te ver wordt gegaan, te meer daar er zoo ligt misbruiken bij kunnen plaats hebben. Als zoodanig mag misschien worden aangemerkt, dat soms vóórkeuringen bij officieren van gezondheid plaats hebben, waartoe men zich dan bij degenen vervoegt, die waarschijnlijk later de miliciens zullen moeten keuren. Of schoon men nu geenszins geloof, dat de officieren van gezondheid in deze niet met de strikteste onpartijdigheid te werk gaan, zou men dit toch, om den schijn te vermijden, moeten verbieden. Wat daarvan zij, de bril, dien de jongeling wegens zwakke oogen in het dagelijksch leven gebruikt, kon hem ook zeer wel bij het vervullen zijner dienstplichten vergezellen, en zoo zijn er meer van die kleine gebreken, die of niet schaden of gemakkelijk te verhelpen zijn.

Eenige leden intusschen deden opmerken, dat de verhouding der wegens ziekelijke gesteldheid of gebreken afgekeurden tot het getal ingeschrevenen hier te lande veel gunstiger is dan in Duitschland en in Frankrijk. Zij wenschten eene vergelijkende opgave omtrent dit punt van de Regering te ontvangen. Naar zij meenden te weten wordt in Frankrijk $\frac{1}{3}$, in den Duitschen Bond 35 percent van het geheele getal, om de aangeduide reden afgekeurd. In 1871 werden hier te lande van de 32,240 ingeschrevenen slechts 2168, dat is $\frac{1}{15}$, wegens gebreken en ziekelijke gesteldheid voor de dienst ongeschikt geacht.

Ad 3um. Zeer vele leden drukten op nieuw de meening uit, dat, nu de wet de grootste helft van het getal zonen uit ieder huisgezin tot de dienst zou verplichten, ook de geheel onbepaalde vrijstelling van den eenigen zoon vervallen moet. Die vrijstelling is steeds verdedigd op grond, dat van een oneven getal zonen de kleinste helft dienen moet. (Men zie bijv. het Voorloopig Verslag van 6 Maart 1858, ad art. 46 lit. e der toen voorgedragene wet en de Memorie van Beantwoording omtrent de wet van 1861, bladz. 24). Nu die grond vervalt, scheen geen afdoende reden te bestaan, om eene vrijstelling te handhaven, die in menig geval onbillijk werkt en wegens het groot aantal eenige zoons op geheel de ligting der militie een beslissenden invloed heeft. In verband met dit laatste werd door sommigen naar het aantal vrijstellingen uit dezen hoofde gevraagd. Men antwoordde, dat de hier bedoelde cijfers aan de Kamer genoegzaam bekend waren. De generaal van DEN BOSCH deelde die in § 3 der Memorie van Toelichting tot zijn wets-ontwerp over de jaren 1863, 1864 en 1865 mede, en kwam daarbij tot de slotsom, dat van het geheele getal lotelingen van elk jaar gemiddeld $\frac{1}{8}$, omdat zij eenige zoons zijn, worden vrijgesteld. Die evenredigheid heeft zich sedert gehandhaafd of is misschien nog sterker geworden. Volgens den staat omtrent den afloop der ligting van de nationale militie, voor 1871, gevoegd bij de *Staatscourant* van 28 Maart 1872, was over het afgelopen jaar het getal der militiepligtigen 33,542, dat der ingeschrevenen, waarnaar het aandeel der provincie in de ligting is bepaald 32,240, en dat der als eenige wettige zoons vrijgestelden 4316.

Onvoorwaardelijke opheffing der vrijstelling werd echter slechts door weinigen voorgestaan. Men sprak over terugkeer tot het stelsel, dat de eenige zoon dan alleen

wordt vrijgesteld als hij tevens kostwinner van het gezin is. Er waren er, die dit stelsel in ruimen zin wilden hebben toegepast, terwijl anderen de vrijstelling dan alleen wilden laten volgen als de eenige zoon de *steun* is zijner ouders of grootouders, of bij ontstentenis van dezen, zijner zeer jeugdige broeders en zusters. Misschien ware er bij te voegen dat de vrijstelling niet voor den geheelen dienstdtijd duurt, maar valt als de reden daarvoor opgehouden heeft te bestaan. Men voerde aan deze leden te gemoet, dat de vrijstelling van den kostwinner is afgeschaft, omdat die bepaling in de praktijk onoverkomelijke moeilijkheden ontmoette en tot velerlei misbruik aanleiding gaf. Het denkbeeld werd daarom geopperd, om, daar de eenige zoons niet zelden voorkomen bij vermogende gezinnen en hunne vrijstelling dan vooral stuitend is, de bepaling te maken, dat de eenige zoon dan alleen vrij is, wanneer zijn vader geen kiezer is, noch voor de Tweede Kamer, noch voor den gemeenteraad. In die bepaling zou, als nog eenige gelegenheid tot vervanging gelaten wierd, geenerlei hardheid gelegen zijn, en zij zou ten gevolge hebben dat alleen de eenige zoons uit behoeftige gezinnen wierden vrijgesteld. Anderen wilden de vrijstelling beperken tot den eenigen zoon eener behoeftige weduwe. Ook werd het door sommigen billijk geacht, dat de natuurlijke zoon in de vrijstelling deelde.

De slotsom was bij velen dat men nog het minst gevaar zou loopen van door het vrijstellen van den een, zonder volstreckte noodzakelijkheid, den ander te bezwaren, wanneer men, even als in België, de vrijstelling beperkte tot den eenigen zoon, tevens eenig kind.

Er waren echter leden, die voor de vrijstelling der eenige zoons in algemeenen zin bleven ijveren, vooral ook op grond, dat zulk een eenige zoon tevens stamhouder is, en dat men, bij het uitbreken van een oorlog, het gevaar niet mag doen ontstaan, dat de familiën uitsterven.

In eene der afdelingen kwam men terug op het gevoelen, dat als, bij opheffing van plaatsvervangende en nommervervisseling, de vrijstellingen ook nog moeten worden ingekrompen wegens broederdienst, het veel beter was algemeenen dienstpligt in te voeren en dus de Grondwet te wijzigen.

Art. 11 van het ontwerp. Ook in het stelsel der wet toonden vele leden zich tegen de verzwaring van den druk gestemd, die door de beperking der vrijstelling tot de kleinste helft der broeders op de huisgezinnen zou worden gelegd. Vooral voor ouders, die drie zonen hadden, zou het zeer hard zijn, dat twee daarvan voor de dienst konden worden opgeroepen. Indien de vrijstelling der eenige zoons behouden bleef, was de wijziging ten eenenmale onaannemelijk. In elk geval zou van de zijde der Regering nader moeten worden aangetoond, dat bij het invoeren van ligtingen van 13,000 man, het dienstpligtig verklaren van de grootste helft der broeders onvermijdelijk is. Volgens de opgave, in § 2 der Memorie van Toelichting medegedeeld, bleven in 1870 van het getal lotelingen, ten gevolge van een getrokken hoog nommer, nog 5709 buiten oproeping. Daaruit zouden dan toch de 2000 man, waarmede het contingent zou worden verhoogd, wel te vinden zijn. De Regering erkent dit zelve, maar vreesd dat de verdeeling van het contingent over de gemeenten en de min gunstige evenredigheid tusschen het getal ingeschrevenen en vrijgestelden in sommige daarvan, een tekort op de ligting zou kunnen doen ontstaan. Dit bezwaar ware geheel weg te nemen wanneer de Regering, overeenkomstig de hiervoren bij art. 2 van het ontwerp medegedeelde bedenkingen, de kringen, waarin thans de loting plaats heeft, aanmerkelijk uitbreidde.

Verscheidene leden dachten gunstiger over de beperking der vrijstelling wegens broederdienst. Elke vrijstelling, meenden zij, die niet op allesoverwegende gronden rust, is een kwaad, omdat het in dienst stellen van een ander, die, wierd de vrijstelling niet verleend, geen oproeping zou erlangen, daarvan het gevolg is. Wanneer de broeders aanmerkelijk in leeftijd verschillen, en dus de oudere reeds lang den dienstpligt heeft vervuld, bestaat er in de meeste gevallen geen reden hoegenaamd om den jongere vrij te stellen, althans wanneer het stelsel van plaatsvervangende wordt afgeschaft. Zelfs laat zich beweren, dat alle vrijstellingen van dezen aard met het beginsel van den militiepligt strijdig zijn. Die pligt drukt toch eigenlijk op den per-

soon, niet op het gezin. Terwijl men voorts de nadere inlichtingen der Regering omtrent de noodzakelijkheid van het inkrimpen der vrijstellingen wegens broederdienst zou afwachten, moest men toch doen opmerken, dat de 5709 man, die van de ligting van 1870 overbleven, nog niet waren onderzocht, zoodat een goed deel daarvan toch zou zijn afgevallen, en het dus twijfelachtig bleef, of bij de handhaving van het bestaande stelsel de ligting van 13,000 man wel zoo gemakkelijk zou kunnen plaats hebben.

Volgens de Memorie van Toelichting komt het geval voor, dat in hetzelfde gezin een deel der broeders vreemdelingen, een ander deel ingezetenen zijn. Men heeft, daar men hier dan toch met minderjarigen te doen heeft, zich dit geval niet duidelijk kunnen voorstellen en zou daaromtrent gaarne eenige nadere opheldering ontvangen.

Art. 12 van het ontwerp. Enkele leden, die de plaatsvervangings wilden behouden, kwamen hier terug op het gevoelen, dat vrijstelling voor broederdienst dan alleen moest worden verleend, als de broeder zelf dient of gediend heeft.

Art. 15 van het ontwerp. De vraag werd gedaan, of zooals de wet thans zou worden gewijzigd, de loteling, voor wien de reden van vrijstelling eerst na de eerste zitting van den militieraad is ontstaan, die reden nog in de tweede zitting kan doen gelden. De bij art. 18 van het ontwerp voorgestelde wijziging en de daarbij gegeven toelichting schijnen tot eene ontkenkende beantwoording dier vraag te moeten leiden. De Regering zegt, dat het na de afschaffing der plaatsvervangings in den regel niet noodig zal zijn, dat de militieraad meer dan ééne zitting houde. Uit de nadere wijziging, bij art. 38bis (Nota van wijziging, n°. 8) voorgesteld, blijkt intusschen, dat de loteling ook na de aanwijzing voor de dienst redenen van vrijstelling kan doen gelden. Is het de bedoeling, dat daarover steeds buiten den militieraad worde beslist?

Men zou het beter keuren, indien in het nieuwe eerste lid van art. 54, in plaats van: „op het tijdstip” wierd gelezen: „op den dag.” Ook schijnt het noodig bij te voegen, dat de aanvraag bij den militieraad geschiedt onder overlegging der gevorderde stukken.

HOOFDSTUK VI.

Art. 56 der wet. Het hier omschreven geval dat de loteling zich in hechtenis bevindt, hetzij omdat hij wegens wanbedrijf is veroordeeld, hetzij omdat omtrent zijne zaak nog geen uitspraak is gedaan, en dat dien ten gevolge een ander voor hem moet opkomen, heeft eenige overeenkomst met het geval van art. 115 der wet, hetwelk de aanvulling van het tekort op het gemeentelijk contingent betreft. De Regering wil dit laatste artikel doen vervallen, ook vermits zij het hard acht, dat de eene loteling voor het achterblijven van den ander moet boeten. Maar is het dan niet even hard en onbillijk, dat een loteling ter vervanging van een ander, die zich tijdelijk in hechtenis bevindt, zes maanden moet dienen en door die dienst niet eens zijn broeder bevrijdt? Zou dus ook het wegvallen of wijzigen der hier voorkomende bepaling niet in aanmerking komen?

HOOFDSTUK VIII.

Art. 20 van het ontwerp. „Krachtens magtiging van den regter.” Die woorden zijn niet goed gekozen. Ook het openbaar ministerie heeft bevoegdheid om een krankzinnige in een gesticht te doen opnemen. Wil men dus den tusschenzin behouden, dan zal zij moeten luiden: *krachtens magtiging der bevoegde magt.*

De vraag werd gedaan, of het ter vereenvoudiging der werkzaamheden van den aan te wijzen burgerlijken geneeskundige en van den toegevoegden officier van gezondheid niet in aanmerking kwam de bepaling uit te strekken tot erkende gestichten voor doofstommen en blinden.

Art. 94 der wet. Het schijnt, in verband met den tiendaagschen termijn van art. 97 voor het indienen van bezwaren bij Gedeputeerde Staten, zeer noodig, hier te bepalen, dat aan den loteling, die niet in persoon voor den militieraad kan verschijnen, dadelijk mededeeling van de uitspraak van dien raad wordt gedaan.

Art. 97 der wet. In eene der afdeelingen werd de wensch geuit, dat het beroep van de uitspraak van den militieraad, even als de beslissing over burgerschapsregten, plaats had niet bij den administrativen, maar bij den burgerlijken regter. Men meende daar, dat op die wijze aan de ingezetenen betere waarborgen voor eene goede toepassing der wet zouden worden verleend. Was het onmogelijk zoodanig stelsel aan te nemen, dan kwam het in aanmerking voor het beroep op den Koning dat bij den burgerlijken regter in de plaats te stellen. Daarop werd bij de behandeling der wet van 1861 door velen aangedrongen.

Art. 24 van het ontwerp. Verscheidene leden hadden bezwaar tegen deze bijvoeging. De loteling moest, meenden zij, de vrijheid behouden om voor Gedeputeerde Staten redenen van vrijstelling te kunnen doen gelden, die pas later worden ontdekt, of na de zitting van den militieraad zijn ontstaan. Men antwoordde dat daardoor de bevoegdheid van Gedeputeerde Staten van aard veranderen zou. Deze moeten toezigt houden op de uitspraken van den militieraad en als regter in hooger beroep daarover beslissen, terwijl zij dan uitspraken zouden doen in eersten aanleg. Verwarring en vertraging zouden daarvan het gevolg zijn. Menigeen zou zich genoopt zien opzettelijk zijne redenen van vrijstelling eerst later in te dienen of te doen gelden. Art. 38 bis van het ontwerp voorziet, gelijk reeds bij art. 15 werd aangemerkt, althans tot zekere hoogte, in het geval, dat de redenen van vrijstelling eerst na het houden der zitting van den militieraad zijn ontstaan. Van de andere zijde werd aangevoerd, dat Gedeputeerde Staten thans niet zuiver de taak van regter in appel vervullen, maar in menig geval, inzonderheid wanneer de militieraad geen zitting meer houdt, zich in de plaats van dezen stellen.

Even als in art. 54 der wet wilde men hier achter het woord: „*ingebragt*” de woorden: *door overlegging der gevorderde stukken*, hebben ingelascht. De eerste volzin der bijvoeging sloot zich dan beter aan den volgeuden. Tevens werden verkeerdheden voorgekomen. Het geval heeft zich voorgedaan, dat bij Gedeputeerde Staten, oordeelende in hooger beroep, bewijsstukken werden overgelegd, die niet bij den militieraad waren ingebracht, en dat, toen Gedeputeerde Staten de beslissing van den militieraad handhaafden, die, omdat de bewijzen ontbraken, een enigen zoon voor de dienst hadden aangewezen.

Artt. 25, 27, 28 en 29 van het ontwerp. Bij de hier voorgestelde wijzigingen wordt telkens alleen gesproken van bezwaren „*betreffende vrijstelling wegens ziekelijke gesteldheid.*” Art. 101 der wet sprak van: „*het al of niet verleenen van vrijstelling,*” dat juist schijnt, omdat het beroep niet alleen plaats heeft bij vrijstelling, maar ook bij afwijzing der om de aangeduide redenen aangevraagde vrijstelling. De wijziging van art. 29 zou nu ten gevolge kunnen hebben, dat nog hooger beroep bij den Koning werd toegelaten, wanneer Gedeputeerde Staten een verzoek om vrijstelling wegens ziekelijke gesteldheid hadden *afgevoezen*, hetgeen zeker de bedoeling niet is. Er schijnt daarom in de aangehaalde artikelen gelezen te moeten worden: *bezwaren betreffende het al of niet verleenen van vrijstelling wegens ziekelijke gesteldheid of gebreken.*

Art. 28 van het ontwerp. Om de verwarring, die toch reeds ten gevolge der wijze, waarop deze omslagtige wet wordt herzien, zal ontstaan en die door de bepaling van art. f (190) niet geheel kan worden gekeerd, niet nog grooter te maken, zal men hier, in plaats van art. a en art. b, moeten lezen art. 102a en art. 102b.

In eene afdeeling wilde men, dat de hierbedoelde uitspraak van Gedeputeerde Staten in het openbaar plaats had. Anderen meenden echter, dat in de verpligte mededeeling aan de belanghebbenden betere waarborg gelogen was dan in eene openbare uitspraak.

HOOFDSTUK IX.

Art. 107 der wet. Men verwees hier naar hetgeen naar aanleiding van art. 2 van het ontwerp over de personen is gezegd, die men in de toekomst als militie-commissaris wenschte te zien optreden en over den werkring, dien men dezen zou willen toevertrouwen.

HOOFDSTUK X.

Art. 30 van het ontwerp. Nu art. 113 toch gewijzigd wordt, had eene daarin voorkomende onjuistheid wel mogen worden weggenomen. Dat artikel spreekt van de aflevering der „door den militieraad” voor de dienst aangewezen lotelingen en zief de wijzigingen geheel voorbij, die door Gedeputeerde Staten en door den Koning in die aanwijzing kunnen gebragt zijn.

Art. 31 van het ontwerp. Vrees werd geuit van het tekort op de jaarlijksche ligting, hetwelk bij het wegvallen van art. 115 der wet onaangevuld zou blijven, nog al aanzienlijk zou zijn; althans indien de wet omtrent den omslag van het contingent onveranderd bleef. De Memorie van Toelichting zegt, dat het getal achterblijvende lotelingen gemiddeld op 150 voor elke jaarlijksche ligting te stellen is. Op hoeveel laat zich dat tekort voor het vervolg ramen, als het maximum der ligting met 2000 man wordt verhoogd?

Art. 32 van het ontwerp. Moet niet bepaald worden, dat de burgerlijke geneeskundige en de officier van gezondheid, die bij deze keuring Gedeputeerde Staten bijstaan, anderen zullen zijn dan de deskundigen, die de eerste keuring hebben verrigt, wanneer deze althans is verrigt?

HOOFDSTUK XI.

Art. 120 der wet en art. 34 van het ontwerp. De leden, naar wier gevoelen bij de tegenwoordige herziening der militiewet eene poging moet worden gedaan om de ongrondwettige vermenging der miliciens met de manschappen der landmagt van art. 178 der Grondwet, te doen ophouden, herinnerden, dat het eerste lid van art. 120, bij het aannemen van dat gevoelen, anders moet luiden. Daarbij kon geen sprake zijn van inlijving der voor de militie afgeleverde manschappen „bij de korpsen van het leger;” maar moest bepaald worden, dat de afgeleverde manschappen, met de vrijwilligers voor de militie tot korpsen zouden worden zamengevoegd.

Algemeen kwam men daarin overeen, dat de bepalingen omtrent de begunstigde jongelieden, die voor eigen rekening in hunne kleeding en uitrusting voorzien, aanvulling en uitwerking behoeven. De bedoeling is volgens de Memorie van Toelichting, uit deze jongelieden een militie-kader te vormen en voor hen zelven de gelegenheid te openen, om tot militie-officier op te klimmen; maar de wet zwijgt daarvan ten eenen male. Geheel het plan der Regering laat zich niet beoordeelen, zoolang men het niet behoorlijk geformuleerd voor zich heeft. Het is noodig te bepalen, in welke verhouding het getal der onderofficieren en officieren van het militie-kader tot het vaste kader zullen staan; in hoeverre en wanneer zij daartoe kunnen overgaan; welke regelen omtrent diensttijd, bevordering, bezoldiging en pensioen van het militie-kader zullen gelden. Zoo rees ook de vraag, tot welken rang de militie-officier zou kunnen opklimmen. Eenige leden meenden, dat men toch zeker niet verder dan den kapiteinsrang kon gaan. Zij gingen tevens uit van de onderstelling, dat bij het geven van verlof aan ligtingen der militie ook de militie-officieren in dat verlof zouden deelen en zoo lang dat duurde geen traktement zouden genieten; maar is die onderstelling juist? En treedt men, waar het deze en dergelijke onderwerpen geldt, niet op het gebied der wetten van 1851 omtrent de bevordering, het ontslag en het op pensioen stellen van officieren bij de landmagt, die zonder dat daarbij aan militie-officieren gedacht werd, zijn vastgesteld?

Kwam het plan der Regering tot uitvoering, dan zouden voortaan drieërlei kategoriën van officieren bij ons leger bestaan, namelijk: die op de Militaire Akademie zijn opgeleid, die bij de korpsen zijn gevormd en de nieuw op te treden militie-officieren. Zou de vrees niet gewettigd zijn, dat zoo doende de meerderheid onzer officieren met der tijd in wetenschappelijk gehalte te wenschen zal overlaten? Bij de laatste behandeling der begrooting van Oorlog werd reeds, geheel afgescheiden van het tegenwoordig plan, eene bedenking in dien geest geopperd. In elk geval zal de betrekking tusschen de drie kategoriën voor officieren behooren te worden geregeld.

Art. 35 van het ontwerp. Verscheidene leden wenschten de bepaling omtrent de begunstiging van jongelieden, wier dienst bij de militie aangenamer wordt gemaakt, zoodanig te hebben gewijzigd, dat niet enkel het voorzien voor eigen rekening in kleeding en uitrusting, en dus het bezit van geld daarop aanspraak gaf, maar ook verkregen kennis, bij een af te leggen examen gebleken, in aanmerking kwam. Zoodoende zou ook het stuitende van het privilegie worden weggenomen.

De vraag werd gedaan, of de buiten de kazernen levende miliciens, na afloop der dienst, buiten alle surveillance of opzicht of leefregel zouden zijn; zoodat zij bijv. zonder verlof den nacht zouden kunnen uitblijven. De wet zwijgt geheel over de wijze van behandeling dezer jongelieden. Alleen de Memorie van Toelichting gewaagt van hunne praktische vorming en opleiding in het militaire vak, en voegt er bij, dat hun zoo veel mogelijk tijd zal worden gelaten om zich aan hunne studiën of beroepsbezigheden te wijden. Is die bloote vermelding voldoende? Mag eene zaak van dat belang aan de inzigten van opvolgende Ministers worden overgelaten? De *Einjährigen* hebben, men herhaalt het, in Pruisen nog andere faciliteiten tot voortzetting hunner studiën, dan waarop hier wordt geeld.

Art. 36 van het ontwerp. Wat is de bedoeling der wijziging in het eerste lid van het artikel, volgens welke de miliciens tot eerste oefening niet „gedurende het geheele eerste jaar van hun diensttijd”, maar „twaalf maanden” in dienst worden gehouden? Heeft men daarbij enkel meer nabij de woorden van art. 183 der Grondwet willen blijven? Of is het voornemen om die twaalf maanden over verschillende tijdperken te verdeelen, zoodat bijv. de pas ingelijfde milicien in October of November huiswaarts zal worden gezonden, om tegen April of Mei van het volgende jaar weder voor zes maanden onder de wapenen te komen, en dus een tweeden zomer in dienst te blijven? Dit laatste zouden vele leden, met het oog op het ongerief voor den milicien om ten tweeden male te moeten dienen als de meeste veld- en andere arbeid te verrigten is, zeer afkeuren.

Ofschoon men het denkbeeld toejuicht, om den diensttijd te verminderen voor hen, die goed geoefend en onderwezen zijn, liet de bepaling van het 2de lid in duidelijkheid te wenschen over. Welke „eischen van bekwaamheid” zullen worden gesteld? Zal het op de exercitie-reglementen aankomen, of vaardigheid in de behandeling van het geweer en het schieten beslissend zijn? De Memorie van Toelichting noemt het een en het ander; maar de wet zwijgt. Zou het voorts niet beter zijn, dat die eischen van bekwaamheid bij en voor het huiswaarts keeren beslisten, dan dat men ze bij het indiensttreden vergt? En waarom de diensttijd in algemeenen zin op de helft verminderd? In die vermindering tot zes maanden dienst lag iets willekeurigs. De zaak scheen naar de omstandigheden of liever naar de mate van oefening van den milicien te moeten worden geregeld; zoodat zelfs een kortere diensttijd dan van zes maanden aan te nemen ware.

Al verder is het niet duidelijk, welke de werking van het 2de lid van het artikel ten opzichte der geprivilegieerde miliciens zal zijn. Volgens de Memorie van Toelichting schijnt het de bedoeling, dat de Koning de bevoegdheid hebbe, de miliciens van dezelfde ligting verschillend te behandelen, zoodat een deel na 8 maanden, een deel na 12 maanden en weder een ander deel na 14 maanden met verlof wordt gezonden. Nu zullen echter de jongelieden, die men tot militie-ondersofficieren wil opleiden, 12 maanden onder de wapenen worden gehouden en dus meer bezwaard worden dan andere miliciens. Is dat billijk? In de tweede plaats zullen ongetwijfeld vele van die begunstigde miliciens bij het indiensttreden het examen afleggen, waarop in het 2de lid

wordt gedoeld. Zij zullen daardoor aanspraak verwerven om slechts zes maanden te dienen. Zal men hen desniettemin twaalf maanden in dienst houden, ook dan wanneer zij tegen de bestemming tot onderofficier opzien? De miliciens kan toch niet gedwongen worden om een graad aan te nemen. Loopen eindelijk de militie-onderofficiëren niet gevaar, bij de jaarlijkse oefeningen telkens te worden opgeroepen, ook als de liding, waartoe zij behooren, te huis blijft?

Art. 37 van het ontwerp. Verscheidene leden wilden, in verband met hetgeen reeds over dat onderwerp in de algemeene beschouwingen is gezegd, hier uitdrukkelijk bepaald hebben, dat het zevende gedeelte der militie ook wordt zamengesteld uit de manschappen, die niet voldoende kunnen lezen en schrijven. Daarin en in de bepaling, dat degenen, die zich door oefening het meest onderscheiden, vroeger huiswaarts worden gezonden, zou een prikkel zijn voor ijver en goed gedrag. Men herinnerde daarbij aan het examen, waarvan bij het vorig artikel gesproken werd. Intusschen zou het onbillijk zijn, de miliciens die niet lezen en schrijven kunnen, op den achtergrond te plaatsen, als dit niet gepaard ging met eene afdoende verbetering van de scholen der korpsen. De toestand en inrigting van de meeste dier scholen werd onvoldoende genoemd. Daarin moest afdoende verbetering worden gebracht. In elke kazerne behoorde men een behoorlijk ingerigt schoollokaal te vinden, dat, goed verwarmd en verlicht, buiten de schooluren, ook tot vereenigings- of recreatiezaal zou kunnen dienen, waaraan thans veelal groote behoefte bestaat. Er waren leden, die zoo veel aan dit punt hechtten, dat zij, ofschoon erkennende, dat het vraagstuk omtrent de verbetering der korpscholen meer bij eene begroting van Oorlog dan bij eene wet op de nationale militie te huis behoort, eene stellige bepaling daaromtrent in deze wet wilden hebben opgenomen.

Art. 127 der wet. Op bekende gronden en onder beroep op het voorbeeld van Pruisen, werd in twee der afdelingen het wegvallen der onthefling van de dienst voor de geestelijken en bedienaren van de godsdienst voorgestaan.

Art. 38 bis van het ontwerp. Bij het redigeren van dit artikel heeft men uit het oog verloren, dat het niet op zich zelf staat, maar in het wets-ontwerp (gedrukte stukken n°. 2), moet worden ingelascht. De woorden: „der wet van 19 Augustus 1861 (Staatsblad n°. 72)” moeten dus uit den aanhef wegvallen.

Er wordt hier naar n°. 3 van art. 47 teruggewezen, eene verwijzing, die vervallen zou met het afschaffen van de vrijstelling der eenige zoons.

HOOFDSTUK XII.

Art. 150 der wet. Dit artikel schijnt wel te kunnen wegvallen. De openbare kennisgeving wordt dikwerf verzuimd, en is ook niet noodig, daar het gebruik medebrengt, dat men bij de loting, of wel bij de verschijning van den aangewezen loteling voor den militieraad, hem verklaren laat, of hij al dan niet bij de zeemilitie dienen wil. Bleef het artikel behouden, dan zou men zich daarbij op dit gebruik moeten beroepen.

Art. 41 van het ontwerp. Wat bij art. 36 van het ontwerp omtrent de verandering van „het eerste jaar” in „twaalf maanden” is gezegd, is hier mede van toepassing.

Art. 42 van het ontwerp. Hoogst ongaarne zouden verscheidene leden door aanneming van dit wetsartikel op nieuw sanctie geven aan de militaire strafwetboeken, welker grove gebreken algemeen zijn erkend. Men mogt dan ook deze gelegenheid niet laten voorbijgaan zonder op nieuw op eene algemeene herziening dier strafwetgeving aan te dringen. Er is iets stuitends in, dat men in vele andere Staten daarin geslaagd is, en dat hier de zaak steeds blijft hangen. Waarom, als de arbeid zoo zwaar is, beproeft men niet op nieuw eene partiele herziening? De daartoe vroeger aangewende poging kan eigenlijk niet als mislukt beschouwd worden.

Algemeen was men van oordeel, dat als de straf van handdagen tegen zeemiliciens niet meer te pas komt, zij ook tegen andere schepelingen niet meer moet worden toegepast en dus geheel behoort te worden afgeschaft.

HOOFDSTUK XIII.

Art. 161 der wet en art. 44 van het ontwerp. De hier voorkomende bepaling, volgens welke de loteling, die zich niet heeft laten inschrijven, of niet aan de oproeping heeft voldaan, „zoodra het wordt ontdekt” voor Gedeputeerde Staten wordt gebragt, laat zich naar de letter niet toepassen. Gedeputeerde Staten houden toch slechts op bepaalde dagen zitting. Feitelijk gelooft men niet, dat uit de bepaling ongelegenheden zijn ontstaan, maar het ware toch beter hier enkel van: *zoodra mogelijk* te spreken.

Art. 43 van het ontwerp. Men herinnerde hier wat bij art. 16 van het ontwerp is aangemerkt over de mogelijkheid, dat de inschrijving in eene andere gemeente dan waar zij had moeten geschieden, het gevolg is van mindere bekendheid met de wet en dus van onwillekeurig verzuim. Voor zoodanig geval vooral behoort de hier voorkomende strafbepaling te worden verzacht. Men deed echter opmerken, dat de wijziging, in vergelijking van hetgeen thans bestaat, reeds eene aanmerkelijke verzachting medebrengt.

Art. 46 van het ontwerp. De aanhef van dit artikel is niet goed geredigeerd. De woorden „ter opneming der wet van 22 April 1864 (Staatsblad n°. 22)” moeten wegvallen.

HOOFDSTUK XIV.

Art. 52 bis van het ontwerp. Ook in den aanhef van dit artikel komt de aanhaling der wet van 1861 niet te pas.

De vraag werd gedaan, of de medepligtige aan de vermindering insgelijks niet met straf moet worden bedreigd, dan wel of de Regering van meening is, dat die strafbaarheid, niettegenstaande het Code Pénal over het feit zwijgt, uit het gemeene regt volgt. Er heerschte over dit punt onder de leden verschil van gevoelen.

Art. 54 van het ontwerp. Algemeen werd de redactie van dit artikel vreemd genoemd. Er wordt daarbij van de onderstelling uitgegaan, dat een bewijsstuk of eene verklaring, ten gevolge van eene te kwader trouw afgelegde getuigenis afgegeven, toch met de waarheid niet strijdig kan zijn. Zoodanig stuk is naauwelijks denkbaar en kan in elk geval niemand schaden. Ware het niet voldoende de valsche verklaring of de valsche getuigenis op zich zelf strafbaar te verklaren, zonder van het bewijsstuk te gewagen, ten gevolge daarvan opgemaakt? Moeten ook de woorden: *behoudens zwaardere straffen in geval van vervalsching of valscheid*, hier niet bijgevoegd worden?

Art. 188 der wet. Is dit artikel niet ten gevolge der bepaling van art. 9 der wet van 22 April 1864 (Staatsblad n°. 29) vervallen, althans voor zoover de hier bedoelde veroordeeling plaats heeft door den gewonen regter in strafzaken?

OVERGANGSBEPALINGEN.

Art. 55 van het ontwerp. De steller der wet heeft zich ook hier niet goed reken-schap gegeven van den eigenlijken aard eener wijzigingswet als deze. Een wetsartikel wordt altijd door een nommer, niet door eene enkele letter onderscheiden. Men zou dus hier moeten lezen: art. 190 a, 190 b enz.

Ook de overgangsbepalingen zelve lieten in duidelijkheid te wenschen over. De Regering schijnt slechts tot zekere hoogte aan de nieuwe wetsbepalingen geen terugwerkende kracht te hebben willen verleenen. Men vroeg, in hoever op huisgezinnen met een oneven getal zonen het nieuwe beginsel omtrent de broederdienst zou worden toegepast. Was het nu bijv. uitgemaakt, dat als vóór de invoering van het gewijzigde art. 49 der wet, van drie broeders één persoonlijk gediend of een plaatsvervanger gesteld heeft, van de beide overigen nog één dienen moet? De opmerking werd echter gemaakt, dat als het tegenovergestelde beginsel aangenomen werd en de bestaande regelen van vrijstelling wegens broederdienst bleven gelden, het zeer langen tijd zou duren, eer de nieuwe regeling ten volle in werking kwam.

Art. a. „heeft doen volbrengen”. Moet de dienst van den plaatsvervanger bij het in werking treden der wet geheel zijn afgelopen? Zal dus de vrijstelling niet worden verleend, als de plaatsvervanger nog werkelijk dient? Men kan naauwelijks gelooven, dat die hardheid in de bedoeling ligt. In elk geval moet daaromtrent geen twijfel kunnen overblijven.

Art. c. Het schijnt wenschelijk eene meer algemeene bepaling op te nemen, krachtens welke de betrekking tusschen miliciens, plaatsvervangers en nommervwisselaars blijft geregeld door de vroegere op dat stuk bestaande bepalingen.

Art. f. Men acht het twijfelachtig, of dergelijke magtiging tot plaatsing van de geheele wet in het *Staatsblad*, die verandering van nommer der artikelen en zelfs eenige wijziging in den aanhef van sommige onderstelt, door den wetgever wel aan het uitvoerend gezag kan worden gegeven. Wellicht ware het, voor het beoogde doel, nog het beste in een eindartikel te bepalen, dat de wet van 1861, ten gevolge van de daarin gebragte wijzigingen, aldus zal luiden en dan geheel de wet af te drukken. Ook dan nog echter blijft het een bezwaar, dat dan aan de vernieuwde wet de dagteekening van 19 Augustus 1861 niet gegeven kan worden. Maar dit bezwaar bestaat in niet mindere mate bij het volgen van het plan der Regering.

Moeten eindelijk niet de wetten van 1 Mei 1863 (*Staatsblad* n°. 44) en van 22 April 1864 (*Staatsblad* n°. 22), die thans in het korps der wet zijn opgenomen (de laatste met eenige wijziging) uitdrukkelijk worden afgeschaft?

Ten slotte meent de Commissie van Rapporteurs te moeten herinneren, dat het onderzoek van dit wets-ontwerp in de afdeelingen heeft plaats gehad vóór de invoering van het nieuwe Reglement van Orde der Kamer, en dat daarom ook het tegenwoordig Voorloopig Verslag krachtens het vorig Reglement is opgemaakt.

Aldus vastgesteld den 27sten Mei 1872.

BEGRAM.

TAK.

DE ROO VAN ALDERWERELT.

VAN DELDEN.

LENTING.

NOTA LITT. A.

Het wetsontwerp tot wijziging van de wetten van 19 Augustus 1861 en 22 April 1864, betrekkelijk de nationale militia, bevat verschillende, meer of minder belangrijke wijzigingen, die voor het meerendeel als verbeteringen zijn te beschouwen.

Maar met eene dier wijzigingen, de voorgestelde verhooging van de jaarlijksche ligting der militia, kan de ondergeteekende zich voor 's hands niet vereenigen. Naar zijn oordeel toch ontbreekt aan het verlangde cijfer van 13,000 man elke redelijke grondslag.

De tegenwoordige sterkte der militia, zooals die in 1861 werd vastgesteld, zou, meent de Regering, ook nu nog voldoende zijn; maar op die sterkte wordt, in vijf jaren tijds, eenige duizend man verloren en de verlangde vermeerdering van het jaarlijksch contingent met 2000 man moet tot dekking van dat verlies strekken.

Blijkens de bij de behandeling der militiewet gewisselde stukken en de toen gevoerde discussiën, is echter in 1861, zooals trouwens van zelf spreekt, op het gewone verloop aan manschappen gerekend. Met het oog daarop is de sterkte toen op 55,000 man bepaald. Hoe kan die reden dan thans tot verdediging der voorgedragen verhooging gelden?

Behoeft het voorts nog betoog, dat berekeningen omtrent het getal benooidige troepen, in 1861 gemaakt, hoegenaamd geen waarde hebben voor het tegenwoordige? De omstandigheden zijn geheel veranderd. Men heeft aan de eene zijde met een geheel ander verdedigingstelsel te doen. Daarentegen hebben de sedert 1861 gevoerde oorlogen bij de mogendheden van welke eene bedreiging onzer onafhankelijkheid is te vreezen, eene krachtsontwikkeling doen zien, waaraan, voor tien jaren, niet gedacht werd. Op de schutterijen, welke bij de vroegere opgaven zulk eene ruime plaats innamen, kan, ten gevolge van den korten tijd tot voorbereiding, niet meer in die mate als vroeger gerekend worden. Eindelijk is het getal zoogenaamde „soldaten der staande armée” sedert 1861 aanmerkelijk verminderd.

Geheel nieuwe berekeningen, waarbij op deze en andere omstandigheden is te letten, zijn derhalve noodig. Om daarbij op rationele wijze te werk te gaan, dient, in de eerste plaats, in verband met de vestingwet, de reeds zoo veel besproken *wet op de legerorganisatie* ter hand te worden genomen. De gronden voor die meening zijn door den ondergeteekende reeds ontwikkeld in de nota, welke hij de eer had bij het Voorloopig Verslag betreffende het ontwerp-vestingwet van den generaal VAN MULKEN in te dienen. Hij zeide toen:

„De Regering verklaart in § 4 van de Memorie van Toelichting, dat de tegenwoordige legersterkte voldoende is voor de toepassing van het stelsel van verdediging in die Memorie ontwikkeld. De ondergeteekende zou niet gaarne, ten aanzien van welk stelsel ook, eene zoo bepaalde verklaring afleggen, zoo lang die niet gebaseerd konde zijn op eene geheel uitgewerkte *wet op de legerorganisatie*. Want evenmin als iemand zich, zoolang de *vestingwet* niet bestond, eene geheel volledige voorstelling kon maken van al hetgeen tot voltooiing van het vestingstelsel werd vereischt, evenmin is het mogelijk met juistheid te weten, of onze levende strijdkrachten voldoende zijn voor het aangenomen stelsel, zoolang men zich niet bij het zamenstellen eener wet, betreffende de levende strijdkrachten, rekenschap heeft moeten geven van de troepen, die, in verschillende veronderstellingen, noodig zijn te achten.” (Zie nota lit. B, bladz. 22.)

De *wet op de legerorganisatie* moet aanduiden het cijfer der benooidige troepen.

Die troepen moeten hoofdzakelijk worden geleverd door de militie. De sterkte der militie is echter voor een deel afhankelijk van de rol, welke men aan de schutterijen wil toekennen. In 1861 rekende men op de optreding van een belangrijk deel der schutterijen bij het *leger te veld*. Thans is het de vraag of de schutterijen wel zoodanig zijn in te rigten, dat zij, reeds bij den aanvang van den oorlog, als *bezettingstroepen* kunnen dienen. Wordt deze laatste vraag in ontkennenden zin beantwoord, de militie zal zoo sterk moeten zijn, dat zij, aanvankelijk, de geheele taak der verdediging op zich kunne nemen.

De wetten op de militie en de schutterijen zijn derhalve niet te scheiden. Zij moeten gelijktijdig, volgens eene zelfde gedachte, ontworpen en in onderling verband beoordeeld worden. Daarom verdient het overweging die beide wetten in *éene* wet zamen te vatten, hetgeen mogelijk en met de Grondwet niet in strijd schijnt. Die wet moet voorts nog tot bereiking van twee andere doeleinden strekken. Zij moet dienen:

1°. tot invoering van den algemeenen *oefenplicht* (wel te onderscheiden van algemeenen *dienstplicht*), met het doel om het begrip van weerbaarheid bij het gansche volk te ontwikkelen; en

2°. tot vorming van eene reserve van *geoefende* manschappen; meer of minder geoefend, naarmate zij hunne eerste oefening bij de militie of bij de schutterij verkregen hebben.

Ziedaar, altijd naar de subjectieve meening van den ondergeteekende, de weg, die gevolgd moet worden wanneer men werkelijk wil wat, luidens § 2 van de Memorie van Antwoord, behoorende bij het Iste hoofdstuk der Staatsbegrooting voor 1872, „de gedachte van het Kabinet was en is”, te weten: *geen halve, sukkelige maatregelen meer; één geheel; één algemeen plan van organisatie onzer defensie, aan de Staten-Generaal te onderwerpen in de orde, welke reeds in de zittingen der Tweede Kamer van 1868—69, volgens het oordeel der Regering te regt „rationeel” genoemd werd*’.

De rationele volgorde schijnt te zijn:

1°. de vestingwet en, in verband daarmede,

2°. de wet op de legerorganisatie;

3°. de wet tot regeling van de militie en de schutterijen.

Deze laatste wet kan echter voorafgaan, wanneer men slechts het cijfer van de militie daarin niet noemt, welk cijfer dan later in de wet opgenomen of bij eene jaarlijksche wet vastgesteld kan worden. In den tegenwoordigen stand der zaak, nu er reeds zooveel tijd — niet door de schuld der Vertegenwoordiging — verloren is gegaan, schijnt het denkbeeld om de wet of de wetten op de militie en de schutterijen vooraf te laten gaan, aanbeveling te verdienen. Het komt toch bij eene verdediging in de eerste plaats op de *levende strijdkrachten* aan, en deze verkeerden ten onzent in nog meer onvoldoenden toestand dan de materiele verdedigingsmiddelen. Daarenboven is ook tot werkdadige handhaving onzer neutraliteit — een geval dat zich denkelijk eerder zal voordoen dan het geval van verdediging tegen regtstreekschen aanval — een goed leger van meer belang dan een goed vestingstelsel. Is het dan goed gezien, de noodzakelijke verbetering dier levende strijdkrachten uit te stellen tot het misschien nog ver verwijderde tijdstip, dat de vestingwet en de wet op de legerorganisatie zullen aangenomen zijn?

Het voorgestelde wets-ontwerp, waarbij slechts, op zeer onvolledige wijze, een deel geregeld wordt van hetgeen regeling behoeft, schijnt echter, om aangenomen te kunnen worden, nog kleiner proportiën te moeten verkrijgen. De voorgestelde verhooging van de jaarlijksche ligting zal moeten wegvallen. Daardoor wordt het wets-ontwerp teruggebracht tot een voorstel om de plaatsvervangings af te schaffen en om het stelsel van militie-officieren in te voeren. Blijft op die wijze de groote kwestie der hervorming van onze krijgsminstellingen onopgelost, er zullen toch, wordt het wets-ontwerp aangenomen, partiele verbeteringen tot stand zijn gekomen, welke hare waarde hebben.

21 Maart 1872.

J. K. H. DE ROO VAN ALDERWERELT.

NOTA LITT. B.

Gebruik makende van art. 25 van het Reglement van Orde, neemt de ondergeteekende de vrijheid de volgende Nota over de wet tot wijziging der wetten van 1861 en 1864, betrekkelijk de nationale milite, over te leggen.

Ofschoon de ondergeteekende liever gezien had dat, reeds voor jaren en ook thans nog, de Regering eene wet op militie en schutterijen had ingediend, waarbij die twee legermagten meer met elkander in verband werden gebragt en de militie in de wet zelve gelocaliseerd, zal hij zich thans vergenoegen met wat is aangeboden, en slechts eenige detailverbeteringen trachten aan te geven.

1. *Sterkte der landmilitie.* De vroegere nu te wijzigen wet bevatte in artt. 1 en 2 tegenstrijdige bepalingen, namelijk het noemen van een totaal cijfer van 55,000 man, bij ligtingen van slechts 11,000 man. Hierbij kon, buiten het verloop, de militie nooit sterker worden dan

$$10,400 \times 5 = 52,000 \text{ landmilitie,}$$

$$600 \times 4 = 2,400 \text{ zeemilitie,}$$

te zamen 54,400.

Men heeft in 1861, even als nu nog in de Memorie van Toelichting, niet gelet op de vierjarige dienst der zeemilitie. Maar door verschillende verliezen daalt dat cijfer feitelijk met kleine 15 pCt. en komt op 47,000 neder, waarvan omstreeks 45,000 voor de militie te lande.

Het beste middel om de gewilde sterkte te behouden zou zijn elke ligting steeds bij geleden verlies door latere inlijving van manschappen uit die ligting zelve op de verlangde sterkte aan te vullen. Men krijgt dus manschappen van alle vijf ligtingen in gelijk getal. Bij het door de Regering vroeger en ook nu weer gevolgde stelsel, wordt het getal jonge manschappen betrekkelijk te groot.

Maar ook dat stelsel voor het oogenblik aannemende, doet zich de vraag voor: waarop berust dat cijfer van 55,000 man? Toen het in 1861 genoemd werd, was de toestand van Nederland, ja van geheel Europa, geheel anders dan nu. Het mist dus thans elken rationelen grondslag. Bovendien moet dat militiecijfer in elk geval beschouwd worden in verband met de sterkte van het aangeworven leger. Telt dit 15,000 hoofden, dan wordt bij de conceptwet de sterkte van militie en staand leger te zamen 70,000 man, daalt het aangeworven of staand leger tot 10,000 man, dan heeft men slechts 65,000. De behoeften der verdediging vorderen echter eene *vaste sterkte*, en dan nog wel als *minimum*. Men diende dus de sterkte der militie in het aangenomen stelsel zóó te bepalen, dat zij met het staand leger het cijfer van 70,000 man bereikt, als minimum.

In verband met meerdere of mindere vrijwillige werving, grootere of kleinere verliezen der militie enz., diende dan jaarlijks het contingent bij de wet te worden vastgesteld. Met het oog op mogelijken teruggang der werving zou dienen bepaald te worden dat het de 14,000 niet te boven ging voor de landmilitie.

2. *Sterkte der zeemilitie.* In 1861 heeft men waarschijnlijk gevreesd de bepaalde 600 man 's jaars voor de zeemilitie niet te zullen vinden. Aanvankelijk hebben er zich ook minder aangeboden, thans bieden er zich tot 1000 's jaars aan. Met het oog op de behoefte van de binnenvloot op Zuiderzee, Zeeuwsche stroomen, meeren, grootere rivieren, kanalen, op inundatiën, zou het den ondergeteekende wenschelijk voorkomen het cijfer der jaarlijksche ligting tot 1000 man uit te breiden. De totale sterkte eener jaarlijksche ligting zou dan tot 15,000 kunnen, niet *behooven* te gaan.

3. *Diensttijd.* Ofschoon het denkbeeld toejuichende om officieren en onderofficieren uit de militie te trekken, acht de ondergeteekende het niet wenschelijk die voordeelen aan het bezit van *geld* toe te kennen; zij moeten toegekend worden aan het bezit van *kennis*. Niet het kleeden op eigen kosten, maar een afgelegd examen moet den doorslag geven. Ook bij het langer onder de wapenen blijven zou hetzelfde denkbeeld ten grondslag moeten liggen. Allereerst komen daartoe in aanmerking zij die noch lezen noch schrijven kunnen, dan zij die slechts een van beide weten, het laatst van allen de meer ontwikkelden. Geen milicieu moet verder ontslagen worden, voor dat hij lezen, schrijven en rekenen geleerd heeft. De scholen bij het leger moeten daartoe uitgebreid en verbeterd worden. Bovendien zal deze maatregel ter bestrijding van het gewone schoolverzuim medewerken.

Bij een contingent, dat tot 14,000 man kan gaan, zou het overweging verdienen eene bepaling in te lasschen, die het aantal dergenen die méér dan 6 maanden dienst in het eerste jaar hebben te verrigten, tot 10,000 man beperkt. De overige 4000 zouden dan, met wat minder oefening, als eene soort van aanvulling (aanvankelijk tot bezetting van vestingen) gebruikt worden.

4. *Vrijstellingen.* Met het oog op eene meer talrijke jaarlijksche ligting is het, om den druk der militie te verligten, gewenscht, het getal vrijstellingen te verminderen. In de eerste plaats valt hier de aandacht op de eenige zoons, mits geene kostwinners voor hunne familie zijnde, wat slechts bij eene kleine minderheid het geval is. Er bestaat geen redelijke grond om de talrijke eenige zoons van gegoede families vrij van de militiedienst te stellen.

5. *Vrijwilligers.* Er heerscht nog steeds verwarring omtrent het begrip van vrijwilliger bij de militie en die bij het staande leger. Men mist nu bij het leger de categorie menschen die hunne 6 of 8 of 12 maanden militiedienst in het eerste jaar en hunne maandoefening in de volgende jaren, vrijwillig vervullen. Men noemt nu vrijwilligers zij die voor jaren dienst teekenen. Er is geen twijfel aan of men zal ook die andere klasse bekomen kunnen, van het oogenblik dat men het ernstig wensch.

Die vrijwilligers moeten dan, mits voldoende lichamelijk ontwikkeld, op hun 18de jaar in dienst kunnen treden, zoodat hun militiedienst op 23-jarigen leeftijd reeds was afgehoopen.

6. *Het buitengevecon langer dan 5 jaren onder de wapenen houden der militie* is thans eene doode letter, anders zouden de Ministers van Oorlog dat artikel hebben toegepast na de invoering der wet van 1861, toen, tot groot nadeel der verdediging, slechts vier ligtingen beschikbaar waren van 1862 tot 1866; en na 1870, toen de sterkte van het leger gebleken was onvoldoende te zijn. Het komt den ondergeteekende volkomen onbegrijpelijk voor, dat deze Minister niet reeds een wets-ontwerp op het niet-ontslaan der ligting van 1867 heeft ingediend. Zonder één gulden uitgave voor het Rijk, zonder één uur feitelijke dienst, wanneer geen oorlog uitbreekt, ware daardoor het leger met ruim 8000 der sterkste en best geoefende manschappen der militie vermeerderd geworden.

De ondergeteekende hoopt nog steeds dat de Minister alsnog dezen maatregel zal voordragen, de eenige die dadelijke hulp kan geven, geene nieuwe lasten oplegt en niets kost.

Delft, 20 Maart 1872

T. J. STEELTJES.

STAATSBEGROOTING VOOR HET DIENSTJAAR 1873.

VIIIste HOOFDSTUK.

ONTWERP VAN WET

Wij WILLEM III, enz., enz.

Allen, die deze zullen zien of hooren, salut! doen te weten:

Alzoo wij in overweging genomen hebben, dat, volgens de artt. 119 en 120 der Grondwet, de algemeene begrooting jaarlijks moet worden vastgesteld;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord en met gemeen overleg der Staten Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk wij goedvinden en verstaan bij deze:

ART. 1. Het VIIIste hoofdstuk der begrooting van Staatsuitgaven voor het dienstjaar 1873, betreffende het *Departement van Oorlog*, wordt vastgesteld als volgt:

Iste AFDEELING.

Kosten van het Departement.

Art. 1. Traktement van den Minister *f* 12,000.—

Art. 2. Traktementen van de ambtenaren, onderofficieren en bedienden, toelagen aan officieren en mindere militairen, benevens fouragegelden van den Minister *f* 66,270.—

Art. 3. Bureau- en lokaalbehoefden, benevens drukwerk *f* 10,830.—

Totaal *f* 89,100.—

IIde AFDEELING.

Traktementen, bureankosten, toelagen en fouragegelden voor paarden van den grooten staf, den generalen staf (de kosten voor het bij dien staf te geven militaire onderwijs daaronder begrepen), de administratie der armée en de provinciale en plaatselijke staven.

Art. 4. Grootte staf *f* 80,820.—

Art. 5. Generale staf *f* 73,831.—

Art. 6. Administratie der armée *f* 37,700.

Art. 7. Provinciale en plaatselijke staven *f* 86,041.—

Totaal *f* 278,392.—

IIIde AFDEELING.

Traktementen, soldijen, faurragegelden en verdere kosten van de verschillende wapen-korpsen, daaronder begrepen die van de officieren van gezondheid en der paarden-artsen, en der instructeurs bij de schutterijen en vereenigingen tot vrijwillige oefening in den wapenhandel, alsmede gratificatiën en kosten van het ver-voer naar Nederlandsch Indië van officieren bij het leger aldaar te detacheren, gratificatiën te verleen en aan de met lichaamsgebreken ontslagen wordende onderofficieren en manschappen, en begrafeniskosten van onvermogene militairen beneden den rang van officier, voorts schadeloosstelling voor schutterlijke diensten bij gemis van garnizoen.

Art. 8. Wapen der infanterie, staf en korpsen, hieronder begrepen de onderofficieren en soldaten van de andere wapens, daarbij tijdelijk in betaling gevoerd wordende *f* 4,991,851.—

Art. 9. Wapen der kavallerie, staf en korpsen, daaronder begrepen de onderofficieren en soldaten van de andere wapens, daarbij tijdelijk in betaling gevoerd wordende *f* 1,783,289.—

Art. 10. Wapen der artillerie, staf en korpsen, mitsgaders de onderofficieren en soldaten van de andere wapens, daarbij tijdelijk in betaling gevoerd wordende *f* 2,332,335.—

Art. 11. Wapen der genie, staf van het wapen en bataillon mineurs en sappeurs, mitsgaders bureaunkosten en andere uitgaven voor de ingenieurs in de vestingen *f* 340,036.—

Totaal *f* 9,447,511.—

Vide AFDEELING

Art. 12. Remonte *f* 218,080.—

Vde AFDEELING.

Koninklijke Militaire Akademie.

Art. 13. Traktementen, soldijen en verdere kosten, na aftrek van de bijdragen, door het Departement van Koloniën te verstrekken, en van die, welke voor de opleiding der kadets en surnumeraire élèves (vreemdelingen) betaald worden *f* 70,800.—

Vide AFDEELING.

Art. 14. Reiskosten en vacatiën, met begrip der restitutiën van ten dienste van het Rijk gedane uitschotten *f* 28,000.—

VII AFDEELING.

Geneeskundige dienst.

Art. 15.

a. Traktementen, toelagen en daggelden van de officieren van gezondheid, niet bij de korpsen ingedeeld, als ook van de ambtenaren en verdere geëmployeerden, zoo op het bureau van den inspecteur van de geneeskundige dienst, als bij het magazijn van geneesmiddelen, gelijk mede van de administrateurs en geëmployeerden bij de hospitalen, mitsgaders bijdragen aan de veeartsenijschool tot opleiding van kweekelingen voor de veterinaire dienst *f* 180,000.—

b. Traktementen, toelagen en daggelden van het personeel (militair en burgerlijk) belast met en geëmploijeerd bij het onderwijs der studenten voor de militaire geneeskundige en pharmaceutische dienst, en andere uitgaven voor dat onderwijs, na aftrek van de bijdragen door de Departementen van Marine en Koloniën te verstrekken, toelagen voor de vermelde studenten, welke bestemd zijn voor de militaire geneeskundige dienst hier te lande *f* 17,284.—

Art. 16. Materiëel van de geneeskundige dienst; kosten vallende op het verplegen van zieken, aankoop van medicijnen, meubelen in de zieken-inrigtingen, enz. *f* 239,600.—
Totaal *f* 436,884.—

VIIIste AFDEELING.

Art. 17. Vuur en licht in de wachten *f* 20,000.—

IXde AFDEELING.

Art. 18. Scheeps- en wagenvrachten en overvaartgelden, vergoeding voor geleden schade, uit het kontrakt wegens de transporten te water voorkomende *f* 50,000.—

Xde AFDEELING.

Materiëel der artillerie en draagbare wapenen, met den aankleve van dien, onder beheer der artillerie staande.

Art. 19. Jaarwedden van beambten, daggelden, soldijen, enz., voor werklieden (burgerlijke en militaire), verdiend loon voor werk op stuk, toelagen voor officieren en conducteurs, mitsgaders tegemoetkomingen, zoo bij de artillerie, stapel- en constructie-magazijnen, bij de inspectie der draagbare wapenen te *Delft*, *Maastricht*, *Gorinchem*, *Dordrecht*, *Luik*, bij de geschutgieterij en pyrotechnische werkplaatsen, als bij andere etablissementen tot het materiëel der artillerie behoorende *f* 281,700.—

Art. 20. Aanschaffing, herstelling, onderhoud en verwerken van het materiëel der artillerie, der draagbare wapenen, der torpedo's of watermijnen, en der pyrotechnische voorwerpen, met alles wat daarop, alsmede op het beheer van een en ander, betrekking heeft, benevens het verstrekken van patronen aan vereenigingen tot vrijwillige oefeningen in den wapenhandel *f* 400,150.—

Art. 21. Aanschaffing of aanmaak van patroonhulzen voor geweren groot kaliber met inbegrip van de daartoe benoodigde werktuigen als anderzins *f* 120,000.—

Art. 22. Practische artillerie-oefeningen, alsmede het nemen van proeven met torpedo's of watermijnen, met alles wat tot een en ander behoort *f* 15,000.—

Totaal *f* 816,850.—

XIde AFDEELING.

Materiëel der genie met den aankleve van dien.

Art. 23. a. Onderhouden, herstellen, veranderen en verbeteren van vestingwerken, oefenings-terreinen, militaire gebouwen (die in de XIIde afdeeling daaronder niet begrepen), dijken, kaden, wegen, grachten, bruggen en al hetgeen kan geacht worden daartoe te behooren; werkgelden voor militairen, gebezigd wordende tot de uitvoering van werken onder het beheer der genie; werkzaamheden betreffende het bouwen en planten in de nabijheid van vestingwerken; het koopen en huren van perceelen; kosten en ongelden bij het sluiten van aankopen en overeenkomsten; afkoop van regten; verleen van subsidiën voor de uitvoering van werken; het doen van waterpassingen, metingen en peilingen; opzigtkosten, het schoonhouden van geniegoederen, enz. *f* 144,300.—

b. Belangrijke herstellingen en vernieuwingen aan vestingwerken, militaire gebouwen, als anderzins aangeduid in het eerste lid van dit artikel *f* 123,300.—

Art. 24. Aankoop, herstellen of verbeteren (op rekening of in daggeld) van kaarten, plans, memoriën, reglementen, werktuigen, meet- en waterpas-instrumenten, gereedschappen tot meten en teekenen, enz. *f* 2,000.—

Art. 25. Praktische oefeningen van de genietroepen, (mineurs en sappeurs) met het materieel en de materialen daarvoor noodig *f* 5,000.—

Totaal *f* 274,600.—

XIIde AFDEELING.

Kazernering en al hetgeen gerekend wordt daartoe te behooren.

Art. 26.

a. Het onderhouden, herstellen, veranderen en verbeteren van 's Rijks gebouwen (ook van die, door de gemeenten tot militair gebruik afgestaan), bestemd tot de huisvesting, oefening, verpleging van troepen en paarden, als: kazernen, stallen, rijloodsen, magazijnen, bakkerijen, hospitalen, infirmerien, zweminrichtingen als anderzins; aankoop van perceelen tot verbetering en uitbreiding dier gebouwen; kosten en ongelden bij het sluiten van aankopen en overeenkomsten; afkoop van regten; herstellingen en vernieuwingen van meubelen en andere benodigdheden in de gebouwen tot huisvesting van troepen bestemd *f* 239,400.—

b. Belangrijke herstellingen en vernieuwingen aan de gebouwen, als anderzins, in het eerste lid van dit artikel omschreven *f* 58,100.—

c. Huur van gebouwen of gedeelten daarvan tot huisvesting van militairen en hunne huisgezinnen (het wapen der maréchaussée daaronder niet begrepen) *f* 9,000.—

Totaal *f* 306,500.—

XIIIde AFDEELING.

Verskillende uitgaven.

Art. 27. Defroijement van den amannensis bij de directie der weduwen- en wezenkas voor de officieren van de landmagt *f* 1,200.—

Art. 28. Kosten tot verzekering en uitoefening der eeredienst bij de militairen, daaronder begrepen tegemoetkoming aan predikanten en onderwijzers *f* 8,400.—

Art. 29. Huur van gebouwen, exercitievelden en loodsen *f* 8,500.—

Art. 30. Kleine tegemoetkomingen, reisgelden, enz., aan gewezen militairen en weduwen en kinderen van militairen *f* 900.—

Art. 31. Drukwerk van onderscheiden aard ten dienste van het leger, mitsgaders het drukken, aanschaffen en inbinden van militaire reglementen en boekwerken *f* 5,000.—

Art. 32. Huisvesting en voeding van lotelingen der nationale militia, reisgelden van opgeroepen wordende en vertrekkende verlofgangers *f* 8,000.—

Art. 33. Kosten van de magazijnen van kleeding, uitrusting, hospitaal-goederen, kampements-effecten, enz.:

a. tractementen, toelagen, bureaukosten, daggelden aan mindere bedienden en arbeidsloozen *f* 35,000.—

b. vernieuwing en onderhoud van kampements-effecten, voorwerpen van velduitrusting, enz. *f* 48,000.—

c. aanschaffing van ledergoed, enz., voor de schutterijen. *Memorie.*

Totaal *f* 83,000.—

Art. 34.

a. Kosten van verkenningen, het maken van plans, met de kosten uit een en ander voortvloeiende, ten behoeve van de kaarten op het topographisch bureau te vervaardigen *f* 3,200.—

- b. Kosten van de topographische inrigting, aan: traktementen der ambtenaren, toelagen der officieren, daggelden, renumeratiën, enz., der geëmplojeerden en andere kosten dezer inrigting, na aftrek van hetgeen uit het Iste hoofdstuk der begrooting van *Nederlandsch Indië* wordt gekweten voor het vervaardigen in kleurendruk van de door de topographische opname van *Java* verkregen overzichtskaarten der verschillende residentien *f* 18,200.—
- c. Kosten vallende op het exposeren enz. op de tentoonstelling te *Weenen* in 1873 te houden *f* 200.—

Totaal *f* 21,600.—

Art. 35. Kosten wegens het onderhouden van militaire huisgezinnen in de aan het Rijk toebehoorende gestichten te *Ommerschans* en te *Veehuizen* *f* 17,800.—

Art. 36. Gratificatiën *f* 12,000.—

Art. 37. Proceskosten van verschillenden aard. *Memorie.*

Art. 38. Subsidie aan het Invalidenhuis te *Leiden* *f* 5,000.—

Art. 39. Het aanschaffen van onderscheidingsteekenen voor officiersdienst, van medailles voor dieusten van onderscheiden aard en van ereteekenen, ingesteld bij Koninklijk besluit van den 10den Mei 1865 (*Staatsblad* n°. 32) *f* 1,000.—

Art. 40. Kosten, vallende op het kamperen van troepen *f* 104,000.—

Art. 41. Kosten, vallende op telegraphische correspondentie *f* 100.—

Art. 42. Lokaal- en schrijfbehoeften, vuur, licht, enz., voor te houden examina voor officiers-rangen, alsmede voor bijeenkomsten van raden van onderzoek *f* 100.—

Art. 43. Kosten van het Hoofdc Comité der Nederlandsche vereeniging tot het verleenen van hulp aan zieke en gewonde krijgslieden in tijd van oorlog, als reizen en verblijfskosten, huur van lokalen, toelagen aan den secretaris, schrijfbehoeften, enz. *f* 1,000.—

Totaal *f* 277,100.—

XIVde AFDEELING.

Art. 44. Traktementen, soldijen, huisvesting en verdere kosten van het wapen der maréchaussée, alsmede gratificatiën te verleenen aan maréchaussées die met lichaamsgebreken ontslagen worden *f* 246,571.—

XVde AFDEELING.

Overcomplete officieren, pensioenen, gagementen, onderstandsen, lijfrenten en wachtgelden.

Art. 45. Overcomplete officieren, twee derde- en non-activiteitstraktementen *f* 40,000.—

Art. 46. Pensioenen, gagementen en onderstandsen *f* 1,435,000.—

Art. 47. Tijdelijke pensioenen en onderstandsen, volgens de wet van 28 Augustus 1851 (*Staatsblad* n°. 129) *f* 7,000.—

Art. 48. Pensioenen aan mindere geëmplojeerden, werklieden en bedienden, op daggeld werkzaam bij inrigtingen van 's Rijks zee- en landmagt (wet van den 24sten Junij 1851, *Staatsblad* n°. 92) *f* 10,000.—

Art. 49. Lijfrente, toegekend aan den Pruisischen generaal graaf *BULOW* von *DENNEWITZ* en diens mannelijke afstammelingen in de rechte linie (besluit van den Souvereinen Vorst van den 6den Februarij 1814, n°. 3, en Koninklijk besluit van den 8sten Julij 1815, n°. 4) *f* 5,250.—

Art. 50. Toelagen aan *J. S. A. ELBERTS*, weduwe van den kapitein *W. DE MAN*, als schadeloosstelling voor een in 1825 aan haar toegekend, doch nimmer door haar genoten Rijkspensioen *f* 300.—

Art. 51. Wachtgelden *f* 5,500.—

Totaal *f* 1,503,050.—

XVIde AFDEELING.

Art. 52. Onvoorziene uitgaven f 56,812.—

XVIIde AFDEELING.

Buitengewone uitgaven.

A. Materieel der artillerie:

Art. 53. Aanschaffing en aanmaak van zwaar geschut tot kustverdediging met den aankleve van dien f 285,000.—

Art. 54. Aanschaffing en aanmaak van vestinggeschut met den aankleve van dien f 97,500.—

Art. 55. Aanschaffing en aanmaak van nieuwe draagbare vuurwapenen, klein kaliber, met den aankleve van dien f 724,755.—

Art. 56. Aanschaffing en aanmaak van patroonhulzen tot nieuwe draagbare vuurwapenen klein kaliber, met inbegrip van de daartoe benoodigde werktuigen, als anderszins f 300,000.—

Art. 57. Aanschaffing van materieel voor de torpedodienst, met den aankleve van dien f 40,000.—

Totaal 1,447,250.—

B. Materieel der genie:

Art. 58. Verbetering van de *Nieuwe Hollandsche waterlinie* met den aankleve van dien:

a. Het verbeteren van een gedeelte der stelling van *Naarden*, geraamd op f 432,500, waarvoor thans wordt uitgetrokken f 89,000.—

b. Het verbeteren van de vesting *Muiden*, geraamd op f 300,000, waarvoor thans wordt uitgetrokken f 280,000.—

c. Het verbeteren van het fort *Uitermeer* f 130,000.—

d. Het verbeteren van het fort de *Blaauwkapel* f 145,000.—

e. Het maken van gedekte gemeenschapswegen met doorlopend barbet van de laan van *Minswoerd* tot de *Biltstraat* en van daar tot den *Maartendijkischen weg* bij *Utrecht* f 86,000.—

f. Het verbeteren van het fort *Eeverdingen*, geraamd op f 338,000, waarvoor thans wordt uitgetrokken f 230,000.—

g. Het verbeteren van de werken bij *Vuren*, geraamd op f 280,000, waarvoor thans wordt uitgetrokken f 180,000.—

h. Betalingen voor reeds aanbestede werken f 57,000.—

Totaal f 1,197,000.—

Art. 59. Aanschaffing en aanmaak van materieel voor de telegraafdienst te velde f 16,000.—

C. Kazernering:

Art. 60. Verbetering van Rijksgebouwen (ook van die door de gemeenten tot militair gebruik afgestaan), bestemd tot kazernen, stallen, rijloodsen, magazijnen, hospitalen, infirmerien als anderzints, opbouw van daartoe bestemde nieuwe gebouwen, aankoop van gronden, enz.:

a. Het bouwen van eene rijloods en van een magazijn van kleeding te *Amsterdam*, geraamd op f 205,000, waarvoor thans wordt uitgetrokken f 105,000.—

b. Het bouwen van een ziekenstal te *Haarlem*, van eene artillerie-loods te *Breda*, en van eene bergplaats voor torpedo-materieel te *Brielle* f 37,900.—

c. Het bouwen van eene infirmerie en het verbeteren van de kazernen en stallen te Leiden f 119,100.—.

Totaal f 262,000.—.

Totaal Generaal f 17,042,500.—.

ART. 2. Wanneer de som, in dit hoofdstuk uitgetrokken voor een der onderwerpen van uitgaaf, begrepen onder de artikelen 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 28, 29, 31, 32, 33, 34, 35, 37, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48 en 51, ontoereikend mogt worden bevonden, kan het ontbrekende bedrag, met inachtneming van het voorschrift van het 2de lid van artikel 24 der wet van den 5den October 1841 (*Staatsblad* n°. 40), aangevuld worden door overschrijving uit den post voor *onvoorziene uitgaven*, in hetzelfde hoofdstuk voorkomende.

ART. 3. De in den loop van het dienstjaar opkomende behoeften, het voorschreven Departement betreffende, welke hare omschrijving niet vinden in de artikelen van dit hoofdstuk, worden op den post voor *onvoorziene uitgaven* aangewezen.

Die uitgaven worden bij de rekening omschreven en verantwoord in zoovele bijzondere posten, als zij gelijksoortige onderwerpen betreffen.

Lasten en bevelen dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle ministeriële departementen, autoriteiten, collegiën en ambtenaren, wien zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven te den

STAATSBEGROOTING VOOR HET DIENSTJAAR 1873.

VIIIste HOOFDSTUK.

MEMORIE VAN TOELICHTING.

§ 1. Bij de aanbieding van het wets-ontwerp tot vaststelling van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting voor 1873, acht de ondergeteekende het wenschelijk ter kennis van de Kamer te brengen, dat de tijd, beschikbaar na zijn optreden en vóór de opmaking der begrooting, te kort was voor een gezet en grondig onderzoek van al de wets-ontwerpen, waarover voorloopige verslagen zijn uitgebragt, zoodat hij nog geene vrijheid vond om nu reeds zijne inzigten mede te deelen omtrent de regeling en voltooiing van het vestingstelsel en de militia, — aangelegenheden van het hoogste belang en dus de rijpste overweging wel waardig. Bij zulke onderwerpen moet overhaasting vermeden worden.

Omtrent het wets-ontwerp tot buitengewone aanschaffing van artillerie-materieel wordt verwezen naar § 2.

Het vorenstaande mag evenwel geene aanleiding geven om stil te staan bij de zoo noodzakelijke verbetering van ons krijgswezen. Op het ingeslagen spoor dient te worden voortgegaan met den aanleg of de verbetering van die verdedigingswerken, omtrent wier nut geen twijfel bestaat en welke in ieder geval het eerst voor uitvoering in aanmerking behooren te komen; met de aanschaffing van artillerie-materieel en van nieuwe draagbare vuurwapens; met de verbetering van het kazernement en met het krachtig oefenen van de troepen.

En, wat de legerorganisatie betreft, zoodra de wetten omtrent de militia en schutterij zijn tot stand gekomen, zal kunnen worden overgegaan tot eene definitieve vaststelling van de staven en korpsen van het leger.

Op grond van deze beschouwingen heeft de Regering gemeend meer geld te moeten aanvragen voor de verdedigingswerken, het artillerie-materieel en het kazernement, dan daarvoor op de begrooting voor 1872 is toegestaan.

§ 2. Betrekkelijk het artillerie-materieel en de draagbare vuurwapens, is de ondergeteekende even als zijne ambtsvoorgangers van gevoelen, dat nog dienen te worden aangeschaft:

10 stukken geschut van 27^{cm} geheel uitgerust, ieder voorzien van 100 schoten; 53 stukken van 24^{cm} geheel uitgerust, ieder voorzien van 100 schoten; 56,100 nieuwe achterlaadgeweren voor de infanterie; en 750 revolvers voor het kader bij de kavallerie, benevens de patronen benoodigd bij die geweren en revolvers.

Tot dus verre ontbrak de tijd, om naauwkeurig na te gaan, hoeveel achterlaad-vestinggeschut noodig zal wezen. Intusschen is 't nu reeds gebleken bij het bepalen der bewapeningen, dat de vorige opgave niet voldoende te achten is.

De prijs van het achterlaadkanon met toebehooren van 15^{cm} is berekend voor oud brons van het Rijk, waarvan genoeg voorhanden is voor ruim 100 zulke stukken en de hervorming van ons veldgeschut. Een zoodanig kanon met toebehooren van nieuw brons, zou kosten tussehen de zeven à acht duizend en een van 12^{cm} als boven bedoeld, ruim drie duizend gulden.

De gelden buitengewoon vereischt voor artillerie-materieel, bij eene afzonderlijke wet aan te vragen, acht de Minister niet noodig. Hij stemt dus in met die leden van de Tweede Kamer, welke, blijkens het Voorloopig Verslag, uitgebragt op het daarop betrekkelijk wets-ontwerp, eene zoodanige wet overbodig achten en wenscht zich er toe te bepalen, om voor het materieel dat jaarlijks vervaardigd en afgeleverd kan worden, de gelden buitengewoon op de begrooting uit te trekken, zoo als nu geschiedt.

Voor de reeds toegestane gelden zijn voorhanden of in aanmaak :

39 kanons van 24^{cm} met affuiten, ramen, projectielen, buskruid, enz.; 45,000 nieuwe geweren, klein kaliber; 5000 kavallerie-karabijnen; 2000 sapeurs-karabijnen; 500 maréchaussée-karabijnen; 5,600,000 patroonhulzen voor de nieuwe geweren en karabijnen.

Wat de kanons van 24^{cm} (kust-defensie) betreft, daarvan zijn 17 te Helder en 5 te Hellevoetsluis opgesteld en zullen binnen kort 4 te Brielle en 3 te Willemstad worden geplaatst, zoodat, vóór 1873, in het geheel 29 van die vuurmonden in batterij zullen staan, terwijl nog één, bestemd voor proeven en oefeningen, op het strand bij Scheveningen aanwezig is. De overige 9 kanons, voor welke de gelden bij de definitive begrooting voor 1872 zijn toegestaan, zullen in het voorjaar van 1873 hier te lande aankomen om, na beproeving, in batterij te worden gesteld.

Van de draagbare vuurwapens waren op 1 Julij 1872 opgeleverd :

18,788 geweren, klein kaliber; 3300 kavallerie-karabijnen; 1500 sapeurs-karabijnen; 400 maréchaussée-karabijnen; terwijl kontrakten zijn gesloten voor de levering der geweren en karabijnen, welke naar de cijfers der vóórlaatste alinea nog ontbreken.

Van de nieuwe wapens zijn voorzien, zes regementen, te weten: de grenadiers en jagers, de 4de en 8ste infanterie, de 1ste, 3de en 4de huzaren; voorts het bataillon mineurs en sapeurs en de twee divisien maréchaussée.

Met de uitdeeling der nieuwe wapens wordt voortgegaan, naar gelang ze gereed komen.

De voorraad scherpe patronen voor de geweren en karabijnen nieuw model, bedroeg op 1 Julij 1872 3,005,000. De aanmaak van die munitie zal met kracht worden voortgezet.

Daar het in aanmaak zijnde achterlaadkanon van 15^{cm} weldra ter beproeving gereed zal zijn, is het te verwachten, dat vóór 1873 het onderzoek genoegzaam gevorderd zal zijn om reeds vroeg in dat jaar te kunnen beginnen met de aanschaffing van vestinggeschut van die soort, iets, hetgeen naar de praktijk van andere Rijken en vooral naar de werking der zware Duitsehe belegeringsbatterijen voor Parijs in 1870 en 1871, hoogst noodig te achten is.

Eene commissie bestaande uit officieren der zee- en landmagt is benoemd, ten einde proeven te nemen met torpedo's van verschillende soorten, daartoe door de Departementen van Marine en Oorlog beschikbaar gesteld, en tevens na te gaan, welke vaarwaters zouden moeten worden versperd en welk materieel daarvoor noodig zal zijn.

Onafhankelijk van hetgeen die commissie moge voorstellen, is nu reeds met zekerheid enig drijvend materieel aan te wijzen, dat voor de torpedo-kompagnie der landmagt noodig wordt geacht. Tot de aanschaffing daarvan zijn in deze begrooting eenige gelden onder de buitengewone uitgaven aangevraagd.

De proeven die genomen worden ter verkrijging van een goed model van mitrail-leuse zijn, zoo als bereids is te kennen gegeven, nog niet afgelopen. Daarom zijn voor de aanschaffing van zulke wapens, nog geene gelden onder de buitengewone uitgaven begrepen.

§ 3. Van de toekomst eener wettelijke regeling van het vestingstelsel, een onderwerp waarmee de ondergeteekende zich steeds bezighoudt, mag het krachtdadig streven naar de voltooiing van ons verdedigingsstelsel niet afhankelijk worden gesteld.

Er kan verschil van meening zijn nopens de noodzakelijkheid van sommige werken, doch omtrent vele der ontworpen verbeteringen in de Nieuwe Hollandsche waterlinie bestaat, meent de ondergeteekende, eenstemmigheid, en kan er geen bezwaar zijn om eenige daarvan te doen uitvoeren.

De werken, welke thans worden voorgesteld, zijn:

a. Naarden: Het verbeteren van het Ronduit en van de Spiegelbatterij, het maken van gemeenschapswegen naar die werken, het verbeteren van het ravelijn Oranje-Promers en van het bastion Katten, van de vesting zelve; alsmede het verhoogen der inundatie-kade langs het Naardermeer en de Naardervaart.

Met opzigt tot het Ronduit kan er geen acht geslagen worden op de mogelijkheid der droogmaking van een gedeelte der Zuiderzee. Immers de voltooiing van het plan daartoe is nog zeer ver af, en men mag voor de stelling van Naarden niet lang wachten;

b. Muiden: het verbeteren van de vesting met het maken van nieuwe bruggen en het omleggen eener kade;

c. Fort Uitermeer: het verbeteren van het fort, het maken van een bomvrij logement met kruid- en munitie-berging, het bouwen van eene nieuwe schutsluis in plaats van de bestaande met het omleggen eener vaart;

d. Fort Blauwkapel: het verbeteren van het fort, het dekken der reduits en het maken van bomvrij logies, kruid- en munitie-berging;

e. het maken van een weg met borstwering en doorgaand barbet van de laan van Minsweerd langs de Ridderschapvaart naar de Biltstraat en van een dergelijken weg van de Biltstraat langs het Ezelsdijkje naar den tol op den Maartendijkschen weg.

Buitendien had de ondergeteekende het maken van een dergelijken weg van den Koningsweg bij de lunetten op de Houtensche vlakte naar de laan van Minsweerd bij het fort van het Vossegat willen voorstellen. De overweging echter, dat aldaar, ongeveer in de rigting voor den aangenomen weg, de Oosterspoorweg zal gelegd worden, heeft hem bewogen het opmaken van een bepaald ontwerp uit te stellen tot de juiste ligging van den spoorweg zal zijn vastgesteld;

f. Fort bij Everdingen: behalve verbeteringen als die aan andere forten uit te voeren, is het bouwen van een steenen beer met sluisopeningen in den bandijk vóór het werk, onder de werkzaamheden begrepen. De beer moet dienen tot verzekering van de stormvrijheid van het fort en tot vermeerdering der middelen van inundatiën.

De Minister zou gaarne het verbeteren van het fort bij Honswijk reeds nu hebben voorgesteld, doch verschillende bezwaren hebben het wenschelijk doen achten, de vóór-ontwerpen aan een nader onderzoek te onderwerpen:

g. Fort bij Vuren: Behalve door verbetering van het fort zelf, wil men door verlegging van den Waalbandijk en vereeniging van het fort met de lunet, stormvrijheid verzekeren en bovendien een krachtiger werk verkrijgen.

Bij het voorgestelde is — het zij hier ten deele herhaald — begrepen: de verbetering der aardewerken, het maken van bomvrije gebouwen tot verblijf voor de troepen, tot berging van buskruid en munitie en tot tijdelijke dekking van geschut (remises); het dekken van bomvrije gebouwen, onteigeningen, enz.

§ 4. Acht de Minister het niet wenschelijk, dat bij de wet in éénen de gelden worden aangewezen, welke noodig zouden zijn om het kazernement en de stalling in behoorlijken staat te brengen, evenmin kan hij zich vereenigen met de meening dat de uitvoering van vele der werken hiertoe noodig, zou moeten worden uitgesteld tot na de definitieve regeling van het vestingstelsel.

Zou wettelijke regeling op zulk een speciaal gebied, waarbij de kans van misrekening aanmerkelijk is, van zelve tot bezwaren aanleiding geven, uitstel tot na de aanneming eener vestingwet zou schaden aan het militair belang, dat verbetering vordert van het lot van den soldaat, en dus ook vooral van de kazernerij, welke op verschillende plaatsen veel te wenschen overlaat.

Het is op dien grond dat de Minister wenscht al dadelijk een aanvang te doen maken met verbetering in die plaatsen welke voor elk stelsel van defensie als garnizoensplaatsen zullen worden aangemerkt.

Hiertoe zijn op deze begrooting onder de buitengewone uitgaven eenige gelden voor kazernement en stalling uitgetrokken, en op den alzoo ingeslagen weg zal in de volgende jaren kunnen voortgegaan.

§ 5. De Minister wil ook in 1873, gedeelten van het leger (zie § 18) in de kampen bij Milligen, bij Zeist en op het Wiesselse veld vereenigen, ten einde gedurende eenigen tijd op ruime schaal te worden geoefend, en het overige zooveel doenlijk in de garnizoenen gecombineerde manoeuvres doen uitvoeren.

Hiertoe zullen bij de infanterie de twee oudste, en bij de vesting-artillerie de oudste ligting onder de wapens worden opgeroepen tot het bijwonen van de najaars-oefeningen.

Er zal worden voortgegaan met de torpedo-kompagnie te bekwamen; wijders zullen wederom eenige forten worden bezet, ten einde de troepen te oefenen in de wijze waarop zulke werken moeten worden verdedigd.

Aldus voortgaande zal het leger binnen weinige jaren voor zijne taak, in zoo verre het doel door oefening alléén is te bereiken, volkomen geschikt worden.

De ondergeteekende zal nu overgaan tot eene speciale toelichting van de onderdeelen der begrooting, met aanwijzing tevens waarom hier meer, daar minder wordt geraamd, dan er voor 1872 is toegestaan.

Iste AFDEELING.

Kosten van het Departement.

§ 6. Voor 1873 wordt aangevraagd *f* 89,100.00; voor 1872 is toegestaan *f* 88,560.00. Alzoo meer *f* 600.00.

De bezoldigingen van sommige der burger-ambtenaren van minderen rang zijn een weinig verhoogd, en het aantal der schrijvers van de 1ste en 2de klassen is wederom op het organieke cijfer gebracht. Daarvan deze geringe vermeerdering.

IIde AFDEELING.

Verskillende staven en dienstvakken.

§ 7. Er wordt aangevraagd *f* 278,392.00. Voor 1872 is toegestaan *f* 262,861.00. Alzoo meer *f* 15,531.00.

Er is voor 1873 meer geld uitgetrokken voor:

1 majoor en 2 kapiteins bij den generalen staf, alsmede voor eene verhooging der uitgaven voor de stafschool *f* 11,033.00; 2 onder-intendanten van de 2de klasse (kapiteins) *f* 3,400.00, en 1 plaatselijken kommandant der 1ste klasse *f* 3,000.60. Daarvan moet worden afgetrokken: het traktement van een luitenant bij den generalen staf, het verschil van de vermeerderingen en verminderingen der traktementen van eenige officieren, ten gevolge van mutatiën als anderszins, en hetgeen minder aan schadeoosstelling voor fourrages wordt uitgetrokken *f* 1,902.00. Gelijke som *f* 15,531.00

Die vermeerdering aan officieren bij den generalen staf en bij de intendance strekt, om in de dadelijke behoeften van de dienst beter te kunnen voorzien. Aan organi-

satie mag hier niet worden gedacht. Immers, reeds bij vorige gelegenheden werd te kennen gegeven dat bij eene definitive regeling van het leger, het aantal officieren voor beide dienstvakken eene ruime uitbreiding zou behoeven.

Het traktement voor den plaatselijken kommandant te Amsterdam is nu uitgetrokken; post, welke op de loopende begrooting niet voorkomt, wijl de plaats in 't laatst van 1871 en 't begin van 1872 nog open was.

IIIde AFDEELING.

Verschillende wapenkorpsen.

§ 8. De cijfers zijn berekend voor het onder de wapens houden van troepen en paarden in aantallen, die der officieren niet meegeteld; als volgt:

12,500 man aan kader en vrijwilligers;

7800 miliciens, die krachtens de artt. 123 en 124 der wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72) moeten dienen tot aanvulling van het $\frac{1}{7}$ der militie, dat onder de wapens kan worden gehouden;

10,400 miliciens die, in 1872 ingelijfd, voor zooveel zij niet bestemd worden om tot aanvulling van het blijvend gedeelte te moeten dienen, voor eerste oefening onder de wapens zullen blijven, te weten: die van de infanterie, de vesting-artillerie en het bataillon mineurs en sapeurs acht, die van de treinkompagnie zes en de overige twaalf maanden;

13,800 miliciens, bestemd tot het bijwonen der najaars-oefeningen;

2360 paarden bij de kavallerie; en

1680 paarden bij de artillerie en den trein.

Hieruit kan blijken, dat het effectief der levende strijdkrachten nagenoeg overeenkomt met dat waarop bij de loopende begrooting is gerekend.

Er wordt nu geheel gevolg gegeven aan het voornemen, te kennen gegeven bij de indiening der begrooting voor 1871, om het aantal 2de luitenants bij de infanterie allengs te vermeerderen met twee per bataillon.

In 1871 werd het getal met 34 vermeerderd en in 1873 zal het op het bepaalde cijfer zijn gebragt.

Ook zullen in 1872, naar een reeds lang gekoesterd plan, eenige subalterne, — bij voorkeur ongetrouwde, — officieren van de infanterie en van de artillerie, van het leger hier te lande bij het Oost-Indische leger en van dit leger bij het leger hier te lande, gedurende vijf jaren, worden gedetacheerd.

Zoo zullen geen partij trekken van de krijgsofervaring van het Indische leger, terwijl aan dezen de gelegenheid zal worden verschaft, om bij de korpsen of militaire inrigtingen hier te lande hunne kennis, zoo theoretisch als technisch, te vermeerderen.

Hoewel aan een en ander meerdere uitgaven verbonden zijn, zullen, door verminderingen op eenige andere onderwerpen, de uitgaven voor de verschillende wapenkorpsen in 1873 toch iets minder bedragen, dan die welke voor 1872 zijn bepaald.

Immers: voor 1872 is toegestaan *f* 9,457,059.00. Voor 1873 wordt aangevraagd *f* 9,447,511.00. Alzoo minder *f* 9,548.00.

Bij deze afdeeling wordt overgelegd een staat der effectieve sterkte van het leger op 1 Julij 1872.

IVde AFDEELING.

Remonte.

§ 9. Voor 1872 is toegestaan *f* 278,303.00. Thans wordt aangevraagd *f* 218,080.00. Alzoo minder *f* 60,223.00.

Op de begrooting voor 1872 zijn gelden uitgetrokken tot buitengewone aanvulling van 't incompleet.

Daarvan het verschil in minder.

De toestand der paarden is zeer voldoende.

Blijkens de aanwijzing op den toelichtenden staat zijn tot het compleet noodig een getal van 4049;

Op 1 Julij 1872 waren bij de korpsen aanwezig 3981 paarden. Uit de remonte moeten nog ontvangen worden 228 paarden. Te zamen 4209 paarden.

Alzoo zijn overkompleet, tot dekking van het verlies in 1872 160 paarden.

Bij de kavallerie waren er op 1 Julij 1872 aanwezig: geschikt voor de velddienst 1778 paarden; werden er afgerigt 361 paarden; waren er aanwezig, minder geschikt voor de velddienst 222 paarden; en moesten nog uit de remonte ontvangen worden 101 paarden. Totaal 2462 paarden.

Om 16 veld-escadrons, op de organieke sterkte van 116 paarden, te doen uitrusten, worden vereischt 1856 paarden; Het aantal der geschikte (zie voren) bedraagt 1778 paarden; Men kan aannemen, dat weldra van de in dressuur zijnde paarden afgerigt zullen zijn 100 paarden. Te zamen 1878 paarden.

Dus voldoende om binnen korten tijd met de complete veld-escadrons te kunnen uitrusten, en om bij de reserve- en depôts-escadrons in de dienst te kunnen voorzien:

Bij de artillerie waren er op 1 Julij 1872 voor de velddienst geschikt 1535 paarden; in dressuur 82 paarden; niet volkomen voor de velddienst geschikt 3 paarden; en uit de remonte nog te ontvangen 127 paarden. Te zamen 1747 paarden.

Om met 14 batterijen veld-artillerie en 4 batterijen rijdende artillerie, — te zamen 18 batterijen, — dadelijk te kunnen uitrusten, zijn er noodig: $14 \times 67 = 938$ paarden; $4 \times 141 = 444$ paarden. Te zamen 1382 paarden. Er zijn afgerigt aanwezig 1535 paarden. Dus over 153 paarden.

Voor 3 kompagnien trein zijn er noodig $3 \times 60 = 180$ paarden:

Er zijn nog: afgerigt over 153 paarden, en in dressuur 82 paarden. Te zamen 235 paarden. Dus over 55 paarden.

Vde AFDEELING.

Koninklijke Militaire Akademie.

§ 10. Kraachtens de wet van 17 Julij 1869 (*Staatsblad* n°. 141), zal het onderwijs op 1 September 1872 aanvangen met de jongelingen, welke aan het laatste toelatings-examen hebben voldaan; terwijl de kadetten van het 3de studiejaar en eenige achterlijken van vorige studie jaren, te beginnen met dien dag, te 's Hertogenbosch en te Delft afzonderlijk gehuisvest, vereenigd en bij de hoofdcursussen onderwezen zullen worden.

De aantallen der kadetten, welke op die wijzen in het studiejaar 1872—73 onderdriegt moeten ontvangen, zullen vermoedelijk bedragen:

Te Breda, voor de dienst hier te lande: 2 inf., 2 kav., 14 art., 5 genie; voor de koloniën: 1 inf., 2 art., 5 genie.

Te 's Bosch, 14 inf. hier te lande en 1 voor de koloniën.

Te Delft, 17 art., 6 genie hier te lande, 6 art. en 1 genie voor de koloniën.

Wegens het gering getal der jongelingen die onlangs als kadet zijn toegelaten, is een gedeelte van het onderwijzend en toezigthoudend personeel, dat gevorderd wordt volgens het reglement der Akademie, nog niet aangesteld, zoo als nader kan blijken uit den toelichtenden staat, waaruit men tevens zal ontwaren dat ook de kosten, voor de kadetten die te 's Bosch en te Delft verder worden opgeleid uit de gelden, voor de Akademie toe te staan, zullen worden bestreden.

De gezamenlijke kosten zullen in 1872 bedragen *f* 145,617. Voor 1873 zijn zij geraamd op *f* 128,820. Alzoo minder *f* 16,797.

De bijdragen in de kosten welke voor rekening van het Departement van Oorlog komen, zijn voor 1872 vastgesteld op *f* 79,317. Thans wordt aangevraagd *f* 70,800. Dus minder *f* 8,517.

VIde AFDEELING.

Reiskosten en vacatiën.

§ 11. Voor dit onderwerp wordt de som van *f* 28,000 ook voor 1872 toegestaan, voldoende geacht.

VIIde AFDEELING.

Geneeskundige dienst.

§ 13. Het aantal studenten, die, als dingende naar de betrekking van officier van gezondheid, in het studiejaar 1872/73, aan het onderwijs op het atheneum te Amsterdam zullen deelnemen, bedraagt 121, als:

1°. Voor de zeemagt 26, en 2°. voor het leger:

a. hier te lande 39; *b.* in Oost-Indie 62, en *c.* in West-Indie 4. Te zamen 121.

In de kosten van dat onderwijs, geraamd op *f* 44,516, zullen de betrokken Departementen bijdragen: Marine *f* 7,696,00; Koloniën *f* 19,536,00, en Oorlog *f* 17,284,00. Te zamen *f* 44,516,00.

Voor het studiejaar 1871/72 werden de kosten geraamd op *f* 41,992.00. Dus meer *f* 2,524.00.

In 1872/73 zullen er 17 studenten meer zijn dan er in 1871/72 waren. Daarvan dat verschil.

De tegenwoordige opleiding der jongelingen voor de geneeskundige dienst kan als zeer bevredigend worden beschouwd.

De verwachting dat het aantal kandidaat-artsen zou toenemen, is bevestigd; want in het afgelopen jaar werden 22 studenten daartoe bevorderd, en van de 102 studenten waren er, tegen het einde van den laatsten cursus, 51 in 't bezit van het diploma van kandidaat-arts.

Gedurende den cursus 1871—72 zijn 8 kandidaat-artsen, na afgelegd arts-examen, tot officier van gezondheid benoemd, een cijfer, dat, in verhouding tot den korten tijd gedurende welken de opleiding te Amsterdam heeft plaats gehad, vrij gunstig te noemen is.

In de toelating der studenten is eene wijziging gebragt. Zij geschiedt namelijk, behoudens fysieke geschiktheid, door overlegging van een bewijs door eene Staatscommissie afgegeven, dat de aspirant de gevorderde kennis bezit in de vakken, bedoeld bij art. 4, alinea 1, der wet van 1 Junij 1865 (*Staatsblad* n°. 59), als voorbereiding tot de beoefening der physische wetenschappen. Daardoor kunnen de studenten onmiddellijk overgaan tot de vakken, vereischt voor het natuurkundig examen en behoeven zij geen tijd te wijden aan de letteren.

Alleen wanneer zich meer aspiranten aanbieden dan er open plaatsen zijn, wordt een vergelijkend examen afgenomen.

Voor de geneeskundige dienst, met inbegrip van dat onderwijs, wordt aangevraagd *f* 436,884 00; voor 1872 is toegestaan *f* 436,344.00. Dus meer *f* 540.00.

Het daggeld der arbeiders in het magazijn van geneesmiddelen te 's Hage, is een weinig verhoogd. Daarvan het verschil.

VIIIste AFDEELING.

Vuur en licht in de wachten.

§ 13. Voor 1872 is *f* 20,000 toegestaan. Evenveel wordt nu voor 1873 aangevraagd.

IXde AFDEELING.

Scheeps- en Wagenvrachten.

§ 14. Wat daarvoor over één jaar noodig zal wezen, is niet vooraf met zekerheid te bepalen. Daarom wordt *f* 50,000, — som voor 1872 toegestaan, — nu wederom aangevraagd.

Xde AFDEELING.

Materieel der artillerie.

§ 15. Voor het materieel der artillerie wordt aangevraagd *f* 816,850.00; voor 1872 is toegestaan *f* 677,550.00. Alzoo meer *f* 139,300.00.

De daggelden en loonen moeten verhoogd worden, zullen de werkplaatsen niet door de bekwaamste arbeiders worden verlaten.

Om die reden is art. 19 verhoogd met *f* 7,300.00.

Voorts zijn de prijzen van de metalen en de brandstoffen gerezen, is er meer lood benodigd tot het aanmaken van kogels voor de draagbare vuurwapens, en moet er meer aan gereedschappen ten behoeve der vestingen en forten en meer aan werktuigen worden besteed. Uit dien hoofde is art. 20 verhoogd met *f* 102,200.00.

Door den hooger prijs van het koper komen de hulzen voor de Snider-geweren thans op 4 cent het stuk te staan; art. 21 is daarom verhoogd met *f* 29,800.00. Gelijk aan het vorenstaande *f* 139,300.00.

Omtrent den voorraad infanterie-patronen van groot kaliber, kan worden medege-deeld het volgende:

Op 1 Januarij 1871 voorhanden 6,475,094 stuks; in dat jaar aangemaakt 6,772,008 stuks. Te zamen 13,247,112 stuks. In 1871 verbruikt en gesloopt 4,423,794 stuks.

Op 1 Januarij 1872 voorhanden 8,823,308 stuks; voor 1872 is geld toegestaan tot het aanmaken van 3,000,000 stuks. Te zamen 11,823,308 stuks. Vermoedelijk verbruikt in 1872 2,500,000 stuks. Blijft 9,323,308 stuks.

Voor 1873 wordt geld aangevraagd tot het aanmaken van 3,000,000 stuks; dus, ongerekend het verbruik in 1873, komt de voorraad op 12,323,308 stuks.

Bij deze afdeeling worden opgaven overgelegd:

a. van den voorraad grondstoffen, voorhanden in de magazijnen der artillerie op 1 Januarij 1872; *b.* van de vuurmonden, projectielen enz. op dien datum aldaar opgelegd of bij de korpsen van het leger in gebruik, en *c.* van het voornaamste materieel, dat in 1871 in de artillerie-werkplaatsen te Delft is aangemaakt.

XIde AFDEELING.

Materieel der genie.

§ 16. Door het gewoon onderhoud en de belangrijke herstellingen te beperken, heeft men voor dit onderwerp *f* 37,050.00 minder kunnen ramen, dan de som in 1872 toegestaan.

Daarentegen is de som van *f* 3,000 vroeger aangewezen voor de praktische oefeningen der genietroepen, niet toereikend bevonden om daarvan al het benodigde aan te schaffen, zoodat eene verhooging van *f* 2,000 is moeten worden aangevraagd.

XIIde AFDEELING.

Kazernering.

§ 17. Ook de uitgaven voor het gewoon onderhoud der kazernen zijn zooveel mogelijk beperkt. Voor 1872 is toegestaan *f* 308,550.00. Er wordt aangevraagd *f* 306,500.00. Alzoo minder *f* 2,050.00.

XIIIde AFDEELING.

Verschillende uitgaven.

§ 18. *Art. 29. Huur van gebouwen enz.* Bleek het bij het sluiten van de dienst van 1871, dat de toegestane som ontoereikend was en de uitgaven tot f 8,948,195 waren geklommen, ook voor 1872 zal de post van f 6,000 op de begrooting uitgetrokken, niet voldoende zijn, zoodat het noodzakelijk wordt geacht voor 1873 f 2,500 meer, dus in 't geheel f 8,500 aan te vragen.

Art. 33. Kosten van de magazijnen van kleeding en uitrusting, hospitaalgoederen, kampements-effecten enz. Het magazijn te Delft is niet meer toereikend om al de voorwerpen van kampements-effecten, van velduitrusting, van laken en kleeding voor de schutterijen, van hospitaal-fournituren, nachtlegers enz., enz. te bergen, die in voorraad moeten worden opgelegd.

Daarom wil men een soortgelijk magazijn doen aanleggen in het oude kasteel te Woerden, dat gebruikt werd tot gevangenis van veroordeelde vrouwen, doch nu onlangs wederom ter beschikking van het krijgsofbestuur is gesteld.

Het nieuwe magazijn zal op gelijke wijze ingerigt en beheerd worden als het magazijn te Delft. Dus, er moet in het daartoe benooidigde personeel worden voorzien. Daarom wordt voor traktementen, toelagen, daggelden enz. f 13,000 meer uitgetrokken dan voor 1872 is toegestaan, terwijl tot vermeerdering en onderhoud van kampements-effecten, minstens f 10,000 meer wordt vereischt dan er voor 1872 is aangewezen.

Art. 34. Topographische inrigting. Het voornemen bestaat, eenig werk van de topographische inrigting naar de in 1873 te Weenen te houden tentoonstelling te zenden. Wegens de kosten daaraan verbonden, is dit artikel verhoogd met f 200.

Art. 35. Ommerschans en Veenhuizen. De afnemng der veteranen-bevolking heeft op nieuw aanleiding gegeven om f 700 minder aan te vragen.

Op 1 Julij 1872 bestond die bevolking uit 99 gezinnen met 216 hoofden.

Art. 40. Kosten vallende op het kamperen van troepen. Als in § 5 te kennen gegeven, wenscht de Minister in 1873 wederom een gedeelte van het leger te doen kamperen en wel:

A. Bij Milligen: 12 bataillons infanterie; 4 eskadrons kavallerie; 6 batterijen veld-artillerie, à 6 stukken; 1 batterij rijdende artillerie, à 4 stukken; 1 compagnie trein; $\frac{1}{2}$ compagnie mineurs en sappeurs, en eene afdeeling hospitaalsoldaten.

B. Bij Zeist opvolgend: 12 compagnien vestingartillerie, elk gedurende vier weken.

Daarbij zullen worden gevoegd: de artillerie instructie-compagnie; de jongelingen gedetacheerd bij den wetenschappelijken cursus der artillerie, en eene compagnie mineurs en sappeurs, gedurende zes weken, en

C. Op het Wiesselsche veld: het personeel van de normaalschietschool en de scherpshutters der infanterie.

De kosten zullen vermoedelijk niet meer bedragen dan de som, welke voor het kamperen in 1872 is toegestaan.

Volgens de bepalingen voor Milligen (A), zal de verhouding van de artillerie tot de infanterie nader komen bij die, welke voor den werkdadigen oorlog is dienstig geworden. Alleen wegens gebrek aan genoegzame stalling op het kampveld, moest, bij eene hoogstwenschenlijke vermeerdering der artillerie, de kavalerie vermindert worden.

Alhier wordt overgelegd de staat van de in 's Rijks magazijn van kleeding, uitrusting enz. op den 1sten Januarij 1872 voorhanden kampements-effecten, voorwerpen van velduitrusting voor de hospitaaldienst, mitsgaders voor kleeding en ledergoed voor de schutterij en het leger

XIV. AFDEELING.

Wapen der maréchaussée.

§ 19. Voor het wapen der maréchaussée is in 1872 toegestaan *f* 247,131.00. Thans wordt aangevraagd *f* 246,571.00. Alzoo minder *f* 560,00.

Voor enkele onderwerpen moest voor 1873, iets minder worden geraamd dan voor 1872 is toegestaan. Daarvan het geringe verschil.

XVde AFDEELING.

Overkomplete officieren, pensioenen, gagementen, enz.

§ Art 45. *Non-activiteiten.* Naar den overgelegdan staat van de officieren, die op 1 Julij 1872 non-activiteits-traktementen genoten, is het te verwachten, dat de aangevraagde som van *f* 40,000 (*f* 10,000 minder dan voor dat jaar is toegestaan) toereikend zal wezen.

Daarentegen wordt voor de gewone en tijdelijke pensioenen (art. 46 en 47) *f* 6000 meer aangevraagd, omdat het getal der gepensioneerden in 1872 eenigzins is toenomen.

De pensioenen voor minderen (art. 48) zijn met *f* 1000, en de wachtgelden (art. 57) met *f* 2300 verminderd.

Buitengewone uitgaven.

§ 21. De gelden, voor 1873 aangevraagd, zijn bestemd: tot aanschaffing van artillerie-materieel, tot uitvoering van werken noodig voor de voltooiing van het vestingstelsel, enz. en tot verbetering van het kazernement, enz.

I. *Materieel der artillerie.*

Er wordt voor 1873 geraamd *f* 1,447,250.00. Voor de aanschaffing van artillerie-materieel is in 1872 toegestaan *f* 1,354,206.00. Dus meer *f* 93,044.00.

Dit blijkt nader uit de volgende uitgaven:

Art. 53. In 1873 zullen worden aangeschaft 10 stukken van 24^{em} *f* 285,000.00.

In 1872 zijn gelden toegestaan voor de levering van 9 zulke stukken *f* 256,500.00. Dus meer *f* 28,500.00.

Art. 54. In 1873 moeten worden aangeschaft 25 stukken vestinggeschut van 15^{em} *f* 97,500.00.

Art. 55. In 1873 worden aangeschaft 750 revolvers *f* 18,750.00.

Art. 56. Voor 7,500,000 patroonhulzen in 1873 is noodig *f* 300,000.00.

In 1872 is voor den aanmaak van zulke hulzen toegestaan *f* 101,500.00. Dus meer *f* 198,500.00.

Art. 57. In 1873 moet eenig torpedo-materieel worden aangeschaft *f* 40,000.00. Te zamen *f* 383,250.00. Ter vergelijking moet die som worden verminderd:

a. met het bedrag voor 5000 geweren, die in 1873 minder worden aangeschaft *f* 176,500.00; b. met het bedrag der uitgaven in 1872 aan voorwerpen gedaan, waarvoor in 1873 niets wordt aangevraagd, te weten: 2500 karabijnen voor de kavalerie *f* 90,000.00; 500 idem voor de genietroepen *f* 19,600.00, en 100 idem voor de maréchaussée *f* 4,106.00. Te zamen *f* 290,206.00. Gelijke som *f* 93,044.00.

II. *Materieel der genie.*

Voor 1873 is geraamd *f* 1,213,000.00; voor 1872 is toegestaan *f* 279,000.00. Dus meer *f* 934,000.00.

Art. 58. Voor de Nieuwe Hollandsche waterlinie wordt gevraagd *f* 1,197,000.00; voor 1872 toegestaan *f* 279,000.00. Alzoo *f* 918,000.00.

Art. 59. Hierbij te voegen het materieel telegraaphdienst *f* 16,000.00. Gelijke som *f* 934,000.00.

III. Kazernement, enz.

Bij *art. 60* wordt *f* 262,000 aangevraagd voor :

a. te Amsterdam : eene manège tot dressuur van kavallerie-paarden (depôt) *f* 25,000.00 en een magazijn van kleeding en wapening ten behoeve van depôts, in de hoofdstad te vestigen, geraamd op *f* 180,000, waarvoor aanvankelijk word uitgetrokken *f* 80,000.00.

b. te Leiden : eene infirmerie *f* 90,000.00; verbetering van de kazerne aan de Morschpoort *f* 20,000.00 en verbetering van de stallen in den Doelen *f* 9,100.00. Te zamen *f* 119,100.00.

En *c.* In andere plaatsen : een ziekenstal te Haarlem, dringend noodig *f* 15,800.00; eene loods tot berging van het artillerie-materieel der Koninklijke Militaire Akademie te Breda *f* 10,000.00; eene loods tot berging van torpedo-materieel te Brielle *f* 12,000.00. Te zamen *f* 37,900.00. Gelijke som *f* 262,000.00.

Er wordt alzoo meer geraamd voor : Artillerie-materieel *f* 93,044.00. Genie-materieel *f* 934,000.00. Kazernement, enz. *f* 262,000.00. Totaal *f* 1,289,044.00.

De Minister van Oorlog,

VAN STIRUM.

STAATSBEGROOTING VOOR HET DIENSTJAAR 1873.

VIIIste HOOFDSTUK.

VERSLAG DER COMMISSIR VAN RAPPORTEURS.

§ 1. De begrooting van het VIIIste hoofdstuk voor het dienstjaar 1873 verschilt van de begrooting der laatste jaren hoofdzakelijk slechts door het veel hoogere cijfer, dat voor de zoogenaamde „Buitengewone uitgaven” wordt uitgetrokken. Dat cijfer bedraagt thans ongeveer 3 millioen gulden: 1½ millioen voor geschut, 12 ton voor de Utrechtsehe linie en 2½ ton voor de kazernering. De begrooting heeft daardoor het aanzienlijk bedrag bereikt van ruim 17 millioen gulden.

Tegen dat hooge eindcijfer werden bij het onderzoek in de afdeelingen door sommige leden (1), zeer tegen alle zoogenaamde improductieve uitgaven gestemd, de bekende bezwaren ontwikkeld. Andere, ofschoon geen voorstanders van hooge militaire uitgaven, zouden zich bij een bedrag van 17 millioen kunnen nederleggen, wanneer er grond was om aan te nemen, dat werkelijk ten koste van zoo groote offers een goed ingerigt krijgswezen verkregen werd. Doch zij konden de vrees niet onderdrukken, dat het bedrag van 17 millioen niet eenmaal als een normaal cijfer te beschouwen ware en men zich op nog hoogere begrootingen had voor te bereiden. De bovenbedoelde buitengewone uitgaven zijn slechts tot zekere hoogte van buitengewonen aard. Immers de veranderingen op technisch-militair gebied zullen nog zoo spoedig niet ophouden en steeds tot nieuwe uitgaven voor geschut, geweren en vestingwerken leiden. De posten, die thans als „buitengewoon” worden voorgesteld, zullen dus telkens onder den een of anderen vorm terugkeeren. Maar het is daarenboven ondenkbaar, dat onze verdedigingswerken, onze kazernen, ons

(1) Bij het onderzoek in de afdeelingen waren tegenwoordig de heeren: van der Linden, de Roo van Alderwerelt, van Zuijlen van Nyevelt, C. van Nispen tot Sevenaar, Oldenhuis Gratama, van Eouten, Blom, Kien, van der Maesen de Sombreff, Nierstrasz, van Lynden van Sandenburg, van Kerkwijk, van Nispen van Sevenaar, Heemskerk Bz., van Akerlaken, Pyls, Rombach, Wybenga, Heydenrijk, 's Jacob, de Ruiters Zylker, Gevers Deynoot, van Hardenbroek van Lockhorst, Heemskerk Az., Smidt, Hingst, van Foreest, Tak, Blussé van Oud-Alblas, van Loon, van Beyma thoe Kingma, Lenting, van Rees, Rutgers, van Rozenburg, Idzerda, Luyben, Arnolds, du Marchie van Voorthuysen, Greniers, Dam, de Brauw, Begram, Godefroi, van Kuyk Stieltjes, Bergsma, Bredius, van Wassenaer van Catwijk, Halfmans, van Sypesteyn, de Bieberstein, Sandberg, Mirandolle, de Bruyn Kops, van Naamen van Eemnes, Kappeyne van de Coppelo, de Jong, van Reenen, Borret, van Eck, Jonckbloet, Mackay, Viruly Verbrugge, Wintgens, Moens, van Zinnicq Bergmann, van der Does de Willebois en Saaymans Vader.

geschut en de verdere materiele verdedigingsmiddelen met eene som van 3 millioen 's jaars op de hoogte van den tijd zouden te brengen zijn. Dat de Minister op deze begrooting de sommen bragt, welke ten behoeve dier materiele verdedigingsmiddelen voor dit jaar vereischt werden en niet alles uitstelde tot latere speciale wetten of suppletoire begrootingen, vond bij velen bijval. Maar tot eene juiste beoordeeling van de finantiele zijde der quaestie ware het beter geweest op deze begrooting eene zoodanige som voor de buitengewone uitgaven te brengen als, in de eerstvolgende jaren, naar het oordeel der Regering, in den regel voor geschut, forten en kazernen zal behooren te worden besteed.

§ 2. Afscheiden van de bedenkingen, welke uit een finantieel oogpunt tegen deze begrooting waren aan te voeren, is de meening ontwikkeld, dat men bezwaarlijk zulk een groot crediet aan den Minister van Oorlog kon verleen, zonder eenig licht te hebben verkregen ten aanzien van zijne plannen voor de toekomst. Zijne werkzaamheid is tot hertoe meest van negativen aard geweest. De verschillende militaire wetten, van het vorige Gouvernement afkomstig, zijn ingetrokken; maar er is niets in de plaats gesteld. En de gronden, welke door den Minister van Oorlog in zijne rede van 21 September jl. voor die intrekking zijn aangevoerd, schijnen niet zeer afdoende. Evenmin is het duidelijk, waarom de Regering nu, vóór alles, aan de Kamer een voorstel wenschte te onderwerpen tot afschaffing der plaatsvervanging, terwijl zoodanig voorstel zich toch niet wel buiten verband met de geheele regeling der levende strijdkrachten laat beoordeelen. Doch wat hiervan zij, en al ware de intrekking der aanhangige militaire wetten geheel geregvaardigd; men had toch mogen verwachten dat, óf het aangekondigde voorstel tot afschaffing der plaatsvervanging, óf een nieuw voorstel tot regeling van het vestingstelsel, zoo niet beide, thans reeds de Kamer zouden hebben bereikt. Het eerste voorstel toch is slechts van weinig omvangrijken aard, en de Regeering heeft daarenboven in het wets-ontwerp tot wijziging van de wet op de nationale militie, door het vorige Ministerie ingediend, en in het daaromtrent uitgebragt Verslag een leiddraad, waardoor de zaak nog eenvoudiger wordt. En wat de vestingwet aangaat, voor den tegenwoordigen Minister, door zijne vroegere betrekkingen met het onderwerp, waarvan hier sprake is, beter welligt dan een van zijne voorgangers bekend, kan het toch waarlijk geene zware taak heeten in eenige maanden tijds het thans ingetrokken wets-ontwerp naar zijne inzichten te wijzigen. Men kon zich toch niet voorstellen dat een generaal van het wapen der genie, een hooggewaardeerde specialiteit op het gebied van de fortificatie, als Minister optredende, geene gevestigde denkbeelden zou hebben ten aanzien van het aan te nemen stelsel. En van onderzoekingen, speciale punten betreffende, schijnt geen sprake te kunnen zijn, daar in de laatste twee of drie jaren al de bijzonderheden van ons vestingstelsel op het terrein naauwkeurig zijn onderzocht. De Kamer heeft daarenboven slechts met het stelsel en niet met de bijzonderheden te doen. Alvorens derhalve den Minister door de aanneming van deze begrooting een votum van vertrouwen te geven, scheen inlichting noodig, zoowel omtrent het tijdstip van indiening der vestingwet, als omtrent 's Ministers verdere plannen, met name ten opzichte van de organisatie der militie en der schutterijen.

Van eene andere zijde werd echter dit verzoek om inlichtingen vooralsnog overbodig geacht. De Minister van oorlog, werd gezegd, is nog te kort aan het bewind om te kunnen aannemen, dat zijne denkbeelden omtrent de verschillende onderwerpen van militaire organisatie nu reeds tot rijpheid zouden gekomen zijn. Het scheen billijk hem den tijd te laten zich omtrent al de punten, die regeling eischen, eene bepaalde meening te vormen. Dat hij de militie en de schutterijen niet dadelijk in haar geheel wilde regelen, maar eerst eene beslissing omtrent een speciaal punt wenschte te verkrijgen, scheen goed gezien. De vraag wordt op die wijze zuiverder gesteld, terwijl het ook gemakkelijker is eene meerderheid te verkrijgen voor een op zich zelf staand beginsel dan voor eene algemeene regeling van de levende strijdkrachten. Dat het voorts zijn voornemen niet was stil te zitten, bleek reeds uit de aanmerkelijke som voor buitengewone uitgaven aangevraagd. Aannemende dat de voorgestelde posten noodig waren, scheen het aan geene bedenking onderhevig de

aangevraagde gelden toe te staan, in afwachting dat de wetsvoorstellen inkwamen, die de gelegenheid zouden geven 's Ministers plannen in hun geheel te beoordeelen.

De Commissie van Rapporteurs, deze verschillende meeningen overwogen hebbende, heeft het noodig geacht het gevoelen van den Minister van Oorlog in te winnen ten aanzien van de beide volgende vraagpunten:

I. Is de Minister van voornemen met de indiening van de „wet tot regeling van het vestingstelsel,” te wachten tot dat de census-herziening en de hervorming van het belastingstelsel tot stand gekomen zullen zijn, of mag men de indiening van een nieuw ontwerp-vestingwet binnen korten tijd te gemoet te zien?

II. Licht het in de bedoeling van den Minister, om de in de Memorie van Toelichting bedoelde reorganisatie van de militie en de schutterijen eerst na de census-herziening en de belasting-hervorming ter hand te nemen en zich dus voor 's hands te bepalen tot het aangekondigde voorstel tot afschaffing der plaatsvervanging?

Het antwoord op deze vragen, den 31sten October ontvangen, wordt voorafgegaan door de volgende opmerking:

„Alvorens de punten, in de Nota vervat, te beantwoorden, moet de Minister, in overeenstemming met zijne ambtgenooten, zich eene algemeene opmerking verorloven.

„In de drie eerste vragen wordt telkens gewaagd van een tijdstip, waarop de census-herziening en de hervorming van het belastingstelsel tot stand gekomen zullen zijn, en de twijfel geopperd, of de Minister tot dat tijdstip zal wachten met de indiening der wets-ontwerpen, welke van hem worden te gemoet gezien. Het is niet regt duidelijk, waarom hier twee zaken worden aaneengekoppeld, die volstrekt niet in zulk een naauw verband staan of zoo onmiddellijk op elkander moeten volgen.

„Het ontwerp van wet tot herziening van den census zal weldra aan de Kamer worden aangeboden. Zij zal aan de behandeling dier zaak den loop geven dien zij raadzaam acht.

„Het laat zich echter verwachten, dat de beslissing niet lang zal worden uitgesteld. De Regering zal intusschen niet verzuimen de toegezegde wetsvoordragten aan de Kamer in te dienen en zich tot de behandeling daarvan bereid toonen.

„Eene geheele hervorming van het belastingstelsel is eene zaak, waaromtrent nog niet bepaald kan worden wanneer zij aan de orde zal worden gesteld.

„Ook zonder daartoe spoedig over te gaan, kan door gedeeltelijke verbeteringen aan de bestaande bezwaren worden te gemoet gekomen. Maar, dat cenige maatregel van wetgeving zou behoeven te wachten tot dat eene zoodanige hervorming zou zijn ter hand genomen en tot stand gebracht, is nooit door deze Regering beweerd. Wat in het bijzonder het defensiewezen aangaat, zal de Regering, zoodra de wetgevende magt tot uitgaven besloten zal hebben, die door de gewone middelen niet kunnen worden bestreken, voorstellen doen omtrent de wijze waarop de noodige gelden zullen worden gevonden.

„De Minister meent, na deze vooropgezette verklaring, de vragen der Nota te moeten beantwoorden, zonder daarbij bepaaldelijk te denken aan het tijdstip daarin genoemd.”

Het antwoord op de beide in deze paragraaf bedoelde vragen luiden voorts aldus:

ad. I. „Het ontwerp van wet tot regeling en voltooiing van het vestingstelsel is in bewerking. De Minister acht het noodig, deze belangrijke aangelegenheid, die, zoo als hij reeds vroeger opmerkte, nog een omvattenden arbeid vordert, met naauwkeurigheid te onderzoeken en met zorg voor te bereiden, en kan zich dus omtrent het tijdstip, waarop het ontwerp gereed zal kunnen zijn om aan de Kamer te worden aangeboden, nog niet verklaren.”

ad. II. „In overleg met den Minister van Binnenlandsche Zaken wordt een ontwerp van wet in gereedheid gebragt, strekkende uitsluitend tot afschaffing van plaatsvervangende en nommervervisseling.

„Dit voorstel zal weldra gereed zijn. De verandering wordt door den ondergeteekende dringend noodig geacht als een vereischte voor de verbetering der levende strijdkrachten.

„Is eenmaal door de wetgevende magt tot die afschaffing besloten, dan zal dadelijk worden overgegaan tot verdere herziening van de wet op de nationale militie en tot eene nieuwe inrigting der schutterijen, waardoor tusschen die beide het onmisbare verband zal worden verzekerd.”

De stellige verklaring der Regering, dat zij, hangende het onderzoek van het wetsontwerp tot herziening van den census, niet zal verzuimen de „toegezegde wetsvoordragen,” — waarmede wel niet anders dan de voorstellen betreffende de regeling van het vestingstelsel en de organisatie van de militie en de schutterijen kunnen bedoeld zijn, — aan de Kamer in te dienen, en dat zij het vinden der middelen tot bestrijding der uitgaven, in het belang van 's lands verdediging te doen, niet afhankelijk maakt van eene voorafgaande hervorming van het belastingstelsel, heft het misverstand omtrent hare voornemens in dit opzigt op verblijdende wijze op. Daar nu echter al de gegevens tot aan het samenstellen eener vesting-wet aanwezig zijn, acht de Commissie van Rapporteurs de geopenbaarde teleurstelling over de vertraagde wederaanbieding dier wetsvoordragt wel geregtvaardigd.

§ 3. In twee afdelingen werden met opzigt tot de houding des Ministers beschouwingen ontwikkeld van eenigzins anderen aard dan de hierboven medegedeelde. Het Kabinet, werd daar gezegd, heeft als gedragslijn aangenomen, eerst de censusquaestie aan de orde te brengen en schijnt daarna de finantie, en eerst in de laatste plaats de militaire quaestie te willen behandelen.

De Minister van Oorlog heeft zich bij die politiek nedergelegd, en zoo verklaart zich de intrekking der militaire wetten van zelve; de redenen, door den Minister van Oorlog bij zijne rede van den 24sten September jl. opgegeven, kunnen dus hoogstens als bijkomende redenen eenig gewigt hebben. Maar het noodzakelijk gevolg van de aangenomen politiek moef wel zijn, dat in de eerste jaren geen sprake kan wezen noch van eene regeling van het vestingstelsel, noch van eene organisatie van de weerbare krachten der natie. Vooral het uitblijven van deze laatste organisatie achtte men te betreuren, omdat het, wanneer wij andermaal geroepen werden onze neutraliteit te handhaven, inzonderheid weder op de levende strijdkrachten zou aankomen. En daarbij dient in aanmerking te worden genomen, dat alle organisaties van militie en schutterijen eerst op tijd werken, zoodat er jaren moeten verlopen eer daarvan het gewenschte resultaat wordt verkregen. Men achtte het daarom moeilijk te verklaren, hoe de Minister van Oorlog deze achterstelling van de militaire aangelegenheden met zijne verantwoordelijkheid kon overeenbrengen.

Nog zou men zich kunnen voorstellen, dat de Minister zijne verantwoordelijkheid voldoende gedekt achtte, wanneer hij van voornemen was *tijdelijke* maatregelen tot verhooging onzer weerbaarheid te nemen. Vóór alles moet voorkomen worden, dat wij, mogt het nogmaals noodig zijn onze strijdkrachten tot handhaving onzer neutraliteit te mobiliseren, weder soortgelijken toestand vertoonen als in 1870. Daartoe is het niet zoozeer noodig forten te bouwen, als wel de levende strijdkrachten te versterken en te verbeteren. Dadelijke versterking nu is alleen te verkrijgen door de oudste ligting der militie, overeenkomstig art. 182 der Grondwet, nog een jaar in dienst te houden, of door eene betere organisatie en oefening van den eersten ban der schutterijen. Is de Minister van Oorlog, werd gevraagd, op het indienen van de noodige wetsvoorstellen in den aangeduiden zin bedacht?

Doch ook afgescheiden van deze maatregelen, waartoe de medewerking der wetgevende magt wordt vereischt, schijnt er tot dadelijke verbetering van het krijgswezen veel te doen. De organisatie van het leger is, zoo als de Minister wel niet zal

ontkennen, zeer gebrekkig. De indeeling, die thans bestaat, is eene vredes-indeeling, die voor oorlogstoestanden onbruikbaar is. Waarom niet, in afwachting eener wettelijke regeling, deze gebrekkige indeeling door eene betere vervangen en tevens op behoorlijke wijze in het bevel over de verschillende versterkte posten voorzien?

Zou het ook niet, werd voorts door eenige leden gevraagd, een gunstigen invloed op het leger uitoefenen, wanneer de overdreven inmenging der bureaucratie en der administratie beperkt wierd, waartoe eene hervorming van het Departement van Oorlog in de eerste plaats wordt vereischt. Maar daarenboven moet het magazijnstelsel noodzakelijk eene geheele verandering ondergaan en moeten de chefs onthieven worden van de vele administrative beslommeringen, die thans hun tijd grootendeels in beslag nemen. In Pruisen oefenen de corps-chefs hunne troepen, hier schrijven zij brieven. Eindelijk werd nog opgemerkt, dat de geest van het leger, blijkens menig voorval van den laatsten tijd, te wenschen scheen over te laten en dat de Minister daarop wel zijne bijzondere aandacht mogt vestigen.

Het veld der werkzaamheid van den Minister van Oorlog, die thans optreedt, is, werd bij deze gelegenheid opgemerkt, nitermate groot. Behalve de vele onderwerpen, waarop reeds gewezen is, kan nog zoo menige quaestie tot oplossing worden gebracht, welke in geen verband hoegenaamd staat met de census-quaestie of met de aangenomen militaire politiek. Men wees op de herziening van de wetten op de ont-eigening en de inkwartiering, eene herziening, door de vorige Regering in haar *Verslag nopens de mobilisatie van het leger in 1870* (Zitting 1871—1872, gedrukte stukken n°. 13, bladz. 14 en 15, en vooral de slotperiode) dringend noodig genoemd; verder op eene wettelijke regeling van de requisitie van paarden en van de schadevergoedingen in geval van inundatie. Tevens werd aangedrongen op de spoedige wederindiening van het wetsvoorstel tot wijziging der wet van den 28sten Augustus 1851 (*Staatsblad* n°. 128) betreffende de bevordering enz. van officieren, waarvan verscheidene leden de intrekking met leedwezen hadden gezien.

De Commissie van Rapporteurs heeft gemeend, ook naar aanleiding der in deze paragraaf ontwikkelde beschouwingen, met den Minister van Oorlog in overleg te moeten treden, en heeft de eer gehad de volgende vragen aan hem te onderwerpen.

I. Indien het in het plan van den Minister ligt, om de regeling van het vestingstelsel en de organisatie van de weerbare krachten der natie te verschuiven tot het waarschijnlijk nog ver verwijderde tijdstip, dat censusherziening en belastinghervorming tot stand zullen gekomen zijn, mag men dan van hem zoodanige *tijdelijke* maatregelen te gemoet zien, waardoor onze weerbaarheid onmiddellijk verhoogd, en voorkomen kan worden, dat wij, mogt het andermaal noodig zijn onze strijdkrachten tot handhaving onzer neutraliteit te mobiliseren, weder soortgelijken toestand vertoonen als in 1870?

Hierbij had men inzonderheid het oog op het in dienst houden, overeenkomstig art. 182 der Grondwet, van de oudste ligting der militie, en op eene betere organisatie en oefening van den eersten ban der schutterijen.

II. Voor het geval ook tegen het voorstellen van tijdelijke maatregelen bezwaren bij den Minister mogten bestaan, werd de vraag gedaan, of de Minister dan althans die verbeteringen tot stand wenschte te brengen, waartoe de medewerking der wetgevendende magt *niet* wordt vereischt.

Er schijnt, zonder nog het wetgevend gebied te betreden, tot verbetering van het krijgswezen veel te doen. Men wees onder anderen op eene betere indeeling van het leger, eene oorlogsindeeling in divisien en brigades, in tegenstelling van de tegenwoordige vredes-indeeling, alsmede op eene niet minder noodige aanwijzing van kommandanten van de verschillende versterkte posten; op eene, naar het schijnt, dringend noodige hervorming van de militaire administratie en het magazijnstelsel; op maatregelen, die genomen kunnen worden om verbetering te brengen in den geest van het leger, welke, blijkens menig voorval van den laatsten tijd, te wenschen schijnt over te laten.

III. Mogt de Minister ook de intrinsieke verbeteringen, bij punt II bedoeld voor-

eerst nog niet ter hand willen nemen, kan hij dan enig uitzigt openen op de spoedige indiening van zoodanige wetsvoorstellen, als door de Regering zelve in haar rapport betreffende de mobilisatie van het leger in 1870 als dringend noodig zijn voorgesteld (zie *verslag nopens de mobilisatie van een gedeelte van het leger in 1870*, zitting 1871—1872; gedrukte stukken n°. 13, bladz. 14 en 15, en vooral de slotperiode) en in geen verband hoegenaamd staan met census-herziening en belastinghervorming?

Men dacht hierbij aan wijzigingen van de wetten op de onteigening en de inkwartiering en aan eene wettelijke regeling van de requisitie van paarden enz.

Gaarne zou men ook vernemen of de Minister er op bedacht is eerlang eene wettelijke regeling van de schadevergoedingen in geval van inundatiën voor te stellen, dan wel of hij dit punt bij de vestingwet wenscht te regelen.

Met het oog op de noodzakelijkheid om verschillende bepalingen van de wet op de bevordering enz. van militaire officieren te herzien, wenschte men omtrent het tijdstip van de wederindiening van het onlangs ingetrokken wetsvoorstel tot wijziging van de wet van den 28sten Augustus 1851 (*Staatsblad* n°. 128), dat evenmin met de census-herziening in verband kan worden gebracht, eenige mededeeling te ontvangen.

Op deze vragen heeft de Minister van Oorlog bij zijne reeds vermelde missive het volgende geantwoord:

ad I. „Bij den Minister bestaat geen plan om de regeling van de hier genoemde onderwerpen te verschuiven. Hij zal de voorbereiding van een en ander met ernst bevorderen. Maar hij wenscht zich bij de indiening zijner voorstellen te houden aan de bovenaangeduide volgorde, die hem voor eene goede behandeling van zaken het doelmatigst voorkomt.

„Tijdelijke maatregelen tot verbetering onzer weerbaarheid worden niet uitgesloten. Hier heeft men mede het oog op eene aanvankelijke meerdere oefening van den eersten ban der schutterij.

„Of onder die maatregelen kan worden begrepen het in dienst houden der oudste licting van de militie, dit wordt door den Minister betwijfeld. Immers er bestaan geen buitengewone omstandigheden, in den zin der Grondwet, die een zoodanigen maatregel zouden kunnen wettigen.”

ad II. „Het voornemen bestaat om de verbeteringen, die niet gepaard behoeven te gaan met buitengewone uitgaven, achtereen tot stand te brengen.

„Of eene hervorming der militaire administratie, in verband met het zoogenaamde magazijnstelsel, zoo dringend noodig is, wordt intusschen betwijfeld.

„Het is niet regt duidelijk wat hier bedoeld wordt met maatregelen tot verbetering in den geest van het leger.”

„Bedoelt men, dat de geest van orde en ondergeschiktheid, dat het gezag van en de eerbied voor meerderen, — in een woord, — dat de krijgstucht bij 't leger te wenschen overlaat, dan moet de ondergeteekende dit evenzeer als zijn ambtsvoorganger ten sterkste tegenspreken, en met aandrang om mededeeling der feiten vragen, die dat gebrek aan krijgstucht zouden bewijzen.

„Heeft men echter de omstandigheid op het oog gehad, dat vele officieren en mindere militairen, door financiële zorgen gedrukt, nu en dan klagten laten hooren, welke aan ontevredenheid met stard en betrekking kunnen doen denken, dan rekent de ondergeteekende het zich ten pligt, hier aan te teekenen, dat dezelfde omstandigheid, hetzelfde verschijnsel zich ook bij andere legers voordoet, en dat dus, om zoo te zeggen, de wensch naar lotsverbetering ook in 't militair gedeelte der maatschappij algemeen is.

„En die wensch laat zich verklaren.

„Immers algemeen wordt erkend, dat de bestaande traktementen — althans zeker die van de subalterne officieren — en de soldijen der onderofficieren en min-

dere militairen niet meer voldoende zijn, en *alleen* de aanzienlijke vermeerdering van uitgaven, vereischt voor eene doeltreffende verhooging dier bezoldigingen, heeft tot dusverre belet hiertoe over te gaan."

ad III. „Ontwerpen tot wijziging van de wetten op de onteigeningen en de inkwartiering, met welke laatste in verband staat het requireren van paarden, — wijzigingen, die moesten dienen tot wegneming van belemmeringen die zich in het jaar 1870 hebben voorgedaan, — zijn bij den Raad van State onderzocht geworden. Vele daartegen geopperde bezwaren maken nadere overweging noodzakelijk.

„Wat de vraag betreft omtrent eene wettelijke regeling van de schadeloosstelling bij inundatiën, — deze zou in de vestingwet als regel kunnen worden aangenomen en dus in beginsel worden beslist. Maar het schijnt doelmatiger de uitwerking van het beginsel en de voorschriften, bij de toepassing te voegen, wegens de vele moeilijkheden aan de zaak verbonden, tot het onderwerp van eene afzonderlijke regeling te maken.

„Het ontwerp van wet tot wijziging der wet van 28 Augustus 1851 (*Staatsblad* n°. 28) is bij den raad van State."

Voor zooveel is op te maken uit de verschillende mededeelingen, tot hiertoe verkregen, zal, naar het der Commissie van Rapporteurs voorkomt, de volgorde waarin de Regering hare voorstellen aan de Kamer wil onderwerpen, deze wezen:

- 1°. voorstel tot afschaffing van plaatsvervangende en nommervervisseling;
- 2°. voorstellen tot verdere herziening van de wet op de nationale militia en tot eene nieuwe inrigting der schutterijen (zie het antwoord op punt II in § 2 van dit Verslag);
- 3°. wet op de legerorganisatie, indien ze dan door de Kamer wenschelijk wordt geacht (zie de voorlaatste alinea van § 1 der Memorie van toelichting van het VIIIste hoofdstuk voor 1873, in verband met 's Ministers rede van den 24sten September jl.);
- 4°. vestingwet (zie het antwoord op punt I in § 2 van dit verslag).

De Commissie van Rapporteurs, al moge zij de bedoeling juist gevat hebben, kan niet ophelderen welke gedachte de keuze dezer volgorde heeft bestuurd, evenmin als het haar duidelijk is, hoe de regering zich voorstelt de „aanvankelijke meerdere oefening van den 1sten ban der schutterij," waartoe wettelijke regeling vereischt wordt, in verband tot hare overige plannen, gelijk die in hare antwoorden worden omschreven, te vorderen. Zij gelooft dus de verdere gedachtenverwisseling aan de openbare beraadslaging te moeten overlaten.

§ 4. Voor het geval dat de Minister ten aanzien van al de onderwerpen, in de beide voorgaande paragrafen bedoeld, het *status quo* mogt wenschen te handhaven, en het derhalve zijn voornemen was noch eene vestingwet, noch eene wet tot organisatie der levende strijdkrachten in te dienen, noch *tijdelijke* maatregelen voor te stellen, noch de quaestiën van de onteigening, de inkwartiering, de requisitiën van paarden, de schadevergoedingen enz. tot oplossing te brengen, werd in meer dan ééne afdeling de meening geuit, dat de Minister dan ook wel het *status quo* zou kunnen bewaren ten aanzien van de werkzaamheden aan de Utrechtsehe linie. De gelden, bij art. 58 uitgetrokken, konden dan voor 's hands vervallen. Wat zullen toch die enkele werken baten, wanneer het *personeel*, de hoofdzaak, in den tegenwoordigen toestand blijft en de belemmeringen niet worden weggenomen, waarop thans, in geval van mobilisatie, door de bestaande bepalingen omtrent de onteigening en de inkwartiering, het uitvoerend gezag bij zoo menige handeling stuit?

Van eene andere zijde werd opgemerkt, dat de werken, bij art. 58 bedoeld, wel is waar op zich zelve genomen, als nuttig konden worden beschouwd, maar dat het toch zeer de vraag was, of voor de som, bij dat artikel uitgetrokken, niet meer beteekenende resultaten te verkrijgen waren. Welke is de leidende gedachte van de voorgestelde werken? Men wil hier en daar verbeteringen of nieuwe werken aanbrengen; maar loopt men zoodoende niet gevaar enkele punten onevenredig sterk te maken,

terwijl er dan toch in de linie, over haar geheel genomen, groote *lacunes* zullen overblijven? Was het niet beter een plan te ontwerpen, waardoor de natuurlijke en kunstmatige verdedigingsmiddelen van de Utrechtsche linie tot een wel zamenhangend geheel verbonden wierden, zoodanig, dat de linie — ook al waren de inundatiën niet volledig gesteld — tegen een onverhoedschen, toch krachtig doorgezette aanval bestand kan worden geacht?

Bij deze gelegenheid werd nog opgemerkt, dat voor enkele der in art. 58 genoemde werken minder geld wordt geraamd dan bij de vestingwet ⁽¹⁾, zoodat het vermoeden voor de hand ligt, dat die punten, worden de aangevraagde gelden toegestaan, nog niet eenmaal in voldoende toestand zullen komen.

De Commissie van Rapporteurs heeft deze beschouwingen van genoeg gewigt geacht om deswege het gevoelen van den Minister van Oorlog in te winnen, die daarentrent het volgende heeft doen kennen:

„Bij het voorstel van art. 58 tot verbetering van werken in de Nieuwe Hollandse waterlinie, is de leidende gedachte geweest: krachtdadige voortzetting van de *duurzame* werken, noodig voor de voltooiing der linie, grootendeels in overeenstemming met het vesting-wets-ontwerp van 1871.

„Er is eene keuze gedaan onder de werken, waarvan de ontwerpen gereed lagen en waaromtrent in beginsel niet te twifelen viel.

„Men wil den weg inslaan, die toch later moet worden gevolgd.

„Aan het denkbeeld in de derde alinea der vraag geopperd (het denkbeeld namelijk om aan de linie over de geheele lengte zoodanige verbeteringen aan te brengen, dat zij althans een eersten aanval, krachtig doorgezet, kon weêrstaan) zou het, volgens den Minister, hoogst onraadzaam, zoo al niet onmogelijk zijn, gevolg te geven.

Gelijkmatige verdeelingen van bijv. een millioen over de geheele linie zouden afdoende verbetering onmogelijk maken. Zij zouden niet kunnen geschieden naar de gemaakte ontwerpen. Men zou alles van nieuw af aan moeten doen. Zulke verdeelingen zijn te minder aannemelijk, naardien er punten zijn — bijv. *Honswijk*, voor den toren — waaromtrent een nader onderzoek noodig is, alvorens de ontwerpen voor goed kunnen worden vastgesteld.

„Het weêrstandsvermogen der linie zal door de voorgenomen werken wel niet overal evenveel worden verhoogd; maar door partiele verbeteringen worden de levende strijdkrachten allengs vrijer — en zoo komen afdoende verbeteringen van gedeelten het geheel ten goede.

„Uit de beantwoording van de voorgaande vragen blijkt genoegzaam dat de Minister ten aanzien van de andere verbeteringen in het krijgswezen „geenszins wenscht het *status quo*” te bewaren.

„Het zij hem echter vergund te vragen: waarom zou hij moeten kiezen tusschen twee uitersten: „nergens of overal *status quo*”?

„Waarom niet dadelijk beginnen met datgene wat voorbereid is en gedaan kan worden?

„Alles in eens onderhanden te nemen gaat niet aan. De Minister kan zich geen anderen weg als even doelmatig voorstellen.”

De Commissie van Rapporteurs, ofschoon niet van oordeel dat door het gegeven antwoord de gemaakte bedenkingen geheel als wederlegd kunnen worden beschouwd, meent zich ten aanzien van dit punt te mogen onthouden van het uitspreken van een eigen gevoelen.

(1) Voor Naarden werd bij de vestingwet aangevraagd f 836 000, voor Muiden f 487 000, voor Citermeer f 147 600. Die sommen zijn thans bij art. 58 op f 432 500, f 330 000 en f 130 000 gesteld. Voor de andere werken zijn de sommen gelijk of hooger dan in de vestingwet. Voor Naarden wordt in deze begrooting als eerste termijn aangevraagd f 89 000, dus slechts $\frac{1}{10}$ van de som, bij de vestingwet als noodig opgegeven.

§ 5. De Minister wenscht die werken te doen aanleggen, omtrent wier noodzakelijkheid, naar zijne meening, geen verschil van gevoelen bestaat. Zou hij dan ook niet, zoo vroeg men, kunnen besluiten, die vestingen op te heffen, wier ondoelmatigheid hij als algemeen erkend beschouwt? Aanleiding tot die vraag gaf inzonderheid ook 's Ministers mededeeling in de zitting van den 24sten September, waarbij van een voornemen in dien zin wordt gewaagd. Het had echter de aandacht getrokken, dat in den staat van art. 23 nog alle tegenwoordige vestingen voorkwamen. Indien de bedoeling was eenige dier vestingen op te heffen, dan moest daarvan toch uit dien staat blijken. Het kon toch 's Ministers voornemen niet zijn later, na het tot stand komen der begrooting, tot de opheffing over te gaan en alzoo de Kamer voor een *fait accompli* te plaatsen.

Het denkbeeld, dat de Minister thans, op eigen gezag, tot de opheffing van eenige vestingen zou overgaan, vond intusschen bij sommigen ernstig bestrijding. De twee gevallen — aanleggen van nieuwe werken en slechten van bestaande werken — staan volstrekt niet gelijk. Wanneer een fort wordt aangelegd, dat welligt niet noodig is, dan is het kwaad niet groot; alles komt dan neder op een geldelijk nadeel. Doch wanneer de Minister eene vesting opheft, die behouden behoort te blijven, dan wordt daardoor een moeilijk te herstellen nadeel te weeg gebracht. Daarenboven zoude het van de zijde der Regering in den tegenwoordigen stand der quaestie niet betamelijk gehandeld zijn, wanneer zij, buiten de Vertegenwoordiging om, vestingen ophief. De quaestie van het aan te nemen vestingstelsel is nu eenmaal bij de Vertegenwoordiging aanhangig gemaakt. Dat stelsel moet door de Regering en de Kamers in onderling overleg worden vastgesteld. Men wenscht dit te doen bij eene wet, onder anderen omdat zoodoende het geheele plan van defensie kan worden overzien. Gaat het nu aan, dat de Minister van Oorlog, terwijl de gevoelens over het vestingstelsel zoo uiteenloopen, een greep doe in dat stelsel en hier en daar eene vesting opheffe, die hem nutteloos voorkomt, maar waarover bij de behandeling van de vestingwet welligt een geheel ander oordeel zal worden uitgesproken?

De Commissie van Rapporteurs heeft ook ten aanzien van dit punt inlichtingen aan den Minister van Oorlog gevraagd, in 't bijzonder wat de mededeeling betreft in 's Ministers rede van den 24sten September jl.

De Minister heeft hieromtrent het volgende medegedeeld:

„Toen de begrooting in Julij werd opgemaakt, was de Minister nog niet tot een besluit gekomen betreffende de op te heffen werken in verband met het vestingstelsel.

„De opheffingen, welke hij in de zitting van 24 September jl. op het oog had, zijn die van de werken der *Fugther legerplaats* en van de vesting *Deoenter*.

„In de regeling van het vestingstelsel moet worden opgenomen eene aanduiding van al de oude werken, wier eventuele opheffing naar het gevoelen van den Minister kan worden aangenomen.

„Overigens is hij van oordeel dat de opheffingen, voor verreweg het grootste gedeelte, niet anders zullen mogen geschieden dan in verband met de vordering der uitvoering van de werken, noodig tot voltooiing van het vestingstelsel, dat in ieder geval vooraf de goedkeuring der Vertegenwoordiging zou moeten hebben verworven.

„De ordergeteekende zal gaarne doen onderzoeken of op het bij art. 23 uitgetrokene voor het onderhoud der werken, kan worden bezuinigd.”

De Commissie van Rapporteurs wenscht te doen opmerken dat in deze paragraaf niet is aangedrongen op bezuiniging in de onderhoudskosten der werken van art. 23. Men heeft alleen willen zeggen dat, als de Minister, zonder op het tot stand komen der vestingwet te wachten, vestingen wilde opheffen, van dat voornemen in den staat, behoorende bij art. 23, moest blijken. Die vestingen moeten dan uit dien staat verdwijnen.

Niet duidelijk is het voorts of de Minister nu werkelijk de werken van het *Vughter-kamp* en van *Decenter* wil opheffen, dan wel, of de mededeeling in de voorlaatste alinea van zijn antwoord met opzigt tot die opheffing voorkomende, ook voor deze werken geldt.

De vraag, in hoeverre het gepast kan heeten, dat de Minister, die eene vestingwet toezegt, intusschen vóór dat die wet nog is ingediend, vestingwerken opheft, wenscht de Commissie thans niet nader te bespreken. Maar gaat de Minister tot die opheffing over en wordt art 58 der begrooting goedgekeurd, dan geraakt men toch, naar het de meerderheid der Commissie voorkomt, met de regeling van het vestingstelsel op een zonderlingen weg. De werken van art. 58. vormen een gedeelte van de vestingwet van 1871; de werken, die de Minister wil opheffen (*Vughter-kamp* en *Decenter*) behoorren tot de rij der vestingen, waarvan de opheffing ook bij die vestingwet werd vastgesteld. Hetzij men opbouwt of afbreekt, feitelijk doet men dus niets anders dan gedeelten voorstellen of tot uitvoer brengen van een wets-ontwerp, dat ingetrokken is, omdat het, naar het oordeel des Ministers, niet kon dienen. En gaat men op deze wijze eenige jaren voort, dan zal ten slotte de vestingwet van 1871, die afgekeurd is, bij gedeelten toch tot stand komen. Het verschil zal dan alleen zijn, dat het vestingstelsel van het land geregeld zal zijn geworden, zonder dat iemand, Regeering of Vertegenwoordiging, zich rekenschap heeft kunnen geven van het algemeene plan van defensie.

§ 6. Wet op de legerorganisatie. Bij de bespreking van dit punt werd herinnerd, dat van de zijde der liberale partij sedert jaren op eene wettelijke organisatie van het leger was aangedrongen. Zij hoopte langs dien weg aan de inrigting van het leger eene zoozeer wenschelijke vastheid te geven en een einde te maken aan de herhaalde kleine organisatiën en reorganisatiën, welke niet zelden ten gerieve van bepaalde personen in het leven werden geroepen. Dat de hoofden van het krijgswezen liever geheel de vrije hand hadden en dus in 't algemeen tegen zoodanige wettelijke regeling gestemd waren, kan niemand bevreemden. Maar het is naauwelijks aan te nemen, dat een Ministerie, hetwelk er prijs op stelt zich een Ministerie der meerderheid te noemen, dit beginsel thans zou prijs geven, te minder daar twee van de tegenwoordige Ministers deel hebben uitgemaakt van een Kabinet, dat zich ten vorigen jare, bij eene beslissende gelegenheid, voor zoodanige wettelijke regeling heeft verklaard. Juist daarom hadden echter de niet zeer bepaalde verklaringen van den Minister van Oorlog omtrent dit punt bevreemding verwekt. In § 1 van de Memorie van toelichting schijnt de indiening van eene wet op de legerorganisatie, zij het ook tegen een verwijderd tijdstip, in uitzigt te worden gesteld, maar in zijne rede van 24 September jl. noemde de Minister zoodanige wet voorslagnog noch noodig noch wenschelijk, en gaf hij zijne redenen daarvoor op. Wat wilde nu eigenlijk de Regering? Was ook nu weder verzuimd dit aangelegen punt bij de formatie van het Kabinet te bespreken? Of loste zich de overtuiging van het Ministerie ten aanzien van deze quaestie in de slotzinsnede op van 's Ministers rede van den 24sten September, waarin gezegd wordt, dat „de Regering de noodige voorstellen tot wettelijke regeling zou mogen doen, wanneer de Vertegenwoordiging door een afdoend votum de wenschelijkheid van zoodanige regeling zou hebben uitgesproken?”

Naar aanleiding van deze beschouwingen heeft de Commissie van Rapporteurs gemeend ten aanzien van dit punt eenige opheldering aan de Regering te moeten vragen. Ook haar was de zaak niet volkomen duidelijk, zelfs niet na de nadere verklaring van den Minister van Oorlog van den 17den October jl. Doch uitgaande van het denkbeld, dat het Ministerie wettelijke organisatie van het leger wenschelijk acht, heeft zij aan het verzoek om opheldering de vraag verbonden, op welke gronden de indiening van de wet op de legerorganisatie door den Minister van Oorlog afhankelijk werd gemaakt van de aanneming van de wetten op de militie en schutterijen, in dien zin, dat de bedoelde wet eerst zou kunnen worden zamengesteld, nadat de levende strijdkrachten georganiseerd waren. De Commissie deed daarbij opmerken, dat in de nota lit. A, gevoegd bij het Voorloopig Verslag over het nu in-

getrokken wets-ontwerp tot wijziging van de wet op de nationale militie, een betoog in tegengestelden zin geleverd is.

Het antwoord van den Minister luidt als volgt:

„In de Memorie van toelichting is geen gewag gemaakt van wettelijke regeling der legerorganisatie.

„De bedoeling van den Minister dienaangaande is in het *Bijblad* van 24 September juist uitgedrukt en nader toegelicht in dat van 17 October.

„Bij de formatie van het Ministerie is de vraag, of eene wet op de legerorganisatie zou worden ingediend, besproken. Eenstemmig waren de leden van oordeel, dat tegen legerorganisatie bij de wet geen grondwettig bezwaar bestaat; dat echter die organisatie eerst *dàn* in behandeling moet worden genomen wanneer de wetten op de nationale militie en schutterijen zullen zijn tot stand gekomen, en dat alzoo over de wenschelijkheid om de legerorganisatie tot het onderwerp eener wetsvoordragt te maken, later eene beslissing zal behooren te worden genomen.”

De Commissie van Rapporteurs betwijfelt of dit antwoord aan de Kamer het licht, waarop zij prijs stelt, genoegzaam verschaft. Immers van de zijde van dit Kabinet werd *grondwettig* bezwaar tegen vaststelling der legerorganisatie bij de wet door niemand verwacht, doch er heerschte onzekerheid nopens des Ministers overtuiging van de wenschelijkheid van zoodanige regeling. Over dit, voor de beoordeeling van 's Ministers regeringsbeleid veelbeteekenend punt, blijft dubbelzinnigheid zweven.

§ 7. De opmerking is gemaakt, dat niettegenstaande art. 8 van de wet op de bevordering enz. van militaire officieren, blijkens verschillende posten der begrooting, bij het Departement van Oorlog de gewoonte heerscht aan sommige officieren hooger rangen toe te kennen dan waarop hunne betrekking aanspraak geeft. Men wees op:

de twee generaals-majoor, adjudanten bij Z. M. (art. 4);

de plaatselijke kommandanten te 's Hage en Amsterdam (art. 7);

den kommandant van het instructie-bataillon (art. 8);

de twee hoofdofficieren bij den inspecteur der kavallerie (art. 9);

de twee hoofdofficieren, chefs van de inspectie der draagbare wapenen en van de pyrotechnische school (art. 10).

De Minister van Oorlog, door de Commissie van Rapporteurs uitgenoodigd de redenen te willen doen kennen welke geleid hebben tot deze afwijking van de wet, die tot noodlooze verhooging van het bedrag der pensioenen moet leiden, heeft te dien aanzien het volgende opgemerkt:

„De Minister kan niet toegeven, dat bij het Departement van Oorlog de gewoonte zou bestaan om, in strijd met art. 8 der wet op de bevordering van militaire officieren, aan sommige officieren rangen toe te kennen hooger dan die, waarop hunne betrekking aanspraak geeft.

Het ongegronde dier bewering zal hij aantonen. Vooraf echter een woord over dat artikel.

„Het heeft, blijkens de Memorie van toelichting tot het in 1851 ingediende wets-ontwerp, geene andere strekking dan om *in het belang van de waardigheid der onderscheidene rangen*, te voorkomen, dat aan de verschillende betrekkingen bij het leger andere rangen worden verbonden dan die daarvoor in beginsel vastgesteld, met andere woorden (blijkens het antwoord op het Voorloopig Verslag) dat bijv. aan geen luitenant, dienende in eene kompagnie, een eskadron of bij eene batterij, de rang van *kapitein*; aan geen kommandant eener kompagnie, van een eskadron of van eene batterij de rang van *majoor*, en aan geen kolonel, eenig korps kommanderende, de rang van *generaal-majoor* zou worden verleend.

„Aan dit beginsel nu, en dus ook aan den geest van het wets-artikel, is men bij de besproken bevorderingen getrouw gebleven.

„Immers, de waardigheid der toegekende rangen zal er toch wel niet onder lijden, wanneer aan een plaatselijken kommandant der residentie of der hoofdstad van het Rijk, die daarvoor door langdurige dienst en getrouwe pligtsbetrachting in aanmerking verdient te komen, de rang van generaal-majoor wordt toegekend, of wanneer de rang van kolonel verleend wordt aan luitenant-kolonels, kommandanten van korpsen of militaire inrigtingen, wier eigenaardige geschiktheid voor hun veelomvattenden werkring het in 't belang van de dienst wenschelijk maakt, hen in die betrekking ook in den hooger rang te doen verblijven.

„Evenmin zal dit het geval zijn wanneer een aan den inspecteur van een wapen toegevoegd hoofdofficier, almede in het belang van de dienst, ook in den rang van luitenant-kolonel aan dien inspecteur blijft toegevoegd of de rang van majoor wordt toegekend aan een adjudant van zoodanigen inspecteur.

„En wat nu de adjudanten van den Koning betreft, hunne bevordering tot den rang van generaal-majoor is te minder in strijd met dat wets-artikel, naardien het organiek besluit aangaande den grooten staf van het leger wel het aantal der adjudanten van Zijne Majesteit en van de prinsen van den bloede, maar niet hunne rangen bepaalt.

„Het is echter niet te ontkennen, dat het verleenen der hier besproken hoogere rangen, al geschiedt dit meestal zonder traktementsvermeerdering, door het hooger pensioensbedrag in den regel nadeelig zal zijn voor 's lands kas.

„De ondergeteekende meent dan ook, dat zulke bevorderingen niet dan in zeer bijzondere gevallen behooren plaats te hebben.”

De Commissie van Rapporteurs wenseht te doen opmerken, dat het beginsel, door den Minister verdedigd, tot ver strekkende gevolgen kan leiden. Wanneer het alleen de vraag is, of „de waardigheid der toegekende rangen er niet onder zal lijden,” dan kan men met het toekennen van hoogere rangen zeer ver gaan. Een plaatselijke kommandant kan dan tot den rang van luitenant-generaal, de adjudant van een inspecteur tot den rang van kolonel bevorderd worden. Er dient toch eene grens te zijn. Zulke bevorderingen worden meestal vergoëlikt door te gewagen van „het belang van de dienst;” eene uitdrukking, die, in zoodanige gevallen, wel eens synoniem is met „het belang van bijzondere personen.” Voorbeelden daarvan schijnen in het leger niet zeldzaam, en werden ook in de afdeeling, waar dit punt bijzonder ter sprake kwam, met name aangeduid. Dat de „waardigheid der toegekende rangen niet onder zoodanige bevorderingen zal lijden,” kan tot zekere hoogte worden toegegeven. Maar dat zij, even als alle gunstbewijzen, een nadeeligen invloed moeten uitoefenen op den geest van het leger, valt evenmin te ontkennen.

De Commissie neemt daarom gaarne akte van 's Ministers verklaring, dat „zulke bevorderingen niet dan in zeer bijzondere gevallen behooren plaats te hebben,” waardoor het vertrouwen wordt gewettigd, dat deze Minister zich daarvan zal onthouden.

Ten slotte meent zij nog hare bevreemding te moeten uitspreken, dat het organiek besluit, aangaande den grooten staf van het leger, niet de rangen van de adjudanten bij Zijne Majesteit en bij de Prinsen van den bloede, bepaalt. Het vermoeden in de afdeelingen der Kamer geopperd (zie beneden bij de IIde afdeeling) is dus gegrond, dat deze groote staf te eeniger tijd geheel uit kolonels en generaals zou kunnen bestaan. In verband daarmede zou eene wijziging van dat besluit in dien zin, dat niet alleen het aantal der adjudanten, maar ook hunne rangen voor het vervolg vastgesteld worden, voorzeker aanbeveling verdienen.

§ 8. De zaak van den gewezen kapitein JANSSEN gaf in drie afdeelingen tot tamelijk breedvoerige gedachtenwisseling aanleiding. Men herinnerde, dat de Kamer op den 27sten Februarij jl. eene conclusie had aangenomen, waarbij verklaard werd, dat „de wet van den 28sten Augustus 1851 (*Staatsblad* n°. 128) bij de behandeling van de zaak van den voormaligen kapitein P. A. JANSSEN in menig opzigt verkeerd is opgevat en toegepast, en dat alzoo het aan dien officier verleend ontslag uit de militaire dienst niet voldoende is geregvaardigd.” Wanneer de Tweede Kamer dergel-

lijke verklaring heeft afgelegd, mag men verwachten, dat daaraan eenig gevolg zal worden gegeven, vooral waar, gelijk hier, twee leden van het tegenwoordig Kabinet als leden der Kamer hunne stem aan de vermelde verklaring hebben gegeven. Deze meening vond ondersteuning bij sommige leden, die zich niet met het votum der Kamer van den 27sten Februarij hadden kunnen vereenigen, maar thans van oordeel waren, dat, nu de Kamer eenmaal een besluit genomen had, dat besluit geëerbiedigd behoorde te worden en niet ter zijde mogt worden gelegd. Daar waren echter ook leden, die meenden, dat de Kamer door haar votum van 27 Februarij jl. hare bevoegdheid te buiten was gegaan, en dat zij zich op een verkeerden weg begaf, wanneer regterlijke uitspraken door haar niet geëerbiedigd werden. Hiertegeen werd echter opgemerkt, dat hier geen sprake kon zijn van eene regterlijke uitspraak, omdat de raden van onderzoek volstrekt geen regterlijke collegien zijn, maar dat daarenboven de Kamer ook geen afkeuring had uitgesproken over het advies van den betrokken raad van onderzoek. Zij heeft slechts de verkeerde toepassing eener wet en de daaruit voortgevloeide handelingen van het uitvoerend gezag gewraakt, en dat zij daartoe het volste regt had, schijnt moeijelijk te ontkennen.

De Commissie van Rapporteurs, de zaak van den heer JANSSEN allezins vatbaar achtende voor eene behandeling bij de openbare discussie, heeft gemeend zich in dit Verslag tot de bloote mededeeling dezer verschillende beschouwingen te kunnen bepalen.

§ 9. Op nieuw is, wat de inrigting der begrooting betreft, de wensch tot meerdere splitsing van sommige artikelen geuit. Men had hierbij inzonderheid het oog op de artt. 8—11 en art. 19. Waarom konden, om een voorbeeld te nemen, de staf der infanterie, het regement grenadiers en jagers, de 8 regementen infanterie en voorts het instructie-batallion, het depôt van discipline en de compagnie hospitaalsoldaten niet het onderwerp van even zoovele posten vormen? Het is toch weinig overeenkomstig het begrip van eene begrooting, dat aan de Regering voor het wapen der infanterie in eens een krediet van ongeveer 5 millioen wordt verleend. En het is evenmin te verdedigen, dat de 4 groote artillerie-inrigtingen van art. 19 te zamen slechts één artikel vormen.

Sommige leden wilden nog verder gaan en de sommen voor soldij, voeding en kleeding afzonderlijk zien uitgetrokken. Hiertegeen werd echter opgemerkt, dat eene splitsing in dezen zin, aangenomen dat zij wenschelijk ware, bij de tegenwoordige administrative voorschriften niet doenlijk is. Men drong echter bij deze gelegenheid krachtig aan op geheele herziening dier voorschriften, die in het jaar 1819 *voorloopig* werden vastgesteld en algemeen als gebrekkig en omslagtig zijn erkend.

Gaarne zou men voortaan den staat n°. 73 zoodanig zien ingerigt, dat het getal vrijwilligers (onderofficieren, korporaa's, tamboers en soldaten) van het jaar, waarover de bestaande begrooting loopt, vergeleken kon worden met de getallen van het vorige jaar.

In de staten n°. 74 en 75 dienen, zal eene vergelijking mogelijk zijn, de geldswaarden van de voorwerpen in de eerste kolom ook te worden uitgetrokken. Bij het VIDE hoofdstuk geschiedt dit.

Eene andere bedenking betrof de wijze, waarop de inkomsten van de Militaire Akademie en van het topographisch bureau (art. 34) worden verantwoord. Wie ontvangt, vroeg men, de gelden, die ten behoeve van het topographisch bureau van het Departement van Kolonien, en de gelden die voor geleverde kaarten van particulieren worden ontvangen? Wie ontvangt de gelden, die door de betrekkingen der kadets worden gestort? Die stortingen moeten, zoo als duidelijk is, onder de *middelen* worden verantwoord; doch zij worden nu in de begrooting van de uitgaven afgetrokken. Maar hoe kan de Rekenkamer dan die uitgaven contrôleren?

De Commissie van Rapporteurs heeft dit laatste punt van genoeg gewigt geacht om daarop de aandacht des Ministers in 't bijzonder te vestigen. Op hare deswege gedane vraag heeft zij het volgende antwoord ontvangen.

„Reeds meermalen is deze vraag ten aanzien van de Militaire Akademie gedaan, zoo als kan blijken uit de voorloopige verslagen betreffende de begrootingen van Oorlog over 1864—1868 en 1870. Daarop is telkens te keunen gegeven, dat het verkieselijk scheen, de bijdragen der kadetten niet onder de middelen op te nemen, maar van het bedrag der te doene uitgaven af te trekken, waardoor duidelijk kan blijken wat de inrigting kost; eene wijze van handelen, die door vele leden doelmatig werd geacht.

„De Minister stelt er prijs op, dat zoowel voor de Akademie als voor de topographische inrigting op die wijze worde voortgegaan.”

De Commissie van Rapporteurs meent hierbij te moeten aanteekenen, dat de Minister geene inlichtingen heeft gegeven betreffende de quaestie der inkomsten van het topographisch bureau. Wat betreft het verlangen des Ministers, dat duidelijk blijkende hoeveel de bedoelde inrigtingen werkelijk kosten, daaraan kan gemakkelijk worden voldaan door het bedrag der inkomsten in eene aanteekening op den Uitgewerkten Staat te vermelden. De beginselen eener goede comptabiliteit vorderen daarentegen, dat die inkomsten voortaan worden opgenomen onder de middelen. Daar hierop reeds meermalen door de Kamer is aangedrongen, zal naar het oordeel der Commissie van Rapporteurs de zaak het gevoeligst tot eene beslissing kunnen gebragt worden door art. 13 dus te amenderen als aan den voet van dit Verslag wordt aangeduid.

Iste AFDEELING.

De vraag werd gedaan of het wel goed gezien was den chef van de militaire administratie tevens te belasten met de werkzaamheden van secretaris-generaal. Het ligt toch voor de hand, dat door deze regeling de verschillende diensten bij het leger in hooge mate ondergeschikt worden aan de militaire administratie, hetgeen uit meer dan één oogpunt schijnt af te keuren. Er wordt in het leger zeer geklaagd, dat de administratie in alles den boventoon heeft, en het is dan ook, opmerkelijk hoe talrijk het personeel is van het betrekkelijke bureau bij het Departement. Daarbij zijn 18 officieren en ambtenaren werkzaam, terwijl dat getal bij de bureaux Artillerie en Genie te zamen slechts 10 bedraagt.

Over het algemeen werd in afkeurenden zin gesproken over den geest, welke bij het Departement van Oorlog heerscht. De zaken worden daar in vele opzichten nog beoordeeld en behandeld op soortgelijke wijze als, vóór 1848, bij alle Departementen van Algemeen Bestuur het geval was. Een Minister van Oorlog, zeide men, die ons krijgswezen in goeden toestand wil brengen en aanspraak wil maken op het vertrouwen der Vertegenwoordiging, moet beginnen met het Departement van Oorlog te hervormen. De meening werd hierbij geuit dat het personeel van de officieren, bij het Departement werkzaam, geregeld moest afwisselen. Ook werd de vraag gedaan of het niet doelmatig ware de inspecteurs der verschillende wapens, aan het hoofd der bureaux bij het Departement van Oorlog te stellen. De tegenwoordige regeling toch heeft, naar men meende, het groote nadeel dat de inspecteurs te weinig gezag hebben en dat de tweeledige adviezen van de inspecteurs aan de eene zijde, van de chefs der bureaux aan de andere, niet altijd bevorderlijk zijn aan eene snelle en goede afdoening der zaken. Deze opmerking schijnt vooral voor alle genie-werkzaamheden te mogen gelden.

IIde AFDEELING.

De zoogenaamde *groote staf* gaf tot verschillende opmerkingen aanleiding.

Met het oog op de steeds stijgende kosten van dien staf werd het afgekeurd, dat de in art. 4a voorkomende officieren, ook al behooren zij tot het wapen der infanterie, het hoogere traktement van de zoogenaamde bereden wapens genieten; ook meende men, dat deze officieren, in het algemeen alle officieren niet bij troepen dienst doende, wel met één dienstpaard konden volstaan.

De vraag werd voorts gedaan of wel *alle* officieren bij Zijne Majesteit en de Prinsen van den bloede dienst doende, in art. 4a zijn opgenomen, alsmede of voor den kapitein der rijdende artillerie, die gedetacheerd is bij Z. K. H. den Prins van Oranje, thans een luitenant de dienst moet verrigten,

Het heeft de aandacht getrokken, dat de laatst afgetreden Minister van Oorlog, de generaal DELPRAT, die uit den aard der zaak onder de officieren op non-activiteit moest voorkomen, in geen enkelen post der begrooting is opgenomen. Welke is zijne positie geweest sedert zijne aftreding en uit welken post wordt zijn traktement betaald?

Niet zonder bevreemding heeft men gezien, dat in het laatste kamp van Milligen het bevel over ééne van de beide gekampeerde brigades aan een generaal-majoor, als adjudant bij Zijne Majesteit dienst doende, opgedragen is. Het schijnt niet in 't belang van het leger om de leiding der oefeningen op te dragen aan officieren, die geheel vreemd aan de dienst zijn geworden, en dus ook niet bestemd kunnen zijn om ooit weder in het active leger op te treden.

Eindelijk is er nog op gewezen, dat de formatie van dezen grooten staf voortdurend verandering ondergaat. Zoo is aan den bevelhebber van eene der militaire afdelingen, in strijd met eene daaromtrent door de Kamer genomen beslissing, toch weder de rang en het traktement van generaal verleend. En zoo klimmen de officieren, bij de leden van het Vorstelijk Huis dienst doende, geregeld aan het hof in rang op, waardoor men daar weldra slechts generaals en kolonels zal aantreffen. Men betwijfelt zeer of zoo iets in eenig ander constitutioneel geregeerd land bestaat. Zelfs onder Koning WILLEM I was, meende men, deze groote staf bij het Vorstelijk Huis niet zoo rijkelijk bezet als thans. Eene wettelijke legerorganisatie zou aan deze verkeerdheden een einde maken, vooral wanneer dan tevens in de wet op de bevordering enz. van militaire officieren, ten aanzien van de speciale betrekkingen, eene bepaling werd opgenomen in den zin als voor de zeemagt reeds sedert jaren bestaat.

De Commissie van Rapporteurs is van oordeel, dat de meeste der hier gedane vragen bij de openbare behandeling der begrooting beantwoord kunnen worden. Doch zij heeft toch gemend aan den Minister van Oorlog bepaaldelijk de vraag te moeten onderwerpen, „of het, aangezien de steeds toenemende kosten van den grooten staf bij velen bezwaar ontmoeten, niet dienstig ware eene minder ruime organisatie voor het personeel, dat bij de leden van het Vorstelijk Huis dienst doet, aan te nemen, en tevens te bepalen, dat de officieren, in zoodanige speciale betrekkingen geplaatst, bij bevordering weder in werkelijke dienst bij het leger moeten treden.”

Hierop heeft de Minister van Oorlog het volgende ten antwoord gegeven :

„De Minister moet hier onder de aandacht brengen, dat er geene sprake kan zijn van eene eigenlijke toeneming of vermeerdering van uitgaven. De zaak is deze. Op het in der tijd te kennen gegeven verlangen van de Tweede Kamer worden thans bij den grooten staf uitgetrokken de traktementen en fourragelden van de ordonnans-officieren des Konings en van een bij Zijne Koninklijke Hoogheid den Prins van Oranje gedetacheerden officier, welke vroeger begrepen werden onder de uitgaven voor de wapenkorpsen waartoe die officieren behoorden.

„Het aantal der adjudanten bij den Koning en bij de Prinsen van den bloede, even als dat der ordonnans-officieren, is niet vermeerderd. En wat nu de opmerking betreft, dat het wenschelijker zou zijn, die officieren bij bevordering wederom bij het leger te doen intreden, — te dien aanzien zij te kennen gegeven, dat dit nu en dan plaats heeft, maar dat hiertegen soms gewigtige redenen bestaan, zoo als hiervoren bij de beantwoording van de 8ste vraag zijn te kennen gegeven.

„De Minister acht het niet overbodig mede te deelen, dat van die officieren partij wordt getrokken in het belang van het leger.

„Nog bij de laatste vereeniging van troepen in de legerplaats bij Milligen is het bevel over eene brigade gevoerd door een der adjudanten des Konings.”

Art. 5. De generale staf heeft weder eene reorganisatie ondergaan. Is er thans eenige waarborg, dat deze reorganisatie eene blijvende zal zijn? Neen; want zoodra de tegenwoordige zoo gebrekkige indeeling van het leger door eene oorlogsindeeling vervangen wordt, zal men ook den generalen staf weder moeten reorganiseren. Zijn die voortdurende veranderingen niet een hernieuwd bewijs voor de noodzakelijkheid eener wel doordachte, op vaste grondslagen berustende organisatie, die dan bij de wet ware vast te stellen?

De vraag is gedaan, waarom de leeraren der stafschool eene toelage ontvangen en de directeur niet. Deze regeling is te vreemder, omdat in de laatste jaren aan schier alle speciale betrekkingen toelagen zijn verbonden geworden. Van eene andere zijde werd echter opgemerkt, dat het een zeer verkeerd beginsel is de officieren dadelijk voor elke dienst van eenigzins speciaal aard geldelijk te beloonen. Het moreel van het officierskorps wordt daardoor zeker niet verhoogd.

Art. 6. Met de voorgestelde vermeerdering van het getal intendanten, waarvoor in de Memorie van Toelichting slechts een zeer algemeene grond wordt aangevoerd, betoonde men zich verre van ingenomen. Veeleer scheen er alle reden tot inkrimping, met name tot afschaffing van de betrekking van hoofd-intendant, daar deze toch als secretaris-generaal werkzaam is. Niet naar vermeerdering van het personeel, maar naar eene goede keuze van personen moet gestreefd worden. Dan zou ook eene betere controle worden verkregen dan nu, blijkens menig voorval van den laatsten tijd — men dacht hierbij onder anderen aan het gebeurde in 's Rijks hospitaal te 's Hage — schijnt te worden uitgeoefend. En vooral is het dringend noodig de grondslagen der militaire administratie geheel te herzien. De leden, welke deze meening uitspraken, voegden er echter bij, dat zij zich, zoolang de chef der militaire administratie tevens als secretaris-generaal fungeert, ook in dit opzigt met geene verbetering durfden vleijen.

De Commissie van Rapporteurs onthoudt zich, wat dit laatste punt betreft, van het uitspreken van een eigen oordeel; doch zij deelt in de meening, dat de voorgestelde vermeerdering van het getal onder-intendanten niet voldoende geregvaardigd is.

Art. 7. Ook in de formatie van den plaatselijken staf hebben telkens veranderingen plaats, die, naar men meende, moeilijk uit het algemeen belang verklaard kunnen worden. Zoo is nu weder te 's Hage een opperofficier als plaatselijke kommandant en waarnemend gouverneur der residentie geplaatst, terwijl die betrekking vroeger door een der korps-chefs, later door een hoofdofficier werd waargenomen. Ook te Amsterdam, waar jaren achtereen geen plaatskommandant was, heeft men een generaal als zoodanig aangesteld. Die betrekkingen schijnen wel eens te worden gecreëerd ter wille van personen, die voor de active dienst niet meer geschikt zijn. Doch men meende, dat juist voor de betrekking van plaatselijken kommandant slechts officieren van het active leger in aanmerking behoorden te komen.

IIIde AFDEELING.

De opmerking is gemaakt, dat meermalen de manschappen der nationale militie bij het verlaten hunner garnizoenen, ten einde zich naar eene andere garnizoensplaats, een kamp enz. te begeven, een ganschen dag zonder voedsel worden gelaten en dat de administratieve bepalingen dergelijke feiten schijnen te wettigen.

De Commissie van Rapporteurs heeft gemeend aan den Minister de vraag te moeten stellen, of dit feit, zoo het juist is, niet eene wijziging dier bepalingen noodzakelijk maakt.

De Minister heeft ten aanzien van dit punt het volgende medegedeeld:

„Door de onderlinge aansluiting van vele spoorlijnen is men dit jaar in staat geweest, bij de verplaatsingen van troepen uit de garnizoenen naar de kampen en omgekeerd, — ook bij de inlijving der miliciens, — tot voorkoming van inkwartiering, de troepen grootere trajecten te doen afleggen, dan vroeger het geval was.

„Aan hen die een grooten afstand hadden te doorloopen, is vóór den afmarsch een ration brood van 0,75 kilogram uitgereikt. Slechts één geval heeft zich voorgedaan met een detachement miliciens, dat men te lang achtereen heeft doen reizen, in plaats van den marsch over twee dagen te verdeelen en aan den troep één dag inkwartiering te doen verstrekken.

„Tot voorkoming van dergelijke ongeschikte regelingen zal de bestaande instructie worden herzien.”

Het heeft de aandacht getrokken, dat bij sommige korpsen zulke uiterst geringe sommen zijn uitgetrokken voor het onderwijs. Men wees o. a. op de regementen veld- en rijdende artillerie en een der regementen vesting-artillerie. Ook zijn er in het bedrag der sommen, die voor verschillende korpsen worden aangevraagd, moeilijk te verklaren verschillen op te merken. Men drong er op aan, dat bij het bepalen der sommen voor het onderwijs op minder karige wijze en volgens vaste regelen te werk werd gegaan.

Art. 9. Op nieuw werd gewezen op de kostbare organisatie der kavallerie. Ook indien men niet tot vermindering wilde overgaan, hetgeen naar het oordeel van sommige leden zeer wenschelijk was, konden toch de reserve-eskadrons bij de veld-eskadrons ingesmolten en het onevenredig groote getal hoofdofficieren verminderd worden. Met bevreemding was voorts opgemerkt, dat er weder zooveel miliciens bij de kavallerie waren ingedeeld, terwijl het in 1870 gebleken was, dat een groot deel der miliciens, in geval van mobilisatie, bij de kavallerie overkompleet waren. Het getal voor de dienst geschikte paarden bedraagt, volgens de Memorie van Toelichting zelve, hoogstens 1878. Er zijn aanwezig, volgens den staat n°. 73, 1444 vrijwilligers. Dus zou men bij de kavallerie slechts eene 500 miliciens behooren in te deelen. Intusschen bedraagt dit getal 1792. Waarom?

Ook werd de meening geuit, dat de vergunning aan de officieren der kavallerie verleend om nog een derde, jong dienstpaard te houden, tot enig misbruik scheen aanleiding te geven en dat daarom intrekking dier vergunning wellicht in aanmerking behoorde te komen.

Nog werd de vraag gedaan, of niet sommige 1ste luitenants van de bereden wapens slechts het traktement van 2den luitenant genieten, en welke de reden van deze regeling is. De Minister van Oorlog, door de Commissie uitgenoodigd dit laatste punt te willen ophelderen, heeft daaromtrent doen kennen:

„Ten aanzien van de vraag of niet sommige (eerste) luitenants van de bereden wapens slechts het traktement van 2den luitenant genieten en wat de reden dezer regeling is, zij hier te kennen gegeven:

„1°. dat alleen enkele overcomplete 1ste luitenants van de veld- en rijdende artillerie voorloopig het tractement van hun vorigen rang genieten, en

„2°. dat dit geschiedt krachtens Zijner Majesteits besluit van 4 September 1853, n°. 90, en uitsluitend in het belang van de dienst en van de betrokken officieren, die anders, ten gevolge hunner bevordering, het korps voor een der onbereden artilleriecorpsen zouden moeten verwisselen, en voorzeker niet zonder nadeel zich van hunne rijpaarden zouden moeten ontdoen.”

Art. 10. De Minister van MULKEN heeft bepaald, dat een deel der officieren van de artillerie, aan de artilleriewerkplaatsen werkzaam, gerekend zou worden tot de korpsen te behooren. Het gevolg moet zijn, dat, in geval van oorlog, als er juist de meeste drukte bij die werkplaatsen is, daar officieren zullen ontbreken. Ware het niet raadzaam op deze bepaling terug te komen?

Bij dezen post, waarin ook het korps pontonniers is opgenomen, werd de wensch geuit, dat maatregelen mogten worden genomen om, in geval van oorlog, spoedig de noodige bruggen over de groote rivieren te kunnen slaan.

IVde AFDEELING.

Ofschoon men met genoegen in de Memorie van Toelichting eene vrij uitvoerige berekening betreffende de remonte had aangetroffen, rees toch de vraag, of de voorstelling als zouden er bij de artillerie thans paarden te veel zijn, wel juist is. Voor de 18 batterijen en de 3 treinkompagnien zijn noodig 1562 paarden. Aan geschikte paarden waren op 1 Julij 1872 slechts aanwezig 1535. Dus 27 te weinig. Bij de Memorie van Toelichting is in het geheel op de depôts niet gerekend en men zal dus, in geval van oorlog, geen enkel paard tot aanvulling hebben. De mindere aanvraag van f 60 000 voor remonte schijnt dus niet wel geregvaardigd.

Overigens is het wenschelijk, dat voortaan in den toelichtenden staat bij art. 12 ook het getal werkelijk aanwezige paarden worde vermeld, daar dat getal bij de berekening van de remonte ook in aanmerking dient te komen. Zoo werd de vraag gedaan, waarom de 160 paarden, die volgens de Memorie van Toelichting overkompleet zouden zijn, niet afgetrokken worden van de paarden, waarvoor bij art. 12 de gelden worden aangevraagd.

Vde AFDEELING.

De wet tot regeling van het onderwijs aan de Militaire Akademie schijnt, voor zoover thans reeds omtrent hare werking een oordeel is te vellen, de gevolgen te hebben, welke de bestrijders dier wet hebben voorzien: het getal jonge lieden, dat zich ter plaatsing aanbiedt, is uiterst gering en voor de wapens infanterie en kavallerie schier niet noemenswaard. Het gevolg zal zijn, dat weldra de meeste, zoo niet alle officieren voor die beide wapens uit de inrigtingen te 's Bosch en Maastricht zullen voortkomen, inrigtingen, waarvan het leerplan zoodanig is geregeld, dat het eind-examen minder zwaar is dan het toelatingsexamen voor de Akademie. In dien stand van zaken dient verandering te komen. Er dient eene nieuwe regeling van de geheele opleiding voor den officiersrang te worden gemaakt, waarbij, naar het oordeel van sommigen, de Militaire Akademie tot eene applicatieschool vervormd zou behooren te worden, terwijl de primitive opleiding van alle aspirant-officieren bij de korpsen zou kunnen plaats vinden.

Verandering in den tegenwoordigen toestand is daarenboven nog uit een ander oogpunt noodig. De kosten namelijk der Akademie stijgen, bij een zoo gering getal kadets, betrekkelijk tot een veel te hoog cijfer.

Het getal kadets te Breda bedraagt thans voor het studiejaar 1872—73 volgens de Memorie van Toelichting 31, terwijl sommige leden meenden, dat het getal werkelijk aangestelde kadets nog kleiner is. Voor die 31 kadets zijn nu aanwezig 21 officieren (of 17, indien de 4 officieren te Delft onder het cijfer van 21 begrepen zijn), 6 burger leeraren, 28 onderofficieren en 37 oppassers, totaal 92 personen, waaronder een generaal-gouverneur, voor 31 kadets, of 3 onderwijs gevende, toezigt uitoefenende en oppassersdiensten verrigende personen voor 1 kadet.

En de kosten voor Breda alleen bedragen (zie bladz. 66 van den toelichtenden staat) ruim f 119 000 voor 31 kadets, dat is ruim 3800 per kadet. Dit is geheel iets anders dan de berekening in de begrooting, volgens welke elk kadet slechts f 1695 zou kosten. Daarbij is dan ook de vergissing begaan, dat bij de kadets te Breda de jongelieden zijn gevoegd, die te Delft en 's Bosch hunne verdere opleiding ontvangen.

Aannemende dat het getal 31 in volgende jaren bereikt wordt, dan zal men voor de twee studie jaren een totaal cijfer van 62 verkrijgen. Maar het personeel zal dan ook, volgens bladz. 62 van den toelichtenden staat, tot het cijfer van 123 personen worden opgevoerd, en de inrigting zal derhalve nog altijd kostbaar en weelderig blijven. Dit springt te meer in het oog wanneer men de kosten der akademie te Breda met die van de inrigting aan het Nieuwe Diep vergelijkt. Deze bedragen (zie art. 38 der begrooting voor het Vde hoofdstuk) f 82 351 voor 68 adelborsten, dus ruim f 1400 per hoofd; terwijl aan de inrigting slechts 9 officieren, 6 burger leeraren en 26 onderofficieren en oppassers zijn verbonden.

In de afdeelingen werd, met het oog op deze beschouwingen, op eene aanmerkelijke vermindering van het militaire personeel bij de akademie aangedrongen. Waartoe, zeide men, een generaal aan het hoofd dezer inrigting? Waartoe 4 kapiteins chefs van het onderwijs, terwijl er nog onder de burgerbeambten een kapitein van de artillerie, als chef van het onderwijs in de wis- en natuurkunde en een leeraar in de genie-wetenschappen (denkelijk ook een officier) is uitgetrokken? Er kan geen bezwaar bestaan dit militair personeel in den loop van het aanstaande jaar aanmerkelijk te verminderen, wijl dat personeel toch in het leger zelf een nuttigen werkring kan vinden.

Eindelijk werd nog gevraagd, of de wijze, waarop te Breda het examen wordt afgenomen, welligt ook tot de ongunstige uitkomsten bijdraagt, welke de wet van den 17den Julij 1869 (*Staatsblad* n°. 141) heeft opgeleverd.

De Commissie van Rapporteurs deelt in de bedenkingen, die tegen de kostbaarheid der Militaire Akademie zijn aangevoerd, en acht het wenschelijk, dat alsnog aan de daaromtrent gerezen bezwaren worde te gemoet gekomen. Op de quaestie van eene nieuwe regeling der opleiding van den officiersrang, heeft zij meer in 't bijzonder de aandacht des Ministers gevestigd en op de deswege gedane vraag het volgende ten antwoord bekomen:

„De omstandigheid dat er in dit jaar slechts één kadet voor het wapen der kaval-erie en geen voor dat der infanterie is geplaatst (1), zal toch wel niet tot de gevolgtrekking mogen leiden, dat er voortaan slechts een gering aantal kadetten van die wapens op de Militaire Akademie zal worden aangetroffen. Men mag niet uit het oog verliezen, dat dit jaar het toelatingsexamen voor het eerst, ingevolge de bepalingen der wet van 17 Julij 1869 (*Staatsblad* n°. 141), heeft plaats gehad en het derhalve geen bevreemding kan wekken, dat slechts een betrekkelijk gering aantal leerlingen der hoogere burgerscholen er op waren voorbereid, om aan dat examen deel te nemen.

„Daarbij komt nog, dat de aspiranten in den regel bij het opgeven der wapens, waarbij zij zouden wenschen geplaatst te worden, de infanterie en kavallerie het laatst noemen. Is nu het aantal aspiranten gering — als dit jaar — dan zullen, niettegenstaande er vele plaatsen zijn opengesteld, slechts weinig of geen kadetten bij de infanterie en kavallerie kunnen worden aangesteld.

„Er bestaat echter grond om te verwachten, — en het dezer dagen bij het Departement van Oorlog ingekomen verslag van het laatst gehouden toelatingsexamen geeft daartoe vooral aanleiding, — dat het aantal aspiranten, zoo niet in 1873, dan toch in 1874 tot 80 zal klimmen. Is dit het geval, dan zullen vele aspiranten, hoewel zij zich voor de genie of de artillerie opgaven, door gebrek aan vacaturen bij die wapens, bij de cavalerie of infanterie moeten worden geplaatst.

„Op grond van het vorenstaande zou de Minister het hoogst onraadzaam achten, nu reeds over te gaan tot eene nieuwe regeling van de geheele opleiding voor de officieren van laatstgemelde wapens, te meer daar, zoo als te regt wordt opgemerkt, de kosten eener atzonderlijke inrigting voor de kadetten der infanterie en cavalerie, door het gering aantal dier kadetten buitengewoon hoog zouden zijn.

„Het komt hem voor, dat de proef met de nieuwe inrigting *eerlijk* moet worden genomen; anders handelende, — dat is zoo men heden ging sloopen (wat gisteren gesticht werd, — zou men nimmer tot eene vaste overtuiging kunnen geraken.”

De Commissie van Rapporteurs deelt in de meening des Ministers, dat thans nog geen oordeel kan worden geveld over de meerdere of mindere doelmatigheid van de inrigting, die bij de wet van den 17den Julij 1869 (*Staatsblad* n°. 141) aan de Militaire Akademie gegeven werd. Doch de omstandigheid, dat voortaan in elk geval

(1) Volgens de Memorie van Toelichting zouden er te Breda 2 kadets voor de infanterie en 2 kadets voor de kavallerie geplaatst zijn. De Commissie van Rapporteurs vestigt op dit verschil de aandacht, omdat in eene der afdeelingen (zie hiervoren) beweerd is, dat het getal aanwezige kadets te Breda veel kleiner is dan 31.

een zeer groot deel van de officieren voor de infanterie en kavallerie uit de korpsen zal moeten getrokken worden, geeft haar aanleiding den wensch uit te spreken, dat de opleiding bij de korpsen reeds nu op bredere grondslagen dan thans daarvoor zijn aangenomen, moge gevestigd worden.

VIIde AFDEELING.

Ook in verband met de geneeskundige dienst werd de intrekking van de voorgestelde wijziging van de wet op de bevordering enz. betreurd. De jongelieden, die het radicaal van arts verkrijgen, zullen nu weder tot officier van gezondheid 3de klasse worden aangesteld, hetgeen af te keuren is en hen in eene ongunstige verhouding brengt tegenover hunne collega's bij de marine. Op spoedige weder-indiening van het bedoelde wetsvoorstel werd daarom bij deze gelegenheid weder aangedrongen. Sommige leden voegden hierbij, dat eene geheele hervorming van de inrigting der militaire geneeskundige dienst en ook van de wijze van opleiding hun noodig voorkwam. Wat dit laatste punt betreft, geeft het Departement van Marine een goed voorbeeld.

IXde AFDEELING.

Naar aanleiding van de bestaande geruchten nopens groote garnizoensveranderingen in de maand Mei aanstaande, werd de aandacht des Ministers gevestigd op de ernstige bedenkingen, welke in de Kamer tegen zoodanige garnizoensverandering, zoowel uit het oogpunt van het algemeen belang als van de belangen der personen, zijn aangevoerd. Men hoopte te dezen aanzien eene geruststellende verklaring van den Minister te ontvangen.

Xde AFDEELING.

Art. 22. Ook de inrigting van dit artikel is weder met het begrip eener goede comptabiliteit in strijd. De gelden voor oefeningen en voor aanschaffing van nieuwe voorwerpen zijn doorengemengd. Men drong er op aan, dat het bedrag, voor torpedo's te bestemmen, alsnog bij eene nota van wijziging afzonderlijk werd uitgetrokken. Het behoorde dan ook naar art. 57 te worden overgebracht.

XIde AFDEELING.

Afgescheiden van de vroeger medegedeelde beschouwingen over het slechten van sommige vestingen, werd de wensch geuit, dat in elk geval op de eene of andere wijze mogt worden te gemoet gekomen aan de bezwaren, welke in enkele versterkte plaatsen, ten gevolge van het bestaan der vestingwerken, worden ondervonden. Men wees met name op Groningen. De toestand is daar onhoudbaar, zoo als in de Nota van den heer VAN HOUTEN, gevoegd bij het Verslag over de onteigeningswet in het zuidelijk deel van de gemeente Groningen (zitting 1871—1872, gedrukt stuk 125) breeder is aangetoond.

Bij deze gelegenheid werd ook de wensch geuit, dat de Minister mogt kunnen goedvinden het havenfort te Breskens, dat alle militair belang verloren heeft, te slechten.

XIIde AFDEELING.

De hooge kosten van onderhoud der kazernering in sommige plaatsen trokken zeer de aandacht. Men wees o. a. op 's Bosch, waarvoor *f* 15 000, 's Hage, waarvoor bijna *f* 17 000 wordt uitgetrokken; Helvoet, waar men alleen voor verwen *f* 1700 wil besteden. Zulke sommen vorderen toch wel eenige toelichting.

XIIIde AFDEELING.

Art. 33. Ook in dit artikel zijn weder traktementen en aankopen van materieel doorengemengd. Splitsing scheen noodzakelijk. Daarenboven geldt het hier twee

magazijnen (Delft en Woerden), waarvan de kosten afzonderlijk behooren te worden aangegeven. Men zou dan tevens gaarne zien, dat in den toelichtenden staat het personeel van elk der beide magazijnen, gelijk dat bij andere begrootingen gebruikelijk is, werd uitgetrokken.

Art. 34. Gaarne zou men van den Minister vernemen, waarom de chef van het topographisch bureau eene toelage van $f600$ geniet, en of deze hoofdofficier daarenboven nog eene residentie-toelage ontvangt. De meening werd geuit, dat het topographisch bureau onder de onmiddellijke bevelen van den chef van den generalen staf behoorde te staan en dat men dan kon volstaan met een kapitein als souschef bij die inrigting.

Nog werd er op aangedrongen, dat de topographische kaart van Nederland, op de schaal van $\frac{1}{25000}$, die bij het topographisch bureau vervaardigd is, in den handel zou worden gebracht, evenals in België met de kaart van $\frac{1}{20000}$ in kleurendruk het geval is. De bedenkingen, die hiertegen met het oog op de belangen van 'slands defensie soms worden gemaakt, schijnen toch inderdaad weinig afdoende.

Art. 36. Deze $f 12 000$ zijn, indien men zich niet bedriegt, bestemd om onbemiddelde ouders te gemoet te komen in de kosten van opleiding van hunne zoons op de Bredasche akademie. Uit dit oogpunt scheen dit bedrag in de Vde afdeeling (Militaire Akademie) te moeten worden uitgetrokken. In elk geval wenschte men, op de wijze als in vorige jaren is geschied, mededeeling te ontvangen van de besteding dezer gelden in 1871 en 1872.

Art. 40. Bij den tegenstand, welken de uitgaven voor kampeoefeningen soms onder vinden, is het dubbel noodig dat de tijd in het kamp goed gebruikt worde. Men betwijfelde, of dit wel altijd het geval was en meende, dat met name in het laatst gehouden kamp veel tijd te loor was gegaan met proefnemingen omtrent de waarde van verschillende exercitie-reglementen. Hieromtrent wordt opheldering noodig geacht, wijl toch bij een leger, uit militie bestaande, herhaalde veranderingen in de reglementen als hoogst verderfelijk mogen worden beschouwd.

Naar aanleiding van deze opmerking heeft de Commissie van Rapporteurs tot den Minister van Oorlog een verzoek om opheldering gerigt, hetgeen tot de volgende mededeeling van de zijde des Ministers heeft geleid:

„Werkelijk zijn in het laatst gehouden kamp bij Milligen vergelijkende proeven genomen met de bataillons- en linesscholen, zoo als die in 1860 bij het leger ingevoerd en later in 1869 zijn gewijzigd.

„Die proefneming is bevolen geworden, dewijl bij sommige, en daaronder hoog geplaatste en ondervindingrijke officieren twijfel bestaat of men bij de invoering der laatste reglementen ter vereenvoudiging niet te ver is gegaan met het afschaffen van sommige bewegingen in de oude reglementen voorkomende, en bovenal of de inrigting der tegenwoordige linesschool wel aan alle eischen van een reglement voldoet.

„Die proeven konden nergens beter en, voor zoover de linesschool betreft, nergens anders genomen worden, dan in het kamp bij Milligen, dewijl daár alleen, behalve een uitgestrekt oefeningsterrein, vele (12) bataillons op oorlogssterkte aanwezig waren.

„Dat de tijd daaraan besteed als niet goed gebruikt zou moeten worden bestemd, kan de Minister niet toegeven; het geldt hier toch een onderwerp van het hoogste belang, en wanneer de uitslag dier proefneming strekken zal om het vertrouwen in de deugdelijkheid onzer reglementen te vermeerderen, mag men zich daarmede geluk wenschen.

„De Minister beaamt overigens ten volle de stelling, dat herhaalde veranderingen in de reglementen bij een leger als het onze, grotendeels uit militie zamengesteld, verderfelijk zijn te achten, en hij geeft volgaarne de verzekering, tot geene wijzigingen in de bestaande reglementen te zullen overgaan, wanneer hem de noodzakelijkheid daartoe niet voldingend zal zijn gebleken.”

Art. 43. Op nieuw werd de reeds zoo dikwerf gemaakte opmerking herhaald, dat er geene reden is deze kosten op de begrooting van Oorlog te behouden.

XIVde AFDEELING.

De kosten der maréchaussée behooren, naar sommige leden meenden, niet op de begrooting van oorlog, en zeer te regt zijn die dan ook in 1870 overgebracht op de begrooting van justitie. Door de aftreding van het toenmalige Ministerie is hieromtrent alles weder bij het oude gebleven. Wordt er nu van de zijde van het Departement van Oorlog niet meer op deze zaak teruggekomen?

Art. 44. Hier zijn *f* 200 aan bureaustkosten uitgetrokken voor den chef van den staf van den inspecteur der kavallerie, waarschijnlijk omdat deze laatste, vreemd genoeg, ook als chef der maréchaussée wordt besehouwd. Is het noodig voor de waarschijnlijk niet noemenswaardige werkzaamheden, welke bij de inspectie ten behoeve der maréchaussée zijn te verrigten, nog afzonderlijke bureaustkosten uit te trekken?

XVde AFDEELING.

Onder de officieren op non-activiteit komen voor een 1ste luitenant en een ritmeester, die respectivelijk reeds sedert 1864 en 1865 op non-activiteit zijn. Herhaaldelijk is reeds opgemerkt, dat het de bedoeling der wet van den 26sten Augustus 1851 (*Staatsblad* n°. 128) niet heeft kunnen zijn, dat de officieren gedurende zoo langen tijd op non-activiteit zouden verblijven.

XVIIde AFDEELING.

In § 2 van de Memorie van Toelichting worden de hoeveelheden kustgeschut opgegeven, welke naar de meening des Ministers nog moeten worden aangeschaft; waarop berusten die cijfers? Ontbreekt daaraan niet, zoolang de vestingwet niet bestaat, eene vaste basis? Uit dit oogpunt kon de mededeeling dan ook geene bevreemding verwekken, dat de vorige opgave betreffende het benoedigde zware achterlaadgeschut voor vestingen „niet voldoende is te achten.” Al die opgaven zijn, zoo lang het vestingstelsel niet definitief geregeld is, geheel willekeurig.

Welke is de bedoeling der mededeeling, dat een kanon van 12 cm. van nieuw brons *f* 3000 zou kosten? En is het kanon van 15 cm., van welk model nu voor het eerst 25 stukken zullen worden aangemaakt (art. 54) iets anders dan het kanon van dat kaliber van vorige opgaven?

De vraag werd gedaan, waarom nog niet wordt overgegaan tot de aanschaffing van nieuw veldgeschut. Hier is inderdaad *periculum in mora*. Welke resultaten heeft de zending der officieren naar Zwitserland, het veldgeschut betreffende, opgeleverd? Enkele leden meenden, dat men bij het Departement van Oorlog ook bij deze zaak weder in de gewone fout verviel van steeds naar „het beste” te zoeken, waardoor men zelfs „het goede” nooit verkreeg.

Er zijn nog veldbatterijen met *glad* geschut gewapend. Wanneer zal aan dezen in waarheid belagchelijken toestand een einde komen?

Wanneer zullen de 45 000 nieuwe geweren afgeleverd zijn en waar zijn deze vervaardigd? Waar zullen de 20 000 thans in art. 55 opgenomen geweren besteld worden?

De Minister neemt van zijn voorganger het getal van 56 000 benoedigde geweren over, doch waarop berust dat cijfer?

Onder verwijzing naar de gronden, welke tegen dat getal van 56 000 zijn aangevoerd in de Nota, welke gevoegd is geweest bij het Verslag, betreffende de aanvraag van artillerie-materieel van den vorigen Minister, heeft de Commissie van Rapporteurs gemeend op eene nadere toelichting van het bedoelde cijfer te moeten

aandringen, terwijl zij tevens verzocht de redenen te mogen kennen, waarom nog niet tot de aanschaffing van veldgeschut wordt overgegaan.

Het antwoord, betreffende deze punten, was als volgt:

„De berekening van het cijfer van 56 000 voor de nog benooodigde achterlaadgeweren klein kaliber, is als volgt.

„In het geheel moeten er zijn:

voor het wapen der infanterie ruim.....	49 000 stuks;
voor de dienstdoende schutterijen.....	18 500 „
in reserve ongeveer 50 %.....	33 500 „
	<hr/>
	101 000 stuks.

Er zijn reeds gelden toegestaan voor.....

45 000 „

zoodat er nog noodig zullen zijn..... 56 000 stuks.

„Bij de hier aangehaalde nota werd in overweging gegeven om zich slechts te bepalen tot de aanschaffing van het hoogst benooidigd getal geweren voor de infanterie, en werd de aanschaffing van de geweren klein kaliber voor de dienstdoende schutterij overbodig geacht. Hierop is reeds door des Ministers voorganger te kennen gegeven, dat het volstrekt noodig is om aan de 18 500 man schutters, die aan het leger te velde zullen worden toegevoegd, zoodra zij voldoende geoefend zijn, ook gelijke wapens te verstrekken als aan de overige troepen van het veldleger.” De ondergeteekende hiermede instemmende, zal er alleen nog dit bijvoegen, dat eene zoodanige verstrekking vooral noodzakelijk is, om alle verwarring in de uitgifte der munitie bij het veldleger te voorkomen, terwijl hierdoor het medevoeren van munitie zoo eenvoudig mogelijk wordt; daargelaten nog de verhooging van 't vermogen van den troep.

„Alzoo: de schutters ingedeeld bij het leger te velde, bekomen de achterlaadgeweren klein kaliber, terwijl zij, die bestemd worden voor de dienst in de vestingen en forten, met de achterlaadgeweren groot kaliber (stelsel SNIDER) zullen gewapend zijn.

„Tot de aanschaffing van veldgeschut kan nog niet worden overgegaan, omdat het Zwitsersche kanon van 8.4 cm. nog bij de commissie van proefneming in onderzoek is en wel hoofdzakelijk voor de granaat-kartets, en na den afloop van dat technisch onderzoek de vuurmond bij de bereden artillerie beproefd moet worden.

„Er zijn ook twee veldkanonnen van grooter kaliber (10 cm.) met de daarbij noodige projectielen in Zwitserland besteld. Zij worden tegen het einde van 1872 verwacht en zullen alsdan aan een onderzoek als dat van het kanon van 8.4 c.m. onderworpen worden. Eerst dan wanneer door de bereden artillerie eene keuze zal zijn gedaan uit de te beproeven kanonnen, zullen maatregelen genomen worden voor eene regelmatige aanschaffing van veldgeschut. Intusschen kan nu reeds als zeer waarschijnlijk worden aangemerkt de aanneming voor het veldgeschut van het achterlandstelsel en projectielen met zachte omkleeding.”

De Commissie van Rapporteurs acht het onnoodig haar gevoelen te doen kennen over de cijfers, die met opzigt tot het benooidigde getal geweren door den Minister worden aangevoerd. Het getal van 20 000 geweren, waarvoor dit jaar de gelden worden aangevraagd, kan in elk geval worden toegestaan. Maar zij moet eenige bedenking doen gelden tegen het denkbeeld om den eersten ban der schutterijen, zoo als die thans zijn ingerigt, te willen toevoegen aan het veldleger. Na al hetgeen de ondervinding zoowel tijdens de Fransche revolutie-oorlogen als bij den jongsten oorlog omtrent de waarde van dergelijke troepen heeft doen kennen, schijnt het schier als eene uitgemaakte zaak te moeten worden beschouwd, dat schutterijen, nationale garden enz. alleen in vestingen kunnen dienen. Alleen bij geheel gewijzigde iurging van de schutterijen zouden zij welligt tot de velddienst bruikbaar kunnen worden gemaakt.

Art. 57. De *f* 40 000 van dezen post moeten vermeerderd worden met *f* 12 000, voor hetzelfde doel bij art. 60 uitgetrokken.

Naar aanleiding van de bedenkingen, in de afdelingen tegen dezen post gemaakt, zijn door de Commissie van Rapporteurs tot den Minister van Oorlog de volgende vragen gerigt:

Welke is de bedoeling met de voorgestelde aanschaffing van vaartuigen voor de torpedodienst?

Is er nu eene taakverdeeling tusschen de zee- en landmagt tot stand gekomen?

Is men het eens omtrent een stelsel van torpedo's?

Waartoe moeten de vaartuigen, die men wil aanschaffen, dienen; hoe moeten ze bemand worden? Kan de Marine deze vaartuigen niet verschaffen?

Op bladz. 43 van den toelichtenden staat zijn eenige vestingartilleristen aangeduid als bestemd voor de torpedodienst. Welke is dan nu de organisatie van het personeel voor die dienst?

Het hierop ontvangen antwoord luidt aldus:

„De bedoeling is, de torpedo-kompagnie te voorzien van de vaartuigen vereischt voor de oefening van het personeel. De te Brielle bij haar voorhanden vaartuigen zijn niet voldoende. Nu moeten de benooodigde ten allen tijde bij de kompagnie in gebruik blijven, terwijl bij de marine geen vaartuigen voortdurend kunnen worden gemist.

„De vaartuigen moeten door de torpedisten worden bemand.

„Er is nog geene taakverdeeling tusschen de zeemagt en de landmagt voor de torpedodienst tot stand gekomen.

„Ook is men het nog niet eens omtrent het stelsel van torpedo's.

„De commissie, belast met het onderzoek van de torpedo-aangelegenheden, bestaande uit officieren van beide diensten, heeft reeds een voorloopig rapport ingediend.

„Wat overigens de organisatie van het personeel voor de torpedodienst betreft, deze is geregeld bij Zr. Ms. besluit van 15 Julij 1868, n°. 32, en 7 April 1869, n°. 16.

„Ingevolge de bepalingen van eerstbedoeld besluit is eene kompagnie van een der regimenten vesting-artillerie bestemd voor die dienst.”

De Commissie van Rapporteurs heeft gemeend, de beoordeeling, in hoeverre door de verstrekte toelichting het aangevraagd crediet genoegzaam wordt geregtvaardigd, aan de openbare beraadslaging te moeten overlaten.

Art. 58. De som als eerste termijn voor Naarden uitgetrokken is luttel klein in vergelijking van de totale uitgave.

Bij Vuren moet, naar het plan des Ministers, de Waalbandijk verlegd worden. Men vroeg, of dit wel volstrekt noodig is. De gevolgen van zulk eene verlegging zijn niet altijd te voorzien.

Het wekte bevreemding, dat er niets wordt voorgesteld tot wegneming van de bezwaren, welke de beheerschende spoorwegdam bij Kuilenburg voor de verdediging van het accès langs den Noorder Lekdijk aanbiedt.

Naar aanleiding van hetgeen in § 3 sub *e* van de Memorie van Toelichting omtrent den Ooster-spoorweg wordt gezegd, werd de vraag gedaan, of deze Minister verandering had gebracht in het tracé, dat naar men meende, bij zijn optreden reeds voor goed was bepaald.

Hoe kan de post „betalingen voor reeds aanbestede werken” het aanzienlijk bedrag van *f* 57 000 bereiken?

Ten aanzien van deze laatste vraag, waarop de Commissie van Rapporteurs de aandacht van den Minister van Oorlog had gevestigd, heeft zij de volgende opheldering bekomen:

„Dit zijn de laatste uit de begrooting voor 1873 te betalen termijnen van de hierna

vermelde werken, welke volgens de kontrakten in dat jaar opgeleverd moeten worden, te weten:

„1°. het maken van eene waterscheidende keering langs den Vaartschen Rhojn, het graven van een kanaal door de hooge gronden beoosten Jutphaas enz.	f 10 000
„2°. het maken van damsluizen en waterkeeringen voor de kommen der nieuwe Hollandsche waterlinie tusschen de kade naar Tienhoven en Jutphaas.	„ 15 500
„ en 3° het maken van een kanaal van het fort bij Honswijk naar den Schalkwijkschen Hoek.	„ 31 500
	<hr/>
	Te zamen f 57,000

„Het vrij aanzienlijk bedrag der sommen, onder 2 en 3 vermeld, is toe te schrijven hieraan, dat niettegenstaande herhaalde aanbesteding de aannemingsommen de begrootingssommen aanzienlijk hebben overtroffen.”

Art. 60. Met genoegen had men op bladz. 4 van de Memorie van Toelichting de mededeeling gelezen, dat de Minister al dadelijk, ten einde *het lot van den soldaat* te verbeteren, gelden wilde aanvragen tot verbetering der kazernen. Doch het bleef niet onopgemerkt, dat bij deze aanvragen juist aan den soldaat nagenoeg niet werd gedacht, daar toch de aangevraagde sommen meest betrekking hebben tot de paarden en het materieel.

Overigens sprong, naar men meende, de volstreckte noodzakelijkheid der voorgestelde verbeteringen niet zeer in het oog, en zijn ook de meeste der aangevraagde posten volstreckt niet als *buitengewoon* te beschouwen. Verbeteringen aan kazernen, stallen, loods en enz. tot een bedrag van f 10 000 en hooger komen elk jaar onder gewoon onderhoud voor.

Voorts werd nog opgemerkt, dat het niet duidelijk is, waarom nu weder eene loods voor artillerie-materieel te Breda noodig is, nadat men, nog kort geleden, een soortgelijk gebouw, dat toen voor dat doel niet noodig heette, met groote kosten in een kazerne had veranderd.

De Commissie van Rapporteurs, de juistheid dezer bedenkingen in het algemeen erkennende, heeft te dien aanzien inlichtingen aan den Minister gevraagd. 's Ministers antwoord was als volgt:

„In de Memorie van Toelichting is in algemeenen zin te kennen gegeven, dat de Minister in het belang van den soldaat een aanvang wil doen maken met de verbetering der kazernerij, die op verschillende plaatsen veel te wenschen overlaat.

„Dat de tot dit doel aangevraagde gelden meest betrekking hebben tot de paarden en het materieel, en bijna niets daarvan voor den soldaat is bestemd, kan niet worden toegegeven.

„Immers door het maken van een kleedingmagazijn te Amsterdam zal ruimte gewonnen worden in de kazernen, alwaar thans lokalen ingerigt zijn tot het bergen van magazijnsgoederen. Zal die verkregen vrije ruimte niet kunnen strekken tot verbetering van het logies der manschappen?

„De som, onder c van van art. 60 uitgetrokken, is, na aftrek eener som voor de stalling, geheel bestemd tot verbetering van de kazernen en het bouwen van eene infirmerie te Leiden. Men zal toch wel willen toegeven, dat die uitgaven geheel in het belang zullen zijn van den soldaat?

„Ware de Minister door het eindcijfer der begrooting niet weerhouden geworden om voor het kazernement meerdere gelden aan te vragen, dit zou nu reeds zijn geschied.

„De Minister wil gaarne erkennen dat het bouwen van een ziekenstal te Haarlem, van eene artillerieloods te Breda en van eene bergplaats voor torpedo-materieel te Brielle, uit hoofde van het betrekkelijk gering bedrag, even goed onder de gewone uitgaven had kunnen worden opgenomen.

„Aangezien het uitgaven zijn die slechts voor eens zullen geschieden, heeft hij het doelmatiger geacht ze onder de buitengewone uitgaven te rangschikken.

Het artilleriematerieel der Militaire Akademie moet bij die inrigting blijven en mogt dus niet geborgen worden in het arsenaal, dat kort geleden te Breda tot kazernie is ingerigt. De loods zal binnen de grens der akademie komen te staan."

De Commissie van Rapporteurs acht deze ophelderingen niet voldoende. Bij de vele uitgaven, die ten behoeve der permanente verdedigingswerken, der bewapening enz. thans worden vereischt, moet alles wat niet volstrekt noodig is, voor 'shands, achterwege blijven. Is nu voor het kleine kavallerie-garnizoen van Amsterdam thans op eenmaal eene manège zoo dringend noodig? Een antwoord op die vraag zoekt men zoowel hier als in de Memorie van Toelichting te vergeefs.

Dezelfde opmerking geldt ten aanzien van het magazijn van kleeding aldaar, dat f 110 000 moet kosten. Het valt daarenboven moeilijk aan te nemen, dat er niet in de hoofdstad, voor minder kosten, lokalen zouden te vinden zijn, geschikt om als kleedingsmagazijn te dienen. Op deze gronden is de Commissie van Rapporteurs van oordeel, dat de beide hierbedoelde posten niet voor inwilliging vatbaar zijn: tenzij door den Minister bij de openbare beraadslaging, de wenschelijkheid van het toestaan dezer aanvragen op voldoende wijze worde betoogd.

Met genoegen heeft de Commissie opgemerkt, dat de Minister sommige der hier voorgestelde uitgaven ook als *gewone* uitgaven beschouwt. De opmerking, dat zij slechts voor ééns zullen geschieden, wettigt, naar het oordeel der Commissie, de opname van deze posten onder de rubriek „Buitengewoon" niet. Zulke kleine herstellingen of aanbouwen, als hier worden bedoeld, loopen in den regel in een jaar af en komen telkens op elke begrooting voor. „Buitengewoon" zijn uit den aard der zaak slechts zoodanige werken, die samenhangen met of een uitvloeisel zijn van een algemeen plan van verbetering, òf van de fortificatiewerken, òf van de bewapening, òf van de kazernering. Maar daarvan is hier geen sprake.

Het ware derhalve regelmatig al de sub *b* en *c* voorkomende posten naar de *gewone* uitgaven over te brengen.

Art. 2 van de wet.

De artikelen, hierin voorkomende en betrekking hebbende tot het *personeel*, dienen uit dit artikel te worden weggenomen. Het is bij alle begrootingen een vaste regel, dat niet op de posten voor het personeel mag worden overgeschreven.

Ofschoon deze opmerking reeds herhaaldelijk gemaakt is, heeft de Commissie van Rapporteurs gemeend thans nog geen amendement tot wegneming dezer onregelmatigheid te moeten formuleren, in het vertrouwen, dat de Minister zelf, de gegrondheid der gemaakte opmerking erkennende, het initiatief tot het voorstellen van de aangeduide wijziging zal nemen.

Ten slotte heeft de Commissie van Rapporteurs de eer, op grond van haar bij de betrokken paragraaf ontwikkeld advies, aan de Kamer voor te stellen:

Art. 13 te verhoogen met f 99 620 en alzoo te brengen of f 128 120.

Wordt dit amendement aangenomen, dan zullen de *Middelen* met gelijk bedrag moeten worden verhoogd.

Een der leden van de Commissie, verhinderd bij de vaststelling van het Verslag tegenwoordig te zijn, heeft aanteekening verzocht, dat hij zich voor den inhoud van het verslag en het daarin uitgesproken eigen oordeel der Commissie niet onvoorwaardelijk verantwoordelijk stelt.

Aldus vastgesteld den 10den November 1872.

DE ROO VAN ALDERWERELT.
GEVERS DEYNoot.
LUYBEN.
STIELTJES.
KAPPEYNE VAN DE COPPELLO.

STAATSBEGROOTING VOOR HET DIENSTJAAR 1873.

VIIIste HOOFDSTUK.

ANTWOORD VAN DEN MINISTER VAN OORLOG OP HET VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPORTEURS.

§ 1. De belangrijkheid van vele der opmerkingen, welke in het Verslag der Commissie van Rapporteurs zijn opgenomen, heeft den ondergeteekende aanleiding gegeven om al dadelijk de meeste der behandelde onderwerpen nader schriftelijk toe te lichten, hetgeen — zoo hij vertrouwt, — zal kunnen bijdragen tot bekorting der discussie; iets wat der Vertegenwoordiging gewis niet ongevallig zal zijn.

Het valt niet te ontkennen dat het eindeijfer der begrooting, in verhouding tot de vorige eindeijfers, aanzienlijk is te noemen, en het was dan ook te verwachten, dat sommige leden daartegen gestemd zouden zijn. Aangenaam was het den ondergeteekende echter, te vernemen dat andere leden, schoon geen voorstanders van hooge militaire uitgaven, zich bij een bedrag van 17 millioen zouden kunnen nederleggen, wanneer daardoor een goed ingerigt krijgswezen verkregen wierd.

Zij vreezen het tegendeel, waarom? wijl de veranderingen op technisch militair gebied nog zoo spoedig niet zullen ophouden, en dus de posten, thans als buitengewoon uitgetrokken, telkens, onder den een of anderen vorm, zullen wederkeeren.

Moeijelijk is het vooruit te zien; maar het is toch waarschijnlijk dat die vrees niet behoeft te bestaan. Immers, zijn wij cenmaal in het bezit van het noodige geschut, en van de nieuwe geweren, en is de hoogstnoodige verbetering der kazernerij tot stand gebragt — dan zal er, — in zoo verre, — eene vrij belangrijke vermindering van uitgaven moeten volgen.

Intusschen, bij het ontwerp tot regeling en voltooiing van het vestingstelsel, zou een jaarlijksch bedrag voor buitengewone werken moeten worden voorgesteld, veel hooger dan dat, hetwelk thans voor dit onderwerp is uitgetrokken. Maar die uitgaaf zou van tijdelijken aard zijn en nu weldra voor een deel worden opgewogen door de vermindering der uitgaaf aan geweren.

§ 2. Het hierbedoefde groote crediet, klein in vergelijking van hetgeen naar de vorige paragraaf volgens eenige leden zou hebben moeten zijn aangevraagd, zou worden verleend voor de werken in de Utrechtsche linie, de aanschaffing van artillerie-materieel, de draagbare vuurwapenen en de kazernen.

Afgescheiden van detailbeoordeeling, kan de Minister inderdaad niet inzien, hoe eene weigering van het crediet zou mogen worden gegrond op gemis aan licht ten opzichte zijner plannen.

Het voorstel tot afschaffing der plaatsvervanging en nommerverwisseling zal, zoo de Minister hoopt, weldra de Kamer bereiken.

Men mag niet uit het oog verliezen, dat het ontwerp, hoe beknopt en eenvoudig ook, een groot beginsel stelt, en dat de Minister van Marine en in de eerste plaats de Minister van Binnenlandsche Zaken bij de voorbereiding en zamenstelling zijn betrokken geweest.

De behandeling der belangrijke zaak van het vestingstelsel, wenscht de ondergeteekende, in overleg met zijn ambtgenoot van Marine, naar vermogen te bespoedigen.

Het Verslag spreekt van de vestingwet als of niets gemakkelijker ware dan tot een bepaald besluit te komen. Een besluit is nu wel genomen, maar men bedenke dat het een oud genie-officier meer moet kosten dan een ander, niet om werken te helpen stichten, maar om er te doen sloopen.

Aan de finale organisatie der militie en schutterijen zal de hand worden gelegd zoodra het beginsel van verplichte persoonlijke dienst zal zijn aangenomen. De ondergeteekende wenscht nu reeds in overleg met zijne ambtgenooten alles daartoe voor te bereiden.

§ 3. De antwoorden op de in § 3 besproken vragen der Commissie duiden — zoo de ondergeteekende vertrouwt, — genoegzaam aan, wat het voornemen der Regering is omtrent de verbetering van het krijgswezen. Hierbij kan nog gevoegd worden dat overwegingen aanhangig zijn omtrent eene nieuwe indeeling van het leger en van de territoriale kommando's, in verband met de liniën van defensie.

In deze paragraaf wordt ook de vraag gedaan, of het niet een gunstigen invloed op het leger zou uitoefenen, wanneer de overdreven inmenging der bureaucratie en der administratie beperkt wierd, waartoe eene hervorming van het Departement van Oorlog in de eerste plaats zou worden vereischt.

Den ondergeteekende is niets bewust van zoodanige overdreven inmenging, iets wat, bestond het, door hem zou worden tegengegaan.

Zoo men soms hieronder verstaat, dat er naauwkeurig wordt gelet op de naking van wetten en reglementen, en daardoor de administratie met zorg wordt nagegaan, dat de verantwoording van gelden en goederen behoorlijk plaats heeft, ja, dan moge men dit eene overdreven inmenging noemen, zij is voor den Minister wenschelijk, in het belang der schatkist noodzakelijk.

Ook het magazijnstelsel moet, zegt men al verder, eene verandering ondergaan; de chefs moeten ontheven worden van de vele administrative besommeringen die thans hun tijd in beslag nemen, en om hier eene vergelijking te maken, wordt gezegd: „In Pruisen oefenen de korpschefs hunne troepen, hier schrijven ze brieven.”

Is er bij deze bewering niet eenige overdrijving? Zeer zeker, ja.

In de eerste plaats moet men opmerken, dat de meeste chefs zich niet bij depôts, dus ook niet bij de hoofdadministratie en het magazijn bevinden. Men ziet over het hoofd dat bij de depôts hoofdofficieren aanwezig zijn en deze speciaal met het toezigt over de administratie en het magazijn, — onder het oppertoezigt van den chef van het korps, — belast zijn.

In hoever de chefs der korpsen in Pruisen brieven schrijven, weet men niet met zekerheid; maar wel weet men, dat zij verantwoordelijk zijn voor de behoorlijke kleeding en uitrusting van hun korps en voor de doelmatige aanwending van de daarvoor toegestane gelden. Hiertoe zijn aan hen ondergeschikt zoowel de bij elk regiment bestaande kleedingscommissie als de kommandanten der kompagnien (Zie art. 202 van het *Reglement über die Bekleidung der Truppen im Frieden*).

Verschildt dit nu zooveel met de bij ons bestaande voroeding? Leder onbevooroordeelde zal die vraag ontkennend moeten beantwoorden.

Wat de aanvankelijke meerdere oefening van den 1sten ban der schutterij betreft, hier had de Minister bepaaldelijk het oog op het den 27sten Februarij 1871 ingediend, doch onafgedaan gebleven wets-ontwerp tot uitbreiding van die oefening.

§ 4. De sommen nu voor Naarden en Uitermeer aangevraagd, betreffen slechts gedeelten der uit te voeren werken.

In het ontwerp van de nieuwe vestingwet zijn nog voor die plaatsen gesteld:

voor Naarden.....	f 768 000;
„ Muiden.,	„ 213 000; en
„ Uitermeer	„ 18 000;

uitmakende met de op de begrooting voor 1873 uitgetrokken sommen (f 89 000, f 280 000 en f 18 000):

voor Naarden.....	f 857 000;
„ Muiden.....	„ 493 000; en
„ Uitermeer.....	„ 148 000.

Het zou misschien de voorkeur hebben verdiend van de totale bedragen melding te maken in de begrooting, maar door deze toelichting wordt het gebrek hersteld.

Intusschen, de gebrekkige toestand van het offensief van Naarden heeft den ondergeteekende bewogen een nader onderzoek daaromtrent in te stellen, 't welk tot verhooging der raming moet leiden.

§ 5. Het is de bedoeling van den Minister, om zoo de begrooting wordt aangenomen, over te gaan tot de opheffing der werken van Deventer en van de Vughter legerplaats.

Voor de Vughter legerplaats is niets afzonderlijk uitgetrokken en de som, voor het onderhoud der werken te Deventer gesteld, zou misschien enigzins verminderd, maar niet geheel weggelaten kunnen worden. Er blijven altoos aan de gemeenschapswegen, bruggen enz., en aan de militaire gebouwen onderhoudswerken te verrigten, zoodat het raadzaam wordt geacht voor ditmaal de aangevraagde som te behouden.

Op de laatste alinea van deze paragraaph vermeent de Minister het volgende te moeten te kennen geven: Hij heeft nooit gezegd dat de vorige ontwerpen van vestingwet niet konden dienen, — volstrekt niet, — maar wel dit: dat hij de zaak rijpelijk wilde overwegen, dat veranderingen in de laatste voordragt noodig waren van dien omvang, dat ze, volgens hem, niet bij wijziging moesten geschieden.

Maar, met de wording van die ontwerpen moest de Minister rekenen, en hij is wel verplicht zich, binnen de grenzen zijner verantwoordelijkheid, te schikken naar hunne ontwikkeling, waarin in ieder geval moesten zijn begrepen de voltooiing van de Nieuwe Hollandse waterlinie, het maken van eene reduitstelling om de hoofdstad, de kustdefensie en de opheffing van oude werken.

Het werd zijn voorganger euvel geduid, dat hij zoo spoedig tot eene wijziging der aanhangige defensiewet was overgegaan. De Minister wilde zich liefst niet blootstellen aan zoodanig verwijt.

Nu hij echter de zaak beter kan overzien, nu hij tot de wetenschap is gekomen dat het, met het oog op de vorderingen der krijgskunst, zeer verkeerd zou zijn zich aan details te binden, mag hij niet toegeven dat het vermelde verwijt gegrond was. Voor iederen deskundige, zoo in als buiten 's huis, ware te schrijven eene „historia variationum” ten opzichte der ingewikkelde quaestie van 's lands defensie.

§ 6. Naar aanleiding van de opmerking in de laatste alinea, wenscht de Minister allen schijn van dubbelzinnigheid weg te nemen. Eigenlijk is zijn antwoord duidelijk genoeg.

De quaestie der legerorganisatie bij de wet, dat is: van de definitieve inrigting der levende strijdkrachten, wordt uitgesteld tot na de regeling van militie en schutterijen en van het vestingstelsel.

§ 8. Betrekkelijk de zaak van den voormaligen kapitein P. A. JANSSEN, worden ter kennisneming van de leden ter griffie nedergelegd:

1°. zijn adres aan den Koning, van 21 September 1871;

2°. zijn request aan den Minister van Oorlog, van 31 Augustus jl.

3°. de twee beschikkingen op dat request, gedagteekend 4 en 26 September daaraanvolgende.

4°. zijn brief van 2 October jl.

5°. 's Ministers antwoord op dien brief van 5 October daaraan, en

6°. zijn brief van 12 October jl.

Schoon geenszins instemmende met de argumenten te zijnen behoeve aangevoerd, heeft de ondergeteekende nogtans vermeend, als uit die stukken blijkt, hem eene civile betrekking te mogen aanbieden; betrekking waarover de Minister zelf kon beschikken. Dit deed de ondergeteekende, vooreerst uit aanmerking van de conclusie door de Kamer op 27 Februarij jl. genomen, en vooral ook met het oog op de plegtige betuigingen, vervat in de laatste alinea van zijn adres aan den Koning.

In die betrekking zou eene trouwe nakoming van die betuigingen, gedurende eenigen tijd — den tijd noodig voor het bewijs van ernst — zeker termen hebben opgeleverd tot eene meer gunstige behandeling. Maar het aanbod werd afgewezen. Na die weigering blijft den ondergeteekende slechts over te verklaren, gelijk hij nu op de meest stellige wijze doet, dat aan de zaak van den heer JANSSEN een einde is gekomen, zoodat er, voor zooveel den Minister betreft, van wege het Departement van Oorlog niets meer voor hem kan worden gedaan. De ondergeteekende vertrouwt dat de Kamer wel zal inzien dat geene andere uitkomst mogelijk is. Hij stemt geheel in met de verwerping door de Kamer met 51 tegen 13 stemmen van de motie van Eck, „waarbij de Regering zou worden uitgenoodigd het ontslag van den heer JANSSEN in te trekken en hem te herstellen in zijne betrekking.”

De eenige kans tot herstel lag in aanhoudende pligtsbetrachting, in overeenstemming met de betuigingen in het adres aan den Koning. Deze kans heeft de belanghebbende zelf vernietigd.

De ondergeteekende wenscht, ook naar aanleiding van dat adres, van deze gelegenheid gebruik te maken om te doen kennen, dat naar zijne meening de rol der raden van onderzoek door velen verkeerd wordt opgevat. Als een raad na eene schuldigverklaring wegens bepaalde feiten, adviseert tot ontslag, geschiedt dit niet alleen om die feiten, maar ook — en zeker in de meeste gevallen wel voornamelijk — om het karakterbeeld dat ieder raadslid zich — stilzwijgend — vormt van den schuldige, van zijn gansche leven, van zijn handel en zijn wandel, al blijkt hiervan in de verhooren niets. Die beoordeeling *naast* de feiten kan niet worden voorkomen. Ze is in het belang der eer van het leger, en *dit* belang moeten de raden van onderzoek voor alles ter harte nemen. In zulke gevallen zijn de aangegeven feiten als de druppels die den vollen beker doen overloopen. Op zich-zelve genomen zouden ze misschien in 't gemoed der leden niet overwegend zijn, maar, beschouwd in verband met dat beeld, nemen ze geheel andere proportiën aan. Dit moge regterlijk verkeerd schijnen, 't is even onvermijdelijk als voor het leger heilzaam. Die schuilende beoordeeling moge al van luttel invloed wezen op de schuldigverklaring, ze moet altoos zwaar wegen voor de laatste stemming — die over het ontslag.

§ 9. Op nieuw wordt het verlangen naar meerdere splitsing van sommige artikelen der begrooting geuit. Daarbij wordt gewezen op de artikelen 8, 9, 10, 11 en 19. Eenige leden wilden zelfs verder gaan en de sommen voor soldij, voeding en kleeding afzonderlijk doen uittrekken. Hiertegen echter werd opgemerkt, dat zulks bij de bestaande administrative voorschriften niet doenlijk is, zoodat dan ook op eene herziening van die verordeningen en bepaaldelijk van het provisioneel reglement van administratie, als verouderd en omslagtig, werd aangedrongen.

In verdediging van dit reglement zij al dadelijk te kennen gegeven, dat het volstrekt geen beletsel te weeg bracht bij al de veranderingen, sedert 1819 in de zamenstelling der begrootingen tot stand gekomen, en dit ook nu niet doen zou, indien de soldij, de kleeding enz., tot verschillende artikelen waren gebracht.

Dat het niet algemeen zoo omslagtig en gebrekkig wordt beschouwd, zou kunnen worden afgeleid uit de omstandigheid, dat het tot den huidigen dag in België in werking is gebleven. Intusschen, de wijzigingen van het reglement, bij latere verordeningen vastgesteld, geven aanleiding tot eene herziening, waaraan thans gearbeid wordt.

En wat nu de aangedrongen meerdere splitsing betreft, die zou slechts tot vele bezwaren leiden. Bijvoorbeeld: wanneer de uitgaven voor het regiment grenadiers en jagers, voor de 8 regimenten infanterie, voor het instructie-bataillon, enz., in afzonderlijke artikelen waren uitgetrokken, dan immers zou men niet bij magte zijn om manschappen van de regimenten infanterie over te plaatsen bij het regiment grenadiers en jagers, noch om jongelingen van het instructie-bataillon te bestemmen tot aanvulling der kaders van die regimenten, wyl, zoodoende, de vastgestelde sommen zouden worden overschreden. Wilde men in die moeilijkheid voorzien, ieder artikel zou eene ruimere raming behoeven, en, zoo niet, dan zou dit telkens aanleiding moeten geven tot wetsvoordragten ter aanvulling van artikelen of ter overschrijving van het eene artikel op het andere, derhalve, tot eenen omslag en eene moeite buiten alle verhouding tot de geringe verschillen bij de zaak betrokken, terwijl de Commissie vóór alles eenvoudig en gemak beoogt.

Opzigtelijk art. 19 zij onder de aandacht gebracht, dat de gewone uitgaven voor de artillerie-inrigtingen te Delft en voor de geschutgieterij te 's Hage, onder slechts één artikel gebracht worden, wyl het voor den goeden gang der fabricage noodig is, dat de werkzaamheden bij die verschillende inrigtingen kunnen worden geregeld naar de behoefte voor het leger en de dienst bij de magazijnen en op de forten, of naar het geval van buitengewone aanvragen voor de overzeesche bezittingen.

Maken nu bij de eene of andere inrigting buitengewone werkzaamheden, welke geen uitstel gedoogen, meer uitgaven noodzakelijk dan bij den toelichtenden Staat zijn aangewezen, in dat geval bestaat de mogelijkheid om de meer benoodigde fondsen te vinden door inkringing van de minder spoedvereischende werkzaamheden bij de andere inrigtingen, zonder dat deswege eene wetsvoordragt tot overschrijving behoeft te worden gedaan, waartoe trouwens ook de tijd zou ontbreken, wyl de dag- en werkloonen bij die inrigtingen alle tien dagen worden uitbetaald.

Bij vergelijking van onze oorlogsbegrooting met de krijgsbudgets van eenige andere Staten, bij voorbeeld Engeland, Duitschland, Frankrijk en Belgie, zal men ontwaren, dat wij nu reeds in het splitsen ver vooruit zijn. België schrijft voor de troepen eenvoudig: infanterie, kavallerie, artillerie, genie, met *eene* enkele beknopte bepaling voor overplaatsingen, en de modelstaat, Groot-Britannie, heeft slechts 25 votums, voor ruim 176 millioen gulden, terwijl wij bogen op 60 artikelen voor eene begrooting van plus minus 17 millioen.

Garne zal men de staten n°. 73, 74 en 75 doen inrigten zooals in het Verslag wordt verzocht.

Omtrent de inkomsten van het topographisch bureau en de Militaire Akademie, kan, tot nadere toelichting, het volgende worden medegedeeld.

De gelden, die het Departement van Kolonien voor het topographisch bureau betaalt, worden uit het Iste hoofdstuk der begrooting voor Nederlandsch Indie gekweten door het afgeven van een bevelschrift ten name van de generale thesaurie bij het Ministerie van Finantiën, waarna een bewijs tot vermindering van bezwaar ten behoeve van het betrokken artikel wordt opgemaakt en daarop verrekend. Een en ander geschiedt door tusschenkomst van de Algemeene Rekenkamer.

Het Departement van Oorlog verkoopt geen kaarten aan particulieren. De levering van kaarten is, in overleg met de Algemeene Rekenkamer, op de volgende wijze geregeld: aan eene firma te 's Gravenhage (SMULDERS & Co) worden kaarten ter goede rekening verstrekt. Het aantal wordt aan de Rekenkamer opgegeven, die de firma daarvoor in rekening debiteert. Naarmate van den verkoop der kaarten, wordt de opbrengst door den rendant (de firma) bij den arrondissements-betaalmeeester gestort en van de storting wordt kennis gegeven aan de Rekenkamer. Derhalve hebben er aan het Departement van Oorlog geene geldelijke ontvangsten ten behoeve der topographische inrigting plaats.

Betreffende de Militaire Akademie wordt gevraagd: wie ontvangt de gelden welke door de betrekkingen der kadets worden gestort en hoe kan de Rekenkamer de uitgaven controleren, wanneer die bijdragen van de uitgaven worden afgetrokken?

De Rekenkamer ziet de aftrekking. De bijdragen worden bij den raad van administratie der inrigting in halfjaarlijkse termijnen gestort en in de driemaandelijkse afrekening van de Akademie met het Rijk verantwoord. Op deze rekening komen zoowel de uitgaven als de ontvangsten voor, en onder deze behoort ook het aandeel van Kolonien. Uitgaven en ontvangsten beide, worden door bewijzen gestaafd en aan de contrôle der rekenkamer onderworpen. De ondergeteekende zou het zeer betreuren wanneer hij, opzigtelijk de bijdragen, van den dusverre gevolgden weg moest afwijken. Hij is ten volle overtuigd dat het voorgestelde noodeloos, ja, zonder eenig nut hoegenaamd is.

Maar, het kan toch niet de bedoeling zijn de begroting van Oorlog te bezwaren met de kosten verbonden aan de opleiding der kadetten bestemd voor de dienst in Nederlandsch Indie (ƒ27 120). Die uitkomst zou worden verkregen indien het amendement aan het einde van het Verslag voorgesteld, werd aangenomen. En, in verband daarmee, veroorlooft de Minister zich de opmerking, dat de verhooging van art. 13 door de Commissie bedoeld — wier zij voorgesteld — zou dienen te zijn van ƒ30 900, niet van ƒ99 620, noch, zooals in de Nota tot verbetering (n°. 110a is opgegeven, — van ƒ58 020 — daar in deze som is begrepen de bijdrage van Kolonien.

Iste AFDEELING.

Volgens het Koninklijk besluit van 9 Augustus 1866, n°. 71, wordt de betrekking van secretaris-generaal bij het Departement van Oorlog waargenomen door een opper- of hoofdofficier, daartoe door den Koning te benoemen. Hij heeft tevens, onder de onmiddellijke bevelen van den Minister, het toezigt over al de werkzaamheden in de bureaux. Dit laatste is nu wel in het besluit gesteld, maar, onafhankelijk daarvan, is zoodanig toezigt noodzakelijk en kon door den Minister zijn gelast. In meerdere of mindere mate heeft het altoos bestaan.

Dat de regeling van de verschillende diensten bij het leger ondergeschikt zouden worden aan het dienstvak of wapen waartoe de secretaris-generaal behoort, bijv. zoo hij een officier der kavallerie ware, dat alsdan de infanterie, de artillerie en de genie ondergeschikt zouden worden aan de kavallerie, dit is in redelijken zin niet aan te nemen. De invloed van een ambtenaar hangt af van zijn ijver en zijne bekwaamheid, en van zijn karakter vooral. Dit zal wel altoos zoo blijven; hoe hooger zoo meer.

Dat er bij het bureau der militaire administratie meer officieren en beambten werkzaam zijn dan bij de bureaux der artillerie en genie zamen, kan alleen tot bewijs strekken, dat de werkzaamheden bij eerstbedoeld bureau menigvuldiger zijn. Men verlieze echter niet uit het oog, dat het bureau der genie wordt versterkt, als het ware, door het bureau van den inspecteur-generaal van fortificatiën en dat der artillerie door de bureaux van den inspecteur van het wapen en den directeur voor het materieel, allen in de residentie gevestigd, daargelaten nog de bureaux van de artillerie-inrigtingen in de nabijheid — te Delft — en dat van de geschutgieterij hier ter stede. Neemt men dit een en ander in aanmerking, de uitkomsten worden geheel anders.

Omtrent de inrigting van het Departement van Oorlog en den geest die daar heerscht, moet de ondergeteekende verklaren, niet te kunnen inzien, wat daarbij afkeuring verdient. Hij moet herhalen wat bij § 3 over de klagten van inmeniging der bureaucratie heeft te kennen gegeven. Hij kan hier nog bijvoegen, dat in het personeel der officieren in de laatste jaren aanzienlijke afwisseling heeft plaats gehad.

Het denkbeeld is wel eens geopperd, om de inspecteurs der wapenkorpsen (infanterie, kavallerie en artillerie) bij het Departement van Oorlog in te deelen; doch daaraan zouden vele bezwaren verbonden zijn; en het ware eene schrede verder doen op de baan van centralisatie en bureaucratie.

Dat de inspecteur-generaal van fortificatiën te weinig gezag zou hebben, moet

de Minister ten stelligste tegenspreken. Hij heeft, in zijn werkkring, meer gezag dan eenig ander inspecteur in den zijnen. Zou men verlangen, ter wille van dat gezag, dat het bureau der genie niets te zeggen had en de Minister zich in alles had te schikken naar de adviezen van buiten? Op den duur zou dat niet gaan. In der tijd is de proef genomen met de algemeene directie der genie en men moest er van terugkomen. Aan het Ministerie *moeten* er genie-officiëren wezen, die den Minister kunnen dienen van raad. Sedert 1815 is de genie geslingerd tusschen de uitersten, van centralisatie en decentralisatie. Decentralisatie is goed, maar ondergeschikt altoos aan de verantwoordelijkheid van den Minister, die moet weten wat hij doet en in het Ministerie ambtenaren behoeft die hem opzigtelijk de voorstellen van de inspecteurs kunnen voorlichten, en in staat zijn door hunne speciale kennis zijne besluiten te helpen uitvoeren.

IIde AFDEELING.

De adjudanten des Konings en die der Koninklijke Prinsen moeten van twee dienstpaarden voorzien zijn. Daarom is het traktement van diegenen hunner, welke niet tot de bereden wapens behooren, gelijk gesteld met dat aan hun rang bij die wapens verbonden. Wegens de dienst der betrekking is het onraadzaam hen tot slechts een dienstpaard te willen beperken. De generaals hebben kolonels traktement.

Onder art. 4a zijn begrepen de officieren bij den Koning en, met uitzondering van den kapitein bij Prins ALEXANDER, ook die bij de Koninklijke Prinsen.

De kapitein van de rijdende artillerie, gedetacheerd bij den Prins van Oranje, wordt gevoerd bij den grooten staf en is dus bij het korps vervangen.

De generaal DELPRAT werd bij zijn aftreden als Minister tijdelijk geplaatst bij den grooten staf, ter beschikking van den Minister van Oorlog, die hem sinds enig belangrijk werk heeft opgedragen. Zijn traktement wordt voor 1872 betaald uit de gelden toegestaan bij art. 4. Zijne stelling kon bij het opmaken der begrooting voor 1873 niet worden geregeld en, uit dien hoofde, is hij niet daarop berekend. Mogt vóór 1873 de regeling niet hebben plaats gehad, — zijn traktement zal uit den post voor onvoorziene uitgaven kunnen worden gekweten.

Art. 5. De vermeerdering met een kapitein is toch wel geen reorganisatie van den generalen staf. Na de hervorming van de Militaire Akademie — ingevolge de wet van 17 Julij 1869 (*Staatsblad* n°. 141) — kon geen der genie-officiëren bij die inrigting belast blijven met het onderrigt in de genie-wetenschappen bij de Stafschool. De chef van den generalen staf, die de opperleiding van die school heeft, wees een ander genie-officier daarvoor aan, en, op zijne herhaalde voordragt, werd het wegens den aard der betrekking nuttig geacht dien officier bij den staf over te plaatsen.

Mogt de chef van den generalen staf, die ook wel officieus over de zaak gehoord is, een voorstel doen tot het verleenen van eene toelage aan den directeur der Stafschool, de Minister zal dit gaarne in gunstige overweging nemen.

Art. 6. De Minister kon niet verwachten, dat eene vermeerdering van het personeel der intendance met slechts twee officieren (kapiteins) eenige bedenking zou doen rijzen. Bij de mobilisatie van 1870 is het klaar gebleken, dat met het zoo beperkte getal van twaalf personen, waaruit thans dat korps bestaat, *onmogelijk* in de dienst kan worden voorzien, gelijk dan ook is aangetoond in het bekende verslag over die mobilisatie van 20 Septembr 1871.

Tot staving van die meening behoeft men slechts te wijzen naar België. Dáár bestaat de intendance op voet van vrede uit 22 en op voet van oorlog uit 45 officieren, en toch is in het verslag van den Belgischen Minister over de mobilisatie in 1871 aangetoond, dat met dat personeel bij geene mogelijkheid aan alle eischen van de dienst kon worden voldaan.

De voorgedragen geringe versterking van het korps is aan te merken als eene eerste schrede op den weg die noodwendig moet worden gevolgd om tot eene behoorlijke inrigting te geraken. En, om goed personeel te krijgen, moet de keuze

niet in eens maar geleidelijk geschieden, dewijl de gestelde eischen hoog zijn, gelijk kan blijken uit het voorschrift van examen. (*Rec. Militair*, 1870, blz. 46).

De contrôle wordt door de administratie behoorlijk uitgeoefend. Het aangehaalde voorbeeld, waaruit zou moeten blijken, dat die te wenschen overlaat, is niet goed gekozen. Immers, door de strengste contrôle — als die welke werkelijk plaats vond — kan niet belet worden dat, nu en dan, gevallen van pligtverzeking zullen voorkomen.

Verstaat men door grondslagen van de militaire administratie de behoorlijke verzorging der troepen, gepaard met eene doeltreffende contrôle over ontvangsten en uitgaven, dan kan de ondergeteekende verzekeren dat die bij ons leger bestaat, en de voorschriften dus geene buitengewone herziening behoeven.

IIIde AFDEELING.

De instructie regelende de toekenning van reis- en daggelden aan miliciens op marsch is reeds door eene andere vervangen.

De sommen nitgetrokken voor het onderwijs bij de korpsen verschillen in zoo- verre, wjl bij het eene korps meer te doen is daarvoor dan bij een ander. Zoo worden onder die sommen, bij het 1ste regiment vesting-artillerie de uitgaven begrepen voor het onderwijs bij den hoofdcursus voor de wetenschappelijke opleiding der onderofficieren, en bij het 2de regiment vesting-artillerie de uitgaven voor het onderwijs bij de instructie-kompagnie. En blijkt het aan het einde van het schooljaar, dat de toegestaane gelden niet toereikend waren, daarin wordt te gemoet gekomen.

Art. 9. Indeeling van de reserve-eskadrons bij de veld-eskadrons komt niet raadzaam voor. Gene zijn, bij de tegenwoordige zamenstelling der kavallerie, onmisbaar. Zij dienen in tijd van vrede, om de depôts te ondersteunen in de oefening de rekruten en de afrigting der remonten, en in tijd van oorlog om te worden aangevuld met de opkomende miliciens en de aangekochte of gerequireerde paarden, en om alsdan te voorzien in de detachementen bij de bezettingstroepen, bij de staven van de leger-afdeelingen, enz.

Dat er meer dan 500 miliciens bij de kavallerie moeten worden ingedeeld, kan blijken uit de volgende becijfering.

Volgens de Memorie van toelichting bedroeg het aantal der paarden, die voor de velddienst geschikt waren, niet 1878. maar.	1778
er werden nog afgerigt.....	361
en aanwezig waren er, die minder voor de velddienst geschikt werden geacht.....	222
terwijl uit de remonte geleverd zijn.....	101
	<hr/>
Totaal.....	2462
Het getal officiers-paarden bedraagt.....	318

Zoodat verzorgd moeten worden. 2780 paarden.

Voor die verzorging zijn slechts 1444 vrijwilligers aanwezig, die zooveel doenlijk uit de militie moeten worden aangevuld. Neemt men nu in aanmerking dat, in tijd van vrede, ten hoogste $\frac{2}{3}$ van het contingent onder de wapens kan worden gehouden, dan wordt het duidelijk dat daarop bij het vaststellen van het contingent moet worden gerekend.

Het contingent is thans bepaald op $348 \times 5 = 1740$ man. De ligting van het loopend jaar zal zijn van 348 man. Daarbij voegende het $\frac{1}{7}$, dat tot aanvulling onder de wapenen kan gehouden worden, dat is p. m. 250 man, dan bekomt men een totaal van 598 miliciens, dat alzoo niet als te hoog geschat kan worden aangemerkt. Komt het geheele contingent in tijd van oorlog onder de wapens, er

zullen zeker miliciens te veel zijn, maar deze kunnen bij den trein en het voerwezen nuttige diensten bewijzen.

Dat de vergunning aan de kavallerie-officiëren om nog een derde jong dienstpaard te houden tot misbruiken aanleiding zou geven, is dus verre niet gebleken. Aan de chefs der korpsen is het toezigt over de uitvoering opgedragen.

Art. 10. Den bedoelden maatregel nam men om te bezuinigen. Hij moge in tijd van vrede geen bezwaren opleveren, in tijd van oorlog zou hij dit stellig wel doen. Daarom zal, wanneer het bestaande inkompleet aan officieren aangevuld is, ook het bij de werkplaatsen benoodigd aantal in de sterkte worden uitgetrokken.

IVde AFDEELING.

Dat er in de Memorie van Toelichting bij de artillerie wel degelijk op de depôts is gerekend, kan blijken uit de volgende opgaaf:

Op bladz. 6 en 7 dier memorie is te kennen gegeven, dat voor de 18 batterijen en de 3 trein-kompagnien noodig zijn $1382 + 180 = 1562$ paarden. Als geschikt worden uitgetrokken:

bij de batterijen	1535 paarden;
en bij de trein-kompagnien	153 "
terwijl er in dressuur zijn	82 "
	<hr/>
Totaal	1770 paarden.

Hiervan aftrekkende het aantal der paarden benoodigd bij de batterijen en den trein	1562 "
	<hr/>

dan blijkt dat er bij de depôts aanwezig zijn

208 paarden;

De 160 paarden die bij het opmaken der begrooting bij de troepen te paard overkompleet waren, heeft men niet afgetrokken van het getal paarden in 1873 aan te schaffen, omdat in den loop van dit jaar, dus vóór 1873, zeer waarschijnlijk paarden tot dat bedrag op reforme gesteld en verkocht zullen worden.

Vde AFDEELING.

Hoewel de hoofdbedenking, bij deze afdeeling — zoo de ondergeteekende vertrouwt — reeds voldoende is beantwoord, acht hij het nuttig nog het volgende mede te deelen:

Bij het opmaken der begrooting was de uitslag van het toelatings-examen niet bekend. Voor het aantal op te leiden jongelingen moest dus het vermoedelijk cijfer worden aangenomen.

Het aantal der thans aanwezige kadets bedraagt:

te Breda	18
„ Delft	30
en „ 's Bosch	14

te zamen 62

De meening dat de kosten voor de kadetten te Breda f 119 000 bedragen is niet juist. Wel zijn de op bladz. 66 van den toelichtenden staat uitgetrokken sommen van f 8560,30 en f 1000 uitsluitend kosten voor de opleiding der kadetten te Delft en te 's Bosch, maar die sommen betreffen alleen het daarvoor benoodigde personeel. De uitgaven voor voeding, kleeding en onderwijs zijn in de algemeene kosten begrepen, zoodat uit den toelichtenden staat geen ander gevolg kan worden getrokken, dan dat de gezamenlijke kosten voor al de kadets f 128 800 bedragen.

De meening dat de opleiding van 31 kadets f3800 per hoofd zou kosten steunt, zoo als hiervoren is aangetoond, op eene verkeerde groepering van cijfers.

VIIde AFDEELING.

Het ontwerp tot wijziging van de wet op de bevordering enz. is bij den Raad van State en waarschijnlijk zal het weldra de Kamer bereiken.

De ondergeteekende kan niet inzien dat bij de geneeskundige dienst eene algeheele hervorming van inrigting en opleiding beide, nu reeds noodig zou zijn.

De belangen van de officieren van gezondheid zijn genoegzaam verzekerd, en, wat de opleiding betreft, deze belooft goede uitkomsten, terwijl hier het voorbeeld door het Departement van Marine gegeven, niet behoef te worden gevolgd, omdat zich dus verre genoeg aspiranten tot opleiding aanbieden zoowel voor Nederland, als voor de overzeesche bezittingen. De marktprijzen verschillen veel. De losse bodem is minder gewild.

IXde AFDEELING.

In het aanstaande voorjaar zullen waarschijnlijk eenige verplaatsingen en verwisselingen geschieden; doch de Minister geeft gaarne de verzekering dat er geene sprake is van eene *grootte* garnizoensverandering.

Xde AFDEELING.

Art. 22. De gelden hier aangevraagd voor de torpedodienst zijn niet bestemd tot aanschaffing van materieel dat in voorraad zou worden opgelegd.

Hier worden bedoeld alleen voorwerpen vereischt bij het onderwijs, tot het nemen van proeven, even als bij de praktische artillerie-oefeningen materialen noodig zijn, welke ook onder deze uitgaven worden begrepen.

XIde AFDEELING.

De ondergeteekende zal steeds bereid bevonden worden tot medewerking om voor de versterkte plaatsen zooveel mogelijk te moeten te komen in bezwaren aan het bestaan van vestingen verbonden.

XIIde AFDEELING.

De sommen, uitgetrokken voor het gewoon onderhoud der kazernen te 's Bosch en te 's Hage moeten, oppervlakkig beschouwd, hoog schijnen. Maar men mag niet voorbijzien, dat onder het kazernement ook zijn begrepen: stallen, rijloodsen, magazijnen, bakkerijen, hospitalen, infirmerien enz. Bedenkt men tevens dat, in den regel, die gebouwen in een min gunstigen toestand zijn — vooral te 's Bosch, — dan zal men moeten toegeven dat die sommen voor de herstellingen noodig zijn, wil men niet de gebouwen geheel laten vervallen, tot ongerief der bewoners en schade voor het Rijk.

De kazerne-verwing te Hellevoetsluis, reeds te lang uitgesteld, is nu dringend noodig geworden. De kosten zijn berekend naar de te verwen oppervlakte en de prijzen van verwwerk.

XIIIde AFDEELING.

Art. 33. Dat in dit artikel personeel en materieel dooreen zouden zijn, zal, bij nader inzien, blijken niet het geval te wezen. En in de wet, en in den toelichten- den staat zijn de kosten van beide afzonderlijk uitgetrokken, als:

personeel.	f 35 000
en materieel.	„ 48 000

Voortaan zal het personeel van elk der beide magazijnen uiteengezet worden opgegeven.

Art. 34. Zoolang de topographische inrigting een bureau uitmaakte van het Departement van Oorlog, genoot de chef dezelfde toelage als de andere bureau-chefs van het Ministerie. Door de afscheiding van het Departement van Oorlog is de werkring van den chef niet verminderd, maar veeleer aanmerkelijk uitgebreid, zoodat de toelage van f 600 bij voortdoring aan hem moet worden toegekend. Hij heeft dien ten gevolge geen regt op de residentie-toelage.

De werkzaamheden van den chef van den generalen staf zijn zoo menigvuldig en belangrijk, dat hij zich niet met de details der topographische inrigting niet zou kunnen inlaten. Bovendien moet de inrigting een eigen chef hebben, die het werk regelt en bestuurt, en voor de goede uitvoering daarvan verantwoordelijk is.

De chef van den generalen staf heeft het oppertoezicht over die inrigting, even als over de Stafschool en de militaire verkenningen. Aan het hoofd van school en verkenningen beide, staan hoofdofficieren. Dit dient ook plaats te hebben bij deze inrigting om den wille van hare waardigheid en haar gezag.

Bij soortgelijke instellingen in den vreemde treft men hetzelfde aan.

De ondergeteekende acht het niet raadzaam de kaart op 1:25 000, waarop onze linien en stellingen in kleurendruk zijn voorgesteld en waarvan slechts weinig exemplaren bestaan, algemeen verkrijgbarr te stellen.

Art. 36. Deze post van f 12 000 is bestemd, niet om aan onbemiddelde ouders te gemoet te komen in de kosten van de opleiding hunner zoons aan de Militaire Akademie, maar om behoeftige gewezen militairen, benevens militaire weduwen en kinderen, die geheel onverzorgd zijn achtergebleven, in hunne benarde finantiele omstandigheden eenigzins te ondersteunen.

Die gelden zijn in 1871 over 342 en in 1872 over 388 hoofden verdeeld, zoo als hieronder is aangewezen:

	1871.	1872.
Officieren met een zeer klein pensioen.....	3	6
Gepensioneerde onderofficieren en manschappen, die eveneens slechts een gering pensioen genieten.....	28	33
Wegens lichaamsgebreken gepasporteerde onderofficieren en manschappen (geen regt op pensioen).....	104	113
Weduwen van officieren, die geen pensioen uit de weduwen- en wezenkas genieten.....	28	31
Dochters van officieren, die geheel onverzorgd zijn achtergebleven...	53	71
Onverzorgde minderjarige kinderen van officieren.....	2	1
Behoeftige weduwen van onderofficieren en manschappen.....	115	121
Behoeftige weduwen van burgerlijke werklieden of schrijvers bij de militaire inrigtingen.....	9	12
Totaal.....	342	388

Art. 43. Deze geringe bijdrage moet strekken ter gedeeltelijke voorziening in de administratiekosten van het hoofdcomité der Nederlandsche vereeniging: *het Roode Kruis*. Het komt wenschelijk voor die te blijven uitkeeren, om van Regeringswege belangstelling te toonen in eene instelling, waarvan in tijd van oorlog krachtige steun tot verzachting van het lot onzer zieke en gekwetste militairen te wachten is.

XIVde AFDEELING.

Onder het vorig Ministerie bragt de Minister van Oorlog het op nieuw ter sprake om de kosten der maréchaussée over te brengen op de begrooting van Justitie.

De ondergeteekende zal betrekkelijk die aangelegenheid in overleg treden met zijn ambtgenoot.

Art. 44. Toen het in 1841 overtuigend bleek, dat het noodzakelijk was het

wapen der maréchaussée wederom onder het toezigt van en opperofficier te stellen, werd daartoe, bij Koninklijk besluit van 7 December 1841, n°. 68, de generaal-majoor, kommanderende de toenmalige 2de brigade cavalerie, aangewezen.

Bij latere reorganisatiën werd dat toezigt opgedragen aan den inspecteur der kavallerie.

De uitoefening daarvan begrijpt niet alleen het houden van inspectiën, maar ook eene gestadige briefwisseling, zoo met de kommandanten der beide divisien maréchaussée als met de andere militaire autoriteiten en met de regterlijke collegien en ambtenaren.

Aan een en ander zijn uitgaven verbonden, voor welke de gestelde vergoeding van f 200 zeer zeker niet te hoog is.

XVde AFDEELING.

De aangeduide officieren zijn: een ritmeester, die, na een val met zijn paard, behebt is met krachteloosheid van het linkerhandsgewricht, en een 1ste luitenant, die, ten gevolge van omstandigheden buiten den dienst, zoo goed als blind is geworden.

Gene is tijdelijk, deze blijvend voor de dienst ongeschikt verklaard.

Alleen den laatste had men kunnen pensioneren; hiertoe echter is men nog niet overgegaan, wijl men zijn toestand zeer ongelukkig acht, en hij geheel onbemiddeld is.

XVIIde AFDEELING.

Door den inspecteur-generaal van fortificatiën en den directeur voor het materieel der artillerie zijn, ingevolge de bevelen van den Minister, de armering-staten der versterkte plaatsen herzien. Opzigtelijk de stukken van 24^{cm} (het zwaarste kaliber dat wij alsnog bezitten) is vastgesteld dat daarvan aanwezig moeten zijn:

Onder Helder (stelling).....	52	stukken;
" Brielle.....	4	"
" Helvoetsluis.....	13	"
" Willemstad (stelling).....	20	"

Zamen..... 89 stukken.

Schoon de zwaarste kustbewapening der positie van Amsterdam nog niet bepaald is, kan men daarvoor stellen..... 11 "

Totaal..... 100 stukken.

Buitendien zal reserve noodig zijn.

Het kanon van 15 cm. is dat der vorige opgaven.

De mededeeling van den prijs van een kanon van 14^{cm} van nieuw brons, is met geene andere bedoeling geschied dan om licht te verschaffen.

Art. 57. Ten gevolge van het voorstel, dat aan het slot van art. 60 voorkomt, zullen de bedragen sub *b* en *c* van dat artikel, uitgetrokken onder de gewone uitgaven, bij art. 26 punt *b* vermeld, worden overgebracht. Daaronder behoort ook de hier bedoelde f 12 000.

Art. 58. De onzekerheid of er wel meer geld in den loop van het dienstjaar kan verwerkt worden, heeft er toe geleid om voor den eersten termijn der werken te Naarden eene betrekkelijk geringe som aan te vragen.

Ter vermindering van moeilijkheden bij de uitvoering is het voorzigtig om, wanneer verscheidene werken in een klein bestek gemaakt moeten worden, in den aanvang niet te veel te gelijk onderhanden te nemen.

Bij het verbeteren of aanleggen van vestingwerken hier te lande doet zich meer-

malen het geval voor, dat gedeelten van dijken moeten worden verlegd, ten einde den bouw van meer kostbare verdedigingswerken te ontgaan. Het is in vele gevallen de eenvoudigste en goedkoopste wijze van werken.

Zoo te Vuren.

Doch alvorens tot verlegging van den dijk kan worden overgegaan, wordt er, om de waterstaatsbelangen, in overleg getreden met den Minister van Binnenlandsehe Zaken. Bestaan er overwegende bedenkingen, dan moet het ontwerp gewijzigd worden.

Om de nadeelen weg te nemen, verbonden aan den beheerschenden spoorwegdam bij Kuilenburg, zouden er verdedigingswerken van zooveel omvang noodig zijn, dat het ongeraden is geacht daarvoor gelden aan te vragen. Bij de beoordeeling dezer quaestie is zelfs de vraag gerezen, of de linie hier niet, wegens die nadeelen, vooruit gebracht zou moeten worden.

Van wege het Departement van Oorlog is er geene wijziging gebragt in het tracé van den Oosterspoorweg. Met het gestelde in de Memorie van Toelichting bij § 3, sub *e*, is alleen bedoeld dat er een onderzoek plaats had, in hoever van dien spoorweg bij Utrecht met de rigting zoo als zij bepaald is, partij voor de verdediging zou te trekken zijn. Vermoedelijk echter zal de in die aangeduide memorie aangeduide weg van den Koningsweg bij de Houtensche lunetten naar de laan van Minsweert bij het fort Vossegat, met eene sluiting in den Krommen Rhijn bij de lunet n°. 1 en eene brug over dat riviertje, in ieder geval gemaakt moeten worden.

Art. 60. Waarom worden gelden aangevraagd tot het bouwen van eene manège en een kleedingsmagazijn te Amsterdam?

Het wordt noodig geacht in de hoofdstad het depôt te vestigen van een der regementen kavallerie. Nu is het depôt in het bijzonder bestemd voor de afrigting der remontepaarden. Hieruit volgt, als van zelf, dat er eene manège noodig is.

Te Amsterdam is er volslagen gebrek aan magazijnen tot berging van wapens, kleeding, uitrustingsstukken, nachtleger, enz. Thans zijn die voorwerpen in de kazernen op verschillende plaatsen verspreid opgelegd en nemen daardoor veel ruimte in, die anders tot logies der troepen zou kunnen dienen. Wordt er een depôt van de kavallerie te Amsterdam gevestigd, dan behoeft men ook voor het daarbij behoorend magazijn ruimte. Dit een en ander heeft aanleiding gegeven om te trachten een behoorlijk magazijn te krijgen, waartoe terrein van het Rijk beschikbaar is tusschen de kavallerie-kazerne en het nieuwe hospitaal, een terrein daartoe bijzonder geschikt wegens de nabijheid van het verblijf der troepen.

Het zou niet raadzaam zijn de noodige magazijn-lokalen te huren, ook al kon men ze dicht bij de kazernen bekomen, wijl er geene zekerheid kon wezen van voortdurend bezit, afhankelijk — als men ware — van de willekeur der verhuurders.

In de hierbij gevoegde Nota van wijziging is de overbrenging van de posten sub *b* en *c* naar art. 266 voorgesteld.

Art. 2 der wet.

Waren de artikelen voor het personeel niet vatbaar voor aanvulling uit den post voor onvoorziene uitgaven, men zou die posten hooger moeten opvoeren om voor gebeurlijkheden die kunnen voorkomen en niet altoos te voorzien zijn, gelden beschikbaar te hebben, en niet voor de minste overschrijding van den post de tusschenkomst der Vertegenwoordiging te moeten inroepen.

Bestaat er bij andere Departementen geen bezwaar om deze artikelen omvatbaar voor overschrijving te maken — dit ligt voornamelijk hieraan, dat er voor het burgerlijke en militaire personeel verschillende voorschriften nopens het ingaan en het ophouden der traktementen in werking zijn. Zoo zal het o. a. in de civile dienst nimmer voorkomen, dat gelijktijdig twee titularissen in betaling zijn, omdat bij eene benoeming het traktement ingaat met het kwartaal daarop volgende, en, bij het aftreden of overlijden, het traktement wordt betaald over het volle kwartaal waarin dit plaats vond.

Bij de militaire officieren gelden, echter, de regels — voor den benoemde, — dat al het traktement ingaat met den dag waarop hij zich tot het aanvaarden zijner functie op reis begeeft en, voor den vervangen wordende, dat het genot voortduurt tot en met den dag waarop hij ophoudt dienst te doen. Dus: van af het op reis gaan door den één tot na de overgave van dienst door den ander, wordt voor dezelfde betrekking aan *twee* personen traktement betaald, iets wat meermalen voorkomt, namelijk wanneer officieren wegens administratieve werkzaamheden of om andere oorzaken niet dadelijk buiten dienst gesteld kunnen worden, — terwijl er dan toch slechts voor *één* het traktement op de begroting is uitgetrokken. Zoo ook kan het voorkomen, dat, door overplaatsing bij den generelen staf, voor vergoeding wegens aanschaffing van paarden en uniform, — meer gelden noodig zijn dan er uit den begrotingspost kunnen worden betaald; dat verhooging van rang of verandering van klasse, van officieren die in dezelfde betrekking blijven, tot meerdere uitgaven leidt, dat de prijzen der fourrages hooger zijn, dan waarop bij het vaststellen der fourrage-gelden was gerekend enz.

Voor wat betreft art. 2 kan het bovendien bij vermeerdering van werkzaamheden of wegens het verrigten van speciale diensten volstrekt noodig zijn het personeel van het Departement tijdelijk te versterken.

De ondergeteekende vertrouwt dat deze bedenkingen, ook reeds door zijne voorgangers in het midden gebragt, van zooveel gewigt zullen worden geacht, dat men op de aanbevolen beperking niet zal blijven aandringen.

Aangaande het amendement aan het einde van het Verslag opgegeven, heeft de ondergeteekende, naar aanleiding van hetgeen daaromtrent bij § 9 is aangevoerd, de eer der Commissie voor te stellen het wel *te willen* intrekken.

's Gravenhage, 21 November 1872.

De Minister van Oorlog,

VAN STIRUM.

Nota van wijziging in het Wetsontwerp.

XIIde AFDDELING.

Art. 26, *punt b* (Belangrijke herstellingen aan kazernering enz.) wordt vermeerderd met f 157 000 en alzoo uitgetrokken op een bedrag van f 215 100.

Het totaal van de XIIde afdeeling wordt uitgetrokken op een bedrag van f 463 500.

XVIIde AFDELING.

c. Kazernering.

Art. 60. De sub *b* en *c* uitgetrokken sommen ten bedrage respectivelijk van f 37 900 en f 119 100 vervallen.

Het totaal van art. 60 wordt uitgetrokken op een bedrag van f 105 000, dat van de XVIIde afdeeling op een bedrag van f 2 765 250.

Toelichting.

Het voorstel tot deze wijziging geschiedt tot voldoening aan het te kennen gegeven verlangen van de Commissie van Rapporteurs over het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegroting, dienst 1873, van den 10den November 1872; die van meening is, dat de bij art. 60 sub *b* en *c* omschreven uitgaven niet als buitengewoon zijn te beschouwen maar onder de gewone uitgaven dienen te worden begrepen.

De Minister van Oorlog,

VAN STIRUM.

*Personeel en Militaire
Zaken.*

N°. 48 P.

's Gravenhage, den 18den Januarij 1872.

DE MINISTER VAN OORLOG, A. I.,

Kennis bekomen hebbende, dat de tweede druk van de *Beginselen der duurzame versterkingskunst voor de kadetten van alle wapenen*, door den kapitein-ingenieur K. ELAND, met een atlas van 23 platen, aan de Koninklijke Militaire Akademie is in het licht verschenen en verkrijgbaar gesteld tegen den prijs van f 4.71 voor de Departementen van algemeen bestuur, het leger, enz.;

Gelast, dat daarvan mededeeling worde gedaan in het *Recueil Militair* tot algemeene kennisgeving.

BROCX.

*Personeel en Militaire
Zaken.*

N°. 72 P.

's Gravenhage, den 8sten Februarij 1872.

DE MINISTER VAN OORLOG,

Gezien de beschikking van den 6den Julij 1865, n°. 82 P (*Rec. Mil.*, bladz. 133), houdende vaststelling van een voorschrift omtrent de uitvoering van de wet van den 28sten Augustus 1851 (*Staatsblad* n°. 128), voor zoo veel betreft de zamenstelling en de regeling der werkzaamheden van de »raden van onderzoek»;

En van oordeel zijnde, dat gezegd voorschrift niet heeft beantwoord aan het doel, om eene juistere opvatting en toepassing der bovengenoemde wet te bevorderen;

Heeft goedgevonden, voormelde beschikking, met daarbij behoorend voorschrift in te trekken en buiten werking te stellen.

Gelast, dat deze in het *Recueil Militair* zal worden geplaatst ter algemeene kennisgeving.

F. A. T. DELPRAT.

WIJ WILLEM III, enz, enz.

Willende de bepalingen op de huwelijken der officieren van het leger herzien en in overeenstemming brengen met het voorschrift op de huwelijken van officieren van de landmagt in *Nederlandsch-Indië* en van die in *West-Indië*, vastgesteld bij Ons besluit van den 28sten Julij 1871, n°. 28;

Gezien Ons besluit van den 2den Maart 1853, n°. 65;

Op de voordragt van Onzen Minister van Marine, Minister van Oorlog ad interim, van den 19den der vorige maand, n°. 46, en van den 20sten daaraanvolgende, kabinet, La. S.;

Hebben goedgevonden en verstaan :

Ons voorschreven besluit van den 2den Maart 1853, n°. 65, benevens Onze besluiten, van den 11den Julij 1856, n°. 94, en den 27sten Februarij 1863, n°. 7, tot wijziging en uitbreiding van dat besluit, mits deze in te trekken en te vervangen door de navolgende bepalingen :

Art. 1. Een officier of militair persoon, wiens betrekking uithoofde van den aard zijner dienst bij de militaire administratie en bij de geneeskundige dienst aan den officiersrang is gelijk gesteld, mag, gedurende den tijd dat hij in werkelijke dienst of op non-activiteit is, geen huwelijk aangaan, zonder daartoe vergunning te hebben verkregen van Ons of van Onzentwege.

Art. 2. Deze vergunning wordt niet verleend, dan onder de volgende voorwaarden :

a. dat de aanstaande echtgenoot zich schriftelijk verbindt, haar' echtgenoot niet bij militaire expeditiën of marschen te zullen volgen en nimmer in de kampementen en de kantonnementen of bij het leger, wanneer het te velde is, te zullen verschijnen ;

b. dat het uit inlichtingen, door den betrokken chef van den officier op vrouwelijke wijze in te winnen, voldoende blijke, dat het gedrag van de aanstaande echtgenoot onberispelijk is ; en

c. dat de officier schriftelijk verklare, onmiddellijk na de voltrekking van zijn huwelijk, deelgenoot te zullen worden van de weduwen- en weezenkas voor de officieren van de landmagt, ingesteld bij het besluit van den Souvereinen Vorst van den 14den Januarij 1815, n°. 29, en zulks overeenkomstig de bepalingen vervat in het Koninklijk besluit van den 11den November 1842, n°. 52, en Ons besluit van den 11den Maart 1851, n°. 90, of later daarentrent vast te stellen.

De hier sub. c. omschreven voorwaarde is echter niet toepasselijk ten aanzien van officieren op non-activiteit, die, met betrekking tot den toestand hunner gezondheid, geen certificaat kunnen overleggen, als bedoeld wordt bij punt 4 van Ons besluit van den 11den Maart 1851, n°. 90.

Art. 3. De aanvraag om toestemming tot het aangaan van een huwelijk moet, door tusschenkomst van den betrokken chef van den officier, worden ingezonden aan Onzen Minister van Oorlog, die gemagtigd is die aanvraag in te willigen, wanneer daarbij voldaan is aan de voorwaarden in art. 2 omschreven, en daartegen overigens geene bedenkingen bestaan.

Art. 4. De kapitalen, vaste goederen en hypotheken, naar aanleiding van Ons besluit van den 2den Maart 1853, n°. 65, ten behoeve van het Departement van Oorlog verbonden, kunnen, op het daartoe door belanghebbenden aan Onzen Minister van Oorlog gedaan verzoek, van het verband worden ontheven.

Onze Minister van Oorlog is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan ter kennisneming afschrift zal worden gezonden aan Onze Ministers van Justitie, van Koloniën en van Finantiën, tot informatie.

's Gravenhage, den 14den Februarij 1872.

WILLEM.

De Minister van Oorlog,

F. A. T. DELPRAT.

De Minister heeft bij dit besluit de volgende bepalingen gevoegd :

1°. dat de aanvraag van officieren om toestemming tot het aangaan van

een huwelijk, — voor zooverre daarbij de verklaringen worden overgelegd, sub litt. a en c van art. 2 van opgemeld besluit bedoeld, — door de chefs van korpsen of diensten bij wie zij inkomen, zoodra mogelijk aan het Departement van Oorlog zullen worden ingezonden, vergezeld van een tabellarisch rapport, ingerigt naar een model litt. A;

2°. dat de verklaringen, waarvan hierboven, sub 1, sprake is, zullen moeten worden opgemaakt in voege als aangeduid is bij de modellen, almede, onder litt. B en C, bij de aanschrijving gevoegd;

3°. dat de aanvraag om opheffing van een ten behoeve van het Departement van Oorlog gelegd verband op kapitalen, vaste goederen en hypotheken, door officieren in actieve dienst aan het Departement van Oorlog behooren te worden ingezonden door tusschenkomst van hunne chefs, welke chefs verplicht zijn, die aanvragen op de gebruikelijke wijze te behandelen bij tabellarisch rapport;

4°. dat de officier, die *niet* in het geval verkeert, bij de laatste alinea van art. 2 van opgemeld besluit bedoeld, onmiddellijk na de voltrekking van zijn huwelijk, eene verklaring zal invullen en onderteekenen, ingerigt volgens het model litt. D, en dat met die verklaring, — waarbij de huwelijksacte en de geboorte- of doopacten der echtgenooten, alsmede casu quo ook de berekening van de in 10 jaren tijds te betalen inleggelden moeten worden overgelegd, — op dezelfde wijze zal worden gehandeld, als tot dusverre gebruikelijk was; eindelijk:

5°. dat, wanneer het huwelijk van een officier niet voltrekken is binnen 3 maanden nadat de toestemming daartoe is verleend, van die omstandigheid, even als thans geschiedt, aan het Departement van Oorlog kennis moet worden gegeven.

In het *Recueil Militair* geplaatst tot algemeene kennisgeving.

N°. 17.

WIL WILLEM III, enz., enz.

Gezien Ons besluit van den 8sten Mei 1867, N°. 66, waarbij o. a. is bepaald, dat de Directeur voor het materieel der artillerie zijne standplaats zal hebben te Utrecht;

Overwegende dat het in het belang van de dienst wenschelijk is, dat genoemde Directeur te 's Hage gevestigd zij;

Op de voordragt van Onzen Minister van Oorlog van den 6den dezer, kabinet L^r. X;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met wijziging, in zooverrij van opgemeld besluit te bepalen, dat de Directeur voor het materieel der artillerie zal gevestigd zijn te 's Hage.

Onze Minister van Oorlog is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan de Algemeene Rekenkamer tot informatie.

's Gravenhage, den 10den Februarij 1872.

WILLEM.

De Minister van Oorlog.

E. A. T. DELPRAT.

Personeel en Militaire
Zaken.

N°. 41 P.

's Gravenhage, den 8sten Januarij 1872.

DE MINISTER VAN OORLOG, A. I.,

Kennis bekomen hebbende, dat de *Bijlage A, Gymnastische oefeningen tot voorbereiding in het schijfschieten*, behoorende bij het *Voorschrift betreffende de wapenen en de schietoefeningen bij de infanterie*, bij de Koninklijke Militaire Akademie afzonderlijk verschenen en verkrijgbaar is gesteld tegen den prijs van f 0.03 voor de Departementen van algemeen bestuur en het leger;

Gelast, dat hiervan mededeeling zal worden gedaan in *Recueil Militair* tot algemeene kennisgeving.

BROCX.

Personeel en Militaire
Zaken.

N°. 65 P.

's Gravenhage, den 9den Februarij 1872.

DE MINISTER VAN OORLOG,

Berigt ontvangen hebbende, dat door de firma J. SMULDERS en Co. alhier is uitgegeven een door den 1sten luitenant D. ALEYELTS van het regiment grenadiers en jagers bewerkt, gekleurd *verzamelingskaartje op de krijgsspelkaart van een denkbeeldig terrein, op de schaal van 1:10000*, en dat dit kaartje bij die uitgevers is verkrijgbaar gesteld tegen den prijs van f 0.50;

Gelast dat daarvan, als een vervolg op de aanschrijving van het Departement van Oorlog, van den 20sten Julij des vorigen jaars, n°. 23 P (*Rec. Mil.* bladz. 172), mededeeling zal worden gedaan in het *Recueil Militair*, tot algemeene kennisgeving.

F. A. T. DELPRAT.

Artillerie.

N°. 81 A.

's Gravenhage, den 26sten Maart 1872.

Bij de herziening der bewapening van de verschillende vestingen en sterkten, die in den laatsten tijd heeft plaats gehad, zijn de beginselen in acht genomen, welke in de hierna volgende opgave voorkomen.

Hoewel deze opgave niet als een bepaald voorschrift behoeft te worden opgevolgd, geschiedt daarvan echter bij deze mededeeling, met het doel om de opvolging er van aan de vesting-kommandanten en aan de kommanderende officieren der artillerie en genie aan te bevelen.

De Minister van Oorlog,

F. A. T. DELPRAT.

BEGINSELEN IN ACHT GENOMEN BIJ DE HERZIENING
DER ARMERINGEN.

GESCHUT.

Het aantal verschillende kalibers moet zoo gering mogelijk genomen worden; vuurmonden van verschillend kaliber worden zoo min mogelijk bij elkander opgesteld.

Tegen pantserschepen kunnen alleen de kanonnen van 24^{cm} en 16^{cm} Zw. (zwaarste soort) alsmede de mortieren van 29^{cm} aangewend worden. Waar zeer zwaar gepantserde schepen kunnen verwacht worden, of waar zij op zeer groote afstanden moeten beschoten worden, zijn kanonnen van grooter kaliber dan 24^{cm} noodzakelijk. Vooral bij deze zeer zware kanonnen, zal de uitwerking op den voorgrond moeten staan, bij de keuze der opstelling.

Tegen ligt gepantserde vaartuigen en tegen houten schepen, kunnen de kanonnen van 16^{cm} Zw. en op korte afstanden ook die van 22^{cm} en 20^{cm} eene nuttige aanwending vinden. Zij worden echter alleen dáár ingedeeld, waar geene zwaardere vuurmonden noodig of voorhanden zijn.

Tegen landingssloepen in grooten getale, wordt de voorkeur gegeven aan de kanonnen van 20^{cm} zoo deze de sloepen met kartetsen kunnen bereiken. Op grootere afstanden verdient de getrokken 12^{cm} wegens zijn juist schot met granaatkartetsen, en de 9^{cm} met kogels, waarmede het rolschot kan toegepast worden, de voorkeur.

Ook zullen mitrailleusen van eenigzins zwaar kaliber, indien het onderzoek dier vuurmonden de deugdelijkheid er van aantoonde, met goed gevolg tegen enkele sloepen kunnen gebezigd worden. Kanonnen hebben in dit geval het nadeel van tusschenpoozend vuur en moeilijke rigting op telkens van plaats veranderende kleine doelen.

Tegen aan wal gezette troepen wordt de voorkeur gegeven aan den langen houwtser van 15^{cm}, boven het kanon van 20^{cm}, wegens de vluggere bediening, voor zoover het kartetsschot betreft, en voor verdere afstanden aan het getrokken kanon van 12^{cm} K., kunnende echter de 9^{cm} hier ook goede diensten bewijzen, als de oever in de lengte kan worden bestreken.

Voor de bewapening eener kustbatterij of het gedeelte eener sterkte, dat als zoodanig wordt aangemerkt, neemt men de volgende regels in acht: als te gemoet komende, evenwijdige en vervolgende batterij, in de eerste plaats kanonnen van 24^{cm} en bij uitzondering zwaardere, en daarna kanonnen van 16^{cm} Zw. (zwaarste soort). Bij meerdere plaatsruimte kanonnen van 16^{cm} Zw., waarbij ook eenige kanonnen van 22^{cm} en 20^{cm} kunnen ingedeeld worden. Deze worden echter alleen dan op de te gemoet komende batterij geplaatst, als zich in die rigting een vaarwater bevindt, dat alleen voor houten of zeer licht gepantserde schepen bevaarbaar is. Bij voorkeur plaatse men op de evenwijdige batterij, beneden (landinwaarts) de minder zware kalibers, of wel op de vervolgende batterij, daar zij alsdan in de meeste gevallen zullen kunnen vuren op reeds gehavende schepen en dan meer kans hebben om eene goede uitwerking te verkrijgen. Zij vuren voornamelijk op de beschadigde minder zwaar gepantserde of houten deelen der schepen en op de sehroeven.

Op de flanken der kustbatterijen plaatst men kanonnen van 20^{cm}, zoo de oever slechts op korten afstand (600^m à 800^m) moet bestreken worden, en 16^{cm} Lt. of 12^{cm} L., zoo het te bestrijken gedeelte zich verder uitstrekt.

Op de reduits, waaruit tevens de binnenruimte der batterijen moet bestreken worden, plaatst men voor korte afstanden houwtijfers van 15^{cm} L., voor grootere afstanden getrokken kanonnen van 12^{cm} K. of gladde 9^{cm}.

Voor de verdediging van accessen, dijken door inundatiën of drassige terreinen loopende, stelle men geen te groot vertrouwen in de uitwerking van granaten; vooral uit gladde vuurmonden is de trefkans op smalle dijkskruinen gering, en de uitwerking der granaten, zelfs zoo zij niet smoren in den weeken bodem bezijden den dijk, is gering. Dien ten gevolge zijn dus korte houwtijfers voor deze doelen minder geschikt, en verdienen vuurmonden, waarbij men kogels, granaatkartetsen en met meer vrucht kartetsen kan aanwenden, de voorkeur. Ook zullen vermoedelijk in vele gevallen ter bestrijking van accessen en dijken mitrailleuses met voordeel aan te wenden zijn.

Voor de sterkten of deelen daarvan, die slechts aan de landzijde kunnen aangevallen worden neemt men als zwaarsten vuurmond aan, het getrokken kanon van 12^{cm}; als uitzondering worden echter ook in de bewapening uitgetrokken de kanonnen van 16^{cm} Zw., wanneer op groote afstanden eene krachtige vuuruitwerking moet worden verkregen; bijv. wanneer eene sterkte eene andere op grooten afstand moet ondersteunen of flankeren.

Voor al zal door het kanon van 16^{cm} verkregen worden, dat de vijand genoodzaakt wordt zijne depôts, parken en magazijnen op grooten afstand van de sterkte aan te leggen, en daardoor de aanval zeer wordt bemoeijelijkt. Door dit kaliber zal men eindelijk eenig overwigt hebben op het geschut dat vermoedelijk voor den aanval te verwachten is.

Voor de verdediging van flanken en toegangen, die geene groote lengte hebben, wordt de houwtijfer van 15^{cm} L., of het kanon van 9^{cm} L., in den regel voldoende geacht.

Daar waar het te voorzien is, dat de vijand, na het geschut op den hoofdwal tot zwijgen te hebben gebracht, tot den storm zal kunnen overgaan, wordt ligt geschut in remisen, in reserve gehouden. Bestaat er kans, dat de vijand zich bij dien aanval, reeds op afstanden grooter dan 600^m, aan het vuur moet blootstellen, dan bestemt men daarvoor getrokken kanonnen van 12^{cm} K.; is dit niet het geval, dan verdient de houwtijfer van 15^{cm} L. de voorkeur, en kan, zoo het acces in de lengte wordt beschoten, ook het kanon van 9^{cm} daartoe dienen.

In vooruitgeschovene werken, waar de bewapening in vreedestijd niet kan

opgelegd worden, of waaruit men het geschut in tijds meent te kunnen terugtrekken, wordt het kort getrokken kanon van 12^{cm} in plaats van het lange uitgetrokken.

Men acht het echter in den regel niet noodig, om ook den langen 9^{cm} in die werken, door den korten te vervangen, daar de vijand met dien vuurmond, zoo die al niet bij tijds onbruikbaar kon gemaakt worden, toch weinig schade zal kunnen toebrengen aan de verdediging van het hoofdwerk.

Tot het geven van vertikaal vuur op groote afstanden worden de mortieren van 29^{cm} bestemd, die ook worden gebezigd als de vijand, door de gesteldheid van het terrein, de sterkte tot zeer nabij gedekt kan naderen.

Bommen, vooral even boven den grond springende, hebben eene grootere uitwerking dan granaten. Ook tot het werpen van brand- en lichtkogels en van spiegelgranaten, geven de mortieren eene krachtige uitwerking. Ook de mortier van 20^{cm} kan nog in vele gevallen eene nuttige aanwending vinden.

Voor het verlichten van het terrein, is het noodig één of meer vuurmonden bepaaldelijk te bestemmen tot het werpen van lichtkogels, en anderen, om het verlichte terreinen te beschieten.

De plaatsing der mortieren is vrij onverschillig overigens, daar zij naar alle zijden en over alles heen kunnen werpen. In vele gevallen is het zelfs ongeraden de mortieren op den walgang te plaatsen, daar hierdoor plaats voor de infanterie wordt ingenomen, en bovendien het vervoer van gevulde bommen over den walgang niet verkieslijk is.

De Gl. kanonnen van 17, 15, 13 en 12^{cm}, en de korte houwtiser van 15^{cm}, zoomede de kogel en steenmortier, zijn hier buiten beschouwing gebleven, daar zij in uitwerking, in verband met de snelheid van bediening, bij de overige kalibers achterstaan, en het aantal kalibers onnoodig vermeerderen. De korte houwtiser van 15^{cm} vooral heeft eene zeer zwakke uitwerking en weinig trefkans; het kartetsschot van dezen houwtiser en dien van 20^{cm} is onbeduidend, ten gevolge van de geringe lading in vergelijking van het gewigt der kartets.

Daar deze houwtisers bovendien van kamers zijn voorzien, werkt de lading zeer onvoordeelig op de kartets. Zoolang de bovengenoemde kalibers niet zijn afgeschafte en ten deele nog uit gebrek aan een voldoende aantal kanonnen van de gewilde soort noodig zijn, moeten in de eerste plaats de kanonnen van 15^{cm} worden ingedeeld, en overigens kunnen zij in de magazijnen achter de hoofdliniën worden opgelegd om in tijd van nood nog aanweuding te vinden.

Voor uitvallen, contre-approchen, enz., dient het uitval-geschut.

Het ijzeren geschut plaatst men in het algemeen bij voorkeur in de eerste liniën van verdediging.

AFFUITAGE, BEDDINGEN, ENZ.

Voor het kustgeschut worden uitsluitend raamaffuiten uitgetrokken, daar het plaatsen dier vuurmonden op gewone beddingen geen voldoende waarborg voor het snel zijdelings verplaatsen oplevert.

Voor het overige geschut worden affuiten op ramen, op nood- of op gewone beddingen gebezigd.

De eerste daár waar regtstreeksch vijandelijk vuur te verwachten is, de laatste op de flanken en voor het verplaatshare geschut. Voor affuiten op gewone of noodbeddingen worden in den regel belegerings- of veldaffuiten

genomen, — voor het verplaatsbare geschut altijd, en bij uitzondering walaffuiten op kleine raden, daar deze bij snelvuur, en vooral bij gemis aan de zoo nuttige wiggen tot belegeringsbedding, moeilijk aan te wenden zijn, aangezien het in batterij brengen zonder deze wiggen tijdroovend is. Een ruim gebruik van genoemde wiggen verdient in het algemeen aanbeveling, om den terugloop te beperken, de snelheid van bediening te vermeerderen en lange beddingen onnoodig te maken, iets dat vooral van toepassing is bij smalle walgangen.

Bij eene meer algemeene invoering van achterlaadgeschut zal het nut dezer wiggen nog meer in het oog springen, blijkens de ondervinding in den laatsten oorlog opgedaan. Zij zijn, zoo noodig, ook van toepassing bij walaffuiten op raam.

Bij het uittrekken van hooge affuiten zal men zich tot die op raam moeten bepalen, ofschoon aan deze vele nadeelen zijn verbonden, en het bijna onmogelijk is, gedemonteerde walaffuiten op ramen te vervangen onder het vuur des vijands. Dit bleek zelfs reeds bij het beleg van Sebastopol, toen het getrokken geschut nog niet in gebruik was. Ook het plaatsen der wiggen en van het steunhout maakt de bediening vrij zamengesteld.

Boven de walaffuiten wordt daarom voor vele gevallen de voorkeur gegeven aan verhoogde belegeringsaffuiten, die met meer spoed in en uit de batterij zijn te brengen, en tijdelijk, des noods op een paar planken, in plaats van eene bedding kunnen worden gebezigd.

Het wijzigen der bestaande en thans voor het meerendeel onnutte belegeringsaffuiten, maakt daarom een punt van onderzoek uit, doch de vraag is, of zulke verhoogde affuiten even goed zullen voldoen bij kanonnen, die van voren worden geladen, als bij de later aan te maken achterlaadkanonnen.

Bij de walaffuiten op raam zorge men vooral om de rollen vóór op de cirkelstukken te doen dragen, daar het spilkussen en raam bij het vuren naar achteren dringen. In lossen grond kan men hierin voorzien, door balken, straalsgewijs, van achteren het spilkussen tot tegen de cirkelstukken te plaatsen.

DEKRINGSMIDDELEN, ENZ.

Het beschermen van de bediening en van de geconfectioneerde munitieën, zoo dicht mogelijk bij den vuurmond, wordt meer en meer een eerste vereischte.

Tegen front- en flankvuur worden de vuurmonden gedekt door traversen, tegen rugvuur door rugweren, meestal door ombuiging der traversen te verkrijgen.

In den regel plaatst men elken vuurmond tusschen twee traversen, bij uitzondering twee, en wat kanonnen en houwitsera betreft, nimmer meer.

Waar slechts frontvuur is te verwachten, is eene bovenbreedte der traversen van 2^m maximum voldoende; zij dienen dan tot het opvangen van granaatscherven.

In alle andere gevallen moet de bovenbreedte niet minder dan 4^m bedragen.

Bij dekking tegen zijdelingsvuur, moeten de stukken zoo dicht mogelijk naar de dekkende travers opgesteld worden. Slechts wanneer men eenige stukken in de lengte van een smal te bestrijken acces moet opstellen, kan de geringe frontbreedte noodzaken om van de bovengestelde regels af te wijken.

Is uitsluitend vuur in het front te wachten, dan moeten de traversen niet boven de borstwering uitsteken, want hooge traversen duiden in de verte

reeds de plaats aan, waar vuurmonden zijn opgesteld, en bieden daardoor, vooral des nachts, gemakkelijk te herkennen rigtpunten aan. Dit nadeel wordt verminderd zoo het werk zich niet tegen de lucht, maar tegen achtergelegen wallen afteekent.

Bij achter de borstwering wegduikende affuiten, zouden de traversen ook minder hoog behoeven te zijn. In alle andere gevallen moet de hoogte der travers ongeveer 4^m zijn.

In de traversen en rugweren worden de schuilplaatsen en bergplaatsen voor de munitie gebouwd. De eerste bij voorkeur dwars onder de travers, onmiddelijk achter de borstwering, daar zij dan tevens de gedekte communicatie langs de borstwering bevorderen.

De bergplaatsen en nissen moeten behoorlijk worden gesloten.

Bij zware vuurmonden wordt meestal per vuurmond of per twee, één magazijntje gebouwd, somtijds ook een van voldoende inhoud, in de nabijheid van eenige bij elkander geplaatste ligte vuurmonden.

Bij lichtere vuurmonden komt een nis per vuurmond.

Tijdelijk kan men de nissen vervangen door tonnen of vaten, horizontaal in de borstwering geplaatst. De opening aan de voorzijde door een voorgehangen deksel gesloten.

Bij de kanonnen van 24^{cm} en grooter kaliber, moeten in de borstwering vóór het emplacement, met deuren gesloten nissen worden gebouwd, welke ieder tien puntprojectielen, in twee lagen op staven rustende, kunnen bevatten.

Het verplaatsbare geschut wordt in remisen opgesteld, die op de doelmatigste punten worden gebouwd.

De bedieningsmanschappen kunnen bij het laden van en barbette geplaatst geschut, beter gedekt blijven, zoo er geultjes gegraven worden tusschen den voorkant der bedding en het binnentalud der borstwering, waarbij echter moet worden gelet, dat de vuurmonden toch ver genoeg over de borstwering reiken. Ook ter zijde van de beddingen kunnen zulke geulen worden gemaakt. Bij noodbeddingen kunnen de manschappen dan nog aan de raden werken; bij gewone beddingen op de volle breedte is dit niet wel mogelijk.

Stootbalken behoeven niet meer gebezigd te worden; verlengde beddingen evenmin, zoo men wiggen bezigt om den terugloop te regelen; in dit geval zijn ook hellende beddingen onnoodig; horizontale hebben het voordeel van gemakkelijk leggen en van meerdere naauwkeurigheid bij zijdelingsche verplaatsing van het stuk.

Als regel neme men aan, de stukken zoo ver mogelijk over de borstwering te doen reiken, ten einde die borstwering niet door de ontbranding van het schot te zeer te beschadigen.

Het is daarom raadzaam, om bij schuinen stand van den vuurmond ten opzichte der borstwering, deze en cremaillère uit te snijden, of zoo de dikte dit niet toelaat, de borstwering tot tegen de voorzijde der bedding aan te vullen.

Schietgaten bieden betere dekking voor de bediening aan, doch hebben, behalve het beperkt schootsveld, het nadeel dat zij de vijandelijke granaten opvangen en daardoor gevaarlijker maken. Zij kunnen dus alleen aangewend worden waar geen regtstreeksch frontvuur uit de eerste batterijen des vijands te verwachten en het doel weinig uitgebreid is; bijv. in de flanken voor grachtsverdediging. Eene aanbevelingswaardige bekledingwijze der wangen, is die met schanskorven, waarvoor horden geplaatst zijn. Hebben de wangen

te veel door eigen- of vijandelijk vuur geleden, dan is de herstelling door vervanging der horde gemakkelijk. In de schietgaten vooral, bezige men ijzerdraad voor verankering, verbinding, enz.

Voor herstellingen zijn zandzakken een uitmuntend middel; men zij er evenwel op bedacht, dat springende projectielen somtijds den zandzak als een geheel voortslingert en daardoor gevaarlijk kan maken.

Waar geen abris of schuilplaatsen bestaan, kan men kleine borstweringen, met eene uitgraving aan beide zijden, opwerpen, om zich te dekken tegen springende projectielen; zij kunnen in de nabijheid van het stuk op den walgang worden opgerigt.

Steenen bestratingen verwijdere men uit de nabijheid van de opstellingen, daar de scherven van springende projectielen vooral gevaarlijk zijn, als het projectiel niet in den grond dringt. Steenen muren enz., worden zooveel mogelijk met aarde gedekt.

Observatie-posten worden in de nabijheid der batterijen gekozen of opgerigt, daár waar zij het minst in het oog vallen, het minst door rook gehinderd worden en een goed uitzigt veroorlooven. Voor eene geregelde gemeenschap met de batterij ter overbrenging der waarnemingen moet gezorgd worden.

Men vermijde buiten volstrekte noodzakelijkheid geschut op hooge katten of plateaux van torens te stellen; van alle zijden is zulk eene opstelling zichtbaar, de uitwerking der schoten van den vijand is door dezen duidelijk waar te nemen, en des nachts teekenen zich zulke batterijen duidelijk tegen de lucht af.

Militaire Administratie.

N°. 68 I.

's Gravenhage, den 6den Maart 1871.

DE MINISTER VAN OORLOG,

Gelet op een adres van den aannemer voor de dienst der militaire transporten te water, het verzoek inhoudende, het daarheen te willen leiden, dat de verzending van buskruid en andere ontplofbare zaken zooveel mogelijk, met partijen van eenig belang geschiedde, en zulks omdat het vervoer van kleine partijen zeer in het nadeel van den aannemer is;

Willende aan dat verzoek — voor zooveel de dienst daaronder geen nadeel lijdt — te gemoet komen;

Noodigt de daarbij betrokken militaire autoriteiten uit, om — voor zooveel dit met de belangen van de dienst is overeen te brengen, en ingeval de verzending niet overeenkomstig de 2de zinsnede van art. 23 van het betrekkelijk contract kan geschieden — de te vervoeren hoeveelheden buskruid, patronen en dergelijken steeds zoo groot mogelijk te nemen.

Gelast dat deze in het *Recueil Militair* zal worden geplaatst tot *algemeene kennisgeving*.

F. A. T. DELPRAT.

Personeel en Militaire
Zaken.

N°. 57 P.

's Gravenhage, den 13den Maart 1872.

DE MINISTER VAN OORLOG,

Kennis bekomen hebbende dat bij de Koninklijke Militaire Akademie in het licht is verschenen het *Voorschrift betreffende de wapenen en de schietoefeningen bij de infanterie (geweer klein kaliber)*, en verkrijgbaar gesteld voor de departementen van algemeen bestuur, het leger enz., tegen den prijs van f 0.09;

Gelast dat daarvan, in verband met de bevolen uitreiking van geweren van klein kaliber aan het regiment grenadiers en jagers, mededeeling zal worden gedaan in het *Recueil Militair* ter algemeene kennisgeving.

F. A. T. DELPRAT.

Personeel en Militaire
Zaken.

N°. 57 P.

's Gravenhage, den 25sten Maart 1872.

DE MINISTER VAN OORLOG,

Kennis bekomen hebbende dat het gewijzigde *Reglement op de exercitiën der vesting-artillerie. Eerste gedeelte. Het batterij-geschut. Bepalingen en exercitiën met de gladde vuurmonden*, aan de Koninklijke Militaire Akademie in het licht verschenen en verkrijgbaar is gesteld tegen den prijs van f 0,30 voor de departementen van algemeen bestuur, het leger enz.

Gelast dat dit reglement voortaan zal worden gevolgd.

In het *Recueil Militair* geplaatst tot algemeene kennisgeving.

F. A. T. DELPRAT.

Personeel en Militaire
Zaken.

N°. 52 P.

DE MINISTER VAN OORLOG,

Kennis bekomen hebbende dat bij de Koninklijke Militaire Akademie in het licht zijn verschenen: *Wijzigingen in het reglement op de exercitiën en evolutiën der kavallerie, ten gevolge der invoering van de kavallerie-karabijn (achterlaad)* en het *Voorloopig voorschrift betreffende de kavallerie-karabijn (achterlaad) en de daarmede te houden schietoefeningen*, en dat deze aldaar zijn verkrijgbaar gesteld voor de departementen van algemeen bestuur, het leger enz., respectievelijk tegen den prijs van f 0.03 en f 0.09.

Gelast dat daarvan mededeeling zal worden gedaan in het *Recueil Militair* ter algemeene kennisgeving.

's Gravenhage, den 30sten Maart 1872.

F. A. T. DELPRAT.

... van de Eerste Kamer... van de Tweede Kamer... van de Eerste Kamer... van de Tweede Kamer...

DE MINISTER VAN OORLOG

... van de Eerste Kamer... van de Tweede Kamer... van de Eerste Kamer... van de Tweede Kamer... van de Eerste Kamer... van de Tweede Kamer... van de Eerste Kamer... van de Tweede Kamer...

N°. 25.

WIL WILLEM III, enz., enz.

Op de voordragt van Onzen Minister van Oorlog van den 4den dezer, Kabinet L^a. W⁵;

Gelet op Ons besluit van den 8sten Augustus 1868, N°. 53, houdende reorganisatie van den generalen staf van het leger;

Gelet op Ons besluit van den 15den November 1870, N°. 24, tot wijziging van art. 6 van evengemeld besluit;

Hebben goedgevonden en verstaan, laatstgenoemd besluit in te trekken en buiten werking te stellen, en bedoeld art. 6, zooals het thans luidt, te vervangen door de navolgende bepaling:

Art. 6. »Aan den chef van den generalen staf worden toegevoegd een »hoofdofficier, benevens twee of meer kapiteins van dien staf.

»De hoofdofficieren, bij de artt. 7, 8 en 10 van dit besluit bedoeld, staan »onmiddellijk onder zijne bevelen.»

Onze Minister van Oorlog is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan de Algemeene Rekenkamer tot informatie.

's Gravenhage, den 8sten April 1872.

WILLEM.

De Minister van Oorlog,

F. A. T. DELPRAT.

*Personeel en Militaire
Zaken.*

N°. 42 P.

's Gravenhage, den April 1872.

DE MINISTER VAN OORLOG,

Kennis bekomen hebbende dat het gewijzigde *Reglement op de exercitiën der veld- en rijdende artillerie. Grondslag van het onderrigt en scholen te voet*, aan de Koninklijke Militaire Akademie in het licht verschenen en verkrijgbaar is gesteld tegen den prijs van f 0,12 voor de departementen van algemeen bestuur, het leger enz.

Gelast dat dit reglement voortaan zal worden gevolgd.

In het *Recueil Militair* geplaatst tot *algemeene kennisgeving*.

F. A. T. DELPRAT.

*Personeel en Militaire
Zaken.*

N°. 97 P.

's Gravenhage, den 18den April 1872.

DE MINISTER VAN OORLOG,

Kennis bekomen hebbende, dat de derde druk van het werkje behoorende tot den Bouwkundigen leercursus ten gebruike der Koninklijke Militaire Aka-

demie, getiteld: *Over de drukking van aarde tegen bekleedingsmuren, benevens ontwikkeling der voornaamste formules voor de afmetingen dezer muren*, door J. P. DELPRAT, generaal-majoor, bij genoemde Inrigting is verschenen en verkrijgbaar gesteld tegen den prijs van *f* 0,30 voor de departementen van algemeen bestuur, het leger, enz. en van *f* 0,40 voor particulieren in den handel;

Gelast dat hiervan mededeeling zal worden gedaan in het *Recueil Militair* tot algemeene kennisgeving.

F. A. T. DELPRAT.

*Personeel en Militaire
Zaken.*

N°. 49 P.

's Gravenhage, den 22sten April 1872.

DE MINISTER VAN OORLOG,

Kennis bekomen hebbende dat het *Reglement op de exercitiën der veld- en rijdende artillerie. Scholen te paard. Oefening met vereenigde batterijen*, aan de Koninklijke Militaire Akademie in het licht verschenen en verkrijgbaar is gesteld tegen den prijs van *f* 0,09 voor de departementen van algemeen bestuur, het leger, enz.;

Gelast dat dit reglement voortaan worde gevolgd.

In het *Recueil Militair* geplaatst tot algemeene kennisgeving.

F. A. T. DELPRAT.

*Personeel en Militaire
Zaken.*

N°. 53 P.

's Gravenhage, den 22sten April 1872.

DE MINISTER VAN OORLOG,

Kennis bekomen hebbende, dat bij de Koninklijke Militaire Akademie in het licht zijn verschenen: *Tactische aanbevelingen en voorschriften, met het oog op een oorlogstoestand*, en dat deze aldaar zijn verkrijgbaar gesteld voor de departementen van algemeen bestuur, het leger enz., tegen den prijs van *f* 0,06.

Gelast dat daarvan, als een vervolg op de aanschrijving dezerzijds, van den 20sten Februarij ll., n°. 42 P (*Rec. Mil.* bladz. 27), mededeeling zal worden gedaan in het *Recueil Militair* ter algemeene kennisgeving.

F. A. T. DELPRAT.

Militaire Administratie.

N°. 80 I.

's Gravenhage, den 24sten April 1872.

Aan de kommanderende officieren van al de korpsen van het Leger.

Van meer dan eene zijde is wel eens te kennen gegeven, dat de bestaande

administratieve voorschriften, ten aanzien van het beheer en de verantwoording van de gelden en goederen, zoo bij de hoofdadministratiën als bij de onderdeelen der korpsen, alsmede bij de kompagnien en eskadrons, voor vereenvoudiging vatbaar zouden wezen, en daarbij thans nog vele onnoodige schrifturen plaats hebben.

Wanneer zulk eene vereenvoudiging te bereiken is, zonder te kort te doen, aan een behoorlijk toezigt over- en eene rigtige verantwoording van gelden en goederen, zal men mij zeer bereid vinden daartoe mede te werken.

Tot dat einde, wensch ik het oordeel van de chefs der korpsen te vernemen, nopens al de onderwerpen, die door hen voor vereenvoudiging vatbaar worden geacht, en welke veranderingen de voorschriften zouden behooren te ondergaan, om het gewenschte doel te bereiken.

Ik heb alzoo de eer u te verzoeken, mij zoo spoedig doenlijk, uiterlijk voor den 1sten Julij e. k., uw gevoelen dienaangaande te willen kenbaar maken.

In het *Recueil Militair* geplaatst tot algemeene kennisgeving.

De Minister van Oorlog,

F. A. T. DELPRAT.

N°. 32.

WIL WILLEM III, enz, enz.

Op de voordragt van Onzen Minister van Oorlog van den 24sten dezer, Kabinet L. F^r;

Gelet op Ons besluit van den 22sten April 1868, N°. 48, tot wijziging en uitbreiding van vroegere besluiten, betreffende de organisatie van den plaatselijken staf;

Hebben goedgevonden en verstaan, met afwijking in zooverre van het vastgestelde sub 3°. van voorgeschreven besluit,

- 1°. te bepalen, dat het aantal plaatselijke kommandanten van de 1ste klasse zal bedragen twee, en
- 2°. in verband daarmede, het getal der plaatselijke kommandanten van de 2de klasse te verminderen met één.

Onze Minister van Oorlog is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan de Algemeene Rekenkamer tot informatie.

's Gravenhage, den 25sten April 1872.

WILLEM.

De Minister van Oorlog,

F. A. T. DELPRAT.

's Gravenhage, den 18den April 1872.

ALGEMEENE ORDER VOOR HET LEGER.

DE MINISTER VAN OORLOG,

Ontvangen hebbende Zijner Majesteits besluit van den 11den dezer, n°. 22, waarbij het Hoogstdenzelven heeft behaagd eervolle belooningen toe te kennen, aan hen, die zich hebben onderscheiden bij de in de maanden November en December 1870 en Januarij 1871 plaats gehad hebbende krijgsverrigtingen in de Zuider- en Ooster-Afdeeling van Borneo;

Heeft het genoegen ter kennis te brengen van het leger, dat Zijne Majesteit bij voorschreven besluit heeft goedgevonden:

- 1°. te benoemen tot Ridder der 4de klasse van de Militaire Willemsorde:
 - den sedert gepensionneerden en hier te lande teruggekeerden kapitein D. L. HÄFELI;
 - den 1sten luitenant P. P. H. VAN HAM;
 - den 1sten luitenant-adjutant D. C. A. WESTERBERG, en
 - den fuselier J. B. NOTERMANS;
- allen van het wapen der infanterie van het Leger in Nederlandsch Indië;
- 2°. o. a. bij afzonderlijke dagorders zoo in Indië als in Nederland, eervol te doen vermelden:
 - den luitenant-kolonel der infanterie P. R. DE ROCHEMONT en den fuselier H. GEURTSSEN;
 - beiden mede van gezegd leger;

Gelast dat deze order voor het leger in het *Recueil Militair* zal worden geplaatst tot *algemeene kennisgeving*; wordende de chefs der korpsen bovendien uitgenoodigd, de bovenstaande beschikkingen des Konings op drie achter-eenvolgende appels aan hunne onderhoorigen te doen voorlezen.

N°. 94 I.

Rekening en verantwoording
van het fonds
voor onderofficieren.

's Gravenhage, den 13den Mei 1872.

DE MINISTER VAN OORLOG,

Gezien en geëxamineerd hebbende de rekening en verantwoording, door de commissie tot het beheeren van het fonds voor onderofficieren, enz., die onder toekenning van gagement of gratificatie uit de militaire dienst worden ontslagen, overgelegd wegens ontvangst en uitgaaf over het jaar 1871, en alzoo bevonden hebbende:

1°. Dat is ontvangen:

a.	het bedrag van de contributiën der deelgenooten.	»	32035.00
b.	het bedrag van de, op rekening van het fonds voor de lijfrenten en pensioenen, overgeschreven gelden, ten behoeve van deelgenooten en hunne huisvrouwen of weduwen, te weten:		
	voor gewone lijfrenten aan 24 deelgenooten toegekend	f	9572.35
	» idem aan 3 huisvrouwen van deelgenooten.	»	1688.05
	» tijdelijke lijfrenten toegekend aan de weduwe van een deelgenoot	»	600.28
	» door 22 deelgenooten in het fonds gedeponeerde kapitalen, om daarvan jaarlijksche renten te genieten	»	11680.00
	» door vijf deelgenooten gestorte bijdragen om aan hunne huisvrouwen weduwpensioenen te verzekeren	»	3521.00
			<u>» 27061.68</u>
c.	het bedrag der gedane kortingen, naar den maatstaf van 1 percent in het jaar, op de verstrekte voorschotten aan gegageerde of gepensioneerde militairen, ad	»	685.30
d.	de renten van een kapitaal, groot f 1.000.000, ad 2½ percent, over het jaar 1871	»	25000.00
	Totaal der ontvangsten	f	<u>84781.98</u>

2°. Waartegen de uitgaven zijn geweest:

a.	het bedrag van hetgeen bij slot van het boekjaar 1870 meer is uitgegeven dan ontvangen.	f	3301.06
b.	voor uitkeeringen in ééns aan 112 deelgenooten, bij het verlaten van de dienst, waarvan in het fonds voor de lijfrenten en pensioenen is overgebracht	f	26461.40
	en aan deelgenooten in kontanten is uitbetaald	»	17893.60
			<u>f 44355.00</u>
c.	voor uitkeeringen aan 6 weduwen van deelgenooten, waarvan in het fonds voor de lijfrenten en pensioenen is overgebracht	f	600.28
	en aan kontanten is uitbetaald	»	850.00
			<u>f 1450.28</u>

Transportere f 49106.34

	<i>Per Transport</i>	<i>f</i> 49106.34
d.	voor restitutie van inleggeld aan 3 deelgenooten, die op grond van lichaamsgebreken, in, doch niet door de dienst ontstaan, zonder geldelijke belooning zijn ontslagen.	<i>f</i> 90.00
e.	het bedrag der gedane betalingen ten laste van het fonds voor de lijfrenten en pensioenen, te weten:	
	de verschenen lijfrenten van deelgenooten	» 20762.09
	als voren van 56 huisvrouwen van deelgenooten »	2320.87
	de verschenen tijdelijke lijfrenten van 28 weduwen van deelgenooten	» 1064.00
	de verschenen interest van door 86 deelgenooten in het fonds gedeponeerde kapitalen »	2051.54
	voor uitgekeerde kapitalen welke ten behoeve van deelgenooten in het fonds waren gedeponeerd	» 20666.25
	het verschenen pensioen, van 3 weduwen van deelgenooten	» 234.41
		» 47099.16
f.	voor het zegelen van bescheiden, benoodigd tot het incasseren der pensioenen van overleden militairen, aan wie voorschotten voor rekening van dit fonds waren verstrekt »	71.79
g.	voor het bedrag der jaarlijksche toelage aan den officier, belast met de werkzaamheden van dat fonds	» 400.00
h.	voor den aankoop van een kapitaal groot <i>f</i> 20000.00, ingeschreven op het grootboek der 2½ percents nationale werkelijke schuld, met inbegrip van den verschenen interest, mitsgaders van de kosten	» 10836.15

Totaal der uitgaven *f* 107.603.44

Zoodat bij slot van het jaar 1871 meer is uitgegeven dan ontvangen » 22821.46

Terwijl een kapitaal van *Een millioen gulden* op het grootboek der 2½ percents nationale werkelijke schuld, als eigendom van het fonds is ingeschreven; zijnde het, uit het door de voorschreven commissie ingediend algemeen verslag van den staat van het fonds, over gemeld jaar, al verder gebleken:

1°. dat volgens den, ter voldoening aan het voorschrift vervat in de derde zinsnede van artikel 40 van het reglement, bij het slot van het boekjaar 1871, opgemaakten staat der baten en lasten van het afzonderlijk beheerd wordend fonds *voor de lijfrenten en pensioenen*, de baten de lasten overtreffen met eene som van *f* 9206.78, waarvan de helft zal worden aangewend om de voortdurende lijfrenten en weduwenpensioenen, welke op den 1sten November 1872, *langer dan twee jaren* hebben geloopt en waarvan de titularissen op den 1sten October van gezegd jaar in leven zijn, voor eens met 23 per cent, van het bedrag der aan hun toegekende uitkeering, te doen verhoogen.

1°. Dat het aantal contribuerende deelgenooten aan het fonds op ultimo December 1871, bedroeg 2889, waarvan:

2810	eene jaarlijksche bijdrage van	<i>f</i> 10.00	storten,
7	» verhoogde contributie van »	15.00	»
71	» » » » »	20.00	en
1	» » » » »	30.00	bijdragen.

3°. dat op gezegd tijdstip een aantal van 609 personen in het genot waren van jaarlijksche lijfrenten en pensioenen, waarvan het gezamenlijk bedrag der jaarlijksche uitkeeringen, te zamen eene som van *f* 22473.00 belooft.

4°. dat tot gezegd tijdstip, 16 nog in leven zijnde deelgenooten, bij het verlaten van de dienst, aan hunne echtgenooten weduwen-pensioen hebben verzekerd, te weten :

2	deelhebbers voor een weduwen-pensioen van	<i>f</i>	80.00
7	» » » » » » » »	» »	100.00
1	deelhebber » » » » » » » »	» »	125.00
1	» » » » » » » »	» »	135.00
1	» » » » » » » »	» »	145.00
3	deelhebbers » » » » » » » »	» »	150.00 en
1	deelhebber » » » » » » » »	» »	200.00

5°. dat tot den laatsten December 1871 een getal van 58 deelgenooten van hunne uit het fonds aankomende gelden, een gezamenlijk bedrag van *f* 34230.00 in het fonds hebben laten berusten, ten einde daarvan jaarlijksche renten te genieten.

6°. dat in den loop van het jaar 1871, voor 2110 gewezen militairen, voorschotten op gagementen en pensioenen voor rekening van deze instelling zijn verleend, tot een bedrag van *f* 265.932.40; terwijl op den 31sten December 1871, in voorschotbetaling waren 2006 gepensioneerden, die in het genot waren van een gezamenlijk pensioenbedrag van *f* 260,952.00.

Heeft de eer, vorenstaande uitkomst, mits deze, ter kennis te brengen van de heeren generaals en verdere autoriteiten van het leger, met uitnoodiging de vereischte inzage daarvan, overeenkomstig het bepaalde bij artikel 22 van het reglement op het fonds voor onderofficieren, enz., aan de deelgenooten van genoemd fonds, onder hun bevel of toezigt, te verleenen.

Gelast wijders, dat deze in het *Recueil Militair* tot algemeene kennisgeving zal worden geplaatst.

F. A. T. DELPRAT.

Personeel en Militaire Zaken.

N°. 54 P.

's Gravenhage, den 6den Mei 1872.

DE MINISTER VAN OORLOG,

Kennis bekomen hebbende, dat de *Wijzigingen in de Rekrutenschool ten gevolge der invoering van de sappeurs-karabijn*, aan de Koninklijke Militaire Akademie in het licht verschenen en verkrijgbaar zijn gesteld tegen den prijs van *f* 0,09 voor de departementen van algemeen bestuur, het leger, enz.

Gelast dat dit gewijzigd reglement voortaan bij het bataillon mineurs en sappeurs zal worden gevolgd.

In het *Recueil Militair* geplaatst tot algemeene kennisgeving.

F. A. T. DELPRAT.

*Personeel en Militaire
Zaken.*

N°. 44 P.

's Gravenhage, den 7den Mei 1872.

DE MINISTER VAN OORLOG,

Berigt ontvangen hebbende, dat bij de Koninklijke Militaire Akademie in druk is verschenen het 2de stukje van de *Korte schets der Natuurkunde, ten dienste dergenen, die zich tot het officiers-examen voor de wapenen der infanterie en kavallerie wenschen te bekwamen*, door T. J. C. A. BOELE, kapitein der artillerie, en aldaar verkrijgbaar is gesteld tegen den prijs van *f* 0,72 voor de departementen van algemeen bestuur en het leger, enz. en van *f* 0,96 voor particulieren in den handel.

Gelast dat hiervan mededeeling zal worden gedaan in het *Recueil Militair* tot algemeene kennisgeving.

F. A. T. DELPRAT.

*Personeel en Militaire
Zaken.*

N°. 44 P.

's Gravenhage, den 16den Mei 1872.

DE MINISTER VAN OORLOG,

Kennis bekomen hebbende, dat aan de Koninklijke Militaire Akademie in het licht zijn verschenen, eene *Handleiding voor de officieren van wapening, Mr. geweermakers en zwaardvegers, betrekkelijk het onderzoek en de herstellingen van de geweren en karabijnen, klein kaliber; benevens het Tarief der herstellingskosten voor die wapenen*, en verkrijgbaar is gesteld voor de departementen van algemeen bestuur, het leger, enz., tegen den prijs van *f* 0,39, terwijl het tarief ook afzonderlijk verkrijgbaar is tegen den prijs van *f* 0,06.

Gelast, dat deze *Handleiding* enz., alsmede het *Tarief* bij de korpsen waaraan de bedoelde wapenen zijn uitgereikt zullen worden gevolgd.

In het *Recueil Militair* geplaatst tot algemeene kennisgeving.

F. A. T. DELPRAT.

*Personeel en Militaire
Zaken.*

N°. 37 P.

's Gravenhage, den 30sten Mei 1872.

DE MINISTER VAN OORLOG,

Berigt ontvangen hebbende, dat door de Firma BROESE & COMP. te Breda, is uitgegeven en verkrijgbaar gesteld, de zevende herziene druk van de *Handleiding tot de Aardrijkskunde* door Dr. A. A. VAN HEUSDEN, *Hoogleeraar in de taal- en letterkunde aan de Koninklijke Militaire Akademie. Eerste stuk*, tegen den prijs van *f* 3,36 voor het leger.

Gelast dat deze in het *Recueil Militair* zal worden geplaatst tot algemeene kennisgeving.

F. A. T. DELPRAT.

*Personeel en Militaire
Zaken.*

N°. 49 P.

's Gravenhage, den 24sten Mei 1872.

DE MINISTER VAN OORLOG,

Kennis bekomen hebbende dat het gewijzigde *Reglement op de exercitiën der vesting-artillerie. Eerste gedeelte. Het batterij-geschut. Getrokken vuurmonden*, aan de Koninklijke Militaire Akademie in het licht verschenen en verkrijgbaar is gesteld tegen den prijs van f 0,09 voor de departementen van algemeen bestuur, het leger, enz.

Gelast dat dit reglement voortaan zal worden gevolgd.

In het *Recueil Militair* geplaatst tot *algemeene kennisgeving*.

F. A. T. DELPRAT.

*Personeel en Militaire
Zaken.*

N°. 27 P.

's Gravenhage, den 3den Junij 1872.

DE MINISTER VAN OORLOG,

Ontvangen hebbende Zijner Majesteits besluit van den 29sten Mei jl., n°. 2, betrekkelijk het houden van praktische oefeningen in de legerplaats bij Zeist en van najaarsoefeningen in het algemeen, luidende als volgt:

WIL WILLEM III, enz., enz.

Op de voordragt van Onzen Minister van Oorlog van den 27sten Mei 1872, n°. 53 P;

Hebben goedgevonden en verstaan, te bepalen:

Art. 1. In de maanden Julij, Augustus en September worden tot het houden van praktische oefeningen, eenige kompagnïën vesting-artillerie, de artillerie-instructie-kompagnie, ééne kompagnie van het bataillon mineurs en sappeurs en de onderofficieren die bij het wapen der artillerie het wetenschappelijk onderwijs bijwonen, in de legerplaats bij Zeist vereenigd.

Art. 2. Voor de dienst bij de troepen-vereenigingen in het vorige artikel bedoeld, zullen boven en behalve de daarbij ingedeelde officieren, het vereischt aantal hoofd- en verdere officieren en mindere militairen van de verschillende korpsen, staven en diensten, worden aangewezen.

Art. 3. De milicien-verlofgangers der ligtingen van 1868 en 1869 van het regiment grenadiers en jagers en de overige regementen infanterie, worden tegen den 13den Augustus aanstaande, tot het houden van najaarsoefeningen, onder de wapenen geroepen.

De opkomende manschappen worden vóór of op den 17den September daaraanvolgende, weder met groot verlof gezonden.

De milicien-verlofgangers der ligting van 1868 van de drie regementen vesting-artillerie, die bestemd zijn om met de kompagnïën van de eerste serie te kamperen, alsmede die van het korps pontonniers, worden tegen den 27sten Julij aanstaande en de miliciens die met de artillerie-kompagnïën van de tweede serie zullen kamperen, tegen den 22sten Augustus daaraanvolgende onder de wapenen geroepen.

De opgekomen artilleristen, worden in het genot van groot verlof hersteld, zoodra zij uit het kamp terugkeeren of gedurende 30 dagen in activiteit geweest zijn.

De miliciens der ligting van 1868, zoo van de infanterie als van de artillerie, die vóór den 1sten Augustus dezes jaars gehuwd zijn, worden buiten oproeping gelaten.

Art. 4. Op de officieren, onderofficieren en mindere militairen, welke volgens de voorgaande artikelen van dit besluit tot het houden van praktische oefeningen in de legerplaats bij Zeist worden gekampeerd, — zijn van toepassing de bepalingen, vervat in de artikelen 4, 5 en 7 van Ons besluit van den 19den April 1863, n°. 31, betrekking hebbende tot de in dat jaar gehouden praktische oefeningen.

Art. 5. Voor schadeloosstelling voor bureaustkosten wordt aan den hoofdofficier, belast met het bevel en aan den officier, belast met de administratieve dienst in de legerplaats bij Zeist, voor ieder hunner toegekend *vijftien-twintig gulden* (f 25) per maand.

Onze Minister van Oorlog is belast met de uitvoering dezes, waarvan afschrift zal worden gezonden aan de Algemeene Rekenkamer tot informatie.

's Gravenhage, den 29sten Mei 1872.

WILLEM.

De Minister van Oorlog,

F. A. T. DELPRAT.

Heeft ter uitvoering van dit besluit goedgevonden te bepalen :

1°. In de legerplaats bij Zeist zullen kamperen :

van den 29sten Julij a. s. tot den 23sten Augustus daaraanvolgende, de 2de en 4de compagnie van het 1ste regiment vesting-artillerie; de 3de, 6de, 8ste en 13de compagnie van het 2de regiment vesting-artillerie; de artillerie-instructie-compagnie, met uitzondering van de jongelieden dier compagnie die onvoldoende geoefend zijn; eindelijk de onderofficieren der artillerie, deelnemende aan den wetenschappelijken cursus te Delft;

van den 24sten Augustus a. s. tot den 18den September daaraanvolgende, de 9de en 10de compagnie van het 1ste regiment vesting-artillerie en de 3de, 5de, 6de en 13de compagnie van het 3de regiment vesting-artillerie;

van den 9den Julij a. s. tot den 18den September daaraanvolgende de 3de compagnie van het bataillon mineurs en sappeurs.

Deze laatste compagnie is bestemd om, met een detachement van het 1ste regiment vesting-artillerie, sterk: 1 luitenant, 2 onderofficieren, 4 korporaals, 1 hoornblazer en 20 kanonniërs, hetwelk op den 9den Julij a. s. moet worden vooruitzonden, het kamp in gereedheid te brengen en andere voorbereidende werkzaamheden te verrigten.

2°. Bij de hiervoren genoemde kamperende compagnieën der drie regementen vesting-artillerie zullen gedurende den kamptijd worden ingedeeld *al* de miliciens dier korpsen der ligting van 1868, die overeenkomstig het bepaalde bij art. 3 van genoemd besluit onder de wapenen zullen worden geroepen. In verband daarmede zal het aantal sergeanten bij elk der kamperende compagnieën op *acht* worden gebragt, daartoe van de niet kamperende compagnieën van het korps te detacheren.

3°. Voor de levering van levensmiddelen, brandhout, ligstroo en stroo tot

het herstellen van hutten worden, op bereids dezerzijds daartoe gegeven bevelen, overeenkomsten gesloten.

De dienst der transporten in de legerplaats en van het overbrengen van zieken, brood enz. wordt, door middel van artillerie-voertuigen van het regiment veld-artillerie te Utrecht verrigt.

De bijzondere voorschriften nopens de administratieve dienst in de legerplaats zullen nader worden medegedeeld.

4°. Gedurende den tijd dat de te Brielle gestationneerde kompagnie vesting-artillerie kampeert, zal, zoo noodig, in de dienst aldaar door een detachement van het 1ste regiment vesting-artillerie uit Hellevoetsluis of Delft moeten worden voorzien.

5°. Het bevel over de troepen in de legerplaats wordt opgedragen aan den kolonel VAN EXTER, kommandant van het 2de regiment vesting-artillerie, terwijl met het speciaal bevel over de kompagnien artillerie van den 29sten Julij a. s. tot den 23sten Augustus daaraanvolgende wordt belast de majoor ONNEN van het 2de regiment vesting-artillerie; en van den 24sten Augustus a. s. tot den 18den September d. a. v. de majoor COLLARD van het 1ste regiment vesting-artillerie.

Aan genoemden kolonel moet een kapitein en aan beide majoors een luitenant als adjudant worden toegevoegd.

6°. De kommandant van het kamp zal de verdere officieren en militairen van minderen rang kunnen aanwijzen, die hem te zijner tijd voor bijzondere diensten behulpzaam zullen moeten zijn.

7°. De kompagnie van het bataillon mineurs en sappeurs wordt in hutten en de overige troepen worden in tenten gelegerd. De tenten en verdere kampeements-effecten, in de legerplaats benooidigd, worden *overwijd* door den bevelhebber over de troepen op de legerplaats, door tusschenkomst van den inspecteur der artillerie, aan het departement van oorlog aangevraagd.

8°. Met de administratieve dienst in het kamp wordt belast de 1ste luitenant-kwartiermeester VAN GENDT van het regiment grenadiers en jagers.

9°. Met de geneeskundige dienst in het kamp en bij de troepen, die aldaar reeds den 9den Julij aankomen, wordt belast de officier van gezondheid der 2de klasse G. A. J. BAUM, van het 3de regiment vesting-artillerie.

10°. De marsch der kompagnien naar het kamp en terug wordt geregeld door den chef van den generalen staf, aan wien de aanvraag tot regeling van den terugmarsch door den kommandant van het kamp tijdig zal worden gedaan.

11°. De regeling van het in gereedheid brengen, en het opbreken van het kamp, van de aldaar te houden oefeningen in het algemeen en van de verdere bijzonderheden betrekkelijk de hierbedoelde troepen-vereeningingen zal geschieden overeenkomstig de voorstellen; deswege respectievelijk door de heeren inspecteur van het wapen der artillerie en inspecteur-generaal van fortificatiën aan mij gedaan en wordt aan gemelde opperofficieren opgedragen.

De voorschriften door hen daaromtrent te geven zullen, voor zoo veel noodig, door tusschenkomst van de heeren bevelhebbers in de militaire afdeelingen aan de betrokken chefs der korpsen worden medegedeeld.

Overigens worden de betrokken militaire autoriteiten, omtrent al hetgeen zij met betrekking tot voormeld kamp te verrigten mogten hebben, voor zoo veel noodig, verwezen naar de onderscheidene bepalingen vervat in de *Instructie betrekkelijk het kamperen der troepen op de legerplaats bij Milligen*.

12°. Op de oproeping der miliciens, bedoeld bij art. 3 van bovengenoemd besluit, zal nader dezerzijds de vereischte orde worden gesteld.

In het *Recueil Militair* geplaatst ter *algemeene kennisgeving*.

F. A. T. DELPRAT.

[The remainder of the page contains extremely faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the document.]

's Gravenhage, den 28sten Junij 1872.

DE MINISTER VAN OORLOG,

Ontvangen hebbende Zijner Majesteits besluit van den 19den dezer, n°. 18, betrekkelijk de troepenvereeniging welke dit jaar op de legerplaats bij *Milligen* plaats zal hebben, luidende als volgt:

WIJ WILLEM III, enz., enz.

Het noodzakelijk achtende dat in dit jaar aan de praktische oefeningen der troepen, zooveel mogelijk uitbreiding worde gegeven en dat daartoe o. a. troepen van verschillende wapens in de legerplaats bij *Milligen* worden vereenigd;

Op de voordragt van Onzen Minister van Oorlog van den 15den Junij 1872, Kabinet, litt. Q¹⁰;

Hebben goedgevonden en verstaan, te bepalen:

Art. 1. In de maanden Augustus en September worden, tot het houden van wapenoefeningen in de legerplaats bij *Milligen* vereenigd, het 2de, 3de en 4de bataillon van het 1ste, het 1ste, 2de en 3de bataillon van het 2de, het 2de, 3de en 4de bataillon van het 3de, het 1ste, 2de en 3de bataillon van het 7de regiment infanterie, de 4 veld-eskadrons van het 3de en de 4 veld-eskadrons van het 4de regiment huzaren, drie batterijen veld- en eene batterij rijdende artillerie, allen van zes stukken, eene compagnie artillerie-transport-trein, eene halve compagnie van het bataillon mineurs en sappeurs, benevens een detachement hospitaal-soldaten.

Art. 2. De bataillons in het vorige artikel vermeld, worden op eene sterkte gebragt van ongeveer 700 presente manschappen, het kader daaronder niet begrepen.

Op de behoorlijke zamenstelling der bij dit besluit bedoelde eskadrons en batterijen van het materieel voor de ambulance en van de voertuigen voor de betrokken korpsen, wordt door Onzen Minister van Oorlog de vereischte orde gesteld.

Art. 3. De hier vermelde troepen worden volgenderwijze ingedeeld:

De infanterie in twee brigades, de eerste bestaande uit drie bataillons van het 1ste, en drie bataillons van het 2de regiment infanterie; de tweede uit drie bataillons van het 3de en drie bataillons van het 7de regiment infanterie; de kavallerie wordt tot ééne brigade zamengevoegd en is even als de artillerie, ter onmiddellijke beschikking van den bevelhebber van het kamp, ten einde naarmate van de omstandigheden, afzonderlijk, nu en dan gedeeltelijk aan de brigades infanterie toegevoegd, of wel met zamengestelde brigades te manoeuvreren.

Art. 4. Het opperbevel over de troepen in gemelde legerplaats, wordt opgedragen aan Onzen adjudant in buitengewone dienst, den generaal-majoor MAC-LEOD, inspecteur van het wapen der infanterie.

Art. 5. De eerste brigade infanterie wordt gekommandeerd door den generaal-majoor WEITZEL, bevelhebber in de 4de militaire afdeeling, de tweede door Onzen adjudant, den generaal-majoor MANSFELDT, de brigade kavallerie

door den kolonel MICHELHOFF, kommandant van het 2de regiment huzaren, de artillerie door den luitenant-kolonel RIDDER van het regiment veld-artillerie.

Art. 6. Aan het kamp wordt voorts deelgenomen door de kolonels, kommandanten van het 1ste, 2de, 3de en 7de regiment infanterie, aan het hoofd van de bataillons die van het regement onder hun bevel het kamp betrekken, met de regements-adjudanten bij en de vaandels van die korpsen, voorts door de kolonels, kommandanten van en de ritmeester-adjudanten bij de regementen huzaren, waarvan de veld-eskadrons het kamp betrekken en de standaards van die korpsen, alsmede door de majoors jhr. ridder VAN RAPPARD en STEENBERGHE, respectievelijk van het regiment veld- en rijdende artillerie.

Art. 7. Wordt bestemd: tot chef van den staf der kamperende troepen, de luitenant-kolonel DITTLINGER van den generalen staf; tot chef van den staf der 1ste brigade infanterie de kapitein SCHNEIDER, en tot chef van den staf der 2de brigade infanterie, de kapitein den BEER POORTUGAEL, beiden van den generalen staf; bij de brigade kavallerie, tot chef van den staf, de ritmeester DE BAS van het 2de regiment huzaren en bij de vereenigde batterijen, tot chef van den staf, de kapitein KOOL van het regiment veld-artillerie.

Art. 8. Met de administratieve dienst in het kamp wordt belast: de militaire onder-intendant der 1ste klasse d'ENGELBRONNER, aan wien worden toegevoegd de militaire onder-intendanten der 2de klasse THOMAS, MULLER, RIJNBENDE en BRONNER.

Art. 9. Aan het hoofd van de geneeskundige dienst in het kamp wordt gesteld: de 1ste officier van gezondheid der 1ste klasse VAN HEES.

Art. 10. Aan het hoofdkwartier in het kamp wordt toegevoegd: de kapitein plaatselijke adjudant VAN DER LUGT, te *Nijmegen*, ten einde onder de bevelen van den chef van den staf der kamperende troepen belast te worden met de politie en het houden van het plaatsbureau.

Art. 11. Boven en behalve de hierbij vermelde troepen, kunnen op de legerplaats kamperen, een door Onzen Minister van Oorlog aan te wijzen detachement kavallerie, uitsluitend voor de militaire politie in en nabij de legerplaats, zoomede tot het in gereedheid brengen van het kamp de noodige officieren, onderofficieren en verdere militairen, voorts de door Onzen Minister van Oorlog aan te wijzen officieren in speciale betrekkingen, officieren van het personeel der militaire administratie, officieren van gezondheid en den apotheker, welke de dienst bij de ambulance in het kamp zullen waarnemen en die, welke bij de detachementen tot het in gereedheid brengen van het kamp zullen dienst doen, alsmede de officieren van gezondheid voor de dienst bij de staven der brigades aan te wijzen.

Art. 12. Gedurende het verblijf in de legerplaats worden, in vervanging van de campagne-vivres, de navolgende toelagen per dag, genoten:

door den opperbevelhebber.	f	7.50
» een generaal-majoor.	»	5.50
» » kolonel.	»	3.75
» » luitenant-kolonel of majoor.	»	1.85
» » kapitein of ritmeester.	»	1.50 en
» » 1sten of 2den luitenant.	»	1.30

De officieren van de militaire administratie en van de geneeskundige dienst genieten de toelagen volgens de rangen waaraan zij zijn gelijk gesteld.

Art. 13. De levensmiddelen ten behoeve van de onderofficieren en verdere militairen, worden voor rekening van de menages aangeschaft.

Als eene tegemoetkoming deswege wordt, gedurende het verblijf in de legerplaats, de dagelijksche soldij verhoogd.

Voor een adjudant-onderofficier. met 25 cents.
» de overige onderofficieren en mindere militairen. » 10 »

Aan iedere waschvrouw wordt gedurende het verblijf in de legerplaats een ration brood daags verstrekt.

Art. 14. Voor schadeloosstelling voor bureau-kosten wordt, gedurende het verblijf in de legerplaats toegekend :

aan den chef van den staf der vereenigde troepen.	f 50
» » chef van den staf bij eene brigade infanterie en kavallerie en bij de vereenigde batterijen, ieder.	» 25
» » militairen intendant of onder-intendant en chef in de legerplaats.	» 50 en
» » de overige onder-intendanten of die als zoodanig fungeren, ieder.	» 25

Bij langer verblijf in de legerplaats dan eene maand, wordt de voorschreven vergoeding geacht per maand te zijn toegekend en berekend naar verhouding van het aantal dagen van verblijf.

Art. 15. De officieren, onderofficieren en verdere militairen, die tot het in gereedheid brengen of opruimen der legerplaats worden vooruit gezonden of daarin moeten achterblijven, genieten gedurende hun verblijf aldaar de vergoedingen bij de artikelen 12, 13 en 14 aangewezen.

Art. 16. Aan de officieren tot het houden van dienstpaarden gerechtigd en in de legerplaats verblijf houdende, worden, gedurende den tijd der troepen-vereeninging, de fourrages voor hunne paarden in *natura* verstrekt.

De zamenstelling van het ration is gelijk aan die voor de paarden der kavallerie.

Art. 17. Aan de predikanten en Roomsche Katholieke geestelijken, die tot het waarnemen der godsdienstoefeningen in de legerplaats worden bestemd, wordt voor elke dienst door hen waargenomen, ter bestrijding van alle kosten eene som van f 50 te goed gedaan.

Onze Minister van Oorlog is belast met de uitvoering dezes, waarvan afschrift zal worden gezonden aan de Algemeene Rekenkamer tot informatie.

's Gravenhage, den 19den Junij 1872.

WILLEM.

De Minister van Oorlog,

F. A. T. DELPRAT.

Heeft ter uitvoering van dat besluit goedgevonden te bepalen :

1°. Het kamp bij *Milligen* wordt betrokken den 16den Augustus aanstaande en opgebroken den 15den September daaraanvolgende ;

2°. ten einde de bataillons voor het kamp bestemd, overeenkomstig het bepaalde bij art. 2 van opgemeld besluit, te brengen op eene sterkte van 700 presente manschappen, het kader daaronder niet begrepen, zullen daarbij, zoo noodig, behooren te worden gedetacheerd de miliciens der ligtingen van 1868 en 1869 der onderdeelen van het regiment die niet tot bijwoning van het kamp zijn aangewezen ;

3°. voornoemde bataillons zullen hunne patroonkassous naar de legerplaats medenemen ; de wijze waarop zulks zal behooren te geschieden zal dezerzijds nader worden bepaald ;

4°. de artillerietroepen, het materiëel voor de ambulance en de voertuigen voor de intendance en de kavallerie zijn opgegeven in de staten litt. A, B en C.

De verdere aanwijzingen van de batterijen artillerie en den trein zullen door de betrokken regements-kommandanten moeten geschieden, terwijl van de nummers der aangewezen batterijen eene opgave zal worden ingewacht.

De halve kompagnie van het bataillon mineurs en sappeurs, die aan het kamp zal deelnemen, zal daarvoor door den inspecteur-generaal der fortificatiën worden aangewezen met hetgeen door haar naar de legerplaats zal moeten worden medegenomen;

5°. tot adjunct van den chef van den staf der kamperende troepen en van de chefs der staven van de 1ste en 2de brigade infanterie worden respectievelijk bestemd de 1ste luitenant VAN MOOCK, van het korps ingenieurs, mineurs en sappeurs, PFEIFFER, van het 5de regiment infanterie en EYSSONIUS DE WAAL, van het 3de regiment vesting-artillerie, allen bij de stafschool gedetacheerd.

De adjudant van den inspecteur van het wapen der infanterie wordt bestemd als adjudant van den opperbevelhebber der kamperende troepen; de kommandanten der brigades infanterie en kavallerie en de kommandant der vereenigde batterijen zullen een officier der onder hunne bevelen kamperende troepen aanwijzen, om de dienst als adjudant bij hen te verrigten;

6°. het detachement, bestemd uitsluitend voor de dienst der militaire politie in en nabij de legerplaats, wordt, ter sterkte van 1 wachtmeester, 2 korporaals en 12 huzaren, verstrekt door het 2de regiment huzaren;

7°. de legerplaats wordt in gereedheid gebracht onder de leiding van den benoemden chef van den staf der kamperende troepen, bijgestaan door den kapitein KOOL van het regiment veld-artillerie, den ritmeester DE BAS van het 2de regiment huzaren, en de bij de stafschool gedetacheerde luitenanten VAN MOOCK, PFEIFFER en EYSSONIUS DE WAAL.

8°. de detachementen voor het in gereedheid brengen van de legerplaats te bestemmen, zullen de sterkte hebben als volgt:

van elk der te kamperen bataillons 1 officier, 2 onderofficieren, 3 korporaals, 1 tamboer of hoornblazer, en 24 soldaten, en bovendien meer in het bijzonder voor het in gereedheid brengen van de legerplaats der kavallerie en artillerie, van het depôt van het 7de en 8ste regiment infanterie, elk 1 officier, 2 onderofficieren, 4 korporaals 1 tamboer en 35 soldaten.

Mogt de sterkte van de twee laatstbedoelde detachementen onvoldoende worden bevonden, dan worden zij, op aanvraag van den benoemden chef van den staf in het kamp, zooveel noodig versterkt. Zij keeren bij den aanvang van het kamp naar hunne garnizoenen terug.

De halve kompagnie van het bataillon mineurs en sappeurs, die aangewezen wordt om aan het kamp deel te nemen, is mede bestemd voor het in gereedheid brengen van de legerplaats;

9°. de officieren en detachementen, sub de punten 7 en 8 vermeld, moeten den 20sten Julij aanstaande op de legerplaats aankomen;

10°. ten einde het inwendige der stallen voor de ontvangst der paarden, zooveel noodig in orde worde gebracht, wordt zoo van het 3de als van het 4de regiment huzaren een onbereden detachement, ter sterkte van 1 wachtmeester, 2 korporaals en 12 huzaren, van het regiment veld-artillerie, 1 wachtmeester, 2 korporaals en 8 kannoniers en van het regiment rijdende artillerie 1 korporaal en 4 kannoniers mede onbereden, naar de legerplaats vooruitgezonden, zoodanig dat zij op den 10den Augustus aldaar aankomen;

11°. het detachement van het 8ste regiment infanterie, tot bewaking der gebouwen in het kamp bij *Milligen* gestationneerd, zal den 22sten Julij inrukken, en den dag vóór dat de laatste troepen het kamp verlaten, weder in de legerplaats terugkeeren.

12°. De onder-intendanten der 2de klasse THOMAS en BRONNER moeten zich uiterlijk op den 17den Julij aanstaande in de legerplaats bevinden, ten einde aldaar al datgene voor te bereiden en te verrigten, hetwelk in artikel 8 der algemeene instructie betrekkelijk het kamperen van troepen op gemelde legerplaats, vastgesteld bij de dezerzijdsche aanschrijving van den 22sten Maart, 1864, N°. 51 P (*Rec. Mil. bladz. 41*), aan de officieren der militaire administratie is opgedragen.

De onder-intendanten der 2de klasse MULLER en RIJNBENDE, moeten zich op denzelfden datum te *Amersfoort* bevinden, ten einde, overeenkomstig het bepaalde in artikel 3 van gemelde instructie, de kampements-effecten, welke achtereenvolgende aldaar zullen worden aangebragt, in ontvangst te nemen en naar de legerplaats te doen verzenden.

De 2de luitenant-kwartiermeester VAN DE VEN van het 5de regement infanterie, wordt belast met de administratie der ambulance in de legerplaats, en zal zich almede op gemelden datum in het kamp moeten bevinden en zich bij den onder-intendant THOMAS aanmelden.

13°. De tenten en kampements-effecten bestemd voor de legering der detachementen in punt 8 bedoeld, behooren op den 19den Julij op de legerplaats te zijn.

14°. Voor ieder officier, en derhalve ook voor de luitenants bij de troepen dienst doende, zal ééne tent worden beschikbaar gesteld. Bij de tenten voor officieren worden gevoegd tafels en veldstoeltjes, terwijl bovendien voor de officieren die zulks verlangen, een eenmans nachtleger, bestaande in een ijzeren bedkrib met touwlijnnnet, een bedzak, een kussenzak en vier bedlakens, op de legerplaats beschikbaar zal zijn. Stroo en dekens worden op de gewone wijze in het kamp aan de officieren uitgedeeld.

15°. De veldflesschen en zesmans kookketels, thans bij de troepen in gebruik, moeten naar het kamp worden medegenomen. Bij aankomst in het kamp wordt, ten gebruike tijdens het verblijf aldaar, aan de onderofficieren en manschappen bij de infanterie een zwart linnen broodzak verstrekt; welke voorwerpen, vóór den terugkeer naar de garnizoenen, weder worden ingeleverd.

16°. Aan de generaals, hoofd- en verdere officieren die zulks verlangen, kan, tegen betaling, een ration brood daags worden verstrekt.

De prijs van het in de legerplaats te bakken brood, zoowel voor officieren als minderen, wordt vastgesteld op *neven cents* (f 0.09) per ration.

17°. Een detachement van ongeveer 30 paarden van de compagnie artillerie-transporttrein, zal zich op den 10den Augustus in de legerplaats moeten bevinden. Na het vertrek der troepen verblijft die compagnie in de legerplaats tot het overbrengen der tenten enz. naar *Amersfoort*, en totdat die werkzaamheden geheel zullen zijn afgeloopen.

18°. In de te sluiten overeenkomsten voor de levering van levensmiddelen, brandhout, fourrages, ligstroo en transportmiddelen, is het benoodigde voor de vooruit te zenden en achter te blijven troepen begrepen.

19°. De veld-eskadrons die aan het kamp deelnemen, rukken daartoe uit met het getal presente dienstdoende paarden, *bereiden* en daarenboven 6 man te voet.

De onderofficieren en korporaa's behorende tot den wetenschappelijken cursus te *Haarlem*, alsmede de officieren onderwijzers op dien cursus, zullen aan het kamp deelnemen.

20°. Op de eeredienst en de dienst der posterijen in het kamp, zoome de op het transport van de voertuigen voor de korpsen bestemd, zal nader dezerzijds de vereischte orde worden gesteld. Overigens worden de betrokken militaire autoriteiten, omtrent al hetgeen zij met betrekking tot voorschreven kamp te verrigten mogten hebben, verwezen naar de onderscheidene bepalingen vervat in de hiervoren aangehaalde *Algemeene instructie betreffende het kamperen van troepen op de legerplaats bij Milligen*, met uitzondering echter dat hetgeen in art. 3 van de instructie voor den kommandant van het detachement veld-artillerie te *Amersfoort* is voorgeschreven, door den kommanderenden officier van het regiment rijdende artillerie zal worden verrigt, aan wien daartoe op zijne aanvraag de vereischte bespanningen van de kompagnie transporttrein ter beschikking moeten worden gesteld.

21°. Ten einde de aanstaande oproeping van de miliciens der infanterie der ligtingen van 1868 en 1869 zooveel mogelijk aan het beoogde doel te doen beantwoorden, zullen buiten en behalve de meer uitgebreide praktische oefeningen in de legerplaats bij *Milligen*, in alle garnizoenen, waar daartoe slechts eenigzins de mogelijkheid bestaat, in de maanden Augustus en September e.k. bijzondere praktische oefeningen gehouden worden in den geest van het bepaalde bij punt 5, 6, 7 en 8 der aanschrijving van den 30sten Junij 1868, n°. 68 P (*Rec. Mil.* blz. 191);

22°. De heeren bevelhebbers in de militaire afdeelingen zullen tijdig de noodige maatregelen nemen om in de huisvesting der opgeroepen miliciens te voorzien, en voor het geval zulks door gebrek aan localiteit, in een of ander garnizoen bezwaar mogt opleveren, in tijds aan het Departement van Oorlog een voorstel indienen nopens de wijze waarop in dit bezwaar zou kunnen worden te gemoet gekomen.

In het *Recueil Militair* geplaatst tot *algemeene kennisgeving*.

F. A. T. DELPRAT.

N°. 13.

WIL WILLEM III, enz., enz.

Gelet op Onze besluiten van den 8sten September 1852, n°. 38, en van den 2den Maart 1861, n°. 62;

Op de voordragt van Onzen Minister van Oorlog, van den 25sten Junij 1872, n°. 82 A;

Hebben goedgevonden en verstaan de traktementen van conducteurs der artillerie van de 1ste, 2de en 3de klasse, welke bij laatstgenoemd besluit, respectievelijk ad *f* 500, *f* 450 en *f* 400 's jaars zijn uitgetrokken, worden, te rekenen van den 1sten Julij a. s., voor elke klasse met *f* 100 per jaar verhoogd, zoodat die traktementen, aanvang nemende met evengemeld tijdstip, per jaar zullen bedragen:

voor een conducteur der artillerie van de 1ste klasse, (adjudant-onderofficier) *zeshonderd gulden* (*f* 600);

voor een idem van de 2de klasse (sergeant-majoor) *vijfhonderdvijftig gulden* (*f* 550);

voor een idem van de 3de klasse (sergeant) *vijfhonderd gulden* (*f* 500).

Onze Minister van Oorlog is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan de Algemeene Rekenkamer tot informatie.

's Gravenhage, den 29sten Junij 1872.

WILLEM.

De Minister van Oorlog,

F. A. T. DELPRAT.

*Personeel en Militaire
Zaken.*

N°. 49 P.

's Gravenhage, den 5den Julij 1872.

DE MINISTER VAN OORLOG,

Ontvangen hebbende Zijner Majesteits besluit van den 3den dezer, n°. 10, luidende als volgt:

WIL WILLEM III, enz., enz.

Op de voordragt van Onzen Minister van Oorlog van den 29sten Junij jl., n°. 54 P;

Hebben goedgevonden en verstaan, met wijziging in zooverre van den inhoud der tabelle litt. B, gevoegd bij Ons besluit van den 15den Julij 1868, n°. 32, te bepalen, dat de staf van het bataillon mineurs en sappeurs wordt vermeerderd met één sergeant of sergeant-majoor instrumentmaker, onder

genot van de voor den graad van sergeant of sergeant-majoor bij dat bataillon vastgestelde soldij.

Onze Minister van Oorlog is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan de Algemeene Rekenkamer tot informatie.

's Gravenhage, den 3den Julij 1872.

WILLEM.

De Minister van Oorlog,

F. A. T. DELPRAT.

Heeft de eer voormeld besluit bij deze ter kennis te brengen van de daarbij betrokken autoriteiten.

Gelast wijders, dat deze in het *Recueil Militair* zal worden geplaatst tot algemeene kennisgeving.

F. A. T. DELPRAT.

Bureau der Artillerie.

N°. 47 A.

's Gravenhage, den 23sten Julij 1872.

DE MINISTER VAN OORLOG,

Berigt ontvangen hebbende, dat de op nieuw herziene instructie-inventaris voor de artillerie der landmagt, bij de Koninklijke Militaire Akademie is gedrukt en verkrijgbaar gesteld, voor de Departementen van algemeen bestuur, het leger, de schutterijen en de vereenigingen tot bevordering van 's lands weerbaarheid, geheel compleet, tegen den prijs van *f* 16.02 en voor den handel met een derde verhooging, terwijl onder dezelfde bepalingen ook de afzonderlijke gedeelten te verkrijgen zijn, als volgt:

Twee titels met inhoud.	<i>f</i> 0.18
Register.	» 0.42
Inleiding.	» 0.12
Hoofdstuk I, Geschut.	» 0.42
» II, IJzeren projectilen met toebehooren.	» 0.36
» III, Afluiten en voertuigen met toebehooren.	» 0.99
» IV, Voorraadstukken tot vuurmonden, afluiten en voertuigen.	» 0.84
» V, Gereedschappen tot de bediening van geschut en het werpen van handgranaten met toebehooren.	» 0.57
» VI, Draagbare wapenen met toebehooren, verwisselstukken en gereedschappen.	» 0.99
» VII, Buskruid en ernstvuurwerken en daartoe behoorende bestanddeelen en gereedschappen.	» 1.50
» VIII, Algemeene werktuigen en gereedschappen.	» 0.66
» IX, Gereedschappen tot den batterijbouw en beddinghout.	» 0.18
» X, Paardentuig.	» 0.48
» XI, Brandbluschgereedschappen.	» 0.27
» XII, Brug- en torpedo-materiëel.	» 0.36
» XIII, Gereedschappen tot ambachten.	» 1.68
» XIV, Materialen en algemeene behoeften.	» 1.17
» XV, Voorwerpen niet tot het materiëel der artillerie behoorende.	» 0.09
» XVI, Bureaubehoefden en huismeubelen.	» 0.09

Algemeene voorschriften omtrent de uitrusting van vestingen en andere sterkten.	f 0.36
Handleiding voor het opleggen en bewaren van artillerie-materiëel.	» 0.54
Aanhangsel, bevattende de verschillende uitrustingsteden van affuiten en voertuigen voor het veldleger, de uitvalbatterijen, enz.	» 3.75

Gelast, dat daarvan mededeeling zal worden gedaan in het *Recueil Militair* tot algemeene kennisgeving, met verdere bekendstelling, dat bij ieder compleet exemplaar de reeds in het licht verschenen bijvoegsels dadelijk, en de verdere bijvoegsels naarmate die het licht zullen zien gratis aan de koopers zullen worden verstrekt.

VAN STIRUM.

Personeel en Militaire Zaken.

N°. 67 P.

's Gravenhage, den 29sten Julij 1872.

DE MINISTER VAN OORLOG,

Berigt ontvangen hebbende, dat bij de Koninklijke Militaire Akademie in het licht is verschenen, het bij Koninklijk besluit, dd. 9 December 1871, n°. 18, vastgestelde *Reglement voor de Koninklijke Militaire Akademie*, waarbij tevens in één band is opgenomen, de wet van 17 Julij 1869 (*Staatsblad* n°. 141), tot regeling van het onderwijs bij voornoemde Akademie; het opgemeld besluit, benevens het voorschrift op de *Inwendige dienst bij die Inrigting*; en aldaar verkrijgbaar is gesteld tegen den prijs van f 0.36 voor de Departementen van algemeen bestuur, het leger, enz., en van f 0.48 voor particulieren in den handel.

Gelast, dat hiervan mededeeling zal worden gedaan in het *Recueil Militair* tot algemeene kennisgeving.

VAN STIRUM.

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is mostly illegible due to fading and bleed-through.

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is mostly illegible due to fading and bleed-through.

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is mostly illegible due to fading and bleed-through.

DE RIJSTEN VAN GORONTALO

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is mostly illegible due to fading and bleed-through.

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is mostly illegible due to fading and bleed-through.

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is mostly illegible due to fading and bleed-through.

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is mostly illegible due to fading and bleed-through.

*Personeel en Militaire
Zaken.*

N°. 60 P.

's Gravenhage, den 1sten Augustus 1872.

DE MINISTER VAN OORLOG,

Ontvangen hebbende Zijner Majesteits besluit van den 26sten Julij jl., n°. 64, luidende als volgt:

WIJ WILLEM III, enz., enz.

Op de voordragt van Onzen Minister van Oorlog van den 18den dezer, Kabinet, litt. G¹²;

Gelet op Ons besluit van den 21sten Junij des vorigen jaars, n°. 29, waarbij onder anderen het cijfer der 2de luitenants van ieder der bataillons grenadiers van het regiment grenadiers en jagers, zoomede dat der 2de luitenants van elk der veld-bataillons van de overige regimenten van het wapen der infanterie met *een* is vermeerderd;

Overwegende dat eene nadere vermeerdering van het getal 2de luitenants bij elk dier bataillons, in het belang van de dienst bij genoemd wapen noodzakelijk is;

Hebben goedgevonden en verstaan:

het cijfer der 2de luitenants sub 1 bij voorschreven besluit bedoeld, andermaal te vermeerderen met *één*.

Onze Minister van Oorlog is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan de Algemeene Rekenkamer tot informatie.

Vevey, den 26sten Julij 1872.

WILLEM.

De Minister van Oorlog,
VAN STIRUM.

Brengt dat besluit bij deze, ter kennis van het leger.

VAN STIRUM.

Militaire Administratie.

N°. 74 I.

's Gravenhage, den 31sten Augustus 1872.

Tot toelichting van het bepaalde bij punt 4 der beschikking dezerzijds van den 16den Februarij 1872, n°. 37 P, moge strekken, dat het bij die beschikking gevoegde model uitsluitend bestemd is voor gepensioneerde officieren, die een huwelijk wenschen aan te gaan, terwijl door de officieren in activiteit en die op non-activiteit, welke laatste het certificaat bedoeld bij punt 4 van Zijner Majesteits besluit van 11 Maart 1871, n°. 90, wel kunnen overleggen, *casu quo* eene verklaring zal moeten worden opgemaakt, ingerigt overeenkomstig het hierbijgevoegd model.

De Minister van Oorlog,
VAN STIRUM.

7.

(BENAMING VAN HET

VERKLARING van (naam en voornaam, alsmede rang van officieren van de landmacht).

NAMEN. EN VOORNAMEN.	RANG.	DATUM VAN GEBORTE.	Wanneer, waar en met wien gehuwd.	DATUM VAN GEBORTE DER VROUW.
			Volgens hierbij overgelegde huwelijksacte. te den met	

Gezien bij mij intendant in
de militaire afdeeling,

KORPS OF DIENSTVAK).

den officier wegens deelgenootschap aan de weduwen- en weezenkas voor de

NAAMTREKING VAN DEN OFFICIER		AANMERKINGEN.
die de inleggelden en de percentsgewijze verhooging van dien in eens verlangt te worden, zoodanig als bij art. 4 van het Koninklijk besluit van den 11den November 1842, n ^o . 52, is bepaald.	die de nevensgemelde inleggelden en verhooging overeenkomstig het bepaalde bij § 1 van het Koninklijk besluit van den 11den Maart 1851, n ^o . 90, in tien jaren tijd verlangt te voldoen.	

Ik ondergeteekende (generaal-majoor of kolonel) verklaar

of

Wij ondergeteekende administrateurs van
verklaren de bovenstaande opgaven te hebben gezien en ^{attesteer} _{attesteren} de echtheid
der gestelde handteekening.

Te , den

*Militaire Administratie.*N°. 84 I.

's Gravenhage, den 7den Augustus 1872.

Aan de bevelhebbers in de militaire afdeelingen.

Meermalen heeft zich het geval voorgedaan, dat door de directiën van spoorwegen, bij het vervoeren van militairen, behalve den bij de tarieven voor dat vervoer vastgestelden vrachtprijs, gelden worden gevorderd, hetzij voor het overbrengen van waggons op lijnen van andere directiën, hetzij om andere redenen, en dat dienaangaande moeilijkheden ontstaan tusschen die directiën en de kommanderende officieren der vervoerd wordende troepen.

Ten einde te voorkomen dat door dit laatste de marsch der troepen worde vertraagd, heb ik goedgevonden te bepalen dat, wanneer zich het hier bedoelde geval mogt voordoen, de meer gevorderde gelden door de kommanderende officieren kunnen worden betaald, mits daarvan op de af te geven kwitantie duidelijk melding worde gemaakt.

Ingeval er aangaande de regtmatigheid der vordering twijfel mogt bestaan, dan moet daarvan — onder overlegging van de marschorder en van de kwitantien van het betaalde — door uwe tusschenkomst aan het Departement van Oorlog mededeeling worden gedaan.

Ik heb de eer enz.

In het *Recueil Militair* geplaatst tot *algemeene kennisgeving*.

De Minister van Oorlog,
VAN STIRUM.

N°. 62. WILJ WILLEM III, enz., enz.

Op de voordragt van Onzen Minister van Oorlog, van den 23sten Augustus 1872, Kabinet, litt. I⁺;

Gelet op Ons besluit van den 8sten Augustus 1868, n°. 53, houdende regeling van de zamenstelling enz. van den generalen staf;

Gelet op Ons besluit van den 9den Junij 1870, n°. 17, houdende nadere regeling van de traktementen der kapiteins van den generalen staf;

Hebben goedgevonden en verstaan te bepalen:

Art. 1. Met wijziging in zooverre van het bepaalde bij art. 10 van eerstgemeld besluit wordt het getal leeraars bij de stafschool vermeerderd met een kapitein van den generalen staf.

In verband daarmede wordt de bij dat besluit behoorende en bij Ons besluit van den 22sten September 1870, n°. 5, tijdelijk gewijzigde tabelle litt. A, vervangen door de tabelle litt. A hiernevens gevoegd.

Art. 2. Het bepaalde bij Ons besluit van den 9den Junij 1870, n°. 17, wordt in zooverre gewijzigd, dat van de kapiteins van den generalen staf, de vijf oudsten in rang zullen behooren tot de eerste en de overigen tot de tweede klasse bij dat besluit bedoeld.

Onze Minister van Oorlog is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan de Algemeene Rekenkamer tot informatie.

Veveij, den 30sten Augustus 1872.

WILLEM.

De Minister van Oorlog,
VAN STIRUM.

BIJLAGE Litt. A.

Zamenstelling van den generalen staf.

- 1 Generaal-majoor, chef van den generalen staf.
- 1 Kolonel.
- 2 Luitenant-kolonels.
- 4 Majoors.
- 9 Kapiteins.

Totaal 17 officieren en 34 dienstpaarden (voor ieder officier 2).

*Personeel en Militaire
Zaken.*

N°. 16 P.

's Gravenhage, den 19den September 1872.

DE MINISTER VAN OORLOG,

Kennis genomen hebbende van het rapport nopens den uitslag van het onlangs gehouden examen tot toelating bij de stafschool;

Heeft goedgevonden te bepalen:

1°. dat met uitbreiding in zoo verre van het bepaalde bij de punten *g* en *h*

van het programma van examen tot toelating bij de stafschool, vastgesteld bij de aanschrijving van den 4den Februarij 1871, n°. 61 P (*Rec. Mil.* blz. 9), de door de aspiranten bij het examen over te leggen *teekeningen* niet ouder mogen zijn dan *twee* jaren, en dat aan handteekeningen naar de natuur eene hoogerde waarde zal worden toegekend dan aan teekeningen naar voorbeelden;

2°. dat aan de aspiranten die zulks mogten verlangen, vrijstelling zal worden verleend van het bijwonen van exercitiën en verdere oefeningen, van en met den dag dat bij het korps de aanschrijving wordt ontvangen, dat zij tot het examen zullen worden toegelaten, tot na den afloop van dat examen.

In het *Recueil Militair* geplaatst ter *algemeene kennisgeving*.

VAN STIRUM.

Militaire Administratie.

N°. 70 I.

's Gravenhage, den 1sten October 1872.

DE MINISTER VAN OORLOG,

Ontvangen hebbende Zijner Majesteits besluit van den 22sten der vorige maand, n°. 2, luidende als volgt:

(*Staatsblad* n°. 96.) **BESLUIT** van den 22sten September 1872, tot aanvulling van art. 14 van het Koninklijk besluit van den 15den December 1849 (*Staatsblad* n°. 62), houdende bepalingen ten aanzien van de vergoeding voor reis- en verblijfkosten.

WIJ WILLEM III, enz., enz.

Op de gemeenschappelijke voordragt van Onze Ministers van Oorlog en van Financiën van den $\frac{13\text{den}}{19\text{den}}$ Augustus 1872, n°. $\frac{33\text{ I}}{39\text{ GT}}$;

Den Raad van State gehoord (advies van den 10den September 1872, n°. 8);

Gelet op het nader rapport van Onze voornoemde Ministers van den $\frac{14\text{den}}{17\text{den}}$ September 1872, n°. $\frac{68\text{ I}}{46\text{ GT}}$;

Hebben goedgevonden en verstaan:

Art. 1. Artikel 14 van Ons besluit van den 15den December 1849 (*Staatsblad* n°. 62), wordt aangevuld met de volgende bepalingen:

»Aan de officieren van de landmagt, tot het houden van dienstpaarden »geregtigd of aan wie, in het belang van de dienst, Rijkspaarden worden »verstrekt, kunnen, ook in de gevallen, bedoeld bij art. 20, wanneer zij op »diensttreizen hunne paarden moeten medevoeren, zonder daarvan gedurende »de reis als transportmiddel gebruik te kunnen maken, de kosten van het »vervoer dier paarden worden terugbetaald, mits het medevoeren van die »paarden ten koste van het Rijk, bij den lastbrief bevolen of op de declaratie »goedgekeurd worde.»

Art. 2. Dit besluit wordt gerekend in werking te zijn getreden met den 1sten Julij dezes jaars.

Onze Ministers voornoemd zijn ieder voor zooveel hen aangaat belast met de uitvoering van dit besluit, dat in het *Staatsblad* zal worden geplaatst en waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State en aan de Algemeene Rekenkamer.

's Gravenhage, den 22sten September 1872.

WILLEM.

De Minister van Oorlog,

VAN STIRUM.

De Minister van Financiën,

VAN DELDEN.

Gelast, dat gezegd besluit in het *Recueil Militair* zal worden geplaatst tot algemeene kennisgeving.

VAN STIRUM.

*Personeel en Militaire
Zaken.*

N°. 23 P.

's Gravenhage, den 28sten September 1872.

DE MINISTER VAN OORLOG,

Ontvangen hebbende eene missive van den Minister van Binnenlandsche Zaken van den 11den dezer, n°. 241, 5de afdeeling, waarbij het verlangen wordt te kennen gegeven om in het belang eener tijdige bewerking en indiening van het regeringsverslag van den staat der hooge, middelbare en lagere scholen over het afgelopen jaar, het verslag nopens den toestand van het wetenschappelijk en het schoolonderwijs bij het leger in het vervolg onmiddellijk te mogen ontvangen na afloop van het tijdvak waarop het betrekking heeft;

Heeft ter voldoening aan dien wensch, met wijziging in zooverre van het bepaalde bij de aanschrijving van den 16den October 1862, n°. 4 B (*Rec. Mil.* blz. 362), de eer de militaire autoriteiten, die het aangaat, te verzoeken hunne bijdrage tot bedoeld verslag, dit jaar, zoodra mogelijk, en in het vervolg elk jaar vóór of uiterlijk op den 1sten Augustus aan het Departement van Oorlog in te zenden.

In het *Recueil Militair* geplaatst tot algemeene kennisgeving.

VAN STIRUM.

Personeel en Militaire
Zaken.

N°. 43 P.

's Gravenhage, den 1sten October 1872.

DE MINISTER VAN OORLOG,

De verdere inzending onnoodig achtende van de, bij de dezerzijdsche aanschrijving van den 27sten December 1841, n°. 4 A (*Rec. Mil.* 1843, blz. 5), bedoelde zes-maandelijksche nominatieve opgave, betreffende officieren en mindere militairen, die met eenig Nederlandsche of vreemde decoratie, of met eenig eereteeken begiftigd zijn geworden, dan wel, daarmede versierd zijnde, zekere mutatiën hebben ondergaan;

Heeft goedgevonden, gemelde aanschrijving buiten werking stellen;

Gelast dat deze in het *Recueil Militair* zal worden geplaatst tot *algemeene kennisgeving*.

VAN STIRUM.

Genie.

N°. 71 G.

's Gravenhage, den 10den October 1872.

DE MINISTER VAN OORLOG,

Heeft bij beschikking van den 3den Augustus 1872, n°. 58 G, vastgesteld: Algemeene voorwaarden voor de uitvoering van werken en leveringen voor de dienst der genie, ter vervanging van de Algemeene voorwaarden in werking gebragt bij beschikking van den Commissaris-Generaal van Oorlog van 18 Februarij 1845, n°. 16, en van het Bijvoegsel op deze Algemeene voorwaarden, vastgesteld bij beschikking van den Minister van Oorlog van 24 November 1845, n°. 5, A.

Bedoeld werk thans gedrukt en bij de boekhandelaren de GEBROEDERS VAN CLEEF, te 's Gravenhage, verkrijgbaar gesteld zijnde voor den prijs van f 1.00 het exemplaar, — zoo wordt gelast, dat van het voorschrevene tot *algemeene kennisgeving* mededeeling zal worden gedaan in het *Recueil Militair*.

VAN STIRUM.

Artillerie.

N°. 48 A.

's Gravenhage, den 11den October 1872.

DE MINISTER VAN OORLOG,

Brengt ter kennis van het leger, dat bij de Koninklijke Militaire Akademie is verschenen en verkrijgbaar gesteld eene nieuwe *Handleiding voor het beheer en de verantwoording van het artilleriemateriël bij de regementen veld- en rijdende artillerie*, tegen den prijs van f 0.60 voor de Departementen van algemeen bestuur, het leger, de schutterijen en de vereenigingen tot bevordering van 's lands weerbaarheid, en van f 0.80 voor particulieren in den handel, zulende deze *Handleiding* bij de betrokken korpsen van af 1 Januarij 1873 moeten worden gevolgd.

Gelast, dat deze in het *Recueil Militair* zal worden geplaatst ter *algemeene kennisgeving*.

VAN STIRUM.

N°. 25.

WIJ WILLEM III, enz, enz.

Op de voordragt van Onzen Minister van Oorlog, van den 11den dezer, n°. 35 P ;

Gelet op Ons besluit van den 15den Julij 1868, n°. 32, houdende o. a. wijziging in de zamenstelling van het bataillon mineurs en sappeurs ;

Hebben goedgevonden en verstaan, met wijziging in zooverre van den inhoud der tabelle litt. B, gevoegd bij Ons voorschreven besluit, te bepalen :

1°. de staf van het bataillon mineurs en sappeurs wordt vermeerderd met *één* eersten luitenant voor speciale diensten ;

2°. het getal korporaals bij dat bataillon wordt vermeerderd met *tien*, alzoo *twee* per kompagnie ;

3°. het aantal mineurs (vrijwilligers), 1ste klasse, wordt vastgesteld op 175, en dat der 2de klasse op 200, alzoo elke kompagnie : 35 mineurs (vrijwilligers) der 1ste klasse en 40 der 2de klasse.

Onze Minister van Oorlog is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan de Algemeene Rekenkamer tot informatie.

Het Loo, den 14den October 1872.

WILLEM.

De Minister van Oorlog,
VAN STIRUM.

Militaire Administratie.

N°. 61 I.

's Gravenhage, den 29sten October 1872.

Aan de intendanten in de militaire afdelingen, mitsgaders aan de kommanderende officieren en hoofdadministratiën van al de korpsen van het leger.

Hoewel in de contracten wegens de leveringen van wollen stoffen en voorwerpen van kleeding en uitrusting, de bepaling is opgenomen, dat de hoofdadministratiën het regt hebben, om, wanneer degenen met wie die contracten zijn aangegaan niet op den bepaalden tijd de leveringen volbrengen, het te leveren voor rekening van den aannemer aan te koopen, zoo acht ik het wenschelijk, als een vervolg op de dezerzijdsche aanschrijving van den 30sten Julij 1872, n°. 68 I, te bepalen, dat de hoofdadministratiën der korpsen, alvorens van deze bevoegdheid gebruik te maken, deswege het welmeenen vragen van het Departement van Oorlog, met opgave van de minste prijzen, waarvoor andere fabrikanten of kooplieden genegen zijn het aan de aanneming ontbrekende te leveren.

Is het noodig den aannemer ter zake van eene levering van den bedoelden aard tot betaling van geleden schaden in regten aan te spreken, of wordt het korps (de uitbesteder) zijnerzijds in regten aangesproken, dan zal te dier zake, een met redenen omkleed rapport worden te gemoet gezien en zullen, in afwachting der daaromtrent door het Departement van Oorlog te geven bevelen, geene demarches hoe ook genaamd door de betrokken hoofdadministratiën in het werk mogen worden gesteld.

In het *Recueil Militair* geplaatst tot algemeene kennisgeving.

De Minister van Oorlog,
VAN STIRUM.

Militaire Administratie.

N°. 28 I.

's Gravenhage, den 18den November 1872.

Aan de heeren generaals en verdere officieren van het leger, deelgenooten aan de weduwen- en wezenkas voor de officieren van de landmagt.

De zeven en vijftigste jaarlijksche rekening en verantwoording van de directie der weduwen- en wezenkas voor de officieren van de landmagt, over den jare 1871, door mij opgenomen en gesloten zijnde, heb ik de eer de uitkomst daarvan aan het leger mede te deelen.

De ontvangst heeft bestaan:

1 ^o . Van officieren tot het leger behoorende (met inbegrip van de contributiën der officieren in <i>West-Indië</i> en van die der gedetacheerden in <i>Oost-Indië</i>):	
a. Gewone contributie	f 83,868,48 ^s
b. Doorlopende idem.	» 36,879.12
c. Contributie bij vermeerdering van traktement »	16,123.10 ^s
d. Inleggelden en verhooging daarvan . . . »	42,475.70
	<hr/> f 179,346.41
2 ^o . Van gepensioneerde officieren:	
a. Gewone contributie	f 4,957.58
b. Doorlopende idem.	» 9,870.40
c. Inleggelden en verhooging daarvan . . . »	2,760.66
	<hr/> » 17,588.64
3 ^o . Op de pensioenen van weduwen en de onderstandsgelden van weezen, ingehouden wegens onaangezuiverde inleggelden »	1,375.90
4 ^o . Twee percent van het bedrag der gedane leverantiën aan de korpsen van het leger, ingevolge art. 1 van het Koninklijk besluit van den 3den November 1842, n ^o . 71 . . »	23,125.72 ^s
5 ^o . Renten van ingeschreven kapitalen op het grootboek der Nationale schuld	» 82,500.00
Makende met het saldo in kas, op 1 Januarij 1871, ad. . »	5,753.73 ^s
	<hr/> Eene totale ontvangst van f 309,690.41

Waartegen de uitgaven zijn geweest:

(met inbegrip van de gedane betalingen in *West-Indië*)

1 ^o . Voor pensioenen aan weduwen.	f 267,368.59
2 ^o . Toelagen aan 11 weduwen, voor 19 kinderen boven het getal van drie.	» 730.69
3 ^o . Onderstandsgelden voor 42 ouderlooze kinderen »	5,393.82
4 ^o . Begrafeniskosten van 32 overleden officieren »	3,200.00
5 ^o . Restitutie van te veel betaalde of ten onrechte ingehouden contributiën	» 401.96
6 ^o . Uitkeering aan een verminkt militair van de renten van een daartoe gedeponceerd kapitaal »	195.00
7 ^o . Aan den Amanuensis, als defroijement wegens schrijf- en drukloonen, enz.	» 200.00

Transportere f 277,490.06

	<i>Per Transport</i> f 277,490.06
8°. Voor aankoop van een kapitaal van f 60,000.00 aan inschrijvingen op het grootboek der Nationale schuld, rentende 2 $\frac{1}{2}$ pCt. »	32,471.00
	<u>Totaal uitgaaf</u> f 309,961.06
Zoodat op 1°. Januarij 1872, meer uitgegeven dan ontvangen is. f	270.65
Blijft voorhanden aan inschrijvingen op het grootboek der Nationale schuld, rentende 2 $\frac{1}{2}$ pCt., eene kapitale som van f	3,300,000.00
Op 1 Januarij 1871 bedroeg het getal weduwen	654
Hetwelk in het jaar 1871 is vermeerderd met	32
	<u>Te zamen.</u> 686
Daarentegen zijn er overleden	59
Hertrouwd.	3
	<u>62</u>
Waardoor op 1°. Januarij 1872 het getal gepensionneerde weduwen bedraagt.	624

De Minister van Oorlog,
VAN STIRUM.

*Personeel en Militaire
Zaken.*

N°. 49 P.

's Gravenhage, den 1sten November 1872.

DE MINISTER VAN OORLOG,

Berigt ontvangen hebbende, dat bij de Koninklijke Militaire Akademie in het licht is verschenen, een werkje getiteld: *Bepalingen betreffende de Staf-school*, bevattende:

- 1°. Algemeene bepalingen;
- 2°. Programma van examen tot toelating voor de Stafschool;
- 3°. Regeling van het onderwijs aan de Stafschool, en
- 4°. Regeling van het eindexamen aan de Stafschool;

en dat dit werkje verkrijgbaar is gesteld tegen den prijs van f 0.21 voor de Departementen van algemeen bestuur, het leger, enz.

Gelast, dat hiervan mededeeling zal worden gedaan in het *Recueil Militair* tot algemeene kennisgeving.

VAN STIRUM.

N°. 16

WIJ WILLEM III, enz, enz.

Op de voordragt van Onzen Minister van Oorlog, van den 7den dezer, Kabinet litt. B¹⁹;

Gelet op Ons besluit van den 8sten Mei 1867, n°. 67, betreffende de zamenstelling van het korps ingenieurs, mineurs en sappeurs;

Hebben goedgevonden en verstaan, met wijziging in zooverre van de bij voorschreven besluit behoorende tabelle litt. A, te bepalen dat de hoofdofficier van voornoemd korps bij het Departement van Oorlog werkzaam, bij uitzondering een hooger rang dan dien van majoor zal kunnen bekleeden.

Onze Minister van Oorlog is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan de Algemeene Rekenkamer tot informatie.

Het Loo, den 10den November 1872.

WILLEM.

De Minister van Oorlog,
VAN STIRUM.

Secretariaat.

N°. 71 S.

's Gravenhage, den 16den November 1872.

DE MINISTER VAN OORLOG,

Kennis bekomen hebbende, dat bij den uitgever A. BLOMHERT, te Nijmegen, is verschenen en verkrijgbaar gesteld, het derde deel van de *Geschiedenis der Nederlandsche artillerie van de vroegste tijden tot op heden*, door den gepensionneerden majoor der artillerie van het Oost-Indische leger F. H. W. KUIJPERS, lid van de maatschappij der Nederlandsche letterkunde te Leiden;

Gelast, dat hiervan in het *Recueil Militair* mededeeling wordt gedaan ten vervolge op de ten deze betrekking hebbende kennisgeving van den 12den December 1871, n°. 29 S. (*Rec. Mil.* bladz. 351).

VAN STIRUM.

Militaire Administratie.

N°. 65 I.

's Gravenhage, den 9den November 1872.

DE MINISTER VAN OORLOG,

Ontwaard hebbende, dat door de militaire administratieve autoriteiten bij het leger, niet op gelijke wijze wordt gehandeld, ten aanzien van het doen registreren van de contracten wegens aanbestedingen van leveringen, die aan zijne goedkeuring moeten worden onderworpen;

Heeft goedgevonden, ook met wijziging in zooverre van het voorschrevene bij art. 10 der nota litt. B, gevoegd geweest bij de dezerzijdsche beschikking van den 8sten September 1845, n°. 10 B, te bepalen, dat, in het algemeen de contracten wegens leveringen van verschillenden aard, die van eene apostille

van goedkeuring moeten worden voorzien, niet aan het regt van registratie zullen mogen worden onderworpen, dan nadat die apostille op de stukken zal zijn gesteld.

In het *Recueil Militair* geplaatst tot algemeene kennisgeving.

VAN STIRUM.

Artillerie.

N°. 75 A.

DE MINISTER VAN OORLOG,

In aanmerking nemende dat door den Minister van Binnenlandsche zaken bijzondere voorzorgsmaatregelen zijn voorgeschreven bij het doorvaren van spoorwegbruggen, door met buskruid geladen schepen, zoodat het noodig is dat de kennisgevingen aan de daarbij betrokken Commissarissen des Konings in de provinciën en gemeentebesturen, omtrent den dag waarop het vervoer van het buskruid of de munitiën zal plaats hebben, tijdig gedaan wordt; Gelet op de aanschrijving van het Departement van Oorlog van 18 Januarij ll., N°. 59 I (*Rec. Mil.* blz. 7).

Acht het noodig te herinneren aan punt 3 der aanschrijving van gemeld departement van 9 Mei 1859, n°. 42 B (*Rec. Mil.* blz. 40), luidende als volgt:

»dat de betrokken magazijnmeesters, zoodra het hun bekend zal wezen, »wanneer, zoo na mogelijk een transport buskruid zal vertrekken, van dat »tijdstip onverwijld schriftelijk kennis zullen geven;

»a. aan de Commissarissen des Konings in de provinciën, door welke het »transport zal komen, met mededeeling dat dit transport datgene is, waar- »omtrent de Commissaris des Konings reeds voorloopig door den directeur »van het materieel der artillerie, onder dagteekening van den »onderrigt is geworden, en

»b. aan de besturen van de drie door het transport eerst aan te doene »gemeenten.»

Gelast dat aan voorschreven bepaling met de meeste naauwgezetheid de hand worde gehouden, alsmede dat deze in het *Recueil Militair* zal worden geplaatst ter algemeene kennisgeving.

's Gravenhage, den 30sten November 1872.

VAN STIRUM.

*Personeel en Militaire
Zaken.*

N°. 11 P.

's Gravenhage, den 9den December 1872.

DE MINISTER VAN OORLOG,

Kennis bekomen hebbende, dat bij den boekhandelaar D. NOOTHOVEN VAN GOOR, te Leiden, in druk is verschenen een werkje, getiteld: *Leidraad bij het onderricht in de wapenleer voor de leerlingen van den cursus bij de infanterie*, zamengesteld door H. H. RINK, 1ste luitenant bij het instructie-bataillon;

Vestigt de aandacht van de betrokken korpskommandanten op bedoeld werkje.

Geラスト, dat deze in het *Recueil Militair* zal worden geplaatst tot algemeene kennisgeving.

VAN STIRUM.

*Personeel en Militaire
Zaken.*

N°. 8 P.

's Gravenhage, den 17den December 1872.

DE MINISTER VAN OORLOG,

Kennis bekomen hebbende, dat het gewijzigde *Reglement op de exercitiën der vesting-artillerie*, derde gedeelte: *Bewèging van lasten*, aan de Koninklijke Militaire Akademie in het licht verschenen en verkrijgbaar is gesteld tegen den prijs van f 0.12 voor de Departementen van Algemeen bestuur, het leger, enz.;

Gelet, dat dit reglement voortaan zal worden gevolgd.

In het *Recueil Militair* geplaatst tot algemeene kennisgeving.

VAN STIRUM.

Secretariaat.

N°. 63 S.

's Gravenhage, den 31sten December 1872.

DE MINISTER VAN OORLOG,

Brengt, als vervolg op de aanschrijving van den 6den Julij 1871, n°. 70 S (*Rec. Mil.* bladz. 167), ter kennis van het leger, dat de bladen der Topographische en militaire kaart van het koninkrijk der Nederlanden op 1:50,000:

N°. 7 (Groningen), 8 (Nieuweschans), 9 (Helder), 10 (Sneek), 17 (Beilen), 18 (Roswinkel), 28 (Almelo), 29 (Denekamp), 40 (Arnhem), 43 (Willemstad), 44 (Geertruidenberg), 48 (Middelburg), 53 (Sluis) en 54 (Neuzen), — na volgens de leggers te zijn bijgewerkt, herdrukt zijn geworden.

VAN STIRUM.

DE MINISTRE VAN OORLOG
a. Grootvader, den 11den December 1872

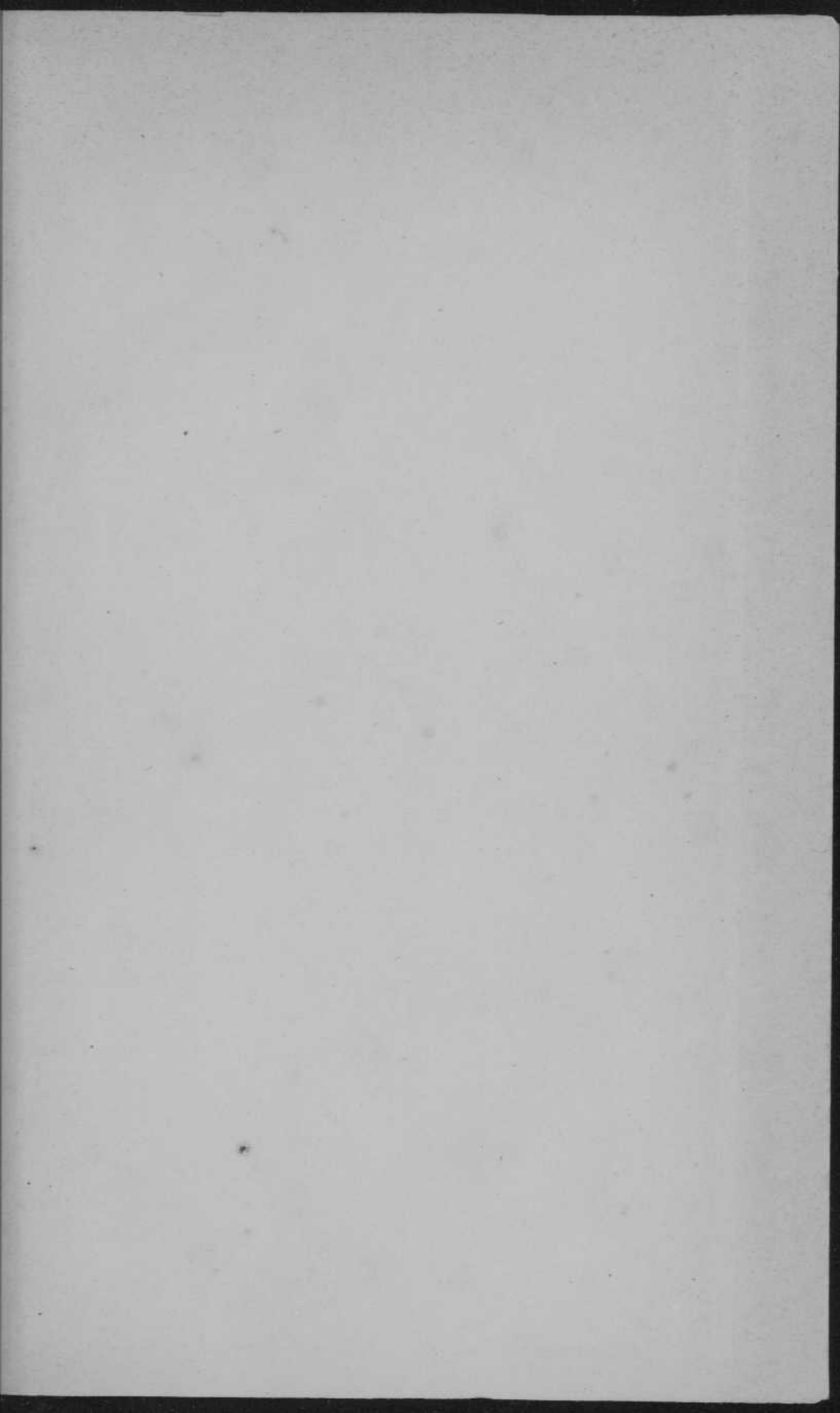
DE MINISTRE VAN OORLOG
a. Grootvader, den 11den December 1872

DE MINISTRE VAN OORLOG
a. Grootvader, den 11den December 1872

DE MINISTRE VAN OORLOG
a. Grootvader, den 11den December 1872

DE MINISTRE VAN OORLOG
a. Grootvader, den 11den December 1872

DE MINISTRE VAN OORLOG
a. Grootvader, den 11den December 1872

DE MILITAIRE SPECTATOR

verschijnt maandelijks, in nommers van gemiddeld *vier* vellen druks (of met het *Bijblad*, bevattende: Wetten, Orders, Besluiten enz., omstreeks *vijf* vellen druks).

De prijs is per jaargang :

De SPECTATOR, zonder het Bijblad. f 7,45.

Idem, met het Bijblad. » 8,25.

(De in den jaargang voorkomende *Plans* en *Kaarten* worden, even als vroeger, zoo billijk mogelijk afzonderlijk berekend.)

Alle inzendingen geschieden *franco*, aan den hoofdredacteur, den 1sten Luitenant der Artillerie C. L. VAN PESCH te Breda, of wel aan de uitgevers BROESE & COMP. te Breda.

Heeren inzenders van gedrukte stukken, brochures enz., voor den *Militaire-Spectator*, worden verzocht geene geschreven bijvoegingen er in te plaatsen, daar die gedrukte stukken alsdan, en laste der Redactie, naar hun gewicht als brief bezwaard worden.

Het Tijdschrift geeft eene beoordeelende aankondiging van alle militaire en geschiedkundige werken, waarvan aan de Redactie een exemplaar wordt toegezonden.

Thans wordt door BROESE & COMP. te Breda geleverd:

HANDLEIDING

VOOR

de evolutiën en de manoeuvres

DER

DRIE WAPENS:

Infanterie, Kavalerie en Artillerie,

TEN DIENSTE VAN

HET NEDERLANDSCHE LEGER.

DOOR

J. J. VAN MULKEN,

Luitenant-Generaal.

Met aanhangsel en 9 platen.

Prijs / 4,50.

Bij H. KORN, Mr.-Geweermaker bij het 3de Bataljon, 6de Regiment Infanterie te Breda, zijn te verkrijgen

Troepenblokjes ter gebruikte bij de Tactische Oefeningen op de Kaart volgens de bestaande modellen vervaardigd.

Prijs van een stel van 9^{1/2} blokjes van de verschillende grootten

Zonder doos, / 4,50.

Met doos, » 6.—.

